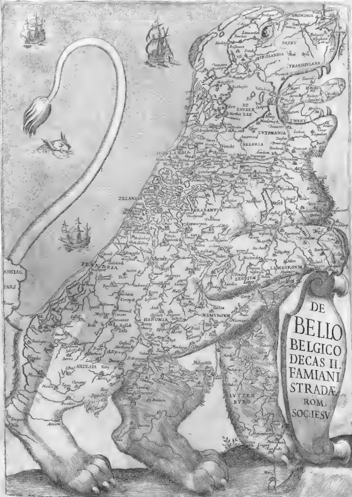
15

FAMIANI STRADAE
ROMANI
E SOCIETATE IESV
DE BELLO BELGICO
DECAS SECVNDA
Ab initio Præfecturæ
ALEXANDRI FARNESII
PARMAE PLACENTIAEQVE
DVCIS III
AN. MDLXXVIII
Vſque ad An. M D X C.

CVM PRIVILEGIIS

DE
BELLO
BELGICO
DECAS II.
FAMIANI
STRADÆ
ROM.
SOC. IESU
GRONINGA
DRENT
FRISLANDIA
TRANSISVLANA
DE ZUYDER ZEE
ZUTPHANIA
TWENT
GELDRIA
HOLLANDIA
ZELANDIA
BRABANTUS
FLANDRIA
ANGLIÆ PARS
HANONIA
NAMVRCUM
LIMBVRGUM
LEODIUM
ARTESIA
LVTZEN BVRG

SERENISS. PRINCIPI

RANVTIO II FARNESIO

PARMAE AC PLACENTIAE DVCI SEXTO

FAMIANVS STRADA FEL.

NON magnoperè mihi verendum arbitror SERENISSIME DVX, ne hanc Belgicæ historiæ partem non libenter accipias. Offert eam tibi Odoardus parens tuus, quàm diù expetitam, & antequàm in lucem ederetur, inspectam, &, qua erat facilitate, probatam, tibi cum reliqua Imperij hereditate reliquit. Immò ipse mihi videtur proauus tuus Alexander offerre illam tibi, in quo quasi agnoscat generosos illos primæ ætatis suæ spiritus; &, quam ipse præclarem indolem iam tum ostendit, quum puer vndecennis in Belgico apud S. Quintinum exercitu, de auunculo Rege questus est, quòd inter aggressores non admissus, relinqueretur otiosus in castris; eamdem obseruauerit in te indolem, ac martiales impetus, dum eiusdem ferè ætatis puer auditus es indoluisse, quòd in militari expeditione parentem sequi armatus prohiberere. hæc inquam in te rudimenta magnorum operum Alexander agnoscens, indeque te ad hæc ipsa opera domestico hortamento deducturus, hìc tibi in Belgici martis campo spectandum imitandumque se præbet. Et verò tu, qui priscorum belli Ducum, in pri-

primisque Macedonis Alexandri res gestas, itinerum interualla, loca situsque præliorum obseruare in eorum historijs, ac digito monstrare adhuc puer, non sine omnium admiratione, consueueras; quanto iucundius hic Alexandri tui facta percurrens, nunc Antuerpiam cum Tyro committes: nunc fossas hinc Drusianam & Corbuloniam, inde Farnesianam siue Parmam metieris: nunc Rhenano ponti pontem Scaldicum oppones: & vbique exempla relegens veterum Quiritium, expugnatos iterum Ambiuarites, Aduaticos in fidem receptos, Batauos potentiâ exutos, subactos Vbios, Neruios, Sicambros: iterata Cæsaris, Drusi, Germanici ad Mosam, Rhenumque prælia, atque victorias vno in Alexandro pariter agnosces: tanto quidem solidiore voluptate, quanto hæc remotiora sunt ab antiquitate plerumque obnoxiâ suspicionibus fabularum, inque suorum laudes, nullo facilè redarguente, licentius effusa. Vnum subuereri in mentem venit, ne meis hisce scriptus annalibus Alexander minus à te agnoscatur, vt infra eum Alexandrum, cuius ipse speciem altè conceptam animo geris, virtutemque, & palmas inhians meditaris. Ac fortè, vt olim Macedo ad Achillis tumulum ingemuisse dicitur, ac beatum illum prædicasse, quòd Homerum suarum laudum præconem nactus esset; tu quoque res vtriusque Alexandri componens, quantum à scriptoris eloquentia fortunatum illum dices, tantum pro tuo suspirabis, quòd à pari tuba præconium non habuerit. Sed securus est gloriæ suæ Alexander. vtque nullius magniloquentiâ ambit assurgere, ita nec timet cuiusquam styli humilitate iacere. Quin potius attollet ille secum præcones suos, in eumdemque, quo vehitur ipse, currum immortalitatis assumet. Inde mihi spes oborta, in commentatione gloriosi Principis aspergendum me parte aliqua gloriæ, posteris inuidendæ, quòd talem

ad

ad dicendum Achillem fortitus sim, qui non modò fabulatori poëtæ debere nihil velit, sed etiam vltrò possit, à rerum non dubiè gestarum magnitudine, conciliare scriptori suo fidem pariter, ac famam. E Collegio Romano, Kal. Nouembribus AN. DOM. MDCXLVII.

LECTORI.

LLOCVTVS iam te, amice Lector, in primæ Decadis meæ vestibulo, necesse non habebam hic te rursum remorari, nisi tua me humanitas cogeret, qua lucubrationes meas & editas legi abste assiduè, & edendas expeti auidè ad legendum passim audio: nulla interim gloriatione mea, quando hanc qualemcumque famam, operis materia mihi conciliat, & tuus fauor. cui grates debere me sicuti sentio, ita profiteri palàm volui. Hæc præfatus, vnum alterumque habeo, quod te rogem. Primum, vt si qua Belgij loca non eo, quo nunc visuntur, situ posituque à me relata hic leges, non continuò inscitiæ, aut incuriæ scriptorem accuses, memor à me scribi, vti res tunc erant superiore sæculo, à quo nostra dein tempora variarunt, cùm alibi sæpè, tùm præsertim in Belgio, cuius vrbes non magis assidua armorum iactatione Dominos subinde mutant, quàm hostili aquarum accessu recessuue, nunc terræ, nunc amnium, iuris fiunt. Steemberga quantum hodie distat à mari! quæ tamen ante annos sexaginta mari adsidebat, portusque percelebris habebatur. Alterum est, vt idem ferre iudicium velis de vrbium arciumque munitionibus: quarum si fortè nonnullas, quæ multus oppugnantium exercituum labor ac mora olim fuere, mutilatis nunc turribus ac molibus, expositas iniurijs hostium vides; cogita, vt hominum, ita & vrbium secari interdum brachia, artusque comminui. At vero, (vt hoc quoque tecum communicem) in ijs, quæ inter narrandum, aliorum comparatione superaddo, quæ tamen superaddo quàm rarissimè, nullius patrocinium anxiè mihi fatigandum existimaui, magnis videlicet exemplis à culpæ suspicione absolutus. Sanè Corn. Tacitus postquàm scelus gregarij equitis enarrasset, professi occisum à se fuisse in acie fratrem suum, ausique propterea præmium à belli Ducibus flagitare: non solùm id pari cum facinore comparauit,

quum

quum Pompeianus miles in pugna ad Ianiculum commissa aduersus Cinnam, fratrem interemit, &, agnito scelere, sibi mortem consciuit; sed etiam post collatum expensumque vtriusque factum, addidit: Hæc, aliaque ex veteri memoria repetita, quoties res, locusque exempla recti, aut solatia mali poscent, haud absurdè memorabimus. *vti memoratum ab eo, atque ab alijs non rarò scriptoribus ostendere, in promptu fuerit, nisi te festinantem diutius proloquendo sistere, importunum arbitrarer.* Lib 4. Hist.

VIN-

VINCENTIVS CARAFA SOCIETATIS IESV Præpositus Generalis.

CVM Secundam Decadem Historiarum de Bello Belgico P. Famiani Stradæ, nostræ Societatis Sacerdotis, tres eiusdem Societatis Theologi recognouerint, & in lucem edi posse probauerint, facultatem concedimus, vt typis mandetur, si ita Illustriss. & Reuerendiss. D. Vigesgerenti, ac Reuerendiss. P. Magistro Sacri Palatij videbitur. Datum Romæ 21. Martij 1647.

Vincentius Carafa.

Loco ✠ Sigilli.

SE

SEcundam Decadem de Bello Belgico, à R. P. Famiano Strada Societ. Iesu non minus prudenter quàm eleganter scriptam legi, ita iubente Reuerendiss. P. F. Vincentio Candido Sac. Apost. Pal. Magistro. cum autem nihil in ea sit Fidei aut moribus contrarium, publica luce dignissimam esse iudico. Romæ ij. Nouembris 1646.

Valentinus Mangionius eiusdem Societatis manu propria.

Impri-

Imprimatur, Si videbitur Reuerendiss. P. Mag. Sacri Palatij Apostolici.

A. Sacratus Episc. Comacl. Vicesg.

Imprimatur,

Fr. Vincentius Candidus, Sacri & Apostolici Palatij Magister, Ordinis Prædicatorum.

D E

DE BELLO BELGICO
DECADIS SECVNDAE
LIBER PRIMVS

1578

QVA tempestate Belgij præfecturam iniit Alexander Farnesius, Parmæ Placentiæque Princeps, fœderatorum Ordinum potentia perquàm ingens erat. Nam è septendecim prouincijs fermè tres, eæque non magnæ, Hispano parebant. Et eorum exercitus, gliscente in dies militum numero, formidandus habebatur. Auxerant illum magna Ducum nomina, Matthias Archidux Austriæ, frater Rodulphi Cæsaris, ad regendas prouincias nuper accitus, expuncto, Fœderatorum calculis, Ioanne Austriaco: & Ioannes Casimirus, Palatini Septemuiri filius, qui & suo in Catholicos odio, & aliena armatus ope, Belgis obtulerat se: & Franciscus Hercules Alenconij Dux, Galliarum Regis frater, paulò ante mortem Austriaci, Belgium ingressus glorioso cum titulo, *Defensoris Belgarum* aduersus iniurias externorum. In hoc autem, quem postremo dixi loco, momenti plus inerat, quòd vicinior à Gallis timor: & ipse tanto incitatiùs expeditionem inibat, quanto aduersa omnia expertus in Gallia, spes denique suas in belgico, quod offerebatur, imperio certiùs reponebat. Etenim euolutus spe, qua sibi persuaserat, euocato ad Poloniæ regnum Henrico fratre, se eâdem regni præfecturâ per Galliam potiturum, quam administrauerat Henricus; accensus ignominiâ, facilè à Politicis actus est in Carolum Regem: ac modò reconciliatus Henrico à Polonia ad Galliæ regnum reuerso, erectusque in spem, Henrico in Poloniæ regimine, succedendi: modò hac spe euanescente offensus fratri, cuius potentiam ferre non poterat; diù propterea fluctuauit, nec sibi, nec partibus constans. donec aduentu Monduceti ex Belgio, atque operâ Margaritæ Valesiæ sororis, ducem se Belgis imperium offerentibus tandem præbuit. Id qua ratione cœptum, perfectumque sit, ego in præsentia, quoniam historiæ interest, in medium dabo.

OBSERVAVERAT in legatione sua belgica Monducetus, aliquorum Procerum, ciuitatumque belgarum animos gallici impe-

Namurcum, Lucemburgii, Limburgum.

Frider. Elector

Angliæ Reginæ.

Comestabilatu &c.

Carol. IX.

Henricus Rex

Vxor Henrici Nauarræ.

STATVS fœderatarum prouinciarum,

auctus ab Archiduce Matthia,

& à Casimiro,

& ab Alenconio:

& ab hoc maxime,

ob spem [illegible] Princip[illegible]

& ob aduersa in Gallia

NEGOTIVM tradendi prouincias Regis in Alenconij manus

1578

imperij perquàm cupidos. Id Henrico Regi referens, adiecit, Sibi certum videri, si qua à Gallis ope iuuarentur Belgæ, in prouincijs præsertim Galliæ finitimis; eos, excusso penitus Hispanorum iugo, in partes auidè transituros. Verùm ad hæc immoto Rege, satis domi suæ turbis Hugonotorum implicito, Alenconium aggreditur Monducetus, iuuenique ad omnem rumoris auram vota sua circumagenti facilè persuadet. Quippè ADVERSIS cum fluctibus colluctantes, quidquid offertur, ne hauriantur, arripiunt. Consultantibus, vnde prima telæ fila ducerentur, obtulit se Margarita soror, ordiendo operi peropportuna. Hæc enim occasionem circumspiciens abeundi è Gallia, ne bello, quod inter Nauarræum Regem maritum, & Regem Galliæ fratrem mouebatur, interesset; decreuerat per speciem curationis, ad Spadanas aquas in Belgium ire; facili ad sororem dimittendam Rege, ne aulæ secreta per eam ad maritum deferrentur. Igitur commodum Alenconio visum, si in eo itinere exploraret illa Belgarum mentes, aditumque fratri in eorum animos, simul & in prouincias adornaret. Erat profectò Margarita imposito oneri vnicè facta. Nam & Alenconium flagrantissimè amabat, proque illo à Carolo, & Henrico fratribus diffidente, perpetuò steterat: & ingenium illi vt experrectum & solers, ita promptum, atque audax, inque aliorum familiaritatem plus interdum, quàm modestiam eius addeceret, blandè se, ac prælicenter insinuans, certè in conciliandis sibi hominum animis non alia facundior, ac violentior. Et ostendit illa quidem in ea profectione quantum agendi dexteritate, dicendique vi posset: deuinctis sibi, quòcunque diuerteret, belgarum Procerum voluntatibus, in easque semper aliquo amoris igniculo in Galliæ nomen dissimulanter iniecto. Sed Montibus, vrbe Hannoniæ, dissimulationem deposuit, explorato Philippi Comitis Lalinij, qui Hannoniæ præerat, animo Hispanis infenso, atque in Gallos iampridem verso: eiusque vxore Margarita Lignya (quam viro concordem reperit) sibi amantissimè adiuncta, & loco sororis adstricta. Quos inter, crebris arcanisque colloquijs, ea demum iacta sunt fundamenta, quæ postea, euocato in Belgium Alenconio, patuere. Nusquam tamen, quàm Cameraci, confidentius apertiusque transactum est. Moderabatur arci à Carolo V. Cameraco olim impositæ, fœderatis Ordinibus addictus, Balduinus Gaurius Inchij Dominus, pulso inde per dolum Philippo Recourto Domino Licquij, regiarum partium. Hic veritus, ne ab Hispanis, si vires aliquando resumerent: aut fortè à Fœderatis ipsis, obsolescente, vt fit, apud multitudinem

bene-

Margin notes (left): cæpta in a Legato gallico, & propositum Alenconio — Ministram se offert Alenconio Margarita soror, — [illegible]rei tentandę aptissima. — Et tētat per Belgium: — presertim apud Lalinium, — & Inchium.

Margin notes (right): Henri 3 — Spà — Mons — Cãbrai — 1543. — Baron de Licques

1578 beneficiorum memoria, loco pelleretur; occupandam sibi duxit noui Principis gratiam; quam Margarita prolixè obtulit, longè maiora à fratre, ac propiora promittens, quàm quæ à Fœderatis expectare in commune posset: quibus simul omnibus ægrè satisfieri, & PLVS plerunque timendum ab vno, quem læseris, quàm sperandum à multis, quorum commodo inseruieris. ipsum certè nunquam sibi melius consulturum aduersus Hispanos, quàm patrocinio Gallorum. Nec pluribus opus fuit, Inchio de arce, quæ curæ suæ erat, deque vrbe per sese in Gallos propensa, omnia pollicente. Sic illa incendium latè fundens, nulli tunc ministrorum Regis intellecta Belgium peragrabat: maiorenè dicam Galli solertia, ea vtentis peregrinatione blandæ subdolæque feminæ, ad motus in Belgio securius excitandos: an minore cura belgici Gubernatoris, cuius erat, nimiam illam sororis galli Regis, cum dubijs præsertim nutantibusque Belgis familiaritatem subuereri, ac per speciem honorifici comitatus explorare? Sed hunc priuata nempe discrimina tunc auertebant ab obseruandis vnius feminæ tentamentis: & illa inde confidentior vrgere destinata per Belgium satagebat. Donec audita reconciliatione mariti, Regisque, epotis cursim Spadanis aquis, in Galliam, post menses omnino duos, reuersa est, obuio Alençonio fratre: qui lætus Margaritæ opera, atque aggrediendæ rei auidus, inuitauit ad se Emmanuelem Montinij Dominum, Comitis Lalinij fratrem, conferendis consilijs, firmandisque. Et is præsto fuit, quatuor Hannoniæ Nobilibus comitatus, quorum vnus, ex Inchij litteris mandatisque, Cameracensem arcem Alenconio obtulit: Montinius autem, repetitis, quæ cum Valesia sorore agitassent, spopondisse ferebatur, Comitem fratrem breui effecturum, vt in manus eius Hannonia traderetur. quos ille humanissimè complexus, spe facta, quamprimùm se satisfacturum eorum votis, ac munificentiæ in eos suæ; donatos singulos aureo numismate suam, ac sororis effigiem præferente, in Belgium remisit, omnia ad expeditionem quàm celerrimè paraturus. Et celeritatem iuuit Fœderatorum in Belgio discordia, suspectis inter se Ducibus, diuersaque ope fultis.

PRINCIPIVM à Gandauensibus factum. Hi Philippum Croyum Areschoti Ducem vix acceperant Flandriæ Præfectum, quum omnia sibi de viri facilitate polliciti, petere instituerunt veterum priuilegiorum restitutionem, quibus eos exuerat Carolus Cæsar. negantem postquam varijs insidijs appetiuere; in custodiam tradunt, causantes, illum hostilia meditari: re vera

Alencon.

Io: Austriacus

Baron de Mõtignie

Car. V.

cum vtroque rem conficit.

Læto Alenconio,

qui cum Belgis telam ordit[ur].

prompta occasione à discordijs Belgarum.

Discordiarũ initium à Gandauẽsibus,

qui Gubernatorẽ suum in custodiã trahunt,

obſequentes Orangio, qui offenſus Areſchoto pridem erat, ob 1578
Archiducem Matthiam, operâ potiſſimùm Areſchoti, ad pro-
uinciarum regimen euocatum. Inde ad prædas conuerſi, tem-
Templa ſpoliant:
plis ſacra ſupellectili ſpoliatis, ac Sacerdotibus vrbe eiectis, Ca-
Caſimirum ſibi Ducem eligunt.
ſimirum caluinianum Principem ſibi Gubernatorem aſciſcunt,
euocantque. Et is non iam auxiliaris miles, ſed partes quoque
ſuas in partitione Belgij habiturus, properè accurrit, præſertim
pecuniâ deſtitutus, qua ſtatim ex Gandauenſium ſacerdotijs
Opponunt ſe illis Vvallones,
inſtructus eſt. Diſplicebat Hannoniæ nobilitati, Vvalloniciſ-
que prouincijs mutata Gandauenſium, Flandrorumque Reli-
ob cauſas publicas,
gio: verebanturque, ne Angliæ Regina, cuius ope nitebantur
Caſimiri arma, per ſpeciem auxilij, Belgio inhiaret. Vt verò
hanc iniuriam acrius ſentirent, multa priuatim euenere. Nem-
& priuatas.
pè TVNC veris lacrymis defletur clades publica, vbi cum dome-
ſtico funere coniuncta eſt. Nam Valentinus Pardieus Mottæ
Dominus, detectis inſidijs, quibus ab Orangio, ſubmiſſo per-
cuſſore, petebatur: & Vvallonum tribunatu exautherati ab
Ordinibus Odoardus Borneuillius, & Gulielmus Hornius, hic
Heſius, ille Caprius à dominatu dicti: & Montinius, & Ra-
minguetius, & alij priuatis rationibus prouocati, Arteſiam,
Mox ſeparant ſe à Fœderatis.
Hannoniam, ac dein Flandriam Gallicanam à partibus, vt
in loco dicam, abduxere: nouâque factione ab vtraque Hi- *Status Holládi*
ſpanorum, Ordinumque diuerſa, ſeſe, quòd neutram proba-
ac tertiá Malecótentorum factionem componunt
rent, *Malecontentos* appellauere, Gallorum imitatione. com- 1574
miſſiſque ſæpenumero prælijs cum Flandris, ac præcipuè cum
Gandauenſibus, apud quos multi Vvallonum Procerum ca-
pti detinebantur, dolo, ſicuti ferebant, Orangij; in Galliam
misère ad Ducem Alenconium, vti inter eos conuenerat, ac-
Tú euocant Aléconium e Gallia:
cerſendum; quem præterea ſcirent à Caſimiro alienum, eòque
firmandæ idoneum factioni aduerſum Flandros Caſimiro præ-
fidentes. Nec verò Alenconius deliberandum putauit, an for-
tunam ſequeretur, reddituram fortaſſe in Belgio, quod in Gal-
lia, naſcendi ordine, ipſa præripuerat. præſertim quòd, qui ad
eum euocandum Pariſios miſſi fuerant, Vvallones (vt Hiſpa- *I. Vargas Mexia. 31. Octobr.*
magnis promiſſis.
nus Prolegatus, obſeruatis eorum conſilijs, ſcripſit ad Alexan-
drum) ſpem ei feciſſe dicebantur Hannoniæ Comitâtus. ſiue illi
ad iuuenem alliciendum, ex Lalinij Hannoniæ Præfecti deſigna-
tione prouinciam obtulerint: ſiue ipſe famam, & pretium ſui au-
xerit, quo accitus honorificentius crederetur. Sed neque is *Carolus Dux Andegauẽ. 1254*
Hannoniam obtinuit, neque diù in Belgio hæſit: Carolo An
degauenſi, Regis quoque Galliæ fratri non diſſimilis, qui olim
ad opem Belgis ferendam, pari cum promiſſo euocatus; re pa-

riter

1578 riter infecta, redire coactus est. Interim euulgata Alenco- — *De ea Alenconij*
nij profectione, quoniam consensus Henrici Regis suspectaba- — *profectione queruntur apud Hen-*
tur, non solùm hispanus apud Henricum Orator, sed festina- — *ricum hispanus*
Fabius Myrtus Ep. Nazaren. tus à Romano Pontifice Nuncius cum Rege, ipsoque cum — *legatus,*
Alenconio, de turbata prouinciarum pace questi erant. Qui- — *& Pontificis Nuncius.*
bus tamen Henricus, quamuis graui constantique responso, se-
parare se conatus esset à consilio fratris, cum quo nunquam sibi — *Conatur Rex satisfacere:*
benè conuenisset; non magnopere persuaserat, reputantibus,
haud dubiè gratum esse Regi, iuuenem turbulentorum ducem
procul habere, corruptisque regnum humoribus per eam oc- — *non persuadet ipse,*
casionem exonerare. Quin & alij pro certo habebant, eam ex-
peditionem adiuuari à Medicea Regis matre, clàm quidem in- — *nec mater.*
ter initia, vti dubia, & culpæ obnoxia: ceterùm, si res proce-
deret, VICTORIS nomen non erubescendum. At verò Alenco- — *Alenconius in Belgium venit,*
nius, relictâ iam Galliâ, profectus cum paucis, in Hannoniâ, ac
Mons, Montibus primaria Hannoniæ vrbe perquàm magnificè exce-
ptus à Comite Lalinio prouinciæ Præfecto, atque ab Areschoto — *& excipitur ab Vvallonibus in Hannonia.*
Duce, è custodia Gandauensium elapso; quum primùm adue-
nere ex Gallia, quas tum designauerat, copiæ, captis aliquot
Hispanorum oppidis, agere susceptas Defensoris partes aggres-
sus est. Atque hic erat rerum status, admoto Belgarum ad re-
gimen Alexandro.

CONTINEBAT is, veluti obsessus, in castris apud Namur- — *STATVS Regionum.*
cum copias suas: circumstante Fœderatorum exercitu non mi-
nore, vti vulgo ferebatur, duobus & quadraginta peditum
millibus, equitum verò septendecim; ipse infra dimidium im- — *Alexandri copiæ*
Colonnelli. par erat. non dum enim è Chiliarchis germanicarum legionum
Poluillerius aduenerat: & Annibal Altempsius in Burgundiæ — *hostium longè inferiores*
Comitatu subsistere iussus erat, reprimendis Alenconianorum
excursionibus. Et quamquam castrorum eius munitio erat — *eius castra,*
Trincee huiusmodi, quæ & militari vndique sepe, & internis recepti-
Redotti bus, & promptis per interualla castellis, videretur impenetra-
bilis, contracto præsertim aggeris ambitu ad mille ac quingen-
tos passus, vt à paucioribus stationarijs defenderetur; angebat
Săbra tamen Alexandrum ea maximè sollicitudo, quòd videret, si ho- — *obsessa ab hostibus:*
Alex. ipse scribit ad Patrem 10. Decemb. stium copiæ Sabis ac Mosæ ripas occupassent, commeatumque
per eos amnes interclusissent, haud dubiè aut suos intra muni-
menta clausos fame perituros: aut in aleam belli, potius inde-
coræ mortis fugâ, quàm spe victoriæ pertrahendos. Sed ingens — *quos discordia & pestis à castris abstrahit,*
ille, & campi dominus exercitus, auersa per discordias mente,
dein adempta per hiemem immodicè sæuam pestilentemque
facultate, nulla re memorabili peracta, nisi militum ardore, &

sui

1578 Gêblurs

cum magna populorum querela,

& exercitus catholici gaudio;

fui famâ, quibus maximè constant bella, consumptis; Nouembri mense; motis castris, Gemblacum versus accessit. magnâ vtique populorum querimoniâ aduersus Orangium, à quo tantum pecuniæ imperatum esset ad Hispanos Belgio eijciendos, qui ne prælio quidem lacessiti fuissent. Sed maiore hispani exercitus gaudio: quale videlicet obsessæ ciuitatis esse solet, hoste à mœnibus recedente: in primisque Alexandri Principis, qui dum Liberatori Deo persoluit publica supplicatione gratias, eodem tempore quindecim auctus est electorum militum signis à Germania deportatis à Poluillerio: lætisque nuncijs simul acceptis è Burgundia, vnde Altempsius eiecerat Alenconianos.

Comitatus Burgundiæ.

ob rem etiam bene gestum in Burgundia.

Erant hi fermè tria millia, impetuque in Burgundiam delati, loca ibi obtinuerant aliqua: quibus inde fugandis Humanæ Ducem miserat Henricus Galliæ Rex, in speciem, vti credebatur, & vt querelis Alexandri satisfaceret: nam serò contractis copijs Humanæ Dux aduênit, reperitque Gallos iam eiectos ab Altempsio. In eo tamen iuuit; quòd alios per Gallicam Burgundiam in Comitatum transgressuros, ipse armatis popularibus absterruit, dissipauitque; prouinciæ siue intentus suæ, siue alienæ auxiliator.

Ducat. Burgûdiæ Gubernator.

Fœderatorû copiæ dissoluuntur,

At Fœderatorum copiæ apud Gemblacum, nouis inter supremos Duces suspicionibus exortis, paulatim dissoluebantur. Nempè non commune auxilium, sed priuatum imperium agitantes animo, ac veluti possessionem Dominô vacuam, non alio quàm titulo anticipationis adituros, metus (vti assolet) mutuus, atque æmulatio distrahebat. audito præsertim, quod recens addiderant Ordines, promisso: *Se, si fortè mutandus sibi foret Belgij Princeps, Alenconium ceteris prælaturos.* Quod altè pupugit & Archiducem Matthiam, quasi imperio spoliaretur: & Reginam Anglam, ægrè passuram Gallorum, veterum hostium, dominationem proferri per Belgium.

propter causas,

Elisabetha.

Alēconius Belgis suspectus, quasi absolutum adimperium aspiraret.

Quin & ipsos Malecontentos, quamuis Alenconij euocatores, tam liberalis Ordinum promissio sollicitos habuit, intentosque in eius consilia, quæ nondum regimine certis conditionibus firmato, iam ad absolutum Hannoniæ dominatum spectare videbantur. Etenim Montes reuersum, per occasionem conuiuij, molitum aliquid esse, suspicio fuerat. Sed capti eâ causâ complures à Montensium Magistratu, ceu conspirati, aut conscij; vtrùm aliquid prodiderint, ex litteris Alexandri Principis incertum habeo. Illud palàm fuit: profectò Bossutium, vicinum oppidum (vti solebat) Alenconio, quum eius aulici, qui Montibus relicti erant, in porta vrbis, veluti opperientes redituru̅m vesperi Dominum, conferti consisterent, admonitos ab excubijs, vt impor-

Mons vrbs

Huius indicia.

ad Anton. Perez 1. Decēb.

1578 *Scribit Petrus Arcaustus ad Alex. 6. Dec.*

importunum loco temporique obsequium omitterent, recusantes, accursu multitudinis, loco pulsos fuisse, illorumque aliquos interfectos, multos sauciatos.

STRATAGEMMA monstratum Alexandro ad expellendos Montibus Alenconium & Gallos

HANC porrò populi suspicionem offensionemque posse in rem esse Hispanis ad eam vrbem inuadendam, nobilis Auenionensis, qui fortè tunc Montibus adfuerat, Parisios reuersus, cum Ioanne Varga Mexia, hispani Regis Prolegato communicauit, ac post aliquot congressus, rem ita conficiendam aperuit: vti ego in præsentia ex ipsius Auenionensis descriptione commemorabo. Principio in vicina Montibus nemora, insidiis perquàm idonea, inducendi erunt equites circiter mille, qui totidem sclopetarios post se in equos tollant. Præterea ex audacioribus seligendi milites minimùm triginta, imberbes, muliebrique facie, quam & vestitu muliebri, sed rudi neglectoque mentiantur. Hos grandiore natu aliqui comitentur, agresti milites vultu aspectuque, crassa ipsi quoque veste ac rusticana. nempè vt hi pagani, illæ paganorum vxores, aut filiæ habeantur. ideoque ex his Vvallones esse oportebit aliquos, quo patriâ vtentes linguâ, portarum custodibus faciliùs imponant. Hi autem omnes intus militariter armati, foris onusti frugibus, aliisque rebus, quæ in Vrbem afferri solent ex agris, plaustrum in comitatu habeant, huiusmodi quoque venalitiis mercibus refertum, quod tamen seorsim ab aliis vnus, aut alter eorum ducat. Tum se in turbam agant aliorum agrestium, gregatim ante lucem properantium ad Montensem mercatum: (nam is deligendus est dies) quibus immisti ad portam, dum illa recluditur, cum cetera multitudine, primum pontis aditum insideant. Ergo patefacto iam omnibus ingressu hoc primo, pars cum plaustro tendat ad alteram, quæ interior est vrbis, portam: cuius in medio excussâ, de industria, plaustri rotâ, dum eam reponere non solùm plaustrarius, sed alii quasi opitulantes sollicitè satagunt, occupatique & ipsi interea aditum occupant; tunc, qui ad primam adhuc portam substiterant, viso, quod condixerant, fracti vehiculi signo, exertis illicò telis, excubias (octo decemue illic agitare consueuerant) aggrediantur, ac victricem Galliam, Gallosque conclament. simul qui interiacente plaustro portam, ne subitò claudatur, impediunt, in loci custodes momento insilientes, idem Galliæ nomen, sublato clamore, congeminent. Enimuerò Montenses proditionem haud dubiè à Gallis rati, quorum insidias præoccupatis iam animis sæpè suspectauerint, raptâ vndecunque arma in eos conuertent. dumque hostem credendo, facient, ac mutuis se se cædibus confi-

conficient; in veros vtique recentesque hostes incident, qui è 1578
nemorum latebris superuenientes, vrbe nouo terrore perculsa, ac penè iam capta facillimè potientur. Hoc autem inuadendæ consilium vrbis ad Parmensem Principem transmittit Vargas, 1. Nou. positu locorum, figurisque perpictum: additque, venturum, si videatur, ipsum operis architectum: atque, vt artificium, ac fidem Alexandro probet, consilio periculum suum adiecturum. Sed Alexander, siue quòd Auenionensis animum suspectum haberet, siue quòd sciret, Alenconium non diù Montibus posse subsistere, ideòque speraret, illo eiecto, se vrbem amicius, atque adeò stabilius habiturum; monstratis insidijs vti noluit. Nec putauit, asperiora, & dubia ægro admouenda, nondum spe salutis amissa.

Spernitur id ab Alexandro.

Tentatur simile consilium ab Alenconio ad ciuitatem Montensem vi subigendam.

Et verò, paucis pòst diebus, tentatum ab Duce Alenconio, per eadem doli vestigia, Montes occupandi facinus, dubiam hominis fidem reuicit: & festinatus eiusdem Ducis ex vrbe, atque ex Hannonia discessus, aut potius fuga, consilium Alexandri commendauit. Etenim Alenconius, deficiente ad stipendia militum pecunia: pro qua etiam oppignoranda sibi duxit aliqua suæ ditionis oppida, fluctuabat animo in dies magis, incertus quid consilij demum caperet. Quòd ex vna parte ægrè spem exueret: iuuenisque ingenio vanus scena illâ caperetur Hannoniæ nobilitatis: atque (vt aulicus eius enarrabat) mærorem omnem detergeret, quoties aspiceret, abluenti sibi manus mantile porrigi ab Areschoti Duce, Comiteque Lalanio, Flandriæ, atque Hannoniæ Præfectis. Ex altera verò, quum neque sibi certa prouinciæ pars attribueretur, vti promissum aiebat: neque eam astu capere, redimendis sumptibus, contingeret: suique interea milites stipendio prædaque destituti, aut passim dilaberentur, aut noxijs per agros excursionibus, hostium haberentur loco: atque adeò videret, verso in se populorum odio, magnis se suspicionibus obseruari, pompamque illam belgicæ nobilitatis, custodiam esse non obsequium; statuit in Galliam quamprimùm redire, prætexto cum Angliæ Regina connubio, de quo quidem agi cœptum erat: reuersusque Semierij Dominus ex Anglia, quò eum Alenconius allegauerat, noua nuptiarum spe iuuenem implerat, ignarum, (vt Londino scribit ad Parmensem Principem Bernardinus Mendozza) *Reginam singulis annis Sponsam esse, numquam verò Nuptam*. Ergo parte militum Montibus relicta, parte præire iussa, (quam tamen rustici Belgæ Piccardique aggressi consumpsere omnem) ipse cum reliqua in Galliam

Bersij Dominus Petro Arcanto, & hic Alexandro scribit 2. Nou.

A qua offensus discedit,

Ber. Mendoz. Regis Hisp. Legat. 11. Nou.

mo-

1578 *Condæi opp.* mouens, Condæi substituit, destinata moderaturus è propinquo. Ibi acceptâ ab Rege pecuniâ, Montesque missâ, oppigneratum argentum, ac vestem redimi iussit: eaque opportunitate, ita rem composuit, vt dum supellex vehiculis imposita extrahebatur ex Vrbis porta, illa eadem machina capiendæ vrbis attentaretur, quæ Parmensi monstrata fuerat. sic se existimationis, atque opum impendio, receptis in potestatem Montibus consulturum. Sed re per exploratores delata ad Prolegatum Vargam, ab eoque, atque ab Alexandro Principe admonitis properè Montensibus, ea quoque spes Alenconio frustrà fuit. Ideòque Condæo abiens Andegauum, inde Parisios secontulit ad Regem, fratris aduentu minimè lætum, quòd tumultuanti tum maximè Galliæ Ducem timeret: satis expertus, hoc FVLMEN ipsis, quibus conceptum est, nubibus haud parcere. Paulo post Alenconij discessum, abijt è Belgio Casimirus in Angliam, turbatus improsperis quotidie magis Gandauensium successibus. Accedebat pecuniæ difficultas: quippè ad eum diem ex imperato prouincijs tributo, nouies centena florenûm millia singulis mensibus in stipendia soluebantur. Et Flandris, Vuallonijsque prouincijs, ob priuatas armorum discordias, nihil in commune conferentibus, tributum haud parûm imminutum erat. Nec sufficiebat Gandauensium pecunia alendis Casimiri copijs, quarum vis in equitatu erat non pauciore tribus equitum millibus, intra vrbem admissis. Maturauitque Casimiri discessum Anglæ Reginæ nuncius, repetentis centum viginti millia Angelotorum, quos pro delectu Casimirianorum militum ipsa prouincijs commodauerat. In hunc igitur modum profectis Alenconio in Galliam, in Angliam Casimiro, explicare Farnesius non minus animum, quàm exercitum cœpit ex ijs, quibus claudebatur angustijs Namurcensibus: lustratoque, numerauit in eo pedites quatuor & viginti millia, (namque Comes Altempsius sua cum legione recens aduenerat è Burgundia) & equites septem circiter millia, plerosque Germanos: quorum tria millia ferme Rattrum Franciscus è Saxoniæ Ducibus, mille Viltius, paulò plures Sanblemontius, totidem Billius ducebant: præter eos milites, qui in præsidijs agitabant. Obtinebat in vniuerso exercitu præfecturam castrorum Petrus Ernestus Comes Mansfeldius. Equitatum Octauius Gonzaga regebat: vicarium locum tenente Ioanne Baptista è Marchionibus à Monte: & Antonio Oliuera commissariorum in equestri quoque militia curatore, seu (recepto iam vocabulo) equitum Commissario. Militum causas gene-

& doli capiendæ vrbis iam composití peragi iubet.

Quo detecto,

in Galliam redit.

Et Casimirus pecunia deficiente in Angliam abit.

Iacobus Spinola negotio impositus affirmabat Arcauto & hic Alex. scribit 1. Nou.

Angelotti Anglicana moneta, singuli binos aureos æquant.

Alexander exercitum lustrat.

generalis earum Quæsitor Ferdinandus Salinas iudicabat. Rei 1578
Auditore generale
tormentariæ nuper impositus erat Ægidius Comes Barlamontius: aderatque illi ad bellicas machinationes, quarum apprimè vsus in Belgio, Gabriel Serbellonius Hungariæ Prior: habebantque sub se Centuriones tres machinali scientia claros, Sci-
Ingegnieri
pionem Campium, Bartholomæi illius filium, cuius militaria inuenta sæpè suspexit Gallia, & mortem in Harlemensi obsidione Hispani luxere: & Ioannem Baptistam Platum Mediolanensem: & Propertium Baroccium, Vignolæ nobilis architecti
Camp. Pisaurensis
filium. Hisce autem copijs non iam expectare hostem, sed vl- 1573
trò inferre arma, consilium erat. Quamuis enim inclinaret animus Regis ad pacem, ad quam ineundam Carolum Aragonium, Terranouæ Ducem allegauerat ad Cæsarem, vt posteà memorabo, id ipsum tamen multo honorificentius, maiorique regiarum partium compendio posse confieri sentiebat Alexander, si exercitum Regis audentem, ac validum videret hostis. Nec minus Malecontentorum reductio ad Regis obsequium, (quam Alexander intentissimâ moliebatur opera) momentum siue ad pacem, siue ad bellum allatura videbatur. Itaque tria hæc eodem tempore ita moderanda sibi statuit, vt vni ab altero, & huic à tertio præsidium quæreret. Qua ratione non vires distrahuntur in plura, sed plurium virtus in promouendis singulis opportunè conspirat.

& educere in hostem cogitat,

Pax, & Bellum, & Valloniú reductio.

magnum aliquid prima expeditione tentaturus.

Et ab armis quidem exordiri Farnesio certum erat. Quam tamen illa in partem principio destinaret, sollicito versabat animo, haud ignarus, PRIMA expeditione Ducem æstimari: nec magis ex inspectis, cuiusque in ortu, sideribus, tenorem vitæ præcinere coniectores; quàm ex fortuna primùm prodeuntis in aciem Imperatoris, reliquæ cursum militiæ præsentire hostes. Aduocato igitur bellico, regioque senatu, in quo adnumerabantur Comes Mansfeldius, & Octauius Gonzaga, & Ioannes Croyus Reusij Comes, & Ægidius Comes Barlamontius, & Gabriel Serbellonius, & Gaspar Roblæus Billius, & Adrianus Noiellus Rossignolius, & Ioannes Baptista Tassius, & Tribuni nationis hispanæ admissi tunc omnes, visum est horum audire Procerum sententias: qui, vti comperio, tres in partes abiere. Alij, *crudæ hiemis incommoda, corruptas assiduis imbribus vias, minimè aptum apertæ vrbium obsidioni tempus memorabant. satis habere se, qui munitis operosè castris hibernare, atque inde pabulatum exire latè possent; cadente donec hieme, validior ad pugnam miles emittatur.* Contrà tamen plerisque cum Duce sentientibus, quò arma verterentur, acriùs disceptatum est. Cur autem Traie-

Consultatur de armis inferendis.

Com. Roeulx

Rossignol. postea Comes de Marles.

Negant aliqui tempus esse

Plerique affirmant.

Maestrich

ctensis

1578 ctensis expeditio prælata sit, contra Philippi Regis votum, ego ex ipso intimi senatus consulto, hîc aperiam. Etenim ab Hispania Philippus, quamquam rem Alexandro integram volebat, ire tamen exercitum in Flandriam, atque in primis Alostum aggredi, aut Teneramundam, satius existimabat. Idque cum alijs multis, Mansfeldius suadebat, plures ob causas: *Alostum veteri munitione infirmum, Teneramundam modico præsidio seruatam, non diù obsidentibus restitura. Et Teneramunda quidem si caperetur, quippè ad ostium sita Teneræ in Scaldim influentis, posse regium exercitum, facili commeatu per vtrumque amnem, tutò ali; atque è Scaldi potissimùm in æquè vicinos Antuerpiensem & Gandauensem agros, sparso Bruxellas vsque, ac Mechliniam terrore, dominari. Præterea gratum Vvallonibus futurum, peti Flandriam, inimicam prouinciam: ac viso ad Hannoniæ fines tanto Regis exercitu, sumpturos animum Malecontentos, auctâque famâ nostri, eo pronius ad partes accessuros. Denique conatum ipsum tam longinqua inuadendi incussurum haud dubiè timorem hostibus, quasi aggressione contemptis. Videlicet* HVMANA *omnia opinione constare.* NEQVE *credi aggressurum, qui non sit superior.* At Alexander multa verè dici non inficiatus, multa tamen dictis obijciebat: *Iter in Flandriam infessum hostibus, per Brabantiam, Flandriamque præualidis: vehiculorum curruumque penuriam, quorum multis profectò millibus opus esset, ad importanda procul alimenta, murales machinas, ceteraque obsidionem molientibus necessaria. sibi verò non nisi centum ac quinquaginta huiusmodi plaustra esse: neque licere alia aut è Lotharingia deferri, aut alibi, pecunia deficiente, fabricari.* Addebat, *abducendum quam longissimè ab Vvallonum finibus regium militem, licentiâ plus nimio corruptum, & prædas nullo amicorum hostiumue discrimine, pro stipendijs habiturum: magnâ vtique iacturâ concordiæ, quæ cum ijs prouincijs ad Regis partes attrahendis, agitaretur. Itaque considerarent, num consultius videretur, si in Geldriam, ac in primis Traiectum destinarentur arma. Multa illuc inuitare: Mosam amnem à Namurco Traiectum vsque, prono alueo, curruum loco, futurum. commeatus, tormenta, arborum fasces, quæque alia alendo armandoque militi, aut expugnando hosti designantur, prompto inde paratu capessenda. Limburgum, fidam prouinciam, iuxta esse. In ipsa hostili Geldria reconciliatum à se Regi (ne nescirent) Comitem Batemburgicum, non leue partibus momentum: motis eo exemplo compluribus, atque obsequio restitutis. Quod si trans Mosam (quod nec lentum, nec arduum) in Brabantiam deportetur exercitus, posse ab ea parte obsidionem Traiecto circumduci, non fallente successu; quippe obuijs ex amne munitionibus, & pa-*

& præualent;

Rursum consultatur, quo arma inferenda.

Alostum, aut Teneramunda aggrediendum, aliqui.

Dissentit Alexander.

Mastrich

& Traiectum ad Mosa proponit;

& patentibus circum campis, per quos latè spargi equitatus, atque ali abundè queat. Capta verò urbe, Mosa Domina, & Germaniæ claustris, quantam hosti cladem, quanta victori commoda, & gloriam accessura? Et profectò egere non vulgari accessione, Catholicorum statum. Nec magis opus esse mensario ad auertendam decoctoris opinionem, subita splendidaque grandis expositione pecuniæ; quàm insolita, ac magnifica virtum ostentatione militi famam reparaturo. Hæc autem ipsa, subijcit Alexander, credo, ne destinatam animo expeditionem penitus denudaret, solitus illud fando identidem vsurpare, CONSILIA omnia, & præcipuè bellica, tandiù tuta, quandiù tecta, *non eo à se dicta, quasi decretum, fixumque sibi in Flandriam non ire, aut Traiectum petere: sed vt, communicatis consilijs, sententias audiret aliorum, & aperiret alijs ipse suam; quo secum omnia deinde conferret, & comparatione deligeret. In præsens enim satis esse negotij, quod agerent, Comite Barlamontio, qui liberandæ Dauentriæ missus fuerat, improuiso hostium aduentu à Rheni traiectione deterrito.* 1578

consilium tamen suum non plane aperit

DAVENTRIAE obsidio a Foederatis;

Ad eam liberandam mittit suos Alexander.

ETENIM aliquot iam mensibus Dauentriam acriter obsessam à Georgio Lalinio Comite Rennebergio, defendebat perquàm strenuè, cum germanis cohortibus, legatus Poluillerij. Ad eius subsidium, quo maximè tunc egebat, obtulerat Alexandro Principi operam suam Comes Barlamontius. Sed dum cunctatur, hostes cognito Comitis consilio, alteram Rheni partem, quà ei transeundum, occupauerant. Itaque Alexander, quòd videret vrbem Transisselaniæ principem, si in fide retineretur, referre sanè plurimum ad ea, quæ in Frisia, Geldriaque moliebatur; non contentus eò præmisisse Billium, cum expeditis aliquot turmis, auxilio Barlamontio futurum, ipse relictis in Namurcensi munitione sex peditum signis ex legione Poluillerij, vniuersum Namurco exercitum mouit, exeunte Nouembri mense: perque Marcham in Famina, prouinciæ Lucemburgensis oppidum, quinto pòst die Limburgum venit, copias eò deportaturus, vnde animum, opemque Rhenum traiecturis Barlamontio, Billioque afferre posset. Sed abitum inde festinanti nunciatur ab Oliuera equitum Commissario, Dauentriam vsque explorando itineri præmisso; vrbem, certis conditionibus, Rennebergio iam redditam: Poluillerij legato in cunctationem Barlamontij culpam transferente, Barlamontio festinatam à legato deditionem accusante, Alexandro neutrum absoluente. Ipse verò Poluillerius in epistola, quam super hac re Philippo Regi dedit, exemplumque Alexandro misit, non modò liberare culpâ conatus est milites suos, qui vrbem summa

Locotenente

Ouer Issel

& ipse cū exercitu mouet.

Sed vrbem non expectato auxilio dedunt Germani,

Anton. Oliuera.

excusati à suo Tribuno;

10. Ian. 1579

1578 ma cibariorum, munitionumque caritate laborantem tandiu defendissent, aduersus hostium vires simul, ac perfidiam ciuium non paucîorum duodecim millibus, à quibus perinde atque ab hoste timerent præsidiarij Germani: sed etiam legati sui fidem Regi magnificè commendauit; quòd tertio ante deditionem mense, oblata ei ab hoste triginta nummûm aureorum millia, ac militibus stipendia trium mensium, si vrbem traderet; conditione illicò reiecta, negauerit, se, aut Poluillerianos milites ab alio, quàm cui adhuc militauerant, stipem accepturos. Qua occasione Poluillerius arrepta, enixè instituit Regem obsecrare, vt legionem, cui septem continenter annos pro Rege bellum gerenti, pecunia non nisi ad vnius stipendium mensis enumerata sit; (cuiusmodi tolerantiam negat ipse in cuiusquam historia consignatam legi) non patiatur, ære tandiù debito, cum omnium admiratione fraudari. immo & magnopere cōmendati

Et sanè pro Poluillerio ea scribente, duæ in primis res, quibus rarò maius aliquid reperias in alijs obsidionibus, faciebant. Quum enim Rennebergiani obsessores, præter apertas aggressiones, cuniculis actis in ipsam interdum vrbem improuisò emergerent: obsessique Regij transuersis cuniculis cuniculos hostium excipientes, præsente vbique animo obuiàm irent; versâ sub terram pugnâ; illic, quasi ex condicto, dimicari cœptum est. Eratque perquàm atrox, si vnquam aliàs, cruentumque pugnæ genus, intra eas angustias, ac subterraneos specus, repentè occurrere sibi milites cunicularijs immistos, atque oblongis hastilibus, mox cominus gladijs, non fallente ictu, inferre vulnera, & coaceruatis impedito cæcoque in loco cadaueribus, nec fugæ spatium reperire, nec quidquam reliqui habere, præter effossa iam humo sepulturam. Eorum virtus

In mira intra cuniculos pugna.

Quibus in congressibus nec illud omissum est, quod olim ad Ambraciam, inter Ætolos, ac Romanos mirè excogitatum legimus. Non enim magis Ambracienses fumo ex leui pluma cuniculum opplentes, nidore fœdo Romanos expulere, quàm Germani ad ceteras artes, excitato è pestilente venenataque materia intra eas latebras fumo, simulque obstructo cuniculorum aditu, hostem inde sæpius fugarunt, ac propè iam ad desperationem potiundæ vrbis redegerunt. Id autem tanto maiori regiorum militum virtuti adscribendum erat, quanto minus ipsi à Dauentrianis ciuibus iuuabantur: inter quos eò iam creuerat diffidentia, vt quoties hoste muros subeunte, aut sub terram mouente, ad arma conclamaretur; per præconis vocem compellerentur ciues intra domos: reperti per vias, aut in mœni-

T. Liu. l. 38.

præsertim non adiuta a ciuibus.

mœnibus, illicò à militibus sternerentur. donec inter ciuitatis, 1578
& militiæ primores, certis conditionibus, datis etiam obsidibus, vti cum hoste solet, conuentum est. Quæ omnia quamuis excusare haud modicè videantur deditionem à Poluillerianis factam, attamen Alexander, dum Regi scribens, rescisse 12. Dec.
Alexander tamẽ non excusat.
se affirmat, vrbem redditam adhuc validam, & re cibaria ad viginti adhuc dies suffectura; satis ostendit, constantiam magis, quàm alimenta præsidiarijs defuisse. Vtcunque res fuerit: Alexander nihil inde turbatus, quòd videret exercitum eò admotum, quò sua potissimum de Traiectensi expeditione consilia respiciebant; procedere militem iussit: spatiumque à Dalemio Traiectum vsque, castris cepit, ac muniuit: ipse Visetum ad Mosam petijt, inter Leodium Traiectumque: ac deportatis sex à Namurco maioribus tormentis, statuit oppida, quæ circà erant, Cherpenam in primis, ac Herculanum hosti eripere: quo commeatum, ac subuectiones ex Aquisgrano, Colonia, & Cliuia simul suis patefaceret, simul Traiecto ex ea tunc parte præcluderet: postea idem trans Mosam ex Brabantia curaturus.
Per Traiectensé agrũ spargit exercitum Alexander Traiecto intẽtus.
Carpen. Erchlẽs

GHERPENSIS opp. expugnatio.
ET MONDRAGONIVS quidem sub ipsum anni exordium, 1579.
Alexandri iussu, Cherpense aggressus est oppidum, & vicinam arcem, munitione, & Domini ferociâ præsidentem. Hanc Beilius Vltraiectinus, pulsis haud multò antè Regijs: Præfectoque Bloémo in laqueum acto; iuris sui fecerat, sed Ordinibus vectigalem. atque, vt TIMIDA est omnis recens dominatio, oppidum, atque arcem anxiè, crudeliterque continebat. Sed Mondragonius, admotis illuc tormentis, apertisque latè mœnibus, quarto post quàm venerat die, arcem intrat. Ac plerisque 6. Ian.
præsidiariorum ad vicinas arbores suspensis, vti latronibus finitima circum oppida assiduè grassantibus, paulò post de Beilio ipso in eodem patibulo, quod ille pontis in aditu superstruxerat, pœnas sumit: eiusque loco Ferdinandum Lopesium, Alexandri iussu, Gubernatorem imponit. magna vtique vicinorum, & Coloniensium in primis gratulatione, quorum ad vrbis portas, cædes, prædasque nuper agitantes, excurrerant. Sunt qui referant, à Bloémo, quum is, iubente Beilio in suspendium raperetur, prouocatum illum fuisse intra eum annum ad supremi Iudicis tribunal; obseruatumque, audita à Deo prouocatione, Beilium eodem vertentis anni die, eâdem mortis infamiâ, eodem in loco, pependisse. Illud ego exploratius habeo; Antuerpienses, auditá Cherpensis oppidi, arcisque iacturâ, mox & Herculani deditione (nam hoc quoque Geldriæ oppidum
Mondragonius obsidet illud:
Vtrecht
capit.
de loci Domino supplicium sumit,
Lopez de Vilanoua
non fine obseruata Dei prouidentia:
Michael Isselt in hist. & alij
& Antuerpiensiũ tumultu, præsertim addita Herculani iactura.

tem-

1579 eodem tempore, non expectata aggressione, sic deerat Mondra-
13.Ian. gonio) vsque adeò commotos, quòd viderent obsessam Rheni navigationem, transitumque in Coloniensem agrum interclusum, vt aggregata in foro plebe, non tam curâ publicæ rei, quàm odio in Magistratum, à quo pecunia ad bellum imperabatur; rectà in Curiam conclamauerint, furiosè comminantes, quem ibi cumque reperissent, illicò se è fenestris præcipites acturos. Fecissentque, ni protinus occlusi ædium aditus, deinde potentiorum autoritas inualidam sine duce multitudinem retardassent. Nec ideò Ordinum copiæ magnopere obsistebant no-
15.Ian. uis in dies progressibus Catholici exercitus. Nam Mondragonius, victore per Geldriam milite, post cæsos apud Vvilebechium pedites fermè quadringentos, equites quinquaginta, quos audierat ex eo pago, ductore quodam Stupero, Venlonam ingressuros; Stralam præteruectus, oppidum eius prouinciæ non contemnendum, misso tubicine deditionem
18.Ian. loci postulauerat, obtinueratque, emissis Ordinum præsidiarijs: quorum loco, rogante Alexandrum Magistratu, vt non ex alia, quàm ex Germanorum natione, imponeretur Stralæ præsidium; Alexander ne Germanico quidem imposito, satis sibi præsidij collocatum in eorum fide respondit: fidelissimos inde expertus, quos clementissimè habuit. Nec minus prosperè ductor equitum Petrus Tassius coniunctis cum Croyo Reusij Comite copijs, percurrebat eundem prouinciæ tractum. Auditoque, auxiliares aliquot hostium cohortes Venlonam properare, præmissis cum Saluago Cen-
Tassius turione antecursoribus, ipse cum expedito equitatu Reusium anteuertit. At Saluagum Venlonam vsque progressum, erumpentes inde oppidani, præsidiarijque circiter septingenti, pedites ferè omnes, aliquanto licentius, contempta videlicet equitum paucitate, aggressi sunt. quem Saluagus occursum modò sustinens, modò fugitans, insequentes eò abduxit, vt iam superueniens cum omni Tassius equitatu, in hostes temerè prouectos incurrerint, ac circumductis equis trecentos ab alijs abstraxerint. reliquos per impedita sepibus loca, atque
ex litt. Pet.Taß. ad Alex. 3.Febr. equis inuia, dilabentes, Tassius ipse cum plerisque suorum equo desiliens insecutus, ad portas vsque Venlonæ compulit, maiore vtique suorum gloria, quàm hostium damno. Ex alijs verò seiunctis, plerique interempti, multi cum præsidiariorum duce capti, pauci nota per effugia, quà cuique proximum, euasere. Quin & Petrus Toletanus, nobilis sclopetariorum ductor,
Garsia Sicilia quem paulò ante submiserat Alexander ad Blienbecam castri præsi-

Mõdragonius hostes cædit.

Stralam capit.

Alios ad Venlonã vincit Tassius.

Toletanus it dacier rè gerit apud hostium statina.

1579

præsidium, Toparchæ rogatu regijs partibus adiuncti; ausus cum paucis suorum Mosam noctu traijcere, Raitrum centuriam in cœnobio statiuis proximo agentium improuisus inuasit: confectisque eorum fermè sexaginta, ac prædâ, quam referre nequiuerat ob occursum è vicinis stationibus, incensâ; vexillum Alexandro misit, magnanimæ excursionis argumentum.

1. Febr.

Montius in Raitrum turmas incidit

Sed nemo per eos dies præsentiore animo rem gessit Ioanne Baptista Marchione à Monte. Iussus enim ab Alexandro ex Louaniensi agro, vbi is & Louanij, & aliorum circà oppidorum Gubernator agitabat, Traiectum vsque, crebris hostem discursibus sollicitum habere; exploratum fortè exierat, cum quinquaginta lancearijs equitibus, ac vigintiquinque sclopetariorum turmâ: quum circa Leuiam oppidum, in hostem incidit, sub quinque vexillis septingentos fermè equites trahentem. Trepidatum initio ad subitum inferentis se equitatus aspectum: sed Montius, quamquam non eò iam processerat, vt expedire inde se, ac fugâ occurrentes eludere omninò non posset; id tamen vtcunque tutum, certè indecorum arbitratus, stare suos iussit: atque, vt VETERANO Duci repentinus magis, quàm improuisus occurrit hostis, illicò rem quasi iam meditatus in hunc modum componit. Tumulus erat modicè assurgens, vnde in hostium conspectum venerant primi equites Montiani sclopis armati, nam lancearij ponè sequentes nondum locum ascenderant. Ergo sclopetarijs, vbi conspecti fuerant, consistentibus, lancearios in plures decurias ipse partitur, ac pluribus in partibus locatos iubet, audito signo, subire tumulum, atque in fronte latè dispositos apparere hosti, ac promittere secuturos. Tum imperat è triplici loco tubas simul occanere: atque vno omnes impetu in hostes deferuntur. qui specie illa plurium ordinum capti, (vt fermè OCVLI in bello vincuntur primi) nec tales aggredientium animos à paucorum viribus interpretati, conuersis equis fugam effusè capessunt, insequentibus illos, cædentibusque Montianis, tanto tunc audacius, quanto omni iam pauore ab se in hostem excusso, non de sua amplius securitate, sed de illorum cæde, ac præda cogitabant. Sesquihoræ spatio, septingenti equites profligati, plerique cæsi, ac spoliati: relata tria vexilla, nam duo arserant: capti milites fermè centum, equi supra ducentos; quum, qui ceperant, atque ante se captiuos agebant, octoginta non essent. Adeò FACILE veniunt in potestatem alienam, qui præ timore semel exiere de sua.

Maastricht.

à Montianis

Astu numerum mentitur

cum hoste congreditur:

illum fugat,

cædit:

prædam, & gloriam refert.

At

TRANSMISSIO regij exercitus in Brabantiam.

1579 AT VERÒ Alexander, quando ex rebus in Transmosana regione prosperè inceptis, satis iam sibi consultum à tergo videbatur, exercitum in Brabantiam transducere, atque in hostico alere festinauit, aggressurus inde, qua data occasione, Traiectum. Igitur ad auertendos hostes, iusso Marchione à Monte, cum Burgundis, Germanisque, quos Louanij habebat, & cum parte præsidiariorum Diestemij, Leuiæ, atque Areschoti, haud procul ab hostium castris circumferre arma, ipse Boornâ Echtam progressus (qui sunt iuxta Mosam pagi) Ruram fluuium, quamuis per eos dies immodicè auctum, ponte iniecto transmisit paulùm supra Ruremundam, vrbem ostio Ruræ (vnde ei nomen) impositam. Inde secundis castris Beseuiam venit, vicum ei loco proximum, vbi pontem Mosæ imponendum fabricari, iunctis contabulatisque ratibus, imperauerat. Quo inspecto, probatoque, (erat enim talium operum apprimè intelligens) primùm vt traijcientibus præsidio essent, expeditam equitum peditumque manum præire voluit, sistereque apud eas in aduersa ripa domos, quas paucis antè diebus insederat, atque munierat sclopetariorum centuria, ne fabros operasque pontem molientes interturbaret hostis. deinde Franciscum Valdesium Tribunum, cum hispana legione sequi iussit, admonitum, vt transgressus rectà Vvertam, Hornani Comitis olim oppidum contenderet, inuaderetque: quòd circa ea potissimùm loca distribuere exercitum cogitaret. Tum verò transmittere primum agmen, cum parte tormentorum cœpit, ostensis trans pontem hostium castris, quo miles intelligeret, non iter illud esse, sed prælium: continuauitque diem illum, ac noctem, non intermissa traiectione, donec sub finem sequentis diei, orta repentè perquàm atroci ventorum niuiumque vi, ratibusque assidua vndarum verberatione laxatis, vnâque ex eis impetu haustâ, atque adeò intercisa contabulatione, subsistere coactum est medium, quod cum tormentis impedimentisque transibat, agmen: quod tamen refecto quamprimùm, ponte transgressum, reliquæ demum vltimi agminis copiæ, cum suis quæque munitionibus plaustrisque, consecutæ sunt. Atque in hunc modum, tertio postquàm cœperat die, vniuersus exercitus, præter Mondragonij legionem, ad locorum præsidia in Transmosano tractu relictam, vlteriorem Mosæ ripam tenuit: haud parua cum Alexandri laude, aussi in hostium oculis tantum exercitum per vtrumque amnem, aduersa anni tempestate, ne vno quidem amisso, deportare: castrisque, quem designauerat, locum iuxta Vvertam capere.

Margin notes, left: Diest. (beside "& cum parte præsidiariorum Diestemij"); Boorn. Echt. (beside "Boornâ Echtam"); Bessel (beside "Beseuiam"); Alexan. scribit ad Regē, & ad patrem. 7. Febr. (beside "bulatione … minis copiæ"); Rura, & Mosa (beside "nem, aduersa … tare").

Margin notes, right: Alexander Ruram traijcit. — Postea pontem super Mosam designat: — Per illú pars copiarum transmittitur. — pons interrumpitur: — illico reficitur — exercitus reliquus transit, — & in Brabantia castra locat:

1579.

capere, atque hostium castris opponere. At fœderatarum Duces copiarum ex ijs, qui non procul Traiecto consistentes, conatum tranandi ea tempestate fluminis non processurum Hispano crediderant; lentè nimium, secúreque consultauerant, paucis affirmantibus, occurrendum hosti transmittere paranti: pluribus peruincentibus, permittendum potius temeritate illum sua vti, tanto facilius post transmissionem concludendum, quanto à suis longiùs prouincijs abstractus effugium sibi omne præcluserit. Vbi verò exercitum aquarum difficultates eluctatum tranasse vniuersum audiunt: nulloque hostium adiacentium metu, per oppida impetu capta militiam distributam, ac præsidijs cuncta firmata animaduertunt, mutatâ nempè sententiâ, consilia ipsi sua alteri alteris infensi damnabant, amissamque occasionem tam facilè è tuto riparum arcendi ab ingressu Brabantiæ subeuntem exercitum, serò querebantur. Inde territi, veritique, ne auctis nouo sub Duce animis Hispanorum, præcipuæ quæque Brabantiæ vrbes armis attentarentur, diuisis statim copijs, alij Traiectum, pars Mechliniam, alij Bredam recessere: relictis non paucis inter Eindouiam, Campiniæ oppidum, & Buscoducum, hostium consilia propiùs inspecturis.

hostibus … & lente consultantibus, … securitatem … damnantibus.

Malines

Bolduc

LVSTRAT exercitum Alexander,

Alexander, postquàm traductum, auctumque eodem tempore nouis Altempsij copijs lustrauit exercitum, millibus peditum vigintiquinque, ac paulùm supra octo equitum millia constantem, præter eos, qui alibi Mondragonio aderant, Montioque: ex eo numero partem exauthoraturus aliquam, præsertim ex equitibus, quorum minor tunc vsus, & maius impendium; à Germanis cœpit, quòd horum natio non iam membrum, sicuti cautis belli Ducibus esse solent externi, sed corpus pænè conficeret. Accedebat Poluilleriæ in primis legionis licentia, & aduersus disciplinam contumacia: quòd enim auri vicies centena millia Tribunis Poluillerio, ac Fronsbergio deberentur, dum ea Rex sæpe admonitus non soluebat, mollius interim habebantur, quo indulgentia Ducis pro stipendio militi foret. Verùm per eos dies Alexander acceptis ab Hispania litteris, quibus ei annuum stipendium statuebatur à Rege triginta sex auri millia, vti Præfectis Belgij consueuit: simul & [illegible] ctus haud leui pecuniæ summa in milites eroganda; numerata statim ære, multa Raitrum signa libens dimisit, præsertim quòd eodem tempore cohortes aliquot aduenerant è Germania, Heluetiaque, iussu Regis donatæ iam trium mensium stipendio ad Altempsium præmisso. Hanc autem recentem militiam,

I. Bapt.

duo milliones

atque accepta pro se, ac pro exercitu pecunia,

stipendia militibus soluit

& eorum partem dimittit.

cum

1579 cum eius Chiliarcho, destinauit illicò Alexander absoluendæ Vvertanæ obsidioni, reuocatis ad se Valdesio, Hispanisque: quòd & horum celeritate opus haberet ad eam rem, quam parabat: & illorum alacritas accommodata nouo labori videretur. *partem ad obsidendam arcem Vvertanam designat:* Dediderat iam se Vverta Valdesio, sed arcem milites obtinebant, clausi mœnibus in speciem magis, quàm contra vim firmis. itaque illam Altempsius, vbi nuncios contemptim suos reiectos vidit, maioribus machinis aggressus, atque alicubi non *quæ breui expugnatur:*
2. Feb. ægrè ad terram demolitus, spretis, quas deditionis serò deposcebant, conditionibus, expugnauit, milites que suspendit.

Haec dum agebantur, Alexander comperta hostium digressione, discordes animis, ac disiunctos viribus aggredi quamprimùm statuit. *RAITRES aggredi statuit Alexander,* Ac præmisso Octauio Gonzaga equi-
10. Feb. tum Magistro, qui cum duobus sclopetariorum, quatuor lancearıorum signis præcurreret Eindouiam, vbi plerique Raitrum substitisse ferebantur: ipse postero die secutus est, cum delectis equitum turmis, & Valdesia legione. *præmisso Gonzaga:* Iamque Raitres fermè quadringenti Eindouia egressi occurrerant primis sclopetariorum Gonzagæ turmis, ignari proximè sequi lancearios. quibus conspectis, numero, atque animis impares, omissa pugnâ Orischotum fugam arripuere, instantibus à tergo ad oppidum vsque sclopetarijs, Schiaffinato primæ turmæ ductore. *qui cum aliquot eorum turmis cōfligit,* Sed inde promptissimi equitum emissi, paulùm supra trecentos, non repressere modo sociorum fugam, sed restituère dubiam aliquandiù pugnam: donec & ipsi, multis è suo numero cadentibus, atque inuitante proximo effugio, Orischotum seruatis militariter ordinibus recedentes, intra múnimenta recepti sunt. *& vincit* Desideratus in pugna Attilij Comitis Martinenghi Subcenturio, tresque alij eiusdem turmæ. quin & Claudius Comes Landus pilâ traiectus pro mortuo est habitus: conualuit tamen haud multo post, atque arma repetijt. *non fine aliqua iactura:* At ex hostibus non pauciores ducentis occubuisse, captos fermè quinquaginta, saucios sanè complures, satis compertum est. Alexander instandum ratus, audito ab exploratoribus, hostium exercitum è vicinis locis Tornhoutum (quod est oppi- *Alexander cōtra Raitrum copias contendit.*
Boldue dum inter Buscoducum, & Antuerpiam) conuenisse; assumptis Marchionis à Monte, ac Petri Taisij cohortibus, ac turmis, cum Altempsianis hastatis omnino mille, illuc festinatò contendit, iusso reliquo exercitu ponè sequi, modicis præsidijs adstatiua relictis. Et Tornhoutum quidem duo ac triginta conuenerant Raitrum vexilla, quorum singula ducentos minimùm equites numerabant: eratque ea pars hostilis equitatus, *eorum numerus,*

1579

Dux eorumdem Casimirus in Anglia negotia foederatarum prouinciarum agit apud Reginam,

quæ per absentiam Casimiri, ab vno è Saxonum Ducibus regebatur. Nam Casimirus Reginæ spe vanus, adhuc in Anglia morabatur, si quo modo eam flecteret ad publicas belgicorum Ordinum, priuatasque necessitates, præsente pecunia subleuandas. obtuleratque ei recens acceptas ab Orangio Principe litteras, in queis Hollandia, Zelandiaque, & Flandria, atque Brabantia decem librarum sterlingarum millia eam orabant in sequentem mensem · pollicentes, dum hæc pecunia, aliaque, quam dudum ab eadem multam acceperant, non redderetur, se se Neuportum, Dunquercam, & reliquam maris oram ad Grauelingam vsque, in eius manus, pignoris loco, tradituros.

Mauritius

ex litteris Bernardini Mēdoz ad Alexand 18. Feb.

Belgis offensam,

& in priuata Casimiri commoda proniorem.

Illa tamen offensa pridem Belgis, præsertim quòd multis ea res conditionibus extenuaretur; dubijs responsis moram trahebat, pronior in Casimirum, quem conuiuijs, ac venationibus oblectabat, atque à bellicis interim curis auertebat, oblitum pænè militum suorum, quos in Belgio reliquerat æris inanes, ac vicario sub Duce licentius per agros atque oppida prædabundos, eoque suis, quàm hosti grauiores.

Mauritius

Huius equitatum inuadere properat Alexander

Hos collatis signis aggressurus, Tornhoutum Farnesius properabat. sed illi exploratis Hispanorum viribus, nec satis Tornhouto fidentes, quippè oppido magis ad delicias olim exculto ab Hungariæ Regina loci domina, quàm ad belli aduersa præmunito, Buscoducum iam mouerant, ex ea vrbe hostem tutius excepturi.

Maria

Bolduc

Sed illi pugnam detrectant.

Verùm negato à Buscoducensibus aditu, veritis, opinòr, ne vrbem ingressi stipendiorum loco retinerent: offensi Ordinum Magistratibus, simul à Casimiro deserti, habito concilio Germaniam repetere decernunt.

& promittunt se Belgium deserturos si pecuniam accipiant ab Alexandro.

Erat in hispano exercitu cum mille ac quingentis equitibus Regi militans Franciscus è Saxonum Ducibus, eius Mauritij frater, quem Raitrum pro Casimiro ductorem memoraui. Ad illum Mauritius mittit: oratque, agat cum Parmensi Principe, deberi Germanis sex mensium stipendia, ea si à Parmensi soluantur, abituros se se protinus in Germaniam, Ordinum partibus tanto equitatu denudatis.

Reliqui ex tribus mil. lib. exauthorati erant

qui pactiones minax reijcit.

Risit ad huiusmodi postulatum Alexander: & Chiliarchum intuens à Saxone missum, *Sani ne*, inquit, *estis Germani, qui pecuniam petitis à me, vt de prouincia decedatis? atqui ego, vt liberam vobis potestatem faciam in patriam redeundi, pecuniam à vobis efflagito. An putatis, quando ab ipsis socijs vestris exclusi in manu nunc mea estis, omissurum me occasionem vlciscendi damna, quæ vos rebellium incentores, Regis partibus inferre, nulla lacessiti iniuria, conati estis? Redi ad exercitum: atque, vt ad supremam se se comparent belli aleam, meo nomine denuncia. nam in procinctu*

Colonello

est

1579 *est cursor, nihil opperiens aliud, quàm vt numerum cæsorum, cum victoriæ nuncio ad Regem perferat in Hispaniam.* Hæc palàm Alexander. seorsim verò Franciscum Ducem pro fratre sollicitum benignè accipiens, pollicetur præstiturum se, ob eius in Regem fidem atque operam, liberum securumque Germanis in patriam commeatum. Eiusque rei litteras conficit in hunc modum. *Quum Mauritius Saxonum Dux, atque alij sub illo Raitrum ductores, eorumque turmæ, ac peditum cohortes Germanæ nationis, gesto contra ius fasque, aduersus Catholicam Maiestatem, atque eius exercitum bello, malè ab ipsis habiti, quorum aduiuere causam, reditum in Germaniam vnà decreuerint; Ego vti Belgij vniuersi Gubernator, armorumque Dux pro Maiestate Catholica, à Francisco Saxonum Duce rogatus, vt Mauritio fratri, eiusque copijs securum per hasce prouincias præstarem in patriam iter; quamuis non modò negare id iure potuissem, sed etiam prompta mihi esset occasio armis vlciscendi eos, qui rebellibus ab Rege suo prouinciis opem tulissent; habita tamen ratione meritorum Francisci Ducis, atque honori totius Germanæ nationis hoc tribuens, eidem Francisco potestatem feci, omnes belli Duces, equitesque ac pedites in Germaniam cogitantes colligendi, atque ad Mosam vsque comitandi, tegendique, ne quid detrimenti noxæque à regiis militibus, subditisque capiant. dummodo ipsi pacatè, ac sine maleficio, iniuriaque per belgicas prouincias incedant: à quarum finibus intra dies omninò quatuordecim abstistant: nec contra Regias partes, per tres insequentes menses, quidquam armis moueant. Quæ omnia, Mauritius, exercitusque eius promisso, ac scripto sanciant, scriptumque in Francisci manus tradant. Ego autem Maiestatis Catholicæ nomine ac meo, pro ea, quam principis viri dicto haberi decet, fide, spondeo, quidquid à Francisco Duce hac super re transactum cum fratre fuerit, id à me ratum, fixumque habitum iri.* Quibus conditionibus acceptis, abire germani equites cœpere, Francisco Duce cum suo Raitrum equitatu, & cum ducentis Marchionis à Monte hastatis equitibus comitante ad Mosam vsque: quo super amne sterni pontem iuxta Chesselam imperauerat Alexander: edixeratque, Ne quis suorum Casimiriano militi fide publica Germaniam repetenti, facto dictoue negotium facesseret. Idque seriò seruatum. Nam, quum aliquibus eorum ab reliquo agmine paulùm seiunctis equos abstulisset Hispanorum manipulus, qui recens illuc aduenerat Farnesiani ignarus edicti: eodemque tempore miles vnius circa Mosam pagi præsidiarius, in germanum equitem, explosâ contemptim pilâ, collineasset; hic quidem, Alexandro imperante, scloporum ictibus à sua legione ex tem-

Exiliû sine ære abeunt in Germaniam,

contenti hisce securitatis litteris:

quibus Alexander addidit edictum,

Casimiriani

puniit edicti violatores

extemplò traiectus est: illi verò properare post abeuntes, & 1579
excusata ignoratione liberi commeatus, equos cuique suos reddere iussi sunt. Profectionem suorum vbi rescijt in Anglia Casimirus, rescijt autem eo ipso die, quo splendido exceptus conuiuio, inter Georgianos adlectus est equites, Regina ipsa fasciam cruri incassum adstringente, exercitu iam dissoluto; turbatus animo, nec vltrà cunctatus, maximè quòd apud Reginam nihil publicæ rei conficeret, regijs in Belgium nauibus est reuectus. Ac multa aduersus Ordines palàm questus, minatusque, homo superbus, ac præceps, insalutatis Archiduce, atque Orangio, Germaniam, vnde pulcherrimi ductor equitatus exierat, solus, ingloriusque repetijt. Auctâ interim Alexandri famâ, plus claritudinis adepti, (vt ei gratulatus scribit Româ Granuellanus) emisso ea ratione è prouincijs hostili equitatu, quàm si eum armis eiecisset. quum citra suorum sanguinem hostes coegisset supplices agere, & beneficium ducere, quòd sic vincerentur.

Discessum suorũ audit in Angliâ Casimirus.

Gartiera

reditque in Belgium,

vnde iratus abit in Germaniam.

aucta interim Alexandri fama.

Granuell. Card. 7. Apr.

Tvm verò an inuadendus hostium peditatus, cuius pars apud Burgerhoutum, Antuerpiæ vicum, hiberna posuerat, in Catholico exercitu disceptatum est. Namque, vt retulerant exploratores, sex & viginti peditum signa ibi substiterant ex Gallis, Scotis, Anglisque, quos constabat exercitus robur esse, Orangiusque appellare Fortes suos consueuerat. Accedebat Ducum, qui eis præerant, experientia, & fama: præsertim Ioannis Norritij Anglorum Tribuni, ac Francisci Lanuæ, castrorum Præfecti, atque huius in primis, cuius consilio, pagum à mœnibus inualidum, domibus aggesta humo firmatis communierant: foris vallo, ac riuo, intus transuersis passim trabibus obijcibusque præsepserant. Denique ipsa Antuerpiæ vicinitas, cui veluti suburbium inhærebat Burgerhoutum, pro munimento habebatur. Quæ reputantibus non nullis, temeraria propemodum videbatur ea, qua de ageretur, aggressio. Sed longè aliter differebat Alexander, ac plerique in bellico senatu Proceres: *Venisse se in eum locum deliberatâ pugnâ: vel si germanus eques adfuisset: nunc à tanto liberos equitatu pugnam detrectaturos cum hostium copijs maiore sui parte diminutis? Iis autem, quantumuis Martiales suos, ac Martes appellet Orangius, quantum animi demum sit, in Mosæ traiectione paulò ante monstratum. Neque pagi munitionem sponte fuisse delectam ab ijs, quos non loci securitas, sed latebrarum necessitas ideò incluserit, quòd prodire in campum ab equite improtecti non audeant. Inspexisse se, atque æstimasse locum: quàque adiri, atque intra ipsa penetrari latibula possit,* expen-

BVRGERHOVTI pagi expugnatio.

numerus peditũ fœderatorum.

Duces.

Consulitur in castris regijs, an inuadendus pagus

Case terrapienate

Negant aliqui:

Alexander, ac pluresaiunt.

1579 *expendiſſe. Nam ſi ad egrediendum è vallo furor, aut ſuæ illos noxæ pertraherent; haud dubitandum, quin concluſis ab regio equitatu, conculcatiſque peditum cohortibus, momento debellatum eſſet. Vrbis verò vicinitatem, quo plus ſpei ad effugium, eo minus animi ad reſiſtendum allaturam hoſtibus. ſibi certe ſpectaculum fore optatiſſimum, dum è mœnibus ſuis Antuerpienſes ardorem ac vires Catholici exercitus, contra quàm illis impoſuerit buccinator Orangius, inopinata aggreſſione metiantur. Secus autem ſi progreſſus in hoſtium conſpectum tantus exercitus retrò arma conuerterit, non auſus conſerere cum iis manus, quorum ſingulis opponere ipſe queat minimùm denos; haud dubiè confeſſionem timoris viſum iri. at* MINOREM *ſe fateri, quiſquis timeat.* Hæc memoranti, ab vniuerſo ſenatu, duceret quò vellet, acclamatum eſt: exceptamque pari alacritate ab exercitu, quam decreuerant, aggreſſionem Alexander in hunc modum ordinauit. Inter Ranſtam, & Burgerhoutum haud modica planities intererat. in ea explicatis non ad vſum modò, ſed etiam ad ſpeciem ordinibus, (nam res agebatur in oculis Antuerpiæ) campi medium quadrato agmine ex legionibus Altempſij, Fronsbergijque firmauit: affuſis vtrinque Hiſpanis ſclopetarijs, quos equitum alis hinc Raitrum ſub Franciſco Saxone, inde loricatorum ſub Petro Taſſio circumdedit: iuſſo Octauio Gonzaga, cum parte equitatus, agminis extrema tegere. Ante hanc aciem, quæ in ſubſidijs erat, tres legiones, modicas quidem illas, quippè ſingulas ſignorum decem, ſummùm duodecim, ſed ex pugnaciſſimis delectas, Burgerhouti vallo propius admouit. Ad læuam, quæ arcem Antuerpiæ reſpiciebat, Hiſpanos duce Lopeſio Figueroa: in medio veteranas Belgarum cohortes Franciſco Valdeſio parere iuſſas: in dextera, ſed aliquantum ſepoſitos, Claudij Altapennij Vvallones collocauit. Singulis hiſce legionibus centuriam maioram ſclopetariorum, & aliquos ſecuribus armatos adiunxit. Tres præterea ligneos, quos fabricari imperauerat, pontes tradidit, cuique legioni ſuum: quos ſuper riuum pago circumductum proijcerent, aditumque ſibi ad domorum munimenta præſtruerent. Inter has verò in fronte legiones, & diſpoſitam retrò aciem, ſtare medios voluit expeditas aliquot leuis armaturæ turmas, quas Commiſſarius Oliuera, vbi vallum pontibus coniunctum eſſet, ſubſidiarias promoueret. Ergo factâ iam à campeſtribus aliquot tormentis viâ, audito ſigno, è tribus ſimul partibus procurritur in vallum: adnitentibus legionum Ducibus, pro veteri nationum æmulatione, in proijciendo ante alios ponte, agmini ſuo palmare decus afferere. Sed præuiſum

Aggreſſio decernitur,

& ordinatur,

Corazze

Claud Barlamont.

Moſchettieri

Inuaditur Burgerhoutum

visum id hostibus, illuc propterea confertim accurrentibus, 1579
vbi plus periculi à promptioribus intendebatur, donec Vvallones suos Camillus Sacchinus legionis Instructor aliquanto *Sergente maggiore* longius circumductos, in pagi latus admouit. ibique repetito impetu cohærentes, dum sclopetarij continenti explosione grandium tuborum, hostem ex aduerso fatigant; firmato *Moschetti* interim ponte, Altapennij Ducis adhortatione, & Camilli præeuntis exemplo, primi subiere vallum. Eodemque ferè tempore Figueroa suos, mox & suos Valdesius, iniectis certatim pontibus promouerant. Tunc verò in ipso pago, fractis *Intratur, pugnaturque intus;* viarum claustris, intraque contubernia certari cœptum, vndarum ritu accedentium recedentiumque: adeò se se inuicem loco pellebant, ac pellebantur. Sed recentes subinde alios atque alios Alexandro vndique submittente, nutare primùm hostes, &, nisi quòd terga non vertebant, ceterùm respectare honestè fugam videbantur. mox Oliuerâ, cum expeditis equitibus, per Figueroæ, ac Valdesij pontes subeunte, inque trepidos, ac pugnæ dubios incumbente; enimuerò tot impares copijs, per vicina suburbia, Antuerpiam versus, cursum arripiunt, inse-*victoribus Regijs.* quentibus Regijs, eâ quidem ferociâ, vt neque pilarum tempestate, qua è mœnibus Antuerpiæ petebantur: neque signo à Tribunis receptui dato, remoueri possent, quin intra ipsas Antuerpiæ fossas hostem mordicus aggrederentur. Donec Alexandri iussu, flammis pago admotis, partim prædarum spe, partim insidiarum metu, omnes reuocati sunt. Cæsos ex victis circiter mille & quadraginta retulere aliqui: Alexander longè pauciores, ac paulùm infra sexcentos ad Octauium patrem scripsit: vti è suis victoribus non plures octo, saucios omnino qua- *4. Maij* draginta.

VVALLONVM prouinciarum reconciliatio. ATQVE hic demum successus, extenuato simul exercitu hostium, ob secessionem turmarum in Germaniam, simul bello ad Antuerpiæ mœnia, succensis suburbijs, deportato; magnum vtique incitamentum fuit Vvallonum prouincijs ad Regis obsequium redeundi. Id, quo peractum sit modo, ego retractis paulò altius in hunc locum rebus, haud indiligenter expediam. Valentinus Pardiæus Mottæ Dominus, Grauelingæ *Mottæus rem orditur:* Gubernator, vnus è Malecontentorum Ducibus, perspectis iam satis Orangij consilijs, per speciem publicæ libertatis, vtilitati demum propriæ inseruientibus; partibus palàm relictis, non rediturum modò se ad Regis obedientiam, sed etiam quamplures secum tracturum, iam pridem significarat Ioanni Austriaco, ac dein Alexandro Parmensi Principi confirmauerat.

1579 rat. Vtque erat apprimè gratus apud Vvallonicam nobilitatem, militiæ ac Religionis antiquæ perquàm retinentem, ita eorum sanè complures si non Regi tunc addixit, certè abduxit ab Orangio, quem patria sacra perditum ire querebatur. Pri-
S. Omer mus omnium Manuynus fuit, Audomari Præfectus, cum quo Mottæus apud Hannoium congressus, quæ arx est inter Grauelingam, & Audomarum, post arcana colloquia, eò hominem pertraxit, vt sicut ipse Grauelingæ iam fecerat, sic Manuynus remoto ex Hannoia primùm arce, tum ex alijs suæ ditionis oppidis, Ordinum præsidio; Catholicos ex Audomaro ciues in ea loca transtulerit, militiam iuratos aduersus Orangium, Casimirum, aliosque Catholicæ Religionis hostes. Neque post multo, audita huiusmodi Vvallonum conspiratione, eius nationis milites ferè quinque millia, quorum plerique sub Emmanuele Montinio aduersus Gandauenses militauerant, secessionem fecere ab exercitu Orangij: Meninamque oppidum Lisæ impositum, haud procul Cortraco, duce Francisco Pipino, repentè aggressi, pulsis Ordinum præsidiarijs, obtinuere. Atque hæ sunt legiones illæ, quæ, quòd Catholicæ Fidei defensionem sibi asserentes, Coronam piacularibus plexam globulis collo gestarent; milites à Pater noster, seu Coronarij vulgò appellabantur. Hi autem, qui quartam effecturi classem videbantur, à Malecontentis, à fœderatis prouincijs, atque à regio exercitu diuersam; qua ratione adiungi facilè possent Nobilibus Malecontentis, cum quibus natione, Religioneque consentiebant, Mottæus edocuerat, vti solebat, Alexandrum. Atque hic, misso in Hispaniam Andrea Ayala, Mottæi consilia relaturo de Nobilium Vvallonum, ac militum animis ad partes attrahendis, Regem orauit, vt patentes Mottæo litteras quamprimùm mitteret: queis ille posset ad Maiestatis eius obsequium redeuntibus offerre Principis gratiam, & præteritorum veniam, obliuionemque. Nec ab Hispania tardatum: datisque inde ad Mottæum litteris perquàm honorificis: proque nauata ad eam diem opera, oblatis ei Diui Iacobi de Estepa insignibus, cum equestri eius ordinis censu, potestatem Rex homini fecit in eas conditiones, quas obtulerat Alexander. Et valuit ea in tempore liberalitas, vt quum milites Coronarij, quorum secessio angebat Orangium, ab Ordinum nuncijs ad partes reuocarentur, oblatis aliquot mensium stipendijs illicò numerandis; non modò non acquieuerint, sed eorum nomine Pipinus (Montinio haud dubiè consentiente) Grauelingam profectus, cum Mottæo consociationem exercituum, conspirationemque transegerit, pollici-

Mottæus

Lisa flumius

20. Nouembr. 1578. Eques S. Iacobi

Sequitur Gubernator Audomari

Secedunt ab Orangij partibus Vvallones numero quinque millia.

dicti per iocum milites à Pater noster.

qui demum Malecontentis adiunguntur.

 tus,

tus, se Malecontentis adiunctum, Meninam arcem, ac vicina oppida pro Religione, ac Rege defensurum: modò militare æs viginti mensium, certum intra tempus, vti postea factum est, persolueretur. 1579

per Alphonsũ Curielẽ Quæstorem

Aucti Vvallones de tuenda catholica religione cõsultant,

MAIORE adhuc accessione Vvallonum partium, abstraxere se, præfecturasque suas à fœderatis prouincijs Emmanuel ipse Montinius, Odoardus Caprius, Ramingueriꝰ, Floyecus, Berasleus, alijque non pauci ex Artesia potissimùm, Hannoniaque nobilitate. Hi omnes in Ramingucrij domo, magna animorum alacritate congressi, ac Mottæi oratione animati, quum multa de tuenda in Vvallonum prouincijs auita Religione disseruissent, postremò decreuere, Ante alia nitendum, vt ex Artesiæ ciuitatibus hæretici seditiosique edicto publico pellerentur, Catholicis in Magistratuum hæreticorum locum subiectis, sumpto ab Audomarensi ciuitate principio. præterea missis aliquot subsidiarijs cohortibus Meninam, sollicitarentur eius loci milites ad eam, quam designauerant Vvinocibergæ oppugnationem. Et hæretici quidem quamplures, Caprij Artesiæ Præfecti operâ, eiecti sunt: summam tamen rerum haud parùm remoratus est aduentus, vti mox dicam, Vicecomitis Gandauensis. At verò expeditionem Vvinocibergæ maturauit Floyechi, eiusque militum cædes. Missus hic fuerat à Mottæo ad Montinium arcanorum, quæ tunc agitabantur, interpres: trahebatque secum equites omninò ducentos quadraginta septem. In reditu per agrum Bergensem, eius territorij incolæ, Caluiniani ferè omnes, rati prædabundos illuc excurrisse Gallos, (namque id incerto rumore percrebuerat) ad æris campani sonum è vicinis pagis numero propemodum infiniti, telis agrestibus armati in vnum confluunt: equitesque inter arbusta, loco inequitabili, conclusos, venatoria velut indagine circumsistunt: trucique clamore, ac rabie vndique procurrentes, Floyecum, reliquosque, præter septem, qui ex ea carnificina subterfugère, confodiunt, conficiuntque. Sanè mouit ea cædes non Mottæum modò legationis authorem, sed Montinium etiam, cuius assertorijs litteris, Floyecus iniuriæ securus in viam, se dederat. iunctisque propterea copijs, atque additis Manuyni cohortibus ad eandem rem Audomaro missis, Mottæus ipse iræ, & iniuriæ propior iam Vvinocibergam properabat, Coronarijs Meninâ secutis. Quum statim Bergenses, præuiso armorum apparatu, anteuertère, missis oratoribus, qui facti ignorationem excusarent, pœnas ex reorum capitibus sumendas promitterent, viduæ à Floyeco relictæ subsidium par

24. Nouembr. 1578.

S. Omer

Et hæreticos eijcere incipiunt;

Berga ad S. Vuinoc

Vvallonum equites cum Floyeco ductore cæduntur a rusticis Bergensibus:

15 Dec.

Quos ultum eũt Mottæus, & alij Vvallones.

Saluo condotto

nobi-

1579 nobilitati eius offerrent, & ciuitatem Bergensem ad Vuallonum partes accessuram, fide publica, datisque, si exigerentur, obsidibus, pollicerentur. Quod iram, exercitumque dissoluit: ac Vuallonum nomen & fœdus, animaduerso eorum consensu, magnopere amplificauit.

Bergēses placent illos & ad partes Vuallonum accedunt.

HVC paulatim excreuerat Vuallonum factio, militiâ, nobilitate, vrbibusque iam valida: magna vtique prouinciarum reliquarum expectatione, in quam illa partem (quoniam eodem tempore à Parmensi Principe, atque ab Ordinibus sollicitabatur) inclinatura demum esset. Nam licet Vuallones maiorum Religionem, & Regis obsequium præferrent: atque adeò se ab Ordinum prouincijs Religioni, ac Regi aduersis abstraxissent; nihil tamen sibi esse cum Hispanis, nec se Alexandri Principis exercitui adiungendos palàm contestabantur, nisi in eam præcipuè conditionem, vt Belgio amouerentur externi milites. Indè & Orangio spes, illos immodica petentes non audiendos, atque adeò spretos ad reliquas prouincias aliquando reuocandos: & Alexandro cura in præsens dissimulandi, quasi conditionum iniquitatem non abnueret, dum factionem eam ab Orangio abeuntem interim confirmaret, confirmatamque sibi multo facilius adiungeret. Et sanè nunquam arx vlla maiore astu, & cuniculis appetita est, quàm hæc factio occultis industriæ machinis oppugnata. patuitque, Imperatorias artes non eas tantum esse, quibus acies instruitur, & pugna conseritur: sed quibus etiam mente ac ratione concurritur, consiliorum dexteritate confligitur, & collatis non signis sed ingenijs, citra cruorem cædesque, decernitur. Etenim Orangius apud Rodulphum Cæsarem primò egit, instititque, ne de Vuallonum reconciliatione alibi, quàm Coloniæ ageretur: in quam vrbem ipse Cæsar à Philippo Rege arbiter belgicæ pacificationi datus, conuentum, de quo pòst dicemus, indixerat. Deinde per Ioannem fratrem Geldriæ Gubernatorem colligatis Vltraiectina, vti vocabant, vnione aliquot prouincijs, nempè vt nouo Malecontentorum fœderi nouum fœdus opponeret, eosque à priuatis conspirationibus deterreret; vbi animaduertit, Vuallones nihil inde in commune motos, seorsim aggreditur factionis primarios, exorsus à Caprio Artesiæ Præfecto: quem si attraheret, haud dubiè ludificaturum se sperabat Farnesij operam per Mottæum, infensum homini, eò loci perductam. Obierat paucis antè diebus Maximilianus Henninius Bossuuij Comes, sinistro hominum rumore aduersus Orangium. Nam Bossuuius victus olim captusque

Vuallonum factio sollicitatur simul ab Alexandro, simul ab Orangio:

magris vtrinque astu.

Orãgius apud Cæsarem deturbare reconciliationem conatur

Nouũ fœdus init contra Malecontentos:

28 Ian. Geldria, Zutphania, Hollandia, Zelandia Vltraiecti &c.

Caprium attrahere studet,

offerendo munia Comitis Bossuuij,

21. Dec. 1578

qui tunc obierat.

maritimo prælio ab Ordinum Ducibus, desperata redemptio- 1579
ne, quam callidè Orangius immensi pretij fecerat, vt nullam faceret, ad extremum adhæsit Ordinum partibus, proque ijs non minorem se Regi hostem præstitit, quàm antea contra Regis hostes strenuè militasset. Non diù tamen stetit, quin, siue pertæsus Orangij dominatum, facilitate Belgarum aduersus Principem suum abutentis: siue captus Alexandri fama, à quo nobiles complures, præsertim ex Vvallonibus, prouincialibus suis, ad Regis obsequium perhonorificis conditionibus inuitarentur; de reditu cogitare simul cœpit, simul morbo correptus, paulò post opera (vt multis creditum) Orangij; cui consilium eius suboluerat, veneno propinato extinctus est. Quod 1. Ian.
Alexander ad Antonium Peresium scribens, de festinato quidem Comitis obitu meminit, at mentionem authoris nullam fecit. fecit tamen Bernardinus Mendoza, Hispani Regis in Anglia legatus, litteris ad Alexandrum Londino scriptis, affirmauitque, certiorem se factum, Comitem Bossuuium, quòd Vvallonum successu lætus addere se ijs decreuisset, ab Orangio veneno sublatum. Et ego inter priuata Farnesiani tunc aulici commentaria legi, Comitem morti proximum Orangius quum inuiseret, quumque superueniente sacerdote, cæleste Viaticum impertituro, contemptim percontaretur, quid cæremoniarum illud esset, Bossuuium importunam impiamque hominis vocem auersatum non abstinuisse, quin amissam pariter rem, decus, vitam, ei palàm exprobraret, adijciens, se certè animam, quæ sola superesset, à quoquam sibi eripi non passurum. Quibus quamquam vulgatis, traditisque, equidem ipse neque fidem addiderim, neque dempserim: haud ignarus, sæpè incerta spargi, & plerunque atrociora credi. Iam verò quoniam Comes Bossuuius, superiore æstate, exercitum contra Ioannem Austriacum duxerat Imperator: regebatque tunc magni Oeconomi appellatione, Archiducis familiam; viri mors opportuna Orangio visa, quo honoribus eius, redituusque alios ad partes alliceret. Et militare quidem munus, annuumque muneris censum offert Caprio, si communem prouinciarum consensum is sequi velit. Frustratus hac spe, (namque Caprius & sua sponte, & matris religiosissimæ monitis in sententia perstabat) vertit se in aliam partem: & ab Archiduce Matthia, atque ab Ordinibus, qui tunc generales Antuerpiæ conuentus adornabant, demandari curat Roberto Melunio Vicecomiti Gandauensi Artesiam prouinciam: eiusque fratri Principi Espinoio, Hannoniæ Siniscalco, supremam in Archiducis aula

Præ-

non sine suspicione doli ab Orangio.

26.Feb.

Eg. Rinaldus

sed Caprius recusat oblata.

Felicius Orangio res succedit cum Vicecomite Gandauense, & eius fratre.

Magiordomo.

1579 Præfecturam, Vicecomes, nouus Artesiæ Gubernator, multo stipatus milite, vnà cum Carolo Croyo Marchione Hauræo, in prouinciam opinione celerius venit, Caprium loco mouet, cuncta more noui Imperij statim mutat: atque Artesiæ Magistratus, Vvallonumque Præfectos seriò admonet, Ne publicum Belgij consensum vana spe turbarent: dumque ceteræ prouinciæ, indictis Ordinum comitijs, de pace cum Rege agitarent, ob eamque rem Parmensis Princeps arma interim deponere iuberetur ab Hispania; ne ipsi consilia ab alijs vnicè separarent, conditionumque, quas ab Rege prælargas, Cæsaris operâ, propediem consecuturæ erant prouinciæ, soli expertes fierent: atque adeò exclusi à fœdere, Hispanorum iniurijs expositi atque impares, frustrà aliquando prouinciarum opem implorarent. Hæc Vicecomes iterando, eò rem adduxerat, vt iam Vvallonum factio Atrebati nutare videretur. Ad hanc impressionem eludendam, reparandumque hunc quasi hiatum in Vvallonum animis factum, Alexander opponendum properè duxit Gandauensi Vicecomiti Atrebatensem Antistitem Matthæum Moulartum, fidum hominem, Religionisque ac facundiæ præclarum: atque aduocatum ad se, in Artesiam immittit, qui prouinciales doceat, Sibi nec animum esse ab armis cessare, nec eorum cessationem imperatam à Rege potestatem tantummodo factam prouincias ad Regis obsequium reduces, Regi sine aliarum respectu, reconciliare. idque neque reconciliatis fraudi, nec alijs, ne idem peragant, impedimento futurum. Quod Episcopus, vt accuratius exequeretur, instituta Atrebati supplicatione, circumlatoque sacrosancto Christi Corpore, vrbem ante lustrauit; tum rem aggressus, ostensoque, quàm lenta spes esset, aut potius nulla, fœderatas prouincias cum Religione, ac Rege in gratiam redituras; res vt ipsi suas Vvallones agerent, cœptæque cum Principe reconciliationi constanter insisterent, cohortatus est. Atque, vt ANIMI dum suspensi hærent, perleui pulsu huc illuc transferuntur, non minus quàm quidquid pendet, versatile est; non modò factionem in integrum restituit, sed Gandauensem ipsum Vicecomitem in colloquium aliquoties attractum, multa de Alexandri propensa in eum voluntate pollicitus, consilij dubium reliquit. Tum verò maioribus copijs vtendum rati fœderatarum Procuratores prouinciarum, qui Antuerpiæ conuenerant, ad Vvallones, communi Ordinum nomine, monita minasque miscentes scribunt: eorumque rogatu Archidux ipse Matthias ad Artesios epistolam componit, queriturque, *Quòd admissis Atrebatensis Antisti-*

Vicecomes reducere conatur Artesios ad Ordinũ partes:

ac propemodum reducit,

Arras

Sed Alexander Vicecomiti opponit Atrebatensem Episcopum,

qui Artesios sustentat:

& Vicecomitem ipsum emollit,

28. Ian.

Matthias ad Artesios litteras scribit, & querelas,

tis &

ta, & Gulielmo de Vaßeur Vvalhuonij Domino, à Parmensi Principe delegatis; concordiam cum Rege Hispano agitassent, se, Ordinibusque, qui tum Antuerpiæ cogebantur, inconsultis: tanto maiore quidem culpa, quanto minus ignorarent, negotium pacificandi in commune prouincias à Cæsare ipso (vti eum Rex orauerat) fuisse susceptum. cui non leuiter iniuriam fieri, dum causam Belgarum accuratè complexo subtraherent soli se: ac secessione illa operam beneuolentissimi Principis aut negligerent, aut interturbarent. Proinde hortari eos, pro ea, quam patriæ debeant caritate, ne Farnesii postulatis anteà respondeant, quàm ipse, Ordinesque illa expenderint, probauerintque. Sic enim futurum, vt concordibus inter se cohærentibusque prouincijs, nullus pateat aditus hosti ad Belgij dominatum, per huiusmodi discordiarum scissuras, irrepere contendenti: nempè satis gnaro, expertoque, Belgas, modò maneat concordia, insuperabiles esse. 1579

Alexãder ad eosde Artesios mittit Regis epistolam, & hortamenta.

Hisce Matthiæ litteris litteras Philippi Regis ad eosdem Artesios opposuit Alexander. quas, sicut per eos dies acceperat ab Hispania, ita ad illos opportunè transmisit. Summa earum hæc erat. *Rem sibi gratam fuisse, ac salutarem ipsis futuram, quòd publico edicto, hæreticos seditiososque prouinciâ mouissent. nec aliud sibi armato fuisse propositum ad eam diem, quàm vt huiusmodi pestem Belgio exigeret, populosque in fraudem ab Orangio inductos Catholicæ Religioni, Principique suo, ac pristinæ tranquillitati restitueret. Et quando iam ipsi per se id occœpissent; eorum armis opem additurum se: ac transmissis obliuione præteritis illorum culpis, oblatâque clementiâ & gratiâ in eos suâ, polliceri, dempturum se nihil ex antiquis Artesiæ priuilegijs: externâque militia prouinciam liberaturum; dummodo in domestico milite tantum habeant ipsi virium, quantum aduersus Orangium, coniuratasque prouincias tueri se possint. Quòd si fortè aliquos seu partium Gallicarum studio, seu quouis alio arcano consilio, oblata hæc paterna clementia nihil mouerit; testari se Deum hominesque, calamitatum innumera, quas secum importare bellum solet, illis vtique imputanda, non autem sibi, qui videlicet inuitus arma sumpserit, quo patrimonium à Deo per Maiores suos sibi traditum, aduersus inuadentium vim, ac fraudes assereret.* 12. Febr.

Rex ad alios Vvallones scribit.

Addiderat ad peculiares aliquot Proceres ex eadem nobilitate Rex litteras. Blangeualhio quidem (qui regios inter ephebos aliquandiu fuerat in Hispania) ob studium eius in Vvallonum reconciliatione non modò grates egit, sed eum accuratè Alexandro commendatum voluit, facta eorum mentione, quæ ille Regis causâ, non sine fortunarum iactura passus esset. *Philip. du Chablet.*

& præfecturam Artesiæ Caprio restituit.

Caprio autem, laudata eius affatim operâ, præfecturam Artesiæ, qua proturbatus fuerat à Gandauensi Vicecomite, restitue-

1579 tuebat. Sed Alexandro, quamquam hasce ab Rege litteras impetrauerat ipse pro Caprio, eas tamen homini tradere nec integrum iam erat, nec ex vsu præsenti videbatur. Etenim in reuocando ad partes Vicecomite totus is erat: quòd in eo viro, cui super claritudinem generis, ac pares opes, mihi iæ decora abundè aderant, momentum sanè maximum attrahendis Vvallonibus reponebat. Et quamquam is ingenio habebatur vario, & inobseruabili, tamen (vt NEMO adeò intractabilis est, cui suum denique manubrium non sit, quo capi, ac teneri possit) exploratum erat Alexandro, si homini paulò quidem officiosius compellato præfecturam Artesiæ obtulisset, vti ab Rege decretam, facilè illum à fœderatis prouincijs abstrahendum. Ideò inter alia beneuolentiæ signa, epistolam ad eum composuerat, qua peramicè hortabatur ad tuendas Principis sui partes, pollicitus, se illi, Regis nomine, præfecturam Artesiæ firmaturum. Ne tamen ea mutatione Caprium offenderet, atque adeò veterem amitteret amicum, dum pararet nouum, Atrebatensi Episcopo mandauerat, (is enim delectus erat) vt non antè Vicecomiti epistolam traderet, quàm conuento Caprio disertè consilium aperiret, persuaderetque, nihil esse in præsens publicæ rei conducibilius: & priuatim ei apud Regem plurimum profectò gratiæ accessurum. Et Caprius, qui inanem Præfecti personam sustineret, haud grauatè remisit id, quod habere ægrè posset: præsertim quòd videret, magno inde præsidio augeri Vvallonum factionem, atque adeò securitatem suam. respondítque perquàm liberaliter Atrebatensi, Probari admodum sibi Parmensis consilium Principis: ac, modò ad Regis obsequium seriò rediret Vicecomes, libenter ei cessurum se præfecturam, in quam non alio intenderat nomine, nisi vt maiore cum imperio prouinciam in Regis potestatem reuocaret. Ita in rem feliciter ingressus Atrebatensis, post aliquot cum Vicecomite congressiones, eò hominem adegit, vt renunciaturum se fœderatis prouincijs, proque Religione, ac Rege moriturum perſanctè promitteret. De conditionibus verò, in quas paciscerentur Vvallonum prouinciæ, se cum Montinio, ac Mottæo disserturum: interim expectaturum diploma Regis pro Artesiæ præfectura. Et Rex quidem ab Alexandro, & ab ipso eodem Caprio rogatus, eas illicò litteras transmisit, quibus Artesiam Vicecomiti demandabat: admonito Alexandro, vt epistolam alteram eidem traderet, qua gentilitio eiusdem oppido (Richeburgum Belgæ vocant) Marchionatus insignia deferebat, id quod ipse magnopere concupierat. Eodem tempore Rex, suaden-

Vicecomes

Sed Alexander eam Vicecomiti ab Rege offert.

Capr o ante admonito

& consentiente

Vicecomes fœderatis prouincijs renunciat.

Patente

28. Feb.

Eidem regimen Artesiæ demandatur: & Marchionatus titulus.

Montinius quoque attrahitur.

suadente pariter Alexandro, ad Emmanuelem Lalinium Montinij Dominum, quem penes erat arbitrium Vvallonicæ militiæ, litteras addidit amoris in illum, ac spei plenas. Quibus effectum, vt vterque beneuolentiâ Regis apprimè capti ad Alexandrum miserint, consociaturi cum eo arma: postulantesque, vt quando conuentum Artesiæ, multarumque ex Flandrica prouincia ciuitatum celebraturi mox erant, videret ipse, quò vtrinque delegatis conueniendum esset. Nec distulit Alexander: missusque Sellij Dominus Ioannes Norcarmius, certis cum mandatis: additusque Moulartus Atrebatensis Antistes, & Vassєur Vvalhuonij Dominus è Regis parte: ex Vvallonum verò Montinius Malecontentorum princeps, Vicecomes Gandauensis Artesiæ Præfectus, Mottæus, & Caprius, ille Grauelingæ, hic Atrebatum Gubernator, de conditionibus firmandæ concordiæ agitare seriò cœpere. Erat legatis regijs imperatum ab Alexandro, vt in quæstione de Gandauensi pacificatione, edictoque perpetuo, (cuius inter capita, missio Hispanorum continebatur) nihil certi firmarent. si verò vrgerentur, spe tantummodo illius ostensa, reliqua antè conficerent. Et verò vbi obfirmatis in externorum missionem Vvallonibus, ea demum facta spes est, cuncta inde procliuius transigebantur. Quum ecce superueniunt ab Archiduce Matthia festinati (instigatu scilicet Orangij) Marchio Hauræus, & Diui Bernardi Abbas, & Adolphus Meetcherchius consiliarius, cum minacibus litteris, *Quòd spreto se Belgij vniuersi Præfecto, belgicorumque armorum Duce: spreta Maiestate, & curâ Cæsaris in communem prouinciarum concordiam insudantis: spreta generalium Ordinum, qui in id sedulò incumberent, consensione, priuatos ipsi sibi cœtus, priuatum sibi Belgium facerent, extenuantes interim illa discessione non minus vires suas, quàm prouinciarum reliquarum: atque adeò non eas reportaturi ab Hispano conditiones, in quas illum cogere, si coniunctim agerent, procul dubio potuissent. Quin potius resumerent caritatem patriam, omissisque priuatim hisce consilijs, atque ad generalium Ordinum comitia Antuerpiæ, exeunte Martio celebranda, delegatis ex sua prouincia viris legitimè instructis, capeßerent ipsi quoque publicum regimen: atque vnà cum alijs aut de pace, quam sperarent, aut de bello, quod non timerent, in commune consulerent.* Enimuerò perincommodè accidit Vvallonum conuentui hæc ab Archiduce interpellatio: orta videlicet æmulatione inter factionis primores; dum singuli, quo propiùs aderat reconciliationis maturandæ spes, eo ardentius occupare facti gratiam apud Regem, atque adeo alter alterum posthabere satagebant. Ægrè fere-

Margin notes (left): Artesiæ conuentus indicitur. — Quò mittuntur legati ab Alexandro, & ab Vvallonibus. — Conuentum distrahere Matthias conatur minacibus litteris. — Turbat factionē æmulatio inter Vvallonum proceres.

Margin notes (right): 1579 — Mot. Capr. — caput 3. — 8. Mar.

1579 *Episc. Atreb.* ferebat Caprius, immissum Atrebatensem fuisse in rem ab se penè confectam, haud ignarus (vti scribebat ad Alexandrum Alphonsus Curielius) dum Antistes compositæ controuersiæ *2.Mar.* relationem apud Alexandrum faceret, atque Alexander ad Regem scriberet, non modicam gratiæ partem deperituram sibi. Nimirum vt pecunia per manus multorum translata decrescit, ita operis gratiam inter manus decerpentium aliquid ex ea sibi, haud dubiè deteri, ac propè consumi. Et Vicecomes Gandauensis vitabundus, Mottæi colloquium abnuebat, adem- *Alphon. Curiel. ad Alex.* pturus homini occasionem gloriarum, quasi ipse reconciliationis author extitisset. Turbauit super hæc multorum animos rumor, depositurum Cæsarem reconciliationis arbitrium, nisi à priuatis conuentibus absisterent Vvallonum prouinciæ. Sed Alexandro promptum erat, Vicecomitem quidem (quod plurimum interesset) in partibus continere, missâ ad illum, quod fecit, Regis epistolâ, additâque suâ, cuius in fronte, gratâ *vulgo dictus Rubasius* illum appellatione, Marchionem Richeburgium salutauit. Ceteris verò aperuit factam sibi denique ab Rege potestatem, Gandauensem pacificationem, cum edicto perpetuo (quod ex eorum postulatis vnum supererat) confirmandi. Quibus animati, vnum adhuc rogandum esse Parmensem Principem decernunt, Ne grauaretur ad Ordines scribere Antuerpiæ coactos, atque ad concordiam iisdem illos conditionibus inuitare, quibus ipse transigeret cum Vvallonibus. quas si Antuerpienses acciperent, futuros ab exemplo tutos Vvallones: si repuerent, peruicaciam nouo documento prætentatam æquius auersaturos. Alexander quamquam non ignorabat, Antuerpienses, ob acceptas iis diebus clades, hostili erga ipsum ani- *Concil. Stat.* mo esse; turbatis tamen Vvallonum rebus remedium vndecunque facturus, de eorum petitione ad senatum ius imperij expendentem, haud grauate retulit. In eo duodecemuirali concilio aderant tunc Comes Mansfeldius, Christophorus Assonuillius, Octauius Gonzaga, Gaspar Roblæus, Gabriel Serbellonius, Ioannes Funcquius, & I. Baptista Tassius. Ab his variè disceptatum: negantibus nonnullis id attentari posse, quin eo grauius irritaretur Cæsar, quòd non iam huius aut alterius, sed omnium prouinciarum reconciliatio præriperetur sibi è manibus. præterquamquòd verendum esse, ne nimia hæc facilitas annuendi postulatis Vvallonum, confessio imbecillitatis aliqua videretur. Sed alij transmittendum affirmabant huiusmodi respectum rerum, caussæque, quam eò iam perduxerant, complemento insistendum: atque adeò vnicè curandum, ne qua

& rumor de Cæsaris indignatione.

Sed Alexander firmat Vicecomitem:

& ceteros.

à quibus rogatur, vt Antuerpienses ad concordiam inuitet.

ipse dubitat, & refert ad senatu:

in quo alij negāt id attentandum:

affirmant alij:

Vvallonibus aliunde commotis occasio præberetur ab incæpto, si spernerentur vltimæ eorum preces, recedendi. Idque vnum pertimescebat Alexander, Cæsaris aliquanto securior. Quam enim fieri aiebat (quod ad Vvallones quidem attinet) aut Cæsari, aut reliquis prouincijs iniuriam, si, quandiù harum Procuratores Coloniam destinati, facultatem disceptandi ab Ordinibus non acceperint, partes ipsæ inter se se concordent? præsertim quum huiusmodi concordia tum expeditior futura sit, non expectato Germanorum arbitrio in capiendis consilijs infinitè cunctantium: tum etiam partibus honestior, dum sapientia suâ, non externorum ope, componantur. Immo neque secus sentire Cæsarem, exploratum sibi esse. aliquot enim antè diebus, ob hanc præcipuè causam, misisse se in Germaniam*Adrianum Gomicurtium, bellici consilij senatorem, prudentiæ fideique conspicuum: ab eoque accepisse litteras affirmantes, audito Vvallonum negotio, Cæsarem non modò non offensum, sed vltrò etiam gauisum, quòd, vti aiebat, reconciliatis aliquot prouincijs, dimidium iam viæ confectum esset. quin & gauisurum se, si exemplum reliquæ prouinciæ sequerentur. Quod autem spectet ad inuitandos Antuerpienses, ita se litteras moderaturum, vt & Vvallonum postulatis (quod magnopere velit) satisfaciat, & regij exercitus existimationi (quod apprimè nolit) haud detrahat. Consilio Alexandri probato, ipse ad Ordines Antuerpiam aduocatos epistolam composuit in hæc verba. *Iniecto nuper sermone cum aliquibus prouincijs de earum ad Regem suum reuocatione, quum eas ad id seriò propensas inuenissemus, (quamuis huiusmodi reconciliationem non seorsim, sed coniunctim cum alijs prouincijs confieri illæ præoptassent, vt & Regis est votum) visum est nobis, quid actum sit, vos interim nostris hisce litteris condocere: vt & ipsi animum hac de re vestrum, in isto, quem habetis conuentu, nobis aperire possitis. Ne vos autem, quos fidei sinceritatisque nostræ certos esse volumus, quidquam à nobis desideretis; pollicemur Regiæ Maiestatis nomine, ratam sanctamque nos habituros Gandauensem pacificationem, edictumque perpetuum, nullo ex eis capitibus prætermisso. Vnus modò Religionis Catholicæ cultus integrè seruetur, cum obedientia Principi vestro debita: sicuti & Caroli V. tempore factum fuit, & vos pro solenni sacramento debetis, & leges humanæ iuxtà, ac diuinæ fidem vestram obligant. Id, quod tanquam vnicum afflictæ nimium patriæ vestræ remedium non expectare à vobis, profectò non possumus. Quid ergo consilij super hac re in commune ceperitis, quaue prouinciæ complexæ fuerint significationem hanc nostram, admoneri quamprimùm*

Marginal notes (left): Cum quibus sentit Alexander ob has causas. — Et scribit ad Ordines Antuerpiæ coactos.

Marginal notes (right): 1579 — Pacificatores Germani designati à Cæsare. — Eques S. Iacobi — 26. Martij

1579 *mum cupimus*. Excepère tubicinem litteras perferentem Procuratores prouinciarum, qui Antuerpiam vndique confluxerant, verbis initio quidem minacibus, superbisque: more videlicet eorum, qui semel nacti occasionem exercendæ temporariæ potestatis, immodicè illam, atque impotenter vsurpant. Sed placatiores deinde facti, reputata melius iniuriâ, quam in victorem non satis opportunè conferrent; retentum aliquot dies tubicinem ad Parmensem Principem remittunt, prolixa cùm epistola, sed in qua, præter querimonias, & contestationes, nihil certi expediebant. Itaque Parmensis, misso ad Vvallones exemplari eius epistolæ, quo animo erga pacem reliquæ prouinciæ essent, ostendit. Vtque altius Antuerpiensium mentem Vvallones introspicerent, non omisit exponere, Ad fœdus illud inter quasdam prouincias Traiecti ad Rhenum nuper ictum, inseruisse nunc demum se se Antuerpienses. in quo tamen fœdere (quod nullo Vvallonum respectu compositum esset) inter alia, promiscuus non Lutheranæ modò, aut Caluinianæ, sed quarumcumque hæresum vsus admittitur, contra quàm vndecimo capite edicti perpetui ad Gandauensem pacificationem additi, iuratum esset ab Ordinibus, nempè *Se Catholicam Romanamque Religionem integram conseruaturos, nulla re aduersus illam vnquam permissa*. Viderent propterea Vvallones, quàm alieni sint illi à pacificatione Gandauensi, atque adeò quàm malè conuenire possint ipsi vnius Catholicæ Religionis assertores, ac vindices, cum huiusmodi hominibus nihil certi in cultu diuino præhabentibus, sed obuia quæque, atque vnde vnde accersita, pro cuiusque arbitrio consectantibus. Quamobrem hortari impensè illos, vt, quando nihil eorum, quæ ipsi flagitauerint à Rege, negatum sit; præcidant semel istam nimis iam diuturnam, ac similem negantibus moram: missisque, quos destinauerant, Procuratoribus, Principi demum suo animos, atque arma, ante alias prouincias adiungant: relaturi ex huiusmodi anticipatione parem gratiæ prærogatiuam apud Regem, à quo seu soli, carius habebuntur: seu primi, ceteris præferentur. Nec pluribus opus iam erat, vt Vvallones aliquando manus darent, securi, nequaquam sibi vitio tribuendum, si ad pacificationem Gandauensem retinendam ab ijs desciscerent, qui eam pacificationem antea fregissent. Quum trepidus ad eos nuncius perfertur, pagos Vvallonicarum partium in Flandria gallicana, vastari armis Francisci Lanuæ castrorum Præfecti: qui submissus ab Orangio, (cui hoc vnum nempè restabat, post crebas interpellationes, ac minas) & sexcentos fermè pedites trahens plerosque Gallos, Scotis, Anglisque permistos,

Margin (left): 29 Martij — Vnio Vltraiectina Vtrecht

Margin (right): Ad has litteras superbe se gerunt Procuratores Ordinum: — Postea mitius respondent, — litteris tamen nihil concludentibus: — Quas Alexander mittit ad Vvallones. — ostenditque iniuriam illis factam. — Atque eos hortatur ad reconciliationis complementum. — Vvallones dant demum manus: — Et audita clade sociorum.

leuia aliquot prælia commiserat, primùm haud procul Dunquerca cum Mottæi militibus, quibus Mansfuillius præerat Mottæi loco: deinde cum Manuyno Audomari Præfecto, circa Vvaétenem, vtrobique superior. Verùm leuior hic ictus fuit, quàm vt Vvallones deijceret. QVOS autem vrges, nisi prosternas, à te repulsos adiunges ex aduerso stantibus. Scilicet externus hic timor inclinatos iam in regias partes animos Vvallonum planè coniunxit. statimque ipsi inter se, antequàm Parmensem Principem adirent, fœdus priuatim feriunt, Montinio, pro Malecontentorum copijs, sacramentum præeunte, Mottæo Regis partes, vti in mandatis ad hanc rem habebat, exhibente. Promisit ille, se militesque suos, (erant hi, qui Montinio in Flandria à septem iam mensibus militauerant, pedites supra septem millia, equites omnino quadringenti) perpetuo retenturos Religionis Catholicæ Romanæ fidem cultumque, Regi debitam obedientiam, Pacificationis Gandauensis cum vnione, edictoque subsecutis, obseruantiam: atque hæc ipsa aduersus quoscunque repugnantes, armis regio exercitui adscriptis, asserturos. denique Meninam, Casletum, aliasque circà munitiones ab ijs obtentas, cum omni bellico apparatu, tradituros Regi, dummodo is externo milite prouincias liberatas velit. Mottæus verò regiæ Maiestatis nomine solutarum se Montinio pollicitus est ducenta & quinque florenûm millia in milites diuidenda: quos rursum Montinius promisit, ad Iunias Kalendas habiturum se sub signis, eosque ad nouam pro Rege militiam lustraturum. Adstantibus fœderi apud Sancti Eligij in Atrebatensibus percusso, præter Conciliatores, Atrebatensem Episcopum, Sellium, & Vvalhuonium, Vicecomite Gandauensi, Caprio, atque Halenio Tribuno. Mouit Artesiorum, Hannoniorumque exemplum Flandriam Gallicanam, vt hæc prouincia (Tornaco excepto, ac Tornacesio) in easdem conditiones cum legatis regijs conueniret. Quin ijsdem quoque diebus, ortus Antuerpiæ tumultus aduersum Catholicos, non parum iuuit. Percelebrem sacri Ordinis supplicationem, in solenni gratulatione ascendentis in Cælum Domini, comitabatur ingens cum ipso Archiduce, Catholicorum multitudo: quum conglobati aliquot Caluiniani, assumpta secum sclopetariorum manu, primùm incedentibus viam obstruunt: tum Catholicos submouere obstantium turbam, ac vi aditum aperire connitentes, sclopis in pectus intentatis, mox & explosis, ac duobus illicò stratis, alios aliò fugant, agmen supplicantium dissipant, plerosque in templum cum Archiduce compellunt, concluduntque. Postremo gliscente,

S. Omer

arctius coniunguntur:

Et fœdus priuatim inter se feriunt.

Montinius

Montinio hæc promittente ex vna parte.

& hæc Mottæo ex altera.

S. Eloy

Accedit tertia prouincia ad hoc fœdus.

Augetur concordia Vvallonū ex tumultu Antuerpiense,

28. Maij

in solenni supplicatione.

quam Caluiniani interturbant,

vi ac cæde.

vti

1579 vti fit, ex successu licentia, partim templi fores armati obsi-
dent, partim per vrbem, atque apud Orangium, ac Magistra-
tum dissonis vocibus, pellendos vrbe sacrificulos conclamant; nec quiescunt,
atque Archiduce, magni veluti beneficij loco, ex æde abire per-
misso, reliquos non antè egredi patiuntur, quàm Canonico-
rum, Monachorumque, ac sacrorum hominum, qui non donec ex sacro ordine complures vrbe expellũt.
pauciores ducentis supplicationem instituerant, exilium, pau-
cis retentis, à Magistratu impetrauerint. Mirantibus interea
bonis tantam Caluiniarum partium in ea vrbe potentiam,
exulemque clerum, & cum eo proscriptam pietatem lamentan-
tibus: offenso in primis Archiduce, palàm iurato, Si in eum offenso Matthia,
insanire modum porrò pergerent, fixum iam sibi, relicta im-
potente adeò multitudine, ad Cæsarem fratrem eâ pariter irre-
uerentiâ neglectum quamprimùm ire. Verùm ex homine
seruilis quidem imperij impatiente, sed priuatæ simul vitæ in- sed nihil contra auso.
tolerante, nihil ea iniuria præter inanes querimonias expressit.
Valuit tamen indignum facinus tum ad inuidiam odiumque
Ordinibus creandum, quibus inspectantibus, annuentibusque,
impunè quotidie peccaretur aduersus eius cultum Religionis,
cui tam magnificè in Gandauensi fœdere ipsi cauissent: tum
art 4. etiam ad Malecontentorum, ac Vvallonum causam magis ma-
gisque apud multos nobilium probandam, ac promouendam.
certè & Comes Philippus Egmontius Lamoralij filius, & Caro- Plures hinc Proceres cum Vvallonibus fœdus cõiungunt:
lus Gaurius Fresini Dominus, & Boursius, & Villeruallius, &
Philip-pus postremò Comes ipse Lalinius Hannoniæ, ac Valencenæ Gu-
bernator, relictus Ordinum partibus, nouo se cum regijs lega-
tis fœdere consociauere: insertis ad alias conditionibus, de exer- & augent
citu pro Religione, ac Rege, ex reconciliatis prouincijs, post
emissionem externorum, conflando: deque Belgij Præfecto
non nisi regij sanguinis asciscendo.

Ergo non vltrà cunctati Vvallonum Ordines, legationem LEGATIO Vvallonum prouinciarum ad Alex
postea Cameracensis Archiepiscopus instituunt: principes nominant Ioannem Saracenum S. Vedasti
Abbatem, & Caprium Atrebatum Gubernatorem: eosque
cum selecto Nobilium comitatu, mittunt ad Alexandrum,
Traiectum ad Mosam obsidentem, in eius manus reddituri
prouincias suas. Et Alexander legationis, & conditionum pri-
dem admonitus, quarum aliquas quoniam minimè ipse proba-
bat, eoque moderaturus, statuit omni officiorum genere lega-
torum animos demereri. Eius itaque iussu, Ioannes Noyellius Quibus ipse obuiam mittit aliquos ex suis,
Mag-giordo-mo Ressignolij Dominus, Farnesiæ aulæ Magister, qui & Ioannis
Austriaci domum rexerat, obuiàm processit Bellomontium,
vsque, Areschoti Ducis oppidum: vbi Vvallonum Proceres,
quos

quos Atrebatensis Antistes, Sellius, & Valbuonius comitabantur, Principis Alexandri nomine salutauit, deduxitque Visetum, illorum hospitio destinatum. Inde in campum altera die venientibus occurrit cum octo equitum signis, Raitrum quatuor, totidem hastatorum, Comes Fauchembergius prætorianorum militum Præfectus, insequente aulicorum globo, multisque Nobilium honoraria Regis stipe attineri solitis. Nec post multo, duobus ferè passuum millibus à castris progressus Petrus Ernestus Comes Mansfeldius, cum Principalis concilij Proceribus, legatos excepit ducturus ad Alexandrum. Tabernaculum tetenderat is in editiore campi loco, eminabatque Prætorium eius non situ modò, ex quo suorum munitiones ipse conspicere, conspicique ab ijs posset; sed etiam laxitate, atque intestini operis dimensione: cuius ad speciem facilè agnosceres in castrensi illa vrbe sedem Principis. Eò accedentibus legatis, subeuntibusque tentorij aditum, vbi equites turmæ Principis, ad eiusque custodiam corporis attributæ cohortes excubabant; præstò fuere intimi aulici, eosque cum reliquo comitatu introduxere ad Alexandrum. Quem Vedastinus Abbas, Vvallonicarum prouinciarum, adiunctarumque ciuitatum nomine veneratus, gallico appositoque sermone aliquandiu tenuit audientem in publica illa Nobilium corona, generatim exponens causam aduentus sui, & consilium prouinciarum, post agnitas, in quas inductæ fuissent, fraudes, ad Regem Dominumque suum redeuntium, Maiestatique eius, ac regio per Belgium Vicario obedientiam ex animo pollicentium. Cui Alexander, quum lætum se eorum aduentu, & aduentus causâ, strictim patria oratione respondisset: eorumque consilium Regi debitum, sibi exoptatum, ipsis honorificum laudasset; interrogauit, An extra publicum haberent, quæ specialiter referrent. Affirmantes, in intimum contubernium adduxit: ibique remotis arbitris, singulos humanissimè, Caprium in primis, amplexatus, regium illuc senatum aduocauit. eoque præsente Vedastinus rursum dicere aggressus est. orationis eius, paulò quidem, quàm prior fuerat, prolixioris, summa hæc demum fuit. BELLVM, *hoc quoque nomine iram Dei esse, quòd sæpè in eo necessitate peccetur. Reliquisse Vvallones regias partes; sed inde abstractos regiorum militum iniurijs: delatos aliò, quàm par erat; nempè quò comune prouinciarum naufragium deferebat: deceptos patriæ libertate, cuius vocabulum serò cognitum sit in speciem prælatum ab ijs, qui Belgium Religioni ac Regi ereptum irent, vt vacuum Dominis occuparent. Illos per contemptam desertamque Religionem struxisse* sibi

Margin notes (left): mox alios; — post alios. — à quibus deducitur in Alexandri tentorium; — Abbas S. Vedasti legationis Princeps — Alexandrum alloquitur; — & ab Alexandro benigne excipitur, — Vedastinus legationem exponit.

Margin notes (right): 1579 — 28. Apr. — Gentilhuomini intrat. tenuti — Consilium status — Bædæ rati

1579 *sibi viam ad defectionem à Rege: Vvallones per eandem animis retentam, atque armis propugnatam, ad Regem sibi reditum parare. Nec dubitasse, quin tam bona interprete & conciliatrice, aditum inuenirent apud Principem, Religione omnia metientem. Dedisse iam se longum profectò constantiæ documentum, separatis iampridem consilijs armisque, ab ijs prouincijs, quæ ab Religione animos separassent. Et quamquam non inde transgressos illicò ad Regem, sed medios aliquandiu constitisse, ceu pertæsos vtrumque statum, ac planè Malecontentos; propiores tamen fuisse Regi, à quo in propugnanda Religione nunquam abscessissent. Nunc damnatâ hac quoque morâ, quam præter Regis clementiam, eius Celsitudinis humanitas grauiorem faceret, dato ad pœnitentiam atque ad gratiam regressu; adesse se Oratores ab Artesijs, Hannoniuque, à Duacensibus, Insulanis, Orchiensibus, ac vicinis populis allegatos, vt Prouincias suas nouo sacramento, in eas leges, quas cum regijs Triumuiris antè firmauerant, (modò eius Celsitudo ratas velit) Principi suo volentes libentesque restituant.* Ad hæc Alexandrum expectatione parcius respondisse obseruatum est: sic, opinor, melius consulturum disceptationi, quæ de moderandis conditionibus insidebat animo. Nempè, ne à pompa venientibus exhibita quæsitam illorum gratiam appareret: atque adeò ne, quemadmodum PERCVPIDVS emptor fastidiosum venditorem facit, sic ipse difficiliores haberet illos, cum quibus transigeret, facta verbis temperanda duxit. ex quo fieret, vt & illi habitum sibi honorem externa significatione à liberalitate Principis intelligerent: & tectam sub parsimonia verborum reconciliationis absoluendæ cupidinem non agnoscerent. In hæc enim verba, Legatorum orationi responsum tulit. *Nec se falsum animi fuisse in regressu eorum: nec eos in suscepto consilio ab Regis benignitate fallendos. Quidquid erratum ab illis, deserto Principe, condonari haud illibenter à Maiestate eius, quæ malit Vvallonibus olim fidis ignoscere, quàm rebellioni recens immissus irasci. Interim fidei ab Rege pignus acciperent dexteram, quam ipse porrigeret, quamque in scribenba firmandaque ex communi voto reconciliatione, adhibiturum se breui speraret.* Egressos inde oratores, comitante Principis familia, deduxit in vicinum territorium Rossignolius: vbi regijs epulis, quas, extenuato ad superbiam vocabulo, pomeridianam gustationem appellabant, excepti sunt; assidentibus vnà cum illis, præter Regios Legatos, Comitibus Mansfeldio, Barlamontio, ac Fauchembergio. Post hosce primos congressus officiosæ hilaritati datos, Legati Visetum reuersi, adiecère animum stabiliendæ reconciliationi. Cuius inter conditiones, quoniam ambiguas

Alexander cum legatis parcius respondent.

Eius responsio.

Merenda

Legati Vvallonũ epulis excipiuntur.

biguas Alexander aiebat aliquas, alias liberalius admissas à conciliatoribus querebatur: atque illam in primis non ferebat, quæ militiam externam à prouincijs omnibus amandabat; idcircò super ijs expendendis explicandisque, præter Atrebatensem Episcopum, Sellium, & Vvalhuonium, veteres legatos, impofuit Comites Mansfeldium, ac Barlamontium, quorum authoritas, momenti fideique plus adderet eorum dictis. His modò Visetum ad Vvallones, modò Vvallonibus in castra commeantibus, Maius omninò mensis, ac Iunij se pars magna circumegit. Disceptandi campus mensæ plerunque erant & conuiuia, ad quæ illi modò à Sellio, interdum à Barlamontio, sæpius à Mansfeldio euocabantur: retento hic quoque priscis à Belgis more deligendi ad consultationes ea maximè tempora, in quibus conuiuæ non magis epulas secum, quàm sermones læti apertique communicant: & multa inuicem remittunt, loci lætitiam ne contristent. Et sanè apparebat, eâ consuetudine, & comitate Regiorum, quotidie magis cohærere animos, & consentire. Idque præcipuè visum nouissimo in epulo, quod Gaspar Roblæus Billij Dominus, sub castrensi tecto illis instruxit, longè alijs magnificentius & numero, & delectu conuiuarum. Non enim modò plerosque bellici & regij consilij Proceres, & primarias aliquot matronarum discumbentes habuit; sed paulò ante conuiuij finem, ipse improuisus affuit Alexander: ac blandè questus, quòd, inscio se, manus consererentur à suis; primo in ea pugna loco, vti Ducem decebat, assumpto, mirum quantum, instaurato repentè conuiuio, exhilararit omnium animos, ac Vvallonum in primis facilè reputantium, sibi hoc dari à Principe, qui grauissimæ obsidionis curas posthaberet hospitum honori, ac voluptati. præsertim quum pro conuiuij appendice, saltatione instituta, aspexere Alexandrum choreas agentibus immistum, eo quidem decore ac venustate, siue gentis more pensile corpus modulatè vibraret, siue gradarius pompamque sui traducens, attemperata ad numeros specie, & (quæ ordinario eius incessui inerat) maiestate grandesceret. vt profectò admirati supra omnes Vvallonum Legati, emptique obuia illa comitate Principis, auditi sint, quum dicerent: Agrestes se plus nimio visum iri, nisi adeò benigni amabilisque ingenij viro manus darent. Patuitque seriò dictum: quum sequuto postridiè congressu, molliores illos remissioresque solito comperterint conciliatores Regij. Sed nihil æquè apud illos valuit, ac prosperi per eos dies in Traiectensi obsidione successus aggredientium Hispanorum: spesque in castris firma, Traiectum propediem

Disceptatores super conditionibus reconciliationis:

Disceptandi locus:

Conuiuium Billij,

cui Alexander ipse affuit.

eiusque comitate capiuntur Vvallonum legati,

proniores inde ad reconciliationem;

Plus tamen momenti habebant apud eos res hispanorū prosperæ ad Traiectum.

1579

Mansfeldi

1579 pedem casurum. Id videlicet Vvallonum animos hærentes
subinde nutantesque, ad eam, quæ secuta est conditionum
moderationem, constanter inflexit. Etenim obseruatum est,
Vvallones intentis in obsidionis euentum oculis, consultare solitos: haud dubiè nihil ad extremum remissuros ex ijs, quæ Quò illi respiciebant:
in Atrebatibus antè decreuerant, si ab Hispanis infeliciter, vt
initio cœptum erat, pugnaretur apud Traiectum, omissaque
spe obsidio solueretur. at vbi animaduertere, breui vrbem expugnandam, & ipsi expugnati sunt. Nimirùm PROPRIO ex & consilia de moderandis conditionibus attemperabant.
vsu quæque præhabentur: nec fœdera societatesue res alia stringit, aut laxat magis, quàm vtilitas. vtque ad nouæ felicitatis
opinionem continuò, quasi cæli iudicium sequentes, obuolumur, ac certatim in partem currimus; ita FACILE deserimus,
quos à fortuna deserendos subtimemus. Id nempè iam præsenserat Alexander, qui post Austriaci obitum, sicut ab armis reconciliationem Vvallonum aggressus, ostentato per Brabantiam victore exercitu, illos ad consilia coeundæ societatis attraxit: sic in præsentia omnem sibi curam putauerat adhibendam in Traiecti expugnatione, cuius à ruina dubitandum non
esset, quin velut à magni ædificij casu, multorum adhærentium
spes animique frangerentur. Et verò Vvallones Alexandri siue
comitate deliniti, siue fortunâ deterriti, pleraque reconciliationis capita ad eius votum attemperauerant: non tamen adducti Vnum tamen hispanorum missionem constanter volunt.
vt de Hispanorum missione quidquam immutarent: quum dicerent, id sibi iam datum à Rege, ipsoque ab Alexandro, ostensis
vtriusque litteris, quibus prouincias perpetuò liberas ab externis
futuras promittebatur. Quod licet Alexander de Vvallonum
prouincijs interpretaretur, quibus Regi reconciliatis ea prærogatiua debebatur: non neganda ceteris, si exemplum aliquando sequerentur; interim (vt ille differebat) quæ ratio persuaderet, exarmandum esse Regem Hispanorum missione, dum contra differit Alexander:
rebelles Regi prouinciæ nouis militum delectibus armarentur? Alexander
Immo nec ipsis priuatim Vvallonibus expedire, aduersum
communes iam hostes auxilio nudari veteranarum legionum,
communem denique causam propugnantium. Nihil tamen
agebatur, affirmantibus, aduersum hæc satis iam cautum esse, Sed illi non mouentur.
nouo exercitu ex Vvallonum prouincijs conscribendo: quem,
si se, hostesque nossent, haud dubitarent, bello non solùm arcendo, sed etiam inferendo parem fore. ceterùm nec posse aut ob caussas tum publicas,
à se, aut à Rege seruari Gandauensem pacificationem, in
quam tamen vtrinque consensum esset, nisi ex omni Belgio,
vti in ea sancitum, emitterentur externi. Sed altius suberat dis-

1579

tum priuatas,

sentiendi causa. Plerique Nobilium, in primisque Hannoniæ, Artesiæque Præfecti, & Montinius, & Hesius, & Egmontius, conscij quid aduersus Regem moliti essent, adeòque rati, non fidendum ei, quem læsissent; Hispanos non iam belli socios considerabant, sed vti Regis vltores pertimescebant. Rebus igitur in hunc modum aliquandiù agitatis, Alexandro remtrahente, dum certi aliquid præscriberetur ab Hispania; visum est Regi, concordiam, quam eò loci adductam magnopere probaret, non intermitti ob externæ militiæ è prouincijs omnibus missionem: addebatque, starent modò Religio in Deum, obedientia erga Principem, cetera eius se prudentiæ relinquere.

Alexander expectat sententiam Regis.

qui missionem Hispanorum admittit.

Et reconciliatio Vvallonum stabilitur.

Tunc Alexander euocatis Vvallonum legatis, ac præsente regio bellicoque senatu, Regis nomine in eas iurat, in quas consenserant leges: spondentibus simul legatis, earum moderationem in proximo prouinciarum suarum conuentu comprobandam. id quod postea factum, quum reconciliationis capita, vti in loco proferam, prodiere.

Septembri mense

non fine lætitiæ signis in Catholicis castris:

Dum interim Alexandri iussu multis è locis, læto grandium tormentorum sonitu, spargeretur reconciliationis fama: quo Antuerpienses, quibus persuaserat Orangius infectum negotium, ac ludificatos Hispanos; ex ea Catholici exercitus gratulatione initam iam partium concordiam interpretarentur. Et sanè haud facilè dictu est, quantum ea reconciliatio, perculsis Ordinum prouincijs, catholicos erexerit.

sic Alexander scribit ad Terranouæ Ducem vltima Iunij

& cum magna Ordinum cõsternatione.

Nec quidquam magis per id tempus, aut sermonibus hominum, (quippe intentis iam diu in expectationem Belgis, finitimisque populis) aut editis libellis, immo & datis alicubi fabulis, celebratum est.

Fabula super hac re Parisijs data.

Certè Parisijs in nobili Dramate captatum hinc quoque risum, Alexandro retulere. Namque bos in scenam præpinguis immissa est, multis circum desudantibus. Ducebat eam Philippus Rex tenui laxoque filo, quod subinde fractum illicò nectebat Parmensis Princeps. Dorso insessam, arreptamque cornibus continebant Ordinum Proceres, opemque ad eam sistendam vndique implorabant. Dux Alenconius in auxilium euocatus, caudâ impetu apprehensa, belluam retrahebat ab Rege, intentiore tamen cura, quàm auxiliares solent. Interea inclinati ad vbera hinc Casimirus Dux, inde Princeps Orangius, grandi vterque subiecto vase illam certatim emulgebant. spectantibus, præter prouinciales Belgas, compluribus Gallis, Germanis, Anglis: horumque Reginâ modò his, modò illis annuente. Quum ecce ad obiectum nescio quid à Parmensi, excitata repentè bos, caudam ex Alenconij manu vi retrahit, insessores excutit ad terram,

calce

1579 caleo vno abijcit Casimirum, altero repellit Orangium, atque huic sæpè redeunti cornua obuertit, mulctram lactis plenam proruit, spem omnibus præcidit, ad Regem saltu se proripit. Sic restituta Hispano Regi Vuallonum natio celebrabatur in Gallia. Sed extra locum & scenam, partes suas agebat alibi Angliæ Regina: egeratque Orangius, nec quiescebant hæretici. Et Angla quidem, quæ paulò antè, inclinante per Belgium Hispanorum fortuna, opem suam Regis hostibus subtraxerat: nunc eâdem resurgente non satis habuit, edicto vetare, ne quid munitionis, aut rei cibariæ asportaretur in Vuallonum, Hispanorumue prouincias: neue Anglorum aliquis ad eas militatum iret, sed Mottæo, vti primo reconciliationis authori implacabiliter infensa, Grauelingam, illius præfecturæ arcem ac regiam astu aggredi constituit, aggressione Valsingano, secretioris scrinij Magistro imperata. Et is in hunc modum facinus ordinauit. Agebat Londini Pascasius quidam Belga, Religionis Catholicæ desertor, eâ gratiâ Valsingano conciliatus: eratque et soror Grauelingæ, nupta homini eadem hæresi imbuto, ideòque pronus in consilium attrahendo. cum hoc Londinum accito Pascasius, ac Valsinganus ita conuenerant, vt è Flissingano portu naues aliquot maiores minoresque Grauelingam soluant, admotisque ad oppidum minoribus, exscensionem attentent. haud dubiè conclamaturos ad arma milites Grauelingæ, inter quos esse oportebit aliquos rei conscios, eosque pecuniâ antè comparatos: nempè ex Anglis loci præsidiarijs, nationis ac sectæ vinculo non ægre consociandos. Porrò in ea oppidanorum trepidatione, ac militum accursu exscensionem inhibentium, nihil facilius futurum, quàm vt Mottæus, homo promptus ac præceps, dum eò progressus pugnam ciet, destinato inobseruabilique sclopi ictu à conscijs impunè sternatur. Tunc verò ab ijsdem, præeunte Pascasij affine, acclamatis Ordinum partibus, successuros è nauibus Orangianos milites, atque intra oppidum à conspiratis exceptos, propugnaculis, ac munitione potituros. Rei ita compositæ dictus dies ab eo duodecimus, atque data à Paschasio non modica auri summa affini suo, ad corrumpendam militum fidem, ipso pecunia & spe maiore corrupto. Hæc quamquam arcanò agitata, resciuerat omnia Legatus Hispani Regis Bernardinus Mendoza: obseruatoque, è præsidiarijs Grauelingæ, Anglos identidem aliquos Londinum clanculum aduentare, cum Valsingano sermonem habere, mox Grauelingam ad præsidium redire, proditionis haud iam dubius, festinato nuncio Alexandrum mo-

Offenditur ex reconciliatione Reg. Angliæ.

præsertim contra Mottæum.

cuius præfecturâ Grauelingam dolo aggreditur in hunc modum.

Londra

net, hic Mottæum: à quo exauthoratâ, emissâque Anglorum centuriâ, ac nonnullis præterea dubiæ fidei militibus; detecta proditione, hîc quoque bos iam iam mactanda, elusis victimarijs, effugit. Atque in hunc tandem modum, tres vno tempore prouincias, & quidem militares, & Galliæ obiectas, atque adeò Belgij veluti claustra, subiecit Hispaniæ Regi Alexander, nulla hominum aut locorum strage, sed expugnatis dexteritate animis, hoc est victoriæ genere innoxio pariter, & mansuro. Nempè vt VICTI rarò victores amant, ita REGEM quasi elegerint, diligunt, qui regi ab eo voluere. Sed nos vltrà excurrimus, dum reconciliationem Vvallonum simul exponere visum est. Nunc enarrationem eò, vnde deduximus, referemus.

Dolus frustra fuit

& tres Belgij prouinciæ Regi reconciliantur,

Artesia, Hannonia, & gallicæ Flandriæ pars.

* * *

LIBER

DE
BELLO BELGICO
DECADIS SECVNDAE
LIBER SECVNDVS

1579 LEXANDER, post reuocatum, ab Antuerpiæ vsque suburbijs, victorem exercitum, VIII. Idus Martias in Traiecti conspectum venit. Percelebris eo die mercatus Traiecti erat: sparsâque inibi famâ, aduenisse hispanum hostem, ac loca foris omnia milite iam teneri, non ea modò agrestium multitudo in vrbe substitit, sed territi per vicinos pagos coloni gregatim cum vxoribus, liberisque, pars Leodium, plures Traiectum aufugère. Quin & re audita, Franciscus Lanua, in Ordinum exercitu summus castrorum Præfectus, illuc Gallorum trahens manipulum properauerat: vt, quam defendendam in se susceperat vrbem, Gubernator intraret. sed frustra fuit: quòd Alexander de aduentu eius præmonitus, nec ignarus quantum ab hominis ingenio experientiaque, præsidium accessurum esset vrbi, iusserat Marchionem Montium, cum equitatu vias omnes circa Herentaliam, quò iam Lanua ab Antuerpia venerat, obsidere. Traiectum extremæ Brabantiæ vrbs, vulgò Mastricht, à Mosa fluuio, qui illam interfluit geminatque, atque ibi arcuato decies ponte traijcitur, nomen accepit. Situm, ob eam transmittendi opportunitatem, veteribus memoratum legimus: habitumque inter exercituum munimenta. Creuit dein loco celebritas à Diui Seruatij Traiectensium Patroni sanctimonia, miraculis ac prodigijs contestata. Ad cuius venerationem institutæ statim sub eius obitum longissimæ multarum nationum peregrinationes auxere hospitijs vrbem: insitâ, Belgarum maxime populis opinione, affinem illum Christi, eiusque supparem temporibus extitisse, atque inde tertiam expleuisse hominum ætatem. siue ita fuerit, neque enim desunt, affirmare hoc ausi: seu potiùs ex longissima Episcopatus sui præfectura, nam vltra septuaginta annos illam extendit; prodigialiter annosum, ac trisecli-

fenem

Marginalia (left): 8. Mart. — Liegi — I. Bapti sta à Monte. — Tac. l. 4. hist. — Anno Dom. 383. an. 300. — Sigib. in cron. & Pet. de Nat. in vita. &

Marginalia (right): TRAIECTI obsidio. — Lanua intrare vrbem festinat: — frustra. — Vrbis nomen. — Situs. — Amplitudo eius à S. Seruatio:

senem planè crediderint. Vt hinc suspicari fortè quis possit, Ludouicum Vndecimum Galliæ Regem ideò sibi ornandum delegisse Seruatij templum, vt ab eo inter Diuos maximè longæuo, longam ipse vitam, cuius erat producendæ cupientissimus, impetraret. Ex his, ac potissimùm ex opportuno mercatorum nundinarumque commercio, aucta frequenti populo vrbs, & mœnibus, fossâ, turribus, aduersus hostium vires perquàm egregiè communita. Sed multò eam operosius, vbi primùm de Alexandri consilio addubitari cœptum est, muniendam properauit Orangius, misso illuc ante mensem Sebastiano Tapino Lotaringo, viro militiæ impigro, atque in primis audente: quippè qui sæpè inter obsessarum tempestates vrbium deprehensus, CREBRA inter pericula, metum exuerat periclitandi. Defenderat hic olim cum Lanua Rupellam: ideòque ab eo Ducum pari parem Traiecto fortunam prouisurus Orangius, Lanuæ Gubernatori secuturo, Sebastianum præmiserat, substitueratque. Sed irrito illius in vrbem ingressu, iussus hic est vicarius adesse Suartzemburgio Heerlensi, qui tunc pro Lanua designato vrbem regebat, rerum militarium incallidus, eoque veterani militis operâ necessario vsurus. Incolebant ea tempestate Traiectum quatuor & triginta hominum millia. superti euerant præsidiarij mille ac ducenti, Galli fermè, Anglique, & Scoti, sub duce Lanua militare soliti. ad quos è ciuibus adiuncti circiter sex millia, totidem confluxerant ex agris: recenti omnes à Traiectensibus quàm libenter, quòd ciuitati ab annona in menses complures haud laboraturæ, multum opis allaturi essent inter propugnatores fossoresque. Et horum præsertim, atque vxorum, aliarumque feminarum operâ Tapinus à principio statim vsus, mænia turresque resarcijt, atque humo congestitia firmauit: repurgauit fossam, depressitque: moles ante portam continuatâ fossa præstruxit, imas ad propugnaculorum latera cryptas occuluit: sub fossæ labro mœnibus aduerso furnulos, rudimenta cuniculorum, excauauit, inclusis bellici pulueris vasculis, quæ subterraneâ dein viâ prorepens ignis accenderet, ac fossæ marginem supernè disrumperet: in ipsa planitie, ora seu portulas aperuit contexitque, vnde inopinatis eruptionibus armati ciues, in medios hostes prosilirent: intra vrbem noua excitauit receptacula, transuersa septimenta, semilunaria valla, atque alia munitionum genera, quibus homo futuri prudens, aduersus inuadentium vim artesque in vtraque, quæ cis Mosam, quæque trans Mosam est, vrbe præcauebat. Hisce curis intentos reperit Traiectenses Alexander: atque audito, manipulos

aliquot

Incrementa.

Vicarius.

Gubernator.

Numerus hab tan tium,

& militum.

Vicarius vrbem egregie munit

1579

Iac eõ-
ser in
Ruth.

Rurelle
Albinsi
& aliud

Giorgio
Basta-
nel Ma
stro di
Campo.
cap. 4.

Terra-
rap.eni

Riuellini

Case-
matte

Cõtra-
scarpa

Sorthie
ciecbe

Ritirate

Trauerse

Mezze
lune

1579 aliquot hostium, incendia pagatim spargere, quo regijs copijs hospitia præriperent, ac solitudinem facerent; misso statim Lopesio Figueroa cum sua legione, ac turma Raitrum, incendiarios inhibuit, repulitque. Tum distributo per vicos pagosque Traiectum circumstantes, exercitu, quem sæuienti adhuc hiemi expositum nequaquam volebat; partem Christophoro Mondragonio attribuit, iusso Mosam traijcere, atque Vuiccam (sic Traiectum, Coloniam versus appellant) circumsedere: partem, eamque maiorem tenuit ipse in Traiectensi agro intra Brabantiam, delecto sibi Petersemio, Merodiorum castro, non longiùs ab vrbe sesquimillari: exhilarata inibi exercitus parte ex loci præda. Nam quum illius arcis præsidiarij obsistere primùm ausi, non nisi audita suspendij comminatione cessissent: ac fama esset, rem ibi cibariam in annos plures asseruari, Alexander, quòd loci Dominus Regis partes deseruisset, hispanis cohortibus ad sui corporis custodiam illuc ingressuris, pagum, arcemque permisit: tanta vini, ceruisiæ, & præsentis vsus alimentorum copiâ, præter equos, vestem, ac domesticam supellectilem, reperta, vt fidem excesserit, ex pago sanè modico prædam suffecisse, quæ captaà paucis, in aliquot hominum millia partim dono, partim emptione spargeretur. lætis inde quoque militibus, quasi ex insperata illa copia, (VT IN SPEM pronæ sunt hominum mentes) futuræ mox Traiectensis depopulationis omen acciperent.

Alexander post submotos ab agris incendiarios,

exercitum circa vrbem distribuit.

Ipse Petersemij subsistit:

Petersshem

pagúque in prædam militibus tradit

IAM verò, vt distractus vltra citraque Mosam exercitus mutuo sibi auxilio foret, Alexander ratibus in latera commissis ac nexis, asseribusque superiectis, ac perpetuo textu solidatis, pontes strauit duos, alterum supra Traiectum, infra alterum: extra ictum tamen vtrunque, sed vtrunque tantæ firmitudinis, vt super eis non pedites modò equitesque, sed plaustra etiam, & curulia tormenta deportari tutò possent. Quum interim fabris operisque armati adessent milites aduersus Traiectenses eruptionibus aliquot interturbare opus frustrà conatos: relicto ob eamdem caussam, ne interciderentur pontes, aut incenderentur, ad eorum capita in vtraque ripa, præsidio. sic & copijs suis hinc atque inde commeantibus viam aperuit, & externis ad Traiectum auxilijs per Mosam quidem, clausit. Idque ipsum, quod aquis fecerat, vt terrâ perficeret, qua parte Traiectum Brabantiæ obuersum est, castella quatuor designauit: primum versus Hunnorum montem, quà in vrbem tendit riuus Iecora: alterum in tumulo aduersus Tungrensem portam: tertium contra S. Seruatij propugnaculum:

CIRCVMobsidere vrbem incipit Alexander Mosæ ripis supra infraque vrbem ponte iunctis.

ad commercium suorum!

& ad arcendum hostibus auxilium per Mosam.

eundem accessum hostibus arcet per agres,

castellis quatuor;

lum: vltimum in desinente vrbe ad cœnobium equitum Teutonicorum. Et quamuis fossores, quos è Lucemburgensi agro venturos in se receperat Comes Mansfeldius, nondum aduenissent: neque rustici, qui ad opus compelli possent, in Traiectensi territorio, nisi quampaucissimi reperirentur, ob eorum, vti dicebam, Leodium Traiectumque fugam; tamen haud vltrà cunctatus est Alexander, quòd videret, ni propiùs admoueretur exercitus, frustrà aditum in vrbem intercludi. Quare animatis militum alijs stipendij amplioris spe, alijs exemplo; primus, sumpto ipse ligone moliri humum, & comportare humeris fasces: simul sequi Principem aulici, sequi primores quique præsertim hispani duces, sequi omnis certatim exercitus (quis enim non posset, aut nollet cum Alexandro fossorem agere?) tanta ex æmulatione nationum alacritate, dum glebam alij conuehunt, alij cespitem aggregant, stipites alij ac sudes figunt firmantque: vt intra biduum castella quatuor, plurimm centuriarum capacia, fossâ ac vallo præmunita, quadrato ambitu, lateribus in propugnaculi formam proiectis, suggestis tormentarijs, loricis vimineis, contra vim siue ab obsessis, siue ab auxiliaribus ingruentem instructa, ijs quibus designauerant locis, imposita sint: curatoribus operum I. Baptista Plato, & Propertio Baroccio, militaris architecturæ laude præstantibus. Atque in hasce munitiones translata exercitus parte, qui vicatim pagatimque in contubernijs agitabat: simul castellis duobus, in altera Mosæ ad Coloniam ripa, erectis à Mondragonio, inque ea stationibus militum inductis, atque adeò obsessa vtrinque vrbe; visum est nouis ad eam aggeribus propiùs accedere, atque inde consilium oppugnandi capere. Namque Alexander, ne à Procerum conuentu, qui pro Belgij pacificatione Coloniam indictus erat, adigeretur ad armorum inducias, quas illi suasuri dicebantur, & ipse tunc quidem conducibiles Regi non putabat, omissâ obsidionali morâ, festinata per aggressum expugnatione, anteuertere iam statuerat. Iraque primo contra Bruxellensem portam iter aperiri cœptum est obliquum tectumque: iussu Lopesio Figueroa, qui cum parte hispanæ legionis non procul ab eo loco castellum insederat, fossoribus adesse, si illuc erumperent Traiectenses. Qui sæpiùs vrbe inter tenebras egressi, & quidem bis terue vnâ eademque nocte, prælia magis infesta quàm noxia inferebant, luce ac palàm quiescentes, quasi diffiderent: & consilium erat æstimari impares, nec palàm ausuros. id quod securitatem simul, ac perniciem Figueroæ non leuem attulit. Namque paulò post,

Margin notes (left): Fossorum inopia. — [illegible] spiset. — [illegible] sequuntur exe[illegible] milites. — In castella stationarios inducit. — Idem præstante circum Vvicum Mondragonio. — Alexander vrbe inuadere festinat. — Propioribus accessibus. — quos noctu disturbare aut conantur hostes.

Margin notes (right): 1579 — batterie — gabbionate — quartiere — corpi di guardia — Approcci

1579 lò post, & medio planè die, quo tempore INSIDIAE quò magis in aperto fiunt, eò minus creduntur posse fieri, præsertim ab hostibus timeri in luce iam desitis; erumpentes è porta S. Crucis pedites sexcenti, simul è Buscoducensi equites sexaginta, Sebastiano ipso ductore, tanta pernicitate impetuque intulere se in Figueroæ stationem, positis paulùm armis interquiescentem, vt disiecto corruptoque aggere ad centum quinquaginta passus, cæsis Hispanorum octo & quadraginta, saucijs supra quinquaginta, quum ipsi ne vnum quidem amisissent, vrbem repetierint: auctâ ex successu hinc confidentiâ, illinc cautione. Nam & Figueroæ legio refectum protinus aggerem, ad vrbis vsque fossam, magno hostium contemptu, produxit: & Traiectenses modò palàm in operas, & præsidia: modò cimbis per Mosam in stationarios pontium clàm inuecti, non sine clade semper aliqua recessere: tunc minimè noxij, quum nocere posse crediti sunt.

Boldue

trincea

& die disturbant,

Tapino ductore:

cum aggerum & Hispanorũ clade

INTERRA in militari senatu consultabat Alexander, quæ pars oppugnanda vrbis videretur. Itumque in sententiam Francisci Montesdochæ: qui, vt Traiectum Gubernator administrauerat, ita quæ locorum valida, quæue infirma, explorata ante alios habebat. Author hic erat, vt propugnaculum ante ædem Teutonicorum equitum, ad Buscoducensem portam, machinis peteretur, quippè non satis firmum, nec procul ab amne, per quem auxilia transmitterentur ab altera ripa; Alexandro, qui iam cum Serbellonio, & Vidone Comite Sangeorgio talium peritis, vrbem æstimauerat, haud dissentiente: nihil tamen aggressuro ante aduentum Comitis Barlamontij, tormentorum Magistri, cuius apprimè sententiam audire, ac sequi par erat. Is autem vbi Namurco aduènit, tormentis, lignorumque fascibus, ac reliquis ad oppugnationem necessarijs Mosâ deportatis, illicò negauit, captum antè consilium sibi quidem posse probari. *Tractum illum à Buscoducensi porta ad Mosam vsque, depressiorem esse: ideoque si, vt assolet, intenderent se se pluuiæ, tardum ac operosum fore, per loca aquis stagnantibus impedita, conuehere murales machinas. Accedere, quòd latus illud nimium sub vrbis altè dominantis aspectu sit, atque adeò sub ictu. Satius itaque sibi videri, si oppugnatio ad Tungrensem portam transferretur. Esse ibi propugnaculum peracutè protectum, post illud extare veterem turrim, inde murum in cubiti formam abscedere: sperare autem, ex deciso propugnaculi rostro, casuque vel paruo turris, & versuræ cubiti, tantum ruderum ac ruinarum edi posse, quantum complanatâ fossâ, gradus militi fiat ad inuadendum.* Alexander, quamquam id haud satis probabat, con-

Hooste poort

CONSVLTATVR in castris regijs, quæ pars murorum inuadenda.

Buscoducensem portam censet Montesdoca

Improbat id Barlamontius:

& Tungrensem portam præfert

cessit tamen in Barlamontij sententiam, motus & veterani 1589 Ducis experientiâ, & quòd ad ipsum, vti rei tormentariæ præfectum, spectaret designatæ oppugnationis executio: MVLTVM autem in bello referat, vt consilij actor sit, qui author fuerit. Accedebat opportunitas viarum, quæ ad eam partem latæ profundæque, aggerum propemodum loco, subeuntem militem occultare possent.

Decernitur oppugnatio ad Tungrensem portam

Ergo per hasce vias promoto Tungrensem ad portam accessu, atque inde ad dexteram, Leodium versus circumducto, proxima insumpta nox est in munienda tormentorum sede, obiectu corbium seu cistarum.

Aprocci

Illuc contextæ corbes ad librato-rum munimenta comportantur.

Gabbionate

Hæ partim ipso in aggere, ex viridibus, ac sequacis lentitiæ ramis virgultisque, circa palos humi fixos in orbem intortis, decempedali fermè altitudine contexebantur, humentique maximè terra constipabantur: partim iam antè contextæ in aggerem aduoluebantur, ibique ad tormenta ex occulto in hostem libranda statuebantur. Mox, dispositis huiusmodi loricis, iussæ sunt è pagis, vbi earum pars degebat, prodire legiones. quibus, vnà cum stationarijs ad aggerum tormentorumque tutelam à Mansfeldio castrorum Præfecto per agmina distributis:

tormenta illic statuuntur,

Alexandro à Petersemio castro hùc antè digresso, tormenta è nauigijs educta sunt, atque in præmunitas eorum sedes comportata. Et ne opus obsessi distraherent: simul ne partem, quæ impetendæ parabatur, noua munitione firmarent;

& alia alibi locantur ad absterrendos hostes;

colubrinis quatuor ex edito colle vrbem ferientibus, pridie iam prouisum. Non ideò tamen absterritis defensoribus, ne illuc, quò dirigi oppugnationem prospectabant, operosius accurrerent:

qui non absterrentur Manzano curante.

Haraeus in Ann. belg. & Thuan. l. 58. & alij non Hispani

operarum præfecto Manzano, (Moncadam aliqui perperam vocant) hispano Centurione, hispanarum partium desertore: tanto propterea infensiore hoste, quanto QVISQVIS à suis transfugit, nouis semper argumentis peracti semel sceleris opus habet, quo se constanter improbum persuadeat.

Via ad Traiectū clausis,

Ad hæc admonito Gonzaga equitum Magistro, qui vias Traiectum ferentes insederat, vt turmas, aliquot expeditas haberet aduersus hostem, qui auxilio adituturus obsessis ferebatur; nulla iam interiecta morâ, vrbs

Vrbs quati incipit;

quati cœpit, tormentis muralibus quadraginta sex: quorum alia in propugnaculum portæ, alia in cubiti flexum, alia in turrim, alia in murorum partem inter cubitum portamque, dirigebantur. 25. Marty

Non cessantibus interim & leuis armaturæ equitibus, fasces ramalium virgultorumque à flumine comportare: & plaustris saccos lanâ, ac stramento refertos aduehere ad oppugnationis locum, vt pedites illis in fossam vrbis subinde projectis, vnà cum mœnium ruinis fossam exæquarent, excæcarentque

1579 rentque. Verùm quamuis eo, ac sequenti die, concussa continenter vrbs fuerit, explosis sexies millies tormentis: ac pars non exigua lateritij muri corruisset; tamen quum & edita mænium hæc strages tanta non esset, quanta subituris viam sterneret: & per aditum pluribus in locis apertum, appareret intus terrea munitio, fossâ ac vallo circundata, ægrè tormentis interim attentanda; conuenere omnes in eam sententiam, esse illam vrbis partem longè alijs firmiorem, munitioremque: atque adeò ad Buscoducensem portam, vti primò decreuerant, dirigendam oppugnationem: non tamen ab incœpta desistendum, quòd & famæ interesset, & effectum iam aliquid in ea foret, sperareturque melius, duobus simul in locis fatigata, distractaque vrbe. Nec consilij pœnituit: Nam dum nouam oppugnationem Mansfeldius, cui commissa erat, adornat, auertitque illuc hostium partem; Alexander primæ insistens, quoniam partem aggeris iam fossam intrantis, obsessi accensis eruptiísque subinde furnulis subruebant; iussit mutata inde fossione irruptionem aliò ostentari, atque hostem illa in parte, accessu aggeris, actoque cuniculo, distineri. Sed neque ibi fossio, cuniculusque processit. quippè hostes eodem sub terram loco, transuerso tramite occurrentes, vbi animaduertère se Hispanis patuisse, quasi detecti cederent, non procul ab ore cuniculi, ligneo obturamento interposito, abiere. mox effusa è dolijs feruenti aqua, aliaque vrente materia, oppleuere cuniculum ab eius ore ad interiectum vsque lignum: quod Hispani dum læti pergentes, ceu victoriæ obicem spiculis perfringunt, repentino ardentique fluuio inundati, multi manus, ac pedes ambusti, eoque sustinendis armis inualidi, omnes ab rei nouitate magis quàm ab re fugati, cuniculum deseruere. Alexander haud passurus ea ratione suos impunè ludificatos, selegit ex Gasparis Ortizij, & Alphonsi Peræz centurijs Hispanos decem, fistulis armatos, traditque singulis eorum paribus scutum ligneum crassitudine palmari, minutis fenestellis perterebratum, addito pedamento, cui scutum insisteret, militemque dè genu sclopeto vrentem latè contegeret. Ita munitos iubet silentio cuniculum repetere, prospectisque hostibus simul ad arma conclamare, simul per scutorum ora pilas explodere. adiunctis ad singula illorum paria militibus quatuor hastatis, qui ea Traiectenses impressione turbatos sauciosque conficerent. Et res voto respondit. Namque dum hostes cuniculum victores obtinent, in eumque comportatos virides ramos accensuri, eodem inferunt prægrandes folles, è musico templi organo abstractos,

Margin notes (left): Terra-pieno — Trincea — Fornelli — Pistole — Vide quid simile in T. Liu. l.38.

Margin notes (right): cum leui clade murorum. — Ideò dirigitur oppugnatio ad Buscoducensem portam. — Tongrensi non omnia. — Cuniculo hispanorum occurrunt miro cuniculo Traiectenses; — & hispanos aste fugant. — Hispani nouo Alexandri inuento cuniculum repetunt, — ac spreto nouo rursus hostium stratagemate,

vt Hispanos, si fortè redirent, fumo abigerent; ipsi pro fumo 1579
igneis repentè globis à regressis iam Hispanis appetiti, strati-
que, frustrà aliquibus in solidos clypeos hastâ insurgentibus,
locum astu defensum, astu amissum, cedere Hispanis ad extre-
mum coacti sunt. Quamquam is tum cuniculus apertis ab ho-
ste super terram non vno in loco spiramentis, vsui nulli fuit.
Sed ante hæc, maior alibi fossio, & cautius multo cœpta iam
erat à I. Baptista Plato, subterraneorum operum perquàm calli-
do. Is procul à conspectu duxerat cuniculi caput, noctè, vti
fit, occultandæ fossioni delecta. Ac principio certus intervalli
ab eo loco ad Tungrensis portæ molem, in quam ea pernicies
destinabatur; (quod facilè potuit, scalæ altimetræ beneficio)
direxit illuc iter, non operâ tantummodo magnetis: quippè la-
pides, qui intra terram per ea loca sæpius offenduntur, ferri
aliquid admistum habent, atque adeò magnetem aliò, quàm
quò versus erat, auertunt; sed vsus regulâ ad libellam ac per-
pendiculum extra foueam contra destinatum locum directa,
eademque directione in scrobis fundo pariter adnotata. atque
eius, ceu fili, ductum, per cæcum illud specus, perpetuò tenentes
cunicularij dum porrò pergunt, terram, quam præfodiunt, ad
foueæ ostium assiduè regerentes, structuramque, sicubi opus
fuerit, sustentantes, accessere ad marginem fossæ, qua præmu-
nita moles erat. tunc depressa scrobe infra fossæ fundum, subter
eum commeantes, libellæ ac magnetis, tamquam pyxidis char-
tæque nauticæ beneficio, in portu denique, ac sub designato,
quod excutiendum erat, propugnaculo constitère. Ibi excaua-
tam altius cameram (furnum vocant) fulchrisque ligneis sub-
nixam, prælongis capsis sulphureo confertis puluere oppleue-
rant, aliquanto etiam pulueris conspersо solo. ac post applici-
tum loco funem ex gossippio, nitro maceratum, ac puluere
oblitum; cauernæ os quàm arctissimè obturarunt, præcluso
omni spiramento. inde ductam humi pulueris lineam canali
coopertam alicubi perforato, ne fumus ignem excæcaret, ad
caput vsque cuniculi, vnde incendi mox debuit, extende-
runt. Ergo Alexander, quando in expedito rem esse nuntiaba-
tur, accersitis contra Tungrensis portæ molem centurijs ali-
quot Hispanorum, iubet ad cuniculi fomitem admoueri ignem:
qui perpetuâ illâ semitâ se se raptim euoluens, ac furno infe-
rens, ingenti tonitru eluctatus, rostrum molis violenter abru-
pit, euibrauitque; non ita magnâ hominum strage, quòd pau-
ci in ea anguli proiectura constiterant. Tunc verò Antonius
Trancosus, promptus animi Centurio, eiusque Hispani mili- 3. Apr.
tes

Hostes cuniculo pellunt.

Cuniculus alius ad subruendum propugnaculum directus.

Eius structura.

seminel. la

Incenditur

Abrumpit propugnaculi partem:

per eam ruinam Hispani conni-tuntur.

1579 tes fermè octoginta, per ascensum, quem ruina vtcunque dabat, inter fumum fragoremque inobseruati emicant in molem: capturi illo impetu haud dubiè portæ munimentum, ni *Riuellino* eos & transuersus agger in media mole, præter opinionem repertus, fossâ & præpilatis sudibus vallatus: & statio ibi hostilis, ac- cum defensoribus confligunt, currensque illicò Chuentus Centurio retardassent. Cum quibus ex aggeris tuto iaculantibus, & nouis ex vrbe subsidijs accedentibus confertâ inquè pugnâ, quoniam plures ex Hispanis cadebant; non vltrà conniti, locum tantummodo auxiliaris manipuli accessu non deserere, ab Alexandro iussi sunt. æquata æquata diu pugna. in eo quidem clade, quòd letaliter saucius vterque Centurio, Chuentus eodem die, sequenti Trancosus occubuere. in eo tamen non paulò superior Hispanorum res fuit, qui & fossâ vrbis, & parte molis, quam intrauerant, potiti sunt. Quo magis extimulati hostes, ex auersa molis portula, telis atque ignibus armati, in fossam, vbi aggerem Hispani excitabant, furiosè erumpentes, dubio paulisper euentu concurrerunt, dum cæso Petro *Traiecten.* Mendozza Centurione, gliscebat illis audacia ex successu, hi ve- *Hispani* rò ex ira amissi Ducis ferocius vltum ibant: donec Sancio Beltramo Centurione, quamuis acceptis toto corpore vulneribus, redintegrante strenuè pugnam, Hispani multis hostium per- demum fossa potiuntur. emptis, non paucis etiam captis, reliquos ab recuperata de- *Traiecten.* mum fossa repulerunt. Quamquam & ipsi non sine præda recessere aliqua, capto præter alios Alexandro Caualca, nobili Farnesiano aulico: quos omnes, in Mosam saxo alligato graues immersère.

ETIAM Mansfeldius, quatiendo ad Buscoducensem portam OPPVGNATIO generalis ordinatur. propugnaculo Mosæ proximo, viginti duo tormenta disposuerat. conueneratque cum Mondragonio (nam in sequentem diem pronunciata erat vrbis aggressio) vt tormenta, quæ sex ad eum maiora transmiserat Alexander; in idem propugnaculum ex altera fluuij ripa dirigeret: expectato, dum fossa, nunquam auctus imbribus inundauerat Mosa, exsiccaretur. Quod vbi, excauatâ altius pluribus in locis humo, veluti totidem *8. Apr.* emissarijs, non minore profectò militum festinatione, quàm machinatorum ingenio peractum est; tum verò designatis è locis; tormentis simul omnibus vrbs impeti cœpta est: circumstante ordinatim vniuerso exercitu, promotis tantummodo legionibus in eam partem, quæ pro murorum casu, singulis erat Distributio militum cui mosseri erant Buscoducensem portam. distributè præscripta ad inuadendum. Fuit autem distributio in hunc modum In oppugnatione noua, (hæc erat ad læuam, ante Buscoducensem portam, non procul ab amne) stabant ag-

gressuræ

gressuræ vrbem legio Lopesij Figueroæ, quæ Insubrica vetus dicebatur. Legio Francisci Valdesij; signa decem Comitis Annibalis Altempsij ex Germanis Burgundisque: signa quinque Vvallonum quingentorum. octo autem reliqua Comitis Altempsij restiterant structo agmine suum apud castellum, armorumque sedem. In oppugnatione veteri ad dexteram, Leodium versus, ante Tungrensem portam instituta, signum inuadendi expectabant legio Ferdinandi Teletani: quæ quoniam nauali olim prælio interfuerat, legio sacri fœderis appellabatur. signa sex Georgij Fronsbergij: Germani, Comitis Barlamontij: pars Germanorum Caroli Fuggeri: Vvallones omnes Comitis Reusij, quique ei attributi sunt Germani Comitis Barlamontij. pars autem altera Germanorum Fuggeri ad castelli præsidium relicta est. 1579

Et eorũ qui portam Tũgrensem, | ad Eeb nadas

Traiectensiũ conatus in defendenda vrbe,

Nec minor interea defensoribus cura, obseruare Hispanorum consilia, & præcauere: diuisisque inter oppidanos, paganosque laboribus, partim cum præsidiarijs insidère mœnia, partim operibus insudare, munitionum diruta reficere, nouos receptus addere: se magis tutos vbique velle, quàm securos vspiam pati. Nec mulierum impar aut sedulitas inter operas, aut ferocia inter milites. Quodque egisse, aliquot ante hæc annis, Senenses mulieres Etruscis in bellis memoriæ consignatum est; dum earum tria circiter millia, sub tribus primarijs matronis, explicatis vexillis, armatæ ligonibus corbibusque, laborem seposuere sibi muniendæ vrbis; id mulieres Traiectenses, exemplis audacioribus, præstitisse certum habeo. Nam præter earum longè plurium turbam munitoribus intermistam, tres ex eis cohortes sub signis conuenere: ac partim demandatam sibi agendorum cuniculorum prouinciam strenuè subeuntes, ductu suo, ex earum institutione, quas Magistras cunicularias appellabant, subterranea hæc opera militariter factitarunt: partim propugnatoribus adscriptæ, nullumque armorum genus veritæ, muros aduersus oppugnantem hostem manu defenderunt. Ipse verò Sebastianus, nulla quidem omissa vrbis parte, vbique adesse, Buscoducensi tamen portâ, vbi plurimum periculi præuideret, in se priuatim receptâ, hic instare fossoribus, munitores vrgere, stationes disponere: præsidiarios in primis, notos pridem milites animare, suam illis virtutem, Orangij Principis expectationem, qui eam vrbem illorum fidei manibusque crediderit, reuocare in memoriam: *Respicerent oppidanorum constantiam sacramento firmatam, AVT non defuturos se patriæ, aut sibi patriam non superfuturam. Numerarent*

& mulierum inprimis,

1553. Natalis Com. l. 6. hist. Thuan. lib. 12.

ex litt. Alex. ad Reg. 15. Iun.

Sebastiani vigilantia

Adhortatio eius ad præsidiarios.

1579 *rarent tot agrestium operarumque millia, quamcunque ab hostibus ruinam suis manibus elusura. Mulieres ipsas considerarent, armis animumque virilibus pugnæ paratas: magisque metuentes viuere si vincerentur, quàm mori victrices. Quod vallum munimentumque tali animorum consensu validius opponi hostium temeritati posset? Subirent isti pagorum expugnatores: non reperturos hìc Petersemium vicum. Traiecti fossas quantum aquâ modo exhauserint, suo tantum sanguine repleturos.* Sic intra extraque vrbem, rebus ad aggressionem, defensionemque paratis, quum iam in vtraque oppugnatione fossa partim disiectu murorum, partim iniectu fascium saccorumque compleretur: quumque eodem tempore sub Tungrensi turre, apud quam obsessi construxerant obtusioris anguli planiforme propugnaculum, accensus ac diruptus opportunè cuniculus subtraxisset propugnaculi partem, aggressurisque aditum strauisset; Alexander, quos ad inuadendum primores designauerat, peralacriter compellans, *Irent*, aiebat, *ac redderent Principi suo ciuitatem. aperirent sibi Germaniæ claustra, vnde noua subinde sociorum auxilia deuocarent in Belgium. Reputarent animo, eà expugnatione non vnam vrbem, sed Vvallonum adhuc nutantium prouincias, Artesiam, Hannoniam, Gallicanam Flandriam, simul expugnari. Immò sibi persuaderent, ab illa aggressione pendère vniuersum Coloniæ de belgica pacificatione conuentum. prospectare illinc sollicitè, velut e specula, ad pugnantium repugnantiumque manus, Legatos Regios, Hollandosque: ac talem disceptationi suæ fortunam promittere, qualem vis ac virtus fecerit hìc concertantium. Consultari Coloniæ, decerni apud Traiectum: subscripturo haud dubiè ijs conditionibus hoste, quas pridem æquitas postulauerit, victoria nunc expresserit. Denique meminissent, ire se in vrbem non alijs defensoribus præsidentem, quàm reliquijs eorum, quos Burgerhouti munitos ipsi nuper sub Antuerpiæ mœnibus expugnassent: in quos, eo quidem, quo victores solent, animo inuadentes, tanto nunc æquius Deum sperarent vincentibus iuxtà cadentibusque propitium, quanto illum transmissa modò ab eius Vicario pœnarum omnium pro noxis commeritarum condonatione, vniuersus ritè exercitus placauisset.* Sub ea dicta, dato ad inuadendum signo, in vtraque simul oppugnatione procursum est. Et ad portam quidem Buscoducensem exiliere ante alios primi, Petrus Comes Nofrius, & Marcus Antonius Simonetta, par iuuenum non conspicuum magis æmulatione aulica in Alexandri Farnesij contubernio, quam bellica in militum honorariorum manipulo, quem eques Fabius Farnesius ducebat ex Italis plerunque constantem, addideratque illum ad Figueroæ legionem.

piatta-forma

Parato iam aditu ag re suris ad vtramque portam,

Alloquitur Alex. aggressores.

Conuentus indictus erat in mensem Martii

Greg 13

Primi aggressores ad Buscoducensem portam.

Venturieri Eq Hierosol.

Mansfel-

fortes magis quã felices.

Mansfeldius castrorum Præfectus. Verùm hi, quamuis generoso mortis contemptu, in mœnia vrbis ascenderint, arcana munitionum obseruauerint, tamen magis admirationi hostibus, quàm partibus adiumento fuere. Namque alter prima pilarum, instar densæ grandinis, emissione, toto corpore perfossus: alter, dum regium vexillum attollit, ferreo globo exceptus, ac sublimè cum vexillo eubratus, momento obiere.

Subeunt alij.

Quibus, alijsque, qui hosce ponè secuti sunt, furente vndique procella glandium lapidumque prostratis; hæsere paulum ad primas tormentor. m iras rectà & obliquè ferientium, Valdesiani, Lopesianique legionarij: mox resumpto, Centurionum adhortationibus, impetu subiere superstantem fossæ ruinam, ordinibus tamen, minus quàm debuit, explicatis.

Conseritur inter inuadentes & defendentes pugna:

Hic verò consertis non vno pugnæ genere manibus, simul sclopis, simul hastis gladijsque, simul ignium, & saxorum iactu certabatur.

nouis rusticorũ armis contra inuadentes,

Quin noua quoque tela ad hanc primùm obsidionem attulere agrestes, planè agrestia, atque è campis areisque, prælongas inquam perticas, binis ternisque bicubitalibus fustibus è summo pendentibus; quibus illi flagellis ad proterendas spicas, & excutienda ex eis grana vsurpari antea solitis, tunc aut directis in hostium pectora subeuntes arcebant, ac resupinabant: aut altè sublatis, impetuque demissis, rusticè sanè, & tanquam in tritura, capita humerosque tundebant.

& nouis mulierũ telis iidem aggressores fatigantur,

Quum interim maior adhuc pernicies, & quidem mulierum manu iactaretur. circuli erant doliares pice bitumineque, ac sulphureo puluere permadidi: quibus incensis, atque in confertos hostes, eoque non ad irritum proiectis, dum milites non singuli modo, sed sæpè bini terniue inclusi explicare se se inde, & sequacem comburentemque materiam excutere ab armis laborarent, expositi propugnantium telis impunè sternebantur.

& male vbique accipiuntur.

Sed nihil æquè Regios fatigabat, atque eminens è Buscoducensi porta turricula: quam ex parte dirutam smerillis falconibusque, ac minoribus huiusmodi tormentis Sebastianus properè communierat: ex eaque pilis continenter emissis, aggredientium latera fodiebat.

nec ideò animis cadunt:

Nec tamen fortium ardor animorum, cadentibus circà socijs, reprimebatur; sed gradu constantes, ipsaque suorum strue cadauerum pro vallo & lorica vtentes, in hostem collineabant, vulnera mortesque & ipsi latè spargebant, stragemque strage vlciscebantur. Regij

præsertim Fabius & socij.

Quos inter Fabius Farnesius, dum, quà vis hostium maior ingruebat irrumpens, in media glandium tempestate intrepidus vadit, iuxtaque illum Conradus Marchio Malaspina, Petrus Zuniga Ioannis Austriaci olim

ephæ-

1579 ephebus; æque Augustinus Schiaffinatus, eodem animi impetu, facta per cædem via, victores vltra tendunt; excusso in eos pilarum lapidumque nimbo, Malaspina quidem illicò; duo reliqui paulò post expirarunt. Fabius maioris tubi glande ictus in capite, licet adeò omissâ pugnâ, quin hostem immaci cruentoque vultu petens, demum sinistro talo, smerilli pilâ fracto, prolapsus est. Quò accurrentes hinc Carolus Carauantes, & Franciscus Aguillarius Aluaradus, hispani Centuriones, cum Ioanne Quignonio, signifero Valdesiano: inde Carolus Bencius & Antonius Mentouatus, aulici Farnesiani: simulque Flaminius Delphinus, Ludouicus Vicecomes, Vincentius Macchiauellus, & Franciscus Arrighettus, honorarij bellatores, dum instaurato inibi prælio hostem modò submouent, modò superante multitudine submouentur; omnes (præter Aluaradum, Vicecomitem, ac Delphinum grauiter saucios) partim igne, partim ferro, non tamen inulti conciderunt. Quos inter superstites, nullus quàm Delphinus, morti aut captiuitati propior fuit; sed hostium globo telisque cinctus, iam iamque captus, vi sibi viâ patefactâ, intendentium manus fortiter elusit: ad magna videlicet in Hungaria ac Transiluania seruatus; in quæ loca pontificium exercitum ter ab Italia profectum ipse generalis Vicarius, post Camilli Capisucchi mortem eodem munere perfuncti, strenuè administrauit. Et iam tot fortissimorum iactura militum, langueſcere palàm cœperant aggredientium animi nequidquam. Alexandro, qui in conspectu suorum ex hac parte oppugnantium stabat, alios atque alios submittente, qui conglobatos admonerent, vt expansa acie, ac dilatatis ordinibus, subeundi aditum inuicem ne præcluderent, sed hostium telis, vt innoxia transuolarent, aperirent.

Nec maior interea subeuntium ordo, atque adeò nec minor multo eorundem clades erat in altera ad Tungrensem portam oppugnatione. In qua Germani, Vvallonesque, ad dexteram dispositi (vbi cuniculo excussam planiformis propugnaculi partem memorauimus) faciem rati per eam ruinam in muros ascensuri, atque æmulatione accensi, non expectata, cum qua impressionem facerent, sinistra Toletani legione, properè confidenterque cucurrerunt. Sed locum Manzanus Centurio, qui illic curabat, opportunè reparauerat, obiectis densatisque in fronte maioribus sclopetarijs, donec à tergo admoueret propiùs tormenta aliquot referta clauis catenisque, in quæ promptissimis Vvallonum, ac Germanorum incurrentibus, ac plerisque momento discerptis, reliqui nutantes iam pedem relaturi

Venturiers

qui tamen aut cæduntur, aut fauciantur.

Omnes denique impleti languescunt.

Alexādro frustra eos explicare conante.

Oppugnant Regij Tungrensem portam,

Planiforma

infeliciter a Manzano accepti,

Moschettieri

Toletana leg.

fluctuant:

 turi

turi videbantur: fecissentque, atque hispanam legionem subire 1579
iam paratam interturbassent, ni planè in tempore nuactus præcipiti equo illuc aduolasset, contenta voce, *Victoriam, Sanctum Iacobum; captam iam Buscoducensem portam, urbem iam penetratam ab Insubrica legione*, proclamans. Immiserat illum Mansfeldius, eo astu vires animosque aggressoribus additurus. Vtque figmento fidem faceret, alterum mox, tertiumque eadem ingeminantes adiecit. Quin eodem quoque tempore ad Buscoducenses oppugnatores equitem impulit, qui festa exultantique acclamatione nunciauit, *Vvallones Reusianos in Tungrensem portam intulisse iam signa.* Et credita quidem principio res haud parum vtrobique valuit. Namque alij virtutem sociorum proprium dedecus interpretati: (vt fermè AEGRIVS miles sustinet, se suis posthaberi, quàm ab hoste vinci) alij in prædam magis, quàm in decus intenti: omnes, auctis certatim viribus, omissam alicubi pugnam restituebant. Germani certè, atque Vvallones, qui in Tungrensi oppugnatione modò fluctuauerant, nouo impetu perciti, interque eos hispana cohors, ductore Petro Lopesio Vrquizo, (nam Germanis permisti tunc erant Hispani) apertâ sibi, quocunque arma obuertissent, viâ, magnam vtique trepidationem hostibus intulere. Procedebatque in Buscoducensi quoque porta Mansfeldij fraus: atque ad alienæ opinionem victoriæ vincebatur. Sed breui detectum vtrobique militare commentum, & defensoribus animum reddidit, auxitque, velut in hostes post consumptas incassum vires dolo grassantes: & oppugnatoribus in perniciem denique tanto maiorem vertit, quanto ardentiùs inconsultiusque prouecti, atque hostium munimentis admoti, vt erant conglobati confertique, ictibus nusquam fallentibus feriebantur: Comite Sangeorgio hîc inter primos interempto, iuuene sanè præferuido, gloriæque perquàm auido; qui paucis antè diebus ab Italia hùc appulsus, multam à principibus viris commendationem, magnam annorum complurium industriam mathematicis impensam ad hoc bellum attulerat. nempè nimis largum pro via tam breui conficienda viaticum. Accessit & illud incommodi, quòd cœptus antè cuniculus, erupturus, vti destinauerant, turrim inter, & Tungrensem portam, occurrentibus depressiore in transuersum via oppidanis, ante tempus locumque, in quem dirigebatur, effractus est: nullâ hostium, at non leui Regiorum noxâ, Didaco Ortizio hispano Centurione, qui cuniculum inspecturus intrauerat, amisso. Quo de homine ferunt, excussa cum terra sublimè elatum, vt erat pondere armorum grauis,

sed astu Mansfeldij retinetur hic,

& ad Buscoducensem portam.

Ergo restituunt omissam pugnam.

& tantum non vincunt:

sed postremo repelluntur,

cum Sangeorgij, & multorum cæde,

aucta à cuniculo ante tempus effracto.

Mirum de hoc cuniculo.

Sclopetariorū peditum Cēturio

1579 ius, nec altius multo in aëra expulsus, ad locum vnde eiectus fuerat, aliquanto citius, quàm terrea moles, rediisse; victurum vt creditur, (nam vixere nonnulli) nisi mox relabentis terræ cumulus illum contexisset, ac suffocasset. certè corpus eius quum post annos circiter quadraginta quinque, suffossa altius humo, ad nouam Tungrensis portæ munitionem extruendam, inter rudera inuentum est, galeâ & loricâ indutum, pendente è collo aurea torque, cum ligone & pala ad pedes, cetera integrum & agnoscendum; potius manu, circumiectâ molliter terrâ compositum, quàm ruinâ oppressum fractumque videbatur. Ergò recrudescente prælio, fœda, si vnquam aliàs, commorientium facies erat: dum muralium vi globorum alij poplitibus, humeris alij brachijsue, alij capite minuebantur: ijsque interdum membris vni abscissis, impetuque delatis sauciabantur alij, & suorum ipsi manibus cædebantur. alij pulsis è tormento catenis discerpti sectique, dimidiato corpore pugnabant, sibi superstites, ac peremptæ partis vltores. complures igneis missilibus implicíti dum pestem excussuri secum pugnant, destinata eminus glande icti, aut rusticano cominus fuste fracti sternebantur. Iamque super ruinas murorum aggerebantur corporum ruinæ: fossæque, plusquam minatus fuerat Lotaringus, communi aggredientium, ac repugnantium sanguine complebantur. At Alexander vbi referri è pugna gentilem suum Fabium iam seminecem, & sanguine perpluentem vidit: audiuitque simul à nuncio, quem Figueroa festinanter immiserat ex vicina Buscoducensi oppugnatione, cædem suorum ibi percrebrescere, implexis perturbatisque militibus, atque adeo ad accipienda magis vulnera, quàm ad inferenda dispositis: cecidisse Comitem Sangeorgium, post diu sustentatam egregiè pugnam: cecidisse Didacum Hurtadum Mendozzam, Petrum Paceeum, Alfonsum Castilium, fortissimos Centuriones: casuros haud dubiè reliquos, ni signo dato maturè retrahantur: ita Figueroam, ita Valdesium censere, satis expertos, virtutem frustrà insumi, & suorum constantiam, hostium lucrum esse; enimuerò dolore iraque furens, *Redi actutum*, inquit, *ac Tribunis meo edic nomine, militem ab aggressione ne reuocent. ego mox adero: &, aut Imperator mutato aggrediendi ordine fortunam pugnæ mutabo: aut miles commilitonibus meis, meo sanguine melius quàm imperio motis, in vrbem præibo*. simul iusso armigero sequi cum hasta, præpidus ipse iam ibat. quum Bilbus, Taffiusque, qui Alexandro adstabant, accurrentesque exinde alij, attinuere hominem, testati, *facere illum contra causam*

Claudio Lanoio Mottrie Domino, Gubernatore Traiecti.

Strages regiorum.

Sebast. Tapinus

Duces consulunt Alexandrum de recessu,

qui negat,

Alex.

& oppugnantibus se miscere statuit.

Gaspar Roblesus & Petr. Taffius.

sed denunciatione regia detinetur à suis;

Regis, cuius laborantem exercitum deberet consilio sustentare, non autem superaddito periculo suo perditum ire. Meminisset partium, quas ageret: nec tam rationem virtutis suæ, quàm securitatis omnium haberet. Quorum vocibus non satis acquiescentem, superueniens Serbellonius, pro ea, quam obtinebat apud illum, patris authoritate, compulit, vt receptui signum daret. Neque ea tum re contentum Serbellonium, quoniam sæpiùs Alxander huiusmodi se se periculis obiectaret, Regi hoc ipsum Principis ingenium significasse, vidi ego in Regis ad Alexandrum epistola, cuius in calce hæc regiæ manus appendix erat. *Omittere non possum, quin te etiam atque etiam commonefaciam, vt in posterum tu tibi sis aliquanto carior: neu vitam ipse tuam, vt istinc mihi perscribitur, in ardua quæque ac periculosa coniicias: quando sat multa iam addicti nobis animi, ac fortis impauidique militis documenta protulisti. sed eam tui curam habeas, quam par est habere eum, qui istius exercitus dux & caput sit. qui sanè non sine maximo deficeret omnium damno, ac meo in primis tanto doloris sensu, quantus in te meus est amor.* At retrahi milites ab aggressione non ita ordinatè potuere, quin multi, vt in recessu solet, hostium telis paterent, præsertim qui saucios è pugna socios extrahebant. Quorum profectò laceri ac perterebrati artus, intercisa plagis ora, pendentia exta, trunca & diuisa semihominum corpora, commiserationi spectantibus abundè erant. Certè Alexander, cuius in ægrotos milites præcipua semper caritas fuit, non omisit, quamuis animo ipse super omnes æger, obuiàm illis procedere, vulnera inspicere, ad spem vitæ attollere, ac tabernaculo, quod peramplè tendi iusserat, exceptos omni medicamentorum ope, ac medicorum ministerio subleuare. Sed maior illum angebat Fabij sollicitudo: quem, superante iam curationem malo, christianis armis suprema in luctatione communitum, postridie mors oppressit, elatum magno exercitus luctu, ac dolore in primis haud modico Alexaudri, non solum ob sanguinis nexum; siquidem Fabij pater Bertoldus, Farnesij oppidi, aliorumque in Vulsiniensibus locorum Dynasta, Alexandri sobrinus erat; sed etiam ob præcellentes animi corporisque dotes, quarum causâ ad intima quæque semper adhibitum, postremò designauerat ad Henricum Lusitaniæ Regem: cuius citatorijs litteris per Dominicum Laytonem Christi equitem, Lusitani Regis in Gallia procuratorem allatis, Alexander legitimè euocabatur instituendæ actioni ad Lusitaniæ Regnum, pro Ranucio filio Mariâ Lusitanâ genito, ad quam, vti Duartis Lusitani Principis filiam, Regnum pertinere videbatur. Itaque eo maximè tempore.

Marginalia: 1579 — 4. Iun. — Et ab ipso Rege postea commonetur in hūc modum — Reuocantur ab oppugnatione milites: — plerique saucij. — Alex in eos caritas: — & dolor ex Fabij morte, — ob sanguinis nexum, — & virtutes. — Henr. Card.

1579 ræ viri iacturâ perculsum se, scribit ad Ferrantem Parmæ Antistitem Fabij fratrem, Vlyssipone ob eamdem causam tunc agentem: communicato cum illo dolore simul, & doloris allenamento, ex commemoratione virtutum eius, quæ cum corpore non efferuntur.

15. Apr.

Atqve hic exitus fuit aggressionis, vt magna obsessorum virtute reiectæ, ita non sine culpa Regiorum aliqua peractæ. Etenim ad Buscoducensem portam, (vbi iactura maior) non vbique exæquata ante aggressionem fossa: & turris, quæ ad aggredientium latus erat, non exarmata, vti debuit, priùs quàm vicinum propugnaculum inuaderetur, sanè castrorum Præfectum, ac rei tormentariæ Magistrum, ad quos eæ spectabant curæ, arguebant. Inde factum, vt Figueroæ legio ad dexteram inuasura, qua parte ruina non satis ascensum dabat, dum terrâ fascibusque complanare fossam aggreditur; à Burgundis, qui ponè sequebantur impulsa, in læuam flexerit, seque Valdesianis æquiore fossa scandentibus immiscuerit: eòdemque conuersi quoque Burgundi, impliciti cohærentesque, simul à fronte, simul à latere, vnde turris assiduè fulminabat, nusquam irritis emissionibus peterentur. Quam suorum cladem ad Regis Legatos, Proregesque, ac Regios vbique locorum administros præscribens, vti consueuerat, Alexander, affirmat, In suprema huius diei aggressione ex Hispanis quidem non gregarijs, sed bellico aliquo munere præcipuis, centum quinquaginta cæsos, saucios ferè ducentos: ex alijs verò nationibus, habita eorum ratione, qui aut Centuriones, aut signiferi, aut instructores, aut decani, aut honorarij milites essent, paulò supra centum desideratos, ac ducentos viginti vitæ dubios relatos in castra. hostium verò opinari se aliquanto pauciorem numerum, sed cladem non minorem, vbi obsessos clausosque consideret, qvos vincit quisquis imminuit, non suffecturos iisdem laboribus periculisque inter paucos crebrius redeuntibus. præsertim quum & quosdam eorum primarios cecidisse compertum haberet. Regi autem enarrans sigillatim omnia, iussis Tribunis edere nomina præcipuorum Hispanorum, quos ea in obsidione cæsos sauciosque in legionibus quisque suis enumerasset, censum illorum, litteris insertum mittit ad Regem in Hispaniam, aitque, *A primo Traiecti obsessi die, ad nonum Aprilis, inito per legiones numero, desiderari Hispanos quadringentos, plerosque extra ordinem & præcipuos: manere in castrensi valetudinario saucios fermè totidem: asportatos Leodium ob eandem causam centum ac triginta: in contubernijs curari suis impensis circiter ducentos.* Tum

prima-

Quid peccatum sit in hac oppugnatione a Regijs,

Mansfeldius, ac Barlamontius

14. Apr.

Eorum numerus cæsorum, sauciorumque in hoc aggressionis die

Sergēti, Caporali, Venturieri.

& Traiectensium.

Peculiaris suorū index a principio obsidionis, missus ad Regē ab Alexandro

Quartieri

primariorum nomina, adiecto vt dicebam, indice connumerat, nullo ex alijs nationibus, in hisce quidem litteris nominato, præter Scipionem Campium à bellicis machinamentis, qui Leodij æger occubuit. Sic Regem edocebat Alexander, vt non

Ingegnere maggiore

non sine commédatione fortium,

sine suorum, qui fortiter interierant, pethonorifica commemoratione, ita nec sine aliqua interim querela aduersus non-

& querela aduersus aliquos,

nullos exercitus duces, quorum tamen nominatim appellauit neminem. appellauit autem prolixâ ad Octauium patrem epi- 15. Apr.

stola: quantumque ab vnoquoque peccatum esset, illis vt ap-

sed dissimulata,

paret iratus, explicatè disseruit. sed dissimulauit importunam eo tempore indignationem: quum & ipsi culpam à se alius in alium minacibus verbis transferentes, conciliandi potius pacandique viderentur: & exercitum vniuersum accepta clade exanimatum, animo nempè Ducis sustentari oporteret.

Alex doctior periculo suo factus,

Igitur Alexander, qui res duas ex hac obsidione didicisse affirmabat, Vt crebrius vteretur in posterum fossore, quàm milite: & nihil non inspecto antea æstimatoque oculis ipse suis

& bellici senatus consulto,

loco apparatuque, aggrederetur; coacto sæpius bellico senatu, admissisque præter ordinem veterams aliquot Centurionibus, quibus ille multum dabat; decernit omnium ferè suffragijs, Traiecto nequaquam absistendum (namque hoc non nemo

circumuallare vrbem statuit:

suadebat) sed vrbem mutato obsidendi genere, suffossionibus atque operibus, quàm aggressionibus commissionibusque securius, ac certius expugnandam. Inde priuatim accitis Serbelonio, ac Barlamontio: huic operas augendi, illi vrbem circumuallandi negotium imponit. Et operæ quidem partim immissis

operis Leodio accitis.

equitibus in vicinos pagos vi adductæ sunt: partim à Leodio aduenere: præsertim cunicularij, quos eruendis per Leodiensem agrum carbonibus assuetos, eoque ad subterranea opera vnicè factos, Alexander ex amica vrbe non pauciores tribus millibus

Dolus inter operas repertus,

impetrauit. Qua occasione, inter fossores Leodienses, admiscuisse se Traiectensem cunicularium, eo consilio, vt obseruatis obsidentium cuniculis, ad Traiectenses referret, admonuit Alexandrum Maximilianus Vauxij Dominus, qui ad Colo-

Qui postea fuit primus Bucquoi Comes

niensem conuentum, Ducis Terranouæ comes aduenerat: ad-

& consilium Fœderatorum detectum,

diditque, certiorem se factum, hostes liberando Traiecto, Venlonæ propediem conuenturos: consilium esse, adoriri castra, quum relucentem è tribus castrorum partibus ignem prospexerint. ad ignem verò per contubernia spargendum obtulisse operam suam Hispanos tres ex Alphonsi Castilij centuria. Quæ tamen aut ex vano delata, aut Farnesij vigilantiâ oppressa sunt.

At consimilem dolum, aliquot post hæc annis, Poloni aduersus 1625.

castra

1579 castra sua compositum, longè aliter eluserunt. Nam quum O- Sinis is Turcarum
thomannus Imperator antequam armis decerneret, quasi belli fra s in Polonorum castris,
dubius, nobiles aliquot Valacos, salutatum misisset polonici e-
xercitus Ductorem; eis iniunxerat, vt dum officia illa protrahe-
rent, ac de concordia sermonem insererent, occasionem nacti,
iniecto sparsim igne, castra inflammarent. ad flammæ signum
cum parte exercitus affuturum se, hostibusque per ea turbamen-
ta facilè oppressis, principium simul ac finem bello impositu-
rum. Sed fraude patefacta, deque salutatoribus supplicio clam patefacta,
sumpto, noctu ad inescandos hostes, multis in locis circum ca-
stra excitatur ignis, cuius ad aspectum, quasi succedente iam
dolo, aduolantes gregatim incompositèque Othomannicos ex-
cepère Poloni in eorum aduentum intenti, editaque ingenti & in pernic em
strage, ignem multo hostium sanguine restinxere. Atque à sa- authorum versa,
lutatione in hunc modum reddita cœptum est illud campestre
bellum, quod licet trecenis Turcarum millibus, centumque
millibus Tartarorum, præsens ipse gereret Othomannus Impe-
rator, fractus tamen fatali Polonorum virtute, quam Vvladislaus,
Nunc Polon. Rex martialis ingenij Princeps, præsentiâ operâque acuebat, pacem
ad extremum petere coactus est; Porrò, quæ de Fœderatorum
consilijs nunciabantur, intenderunt, vti dicebam, Alexandro
curam, & ad maturandam Traiecti obsidionem impulerunt:
Eam, circumuectus ipse vrbem cum Serbellonio, ac loca po- Circumuallatio Traiectensis,
situsque contemplatus, in castella vndecim cis Mosam, trans
verò in quinque distribuit: deducto ab hisce in vtraque ripa
castellis aggere, qui vnum alteri perpetua sepe committeret.
quo factum, vt vrbe continuatis veluti mœnibus vsquequaque
Alex. conclusa, non modò spem ipse nullam Traiectensibus relin-
queret externæ opis accipiendæ, sed, si obuiàm ire aduentanti
in auxilium hosti decerneret, exercitum propè vniuersum edu-
cere secum posset, relictis in obsidione tribus, aut summùm
quatuor militum millibus, ea munitione securis aduersus Tra-
iectensium eruptiones. Huius autem circumuallatæ vrbis deli- ad Regem missa
neationem, quo quidem opere nullum antea visum in Belgio
ex castrensi disciplina perfectius affirmabant omnes, misit ex-
petenti Regi Serbellonius. Et sanè in tempore absolutum est
opus. Namque hostium copiæ liberando Traiecto, vti Vau- Fœderatorum copiæ,
xius admonuerat, aduentabant. Collegerat illas denique Oran-
gius, post exactam magno labore, singulas per vrbes pagosque,
pecuniam: confeceratque cum ijs, quos è præsidijs veteranos
Philipp. Hogeh lous abstraxerat, tria equitum millia, ac peditum signa fermè cen-
tum: præfectis Ioanne Nassauio fratre, & Philippo Comite Ho-

lachio

lachio fortis viro. Sed prægressus cum paucis equitibus Holachius speculatum Parmensis castra, eaque verò aggerum nexu munitus, & Farnesianam vrbem, collegæ refert, aditum ad socios patere nullum, Traiectum Traiecto obsessum teneri: neque irruptionem in huiusmodi castra, cùm eo quidem, quos traherent militum numero, tentandam. Id quum & Orangio probaretur, reuocato in præsens exercitu, vertit ille se aliò; ac fratrem festinare Coloniam iubet, agereque cum Ordinum delegatis, Cessationem armorum toties expetitam, toties dilatam ita nunc vrgeant, nihil vt illâ non impetratâ, confecturos se palàm contestentur: sperans ea se ratione, vrbem, quam liberare illatis armis nequiuerat, depositis liberaturum. At rei gnarus Alexander, paratusque non minus consilia ordinare, quàm acies, illicò admonitis regio, qui Coloniæ agebat, Legato, atque hispano apud Cæsarem Oratore, certisque capitibus significatis, ob quæ deponi tunc quidem arma minimè in rem foret, Orangij consilium hîc quoque frustrari conatus est.

desperato exitu liberandæ obsidionis,

reuocantur ab Orangio:

qui cessationem armorum petit à conuentu coloniensi

1579

Terra noua Dux Io. Borgia

DE CONVENTV Coloniæ instituto ad pacificationem Belgij:

VERVM quid Coloniense colloquium fuerit, quidue in eo ad Belgij pacificationem actitatum, ego in præsentia (nam prudens huc distuli) ex arcanis Philippi Regis mandatis introspectis planum faciam, translata paulisper narratione ab armorum strepitu apud Traiectum, ad pacatiorem quidem, sed non aceruò minus pugnacemque senatorio in campo congressum conflictumque sententiarum: non omisso interim Alexandro, castrorum munitionibus simul insudante, simul inter Colonienses Proceres litteris consilijsque satagente. Et verò haud scio, an vllum aliquando negotium speciem præsetulerit felicioris euentus, quàm belgica hæc pacificatio. Namque Ordines ex vna parte à Catholicæ Religionis obseruantia, in quâ haud dubiè vertendus erat cardo rei, adeò se non alienos ostenderant, vt non solùm superiore anno, compositis ad Rodulphum Cæsarem litteris, affirmauerint, promiserintque: *Quod nunquam fuerint, nec sint, nec futuri sint in alia sententia, quam vt in Belgio catholica Sancta Romana Ecclesiæ Religio colatur, & sua Regi constet authoritas*; sed idem postea promissum Regi Cæsarique confirmauerint. Ea causa in præsens erat, cùr à proposito, vel si maximè vellent, minimè resilirent. Quippe cernentes, exercitu, quem impensè parauerant, imminuto, regium & numero & famâ, nouo sub Imperatore, augescere; non ab re (vt se dabant principia) verebantur, ne Parmensis Princeps alia quotidie loca aut armis subijceret, aut agendi dexteritate sibi adiungeret.

quæ processura feliciter visa est,

tum ex parte Ordinum,

8. Ian. 1578.

Bic. Din. lib. 5.

1579 geret, vt mirum non esset, si ad conditiones pacis perquàm sollicitè addixerint animum, habituri præsertim Rodulphum Cæsarem pacificatorem, æquum illum quidem mediumque, sed Matthiæ Ordinibus innexi fratrem. Ex altera parte reputabat apud se Philippus Rex, prouincias exutas obedientiæ restituere armorum vi, anceps aut tardum fore. Quippe vrbes illic esse opulentas, ac validas: populos & suopte ingenio, & longo belli vsu militares: nec defituros finitimos Principes per eam occasionem perflare illud exæstuans discordijs mare: in quo Hispanorum potentia prosperè velificantium si minus haurienda, certè laceranda, atque à cursu retinenda colluctatur. Itaque ad mitiora conuersus, quas viuo adhuc Ioanne Austriaco inierat concordiæ vias, eas nunc; Alexandro Farnesio successore, resumendas putauit, eodem Rodulpho Cæsare controuersiæ arbitro: nec alio pro se Coloniam delegato, quàm quem prius nominauerat, Carolo ab Aragonia Castrueterani Principe, ac Terranouæ Duce, prudentiæ integritatisque singularis. quas ille potissimum virtutes in administrando nouem annis Siciliæ Regno, Philippo Regi apprimè probauerat. Huic, super cetera mandata commentario, vti assolet, comprehensa, arcanum addidit libellum, in quo mente ipse sua vni illi penitus denudata, iubet eum prima mandata ex huius præscripto interpretari. Eius libelli, cuius exemplum à Terranoua ad Alexandrum vnicè transmitti Rex voluit; ego, quoniam clam ceteris fuit, & inde pendent sanè complura, ad quæ ægrè penetraretur, summam hic aperiam. Nam quemadmodum integræ sententiæ intellectum non assequeris, si vox vna litteraue desit, quas ex reliquis non facilè suppleas: ita intimum negotij sensum agitati inter viros, qui locum tempusque captantes toti non prodeunt, vix elicies, nisi ex opertarum patefactione rerum subinde iuueris. Principiò, quod in generali legationis commentario Ducem Rex edocet, hic quoque admonet, Admissum à se Rodulphum Cæsarem, ex prouinciarum voto ac suo, controuersiæ arbitrum, atque sequestrem: ita tamen, vt nihil de integritate tum Religionis Catholicæ Romanæ, tum obedientiæ sibi debitæ detrahatur: nec quidquam de decreto remouendi Archiducem Matthiam ex administratione Belgica immutetur. In hæc tria nihil iuris Cæsari relictum, sicut eius Oratori verbo scriptoque declarauerit, & Dux ipse scriptum inspexerit, secumque exemplar abstulerit. Tribus hisce extra disceptationem firmis ratisque: quod spectat ad pacificationem Gandauensem, cuius confirmatio postulatur à partibus, licet in

Tum ex parte Regis.

Rodulphus Cæsar controuersiæ arbiter.

Carolus Terranoua Legatus Regis.

Huius duplex instructio generalis, & arcana.

Arcanæ summa in qua

Terranouæ Dux

de authoritate Cæsaris.

priore commentario ipse mandet, ne in quattuor ex illius capitibus Dux assentiatur, nimirum in fœdus inter prouincias initum, in generalem earum conuentum, in edictorum moderationem, & in aliqua ad Orangium pertinentia; in hoc tamen arcano ait, si in fœdere non rescindendo prouinciæ immutabiliter insistant, haud grauatè annuendum, quum huiusmodi multorum fœdera per se ipsa casura demum sint, vbi obedientia vni restituatur. conuocationem verò prouinciarum, quam Ioannes Austriacus Gubernator admiserat, non videri quidem in præsentia, vti tunc fuerat, necessariam: quum in Coloniensi conuentu à Cæsare, atque à Legatis componi nunc possint omnia, quæ ad generales prouinciarum cœtus referri solent. si tamen aliter concordia iniri nequeat, hoc quoque dissimulandum. Iam quod in priore commentario, idem in altero præcipit Duci, vt præcaueat, ne sermo de edictis aduersus hæreticos mitigandis inferatur, illatusque curet vt præcidatur: addit tamen in hoc secretiore, si ea disceptatio euitari non possit, timeaturque ne mitigatione, quam postulent, pernegata, cetera dissoluantur, permittendam, cum ea tamen cautela, quam cum illo priuatim verba fecerit. præsertim quum eiusmodi edicta leges denique ciuiles sint, parentium bono attemperandæ: maius autem bonum sperari reconciliatis per eam moderationem prouincijs, quàm si abiectis Principe & edictis eius, Religio prorsus omnis pessum eat. At quod ad Orangium spectat, nulla ratione permittendum, diutius in Belgio illum degere: neque prouincijs contra nitentibus cedendum: nec vllum veluti pretium pro discessu vltro quidem offerendum; sed si eâ gratiâ postularentur aliqua, concedi hæc posse. primùm oppida, arces, bonaque omnia, quæ Orangij fuerant, restituenda, sed eius filio, ne qua patri occasio turbandi præsentiâ suâ Belgium relinquatur. ad hæc, filium pristina libertate donandum, inque possessionem paternorum bonorum protinus inducendum: ijs bonis exceptis, quæ sunt in Burgundiæ Comitatu, quorum loco tantundem alibi rependendum: quamquam hæc ipsa bona si ad emolliendum abitum repetantur, haud neganda. præterea præfecturas, ac munia omnia in filium transferenda, quæ in Hollandia Zelandiaque, regio diplomate, administrauerit pater: nam Belgici maris præfecturam, quæque alia in illum fœderatæ prouinciæ contulerunt, nolle rata haberi. denique si hæc omnia abituro homini adhuc non sufficiant, postuleturque insuper aliqua pecuniæ summa, neque hanc, neque quamcunque persimilem conditionem repudiandam: atque

1579

de fœdere inter prouincias inito.

de conuocatione prouinciarum,

de edictis in hæreticos;

de Orágio è prouincijs emittendo.

Detinebatur in Hispania

1579 que adeò vel centena nummûm aureorum millia, quibus pax Belgio ematur, adhibitis quibus par est cautionibus, Orangio liberaliter offerenda: atque hac vna (vti aiebat) crisi, qua noxius incentorque malorum humor expellatur, Belgium aliquando persanandum. Post hæc de cessatione armorum disserens, quam Cæsaris nomine Orator eius postulauerat; ait, si eam Cæsarei Pacificatores, Duxque ipse, & Belgij Gubernator concordiæ conducibilem arbitrentur, haud abnuendam. Postremò Ducem secretis hisce mandatis instructum admonet, ne eâ cuiquam, ne Cæsari quidem aperiat: immò neque primi etiam commentarij capita cum eo communicare opus esse. exquirentique Cæsari, vt moris est, quænam ab Rege mandata legatus habeat, ne fortè ea cælando hominem offendat, illorum loco proferat exemplar eius scripti, quod Oratori Cæsareo in Hispania datum est: ac dicat, quum præter illa tria scripto excepta, & pauca quædam ad eorum complementum pertinentia verbo sibi ab Rege significata, cetera in vnius arbitrio Cæsaris sapientiaque reposita sint, id scilicet mandatorum omnium instar esse.

Alex.

de cessatione armorum.

Instructio generalis quatenus aperienda Cæsari.

Arcanis in hunc modum ab Rege monitis imbutus Terranoua, abiens aulâ per Italiam Basileam venit, Coloniam inde petiturus: reperitque ibi Alexandri litteras, quibus gratulatur homini aduentum, à quo sperari tum demum posset, ob singularem eius prudentiam, pacificatio prouinciarum, si eæ essent prouinciæ, quæ pacari vellent. sed sibi persuasum (vt sententiam illi suam semel aperiat, ac simul de statu rerum in Belgio eum præmoneat) nouum illum Belgarum conatum cum Rege de concordia transigendi, Orangij dolum esse: vt calente Colonienses inter Proceres de communi pacificatione negotio, videri possint honestè duo petere. alterum, vt ab inchoata (quæ illos angit) peculiari Vvallonum reconciliatione desistatur, tanquam superuacanea, immò contraria vniuersali, ad quam hæc priuata reuocanda sit: securi si eò reuocetur, illam non habituram alium denique finem, quàm quem vniuersali præscribunt, nempè nullum. alterum vt, conuersis illuc interea curis, deponantur per inducias vtrinque arma, quo de pace securius, ac beneuolentius Coloniæ transigatur: tracturi videlicet tandiu Coloniensis colloquij moram, quandiu aucto, qui in præsentia propemodum nullus est, eorum exercitu, & colloquium per occasionem interrumpant, & arma in Hispanos interim ludificatos expediant. sibi quidem de Vvallonum reconciliatione nihil remittere certum esse, satis iam explorato

4. Ian.

Terranouæ in Belgium tendenti præit litteris suis Alexander:

in quibus illum docet de statu rerum:

de Orangij dolo in petenda pacificatione.

Regis animo, at de inducijs, ad quas decernendas quotidie 1579
sollicitaretur à prouincijs, rogare illum, edoceret, quodnam
Regis hac super re mandatum afferret, nam sibi non videri
prouincijs annuendum: ita se Ottoni Comiti Schuuartzem-
bergio respondisse, quemadmodum ex ipsis postulati ac re-
sponsi exemplaribus, quæ vnà mittuntur, planè cognoscet.
Res autem erat huiusmodi. Venerat sub finem superioris anni
ad Alexandrum Viseti apud Mosam agentem Comes Otto: ac 1578
nomine Cæsaris, fœderatarumque prouinciarum, apud quas
Internuncius pro Cæsare residebat, cessationem armorum mul-
tis exaggeratisque rationibus efflagitauit. eas rationes vt scri-
pto consignatas Comes traderet petijt Alexander. traditisque,
atque in secretiore senatu perlectis, ex eiusdem consulto re-
spondit, Non debere prouincias petere aliquid ad pacificatio-
nem, quæ legatos Pacificatori sistendos legitimè nondum dele-
gissent, vti admonitæ aliquoties fuerant, Rexque ipse exem-
plo præiuisset, Terranouæ Duce iam delecto. id vbi prouinciæ
quoque fecerint, omnia in procliui futura. Hoc responso plu-
ribus exposito, ac litteris comprehenso peracriter offensus Otto,
haud abstinuit, quin minacibus verbis contestaretur, dari cau-
sam Cæsari arbitrium deponendi, & Belgarum populis ad de-
sperationem actis, alium sibi aliunde Dominum comparandi,
se quidem malle vel crure fracto Viserum non venisse, quàm
cum ea tam ingrata responsione reuerti. Sed Alexander mollio-
re vsus oratione, postquàm nonnihil Comitem leniuit, responsi
æquitatem probare homini conatus est, amicè cum eo de re tota
altius aliquanto disserens: addiditque ad extremum, adfuturum
propediem Terranouæ Ducem ab Rege delegatum, ab eo cer-
tius aliquid expectandum, quamquam suà quidem sententiâ,
nunquam aut ab ipso Comite, aut à quoquam mortalium, in-
ter Regem ac suos concordiam incundam, quamdiu prouinciæ
circumagi se ab Orangio, ac ludificari patiantur. Nempè è re
illius esse, non extingui in Belgio ignem, cui alendo fasces ac
pabula ex eius silua comparari necesse sit. Neque hoc ipsum,
cum emissarijs suis arcanorum consocijs Orangium aliquando
dissimulasse, inter quos Dorpium nuper Ziriczææ Præfectum,
paucis antè diebus captum retulisse, sibi affirmasse Orangium,
de pacificatione colloquentem, Suis rationibus tutum non esse,
iniri vllo modo cum Rege concordiam. Quod si ille de indu-
cijs, ne nihil agere videatur, aliquid in præsentia mouet, sibi
Comes persuadeat, non postulari ab eo armorum requiem, vti
gradum ad pacem, sed vt vires regij exercitus ea cessatione con-
sumat.

& de colloquio Alexandri & Internuncij Cæsaris.

Petijt is Internuncius inducias ab Alex.

qui eas negauit.

offensum iratumque

placare nititur.

1579 sumat. Rogare itaque illum, vt responso æquiorem in partem
accepto, pro sua prudentia, munerisque sui ratione, prouin-
cias hortetur, ad controuersiam confectis legitimè tabulis, ar-
bitrio Cæsaris submittendam: simulque ad suos Coloniam de-
legandos, Cæsarem adurgeat, certus, ducto hinc ritè princi-
pio, cetera, quantum in Rege quidem, ac in regijs ministris
erit, ordine secutura. Per hæc aliquanto placatiorem, vti vide- & quasi placat.
batur, Ottonem Comitem ad suos remissum significat Alexan-
der Terranouæ Duci: additque hac super re sententiam eius ex-
pectari. Et ille non modò responsum Alexandri probauit, sed De his præmoni-tus Terranoua, laudat sententiã Alexandri:
etiam transmisso ad eum secreto legationis suæ commentario,
quemadmodum Rex mandauerat, adiunxit præter alia, potuis-
19 Feb. se hoc quoque ab eo responderi, Inducias illud tantummodo
tempus comprehensuras esse, quo tempore Coloniensem con-
uentum agitaturi erint legati: quos quum nondum prouinciæ no-
minauerint, profectò illas præpostera festinatione consultum
velle conuentui, ad quem conuenturos adhuc non habeant. At & accersitus à Cæsare requisitusque de induciis,
Rodulphus Cæsar, apud quem de responso Parmensis Principis
questæ admodum erant prouinciæ, communicatis cum Oratore
Io. Borgia hispano querimonijs, simulque ex itinere Coloniensi Pragam
euocato Terranouæ Duce, cuius in mandata retulisse Parmen-
sem audierat induciarum spem; pluribus cum vtroque disse-
ruit de aliqua armorum vacatione, quam vti pacificationis ini-
tium prouinciæ iure postularent: & ipse in rem duceret non
exasperari nouis offensionibus eorum animos, qui ad pacem
disponendi essent. Sed Terranoua, vt erat non imparatus, id eas dissuadet.
pertinere quidem ad se respondit, sed ex æquo cum Parmensi
armorum in Belgio Duce, & cum reliquis legatis, quibus non-
dum electis, non posse non differri certum de armorum cessatio-
ne iudicium. ad quæ subiecit orator Borgia (id quod vt Cæsari Id quoque facit Orator hispanus:
significaret, præmonitus fuerat ab Alexandro) vel si à prouin-
cijs delecti missique Coloniam disceptatores sui fuissent; adhuc
tamen videri, non potuisse Farnesium inducias pacisci; quum in
eas conuenisse antè debuerint quatuor, quæ Belgium distra-
hunt factiones, Orangij, Casimiri, Alenconij, ac Malconten-
tentorum: quarum vna dissentiente, atque adeò impunè arma
tractante, qui possit ex regio exercitu vacatio armorum peti?
Quamobrem quum tam multa responsi æquitatem à Parmensi
Principe allati abundè testentur, non debere Ottonem Comi-
tem, omissâ curâ sollicitandi prouincias, vt suos allègent, co- non sine querela contra Ottonem.
natum omnem in extorquendis præpostera anticipatione indu-
cijs adhibere. Sic enim illum non obscurè ostendere, quàm se
obno-

obnoxium Orangij consilijs, atque adeò partium quàm non se- 1579
medium gerat: contra quàm eum deceat, qui personam susti-
neat æquissimæ Maiestatis eius. quam ad extremum vterque Borgia & Terranoua
supplices orarent Catholici Regis nomine, vt donec in Cæsareas
Iratum Cæsarem Parmensi Principi eius manus causæ arbitrium vtrinque depositum non fuerit, in-
duciarum disceptationi silentium imponi velit. Verùm per eos
ob negatum colloquium Cæsareo legato, dies intercessit aliquid, quod Cæsaris animum non parum of-
fendit. Nuncius enim ab Ottone Comite cum litteris Pragam 8. Maij
aduenit querelarum plenis aduersus Parmensem Principem:
quòd Ottoni tempus locumque ad colloquium petenti negaue-
& ob tabellarium litteris spoliatū, rit: & tabellario, qui litterarum fasciculos ad Archiducem
Matthiam, & ad prouincias ab aula Cæsaris afferebat, litteris
exuto à Tribuno Mondragonio; non modo iniuriam non pu- Alex.
nierit, sed iussu id factum suo responderit. hæc autem, aiebat
iratus Cæsar euocato ad se Borgia, pacificationis turbamenta
esse à Parmensi Principe, cuius vel operâ vel incuriâ dum intu-
ta essent Cæsareis administris itinera, nullos cum sui discrimi-
ne aliena curaturos. conficitque ad extremum, intellecturum
se, quo animo regij administri essent erga traditum sibi concor-
diæ arbitrium, si quas sæpè commendauerit inducias, vltrà non
placare student Terranoua & Borgia. distulerint. Quæ omnia vnà cum responsione à se Cæsari data,
perscribens ad Alexandrum Orator Borgia, addit, *Quoniam il-*
le placari aliter haud posset, ac Terranoua ipse manus iam antea de- Cæsar.
disset, pollicitus Cæsari quod auebat; certam à se quoque spem indu-
Et spem induciarū Cæsari faciunt: *ciarum eius Maiestati factam. propterea orare obsecrareque, spon-*
sionem ratam habeat, cessationemque armorum aliquam pacisci cum
prouincijs ne recuset. Ad hoc autem pronius aliquanto perurgen-
præsertim sparso rumore Parmensem infeliciter pugnasse. dum mouit, opinor, Borgiam rumor Imperatorium per aulam
diditus ab eodem nuncio, qui in via audisse se narrabat, con-
flixisse cum Parmensi Principe Ordinum exercitum, Princi-
pemque desideratis circiter decem suorum millibus, campum
Sed falso & commentitio rumore. victricibus Ordinum copijs concessisse. Figmenta nimis quàm
crebrò vsurpari solita à multis, quo temporariam saltem fidem
extorqueant, præsentia ex voto componant, nihil interim
solliciti de superuentura mox rei contrariæ fama, cui nempe
fructum ea anticipatione præripuerint. homines publicè cu-
riosi: fideique, quâ humana constant commercia, falsarij, &
corruptores. Sed Alexander, qui victorem ijs diebus exerci-
tum ab Antuerpiæ mœnibus reductum Traiecto iam circum-
dederat, satis intelligebat, querelas per Ottonem in aurem Cæ-
saris ingestas illuc demum spectasse, vt ad inducias eo impel-
leret tempore, quo maximè timebantur Regis arma; ideòque

præter

1579 20. Martij

præter priuatas litteras, queis Terranouæ Borgiæque respondit, de vtriusque facilitate questus, Gomicurtium, virum solertem, immotæque in Regem fidei, accurato instructum commentario allegauit ad Cæsarem: quem vnâ eâdemque operâ & de Vvallonum reconciliatione, in quo per eos dies prouinciæ insimulauerant Alexandrum apud Cæsarem, & de recente Ottonis querimonia edoceret. Et de Vvallonibus quidem facilè Gomicurtius Alexandri operam Cæsari probauit. Quod ad alterum verò, in quo plus laboris fuit, præfatus aliqua de Parmensis Principis erga Maiestatem eius obseruantiâ, rationem afferre eorum, quæ nuper acciderant, orsus est: Petijsse Ottonem Comitem per certum hominem ab Alexandro, vt audiretur, eo nempè die, quo exercitum, strato super Mosam ponte, in hostium oculis transmittebat in Brabantiam: ideòque responsum à Farnesio, sustineret aliquantulum, traiecto dum amne, locum, quo congredi possent, attribueret. Reuerso ad idem repetendum nuncio, idem quoque tanto magis responsum esse, quanto, fracto tunc nauium ponte, intentiorem curam, & præsentiam Ducis res subita requirebat. Ipso autem die, quo traductus exercitus Brabantiæ ripam attigit, Alexandrum, misso statim cum litteris milite, Ottonem inuitasse, vt Vvertæ, aut quo ei videretur loco, conuenirent. ipsum tamen, responso nullo ad ea reddito, nusquam apparuisse. Quod ad tabellarium attinet: illum per Limburgensem agrum, Traiectum versus tendentem nulla fide publica, captum quidem exutumque litteris fuisse à Centurione Mondragonij, qui per prouinciam sibi attributam prætereuntes viatores obseruari è Farnesij præscripto imperauerat; sed illicò deductum à Centurione ad Mondragonium cum fasciculo litterarum, ab hoc transmissum fuisse ad Farnesium. qui, viso ad Ottonem Comitem litteras pertinere, subitò hominem, ac litteras ad eum amandauerit, testatus non solùm ægrè sibi esse, quòd in Cæsaris tabellario id acciderit, sed etiam, si Otto, vti debuerat, de aduentu eius præmonuisset, profectò non omissurum fuisse se, quin addito militum comitatu, securum viæ vbique præstaret. Quæ quum ita essent, (subdidit Gomicurtius) vti re ita esse firmissimè asseueraret; pro sua singulari sapientia reputaret apud se Cæsar, quàm parùm æquè, parùmque liberaliter Parmensem Principem insimulauerint: simul quàm alienum se Comes gerat à regijs partibus, quarum ministris creare vndecunque inuidiam non desisteret. Ex quo etiam non debere Maiestatem eius admirari, si Parmensis differre adhuc cogatur armorum cessa-

Alexander allegat in Germaniã Gomicurtium;

qui cum Cæsare de his agat.

De Vvallonibus persuadet.

Narrat de negato colloquio;

subijcit de tabellario.

Disserit de induciis,

quas concedi nō debere conficit tres ob causas:

cessationem: quam nempè videat ab Ottone peti nullo publico 1579
commodo, sed solùm fœderatarum necessitate prouinciarum,
quæ milite ac pecuniâ destitutæ, eas nunc inducias à Parmensi
tam ingentium ac victricium copiarum Duce postulent, quas
ipsæ olim prouinciæ exercitu validæ Ioanni Austriaco pernega-
uerint. Præterea nec si velit, posse Farnesium (quippè faculta-
te sibi à Rege circumscripta) sine aliorum suffragio legatorum,
(qui tamen nondum coaluerint) inducias cum prouincijs con-
stituere. Denique & illud considerationi Maiestatis eius relin-
qui, admittendum ne sit, peti à Fœderatis armorum ferias,
præsumpto Prouinciarum generalium nomine. Nam, præter-
quamquòd illi non sine Regis iniuriâ id nomen induunt, quod
nam robur habituram eorum pactionem, qui inter se distracti
discrepantesque, quum in eam pariter non consenserint, ea se
iure non teneri, (si ita in rem fuerit) affirmare possint? Ad

Cæsar ceteris annuens solum insistit in inducijs,

quæ Cæsar, quum satis sibi factum de Ottonis querelis ostendis-
set, solùm in inducijs non nihil adhuc hærens, considerandum
esse dixit, quomodo sine illis, Legatorum aliorumque pro pa-

profuturis securitati nunciorum

cificatione vltro citroque commeantium securitate caueatur.
Tum Gomicurtius, Nullum in ea quidem re mandatum ha-

cui remediū suggerit Gomicurtius:

bere se à Parmensi Principe præfatus, sibi tamen, addidit, in 1558.
mentem venire consilium, quod in Cercampi olim conuentu,
pro pace inter Philippum, Henricumque Reges componenda,
captum esset. quum enim induciæ ante congressum pari stu-
dio peterentur à Gallis, absque armorum cessatione non con-
uenturis; ita temperatam rem esse, vt quibus itineribus Cer-
campum Artesiæ cœnobium in Paulino Comitatu contende-
retur, in ijs, circumque ea ad semileucæ spatium, seruarentur in-
duciæ: ceterùm, præter certas hasce vias tam ex Belgio, quam ex
Gallia Cercampum tutò ferentes, in alijs interim locis, vt li-
bet, arma impunè exercerentur. vti exercita tunc fuisse, ipse eo

nec illud respuit Cæsar,

tempore cum Megano Comite Peronam aggressus testari pos-
set. Quibus à Cæsere non improbatis, ad Procancellarium
mentis suæ conscium, dimissus est. A quo, quum sæpius con-
uenissent, ad extremùm libellum accepit Parmensi deferen-
dum, non alia fermè, quàm quæ Cæsar ipse responderat, com-

Eius tamen Procancellarius liquid de tabellario mouet.

plectentem. Hoc tamen vnum in eo quum legisset, *Nullâ li-* Salua-cōdotta
beri commeatus tesserâ opus fuisse tabellario, qui Insignia præferret
Imperij: incederetque per eas prouincias, in queis ius suum Cæsari sit;
scriptum illicò restituit, negans posse ab se id accipi, quod ad-
uersaretur authoritati Regis sui; Dominum non agnoscentis in
ea præsertim Limburgensi prouincia, in qua tabellarius deten-

tus

1579 tus est. idque constare ex dominijs, quæ ab Imperio beneficia-
feuda ria Rex haberet: atque in primis ex Burgundico circulo, po- quod dissoluit præsenti ingenio Gomicurtius,
1548. stremùm à Carolo Quinto ad alios nouem Germaniæ orbes ad-
iecto; in quo disertè, iteratisque verbis, ab Imperij iurisdi-
ctione, Belgarum prouinciæ excipiuntur. Neque pòst multo
Gomicurtius cum responso ac litteris, quæ à Cæsare prius acce-
perat, ad Alexandrum redijt, legatione ex sententia persun-
29. Apr. ctus: nempè is erat legatus, qui non à Principis solùm com-
mentario, sed à suo etiam instructus ingenio, promptum ha-
beret, quomodo subitanea rerum, quæ certo mandatorum nu-
mero circumscribi nequeunt, sagaciter expediret.

ETIAM Coloniam, destinatum conuentui locum, delecti COLONIAM de pacificatione acturi veniunt
4. Apr. Proceres aduentabant. Primusque ingressus est Herbipolensis Herbipolen. Epis.
Episcopus, cum Ottone Henrico Comite in Schuuartzemberg. Otto Comes,
5. Apr. secutus Carolus Aragonius Terranouæ Dux: postridie Ioannes Terranouæ Dux,
Baptista Castaneus, Archiepiscopus Rossanus, Pontificis Nun- Castaneus Archiep.
cius, cum Iacobo Treuirensi Archiepiscopo, Imperijque Se-
ptemuiro: ac biduo pòst Gebhardus Truchsesius Archiepi- Treuirēsis & Coloniensis Electores,
scopus Coloniensis, & ipse Septemuir Imperij. Pro Villelmo
Iuliæ Cliuiæque Duce, cuius excusata absentia, venère eo- Tres pro Iuliacensi Duce,
dem die, cum Coloniensi, Vernerus Geimmenicus Archisatra-
pes Iuliacensis, Ioannes Leuermannus, & Hermannus Richius,
iurisconsulti. Per eosdem dies accessere tamquam Terranouæ Totidem à Parmensi Principe,
comites consiliarijque, à Parmensi Principe submissi, Maxi-
milianus Longauallius Vauxij Dominus, regio ærario præfe-
Caput finantiarum ctus, & Ioannes Funcquius, hic litterarum, ille armorum,
vterque legum morumque belgicorum sciens, arcanique con-
silij senator. & Vrbanus Scarembergius, Parmensi à Germaniæ
secretis. Denique post alios, publica prius fide, quod ad iter
spectet, accepta, affuere à fœderatis prouincijs Philippus Croyus & vndecim pro prouincijs fœderatis.
Areschoti Dux, Ioannes Lindanus Sanctæ Gertrudis, Frideri-
cus de Diue Marollæ Abbates, Bucho Ayta Sancti Bauonis Præ-
positus, Gaspar Schetzius Grobbendochæ Dominus, Franciscus
Doignes Dominus Beaumontij, Adolphus Meecherchius inti-
mi consilij senator, Bernardus Merodius Rumenæ Dominus,
Adolphus Goorius Dominus Caldembrochij, & Adrianus Mila-
nus, & Aggæus Albana iurisconsulti. Ex his autem, quos nomi- Ex his actores partium erant Terranoua pro Rege,
naui, omnibus, actores tantummodo erant, hinc Terranouæ Dux,
Regis Catholici Legatus, inde Dux Areschoti, cum reliqua eius Dux Areschotius, cum socijs pro prouincijs:
cohorte missus ab Archiduce Matthia, fœderatisque prouincijs.
Inter hos pronunciandi arbitrium penes Rodulphum Impera- Arbiter omnium Rodulph. Cæsar,
Electo. res torem residebat, cuius personam absentis sustinebant partim

K Septem-

Septemuiri Augustales, atque Herbipolensis Antistites, cu n 1579
Ottone Comite: partim à Iuliacensi Duce substituti. Rossanus
extra ordinem aderat à Romano Pontifice Gregorio Tertiodecimo Nuncius, belgicæ pacificationis hortator inspectorque.
Etenim Gregorius in omnes Christianæ Reipublicæ partes intentus, ne quid detrimenti in eo conuentu ex indulgentia, aut
ex fraude partium, vetus Religio caperet, illuc, pro sui muneris ratione, virum destinauit, cuius perspectæ sæpius in legationibus prudentiæ tribuebat ille permultum: probauitque postea Pontificis iudicium Purpuratorum consensus, qui successorem eum Gregorio, post Xystum Quintum adlegerunt.
Sed præter hos, qui Coloniæ disceptatores conuenerant, longè
plures erant, qui alibi quum degerent, hîc tamen aderant,
consilijs, pollicitationibus, minis, publicam pacis causam priuatum negotium facturi. Nempè vno hinc nexu, voto non
tamen vno, pendebant & Alexandri Parmensis arma, & Archiducis Matthiæ status, & Ducis Alenconij spes, & Orangij
fortuna, & Vvallonum reconciliatio, & tranquillitas prouinciarum; atque ideò versis hùc vndique curis, variè in Coloniensem euentum omnes intendebant, plerique turbamenta frustrandæ pacificationi adornabant. Quo maiori sollicitudine
Conciliatores, nihil horum videlicet ignari, præcautè, suspensèque rem aggrediendam, & circumspectanda sibi omnia censuere: sed Diuinam inprimis opem solenni placamento aduocandam Septemuir addidit Coloniensis. siue hæc publici boni
cura fuit, siue simulatio hominis, illa Religionis specie abutentis ad initia constabilienda controuersæ tandiu Sedis suæ.
Ergo ante congressum, ad capiendum à Deo ritè principium,
visum est, instituta supplicatione circumduci quæsitissimo per
vrbem apparatu augustissimum Christi Domini corpus: comitantibus vtroque Augustali Septemuiro, medioque inter eos
Apostolico Nuncio: tribus inde Principibus, Herbipolensi,
Terranoua, atque Areschoto: horumque duobus filijs Carolo
Principe Chimacio, & Petro Aragonio, cum totidem magni nominis Abbatibus, Proceribusque permultis, ac senatu ciuitatis
vniuerso: tanta supplicantium pompâ, ac mortalium frequentiâ,
quantâ celebriorem aliquando visam Coloniæ vulgò negabant.
Sic implorata S. Spiritus ope, Nonis Maij, qui dies auspicandæ
rei dictus erat, à Cæsareis Conciliatoribus cœptum est agi. In
ædem illi certam quotidie conueniebant: illuc modò Regis,
modò Ordinum Legatos, qui domos propè conduxerant, plerunque separatim, interdum & coniunctim euocabant. vbi primò

Margin notes: Cuius personam referebant Electores & reliqui. — Extra ordinē erat Pontificis Nūcius. — ad Reg. Hisp. ad Venet. &c Hic fuit Vrban. vij. — Quam multi ex hoc conuentu penderent. — Hinc versi animi ad implorandam Dei opem. — celeberrima supplicatione. — Isselt. de bel. co. lon. — 7. Maij — locus modusque conueniendi.

1579 mò factum est, habita ab Apostolico Nuncio in omnium con-
sessu Procerum, oratione ad optatæ dudum concordiæ ratio-
nem ineundam, restituendumque Regi Catholico, legitimo
Principi obsequium, ac pristinam Belgarum prouincijs tran-
quillitatem. Inde Conciliatores, accitis seorsim Legatis, osten-
sa, quam ipsi habebant à Cæsare, componendæ pacis faculta-
te, fiduciarias Legatorum litteras ac mandata, vti assolet, in-
spicienda postularunt. ac probatis, quæ à Terranoua oblata
sunt, hæsere non parùm in Prouinciarum litteris: quòd Legato-
rum mandatum non vltra sex hebdomadas protenderetur: quòd
quum datum subscriptumque esset nomine prouinciarum om-
nium, nullius tamen ex septemdecim prouincijs appareret in
eò nomen: quòd ambiguum videretur, & conditionibus im-
plicatum: denique quòd Leone & Columna, signo ad eam diem
inusitato, obsignatum esset. Quibus de vitijs aduocatos ad se
Areschoti Ducem, eiusque collegas admonuere; eos hortati, vti
plenius sibi à prouincijs consultum vellent. se tamen æquiorem
in partem ea interim accipere: nec propterea vel tantisper in
suscepto negotio moram tracturos. Ad quæ illi scripto respon-
dentes (nam ita vsurpatum, vt Cæsarei quidem Conciliatores
voce, Legati autem tam inter se, quàm cum Cæsareis scripto
agerent) effecturos se cum prouincijs, vt nulla ex suo mandato
controuersia moraretur negotium pacis; addidere, illud posse
moram impedimentumque afferre, quod ex Orangij litteris ac-
ceperant externo die, Parmensem Principem non desinere cum
Vvallonum prouincijs de reconciliatione pacisci, conuentum
cum illis agere, Legatos inde accipere, Coloniam aliò transfer-
re. ex quo euinci, aut non solum Terranouæ Ducem ineundæ
concordiæ mandatum ab Rege habere, idque silentio premi ab
eo non debuisse: aut Parmensem immeritò arrogare eam sibi
potestatem, quæ & supremum Cæsaris arbitrium imminutum
eat, & Conciliatorum Legatorumque operam eludat, & prouin-
cias distrahat confundatque. Expensa à Cæsareis hæc querela,
tradita est Regis legato. A quo responsum: E mandati sui te-
nore iam constitisse, quæ vis eius esset. quod verò cum Artesijs,
atque Hannonijs paciscatur alibi Parmensis, à se cohiberi non
posse, nec debere: immò neque à prouinciarum Legatis iure
id exigi; nisi fortè ipsi, vt Hannoniorum Artesiorumque no-
mine in Coloniensi conuentu agant, allegati sunt. Quod si hu-
iusmodi mandatum proferre non possunt, sinant Belgij Præfe-
ctum regijs subditis ad Domini sui gratiam properantibus beni-
gnè occurrere: & cui fas est, pro ea quam habet à Rege gladij

Post Nuncij adhortationem.

cóciliatores ostédunt facultatem a Cæsare.

postulant legatorum facultaté inspiciendam.

probát quæ osté. dntur a Terranoua, nó quæ a legatis prouinciarú,

quatuor ob causas.

sed illi satisfacturos se promittút,

simul de Parméss queruntur priuatum conuentum agitante.

Respondet scripto Terranoua

 pote-

poteſtate, rebelles ad Principis obedientiam armis adigerent, 1579
permittant, eidem licere, prouincias belli pertæſas, pacisque percupidas, conciliatâ animorum concordiâ, ad obſequium Regis adiungere. Neque de Imperatoris arbitrio ſollicitos eos eſſe oportere, nihil authoritati ſuæ priuatas huiuſmodi pactiones officere, Cæſaream Maieſtatem abundè aperuiſſe Parmenſis nuncio; & Cæſareis ſuis Conciliatoribus, vt ipſe inaudierat, ſignificaſſe. Quod Cæſarei confirmantes, prolixè teſtati, ab illa Parmenſis opera, quam vtilem publicæ rei exiſtimarent, nullà ſe ratione offenſos; orauere Areſchoti Ducem, vt quando ſatis velitatum eſſet, tota nunc acie decernerent: & rei, ad quam conueniſſent, inſtantes, excogitarent, atque ad ſe afferrent rationes & capita, quæ conficiendæ pacificationi percommoda arbitrarentur. vt ea ſeorſim antè diſcuſſa, vtrique demum parti, quod benè verteret, aliquando proponerent. Sed neque hoc fine altercatione cæptum eſt, affirmantibus Ordinum Legatis, haud ſibi inchoandum eſſe, ſed quid Rex à ſubditis velit, expectandum. contrà, Regis Legato reſpondente, meminiſſe eos debere, prouincias pro concordia cum Rege componenda Cæſari ſupplicaſſe: huius poſtulatu Regem motum fuiſſe, vt in eam curam intentè incumberet, cauſæ arbitrio Cæſareæ Maieſtati tradito, Legatoque ſuo ab Hiſpania miſſo ad ea, quæ peterentur à prouincijs, agnoſcenda, pacemque, ſi poſtularentur æqua, firmandam. Itaque expectaturum ſe, quæ illi petant, audire. nullos enim melius, quàm ipſos ea noſſe, de quibus conquerantur, quæque expoſcant à Rege, vt cum eo in gratiam tutò redeant. Quibus illi quamquam ægrè aſſentientes (namque Cæſareis id æquius viſum) concordiæ capita propoſuere octodecim, adeò ſuperbè compoſita, vt & Cæſareis non media, ſed extrema viſa ſint: & Terranoua iam tunc coniecerit, nihil ex eo congreſſu ſperandum. Nam vt ſummatim aliqua referam, *Inituros ſe ſe pacem cum Rege Catholico, Principe ac Domino ſuo naturali ſpondebant, modò quidquid actum ab Archiduce Matthia, quem penes adminiſtratio Belgij manſura ſit, ratum habeatur. modò quæcunque vrbes, arces, ac loca à Ioanne Auſtriaco, aut à Parmenſi Principe capta fuerint, in manus Ordinum reſtituantur. modò reformata religio vbicunque locorum exerceri cæpta iam fuerit, ſine cuiuſquam noxa exerceatur. modò decies centena coronatorum millia ſupplendæ pecuniæ in bellis à fœderatis prouincijs inſumptæ, ab Rege Ordinibus perſoluantur.* Nempè hæc condita fuerant Antuerpiæ eo tempore, quo illic de infauſta Traiectenſi aggreſſione nunciatum eſt: depreſſis adeò, vti credebant, iacenti-

Gomicurtio de quo ſupra

& probant reſponſum Conciliatores.

Tum verò hortantur Ord. Legatos, vt afferant capita pacificationi cõſentanéa

Sed illi negant à ſe incipiendum.

Idipſum de ſe negat Terranona

Proponunt tandè Ord Legati octodecim capita.

Quorum aliqua hæc ſunt,

centi-

1579 centibusque Hispanorum animis, vt posse illis imponi quæcunque onera conditionum sibi persuaderent. Et quamquam intepuere non parum, audito Alexandrum nihil inde motum, Traiecto acrius instare; euenit tamen tunc aliquid in Farnesianis castris, (ex quorum successibus suam ipsi sententiam in Coloniensi colloquio moderabantur) vnde confidentiam resumpsere. Namque stipendijs non procedentibus, (trimestris enim pecunia in mensem Martium promissa, exeunte iam Maio adhuc expectabatur ab Hispania) miles æris indigens per vicinos agros pagosque rapto victitare cogebatur. Et Alexander quidem, quoniam festinatis sæpè nuncijs litterisque nihil exprimebat ab Rege in Lusitanicam expeditionem intento, misso aulico suo Pioraſco ad parentes Octauium, & Margaritam, & ad patruum Alexandrum Cardinalem, propiorem ab ijs opem, vti antè acceperat, expectabat. Interim gliscente inopia, & honestiore ex necessitate licentia, opera in castris segnius promouebantur, deserebantur alicubi stationes, imperia Centurionum ad præsidia reuocantium vagum palantemque militem, palàm contemnebantur. donec audacioribus, suspendio paucorum, coercitis, visa est in præsens restitui castrensis disciplina. Sed non diu duraturam apparebat: superante metum FAME, quæ nec imperantes audit, nec supplicium se ipsâ maius nouit. Iamque Germanorum cohortes, communicatis consilijs, consueta castrorum munia passim omittebant: non obscuris vocibus minisque, nec ab hoste defensuros se castra, nisi stipendia numerarentur. Etiam Alexander veritus, ne serpens in horas malum, equitesque fortè comprehensurum, sero nempè remedio anteuerteret; præsentem pecuniam vnde vnde posset expediturus, Coloniam ad Terranouæ Ducem misso Gastone Spinula, summam aliquam pecuniæ mutuam rogauerat: denique & argenti supellectilisque suæ partem Leodij oppigneratum dederat. Nec minore videlicet opus fuerat celeritate: nunciatur enim Alexandro, Raitres, conspirante cum peditibus equitatu, postridie ad eum venturos stipendia postulatum, certos à tabernaculo eius, nisi solutâ pecuniâ, non abire. quum acceptis enimuerò in tempore decem aureorum millibus à Colonia, ac multo pluribus auctus aliunde, ea in pedites, quibus mirabatur magis quàm irascebatur, illicò diuisit: Raitres verò diem adhuc vnum, quasi minarum contemptor, expectare voluit. In has ergo turbas conuersi è Coloniensi conuentu Ordinum Legati, pacificationis capita, quemadmodum dicebam confidentius exposuerant. Nisi fortè ipsi conditiones, vti fit, immo-

immodica illa, & confidentiora,

ob anditas in Farnesianis castris turbas:

exortas propter dilata stipendia,

Parmēses Duces

& egestatem exercitus:

sed à Parmensi celeriter compositas.

Aliæ caussæ confidentiæ legatorum Ordinum.

immodicè intenderant, vt esset, quod in ijs postea laxandis, 1579
dari Conciliatorum gratiæ videretur. Quamquam erant qui crederent, ab Orangio, cuius consilio Ordines agitabantur, ideò quæsita hæc fuisse conditionum extrema, quo Regij procul dubio offensi, spem omnem protinus abijcerent. Sed à

Eorum articulos non probant Pacificatores.

Cæsareis admoniti, vt æquiora proponerent, & Legatus regius vt eorum capitum loco sua proferret; illi quidem multa, ex ijs interpretantes, pauca detrahentes, quasi noua cuderent, vetera demum reposuere: Terranoua autem, re cum Vauxio

Terranoua proponit suos:

Funcquioque collata, pacis summam viginti septem distinctam articulis comprehendit. In quibus Regis nomine pollicebatur inter alia, (vt quantum ab Rege concederetur, ostendam) *Bel-*

Eorum summa.

gium omne externâ militiâ liberandum: ad regimina ciuitatum, ad senatorum munia, ad arcium præfecturas non admittendos nisi Belgas: Buranum Comitem, Orangij filium libertati ac patriæ restituendum, eique præfecturas Hollandiæ, Zelandiæ, atque Vltraiecti consignandas: *Vtrecht* *Religionem Catholicam Romanam vbique locorum, exclusa omni alia, ritè seruandam, indulgendum tamen ijs, qui ab ea dissentirent, quadriennij tempus aliò cum fortunis suis commigrandi: denique regij sanguinis Principem, qui prouincijs moderetur, propediem ab Rege nominandum, ac statuendum.* Hæc atque alia concordiæ capita dum ostensa Ordinum Legatis, & quæ Legati correxerant, dum tradita Regijs vtrinque expenduntur: aduentu Ioannis Nassauij Coloniam immissi ab Orangio, post *id suprà dictum est*
Farnesiana ad Traiectum castra nullo exitu pertentata, iterum

De Inducijs iterum agunt Ord. Legati.

de inducijs sermo recaluit, nouis præsertim ab Imperatore litteris ad ipsum suadentibus. Nec cessabant Ordinum Legati Parmensem Principem incusare, armorum pertinacia, pacis commercia interturbantem: ac prouinciarum postulata, Coloniensium Procerum arbitria, Cæsaris imperia contemnentem. Sed

Parmensem accusantes.

Terranoua ab Alexandro iam præmonitus apud Septemuiros contrà disserebat. *Parmensem quidem Principem regijs armis non aliena inuadere, sed quæ Regis essent, repetere. Diuidi hæc posse munia, vt armis subigantur rebelles, & pactionibus volentes reconcilientur. Sed cessationem armorum non praoptari à prouincijs ad pacificationem facilius ineundam: sed iniri tractationem pacificationis ad cessationem armorum callidius obtinendam. Id verò tantò nunc certius apparere, quanto prædura illorum de pace conditiones, quas tamen ipsi nimium videlicet emollijsse se iactitant, longius eos abesse à consilio firmandæ aliquando concordiæ persuaderent. Quæ porrò concordia dum aut nulla speretur, aut incertissima sit; qua ratione posse pro re adeo dubia certum ad detrimentum Regem cogi? summâ per eos dies impen-*

Contra disserit Terranoua, pro Parmensi & contra postulatum induciarum.

1579 *impensâ à Farnesio Traiectum vltra citraque Mosam, iactis pontibus, frequentibus castellis, perpetuis aggerum molibus, continuatis in modum oppidi castrensibus tectis, insessum clausumque adeò teneri; vt, desperata omni externa ope, nemo iam dubitet, quin breui casurum sit Parmensis in manus. Nam quantum virium sit in fœderatis prouincijs ad obsidionem soluendam, exploratum modò esse, copijs earum ad eiusmodi castrorum aspectum perterritis, nec pugnam, immò nec accessum ausis. Igitur à tanta vrbe iam penè capta, remisso victoriæ impetu, atque abiectis armis, supremam manum abstinere, quid esse aliud, nisi spatium modumque obsessis ad peruicaciam suam communiendam, & Fœderatis ad vires, imploratis externorum, vti solent, auxilijs, reparandas elargiri? ac simul regio in castris exercitu elanguente, forsitan (quod in longa obsidione otiosis accidit) tumultuante, Regem interea ad noua opum impendia, pro retentanda ex intermissa vrbe victoria, instaurato iterum bello, damnare? Iam verò illud appellandum ne prouinciarum simplicitatem, an confidentiam? Esse illas in præsentia sine exercitu, sine pecunia: adeò, vt in conatu liberandi paulò ante Traiecti, coacto prouinciatim ære, nonnisi post menses omnino duos, collectitios aliquot milites in eam expeditionem ægrè compulerint. quum eodem tempore Regis copias & virtute Ducum, & numero militum formidandas, modò ad Antuerpiæ vsque mœnia, modò latè per Geldriam Brabantiamque, Parmensis extendat. In hoc ergo tam dispari partium statu, qua fronte petere prouincias, vt arma vtrinque deponantur, quum ipsæ exercitum non habeant, quem exarment? Et quod genus induciarum esse, vni partium imponere conditionem, cui pars altera subesse non possit? credo istos, si nudi forent, de indumentorum iactura cum bene vestitis collusuros esse. Quod si remotis vocabulorum ambagibus fateri volunt, induciarum nomine, nihil se demum quærere aliud, nisi præsentem armorum tempestatem declinare: cur à se tantopere discordent, vt cuius clementiam exoptant, superbis illum postulationum articulis offendant? Itaque Legatos ex animo admonitos, atque etiam oratos velle; vt quo ipsi studio connituntur, induciarum nomine Regis exercitum exarmare, eundem conatum adhibeant, quo prouincijs, pro sua sapientia, persuadeant, vt aut æquiora ab Rege postulent, aut, quæ ipse Regis nomine proposuisset, accipiant. In id enim si prouinciæ propensionem suam sincerè ac seriò commonstrauerint, persanctè polliceri se, in seque recipere, quæ nunc iugulo obsessæ ciuitatis imminent, & quæ mox in alias atque in alias pari successu destinantur arma, intermisso victoriarum cursu, illicò deponenda. Gauisuro nimirum Rege, quòd indignationem suam omnes intellexerint, pauci senserint.* Ergò dimissa iterum induciarum

Ma. strich

Reditur ad articulos pacis

spe,

ſpe, ad pactionis capita examinanda reditum eſt. quorum pleraque à Terranoua propoſita quum Ordinum Legati tanquam expectationi minimè conſentanea reieciſſent, affirmantes, ſi illa mitterentur ad prouincias, verendum eſſe, ne viſo eorum exceſſu, ad conſilium deſperatiſſimum adigerentur: ac proinde oraſſent, vt ea moderari, ſicuti ipſi iam fecerant, ne grauaretur, Terranoua, quamuis ab Rege, quem ſuper Religionis capite conſuluerat, nondum litteras accepiſſet, re tamen cum Caſtaneo, Apoſtolico Nuncio communicata, dempſit ac mutauit aliqua, votiſque prouinciarum propiora confecit. Sed neque Antuerpiam miſſa placuere Procuratoribus prouinciarum. Itaque Cæſarei, quòd viderent, concordiæ bis vtrimque pactionibus tentatæ, bis vtrinque reiectæ finem nullum, animis in diuerſa trahentibus, vnquam fore; ſuſcepere ipſi in ſe ſe onus ex remiſſo vtrinque refractoque partium rigore, temperatum aliquid mediumque componendi. Sed antè audire ex Terranoua viſum eſt, quò demum ipſe pro mandati ſui facultate progredi poſſet. Quatuor è multis erant, in quibus potiſſimum diſſentiebatur. Archiducis Matthiæ confirmatio, vrbium aliorumque locorum in manus Ordinum reſtitutio, verborum aliquorum correctio, & Religionis Catholicæ obſeruatio. Et de Religione quidem iam litteras. Toleto acceperat Terranoua: in quibus reuocans ei Rex in memoriam, quæ tum de obedientia ſibi debita, tum de auitæ Religionis cultu, nullius arbitrio ſubmittendis, in ſecretiore commentario iam exceperat; negabat aſſentiendum Herbipolenſi Epiſcopo ſuadenti, vt Religionis arbitrium vni Cæſari committeretur. ſatius futurum, ſi ſummo Pontifici, cuius hæ partes ſunt, eiuſmodi diſceptatio reſeruaretur. ſin minus, placere ſibi, vt Cæſari, ſed non ſine Pontificis definitione tribueretur. Quod autem fœderatæ prouinciæ viderentur Religionem admiſſuræ, modò ea, quam vocant *Religionsfrid*, Gandaui, & Antuerpiæ, præter alia, in quibus exercebatur iam loca, reciperetur; in duabus hiſce ciuitatibus permitti vetabat. poſſe tamen, ſpectata temporum iniquitate, hæreticos earum vrbium incolas tolerari ad certum definitumque tempus, nulli pœnarum, quæ in eos à legibus decernuntur, interim ſubiectos. Ex hac litterarum ſumma, quum Terranoua, quid de Religione poſſet, Cæſareis Conciliatoribus, Apoſtolicoque Nuncio ſignificaſſet: ſimulque quid in alijs controuerſis capitibus præſcriptum ſibi eſſet, aperuiſſet, illi collatâ operâ (nam quæ primùm confecerant themata pacificationis, oſtenſa Ordinum Legatis, admiſſa

non

Marginal notes: 1579 — quos a Terranoua propoſitos reiiciunt Legati Ordinum. — mutat eos Terranoua. — non tamen placent. — Quatuor, in quibus præcipue diſſentiebatur. — De Religione ſeruanda Philippi Regis ſententia. — 12. Iun. — *pax & libertas Religionis* — *Pacificatores*

1579 non sunt) demùm iisdem Ordinibus clementiora petentibus ita censuerunt. *Matthiam Belgij Præfectum non quidem confirmandum, acta tamen eius rata in posterum habenda. Vrbes, atque alia loca tradenda Gubernatoris in manus, sed ab eo non nisi Belgis consignanda: qui præter antiqua sacramenta Regi tanquam naturali Domino præstari solita, fidem suam pro huius pactionis obseruantia, Regi, atque Ordinibus, obligabunt.* In quibus postremis verbis prouinciæ magnopere insistebant. sicut & illud de Belgij Præfecto, qui regij sanguinis esse deberet, in hæc verba concipi volebant: *uti Rex haud posset, nisi gratum Ordinibus, Gubernatorem Belgio imponere.* quæ illi modico flexu ita commutarunt: *eligendum à Rege Principem, de quo subditi iustam causam, qua sibi satisfaciant, habituri sint. Denique Religionem Catholicam* censuere *per belgicas prouincias vnicè seruandam, vti Ordines ipsi in generali, quæ appellata est, Unione, solennibus se se verbis astrinxissent: litterisque ad Imperatorem, ac Regem non ante modò, sed post etiam præsentes turbas sæpenumero scriptis, serò admissuros se, & curaturos polliciti essent. relictis interim Hollandiâ, Zelandiâque, atque Bommelia contentioni Gandauensis pacificationis. tamen pro temporum necessitate indulgendum subditis, qui hisce prouincijs à Religione Catholica recessere: permittendumque à Rege, vt liceat eis in hisce prouincijs impunè degere, cessantibus eousque placitorum pœnis, donec aliter super eorum moderatione decretum fuerit à conuentu Ordinum, qui iussu Regis, aut Gubernatoris Belgij, legitimè cogantur.* Atque ad horum normam, Cæsarei duobus & viginti capitibus vniuersam pacificationem iterum accuratè compositam Legatis Regis, atque Ordinum tradidere. Et hi quidem non eam probauere modò, sed addidit etiam suo & collegarum nomine Areschotus, sperare se eamdem probatum iri prouincijs: quarum sententia quoniam expectanda esset (tempus enim traditæ sibi facultatis effluxerat) delegaturos se cum hisce concordiæ legibus, suorum aliquem Antuerpiam ad generales Ordines, atque alios ad eas priuatim prouincias, quarum Legati Coloniæ adessent. Qua occasione velut obliquè subdidit Areschotus, considerarent interim Cæsarei, quum hæ ipsæ prouinciæ, quæ itu redituque nunciorum consulendæ sint, in singulos dies irruptionem Hispanorum expectent, quàm tardè, aut etiam frustrà successura sint omnia, nisi eis aliquot dierum requies, atque ab armis cessatio concedatur. Qua de re à Cæsareis admonitus Terranoua, & si vanum sanè prouinciarum metum respondit, quum sæpè Ordines aut Antuerpiæ, aut Vltraiecti, aut alijs in locis tutò conuenerint, adstrepentibus circâ Hispanorum armis; tamen

Articuli à Pacificatorib. ipsis pro partibus cōpositi.

Concilistores

Probant illos Legati Ord.

sex hebdomadarum

& pro eorum transmissione ad prouincias poscunt inducias aliquot dierum.

Vtrecht

Quas non spernit Terranoua.

mitteris ad Alexandrum pactionis exemplar sibi redditum à 1579
Cæsareis induciarum mentionem non omisit: non tam quòd 13. Iul.
speraret, vt ipse scribit, securam inde generalem prouinciarum pacificationem, quàm vt gratificaretur Ordinum Legatis, in regis causam iam propensioribus eorum multis. Hi autem, si, quemadmodum polliciti sint, ad Ordines scribant, probasse se quæ mittant pactionis capita, vti decora atque probanda partibus; profectò alterutrum sperari posse, aut repugnantem Orangium (nam procul dubio repugnaturum) à multis desferendum, compertâ viri peruicaciâ aduersus publicam pacem, à prouinciarum legatis eò loci perductam: aut certè admittentibus ea capita ciuitatibus nonnullis, eoque discordibus, Ordinum vires imminutum iri. Atque hanc fuisse causam, cur ipse in ijs concordiæ conditionibus aliquanto liberalius, non sine tamen Apostolici Nuncij consilio, quantum ad Religionem spectat, indulserit. Quid tamen Alexander tam de pacis legibus, quàm de aliquali armorum vacatione sentiat, se perlibenter auditurum. Alexander re ad Senatum relata, & si nonnulla è missis capitibus non perinde concilij Proceribus probata respondit, quasi Regis, Ordinumque authoritas æquaretur, 23. Iul.
in sacramento præsertim à Præfectis locorum in Regis, atque in Ordinum nomina concipiendo; hisce tamen eius prudentiæ remissis, suspectam sibi ait repentinam Legatorum facilitatem. NON SOLERE illos capi, nisi spe aliquid antè momorderint. Aut falsum animi se, aut Legatos ad eam simulationem ab Orangio inductos, vt hac demum post alias atque alias via, belli moram eliciant: eo scilicet tempore, quo tumultuante præter modum Frisia, ac Neomago, alijsque Geldriæ arcibus malè munitis, magnoperè timeant, si in ea loca inferantur victricia Catholici exercitus arma, ne Regijs se se dedant. Hæc quanquam suspicari se, tamen ne suâ causâ, quæ ea cunque sit Legatorum propensio, corrumpatur; sibi videri, promittendas aliquorum dierum ferias, sed non antè tribuendas, quàm ipsi conficiendæ rei potestatem, quam non habere se fatentur, ab Ordinibus accipiant. interim fortasse detectum iri, si quid fraudis mutationi eorum subest, atque inde consilium certò capessendum. Vt autem tutò inter se prouinciæ communicent absque regiorum militum metu, præstiturum se Legatorum nuncijs (ne quam causam obtendant) tesseras publicæ securitatis: iussis propterea Tribunis ea in re perquàm seriò inuigilare. Concluditque Alexander, hæc non ita à se dicta, quin sine vlla mora, quidquid Religionis ac Regis interesse

& mittent ad Alexandrum,

exponit cur potet admittendas;

Alexander nonnullos e missis articulis non admodum probat:

Et Legatorum mutationem suspectam habet,

ob hanc causam,

& quomodo promittendæ sint aliquot dierum induciæ exponit.

& publicam securitatem pro transmittendis articulis pollicetur.

Sal uo cōdotto

Nõ erat hic ex nobili familia Audomarensi Comitũ à S. Aldegũde

1579 resse ipse, aut Cæsarei Pacificatores interpretabuntur, exequi paratissimus sit. monens interim, vt Coloniam aduentantem Philippum Marnixium (à monte S. Aldegundis Aldegundium vulgò dictum) sedulò obseruaret: ab eoque, vti ab homine impiè callido sibi præcaueret. Nec suspicio Alexandrum sua planè fefellit. Etenim vbi à Terranoua Alexandri sententiam secuto moram trahi in paciscendis inducijs audiuere Ordinum Legati, velut alij homines, non tam sua sponte, (siquidem eorum nonnulli Regis causam taciti probabant) quàm, vt arbitror, incitatione Aldegundij, palàm denunciant, eam Regiorum tergiuersationem non laturas diutius prouincias: verendumque, ne, quidquid ad eam diem compositum sit, momento dissuatur. Neque multis pòst diebus, litteris ab Archiduce Matthia, atque ab Ordinibus, iubentur Legati, Septemuiros eorumque collegas adire, ac rogare, vt quoniam missa pactionis capita certò præuidetur, si prouinciatim exponantur, minimè placitura; ne grauentur, huiusmodi conditiones proponere, *quæ subditis plenam securitatem, maioremque libertatem, quàm quæ adhuc concessa est, animis & conscientijs eorum afferant.* Tum verò Cæsarei ea postulatione suboffensi, negant alia se fila conquisituros, ad eam telam redordiendam, quam tanto hactenus labore contexuerint: præsertim quum hoc ipsum nullo operæ pretio iam præstiterint, mutatis iterum à se capitibus ad eorum preces. Et auxerant Septemuirûm, ac Terranouæ in primis indignationem, Ordinum litteræ, Cæsareis per Legatos suos significantes, Se, nisi pax conditionibus alijs conciliaretur, in deliberatione versari, an exutâ, quam ad eum diem tenuere, obedientiâ, Hispanum Regem Belgij principatu depositum pronunciarent; Regisque Galliarum fratri, Domino ac Defensori suo sacramentum dicerent: tanto tunc quidem promptiùs, quanto Angliæ Reginæ matrimonio mox iungendum, potentiorem ex eo Principem clarioremque suscepturi essent. In quam sententiam, Alenconij litteras Antuerpiam ad Ordines datas, Legati exhibuere: quibus ipse matrimonij sui, & pactorum conuentorumque, quæ cum illis inierat, Ordines admonebat. Nempè abruptura colloquium erat hæc denunciatio, commotiore ad eam Terranoua, inque Ordines apud Septemuiros inuecto, quòd tantâ fiduciâ rebellionem, & Gallorum Anglorumque potentiam, Principi Dominoque suo minarentur; quasi Hispaniarum Regi aliæ præter Coloniensem conuentum deessent viæ, cum subditis aspernantibus transigendi. Sed satius habuere Cæsarei, continuato interim opere, responsa opperiri pro-

24. Aug (margin, beside "thia, atque ab Ordinibus")

Queruntur Legati ob dilationem induciarum.

& Ordinum iussu postulant à Pacificatoribus

hæc additionem.

Indignantur Pacificatores ob huiusmodi postulatum:

& ob litteras Ordinum minantiũ,

se relicto Rege, Alenconio adhæsuros:

Excandescentes, & corrupturo colloquium Terranoua.

uinciarum ac ciuitatum, ad quas sigillatim suo ipsi nomine 1579
Sed sedatur à Pacificatoribus expectantibus responsa prouinciarum.
transmiserant pactionis capita, festinatis in omnem partem
nuncijs: tum verò de finiendo, producendoue conuentu, con- 5. Aug.
silium ex prouinciarum litteris capturi. Iamque toto ferè Bel-
gio & viæ tabellarijs, & prouinciæ ac ciuitates consultationibus
Prouinciæ consultant super articulis ad se missis.
cætibusque feruebant. expendebantur singulæ conditionum
verba: apices ipsi, vt inter homines falli metuentes, suspecta-
bantur. inde sententiarum dissidia, & consiliorum mora. Do-
nec Cæsarei, expectatis aliquandiu responsis, ad easdem pro-
uincias non sine querela rescribunt, colloquio præfigentes ter- 29. Aug.
minum hebdomadarum trium: quem tamen, ad Legatorum
vtriusque partis preces, alterum tantum producere grauati non
sunt. Verùm quum Ordines, datis denique Antuerpiâ litteris, 10. Septembr.
& quidem aliquanto acerbioribus, nihil expediti afferrent: so-
Eorũ aliquæ prorogationem consultandũ postulant.
lùm prorogationem temporis, & gratiores concordiæ leges à
Cæsareis postularent: quumque ciuitatum aliæ ad Delegatos
Antuerpiæ agentes se referrent, aliæ oblatas conditiones præci-
sè abnuerent, aliæ etiam execrarentur, soli Buscoducenses, ac 12. Septembr.
Aliæ articulos plane reijciunt:
Valencenates, illi absolutè, quæ missa essent, pactionis capita,
vti æqua suscepere: hi libentius in consimiles concordiæ leges 19. Septembr.
Soli Buscoducẽses & Valencenates admittunt.
cum Vvallonibus iuraturos se, polliciti sunt. Quamobrem Cæ-
sarei postremis hisce collaudatis, Ordinibus autem pernegato
nouorum capitum temperamento; tantum produxere termi-
Pacificatores certum vltimumque conuentui terminum præfigunt.
num ad Octobrem integrum: eoque iam expleto, infra digni-
tatem suam, Cæsarisque Maiestatem rati, nullo cum fructu, ac
magno cum impendio diutius Coloniæ detineri, præsertim gli-
scente intra vrbem pestilentiæ metu; aduocatis ad se Regio,
Ordinumque Legatis, discessus sui rationem verbo, mox &
scripto reddidere. ac triduo adhuc superaddito, dissolutum
Aliquid tamen superaddunt.
postremò conuentum pronunciarunt. Sic Coloniense collo- 13. Nou.
quium tanto Procerum apparatu, tanta spe populorum, vo-
Denique conuẽtum dissoluunt:
tisque susceptum agitatumque, septimo postquam cœptum
est mense, profectu propemodum nullo, finem habuit. cul-
pâ infectæ rei à partibus mutuò reiectâ: ab Ordinibus in pri-
mis, vt ferè CONTENTIVS inuidiam à se remouent, qui se-
re post septem mensium laborẽ infecta, & culpa ab Ordinibus in regios & à regiis in Ordines reiecta.
gnius euitarunt: secutisque sparsim vtrinque libellis, consueto
nempè malo otiosorum plerunque hominum se se importunè
in partem publicarum curarum intrudentium. At Septemuiri
collegæque, vnà cum Cliuiensibus Delegatis, partim in rela- 18 No.
tione Cæsari facta, atque euulgata: partim in caussis discessionis 13. No.
Sed in Ordines reijciunt illam Pacificatores,
suæ in ipso conuentu prolatis, mox etiam editis, culpam fru-
strati euentus penes Ordines agnoscunt: Quòd cuius rei defini-

tio-

1579 tionem sex intra hebdomadas illi coarctabant, sufficiens legitimumque mandatum ad eam desinendam Legatis suis ad vltimum vsque diem nunquam plenè dederint. quòd ex vitijs, quibus illorum subesse mandatum eis explicuerant, nullum, præter addita nouo mandato singularum nomina prouinciarum, emendauerint. quòd magnam septimestris temporis partem in inducijs exposcendis, aut in Vvallonum reconciliatione interturbanda præseruidè, atque indesinenter institerint: de publica verò prouinciarum concordia, ad quam pacifcendam Legatos miserant, remissè ambiguèque, ac planè repugnanter agitauerint. postremò quòd pactionis capita à Cæsareis Conciliatoribus proposita, iterumque ad Ordinum preces ita partibus attemperata, vt vel eorum Legatis probabilia tunc visa, mox ab ijsdem Antuerpiam missa Ordinibus commendata sint; ipsi tamen modò alia atque alia postulando, modò amplius ad consultandum tempus exposcendo, semper eluserint. Quibus effectum, vt Regem Principemque suum subditorum obsequio, Cæsaream Maiestatem reconciliati Belgij gloriâ, Cæsareos Delegatos molestiarum atque impendiorum pretio, &c, quod caput est, populos optatæ tandiu pacis fructu ad extremum frustrati sint. In hunc modum Cæsarei Pacificatores super Coloniensi congressu sententiam pronunciarunt: ac simul Alexandri Parmensis Principis iudicium, quod is à principio aperuerat Terranouæ Duci, de callido Ordinum consilio, specie pacificationis alia molientium, apprimè comprobarunt. Nec Cæsarei modò, sed etiam primores ex ipsis Ordinum Legatis Philippus Areschoti Dux, Ioannes Sanctæ Gestrudis, & Federicus Marollæ Abbates, Gaspar Grobbendonchij Dominus, & Bucho Sancti Bauonis Antistes, seiuncti ab alijs collegis Antuerpiam regressis, Coloniæ subsistentes, Regique suo reconciliati: capitibusque, quæ Cæsarei proposuerant, vti æquis, ac neutri partium aspernandis sua manu subscriptis, Ordinum causam non obscurè damnarunt. Immò, quod mirum magis, Otto ipse Comes Schuuartzembergius, longè ab illo Ordinum propugnatore mutatus, Regi se Catholico addixit: filiumque suum, vt in Hispanicam aulam admitteretur, obtulit Alexandro, ac Terranouæ. Sed præter horum reconciliationem, Buscoducensium, ac Valencenatum ad regias partes accessus, Coloniensis colloquij fructus non exiguus demum fuit. Quòd verò consimilis non nullarum præterea ciuitatum propensio exaudiretur, iussus est à Rege supersedère aliquandiu Coloniæ Terranoua, in eamque curam, dum interim reuocaretur, inum-

[Margin notes: & afferunt causas. — Et Alexandri in hoc prædictionē comprobant — Immò præcipui ex Ordinum Legatis contra Ordines sentiunt: — Terranoua ad Alex. 18 Nouemb. — ipse etiam Comes Otto;]

cumbere, id quod ab illo strenuè præstitum, magna vtique ap- 1579
cum magna Terranouæ laude, probatione non Regis modò, qui è Germania paucis elapsis
mensibus illum reuocans, statim Catalauniæ Regno, inde Me- Febr. mens
à Rege, diolanensi prouinciæ præfecit: sed etiam Gregorij Pontificis, 1580
qui tertio post anno, Terranouæ filium ad Purpuratos adscri- Gregor. xiij
bens, habitam à se inter alia rationem Patris de Religio- 1583.
& a Pontifice non sine remuneratione commëdati, ne in Coloniensi conuentu probè meriti, præfatus
est. Ita Gregorius extendebat vltra aulam
vrbemque, trans montes ac maria Pontificias curas, ac beneficas manus.

Sed hæc quamquam postea euenere, non tamen super huius colloquij fine lectorem aliò transferre satius duxi. Iam me Traiecto imminens reuocat Alexander. Mastrich

* * *

Traiectensis obsidio anno 1579

A. *Traiectum urbs* B *Mosa fl.* C *Pr. Parmensis ad castellum excitandum primus fossorem agit* D *Vrbs tormentis euerberata, bipartita aggressione inuaditur*

E *Rustici præsidiarÿs immisti, flagellis ad excutiendū frumentum usurpari solitis inuadentes repellunt*

F *Mulieres doliarium circulorum iactu aggressores implicant*

G *Erumpentes urbe præsidiarÿ hispanos milites ac fossores aggrediuntur et cædunt*

H *Pr. Parmensis urente materia ac fumo suos intra cuniculum ... habitos, uariè armatos eòdem immittit*

I *Ortizius centurio cuniculi ui excussus, ac terra obrutus, post annos plures mirè repertus.*

K *Mansfeldius, immissis simulatæ uictoriæ nuncÿs, aggressores animat*

L *Fabium Farnesium semiuiuum, aliosq; saucios Parmensis excipit ac solatur*

DE
BELLO BELGICO
DECADIS SECVNDAE
LIBER TERTIVS

1579

NTER alia, quibus vrbem communierant Traiectenses, ante portam, vnde Bruxellas itur, molem præstruxerant per-quàm validam, portæ Parmam appellabant. Erat illa in modum propugnaculi mucronata, aggere, & loricâ, ex qua defensores iacularentur: & fossâ, quanta sesquihastæ militaris altitudinem exæquaret, præmunita. Hanc intra molem, moles latebat alia, in quam defensores, si fortè loco cedendum esset, ligneo se ponte reciperent, pugnamque ex eo receptu redintegrarent. nam hæc quoque interior munitio consimili vallo, atque altitudine fossæ tegebatur. Quin & hoc quoque si potirentur hostes, nouus à tergo receptus præsto erat, triangulari fossa, & loricæ munimento vallatus. Hinc ad Bruxellensem portam angustus aditus ponte patebat, super fossa vrbis extructo. Aditum turriculæ tres, & quarta grandior portam complexæ defendebant. Et, ne quid deesset, singulos triplicis huius propugnaculi aggeres, sudium obiectu firmauerant: cæcasque inibi cryptas sclopetarijs armatas abdiderant: furnulos per labra fossarum occultauerant: & maiorem vicinamque hostibus fossam crebris foraminibus aperuerant, erupturi palàm è summo eius margine, aut subterraneo meatu improuisò in campum emersuri. nam in campi parte fossæ proximâ ignorabiles aliquot egressus absconderant. Hæc porrò munitio quoniam & regijs castris propius admotis infesta erat: & ea si defensoribus adimeretur, in expedito fore videbatur vrbis expugnatio; illuc animum operamque aduertit Alexander. Et molem illi ex aduerso oppositurus, principiò arbores è proximis siluis cædi, magnamque inde fascium comportari copiam iubet: adhibitis in eam rem, præter alios, mulieribus Germanorum, quarum ingens in exercitu numerus. tum ex ea materia contextæ prægrandes oblon-

Riuellino

Parapetto

Ritirata

Casematte

Fornelli

Sortite cuebe

DE TRAIECTENSI obsidione.

Præcipua obsessorum spes in propugnaculo,

pluribus receptibus munito.

Contra hoc molé pluteiformem construit Alex.

materia eius:

oblongæque cistæ, noctuque contra hostile propugnaculum statui, impactis humi palis, ingestâque glebâ stipari cœptæ sunt. 1579
alijsque super alias impositis, atque incurrentium nexu virgultorum, instar sepis, solidè firmatis; breui tantus inde mons
extitit, vt non solùm Bruxellensis portæ Parmam excederet, sed ipsis mœnibus vrbis, quasque dicebam, portæ turribus superstaret. Quamuis vbi primùm res apparebat, non sanè quiesceret hostis: sed in operas modò palàm ex vrbe, modò è media
forma: planitie inopinatus emergeret. Quadrangulari forma moles erat, nisi quòd in fronte proiectior paulò intumescebat, ex eoque propugnaculum planiforme dictum est. singulorum *Piatta-forma*
laterum latitudo centum, & quindecim pedibus, altitudo centum ac triginta quinque tendebatur. frontem & vicina vtrinque latera lorica cingebat texta ex cratibus, atque humenti terra, cespitibusque conferta. quartum fronti oppositum latus subeuntibus patebat: per eumque aditum sublata sunt in molis suggestum obsidionalia ex ære tormenta tria, atque in-
præsidiarij. ducta sclopetariorum statio ex omni exercitu lecta. Et verò expugnationem portæ, atque inde vrbis, huic maximè castello deberi certum est. Etenim, dum hinc assiduis, minimèque irritis tormentorum scloporumque ictibus & quatiebatur Parma, & ab eius defensione arcebantur hostes; immissæ in fossam, pluribus è locis operæ, subruere propugnaculi frontem cæpere:
Diruunt externũ propugnaculum Farnesiani: cuius parte demum subruta, defensores, ne reliqua eius latera, vnde ipsi pellebantur, Regijs vsui forent contra interiorem Parmæ munitionem; eodem tempore, actis furnulis, ac festi-
& ipsi quoque defensores: natis operibus, ea ipsimet demoliri, quæ modò defendebant, & regij defendere, ne hostes sua corrumperent, nitebantur. Sed corrupta plerâque laterum parte, atque adeò valli & loricæ opportunitate Hispanis adempta, in eum, qui à tergo erat, Parmæ receptum confugerunt hostes: ac simul eundem in lo-
Potiuntur illo Farnesiani cum, quem isti coacti deserebant, inferentes se se Hispani, è ruinis disiectorum laterum elato vtcunque aggere, in fossam, aperto aliquot in locis à fossoribus aditu, irruperunt. ac nonnullâ quidem suorum iacturâ, in quos è muralibus cryptis col- *Case matte*
& inuadũt internum propugnaculum. lineabatur, tamen fossâ ad extremum potiti, suffossionibus aggressi sunt Parmæ receptum: atque adiumento in primis planiformis propugnaculi in præsidiarios assiduè fulminantis, pul-
& expugnant; sis ex hoc quoque loco defensoribus, in eum quamuis magna ex parte dirutum Hispani successere. ibi communiti aduersus
Inuadunt & tertium. vltimum Parmæ perfugium, fossionum pugnam ex euentu alacres adornant. nec tamen præsidiarij, licet inter eas munitionis angu-

Traiecti expugnatio anno 1579

A *Traiectum Urbs* B *Receptus semilunaris post urbis moenia*
C *Primae urbis domus terra ad defensionem firmatae*
D *Propugnaculum triplex, Parma uulgo appellatum.*
E *Pons seu Parmae gula tormentis intercisa*
F *Moles planiformis contra Parmam erigitur*
G *Parma expugnatur* H *Parmensis pontem fossae imponit, ac tormenta in capta iam moenia contra semilunam attollit*
I *Semiluna oppugnatur expugnaturq.*
K *Capta domorum munitione urbs demum capitur*
L *Manzanus rebellis Centurio hispanus decurrere inter hastarum cuspides compellitur*
M *Parmensis adhuc aeger in urbem sella sublimis inuehitur*
N *Militum pompa Parmensem comitantium*

1579 angustias contracti, idcirco animos ferociamque contrahebant. Sed nouo subinde aucti oppidanorum auxilio, quod ex vrbis porta ponte coniuncta submittebatur, defensionem confidentius agitabant. Donec Alexandri iussu, quatuor muralibus tormentis ex vno pontis latere, totidem ex altero, non procul à fossæ margine collocatis, intercidi transitus ex vrbe in receptum portæ, (gulam vocant) & carpi decutique pinnæ turrium, quæ portæ aderant, cœpta sunt. Tunc defensores, relicto hoc demum receptu, ac ponte properè transmisso, sed vtroque quantum potuere corrupto, ad propugnandos muniendosque vrbis muros accurrere. Sic triplex illud, tantumque, ac toties renascens, velut hydra, propugnaculum, multis vtrinque suffossionibus, cuniculis, furnulis, in frusta concisum dispersumque, humi denique iacuit, euanuitque: magno Hispanorum fructu, qui parmâ hostem exarmauerant, maiore, si molem stantem, & tanquam inimicum potius viuum, quàm emortuum nullumque, cœpissent. Tunc verò Alexander admotis ad vrbis fossam militibus, dispositisque in fossæ margine, à Bruxellensi porta ad dexteram Sancti Seruatij turrim, passus scilicet trecentos· atque ab eadem porta ad læuam, passus fermè centum quinquaginta, aperiri complura in ijs locis ora in fossæ fundum, atque inde muros attentari, subruique iussit. Quod eò facilius factu erat, quoniam eius portæ turres, portamque ipsam Hispani iam obtinebant, munierantque: atque adeò ab eo latere lædi eorum operæ, bellatoresque non poterant. Igitur in fossam irrumpentes, post acrem in ea pugnam multo defensoribus iniquiorem, quòd è portæ turribus, in quas importata erant campestria tormenta duo, hostes tutò feriebantur, accessere cum operis ad muros, imamque eorum decliuitatem tribus simul cuniculis aggressi sunt. Quibus postmodum incensis effractisque, ac multo magis fossorum operâ murum terreum subtrahentium, tanta non procul à Seruatiana turri secuta est mœnium strages, vt in eam insilientes Farnesiani communire latè locum, ibique copias explicare abundè possent. primo vexillum regium è muris attollente Camillo Mannellio Picente, magni animi signifero: quem propterea Alexander tunc quidem torque aurea, postea verò, quòd promptam viri operam vbique probaret, ducentorum Vvallonum centurionatu donauit. Interea è defensoribus miles haud gregarius desperata, opinor, Traiecti defensione, siue præmij spe, noctu transmisso vrbis muro, profûgit ad Alexandrum: & quo res loco Traiecti foret, quæ consilia oppidanorum, quæ militum, enuclea-

[Marginal notes: expellunt inde quoque præsidiarios; & triplici demû propugnaculo potiuntur; Muros oppugnât; Ad fossam accedunt; Pugnatur in ea; Scarpâ; subeunt muros; ex Rocca con trada; Picente omnium primo vexillum muris imponente; Transfuga aperit Alexandro statû ciuitatis]

tè ac verè patefecit, affirmans, Post expugnatam dirutamque Bruxellensis portæ Parmam, ac post excisas eius munitionis fauces, captasque portæ turres, aliam iam esse vrbis faciem. 1579
cecidisse in eo conflictu ex præsidiarijs oppidanisque non pauciores mille, præter saucios. inter eos Sebastianum, acceptâ intra lacertum pila, dubium vitæ habitum, sed extracto plumbo conualuisse. præsidiarios Gallos, Anglosque, & Scotos, qui supra mille ac ducentos Traiectum intrauerant, ad quadringentos omninò redactos: horumque permultos ex vulneribus pugnæ inualidos: reliquos in defendenda vrbe remissiores, amissis sociorum fortissimis, ac præsertim primarijs Centurionibus septem, supremo cunicularioriorum præfecto, ac paris inter cunicularias authoritatis, earum magistra. Itaque illos, Gubernatore adito, de reddenda vrbe seriò agitasse. sed oppidanos, quorum multa armatorum millia, per quàm ferociter restitisse, à primarijs hæreticorum, qui in vrbe dominantur, obfirmatos. populumque omnem, ciues, rusticos, mulieres, pueros ipsos, sumptis aduersus præsidiarios armis, iurasse, Si ea de re verba iterum facerent, extemplo se in illos, vti in proditores, manus illaturos. animatosque milites à Sebastiano certissima spe auxilij ab Orangio festinandi, cum omnibus conuenisse, firmata inuicem fide, ad vrbem se extremum vsque spiritum defensuros. Inde reficiendis mœnium ruinis, parandisq. nouis intra mœnia receptibus, certatim operam adiecisse. Spem verò multo maximam collocasse in interna contra Bruxellensem portam munitione: quam pridem inceptam nunc summa festinatione, insudantibus die noctuque multis hominum millibus, illatis octo curulibus tormentis, absoluisse: adiecto post tergum aggere, primi stabilimento, aut effugio secundario. Hæc narrantem militem audiens Alexander, agnouit, internam munitionem eam esse, quam è muri ruinis Hispani iam detexerant in semilunæ speciem amplissimè protensam, magnis hinc atque hinc lateribus firmam, ac fossæ triginta cubitorum, vt postea compertum est, altitudine præseptam. Igitur ad eam expugnandam imponere fossæ vrbis pontem, ac tormenta sustollere in murum statuit. Id verò quum arduum tardumque opus plerisque videretur: nam fossa non minus quadraginta cubitis alta, totidemque ferè lata iungenda erat ponte muralium tormentorum patiente, in oculis hostium è semiluna assiduè iaculantium; Alexander pauca verbis, plura manibus hortatus, ligonem cum fossoribus tractare, trabes struendo ponti fistucis adigere, tractorias machinas ad subuehenda tormenta versare: denique ipse militibus, ipse

Marginal notes: & multorum necem, — & præsidiariorũ consilium dedendæ vrbis, — sed mutatum versumque in — ea reparanda, — ac potissimum in interna semiluna — Hanc Alexander expugnare parat. — Et præit ipse operi,

1579 ipse fabris immistus cursitare huc atque illuc, tantâ sui fiduciâ, & cupidine festinandi, vt nec miles, qui lateri eius hærebat, hostili traiectus plumbo: nec faber vnà machinam tractans, ferreâ pilâ discerptus, ab opere illum antè dimouerint, quàm, secuta Ducis exemplum contentione militum, pons iniectus fossæ, grandia tormenta decem in murum protracta, atque in semilunæ propugnaculum obuersa fuerint. Sed dum ea securitas impunè Alexandro Principi erat, sua Ægidium Comitem Barlamontium cautio tutata non est, quin eodem tempore ictu glandis exanimatus occumberet. Adeò non ex vano obseruatum, curæ esse Deo Principum vitam; quasi NON MAGIS cordi in homine, quàm Imperatori in exercitu, nouissimum mori datum sit. Substiterant in muro semilunæ continuo aliqui præsidiarij: atque inde hispanorum militum, fabrûmque interturbare operam adnitebantur. ad eos auertendos Barlamontius, directis in fossæ margine binis campestribus tormentis, dum librarores inuisit vrgetque, quamuis aggere tegeretur, emissâ ex eo, quem dicebam, muro sclopetarij pilâ, per sinistrum humerum traiectus in dexterum latus, subitò concidit, exspirauitque, maiori exercitus regij iactura, quàm luctu: quippe nondum extinctâ penitus inuidiâ, ob honores in patrem eius ab Rege congestos, &, post obitum patris, in ipsum pari facilitate collatos. Quamquam muneribus vterque suis haberi par debuerat, si INVIDIA ad felicitatem vnicè intenta ad merita non cæcutiret. Quinque supremis Belgij Præfectis operam suam peræquè probauerat Barlamontius, prælijs propè omnibus legionum ductor interfuerat, regias partes à patre sibi traditas patre bellicosior perpetuò propugnauerat: vir impensè cautus prouisorque, sed consilij plus nimiò tenax, & propositi irreuocabilis; cetera splendidus, atque Alexandri in primis cultor, & admirator. Vt meritò Alexander mortem eius, vti amicissimi capitis, indoluerit: fratresque Florum Florionem, & Claudium Altapennum solatus, in hunc Carolomontij administrationem, in illum Namurcensis prouinciæ Præfecturam, Germanorumque Tribunatum, quæ Barlamontij fuerant, donec aliud statueretur ab Rege, vltrò contulerit. Ergo dispositis, quæ destinata erant ad inuadendam semilunam, Alexander, adorato (vti ante pugnam consueuerat) Dei Numine: adscitoque in tutelam eius diei, Præcursore Domini, cuius nascentis memoriam lux illa referebat; dari signum iubet: simulque tormentis quati, simul fossore subrui cœptum est sinistrum semilunæ cornu, Seruatianæ turri obuersum, cuius exæquata iam parte, atque

Marginal notes: magno cum discrimine, & nimia sui fiducia. — Barlamontij mors; — Elogium eius. — Margarita, Albanus, Requisensius, I. Austriacus, Al. Parmensis. — Alexander, post propitiatum Numen, inuadi iubet semilunam: — 24 Iun

Certatur anceps & cruenta pugna.

inde strato per ruinas accessu, dum hi præpadi signa inferunt, 1579 illi connixi repellunt; consertâ cominus pugnâ, atque adeò mortis aut inferendæ, aut subeundæ necessitate coacti, collato pede singuli priuatum sibi inimicum destinantes, hastas in pectora, gladios in ora dirigunt: mox cæci irâ, & vindictæ cupidine abalienatis à periculo sensibus, in ferientes irrumpunt, auidius hostem saucíantes, quàm semet tegentes: tum implici-ti omnes coacervatique accessu aliorum hinc atque hinc opem afferentium, mutuis sese vulneribus confodiunt, obstinatis vsque adeò vtrinque animis, vestigiumque semel captum nonnisi morte deserentibus, vt ad duas circiter horas, ancipiti euentu, certamen extractum sit. Sed postquàm in altera semilunæ parte tormentis concussa, subiectisque fulturis aliquandiu suspensa, & in vrbem denique reuoluta, scandentes Hispani apparuere; trepidari à defensoribus cœptum est. præsertim eodem tempore, Sebastiano muralis ictu lapidis exanimato, atque è pugna palàm retracto. tantoque acrius incumbentibus regijs, illi relato paulatim pede, toto demum propugnaculo cedentes, in proximum se se aggerem, vltimam naufragij tabulam, eiecere.

cedunt denique semilunam defensores.

Neque tunc quidem, quum intra vrbis paulatim cadentis mœnia hostem haberent, cadebant animis Traiectenses. Immò quum Alexander, qui vrbem Regi seruare, quàm irato militi permittere malebat, caduceatorem misisset, qui Traiectensibus parte vrbis iam exutis, reliquæ partis deditionem suaderet, admoneretque illos fortunæ suæ: vt, quando sat multa pugnacis animi documenta, dum vrbs defendi potuit, edidissent; postremum actum necessitati concederent: neq. contumaciæ insisterent, quam frangere in manu victoris esset; Traiectenses, operâ præsertim concionalium hæreticorum, vsque adeò contemptim, furioseque hominem reiecerunt, vt nondum eo digresso, ad aggerem post semilunam relictum procurrentes, nouas in eo munitiones certatim extruere aggressi sint: auctisque etiam per reliqua vrbis mœnia stationibus, ibi cibum, ibi somnum, mulieribus alimenta perferentibus, immoti caperent.

nec tamen animis cadunt:

immo nuncium Alexandri missum ad deditionē suadendam,

superbe reijciūt;

& aggerem, supremum perfugium ardentius instaurant.

Verùm, vt morientium vires supremo in actu intenduntur, mox concidunt: sic ardor ille animorum incitatius tunc quidem efferbuit, ac vires exprompsit; breui tamen elanguit, reseditque. Quum enim ex Alexandri absentia, qui post præliarem Diui Ioannis diem, violenta correptus febri decumbebat, multum inter regij exercitus Duces remissum esset; securiores id effecit, indiligentioresque in seruandis excubijs, & conferendis prælijs Traiectenses: Sebastiano præsertim absente, qui ab eodem

Regi, ob Alexādri absentia morbo correpti, languidius agunt.

Inde segniores quoque fiunt Traiectenses.

1579 dem quoque Diui Ioannis die, ex vulnere quotidie ingrauescente, Vvicchæ curabatur. At postquam Alexander, qui è tentorio quotidianas belli curas non omittebat, accito ad se Mansfeldio castrorum Præfecto, cum aliquot Tribunis, questus est, tantum laxamenti hostibus dari, exercitumque tot tantarumque molium expugnatorem, circum aggerem vnum dies complures hærere: atque à potiunda vrbe, quam iam intrassent, obiectu modico tumultuarij sepimenti tandiu arceri; mandauit, eam moram, qua miles satis iam peccasset, consultò verterent in hostium perniciem: in eosque tacitis velut inducijs segniores, subita nec expectata illis impressione consurgerent. Cum hisce mandatis conuenère primarij quique Duces apud Mansfeldium, collatisque capitibus decreuere, postero die, qui Principi Apostolorum sacer erat, quanta vi possent, munimentum aggredi. Animatisque inde militibus non tam ad certamen ineundum, quàm ad fructum tot ad eum diem certaminum capessendum; iussi sunt excubitores vallum noctu ingredi, atque hostium curas, & colloquia (nam hæc quoque è stationibus exaudiebantur) obseruare. Fortè ex ijs speculatoribus, Hispanus rima grandiore obseruata in aggere, quem paucis antè diebus apertum non satis reparauerant defensores, tantum hinc, atque hinc terræ subtraxit, quantum ampliato foramine, audacter se in sepimentum penetrauit. Tum circumferens oculos, inalbescente iam cælo, quum nullas inibi vigilias, circitorem nullum videret, sed stationarios procul ab eo loco sparsim humi stratos, ac somno prægraues; illicò regressus Tribunos admonet, atque hi Alexandrum: qui eos hortatus, occasioni ne deessent, sed auspicatissimo in die, aperiente vrbem Petro, vindicemque gladium porrigente Paulo, sequerentur longè quàm se meliores è cælo Duces; confestim remisit, paucis pro tempore monitis instructos. Tum verò Regij nihil morati, ordinibus silentio motis, summa vi in aggerem vadunt, ac partim suffossum intrant, partim scalis transcendunt: accurrentibusque hinc atque inde defensoribus, pugna committitur, qualis esse solet inter aggredientes, animoque firmatos, atque inter inopinantes, ac perculsos. Pauci Gallorum sustinere impetum irruentium: plures, tanquam desperata vrbe, pontem, & Vvicceam circumspectare: omnes cunctari magis, quàm resistere. Sed ad famam penetratæ vrbis, aduolantibus certatim alijs alijsque e vicinis castris, abrupta omnis cunctatio est, ac secuta strages tanto militum furore, ac cædis auiditate, quanta rarò aliàs in huiusmodi excidijs vrbium legi solet. Quippè Hispani super

Queritur Alexāder e lecto cum Tribunis super hac remissione suorum

Interim hispanus miles per aggeris rimam ingressus.

Alonsus Garsia

obseruat negligentiam vigiliarum & præsidiariorum.

Sētinel de Ronda

& rem ad Alexandrum defert:

qui suos animat.

& ipsi in aggerē vadunt.

pugnant.

vrbem intrant.

Iram in Traiectenses explent

super alia obsidionis mala, memores acceptæ à Traiectensibus cladis, in qua nemo non propinquum amisisset aliquem, aut amicum, contubernalemue; priuatum dolorem impotenter vltum ibant: &, vt plures quasi victimas commilitonibus suis mactarent, in omnes laxato iræ furorique freno promiscuè sæuiebant: in mulieres autem tanto inclementius, quanto & ipsi turpius ducebant à debiliori se læsos: & illæ viros licentius professæ, debitam sexui clementiam sibi præripuerant. quin etiam ausæ per vrbem, intempestiuâ nempe ferociâ, ad defensionem cadentis patriæ viros incendere: aut è fenestris, ac tectis nunc ingentia saxorum pondera tegulasque, nunc ebullientes aquas, & feruefactas arenas in subiectos deuoluere, authores fuerant, vt ab artificum rusticorumque globo restitueretur aliquot in locis prælium, præsertim in area Seruatiana, vbi Bolsius Germanorum Centurio ictus interijt. Ex quo aucta milites rabie, consumptâque omni misericordiâ, scrutati per domos mulieres iuxtà ac viros, è fenestris tectisque præcipites agebant: aut nacti per vias quoscunque vel puberes, & imbelles, obtruncabant: aut, vlti mortis genus commilitonibus à Traiectensibus illatum, in amnem Mosam, super alium, alios intorquebant. Nec satis militum ferociæ moderabantur ij, queis ab Alexandro commendata vrbs fuerat, Mansfeldius, & Gonzaga, iam pridem inter se discordes: quòd ille, vetus sub Carolo Quinto ordinum ductor, honorem sibi à Gonzagæ iuuenta deposceret: hic fauore Hispanorum tumidus, ad eam formam à Belgis obsequium expectaret. Et sanè fœda, nec verbis æquanda vrbis calamitas erat, quum omnia armorum sonitu, clamoribusque terrentium aut parentium, misto eiulatu muliebri, ac puerili comploratione resonarent; passim per vias ac fora sanguinis riui, & variæ morientium formæ, & amputata adhuc spirantium hominum membra viserentur. Nusquam tamen, quàm in ponte, quo Vvicca Traiecto iungitur, crebrior aut miserabilior cædes fuit. Etenim quum Sebastiani consilio, qui vel capto Traiecto defendi suburbium posse crediderat, asportatæ in illud essent pleræque Traiectensium opes, eòque honestiores quique, & præsidiariorum multi confugissent, reliquam multitudinem, desperata defensione, illuc fuga rapiebat. atque, vt ex omnibus vrbis partibus viri mulieresque cum paruis liberis eòdem confluebant, pontis angustijs haud accipientibus eam accumulatim irruentium turbam, multi mortales & in aditu collisi, & in conatu progressuque, dum alius alium trudit, à valentioribus obtriti expirabant. creuitque strages effracto ponte. Veriti enim

Margin notes:

1579

in mulieres inclementius.

at illæ etiam in mortem incitant.

Vnde maior victorum rabies & promiscua in omnes cædes.

quam Duces inter se discordes non reprimunt,

Caualcata & alij casi & submersi

Mansfeld.

Gōzaga

Misera Traiecti facies,

præsertim in ponte:

quem vt in Vviccam Traiectenses confugiant, confuse complent.

Vvicca

ibique obtriti,

1579 enim Vvicchenses, ne hostes oppidanis immisti suburbium irrumperent, pensiles trabes inter extrema marmorei pontis, & Vviccam proiectas, illico interciderunt: ignarique, qui conferti citatique procedebant, vt erant impetu delati, in amnem deuoluebantur. neque qui ponè instabant, animaduersum periculum effugiebant, impulsi ab ijs, qui & ipsi, vti fluctus fluctu premnur, vrgebantur. Mortuorum eo die numerus, quos aut flumen hausit, aut ferro in ingressu victor absumpsit, non facilè definiri primùm potuit: deinde tamen non fuisse quatuor millibus pauciores, (quippe multis, præter eos, qui initio apparebant, repertis domi iugulatis) Comes Masius à secretis Principi, rerumque quæ in dies agebantur, obseruator apprimè fidus, & prudens æstimator affirmat. cuius etiam viri testimonio non dubiè coarguuntur, qui scripsere, Gubernatorem vrbis Suuarzemburgium Heerlensem, coqui habitu elusisse Hispanorum manus. quod licet eius vitæ non satis militariter actæ conuenire videatur, tamen exploratum sibi ait, in Seruatiano foro, quo redintegratâ non leuiter pugnâ, ipse hastatus cum multis accurrerat, strenuè dimicantem interemptum fuisse: nec agnitum in eo tumultu, cumuloque cæsorum, in flumen proiectum, Gubernatoris vxor retulit Alexandro, nec ementitam vir eius nusquam exinde repertus ostendit. At non par animus fuit Manzano Centurioni: quem, vti nationis hispanæ decoramentum (quinque enim annos pro Orangio non instrenuè arma gestauerat aduersus Regem) ipsa statim in vrbem irruptione peruestigarunt audissimè Hispani, inustam nomini suo maculam per se deleturi. tandem inter tectum & lacunar, non sanè ex prioris vitæ ferocia latentem, ab Alphonso de Solis populari suo repertum, extractumque aliorum accursu in publicas vias, infestas inter hastarum cuspides iussum decurrere confoderunt. Planè vt ex huius, ac Heerlensis exitu intelligas, & DESERTOREM raro fortiter finire: & IN NOBILI pectore generosos spiritus torpere magis, quàm non esse; iniecta verò necessitate expergisci. Interea Vvicchenses, quum se hinc Hispanis è capto iam Traiecto imminentibus, inde vrgenti assiduè Mondragonio impares viderent: ac sperarent oblata deditione clementiora, quàm quæ Traiectenses paterentur; agitare inter se de suburbio dedendo cœpere, discordibus tamen conditionibus, quòd Sebastianus ante omnia suo ac militum decori, oppidani propriæ incolumitati præcautum vellent. hisque perurgentibus (namque ille affixus lecto minus audiebatur) dum ea super re, cum Mansfeldio & Gonzaga disceptatur; repentè in

In relatione ad amicos 11. Iul.

Meteran. l. 9. & Isselt in hist.

Comes Masius

Ant. Herrer. l. 9. hist.

ex Occam a vterque fuit.

Oppidani

aut in amnem prolapsi pessum pereunt.

mortuorum numerus.

Mors Gubernatoris.

& Manzani desertoris.

Vvicchenses populationem veriti, de suburbio suo dedendo agunt.

sed interea Vviccam irrumpunt tranfnosam milites Mondragonij.

in Transinosanis Mondragonij castris rumor spargitur à Burgundis ortus, Hispanos Vviccam ingressos omnia depopulari. siue suspicio ea fuit ex restituto ad colloquium ponte: siue fictus à milite dolus, quo colloquium interturbarent, atque in suburbij præda Cismosanis commilitibus anteuerterent. Certè arrepta res est. ac dum oppidani consultant, vsi opportunitate milites, (seu decipiebantur, seu decipi volebant) non expectato Mondragonij imperio, sibi quisque dux, & sua cuique cupiditas, in muros plerisque defensorum ad audiendas deditionis leges conuersis, insiliunt: portam ad Sanctum Ruirinum obtruncatis excubijs reuellunt, socios accipiunt: sparsique per interiora suburbij, terrorem, ac cædem inferunt. Id autem vbi Cismosani milites videre, furore acti, quòd Traiectensium opes, Traiecti expugnatoribus præriperentur ab otiatis trans Mosam Mandragonianis, dirempto colloquio, transmissoque ponte Vviccam frequentes irrumpunt, nouo terrore miseros complent. Hìc verò, quamquam prædæ magis, quàm sanguinis cupido erat, & Tribuni ab Alexandro incepiti promiscuam illam stragem inhibuerant, tamen Gallorum aliquot, Anglorumque manipuli pugnam ausi, irritauere Victorum animos. illisque, & præsidiarijs fermè omnibus interemptis, spargebatur in omnes latè cædes, nisi Ducum interuentu factum esset, vt mulieribus puerisque, ac reliquis sese dedentibus parceretur. At longè alia Sebastiani sors fuit. captus enim, atque ad Alexandrum, vt is mandauerat, deductus pethumaniter exceptus dicitur, admiratione militaris industriæ impensaque perdiligenti curatione, Limburgensem in arcem est amotus. vbi paulò post recrudescente vulnere, siue, vt aliqui scribunt, sclopo appetitus, interijt, magna sanè portio Traiectensis internecionis. Iam verò secuta cædem populatio dies plures tenuit, par scilicet vrbi, vel solis panni opificibus paulùm infra decem millia frequenti: commercioque rerum, quæ in Germaniam exportantur, aut importantur inde, quæstuosissimæ. quæ omnia victoriæ additamenta fuere. Constat, militarem prædam ex domestica supellectili, venalitijsque mercibus, atque ex redemptis pretio oppidanis, palàm quidem partam, (nam multa, nox & tumultus inuoluit) longè decies centena auri millia excessisse. Sanè Leodij, Aquisgrani, Cliuiæque, persolutum pro captiuorum redemptione, præsenti pecunia supra ducenta auri millia certum habeo. Glíscebatque in dies militum auaritia per officinas atque apothecas, si quid reliqui foret, corradentium, mortemque, nisi abditas opes miseri exponerent, comminan-

tium

Margin notes:

1579

Leprosorum locus

Idem faciunt & Cismosani.

& diues suburbii simul omnes deprædantur.

Sebastiani exitus.

Cosmus Masius in relat. 11. Iul.

Tridua Traiecti depopulatio,

drapiers vocant

quanta:

supra millionē

Idem ibidem

quàmque auarè exercita:

1579 tium: adeò, vt reperti, qui desperatione vitæ, quasi monstraturi conditæ pecuniæ locum, protinus è torquentium manibus elapsi, de ponte se se proijcerent, inuitantes, vt se sequerentur, expleturi inexplebilem pecuniæ sitim. durauitque populatio, donec Alexander edicto proposito vetuit; *Ne quis in exercitu regio, cuius illecunque nationis potestatisue sit, audeat ab eo in posteros die, Traiecti suburbijue domos diripere, habitatores capere, captos ad redemptionem cogere, iniuria damnoue afficere. immò relictis, quas ad eam diem iniussi insederint, domibus, suum quisque ad contubernium in castris se recipiant, nihil earum rerum, quæ domi fuerint, asportantes: nisi facta ad eam rem à supremo Belgij Præfecto, aut à designato Gubernatore Traiectensi potestate: capitis pœna ex edicti violatoribus illicò sumenda.* Præterea vetuit; *Ne quis domos, bona, personas semel redempta, noua iterum redemptioni subijciat: neue à captiuis, præter impositum primò tributum, quidquam siue alimentorum, siue rerum quarumcumque aliarum rursum exigat. secus facientes & tributi iactura, & perseuera animaduersione plectendos.* Denique mandauit; *Quicunque mulierem, pueruumue apud se detineat, confestim in domum remittat suam: aut dicendam ad causam accedat, quo eam, eumue iure non remittat. neutrum qui fecerit, vt neglectæ disciplinæ reum, pœnas extemplò daturum.* Sic denique Traiectum quarto obsidij mense captum expugnatumque est, octo circiter millibus suorum toto eo quadrimestri tempore desideratis. censu tanto quidem miserabiliore, quanto illum & mulieres non pauciores mille & septingentis confecère. Porrò magistri præconesque hæreticorum, quos ad suspendium quæri potissimùm iusserat Alexander, plerique desperatâ fugâ, furiosè se in amnem, ipsimet sui carnifices, proiecère. Non tamen hæc victoria incruenta Regijs parta est, amissis bis mille ac quingentis militibus; septem ac triginta Centurionibus, supremo rei tormentariæ Magistro, & honorariorum militum ductore. Quin & ipse Imperator, quàm propè fuit, vt præter omnium opinionem, victoriæ suæ immoreretur? Nam perleuis initio credita est febris: sinebatque illum intra tabernaculum, curis interesse belli, ac mandata epistolasque subscripto nomine transmittere; vti postremò fecerat in nuncijs victoriæ destinandis, ad Regem quidem in Hispaniam, Tribuno Mondragonio; ad Gregorium verò Pontificem, ad Octauium, & Margaritam parentes, atque ad alios per Italiam Regulos, ac regios Administros, Centurione Hercule Magno. Dein tamen increuit immodicè malum, promptis in cute signis vitiati sanguinis ex attracto, mota humo, pestilenti spiritu, continuatisque sub dio, atque humenti in solo noctibus

Eques Rinald. qui interfuit.

coercet illam tribus edictis Alexander.

Franciscus Mõtesdoca

In obsidione Traiectensi numerus mortuorum ex Traiectensibus:

inter hos centuriones fuere Hispani viginti-duo.

& ex Regijs:

Nec Alexander longe abfuit a morte.

Ægid. Barlanõtius. Fab. Farnesius.

Primum leui febre corripitur.

destinatque ex lecto nuncios victoriæ ad Rege,

ad Pontificem, & ad alios.

mox ingrauescit,

1579

inter operas, quarum laborem non magis exactor intendebat, quàm particeps alleuabat. Itaque à spe vitæ desertus, & iam supremis intentus, euocato ad se regio senatu administrationem belli pacisque, quamdiu ipse decumberet: & super hoc, si aliud sibi humanitus accideret, quandiu placitum Regi, confectis legitimè tabulis attribuit. Exinde auersatus humanas curas, expiatâ iterum à noxis per confessionem animâ, (nam quo primùm die lecto teneri cœpit, ante alia in id incubuit) ac Cæli Pane ad subita morbi confirmatus; nihil iam propius erat, quàm vt vltimæ mortalium necessitati concederet. Acciditque post hæc aliquid memoratu sanè dignum. Nam quum pestifero iactatus æstu deliraret, inter varia, quæ militariter insaniens effundebat, erectus paulùm è strato, Gasparem Roblæum ac I. Baptistam Tassium ex aduerso intuens, *Quid vos*, inquit, *hìc moramini? An non videtis Vvallones Germanosque, versis in se se armis, prælium conserturos? Abite hinc præcipites, mutuæque nostrorum cædi anteuertite*. Illi, vt Principi obsecundare viderentur, abiere. vixque Traiectum intrauerant, quum ad arma pulsari tympana, magno in forum accursu, audiunt: properantesque, vident Germanos, atque Vvallones (nec erant quatuor hominum millibus pauciores) directa vtrinque acie, ob incœptam in Vvicchensi suburbio litem inter paucos, mox accessu plurium, tanquam ad nationis decus iniuria pertineret, exasperatis animis, de summa rei, infestis armis, decernere iam paratos. Tum Billius, Tassiusque medios se se inserunt, minisque & authoritate intercedentes, recipientesque in se controuersiam dirimendam, aliorum præsertim interuentu, discordes denique legiones complacauere. admirati enimuerò, veneratique præsens propitiumque regijs militibus Dei Numen, qui furentis ac vaticinantis ore præmonere voluisset, vnde miserabili tot fortium virorum stragi maturè caueretur. Sed de Alexandro, intendente se in horas morbo, tristes interea nuncij ferebantur. Iamque illum obijsse per exercitum rumor euulgauerat: apparuitque eo quidem tempore, quo RES IN exitu æstimantur: & QVVM abeunt ex oculis, tunc videntur, quæ militum in eum caritas, quiue sensus. ex enim voces exaudiebantur tabernaculum eius obsidentium, atque Imperatorias virtutes certatim, nec sine lacrymis prædicantium, planè vt frui iam tum posset Alexander fama sui, & posthuma de se hominum iudicia prælibare. Sensitque adhuc gratius suorum studium, æstimationemque, quum præter omnium spem, suppuratione perrupta, periculo defunctus, ac firmatis vtcumque viribus, Tra-

Marginalia (left): & desperata valetudine administrationem cedit regio senatui: — seque ad mortem piè comparat. — Mira delirantis Alexandri diuinatio. — Germanorum atque Vvallonum acies certaturas — dirimunt, componuntque Billicus, & Tassius. — Militum sensus in Alexandri euulgato rumore mortis: — sed ipse conualescit

Marginalia (right): Billy Dom.

1579 21. Iul. Traiectum intrauit. Id enim non priuatim, quemadmodum ille designauerat, sed triumphali propè pompa, vti milites euicère, peractum est. Namque ab Alexandri tabernaculo, quò densatis ordinibus cuncti (non pauciores viginti bellatorum millibus) conuenerant, Traiectum versus, in turmas, centuriasque distributi, gradario agmine processere, sagulis, torquibus, galeisque plumantibus, pro cuiusque copia perornati. Tum interiores aulici, assecleque, & nobiles è contubernio Principis sequebantur. Ipsum autem impositum sellæ purpurâ auroque constratæ, quaterni Centuriones hispani (namque hæc natio id obsequium præ alijs impetrauit) humeris sustulere, sub aurea vmbella à primarijs quoque militum elata. Ante, circumque sellam, inter explicata vexilla ipsum complectentia, Tribuni, ordinumque ductores & suo, & armigerorum cultu insignes: propiusque castrorum Præfectus, & Magister equitum comitabantur: prætoriana cohorte concludente agmen. Sic transmisso ponte, quem super fossam vrbis ipsi paulò antè fabricauerant, Traiectum per apertos eius muros, iuxta Bruxellensem portam, subiere: passim agnoscentes disiectas à se aut extructas moles: viamque, quam sibi suo hostiumque recenti adhuc sanguine fecerant, repetentes. Inuectus in vrbem hac militari gratulatione Farnesius, exceptusque à Francisco Montesdoca, quem Traiecto Gubernatorem, Senatus regius imposuerat: atque à Clero in templum rectà deductus, solenni ritu Imperatorem Deum, pro recuperato, eius ope, Traiecto veneratus est. ac secundùm Deum, Apostolis eius Petro & Paulo gratias, quasi stipendium persoluit commilitonibus Diuis.

& tri[illegible] vrbem inuehitur.

Triumphi pompa.

Mansfeldius & Gonzaga

& gratiæ Deo Diuisque actæ.

Traiecti ad casum, fama longè latèque ruinam deportante, concuti Belgium propemodùm omne visum est. Pleræque Ordinum prouinciæ, Brabantia in primis, Transiselania, Frisia, Flandria, tanquam ad eas victore cum exercitu properaret Alexander, vrbes quæque suas nouis præsidijs firmare, annonam aduehere, defensionem parare: contrà Catholici hæreticis permisti animos sumere, pro Religione, ac Rege arma expedire, iugum haud vltrà pati. Nec Alexander aut sibi, aut famæ deesse, non ignarus, alia victoriâ ad tuendam victoriam opus esse. Tumultuabatur Ciuitas Buscoducensis, præpoteranteque, inducta Religionis libertate Caluiniani: sed audita Traiectensium clade, Catholici sumptis armis, ac vicinæ ab Alexandro missa militum ope præfidentes, eiectis vrbe caluinianis, reconciliationis authore Terranouæ Duce, dedidere se Regi. Mechlinienses, acceptis primùm ab Alexandro lega-

Expugnatio Traiecti Belgium terret.

Ouer Yssel

Bolduc Rebons fid

Buscoducen ab Alexandro, & a Terranoua adiuti se Regi dedunt.

Mechlinienses ad Regem transeunt.

tis, in easdem cum Vvallonibus conditiones, amplexi sunt Regis partes: mox immissis ab eodem militibus, eorum ductor Fabius Gatta (cuius à Carolo filio, dum hæc typis mandarem, Orbatellum, etruscum Hispani Regis oppidum, aduersus trimestrem Gallorum obsidionem, aggressionesque defensum, qui hæc litteris tradent, non sine palmaris viri præconio memorabunt,) iubetur Vvillebroucum petere, eiusque propugnaculum ad caput Bruxellensis aluei situm occupare. Fabius opinione celerius Vvillebroucum aggressus, cæso Ordinum præsidio, propugnaculum in potestatem redegit. Verùm audito, nouis copijs Mechliniam aggressuros Ordinum Duces, festinatis ab Alexandro turmis aliquot, cohortibusque, ductu Licquij, obuiàm hostibus ire visum est. interim missâ ad explorandum Zappatæ turmâ, quam Contrera vicarius ducebat; inter Mechliniam, & Vvillebroucum, castra posuere Licquiani. Sed ante expectatum apparentes Ordinum copiæ (erant pedites quatuor millia, equites octingenti) in Contreræ turmam, nondum illucescente die incurrère. Contrera, relato protinus pede, non antè ad suos se recepit, quàm hostes fugientibus immisti in castra simul penetrarunt: territique improuisa aggressione milites, vixque nacti tempus coëundi, post leue certamen, alij ad defendendum vicinum Vvillebroucum, alij aliò fugam arripuere, victoribus per relicta contubernia ad prædam versis. Eodem tempore Garsias Oliuera, turmæ vicarius Antonij Oliueræ patrui sui, Vvillebroucum versus, sclopetarijs equitibus comitatus properabat, quum ex fugientibus audito quod acciderat, indignum ratus, eiusmodi notam regio inustam militi, inultam pati, instare apud eorum primarios cœpit, precarique, paulùm subsisterent: considerarent, posse ab illis, si consilia viresque secum iungerent, haud dubiè recuperari amissum decus. hosti ad prædas intento, aut spolijs implicito, non spatium, non animum resistendi futurum. quippè EXPERIENTIA compertum, nihil esse vilius aduersus inuadentes, prædatore milite. resumerent itaque generosos ad eam diem spiritus, occasionemque repræsentandæ hispanæ virtutis ne omitterent. se quidem, quamuis præter ferreum collare, cetera inermis esset, (& diloricata veste nudum pectus ostendit) primum in hostes iturum. sperare autem, quam sibi mentem indiderit Deus, & vires eidem menti pares Deum additurum. Nec pluribus agendum fuit apud eos, qui iam fugam ipsi suam taciti damnabant, ac Ducem aliquem reparandæ quoquomodo famæ cupiebant. Ducenti equites sclopetarij, plerique hispani,

& lan-

Marginal notes:

1579

& alios in auxiliũ milites accipiunt:

Neapolitanus

cum propugnaculi expugnatione.

Roderic. Zappata

sed postea ab Ordinum copijs inuaduntur,

& fugantur,

& castris exuuntur

sed Oliueræ adhortatione,

1575 & lancearij quinquaginta, regendos se Oliueræ, quòcumque is duceret, adiunxere. Ille nihil moratus, hostes enim in conspectum venerant, assumptis prima in acie sclopetarijs, iussisque ponè sequi lancearijs, magno tubarum sonitu, quo suorum numerum mentiretur, in præcedentem equitatum pilarum procellam repentinus effundit. Inde addensato gradu, lancearij perrumpunt agmen, eoque bifariam scisso, partem alteram maioremque hispani equites post repetitam pilarum emissionem, gladijs cominus aggrediuntur, ac terga vertere compellunt. Sed fugam inhibuit Licquius, qui Vvillebrouchi iam securus, plerosque suorum in pugnam opportunè retraxerat. Itaque circumuenti, post acrem, quam necessitas intendebat, pugnam, complures eorum interempti, capti permulti, paucis perfugium patuit, omnes præda, armis, signis exuti. Nec pars altera tutior fuit, aliquandiu per inuia saltusque errabunda, postremò à rusticorum manipulis cæsa spoliataque. Oliueram complexi deinde commilites, Restitutorem publici decoris consalutarunt. Et Alexander, traditâ illi sclopetariorum equitum turmâ, in patentibus eius rei litteris testatum voluit, Id à se dari Garsiæ Oliueræ, quòd res ab hostibus raptæ, illius consilio ac fortitudine recuperatæ fuerint, victis fugatisque paulò antè victoribus. Hæc autem ad confirmandos regijs in partibus, vti iam cœperant, Mechlinienses magnoperè valuere. Nec Brugenses interim quiescebant: abrogatoque factionis hæreticæ Magistratu, caluiniani Euangelij buccinatoribus vrbe pulsis, dein reuersis, atque adeò secta in partes ciuitate, rem armis decreturi videbantur. sed iussus ab Alexandro Mottæus raptim illuc trahere Vvallonum cohortem, dum paulùm cunctatur, octo Scotorum signis, quæ à caluinianis accita præcucurrerant, posterior fuit. At Martinus Schenchius, nobilis Gelder, militiâ quàm constantiâ clarior, ex Blyenbecano castro, tractum omnem inter Venlonam ac Genapum, ad Regis partes, suis Farnesianisque militibus, attrahebat. sed ausus vltra vires Zutphaniam inuadere, captus, mox liber, & multa felicius ausurus, emissus est.

in [illegible] deunt,

& vincunt,

& præda hostem spoliant,

magno in Oliueram plausu,

& præmio ab Alexandro.

Brugenses ad Regis partes accedere conantur,

sed frustra.

Accedunt alij opera Schenchij.

SED nusquam, post expugnatum Traiectum, acriores turbæ, quàm in Frisia, incensis oppidis, deletis pagis, euersis arcibus, dein repositis, Nobilibus plebeisque in nouas factiones coëuntibus, Regem alijs, alijs Ordines asserentibus. Præerat prouinciæ, Ordinum nomine, Georgius Lalainus, Villæ Dominus, Rennebergij Comes: verebaturque, si eò aduerteret arma Farnesius, ne Frisia, ac Transiselania (nam vtramque

FRISIA nutat.

& eius Gubernator.

Ren-

Rennebergius moderabatur) Regis haud dubiè partibus acce- 1579
derent. Verentem nutantemque aggreditur Terranouæ Dux, re cum Alexandro communicata, atque assumpto reconciliationis ministro Coudenhouij Domino, Rennebergij amicorum longè intimo. Hic per Baylium & Greyterium, illum Rennebergio à secretis, hunc prouinciæ à consilijs, prætentata Comitis mente, hominem inuadit: atque exorsus à miseratione periculorum eius, quibus in horas obnoxius inter homines æquè infimos, ac infidos, precariam traheret non minus vitam, quàm præfecturam; addit, *Constare sibi, missos ad Parmensem Principem à Groningensibus euocatores Hispanorum in Frisiam, Qui si aduenerint, & aduolaturos esse, haud dubitandum, (Parmensi ad huiusmodi occasiones minimè cunctante) non videre se, qua ratione copijs victricibus, & accitis resisti possit à prouincialibus partim inter se discordibus, partim cum Hispano conspiratis. Quin igitur ipse anteuerteret? pactusque cum Parmensi, Uuallonicæ nobilitatis exemplo, prouinciam Principi suo, antequàm cogeretur, vltrò restitueret? An indecorum ei futurum, quod Comiti Lalinio Hannoniæ ac Valencenæ Præfecto, quod Lalinio Montiny Domino cognatis eius, quod Vicecomiti Gandauensi perhonorificum, & conducibile fuisset, Regi reconciliatus, bono prouinciarum ac suo: auctisque, super Regis gratiam, nouis honorum appellationibus, insignibusque? Eadem ei speranda à Parmensi Principe, cuius Rennebergius, ipse admirari virtutem, & amare ingenium consueuerit. Se quidem, pro eo, quem haberet apud illum, atque apud Terranouæ Ducem aditu, non omissurum, quin omnia, conditionibus gratiosis atque magnificis, peragantur.* Post hæc Coudenhouius, permisso sibi negotio, conditiones cum Terranoua componit, sed antè ad Alexandrum transmissas, in hanc sententiam. *Permittendas Comiti Rennebergio, asserendasque diplomate Regio, Frisiæ, ac Transiselaniæ præfecturas. Eundem annuo reditu donandum viginti millium florenorum, qui è regio harum prouinciarum patrimonio petantur. Villæ Dominio insignita, ac iura Marchionatus ab Rege tribuenda. Instandum efficaciter apud Regem, vt Comitem prima equitum aurei Velleris creatione, in eum ordinem adscribat. A Parmensi Principe tradendas ei peditum legiones duas, quas ipse, vti earum Tribunus, per prouincias suæ ditionis, præsidiorum loco, dispertiat. Viginti aureorum millia eidem adnumeranda statim atque pactis conuentisque firmatis, sacramentum Regi dixerint ipse, locorumque Drossardi* (sic Satrapas seu Præfectos Frisij vocant) *qui Harlingæ, Stauriæ, Leouardiæque arces, Regis nomine tuentur. Drossardis autem, præter diplomata à Rege mittenda, quibus sua cui-*

que

Margin notes:

Prætentat illum attrahere ad Regis partes Coudenhouius,

hac oratione.

Philipp. Emmanuel Marchio Rubasini.

Conditiones Rénebergio propositæ a Terranoua.

Patente

1579 *quæ maneat Satrapia, ipsique in Gritmannos, vt Frisij loquuntur,* Prata-rei mu-gui *eßummantur; florenos mille ac ducentos, annuo censu, tribuendos. Nec prætereundos Greyterium & Baylium, sed sexcentorum singulos florenorum reditu remunerandos. Immò quum tam hi, quàm Drossardi iacturam fortunarum à partibus facile passuri sint, tunc eis tantundem in Frisia rependendum, fruituris ea compensatione, quandiu loca, in queis bona illorum sunt, non recuperentur. At verò Coudenhouij Domino, qui huius reconciliationis author ac sequester in primis fuit, hæc offerenda: primùm Regis epistolam approbantis commendantisque operam eius hoc in negotio adhibitam Catholicæ Maiestati: dein censum annuum duorum millium florenorum, si in hanc reconciliationem intendendo, eius bona ac dominia à coniuratis prouincijs publicentur, etiam si reconciliatio ex sententia non succedat: non soluendum autem hunc censum, si fortè suis ille bonis non spolietur: nec processurum, vbi in eorum possessionem aliquando reducatur. denique octo adiungenda aureorum millia, quæ Coudenhouio, eodem tempore, quo Rennebergio, in Coloniensibus nundinis adnumerentur.* Alexander, & si hasce conditiones animaduertit aliquanto liberalius compositas eo tempore, quo cogi poterat, qui rogabatur: contrà tamen apud se reputans, TVNC offerri absque necessitatis suspicione concordiam, quum à superiore offertur; ad colligendam Regi apud populos clementiæ famam, re statim probata, conditiones ad Terranouam remisit. Quibus à Cornelia Lalainia Rennebergij sorore ad fratrem (cuius reconciliationem magnopere optabat) allatis, gauisus ea liberalitate Rennebergius, dissimulato aliquantisper consilio, tum audito aduentare Orangium, rem, vti erat, suspicatum, regias partes palàm professus, se Regi ac prouincias addixit. Et verò præter hoc additamentum, motis iam vbique prouincijs, sperari potuisset, vti sperauere permulti, Belgium propemodum omne ad Regis partes aut sponte accessurum, aut armis attrahendum, ni pecunia, minimè profectò in tempore, ab Hispania defuisset. Sed Lusitanica expeditio animum occupabat, & pecuniam Regis; facilè patientis differri recuperationem Belgij, dum interea in potestatem redigeretur Lusitania, ex qua pecunia non vnius tantummodò Belgij, sed plurium victrix regnorum, in longum hauriretur. Etenim ex pactionibus in Vvallonum reconciliatione pridem initis, externi milites emitti Belgio debebant, eorumque loco nouus conflari Belgarum exercitus: dumque hic æris inopiâ scribi non posset: & veteres, qui missionem instare sibi inaudierant, nisi solutis stipendijs ad opera ægrè interim adhiberentur; Alexandro à pecunia vacuo, qui præ-

Sensus Alexandri super his conditionibus.

Accipit illas Rennebergius

& Frisiã ac Transisselaniam Regi addicit.

Inde spes Belgij vniuersi ad Regem attrahendi.

nisi pecunia defuisset in Lusitanicam expeditionem versa.

Difficultas conflandi noui exercitus, abeuntibus Hispanis.

præter Hiſpanum obſequij retinentem, ceteros turbidos ac 1579
propè contumaces habebat, multa videlicet omittenda erant,
quæ eſſent ſub manu. Hunc miſſis in Hiſpaniam Alphonſo à 18. Aug.
Sotomaiori, & Octauio Comite Lando, Regem docuerat, quanta in præſens opportunitate rei benè gerendæ fraudarentur Catholicorum partes: quantoque exinde periculo ſubeſſent amittendi, quæ parta ad eam diem, abeuntibus Hiſpanis, nec ſuppeditatâ ad nouum exercitum pecuniâ. Quin & eandem quoque operam Hiſpanos in Belgio retinendi, nouo apud Vvallones conatu non omiſit, inſtantibus comitijs.

Ideo miſſis ad Regem nuncijs pecuniam rogat.

CONVENTVS prouinciarum Vvallonum.

Etenim Montibus, in quam Hannoniæ vrbem indictus erat earum prouinciarum conuentus, Proceres Legatique iam aderant, vt inceptam Atrebati reconciliationem, temperatis Arràs aliquot, Alexandri poſtulatu, conditionibus, aliquando conficerent. Et pro Arteſia quidem Legati venerant eius Gubernator Robertus Melunius Marchio Richeburgius, & Ioannes Saracinus S. Vedaſti Abbas, & Franciſcus Doignius Beaureparij & Beaumontij Dominus, cum alijs nonnullis. Hannoniæ autem nomine agebant Philippus Comes Lalinius prouinciæ Gubernator, & Iacobus Froyus Abbas S. Petri Haſnanienſis, & Iacobus de Croyx Saumontij Dominus, & Franciſcus Gualtherius ſyndicus Monrenſis, alijque ex eadem prouincia. Denique pro Inſulis, Duaco, & Orchiano, quæ ſunt Flandriæ Gallicanæ, aderant earum Præfectus Maximilianus Vilanus Raſſinghemij Dominus, & Hadrianus Ogniacenſis Villeruallius, & Florentius Vander Haer, & Euſtachius Iumellius, & cum ijs alij.

Legati pro Arteſia. *Marchio Rubæ filius*

Pro Hannonia.

Pro Inſulis, aliiſque. *Lille*

Cum hiſce prouinciarum Legatis acturos immiſerat Alexander Regis nomine, Petrum Erneſtum, Comitem Mansfeldium, Ioannem Noyellum, & Adrianum Gomicurtium, illum Roſſignolij, hunc cognominis loci Dominos: vnà cum totidem Iuriſconſultis, Ioanne Vendeuillio, quem poſtea Epiſcopum Tornacenſes habuere, Antonio Hauſtio, ac Georgio Veſtemdorpio, quorum hic concilij prouincialis in Friſia, priores duo priuati concilij ſenatores erant. His impensè mandauerat, in id ſedulò inſiſterent, vt contenti Vvallones, prouincias ſuas externorum militum onere acceſſuque exemptas habere, ne vellent è reliquo Belgio emitti eos, quos ad arcendum ex ipſis Vvallonum prouincijs hoſtem, ſocios aliquando deſideraturi eſſent. Sed fruſtrà erant Alexandri vota, eiuſque Legatorum opera: obfirmatis omnium animis, in externa militia ab omni Belgio remouenda, quum tamen in pleriſque alijs haud grauatè Alexandri petitiones admitterent. Acceſſitque eodem tempore reſ- 12. Sept.
ponſum

Legatos quoque ſuos mittit Alexander,

cum mandatis pro retinendis Hiſpanis,

ſed nô impetrat.

Imò iubetur à Rege nihil vltra tentare.

1579 Regis ab Hispania, iubentis non modò à prouincijs omnibus abire Hispanos, sed ceteris in rebus nihil eorum immutari, quæ Atrebati cum Vvallonibus composita iam essent. Hoc autem posterius clam Vvallonibus habens Alexander, ne per huiusmodi Regis indulgentiam irrita fierent, quæ magno ipse labore Regi iam acquisierat; ex altero Regis diplomate, generatim acta Atrebati confirmante, reconciliationem cum prouincijs Vvallonibus tandem conficit: ac duode triginta capitibus comprehensam, ineunte Octobri mense, Traiecti primùm mox alijs in locis, ingenti populorum lætitia euulgat. Leges, in quas conuentum est, hæ fuere inter alias præcipuæ. *Vt reconciliatarum prouinciarum Præfecti, Magistratus, copiarum Duces, milites, ciues, incolæ omnes munere quopiam fungentes, fidem suam sacramento obligent, Religionem Catholicam Romanam, & obedientiam regiæ Maiestati sese perpetuò seruaturos. Vt milites hispani, externique alij prouincijs haud grati, sex intra hebdomadas ab euulgata reconciliatione, Belgio excedant, nunquam in posterum redituri, nisi aut belli cum externis occasione, aut alia reconciliatis prouincijs æstimanda necessitate. Vt hoc ipso discessionis tempore, ad Religionem tuendam, ære tam Regis, quàm harum prouinciarum, confletur exercitus defensioni oppugnationique par: isque ex militibus indigenis, alijsue, qui Regi, ac prouincijs accepti habeantur. Vt Rex non alium vniuerso Belgio Gubernatorem, nisi sui sanguinis Principem in posterum præficiat. interim sex spatio mensium, Parmensis Princeps reconciliatas prouincias, vti reliquum Belgium, administret: quo semestri elapso, nisi Gubernator à Rege nominetur aut ipse Parmensis, aut alius Princeps, regij sanguinis; prouinciarum regimen penes reconciliatorum Ordinum concilium fiet, conciliumque arbitrio Regis, modò ex indigenis, eligatur.* Hisce alijsque conditionibus vtrinque firmatis, decreta ab Vvallonibus honorifica legatione, Montes euocatur Alexander capessendo regimini prouinciarum. Ille tamen, dilata paulùm profectione, dum instantia componeret; opperiebatur responsum Regis, à quo reditum in Italiam cum abeuntibus è Belgio Hispanis enixè postulauerat: iusso Comite Lando, pòst Regem, edocere Ioannem Idiaquesium belgicarum rerum consultationibus præfectum, Id Regiæ Maiestatis interesse, ne in ea militum abalienatione & querimonijs, atque adeò in eo periclitantium statu rerum, ad certam ruinam accederet Gubernatoris contemptus. Exercitus egestatem ab se diù sustentatam, dum licentiam authoritate coërcuerit: iam semestri Duci non eandem authoritatem fore. Itaque quum paucis pòst mensibus abeundum sit, satius futurum, si & prouincijs

Itaque reconciliationem Vvallonum conficit,

capita 28.

in has leges.

Mõs de Enau

Euocant Vvallones in suis prouincias Alexandrum.

Oct. Com Landus

qui à Rege petit reditum in Italia,

O noui

noui Gubernatoris anticipatione, qui non arma aduersus eos, 1579
quos recturus sit, exercuerit, consulatur: & sibi integra authoritate exire Belgio haud negetur. At Rex, cui super Alexandro alia mens erat, geminatis eum litteris, quanta eius præsentiæ necessitas, quantum in illo spei collocarit, admonuit. addiditque Regis nomine Idiaquesius, *Missionem externorum, nouumque in eorum loco delectum Vallonum, Regi adeò cordi esse, vt in vtroque conficiendo pro certo haberet Alexander, se gratius eius Maiestati facturum, quàm si duas pariter vrbes expugnaret.* Nempè Rex per eam militum mutationem, simul prouinciarum animos deuinciebat sibi, simul Alexandrum ipsum victorijs & veteranorum studijs quotidie maiorem in potestate habebat magis. Sed Alexandro quàm fixum erat Regi parere, tam arduum aggredi ad parendum fuit. Etenim rarò absque militum querelis, atque aliorum terrore ac damno, dissoluitur vetus atque ingens exercitus: vti nec magna ædificij moles sine cadentis fragore, vicinarumque ædium noxâ destruitur. Præterea nouum repentè conflare exercitum, & tanquam vno pedis pulsu equestres, ac pedestres tyronum copias de terra extundere: ac subitâ aduersum veteres hostes disciplinâ firmare, Magni olim gloriatio Ducis est habita. Hæc autem ipsa duo difficultatibus semper implicita, tam multæ hoc tempore res aduersæ circumstabant, vt militarem Alexandri prudentiam non minus in eo veterani exercitus corpore dissuendo, nouoq; conformando, quàm in arcibus siue hostilibus diruendis, siue aduersus hostem fundandis, Rex meritò agnouerit, commendaueritque. Ex militibus abituris, veteres Germanorum legiones, Burgundorumque, à reconciliatis prouincijs, vti gratæ, in partem noui exercitus admittebantur. sed Burgundi admitti renuebant: Germani operam suam seu Regi, seu prouincijs contumacius pernegabant, tantùm in patriam redituri stipendia poscebant. Itaque deficientibus Germanis ac Burgundis, ex Vvallonum prouincijs conflari exercitum oportebat. at hi, præterquamquòd, nisi solutis stipendijs, militiam palàm detrectabant, pauciores erant, quàm vt ex eis componeretur exercitus, qui vnus in Belgio & Vvallonum prouincias defensaret, & Orangio multis in locis arma inferenti occurreret, & Mechliniæ, Buscoduco, Groningæ, alijsque vrbibus, ac prouincijs in Regis partes iam transgressis, aut transgredi meditantibus, opemque ab Alexandro quotidie poscentibus subueniret. Sed in altero plus adhuc operæ Alexandro erat. Constabat eo tempore, quo dissoluendus erat, Farnesianus exercitus legionibus omninò quindecim: Germanicis quin-

Sed Rex negat, iubetque vt externos dimissis, nouos in exercitū scribat.

13. Octo.

13. Octo.

Alexandri difficultas,

Pōpeius Magn. apud Plutar. in vita.

in conficiendo nouo exercitu;

& in veteri dissoluendo.

Quantus regius exercitus esset;

1579 quinque, totidem Vvallonicis, Burgundicis duabus, tribus Hispanicis, (præter Italicas aliquot extra ordinem cohortes) non eodem numero militum pariter refertis: quippe Hispanicæ, Germanicæque longè ante alias ibant. Equitatum conficiebant turmæ seu vexillationes quadraginta duæ, ex Raitris potissimùm, Burgundis, atque Epirotis. Erat hic exercitus vt prius hosti, ita nunc Duci suo formidandus: quantoque & numero militum, & veteranarum legionum robore præstabat, tanto, si exuto obsequio hostilia moliretur, augebat Alexandro curas, timebatque ipse vires suas. Nec temerè: namque nationes certatim omnes, quum instare sibi belgicæ militiæ finem viderent, confici secum rationes, & quæ ad eum diem stipendia vtcunque differri passæ erant, partim compensatione prædarum, partim honores & rem auctura, continuatione militiæ; ea nunc numerari semel omnia armatæ poscebant. Et Alexander, cui iampridem ne ad vnam quidem legiunculam dimittendam pecuniæ satis aderat; metu futuri, aliquot antè mensibus per Tribunum Mondragonium; postremò per Comitem Landum, ac Sotomayorem, de rerum statu Regem anxiè commonuerat. Quumque plus interim spei, quàm pecuniæ mitteretur ab Hispania, aduocato regio senatu, quid consilij capessendum inter extrema illa, disquirit. Placuitque Serbellonij sententia: qui (post aliquorum magis querimonias, quàm consilia) & si causam tardioris ab Hispania subsidij negauit in Principem referendam, tanquam ei Belgium minus cordi foret: nec de eius potentia demisse adeò sentiendum, quasi regium ærarium expeditione vna Lusitanica exhauriatur; adiecit tamen, *In eo falli Principis parsimoniam, quòd persuasum habeat, liberalius opem Gubernatores petere, vt habeant vnde è pleno semper hauriant: quum contrà Rex sentiat, solitus dicere, ADAEQVANDVM esse necessitati subsidium, ne si abundet, effundatur. Itaque ad ostendendum, quàm infra necessitates auxilia sint ab Hispania, optimum factu, si per regios huius exercitus Quæstores, certus equitum peditumque numerus, ac stipendiorum summa cuique centuriæ in singulos menses pendi solita, quantumque debiti, subducta cum legionum Tribunis ratione, adhuc superfit, ineatur: atque eorum indice per certum hominem in Hispaniam misso, Rex oretur, vt quando tam longè res distent à copia, intelligat non alia peti subsidia, quàm quæ necessitatibus, & quidem extremis adæquentur.* Addidit Alexander, non hunc modò publicum, sed priuatum etiam domus suæ statum, atque impensas, velle Maiestati eius, cui sua omnia patere cupiat, accuratè perscribi. vti factum est festinata domi militiæque censione. Et primus quidem milita-

Albanensi

Duci quamque formidandus,

si, quum se dimittendum audit, stipendia petat

à Duce pecunia vacuo.

Ipse cõsulit super hac difficultate senatum.

Serbellonij sententia.

ris index, nam plures missi sunt, summatim referebat, Hispanorum peditatui ex tripartitis Toletani, Valdesij, & Figueroæ legionibus composito: centuriisque vnam & quinquaginta complexo, pendi pro stipendio menstruo aureos vnum & triginta millia, octingentos quadraginta septem. Equitatui leuiter & sclopis armato ex varijs nationibus, in vnam & viginti turmas secto, aureos quatuordecim millia, trecentos & nonaginta. Vvallonum peditum signis octo sub Altapennio, quatuor sub Reusio, & sex Germanorum recens scriptorum sub Fronsbergio, aureos tredecim millia, quadringentos ac nouem. equitatui germanico ferreolorum, in quo vexilla tria Sanblemontij, quinque Saxonis Ducis, duo Billij, vnum Bilzij, ac Brendelij decem, aureos sexaginta tria millia, septingentos quinquaginta duos: subductâ in fine omnium summâ, aureorum centum viginti trium millium, & trecentorum nonaginta octo. Tantum erat vnius mensis stipendium, & non totius exercitus: omissis videlicet in hoc censu peditibus Burgundis, Italisque omnibus, Vvallonum parte, ac Germanorum plerisque: quorum vel vni Altempsiæ legioni stipendium supra triginta aureorum millia singulis mensibus soluebatur. At index Farnesiæ domus particulatim censæ ostendebat, in aula Alexandri Principis constante hominibus ex familia quidem, ducentis quadraginta nouem, cum equis duodecim supra ducentos: ex alijs autem Nobilibus quinquaginta, qui honoraria Regis stipe detinebantur in Belgio, sed Alexandri mensâ impensâque excipiebantur, impendi singulis mensibus nummos ex aurea moneta quinquies mille, nongentos sexaginta. Ad hos autem sumptus sustentandos habere Parmensem Principem menstruos reditus partim à se, & ab Octauio, & ab Austriaca parentibus aureos bis mille ac trecentos quindecim: partim à Rege bis quoque mille quadringentos triginta septem: nempè acceptis expensas non æquantibus. Sed nihil expeditius necessitatem pecuniæ arguebat, atque relata alio in indice æris summa ad eum diem veteranis debita: quæ absque Vvallonibus, Italisque, pro Hispanis decies centena millia, pro Germanis verò ac Burgundis millia tricies centena longè superabat. Quibus tum publicis, tum priuatis minutissimæ diligentiæ taxationibus, traditis, (quo plus authoritatis inesset) Petro Aragonio, qui Carolum patrem Terranouæ Ducem postea secuturum præcedebat in Hispaniam, Regem orauit Alexander, vt quando eo loco res essent, monstrare dignaretur, vnde sibi tantum æris hauriendum, vt externas legiones, solutis stipendijs, emittat: vnde vt pactam

Margin notes: 1579 — Cornet. te — quàm pro domo sua. — Mirum de alio indice. — millio vnus — milliones tres. — Mittit hos indices ad Regem: — eumque subsidiũ orat:

1579 pactam Frisijs pecuniam dissoluat: vnde vt nouos militum delectus habeat, qui tot arces, abeuntibus externis, intrent, prouincias armati defendant, hosti non impares occurrant. constare in eo Germanos, ac palàm edicere, non moturos se Belgio pedem, nisi stipendijs in Belgio numeratis. eadem Hispanorum, sed modestiora postulata esse. vrgere interim prouincias, appetente præfixo iam tempore, vt externi atque ante alios Hispani Belgio cedant. at ijs cedentibus verendum esse, ne Germani iam pridem seditionem minitantes, metu Hispanorum liberi, adiunctis sibi Vvallonibus, populabundi per agros excurrant, vrbesque sibi, stipendiorum loco, despondeant. Id verò si accidat, eodemque tempore Orangius, occasionum minimè negligens, reconciliatos inuadat; dubitandum non esse, quin populi, ne suo ære conflare, atque alere exercitum cogantur (quod vt euitarent Regi se se potentiæ commiserint) spe deiecti regiæ defensionis, aut in gratiam cum reliquis coniuratis prouincijs redeant, aut in alicuius vicini Principis manus tutelamque confugiant. Porrò hisce malis omnibus non aliâ viâ occurri posse nisi festinatione pecuniæ, cuius in præsens inopiâ sibi adeò dolori esse, occasiones præclarissimas corrumpi, vt non dubitaret largè sanguinem dare, si sanguinem vertere in aurum posset, quo Belgium Principi suo ea opportunitate redimeret. Verùm iam anteuerterat Rex, missis sexcentis aureorum millibus, factaque spe secuturæ accessionis. quibus vt nonnihil respirauit Alexander, ita noua illum excepit cura, excitatis nationum Tribunis ad stipendiorum famam, metuque non suffecturæ pecuniæ festinantibus. Et quamquam vt alijs præhaberet Hispanos, admonebant Alexandrum eorum fides, militiæ diuturnitas, laborum constantia, & in hispani Regis exercitu prærogatiua nationis, illos tamen postremos ab se dimittere consultius habebat, vsurus eorum obiectu, si quid fortè hostile molirentur alij. & occasio præsto fuit. Etenim diffuso rumore inter aliquot Germanorum centurias per oppida pagosque Traiectensis agri distributas, militaria æra partim Hispanis, partim nouo delectui ex reconciliatis prouincijs destinari; fremere primùm varijs in locis miles, mox coire, & furorem consociare. Erant Traiecti signa veterum Germanorum tria, præsidio vrbis apud Alexandrum: horum opportunitate Germani, qui circa Traiectum agebant, consilium ineunt vrbem inuadere, captâque, ad Parmensem Principem allegare Centurionum aliquem (nam Tribunis non satis fidebant), qui missionem, & stipendium flagitet: abnuentem, aut tergiuersantem tandiu obsessum habere,

donec

& pericula dilationis ob oculos ponit.

Rex mittit pecuniæ partem.

Alexandri difficultas in ea distribuenda.

Seditio Germanorum ob e. m. causam.

& eorum cõsilia

Quibus posteà anteuertit Alexander

donec diuturnæ militiæ merces aliquando soluatur. Nihil horum latebat Alexandrum, præuidensque tanto eis rem pronius successuram, quanto & aperta alicubi vrbis mœnia aditum præberent, & eorum ipse vires animosque non ignoraret, illico iubet, sex Hispanorum centurias intrare vrbem, & aliquot Italorum, Burgundorumque signa obequitare mœnibus: simul fabros reficiendis murorum hiatibus iam inductos festinare opus. 1579

cum eorum Tribunis conqueritur in hunc modum.

Tum verò aduocatos ad se Poluillerium atque Altempsium Tribunos, qui Traiecti fortè aderant, dissimulato metu, ac magis eorum, quàm sui anxius in hunc planè modum, vt ad Regem scripsit, alloquitur. *Scilicet milites vestri perquàm honesta missione finem militiæ, reditumque in patriam moliuntur. Et ego in Hispaniam scribens, læta enimuerò Principi, honorifica de vobis adiungam, flagitando ab Rege pecuniam, qua ille vrbem suam, quæ sororis suæ filium redimat à Poluillerianis Altempsianisque militibus. Sed neque isti, quantumuis feroces ac scelesti, aut potiundæ vrbis, aut mei compotes erunt. Quin ego, aderit enim mihi violati sacramenti vltor Deus; aderit fortuna Regis, si vnquam aliàs, hoc maximè tempore, additamento regnorum felix: aderunt tot fidæ legiones hac in primis tutela gratiam Regis emeritura: adero ipse mihi cuiusquam peruicacia flecti nescius, si quid eorum, quæ improbè decreta sunt, attentauerint, illos non modò vi atque armis coercebo, sed ne asse quidem ex hac summa, cuius adipiscendi iure ipsi se ob nouissimum scelus exuerint, persoluto, è Belgio eijciam, tam pecuniæ quam fidei inanes. Nam, quæ isthæc intemperies? dum stipendijs per Quæstores ordinandis insisto, sollicitus ne ex ea quantulacunque nummorum copia, centuriam aliquam sua portione defraudem, nullo consilio præcipites ruere pecorum more, vanisque captos rumoribus, velle per scelus extorquere, quæ accipere innocenter queant? Hæc ne ego sperauerim à Germanis? quorum nationi tantum tribuerim, vt vel Casimiri hostis milites meis armis & vltioni, vt scitis, expositos, liberos tamen ac securos emiserim, testatus id à me honori Germanorum dari. Quid quotidiana meos erga milites sollicitudo, pro quorum necessitatibus toties Regis curas, odiosè propemodum onerauerim? quorum inopiam, cessante ab Hispania subsidio, toties ære meo, meoque demenso, immò & ære interdum vestro subleuauerim? testes enim vos habeo, qui mihi super egestate meorum militum sollicitè omnia circumspicienti, præsentem opem offerentes, curas meas introspexistis atque alleuastis. Quod si huius rei gratiâ, perhumanas ab Rege litteras, beneuoli in vos animi eius, memoriæque (vt ipse loquitur) non abolendæ pignus accepistis; quid in præsentia sperare vos à liberalitate Principis æquum est, si istorum conatibus anteuertentes, consilio*

21. Dec.

Alex. ipse

Lusitaniæ & Indiarum

ope-

1579 *operâque veſtrâ efficiatis, vt exempta ex eorum animis, quaſi præte-reantur, opinione, modeſtia admonitis, & obſequio redditis, felix, quem tenemus, victoriæ curſus per huiuſmodi turbamenta non retardetur? Sic enim vos & dignitati veſtræ, magis extra facti conſcientiam futuræ, quàm extra culpæ opinionem: & militibus veſtris, ſi inſanire pergant, nil niſi egeſtatem & dedecus in patriam relaturis, opportunè præcauebitis.* Ad ea, qui euocati, quique superuenerant Tribuni, quum eiuſmodi ſuorum facinora ſibi nequaquam probari reſpondiſſent, eoque ſe ab eis non minus præſentiâ, quàm conſilijs ſeparaſſent, ſpopondere, nullam ſe ſe operam omiſſuros, quo tumultuantium conatus ſiſterent, componerentque: præſertim quum pro certo haberent, paucorum ea eſſe tentamenta, atque inanes minas. Nec illi, quod promiſerant, omiſere. Plus tamen apud turbidos valuit præſidium feſtinanter illatum vrbi, & præſens intrepiduſque animus Alexandri. Itaque tumultuandi locum magis quàm animum mutantes, transferunt aliò furorem, per agros prædabundi, pagis tamen non vltra rem cibariam graues, neque pecuniâ ſupra neceſſitatem extortâ. Plus periculi à locorum præſidiarijs fuit: gliſcentibus in dies, aureſque Alexandri euerberantibus ciuitatum & Gubernatorum querelis, A præſidiarijs ob alimentorum inopiam, domos ciuium ſpoliari, præſidijs relictis per agros excurri, arces, vrbes, omnia hoſtibus exponi. Et vera dicebantur. Iamque Licquius Louanium deſerere meditabatur, ne, ſe Gubernatore, vrbs hoſti dederetur: Mechlinienſes, raris neque fidis præſidiarijs, nihil propius, quàm caſum vrbis pertimeſcebant: eundem metum pleraque Friſiorum oppida denuntiabant. Lucemburgenſes, compleri ditexarique prouinciam confluentibus eò Germanis, lamentabantur: reconciliati, in quos antè alios ferebantur Orangij minæ, aſſiduis Alexandrum precibus fatigabant, Veniret aliquandò, præfecturam capeſſeret, exercitum exauthoratis externis, ex indigenis conflaret. Sanè ad tam multa, vno ſimul tempore componenda, non ſexcenta aureorum millia, quæ miſſa fuerant, ſed neque decies ſexcenta millia ſatis erant. Ergo Alexander diuiſo partes in omnes animo, ingruentibus tot vndique aceruatim malis ordine proſpecturus, primò Namurcum ad Hiſpanos, tum Limburgum, vbi ſeditionis germanicæ caput, inde Montes Hannoniæ adire ſtatuit: non tamen antè, quàm Traiecti ſtatum ordinaret, creato Magiſtratu, ac pro Hiſpano Monteſdoca, Adriano Gomicurtio Gubernatore vrbi dato. Arcem, quam fundari cupiebat Rex, quoniam neque temporis, neque facultatis præſentis exiſtimabat

Ianuar. menſe 1580 [margin, beside "tes, transferunt aliò furorem" and following lines]

Componitur tumultus,

Tribunorum opera,

& metu ab Alexandro.

Queruntur aliæ ciuitates à ſuis præſidiarijs diuexatæ:

Quarum remedium difficile, Alexandro, non ſufficiente pecunia ab Rege miſſa.

Conatur tamen ille.

& primum res Traiecti côponit

Ale-

Collegio Patrib. Societ. Iesu ibi fundato arcis loco.

Alexander; Regi scribit, se propugnaculum multò validius 1580 quàm quod Maiestas eius mandauerat, Traiecto impositurum, Collegium Patribus Societatis Iesu fundando: cuiusmodi arce, sub Austriaca parente, Traiectenses in fide erga Deum Regemque egregiè retentos, aduersus vtriusque hostes, non ignoraret. Annuente Rege, simulque Leodiensi Episcopo in eamdem cum Alexandro sententiam conspirante, missis Leodio Patribus, attributo ex Seruatianis sacerdotijs prouentu, (nam & multi eius loci reditus, & pauci ex sacro ordine supererant in ciuitate ab hæreticis administrata, ijs Sacerdotijs pares) Alexander Traiectense collegium stabiliuit: Gregorio Pontifice translationem censuum, & Alexandri consilium comprobante. Greg. xiij. 2. Mar.

EMISSIO Hispanorum aliorumque.

REBVS Traiecti compositis, nouo ab Hispania argento auctus, statim Namurcum petijt Alexander, educturus Hispanorum præsidium ex ea primùm arce, qua illi maximè, si quid fortè tumultuarentur, niti poterant. Et quidem in ipso vrbis

Equitis facinus.

aditu, suspectandi occasio non defuit. Namque Namurcum intranti quum occurrisset equitum hastatorum turma, Niuouam Flandriæ oppidum contendentium, inter eos militari more lanceas supremo Duci submittentes, vnus appensam cuspidi hastæ crumenam, cum hasta submisit. Alexander equitis audaciâ perofensus, sed offensione paulisper compressa, dum in-

astu ab Alexandro detecti,

ter consertos latentem, (quippe exitus incertum,) extraheret, agnosceretque; subridens, *Lepidum enimuerò*, inquit, *festiui capitis commentum*. Ille plausum Ducis interpretatus, impulso ante alios equo, securus apparuit. Tunc Alexander hominem toruè

& castigati:

intuens, illicò ferrum stringit, ac plagâ ori luculenter inflictâ, *Disce*, inquit, *hastam mihi reuerentius inflectere, nec per huiusmodi deridicula ad seditionem quietis militibus signum attollere*. simul duci equitem imperat, ac suspendi: ipse interim tot inter lanceas in se vnum inclinatas, & ab honore Ducis ad commilitonis defensionem facilè transituras, maiestate sua tutus, & timoris contemptu timendus. At ille, quòd suspendij minister non statim repertus, dilato supplicio noctu aufugit, Alexandro, vti est creditum, permittente. Nam, quòd militem cæterà strenuum æstimaret, paulò post reuocatum non modò in gratiam

Stipendijs donati, ex præsidijs remouentur primi Hispani

recepit, sed etiam centuriæ peditum imposuit: contentus, læsam militaris imperij maiestatem lictore metu vindicasse. Primi ad stipendia extra ordinem vocati (nam in ea re cura Parmensi non leuis adhibita) Hispani fuere arcium præsidiarij, Namurci in primis, Traiecti, ac Philippopolis. nempè vt facilius eâ prærogatiua deliniti, arces desererent: in quas in- Philippe ville

trare

1580 trare Vvallones Reusij Comitis, vt fideliores inter suos, iussi sunt. Abeuntibus autem non ægre persuasum, vt quaternis præsentis pecuniæ stipendijs contenti, reliqua Mediolani, fide regia expectarent. Tum Burgundi domum emissi, pecuniâ quidem leuiter aspersi, sed Tribunorum operâ non inuiti. At verò Raitrum plerisque, & Altempsij, & Poluillerij legionibus, quæ diutius Germanis alijs militauerant, sena in præsens stipendia enumerata, bina in proximas Francofurdianas nundinas, reliqua tres intra annos, certis cautionibus, promissa. Eadem conditione cum veteranis Fronsbergiæ legionis, aliter cum eiusdem tyronibus actum est. sola Fuggeri legio, ac pleraque, quæ Barlamontij fuerant, signa, cum tyronibus Fronsbergij, nullis Tribunorum flecti precibus potuere, vt partem tunc quidem acciperent: postea acceperunt. Ceteri haud facilè dictu est, qua reuerentiæ amorisque significatione suo ab Imperatore diuellerentur, ad genua eius accidentes, dexteram exosculantes, ad pedes vexilla submittentes: alij procul venerantes, oscula iacientes, Alexandro victorias, Alexandro felicitatem comprecantes. Exploratum habeo, plerosque Germanorum Chiliarchos, equitumque ductores, Alexandri Principis vultum coloribus expressum retulisse domum: aliquos numismate cælatum aureo, suspensum è collo perpetuò gestasse. Nec Alexander vllum liberalitatis officium, vt inter eas angustias, omisit erga primiores exercitus: alios torquibus annulisue, thorace alios galeaue, aut etiam gladio ac pugione donatos. Hispanos præsertim atque Italos, quibus vniuersim Regi commendatis, aliquos selegit militaris virtutis fideique præcipuos, quorum haberi ab Rege ante alios rationem enixè laborauit. Quin gregarijs quoque militibus impetrauit ab eodem annuos aureorum census, à Neapolitano Prorege soluendos ijs, quos ipse præ reliquis meritos nominanit; misso in Hispaniam Francisco Guillama aulico à secretis, qui & eorum perferret ad Regem nomina, & belgarum qui apud se erant, Procerum causam eidem commendaret. Horum enim nonnullos quamuis Alexander, vt scribit ad Regem, inexplebiles sciret, ex eorumque numero, qui INVRIAM putent, finem accipiendi; tamen, quum eorum se manibus, post abitum Hispanorum, relinquendum videret, referre permagni putabat, recenti eos beneficio obstrictos habere. vti factum est: plerisque eorum, ex Alexandri designatione, aut præsente subsidio, aut perpetuo reditu, aut honestiore Dominij titulo ab Rege subleuatis. Atque in hunc modum acceptos milites, inque varia dein loca dispartatos, Ger-

P manos

Margin notes (left): Cerausius & Marchio Varambonius Tribuni. — Carolus — Colonnel. — 30. Martij

Margin notes (right): tum Burgundi: — postea Germani. — Altorum omniū amor erga Alexandrum in discessu. — & in illos beneuolentia Alexandri; — qui Regi eos cōmendat, — & multa eis impetrat, — præcipue Belgis, — ob hanc causam, — Abeunt externi alij in patriam,

manos quidem Traiectum versus, inde Coloniam, atque in Germaniam profecturos suis sub Tribunis: Hispanos autem atque Italorum partem per Lotharingiam ituros in Italiam, ductore Octauio Gonzaga, è prouincijs Martio exeunte dimisit. Sed Hispani paululùm in Burgundia subsistentes, dum Parmensis cum Sabaudiæ Duce transigeret de exercitu per eius prouincias iter facturo, in manipulos quingenis constantes militibus distracto; Mediolanum, ineunte Iunio, deuenère. Vbi senis stipendijs acceptis, quæ (vti Gonzaga scribit ad Alexandrum) in arma, vestesque, & versicolores cristas insumpsere omnia, è Finali portu soluentes, præter sex peditum signa, quæ mansere in Insubria sub Gamboa; in Hispaniam intendère cursum, inde in Lusitaniam, nondum absoluto bello, transferendi. sed in via, mutato Regis consilio, repetere Italiam iussi sunt, distributis legionibus, Fœderatâ per Insubriam, Valdesiâ per Siciliam, Insubricâ veteri per Neapolitanum regnum.

1580

Hispani Mediolanum,

ex litt. Sabaudiæ Ducis 12. Apr.

8. Aug.

inde in Lusitaniã destinantur

sed denique per Italiam distribuuntur.

Dvm emittuntur externi, Cortracum vetus Flandriæ oppidum à Malecontentis recuperatum est, Montinij ductu astuque. At Ninoua, oppidum Alosto proximum, nec post multò Mechlinia, amissæ sunt. Illam Franciscus Lanua, supremus militum in Flandria tunc Præfectus expugnauit: capto in ea Comite Egmontio loci Domino, cum fratre, atque vxore. hanc Ioannes Norritius Anglorum Tribunus, aliquorum dolo, ac præsidij parte in proditionem assumpta, inopinatus intrauit: nec, nisi redintegratâ aliquoties pugnâ, amissis suorum circiter ducentis, tandem obtinuit, continuata mensem integrum direptione, tam profundâ Victorum auaritiâ, vt post abrasa, expilataque templa pariter, ac domos: post ciues non semel vitam libertatemque redimere coactos; in mortuorum quoque monumenta sæuitum sit, humo reuulsis ablatisque inde sepulcralibus lapidibus, atque in Angliam auectis, ac palàm, hæresi ipsa erubescente, diuenditis. Quibus profectò spolijs, & sibi Norritius non leue dedecus, vel apud gentis suæ scriptores: & in Anglos omnes odium Belgarum, eam populationem, nouo nomine, Anglicanas furias hodieque execrantium, comparauit. At Alexander, qui Mechliniensium infortunio eo magis indoluit, quo maiore illorum confidentiâ id acciderat, non receptis intra vrbem, quos ipse immiserat, Epirotis equitibus Georgij Bastæ; properauit Montes ingredi; ibique in principe templo Gubernator prouinciarum, prisco solennique ritu salutatus, confestim ordinando ciuili militarique statui

Cortracum recuperant Malecontenti:

1. Mar.

Fœderati

10. Martij

capiunt Ninouã,

& Mechliniam,

9. Apr.

furiali depopulatione,

inde Anglicanæ furiæ:

Camdenus Annal Angl. par. 2

Alexander prouinciarum Walonum regimen capit.

29. Apr.

1580 concil. status — statui animum adiecit: ac suppleto principali concilio, in Octauij Gonzagæ, Serbellonij, ac Tassij locum, qui senatorium munus obierant iussu Regis in senatum inducti, non tamen eiusdem diplomate inter consiliarios adlecti, Marchionem Rubasium, Comitem Lalinium, & Rassinghemium nominauit. Vt verò Sanctæ Gertrudis, ac Marollæ Abbates in regium hunc senatum admitterentur, quamuis vtrique, ob egregiè præstitam in Coloniensi conuentu operam, Terranouæ Dux id spopondisset, & Rex inter consiliarios destinasset, & Alexander instituisset, adduci non potuere prouinciarum Delegati: opponentes simulato in præsens vnius diei obsequio, præterita eorum facinora regijs partibus perpetuò noxia: TVTVM autem non esse, ingenia odijs innutrita, nouo conciliata beneficio, velut delinitam factis haustu v peram, in sinum admittere. Acrius de nouo militum delectu disceptatum: decretumque, vt exercitus triginta peditum millium, quinque equitum conflaretur, stipendio menstruo ab Rege quidem ducentorum quinquaginta millium aureorum, reliquo autem à prouincijs persoluendo. Equitatui, nam huius præcipui duces abierant, Gubernatorem imposuit Marchionem Rubasium, promptum animi ducem, præferuidumque. Equitum leuis armaturæ Legatum addidit Marchionem à Monte, notæ iam pridem fidei, bellicæque virtutis: & Commissarium generalem dixit Georgium Bastam, origine Epirotam, in pago tamen Tarentini agri natum, militari scientia clarum: quem è Farnesiana schola supremum Cæsarei exercitus Ducem vidimus in Pannonia ex Othomannicis copijs perpetuò victorem. Vtrumque autem horum, quos nominaui, & Epirotas omnes, & Italorum multos tanquam è Gubernatoris domo, prouinciæ, quamquam externos, non abnuebant.

senatum supplet eorum loco qui discessere.

Duos tamen admitti repugnant Vvallones.

De nouo exercitu consultando agit Alexander

Viceconte Gàdauen — *magistrum equitum creat:*

Tenente — *& vicarium eius*

Rocca, pagus; qui poscia Hu- ste Comes. — *& Commissarium generalem.*

ET RVBASIVS quidem Alexandri iudicium citò commendauit. Etenim post captam Nirouam, Engelmunsterum, castrum fluuio Mandræ vicinum, obsidione cinxerat Lanua, commissaque Marquettio Vicario quatiendæ arcis curâ, ipse Insulas, oblata subito spe intercipiendæ vrbis, cum parte copiarum clam diuertit. Sed audito, Rubasium liberando Engelmunstero cum quindecim turmis Epirotarum Italorumque, & selectis aliquot Vvallonum cohortibus aduentare; mutato consilio, relictis ad celeritatem nonnullis suorum centurijs, in castra extemplò redit: ac Marquettio mandat, vt arreptis quinquaginta maioribus sclopetarijs, Isinghemium contendat: ac pontem, quo Mandra ibi traijcitur, interscindat. Eodem tem-

PVGNA apud Engelmunsterum.

Lilla — *Lanua obsidet Engelmunsterum*

cui liberando aduolat Rubasius.

Moschet tiri

pore Bica equitum ductor, qui cum duabus sclopetariorum turmis præmissus fuerat à Rubasio ad occupandum pontem, Isinghemium festinauerat: iussisque suis equo descendere, commissâ confestim pugnâ, ponte Marquettium expulit. ac superueniens interim Rubasius, relictis custodia pontis aliquot Vvallonibus, aggredi statuit hostium castra prius, quàm Odettus Telinius Lanuæ filius quàm ocyssimè Vvacchanam missus à patre, aduocaret inde relictas cohortes. In ijs castris Lanua delegerat equitatui suo armorum aream aliquanto quidem angustiorem, sed situ percommodam, ac fermè inaccessam, nisi aditu vno, eoque à quingentis maioribus sclopetarijs, proximas molas insidentibus, præmunito. Per hunc aditum in castra Bicam irrumpere, vnà cum Georgij Charisææ, ac Nicolai Bastæ, lancearijs turmis, additis aliquot peditum cohortibus, Rubasius iubet, ipse cum reliquis copijs in tempore affuturus. Erant equites Lanuæ circiter octingenti, veterani fermè omnes, per turmas alijs alias successuras ita dispositi, vt in aditum, quem satis tutum dicebam, latus obuerterent. eo consilio, vt dum commilitones apud molas pugnarent, ipsi, si opus foret, ex alia castrorum parte prodeuntes, Rubasianos à lateribus aggrederentur. Sed Bica, superatis multo, quàm hostes crediderant, celerius ijs, qui ad molas stabant, eodem impetu illatus in castra, directa in primam, quæ Scotorum erat, turmam pilarum emissione, eam paulusum turbat: turbatam Charisææ Bastæque lancearij protinus inuadunt, motamque in turmas ponè astantes reflectunt inclinantque: inde equitatus omnis instar connexi consertique corporis, ab vnius impulsu partis, nutare vbique, distrahique cœpit: frustrà nitentibus inter eas angustias restituere ordines, inque locum gradumque reponere Lanuâ, ac præcipuis quibusque Gallorum. Quum subitò arma inferente Rubasio, recenti cum equite pediteque, ductoribus Camillo à Monte, ac Nicolao Cæsio: aucto cum cæde metu, pars in fugam conijcitur, pauci hostium impetum constanter excipiunt, Lanua expectatione filij pugnam sustinens, à plerisque desertus, ad extremum capitur. Dux, si quisquam alius, belli sciens, sed fortunam expertus plerunque improsperam, partibusque ab eo sumptis meritò iratam. Captus est semel in Tornacensi prælio, iterum ad Monconturnum, rursum captis Hannoniæ Montibus inter deditos obses retentus, quartùm hic, & quidem suis in castris: raro sine priuato infortunio pugnam ciens, quippe aut corpore saucius, aut brachio toto sectus, aut demum capite glande ictus

[Left margin notes:]
eius milites pro occupando ponte confligunt cum Lanuanis:
& pontem obtinent.
Castra Lanuæ:
eius militum numerus & ordo.
Castra inuadunt Rubasiani:
frustra defendente Lanua,
qui & ipse capitur.
Virtus bellica & fortuna eius.

[Right margin notes:]
1580
12. Maij
1569.
1569.
1572.
1591.

Pugna ad Engelmunsterum anno 1580.

A Engelmunsterum castrum obsessum à Lanua Generali castrorum Præfecto in exercitu fæderatorum.
B Castra equitatus Lanuæ C Statio eiusdem militum ad molam.
D Irenghemium pagus. E Mandra flu F. Marquettus equitum ductor, Lanuæ uicarius pontem defendens. G. Bica equitum ductor à Rubasio equitum Magistro immissus hostem fugat.
H. Bica, transmisso ponte, stationarios inuadit, perq; aditum molæ ingreditur castra I Nicolaus Basta, et Georgius Cariseus Epirotarum ductores per eundem aditum irrumpunt K eòdem properat ipse Rubasius cum Camilli à monte, Cæsyq; turmis
L Lanua pugnans capitur. M. Equites Lanuæ fugantur
N Lanua captiuus ad Parmensem Principem adducitur.

1580 ictus extinctusque. Desiderati ex hostibus dicuntur in hac apud Engelmunsterum pugna, paululùm supra sexcentos, capti cum Lanua Marquettius, ac nobilium multi: capta septendecim signa peditum, equitum vexilla quatuor, ac tormenta muralia tria, cum omni bellico in castris apparatu. Sed spolijs omnibus carior Alexandro fuit ipse Lanua à Rubasio velut in triumpho Montes adductus ad Alexandrum. Qui postquàm illum perhonorificè aliquandiu habuit, incertus animi de huiusmodi captiuo quid ageret, Regem consulit in hæc verba.

Numerus occisorum captorumq. & spoliorum ex Lanuanis.

Mõs de Enau

Alexander incertus quid agat de Lanua, consulit Regem in hæc verba:

26. Iun. *Quum primùm Lanua venit in manus meas, homo & sacramenti violator, (quo sacramento, è Montensi vrbe ab Duce Albano capta non prius emissus est, quàm se cum reliquis obstrinxit, Nunquam se militaturum aduersus Hispanum Regem): & hæresis, hæreticarumque partium vbique locorum ductor: & in primis rebellium Belgarum incentor, ac propugnator; reputans ipse mecum, huic vni non minus ab ingenij sagacitate, quàm ab assidua ciuilium discordiarum tractatione, artes inesse omnes, quibus consilio manuque bellum alere aduersus Deum, Maiestatemque vestram, diuturnum queat; decreueram, sumpto de eo supplicio, vti meritus est, externis hominibus documentum dare, ne spargendis per alienas prouincias turbarum facibus, venalem operam cuiquam præstent. idque peragere præmaturè auebam, antequam Maiestati vestræ integrum foret, in ea re quidquam certi præcipere: quo intelligerent omnes, sumptum in Belgio, non acceptum ab Hispania consilium. Sic enim sentio, FIDELIS ministri partes esse, si quæ ex animaduersionibus ac repulsis timentur odia, ea in se transferre, obiectuque sui, Principem tegere ab inuidia: illi beneficentiæ materiam, illi gratias seponere. Verùm quum planè prospicerem, quid hæc animaduersio effectura esset in Egmontio Comite, in Norcamio Sellæ Domino paucis antè diebus in fraudem inducto captoque, inque alijs regiarum partium constantissimis viris, apud Orangium iamdiu detentis: in quos si quid grauius statueretur, non leues profectò turbæ à Nobilitate cum ijs sanguine coniuncta timendæ essent; satius duxi, non aliud super eo consilium capere, quàm quod Maiestas mihi vestra suggerere non grauabitur. Interim Namurcum breui profecturus, illuc hominem mecum traham, traducendum inde Limburgensem in arcem, & Gaspari Robleo Billij Domino committendum: cuius fidei, si quid arcani de eo Maiestas vestra mandauerit credere vnicè possumus.* Ad ea Rex animo hærens, eoque nihil certi in hac causa respondens, (quod Regi solitum, quum dubiam laudis aut culpæ aleam ministro cedere satius ducebat) solùm Alexandro mandat, vt Marchioni Rubasio victoriam suo nomine gratuletur: spondeatque, memorem se virtutis eius indu-

à Lanua à Villerso

Rege nihil respondente de Lanna,

industriæque futurum, vti mox fuit. Sic Regis nihil de Lanua expedientis hæsitatio, in quintum vsque annum, hominis captiuitatem remorata est, donec eum cum Egmontio Comite commutari demum placuit. 1580

intercaptiuos asseruari Alexãder illum iubet.

MARGARITAM Alex. matrem mittit Rex in Belgium Gubernatricem:

Sub initium Augusti

INTEREA Namurcum aduenerat ab Italia Margarita Parmensis, Caroli V. filia, Alexandri mater, ab Rege destinata prouinciarum Gubernatrix. Etenim Rex, vt initis in Vvallonum reconciliatione capitibus satisfaceret, non diu super sorore dubitauerat, Belgarum populis per quàm grata, & ab ipsis sæpius ad illud regimen repetita. Hæserat quidem à principio, an inter eas bellorum tempestates, ac multorum naufragia, rei bellicæ clauum feminæ quamquam gubernationis nequaquam ignaræ, tutò committeret. Sed hærentem Cardinalis Granuellanus in consultationem adhibitus cum I. Idiaquesio rerum belgicarum in Hispaniæ consilio moderatore, in suscepta prius sententia firmauerat: modò iuberetur Alexander Gubernatrici adesse, & armorum imperium retinere. Sic enim & feminæ addi virtutem viri, & quidem Alexandri virtutem: & vnum ex vtroque Gubernatorem belgicis necessitatibus parem aptè componi. neque enim verendum, ne vnus futuri non essent, talis parens, natusque: quorum illa vnicum hunc vnicè diligeret, hic illam supra omne filij obsequium adoraret. Rex probato consilio, quid decreuisset, Alexandrum admonuit: iussitque prouincijs exponere, Motum se ad sororem suam, quamuis ætate grauem, eo insuper onere grauandam, vnico Belgarum bono, quibus acceptam fore illam non dubitaret, cuius diuturnam in eo regimine prudentiam comitatemque ad eorum mores accommodatam, experti iam essent, eiusque reditum coniunctis populorum votis sæpius expetiissent. Et verò non falsò expetitam, insolita prouinciarum gratulatio, Nobiliumque ad eam certatim inuisendam venerandamque frequentia palàm fecit. Nisi quòd publicam Namurci lætitiam interturbarunt veteranæ aliquot Germanorum cohortes, quæ vrbis præsidio destinatæ, sumptis armis, atque occupato mercatorum foro, stipendia, vt in nouo regimine, licentius ac minacius efflagitabant. Id quod animum perculit Alexandri, ad matrem salutandam Namurcum ex Hannonia contendentis: eo magis, quòd in itinere nunciatum est, haud procul esse centuriam Louanio egressam, properantemque, vt se seditiosis Namurcensibus immisceat. Erant Alexandro turmæ Epirotarum duæ: cum his transuersa per itinera incitatis equis, centuriæ Louaniensium improuisus occurrit, sumptoque protinus de subcenturione, sup-

eique Ducem armorum destinat Alexandrum.

& cõsilium suum prouincijs exponit:

quæ summa illã gratulatione suscipiunt.

sed lætitiam turbat seditio Germanorũ Namurci orta.

Namurcum

Ad quam disturbandam occurrit ex Hannonia Alex.

Et in via alios seditiosos plectit

1580 supplicio, nam Centurionem fuga procul abstulerat, milites paucis increpitos, velut vnius pœnâ placatus, Louanium remittit. Sed accitum ad se Licquium Louanio præfectum, traditaque ei stipendiorum parte in præsidiarios diuidenda; iubet, habita quæstione haud impunitos omittere reorum duces. Ipse interim, vt erat equitibus comitatus, Namurcum intrat: rectâque in forum tendens, conglobatis illic cohortibus inter preces ac minas stipendia confusè poscentibus imperato silentio, exprobratâque perquàm acriter importunâ inuerecundâque licentiâ, quâ inter ea populorum gaudia, ac venerantium officia, Caroli V. filiam, Philippi Regis sororem hostiliter obsedissent; iubet venire eorum aliquem, ac per modestiam postulata militum exponere. Discordes quem mitterent, turbidos atque impacatos relinquit minitabundus, ac certus omissis aliquando mollibus remedijs, præsente animaduersione contumaciam vlcisci. audierat enim propè iam esse, quos periculo matris anxius aduocauerat è Carolomontio sclopetarios equites, ac peditum Vuallonum signa. Quum ecce mutati repente Germani, siue meliorum suasu, siue aliquid de accitis auxilijs suboluerat, conserti, reuerentesque, Alexandrum circumstant, necessitati factum imputant, nudantesque corpora cicatrices ostentant, ætatem hispanis in castris actam, duriorem in dies militiam, nec stipendijs alleuatam obijciunt: orant, ne securitis mox annis militiæ inualidis, inopem adeò finem miserumque, ipse militum pater imponat. Motus ad ea Alexander, secumque reputans (vt ad Regem scripsit) quàm malè apud omnes auditura esset belgica Regis militia, si externus miles, post annorum complurium labores, emerito ære vacuus è regijs castris exigeretur, stipendijs partim enumeratis in præsentia, partim in Germania enumerandis, è Belgio dimisit. Valuitque exemplum, vt quæ Lucemburgensem prouinciam vexabant Fuggeri, & Barlamontij legiones, tanto quotidie pertinacius, quanto post Fuggeri obitum, exuto omni obsequio licentius prædabantur; missis ad Alexandrum legatis clementiam eius, opemque diuturnæ militiæ debitam implorauerint. Sic acceptis, sed eâ, quam prius abnuerant, conditione stipendijs, pars domum abijt: pars, non sufficiente quamuis grandi pecuniâ, (siquidem quæ Germanis debebantur, vetera erant ab Ducis Albani, ac Requesenij, Austriacique temporibus) Limburgensem agrum infensa retinuit. auctâ ex eo Margaritæ curâ: quæ quoniam Belgium ingressa, se se vidisset per Limburgensem prouinciam, velut per hostile solum, præsidio deductam, ac Na-

Tum Namurcum ingressus tumultuantes obiurgat,

Sciarlemont

Illi necessitates suas Alexandro repræsentant.

eumque mouent;

6. Aug.

& stipendiorum parte accepta Belgio abeunt.

Horum exemplo alij alibi compo-nuntur:

9. Maij

Alex. ad Regem 11. Aug.

At Margaritam hisce turbis mota pœnitere incipit admissi regiminis

Namurci statim obsessam; longè profectò, quàm sibi persuaserat, turbis agitatum grauioribus Belgium nacta, damnare apud filium cœpit facilitatem suam. Sed Alexander, vt malum non inficiabatur, ita prudentiam eius extollebat, cui, modò Rex ab Lusitanica expeditione liber, Belgium liberalius aliquando respiciat, prosperiora in posterum omnia augurabatur. Sic ille tunc quidem apud matrem. ceterùm Cardinali Granuellano scribens, quem consilij authorem ex eius litteris deprehenderat; *Negat ea partitione regiminis, Belgio consultum, aut sibi: cui arma tractanti apud homines ægrè parentes, & libertatis immodicos, addi non distrahi authoritatem oportuerat. Matri omnia se debere: nec opinari se, quemquam esse mortalium promptioris ergà parentem obsequij venerationisque. idque non propter naturæ solùm iura, sed etiam ob singularem sapientiam dotesque maximi Cæsarum filiæ, Regumque maximi sororis, cui vel hastati peditis in munere deseruire, laudi nimirum sibi decorique ducturum. Verùm diuiso cum ea imperio Belgium moderari, Regis causæ conducibile non esse. Itaque quum sextus iam instet mensis, ex quo ipse præfecturam inierit apud Vvallones, idcòque ex eorum conditionibus nouus in prouincias Gubernator inducendus sit; obnixè orare, cum Rege transigeret, vt sibi Belgij curâ mox libero regias manus deosculatum adire permittatur.* Accessit ad Alexandri sententiam Margaritæ voluntas, quæ nouis quotidie turbis offensa, semestri quamuis elapso, regimen adire non sustinebat: precata filium, onus ne deponeret; dum responsa Regis opperiretur; cui pridem compositis litteris ostenderat, regimen prouinciarum quacunque ratione diuisum, præsenti rerum statui opportunum non esse. ac falli, qui ob matris filijque coniunctionem indiuisum putent: satis diuidendum, (si cetera desint) contentionibus ministrorum. vrbana quippe negotia eo maximè tempore ita armis innexa implicitaque, vt dubitari non possit, quin in eorum separatione, certamen inter bellicos politicosque consiliarios ad se se illa trahentes, assiduè futurum sit, ingenti negotiorum morâ, atque pernicie. Ita quoque visum Alexandro filio, quem administrationem interim continuare compulerant & ipsa, & Procuratores prouinciarum, testati, si quid Belgio aduersi contingeret, Alexandro Principi tribuendum. Verùm quum à Cardinali Granuellano, atque à Petro Aldobrandino Margaritæ aulico, (quem ipsa quatuor antè mensibus ad Regem allegauerat nuncium aduentus sui in Belgium, eique nuper hanc regiminis causam cum Rege transigendam imposuerat) aliquoties responderetur, Regem in sententia perstare:

Marginalia:

1580

Alexander illam animat,

non tamen probare se hanc imperij diuisionem scribit ob has causas.

1. Sept.

à die 29 April.

Ita quoque sentit Margarita.

eamq; sententiam Regi scribit

1581

1581 1. Feb. 1581. stare: Rexque ipse, festinatis ad Margaritam, atque ad Alexandrum litteris, huic mandaret, vt matri persuaderet Belgij præfecturam capessere: illi, vt filium induceret ad operam ei in armorum administratione præstandam. Margarita quidem expugnata est. ostensisque Alexandro litteris tum à Rege postremùm datis, queis iubebatur, cum filio administrationem inire: tum à Granuellano non obscurè significante offensionem Regis, si obluctarentur; denunciat Alexandro, se onus exinde subituram, sed cum ipso partitam. proinde orat, ne Regi acrius obnitens, iudicium Principis, dissentiendo, damnare videatur. immobili ad ea Alexandro, quòd diceret, eiusmodi regimen nec publicè vtile, nec priuatim decorum, atque adeò nec Regi denique probandum. 6. Mar. Ad quem ipse in hanc sententiam multa quum perscripsisset, quibus ex ea bipartitæ administrationis forma certam prouinciarum perniciem conficiebat, non dissimulans honoris inde iacturam sui, Cardinali Granuellano mentem prorsus omnem denudandam putauit. Namque post cursim expositas dissensionum occasiones, se inter, ac matrem, haud dubiè secuturas, partim ipsa negotiorum necessitate, vbi eorum ratio vni non redditur; partim æmulatione inter arcium vrbiumque Præfectos solito maiore, quasi eorum iura, quorum personam referant, defensuros; partim aulicorum culpâ nonnullorum, quos matri percaros, sibi parùm beneuolos non ignoraret; queritur, operam suam adeò malè collocatam in Belgio visam fuisse Regi, vt, quo maximè tempore dignum aliquid liberalitate Principis expectaret, de gradu positus (quod in militia inusitatum) dimidiata administratione plecteretur. *Et quid enim ad eam diem à se factum, quod accessionem gratiæ apud Regem, omnium gnarum memoremque, non meruerit? Initio præfecturæ, repertas à se prouincias regiarum partium ex vniuersa Belgio omnino tres, quarum tamen vnam ipse, Austriaco Gubernatore, subiecisset. in præsentia, & quidem intra biennium, septem siue octo numerari, præter vrbes in Brabantia aut obsidione domitas, aut officijs & curâ ad obsequium traductas. Hæc autem peracta cum exercitu, vt ab Austriaco acceperat, primùm modico, atque intra munitiones obsesso: mox aucto quidem, sed stipendijs imminuto, tum, remotis Hispanis externisque, relictum se in Vuallonum manibus, semestrem Gubernatorem, atque adeò expositum eorum contumaciæ, tanquam abiturum. glissentibus interea hostium copijs, irrumpentibus passim in Belgium Gallorum auxilijs, auditis vndique defectionibus inter suspectos, suspectantesque, inter Præfectorum arcium, Tribunorumque diras, stipendijs non procedenti-* Limburgum

sed Rex non mouetur,

& ad Margaritam atque ad Alex. scribit.

Illa dat manus;

Non Alexander,

qui Regi sententiã suam exponit;

At Granuellano planius aperit causas dissentiendi:

additque apud eum querelas:

& conficit, diuisionem illam imperij nec debitam meritis suis,

quæ large & exverò commemorat:

bus, denunciationes: inter legionum seditiones ac minas, quas ipse 15
non rarò aut suo ære placauerit, aut periculo suo perterruerit. Et
tamen aduersus hæc omnia stetisse se semper impauidum inuictumque; &, post emissos Hispanos, cum tyrone exercitu, quem armorum rudem componere agmen, ad ordines se recipere, hastam inflectere (quod Tribuni dedignentur) ipse docuerit: pecuniâ ab Hispania suppeditatâ semper parcè, interdum nullâ, rarò opportunè, non modò sustentatas à se partes, regijque nominis existimationem; sed etiam additas prouinciâs, amplificatam catholici exercitus gloriam, auctum sibi apud hostes vsque adeò nomen, vt profectò, æstimatis, quibus hæc patrata sine viribus, pro milite famam Ducis pugnasse, & causam Deumque vicisse dicendum sit. An post hæc, æquo posse animo ferri, horum nullam, tanquam ingrata Principi fuerint, rationem haberi? Et ferri tamen posse, si vni res sibi denique obesset.

nec præsenti Belgarum status.

Sed quum hæc imperij diminutio authoritatem imperantis infringat, ministeria confundat, obedientiam pessundet, atque adeò in perniciem prouinciarum vertat; decreuisse se, nudam armorum præfecturam non admittere, ratum Regi æquissimo rerum æstimatori non improbandum consilium eius, qui malit se gratiâ, quàm Principem ditione sua periclitari. Quamobrem obsecrari à se Granuellanum,

Itaque aut discessum petit,

quem patris semper loco veneratus sit, vt hæc Regi subyciens, authoritatem quoque suam in loco adiungat. non quo eius operâ præfecturam Belgij integram sibi continuatam velit, id enim auersari se ac deprecari: sed vt sibi per Regis clementiam liceat, aut in Hispaniam ad eius conspectum ire,

aut priuatum militis munus.

aut in Belgio priuatum militem matri adesse: certè ne intra prouincias sistatur cum eo dimidiati regiminis dehonestamento, ex quo detrimentum Regi, dedecus sibi procreetur.

Rex perstat in sententia.

Hæc à Granuellano Cardinali perlecta Regi, quamquam is nullo offensionis indicio audijt; velut eodem animo ingenioque scripta, quo gesta: & ea ad fugam concepti dedecoris, non ad prædicationem gloriarum referebat; tamen parùm illis motum esse nunciabatur Alexandro à Granuellano, & Margaritæ ab Aldobrandino. Igitur euulgato inter Vvallones Alexandri discessu,

Vulgatur Al. discessus e Belgio, cum magnis procerum querelis:

tumultuari cœptum à belli Proceribus, palàm edicentibus, si ita desererentur prouinciæ, renunciata Regi militiâ; sibi quemque consulturum. Vnus inter eos lætari Mansfeldius credebatur, non quidem offensus Alexandro, quem potius amabat ante alios, colebatque; sed expertus olim singularem Margaritæ beneuolentiam, sperabat armorum onus in se vnicè à Gubernatrice inclinandum. quo intentius Rubasius aliique Mansfeldianæ spei non ignari, abscessum Alexandri Principis improbabant.

quæ Regi Margarita significat

Itaque Margarita, super alias causas,

sas,

1581 16. Mar. sas; hanc etiam militum denunciationem Regi perscribens orauit Maiestatem eius, ne quid in Belgio immutatum vellet. & Alexander, misso iam in Lusitaniam Adriano Gomicurtio Traiecti Gubernatore, fortunato semper commissorum interprete, discessum suum apud Regem vrgere non destitit; eius clementiam precatus, sibi persuaderi pateretur, hominem tot nominibus Maiestati eius innexum mancipatumque, quique semper occasiones ei parendi vitâ ipsâ cariores mercari vel sanguine consueuerit; causam vtique habere permagnam, cur in præsentia iussa eius morando, interpretari potius commoda Principis, quàm exequi verba coactus sit. Rex tot è Belgio litteris, nuncijs, deprecatoribusque tandiu fatigatus ac fessus, ne aut persistendo cogendoque, Alexandrum offenderet ægrè parentem, eoque nec diù pariturum: aut illum reuocando, tali se Belgiumque despoliaret Duce, cui quem compararet, non facilè habebat; à suscepto consilio desistendum satius duxit. Vt tamen & sorori frustrà in Belgium inductæ consuleret, & destinationi suæ: quasi ERRORIS confessio sit, mutanda fecisse, alio nomine Margaritam in Belgio detinere statuit. Scriptisque ad eam 29 Decembr. 1581. litteris, ac laudato eius tum prompto obsequendi animo, tum operâ ad permouendum filium adhibitâ: postquàm exemptam illam onere, quod imposuerat, idque integrum Alexandro restitutum exposuit, addit; *Non idcircò visum sibi, è Belgio illam, vti ipsa postulauerat, liberare: non solùm ne sermonum materia præbeatur multis, subitum eius abscessum in matris filijque contentiones, ac dissidia relaturis: sed etiam vt, quum rebelles ita vi armisque domandi sint, vt simul locus aliquis pænitentiæ ac regressui commonstretur: quumque illud nemo melius Alexandro impleat, sit ipsa veluti ara fugitantes alliciens, retinensque. sic enim expertum se,* RARÒ *impunitatem frustrà proponi: & plerumque spe veniæ scelera disparari. Belgarum in eam studium & obseruantiam summa esse; & parem et prudentiam. ex quibus futurum, vt ceterà contumaces sequestrem illam ac mediam non refugiant: & ipsa patrocinium offerendo, reduces componat, & obedientiæ ac paci restituat. Capeßeret igitur libenti animo prouinciam: delectaque arbitratu suo vrbe ad hoc clementiæ tribunal accommodata, sibi persuaderet, nullam ex omnibus rem esse, in qua fratri obsecundare gratius vnquam possit.* Eadem Alexandro Rex scribens, causisque sustentati ad eam diem consilij sui redditis; quid de sorore in Belgio retinenda statuerit, quantumque repositum in eo puter, admonuit. Ac post commendatam ei rem belgicam, sua Rex manu addit, *In prouinciarum administratione nihil eße, quod ab eo partes omnes*

ad eum permouendum.

vbi tunc erat Rex

sed Alex. discessum suum vrgeri mandat apud Regem, hisce rationibus.

Rex denique à consilio desistit.

Margaritam tamē iubet in Belgio subsistere, sub alio nomine,

quod ipse Margaritæ exponit in hunc modum.

Idemque Alexandro significat,

cum hoc monito

Q 2 ex-

explente desideret, præter id, quod aliàs admonitum voluit, ut 1581
in posterum vitæ suæ parcior, imperatorijs artibus, quibus potest polletque, contentus sit. Et quoniam ex præfectura Margaritæ tradita, abrogatum iam erat imperium Alexandro, Rex nouum ei diploma transmisit. quod vt factum est rogatu prouinciarum, Alexandrum Gubernatorem deposcentium, (hæc enim afferebatur in diplomate causa) ita hoc ei supra omnes retrò Belgarum Præfectos honorificum gratulatur ab Hispania Funcquius rerum belgicarum curator apud Regem. At Margarita parendi quidem anxia, sed Namurci quum diù morata, vix operæ suæ locum, cunctis arma respicientibus, videret; reditu impetrato, ac relictâ, quam supra triennium habuit, non exercuit præfecturâ; septembri mense anni sesquimillesimi octogesimi tertij in Italiam profecta est. Atque in hunc modum designatio illa Regis, tres ipsos annos conati inter matrem natumque distribuere imperium, (seu causam referas ad non diuiduum Belgij regimen, seu potius ad hominis animum in regimine non diuiduum, frustrà ad extremum fuit.

Ac simul nouo illum diplomate Gubernatorem honorifice confirmat:

29 Dec. 1581.

& Margarita impetrat ab Rege reditum in Italiam:

DE BEL-

DE BELLO BELGICO
DECADIS SECVNDAE
LIBER QVARTVS

SED ME necessitas rem simul omnem non interruptè comprehendendi, ad rempora postea memoranda transduxit. Vnde, retracta narratione, redeo ad intermissas cum tumultuantibus curas Alexandri. qui vix diem septimum hæserat apud matrem, quum de Alosti periculo, deque aliquotum Nobilium tentamentis sollici- — DEFFCTIONES aliquot ciuitatũ & Nobilium,
Mons de Ennao. tè admonitus, Montes confestim repetijt, propius inde cum regio Senatu consulturus. Et gliscebant in dies hinc atque inde suspiciones, trepidis offensisque, vt memoraui ciuitatibus, ex militum querelis arces deserentium, deditionesque minitan- — ex pecuniæ inopia,
tium: Rege interim nouis Imperijs intento, ac vetera securius — & Regis morbo,
Lusitan. posthabente. Accessit & Regis morbus, qui vt ingrauescere ab aula nunciabatur, ita pernicialis ac supremus vulgò est creditus. Immò (facili persuasione multorum, occultari Principum fines nominibus ingrauescentis morbi) mors Regis toto — famaque mortis eius.
statim Belgio euulgata; festinante per hæc turbida Orangio, ri-
Plin. l. 9 c. 24. tu aranei nubilo texentis. Et verò vix vlla in prouincijs Regi parentibus vrbs, pagusue, aut castrum erat, quò ille turbarum — Orangio occasiones nõ omittente.
fila non deduxerat. Iamque eius astu Diestemium, Sichemiumque in manus Ordinum deuenerant, sinistrâ Vvallonum præsidiariorum famâ iussisque ab Alexandro arcis vtriusque Guber-
Mastric natoribus attineri. Quin & Traiecti præsidiarios palàm denun-
Alex ad Reg. 15. Aug. ciantes, portas se se sollicitanti Orangio reclusuros, nisi pecunia actutùm solueretur, Alexander transmissâ ad Gomicurtium Gubernatorem duorum millium aureorum summâ, quam fortè per eos dies ab Octauio parente, ceterà vacuus, acceperat, — Traiecti præsidiarij accepto ære sedantur.
vtcumque sedauit. Sed multò altius perculere animum eius
Maximil. Hennin. Boss. Com. subitæ primariorum aliquot defectiones. Namque Auxij Dominus, Comitis Bossuuij frater, præter omnium expectationem, conatus Alostum præfecturæ suæ vrbem Orangio tradere, — Relinquunt Regis partes, Auxij Dom.

dere, repulsus à Magistratu, ac loci præsidiarijs, in castrum suum L.cherchium se recepit, eiecto inde Regis præsidio, Ordinumque admisso: ipse interim exutus & patria turmâ belgicorum equitum, & Alosti regimine, & præfectura siluarum, immò & vxore ipsa mariti transfugium execratâ, atque Alostum cum filijs clàm digressâ. Maius adhuc aliquid molitus est Gulielmus Hornanus Hesij Dominus, cum Chrecquio, Inchioque, Summa consiliorum erat: vt Hesius suam, & quæ captiui Egmontij fuerat, sibique tunc parebat, legiones in seditionem excitaret: atque à Regis partibus abstractas vementi è Gallia Alenconio adiungeret, eumque Armenteriæ primus exciperet. Chrecquius Ariam, vicinaque loca in Alenconij nomen adigeret. Et eundem Inchius arcis Cameracensis Præfectus in vrbem, vti iam erat pactus, admitteret. Addunt aliqui, Hesium de Alexandri nece cogitasse: quem orare decreuerat, vt se, sequenti die, explicaturum legiones Cameracum versus destinatas aspectu suo dignaretur, alacritate militum haud dubiè gauisurus. Conuenisse autem illum cum aliquot legionarijs in scelus coemptis, vt inter salutandum festa sclopetorum explosione Ducem, ipsi alijs immisti ignorabilesque, Alexandrum pilis impeterent, sternerentque. Consilium cum aliquot Gallis initum primus omnium Alexandro aperuit Vuallonum ductor Montinius, admonitus à Centurione suo Gallo, cui in partem ascito Hesius destinata communicauerat, ac litteras transmittendas ad Orangium, Alenconiumque tradiderat. Alexander, licet Montinius, mox & Rubasius affirmarent, posse Hesium in potestatem haberi, idque in se reciperent; tamen laudata eorum fide, actisque Regis nomine, gratijs, addidit, cautius & procul ab inuidia sibi quidem videri, si, quæ eacunque esset proditio, nouis adhuc indicijs exploraretur. id enim haud dubiè gratius Regi futurum: ne per speciem nouæ culpæ vlcisci veterem videretur. se certè ad huiusmodi animaduersionum ministeria ægrè adduci. Interim ipse, quamuis ob vetus Vuallonum in Gallos odium, illorum industriæ non parùm in ea causa tribueret, attamen nihil cunctatus, Armenteriam, aliaque suspecta in oppida fidos sibi homines, strenuosque festinauit; qui ad omnia intenti, si quid vspiam moueretur, prompta vicinis è locis præsidia euocarent. Quum Rubasius occasionem nactus inuisendæ matris in castrum non procul Condæo nuper adductæ, illuc Hesium adduxit, nobiles apud matrem mulieres libenter salutaturum, atque ibi captum (namque alibi quidquam in eum attentare militibus suis sop-

tum

Margin notes (left):
& Hornanus, & Chrecquius, & Inchius,
conspirati tradere Alenconio legiones,
& arces,
& moliri necem Alexandri,
in hunc modum,
Montinius & Rubasius detegunt insidias Alex.
qui oblatam eû capiendi operam non admittit.
Hesius tamen astu capitur à Rubasio.

Margin notes (right):
Bahage de Bosc....
Eq. Rinal Alexandri aulicus in comment.
Emanuel Lalin.

1581 tum, arduum habebatur) iussit illico traduci Quercetum proximum oppidulum, sed munitum, ibique asseruari, dum Parmensis admoneretur. qui successu lætus, præsertim, quòd liberum se, Regemque ab inuidia videret; delectos ex reconciliatis Regi prouincijs singulos causæ cognitores Quercetum
Quesnoy immittit. à quibus expressâ primos inter congressus rei confessione, eâque in earundem prouinciarum concilijs expensâ, reus Maiestatis est habitus. Nec post multò accessere ab Rege litteræ supplicium imperantes. Sed cunctabatur Alexander, commiseratione in sororem eius: quæ nupta Egmontio, eodem tempore virum apud hostes captiuum, & fratrem capitis damnatum lamentabatur cum Margarita Alexandri matre Namurci agente: & à iudicibus reus pronunciatur. Alex. differt ali quandiu supplicium.
24. Septembris quam & Hesius compositis è Quercetensi custodia litteris precatus est, Auocaret ad se cognitionem: aut saltem, pro sua apud Regem fratrem gratia, laxius aliquod festinatæ damnationi spatium impetraret. Sed elapsis, qui inter coniuratos custodiebantur, Hesij Oeconomo, Chrequioque, Alexandri iussu Hesius,
8. Nouembr. quinto postquàm intra Quercetanam arcem attinebatur mense, securi percussus est: nulla Belgarum in eum commiseratione, tandem gladio plecti iubet
1576. Vide l. 8. Decad. 1. quorum multos ex primoribus in senatu olim capi, & in custodiam trahi ipse tunc Bruxellensis vrbis Gubernator imperauerat, superbo iuuenis ingenio, & commutabili, quique semper alibi, quàm quo loco erat, esse mallet. Eius bona, quæ fisco debebantur, deprecatore apud Regem Alexandro, sorori attributa sunt: Crequij verò, & Espinoij Principis, si absentes damnarentur, vti agitabatur, illa Comiti Reusio tanquam ex eadem Croyorum familia, hæc Marchioni Rubasio Principis fratri ab Rege destinata. Aucto interim tam Regi, quàm Alexandro gloriæ censu, quos ab alienis facultatibus intactos, facilè constaret in perduellium supplicijs ius & æquum sectari, non iudiciorum retibus, vindictæque iustitiæ telis venationem exercere. Hominis ingeniũ &bona non fisco sed consanguineis attributa.

NEC minus sollicitum iampridem res Frisiæ Alexandrum
Georg. Schin. habebant, obsesso Groningæ Rennebergio, desertumque se, postquàm regias partes sequebatur, conquerente: præsertim audito, Philippum Comitem Holachium nouis instructum copijs ad castra ante Groningam aduolare, aggrediendæ vrbi ab affini Orangio destinatum. Discruciabatur ad hæc animo Alexander, pecuniæ inopiâ tristibus vndique nuncijs occurri non posse. Tamen venalem se ante passurus, quàm tradi in manus Orangij Rennebergium; ære vndecumque conquisito, cohortibus aliquot in Champensi territorio contractis, adiunctisque ad tria hastatorum signa Thomæ Epirotæ, prænobilis equitum ducto- HARDEMBERGENSIS pugna. Ad aggrediendã Groningam iam obsessam tendit Holachius. contra quem suos mittit Alexander.

ductoris admonuit Iacobum Coudenhouium, Rennebergij amicissimum, vt germano frisioque cum milite, quem acceperat à Terranoua Duce pecuniâ conflauerat, prestò esset; præfectoque 1581

Schenchio duce;

his simul omnibus (erant autem tria millia peditum, equites fermè sexcenti) Martinum Schenchium, strenuum, scientemque militiæ Ducem: & contendenti in castra Holachio maturè anteuertere, intercludereque aditum iubet. Sed Holachius, omissis castris, occurrere Schenchio, & pugnæ necessitatem inferre decreuerat. Et iam vterque ad Hardembergam, extremæ Transisselaniæ pagum, prope Vidrum amnem venerat, militibus festinato cursu, & intentissimo solis ardore fatiscentibus; aliquibus etiam, præsertim ex Holachianis, æstu sitique, nam riui passim aruerant, extinctis.

Viduus seu Vechta.

circa finem Iunij.

copiæ vtriusque exercitus:

Erat Holachius equitum numero, & campestribus tormentis septem, quæ apud Regios nulla, non parum superior: ductorum tamen virtute longè post erat.

Schenchij astus;

Et Schenchius specimen sui statim dedit. Nam dum vterque aciem instruit, ita suam ipse circumegit, vt solem sibi à tergo relictum, hostibus in oculos obiecerit. Tum pugnam aggressurus, quòd

& militum pietas,

eius equites, depositis paulisper galeis, elatisque in cælum manibus, Dei opem militariter implorarent, irrisione hostium exceptus est: quasi iam, vt Holachius animans suos aiebat,

irrisa ab Holachianis

manus darent, nudaque capita victori submitterent: tantoque id magis, quanto ad primam tormentorum emissionem, loco

Pugna procul à castris.

mota Epirotarum ala, excussoque ex equo Coudenhouio, inclamare victoriam cœpere Holachiani; frustrà interim Schenchio firmare trepidos adnitente, suamque illis virtutem, ac Rennebergij intra vrbem obsessi salutem in eorum manibus sitam repræsentante. Et verò ex breuis euentu pugnæ, deditio pendebat vrbis tertium iam obsidionis mensem ægrè sustinentis.

Calliditas obsidentium, vt Groningenses ad deditionem impellant;

Atque inde attentandæ fraudi quæsitus est locus. Nam dum eos, qui Groningam obsidebant, quique obsidebantur, suspensos æquè haberet Hardembergensis pugna, & vtrique in horas nuncios instantis euentus expectarent; ecce in Foederatorum castris festi collucere ignes, circumsonare plaudentium murmura tormentorum, tubarumque cantus, & omnia in lætitiam composita, velut acceptæ argumenta victoriæ Groningensibus ostentare: quin & misso tubicine, sollicitare ad

sed detegitur à nuncio qui narrat obsessis

deditionem obsessi, gratiosisque ad celeritatem conditionibus adurgere. Et procedebat, mœsta cessuraque ciuitate, iam dolus; quum repentè festinatus à Coudenhouio nuncius ad Rennebergium, ordine vti gesta erant in prælio cuncta, in hunc modum

pugnam;

commemorat: Pugnæ initium amisisse Holachianos, ob per-

1581 perniciem Epirotis illatam à prima tormentorum impressione: aucto dein metu à Condenhouij casu duabus pariter lanceis impetiti. sed turmis in gradum repositis ab ductore Epirotarum Thoma, cui cum hastata Germanorum cohorte accesserat Runelfeldius, & mutato equo redierat cum Frisijs suis Coudenhouius, redintegratam esse vtrinque pugnam. At vrgente prouectas hostium centurias Schenchio, trepidationemque, mox & cladem in peditatum inferente; non diu euentu dubio certatum esse, fugam arripientibus Holachianis, eoque pluribus interim cæsis. &, quantum colligi tunc quidem potuit, desideratos ex victis non pauciores mille ac quingentis: exceptoque Holachio, plerosque ductorum aut cæsos, aut captos. ex victoribus non maiorem quàm duorum & quinquaginta iacturam hactenus repertam. ceterùm tormentis hostium impedimentisque omnibus in potestatem redactis, eodem impetu Couordiam victores mouisse, atque oppido atque arce haud dubiè potitos iam esse. Enimuerò tam opportuno, insperatoque nuncio reuixere Groningenses: statimque excitantes per mœnia passim ignes, pari tormentorum tubarumque responso, adhuc læta agitantem irrisere hostem: eumque, vt raptis properè signis castra desereret, audito præsertim aduentare Schenchium, perpulere. Et Schenchius cum victricibus copijs triumphantis in modum vrbem intrauit: nonnullis eundem illum esse mensem memorantibus, quo ante hoc tempus annis quatuor & quadraginta, Georgius Schenchius Groningam ingressus, Caroli V. nomine in deditionem accepit. At Rennebergius & animis à victoria, & militibus ab Alexandro auctus, Groningâ confestim egressus multa cum Orangianis prœlia plerumque feliciter commisit. solùm in Stenouicensi obsidione non perinde ei cecidit alea, hostili præsidio in oppidum immissio per amnem Brocsilam repentè glaciatum. Qua in obsidione mitam à Norritianis fuisse viam trasmittendi litteras ad obsessos, per tabellarios ab interceptoribus securos, refert in sui temporis historia Bulingerus. Nam plumbeo globo duarum fermè librarum ex vna parte perterebrato, intra eam latebram litteras includebant, ac foramen alio plumbo ferruminabant. in altera parte, aperto angustiore foramine funiculum, qui diù ignem aleret, appendebant. Tum globus tormento in vrbem excussus, atque indicio coruscantis funiculi tamquam nuncius ex amicis castris agnitus exceptusque, litteras resignabat. Hanc porrò viam per huiusmodi tabellarias pilas arcana perferendi, vsurpatam ampliatamque nuper vidimus in obsidione Taurinensi:

Albanenses

& regiorum victoriam,

& numerum vtrinque cæsorum,

Vnde verioris lętitiæ signis Groningenses illudūt hostibus,

qui obsidionem soluunt

Schenchius vrbē intrat

Rennebergius cum hoste sæpe confligit,

non ex voto in Stenouicensi obsidione:

Norritius Tribun. Anglor. lib. 6.

in qua transmissæ sunt litteræ ad obsessos

miro sane modo,

nensi: diu continuato inter Sabaudum Principem, & Insubriæ Gubernatorem, per igneos hosce cursores, commercio litterarum. Quæ libenter ipse memorauerim, quòd æquius sit, transmitti ad memoriam posteritatis illorum inuentum, qui hæc mortis instrumenta transtulere sapienter ad salendas firmandasque obsessæ ciuitatis spes: quàm qui eadem ad inferendam mœnibus ac domibus stragem, dirè ingeniosi, protulere. At Rennebergius, præter Stenouicum frustrà tunc quidem attentatum, ceterùm Delfzila valido ad Amisiam castro potitus, classe ad loci auxilium nequidquàm ab Hollandis immissa: Conordiâ recuperatâ, Oldensaliâ captâ: victo rursus ad Burtangas paludes Holachio, relatis in ea pugna vno equitum, octo peditum signis, cum tormentis sarcinisque omnibus; multùm profectò regias partes per Frisiam, Transiselaniamque firmauit. Hæc quamquam læta prosperaque, non tamen ab Vvallonibus sine querela in vulgus audiebantur: quasi Alexander, milite in Frisiam subinde misso, posthaberet eorum prouincias, in dies magis ac magis expositas incursionibus, ac prædis hostium, Cameraco, ac Tornaco impunè prodeuntium: immò, quod pudendum esset, pressa vexatàque adeò Valencenâ, hinc à Bouchemio, inde à Condæo, arcibus vtique non Antuerpianis; vt iam ciues egredi vrbe, nisi armati non auderent.

ET SANE Bouchemij proditus captusque à Villersio anno superiore Norcarminis Sellæ Dominus, stimulabat Alexandrum ad vrbis, Præfectique vltionem. Itaque lætus, vsurusque earum opportunitate querelarum, ad eam expeditionem suscipiendam, adiumento pecuniæ aliquo à Valencenatibus oblatæ, Mansfeldium illuc protinus immittit, cum Montinio, & copiarum parte, iusso cum tormentis aliquot sequi Mottæum: & Rubasium, qui non procul equites habebat, propiùs accedere. Validum habebatur & vrbis situ ad læuam Scaldis ripam, & arcis munitione Bouchemium. Accedebat Cameraci, fœderatæ vrbis vicinitas, & Villersij Gubernatoris præsentia. Sed Regiorum ardor inuadentium tantus fuit, vt simul mœnia quassari, simul aperiri cœpta sint. Hinc, desperata defensione, Villersius festinauit vrbem arcemque dedere, impetrato vt ipse ducesque cum gladio, familia cum supellectili, milites si non armati, saltem incolumes Cameracum emitterentur. At vastatio illa, non deditio vrbis fuit. Etenim præsidiarij antequàm abirent, iussu Villersij, effoderant aliquot in locis, ignaris consilij oppidanis, fundamenta arcis ac celebrium ædificiorum, bellicoque puluere oppleuerant, applicitis illuc prælon-

gis

Marginal notes (left):
ceterùm semper victor.
IN BOVCHEMIVM expeditio.
Cur eam suscipit Alexander:
Bouchemij firmitas.
oppugnatur,
deditur,
dolose.
Doli artificium.

Marginal notes (right):
1581
1640. Prin., Thom. & Leganès
Ems flu.
Iustus Villersius Norcar Baro des selles

1581 gis sub terram incendiarijs funibus, qui admotum ad eorum capita à discedentibus ignem ita attemperatè, se se consumendo, deuoluerent ac sustinerent, vt horæ spatio, (aberat autem à Bouchemio Cameracum itinere circiter horario) puluerem contingerent inflammarentque, cum hominum, vrbisque pernicie. vtque strages intrantium certior esset, ante ea maximè loca, vbi locatæ erant insidiæ, arma, vestesque, prædandi irritamenta passim quasi per incuriam, aut festinationem reliquerant. Quibus ita dispositis, haud multum viæ confecerant Villersiani, quum tonitru admonente, respiciunt collucere flammis vrbem, tecta sublimè ferri, saxorumque ac trabium collisu latè fragorem edi. Fruebantur illi fraudibus suis: sed procul visâ equitum turmâ, quam comperto hostium scelere ad eos insequendos contento impulerat cursu Rubasius; rati id quod erat, præcipiti se se gradu Cameracum proiecere: maiore apud se concepto gaudio, quàm illato Regijs damno. siquidem & arx incolumis stetit, extincto intra cuniculum fomite: & ex Regijs, quippe lentius inductis, omninò neminem ignis absumpsit. centum circiter domus incendio conflagrarunt, inque oppidanos flamma, & ruina sæuiere. vrbs tamen prostrata licet atque deposita, viuâ nimirum arce, animari non desijt, rursumque in corpus ac vires excreuit. Ferunt insequentibus Rubasij equitibus denunciasse Villersium, fidem sibi, hostili illo insequendi conatu, violatam; atque adeo se promissis pactisque non vltrà teneri. multum irridentibus Rubasianis, mentionem fidei pactorumque factam ab eo, qui æquè se perfidum in dedenda vrbe, ac vilem in propugnanda præstitisset. tamque ius fasque illum seruasse, vrbem ea ratione dispositam pro vita ac libertate paciscendo, quàm qui mancipium veneno antè imbutum, pro pecunia emptori tradat. At verò Alexander, audita Bouchemij deditione, non omisit Mansfeldium litteris increpare, quòd conditionibus longè mollioribus cum homine transegisset, cuius perfidia merebatur, vt qua in vrbe Sellium dolo malo cœpisset, inde ipse non impunis emitteretur. Sed Mansfeldius plerunque culpæ in gliscentem in exercitu discordiam transferebat.

flagrat vrbs

damno regiorum nullo,

oppidanorum magno,

Thuan. lib. 71.

& magna Gubernatoris perfidia.

ita Alex. ad Reg. 8. Sept.

QVAE fuit causa, cur Alexander, quem magis hoc militare incendium, quàm Bouchemij perurebat; continuò Valencenâ eò contenderit: compertis inter Proceres discordijs longè quàm inaudierat latius proseminatis. Namque inter Comitem Mansfeldium, Marchionemque Rubasium, hunc equitum Magistrum, illum castrorum Præfectum, adeò suspiciones, atque

DISSIDIVM in castris,

inter Mansfeldiũ & Rubasium.

atque æmulatio percrebuerant, vt iam in studia, inde in factiones paulatim scinderetur exercitus, præpollente Rubasio ob Montinij, Mottæique, & aliorum Vuallonum amicitias, ac necessitudines. Itaque Alexander quasi ad reparandum oppidum, & in commune consulendum, non ad eorum audiendas querimonias aduenisset; aduocato belli concilio, quærit inter alia, quando exercitum illic expeditum haberent & victorem, quò dirigenda arma viderentur? ratus haud dubiè illos in diuersa tracturos: ideoque posse se, expeditionem, quam quisque anteferret, ei committendo, alium aliò disparare: melius deinde, non ita calentibus animis, reconciliandos. Nec falsus consilij fuit. Nam quum Rubasius Cameracum monstraret inuadendum, antequàm Gallorum armis firmaretur: contrà Mansfeldius, supra vires in præsentia id affirmaret, quando vix quadraginta hominum millibus vrbs claudi posset: at Niuellensem expeditionem & effectu promptam, & Namurcensibus, Hannonijsque iuxtà gratam. Alexander & si cum Mansfeldio sentiebat, tamen vtriusque sententiam complexus, sibi videri dixit, Gallis Cameraco auxiliaturis, vti Rubasius censuerat, anteuertendum: ideoque iret ipse, & cum Egmontia legione, turmis quatuor leuis armaturæ, vna equitum sclopetariorum, & cataphractorum duabus, Marcquoium pagum in limite Artesiæ contra Veromanduos insideret, muniretque. Ex quo & opem è Gallia, importationesque in vrbem inhibendo, & ex altera parte Bouchemij præsidiarijs idem satagentibus, clauderetur ex longinquo Cameracum: prætenderentur certè primæ retis lineæ, quæ postea maiore accessu virium, ipsa circum mœnia expanderentur. Nec ideo Niuellæ aggressionem omittendam: quòd eâ in potestatem redactâ, non illa modò commoda Namurcensium sequerentur à Mansfeldio indicata, (quæ eo quoque nomine magnifacienda essent, quòd Namurci degeret Regis soror) sed sumi etiam de Niuellæ Gubernatore vltio posset ac deberet, ob captam ibi prænobilem domicellarum virginum Antistitam, atque in triumpho Bruxellas abductam. Est enim in ea vrbe perquàm celebre canonicarum collegium, flos planè delibatus belgicæ nobilitatis, addictum Diuæ Gertrudi sodalitium, inque subsidium lenamentumque principum familiarum institutum. Harum Præsidem, quam Niuellæ Dominam appellant, quòd ad eam ius spectet vrbis, agrique Niuellensis; sub anni huius initium, Dionysius Templæus, Niuellâ, & Glimesio loci Gubernatore potitus, inter captiuos adnumerauerat, & Bruxel-

Margin notes: 1581 — quos Alex. disparat, — Bouchemium — concilio belli habito. — in quo Rubasius sentit, inuadendum esse Cameracum; — Mansfeldius Niuellam; — Alex. sententiam Rubasij probat, — & Cameraci expeditionem ei committit. — & NIVELLENSEM expeditionem probat, — ob has causas — Marg. Austriaca — Collegium canonicarum virginũ Niuellæ.

1581 Bruxellas cum alijs vnà transmiserat. Igitur Alexander huius recuperationem vrbis, attributa reliqua fermè exercitus parte, committit Comiti Mansfeldio, commendatque in primis, ne sibi elabi è manibus Templæum patiatur, quo videlicet capto, benè de Antistita sperari possit. Ad extremum Mottæo Grauelingam ad præfecturam suam remisso: & Montinio cum paucis aliquot cohortibus equitibusque secum Valencenam ducto; non modò illos & quidem volentes dissociauit in præsens, & postea vtcunque composuit: sed etiam expeditionibus ipsis in eum modum distributis apprimè consuluit. Namque auctâ per æmulationem industriâ, Mansfeldius quidem tertio post aggressionem die ad deditionem Niuellenses adêgit, præsidiarios vitam libertatemque pactos emisit, paucos suspendio 5. Octob. affecit, Templæum tandem retinuit, dum pro Glimesso, & Niuellæ Domina commutatus est. Rubasius autem, præmisso I. Bapt. Vicario Marchione à Monte, qui Marquoium pagum, adiuncto sibi machinatore Plato communitet; absoluto opere cum equitatu peditatuque munitionem ingressus, atque inde Cameraco imminens, modò infestis agrum excursionibus depopulando, modò cum auxiliaribus è Gallia copijs congrediendo, ingentem in vrbe metum, sæpè & tumultum concitauit.

Harum Antistitæ liberationem, & Niuellensem ex peditionem committit Mansfeldio.

qui vrbem ad deditionem cogit,

& Gubernatoré pro Glimesio & Antistita permutat

Rubasius operibus & excursionibus Cameracum terret.

Nec Emmanuelem Montinium Alexander otiosum habuit, Condæo recuperando propere immissum. Expugnauerant illud Tornacenses: quòdque inde sibi gradum facere ad 6. Decembris 1580. proximam vrbem Valencenam moliebatur Priceps Espinoius Tornaci Gubernator, locum præsidio octingentorum peditum ex Gallis, Anglis, Scotisque composito, & quatuor equitum vexillis communierat, plura in dies ad Valencenatem expeditionem introducturus. Quo celerius Alexander, fabricato ponte ad transmittendum Scaldim, in cuius dextera ripa situm est Condæum, Montinium cum peditibus mille, & equitibus trecentis illuc festinare iussit: muralibus tormentis, secundo Scaldi, ponè secuturis. Sed Condæi milites eo apparatu territi, auditoque adesse Alexandrum (audierant autem à præcursore Dominicus Rapettus. equite, quem inter exploratores à Montinio missum astu ceperant Condæani) clam cum præda Tornacum abeuntes, Montinio non dum flumen trangresso anteuertunt. At Camillus à Monte I. Baptistæ frater cum ducentis equitibus, qui pontem primi transmiserant, insistens fugientibus, eorum peditatum, vt erat prædâ grauis, in aditu siluæ assecutus est: iniectaque pugnæ necessitate, cum parua suorum iactura, non pauciores quadrigentis hostium interfecit: ablatâque prædâ, reliquos per

CONDAEI oppidi recuperatio.

loci præsidium

contendit illuc Alex. cum Montinio.

Præsidiarij Condæo abeunt cum præda.

Assequitur eos Camillus,

qui pugnat vincitque, & præda eos spoliat.

per nemorum incerta non est ausus insequi, præsertim equites, qui iam prægressi, præter quatuordecim captos, euasere omnes. Secuta statim est, vbi suorum audiuere cædem ac fugam, Condæi deditio: magno vtique, ac supra rem gaudio Valencenatum, qui Alexandri celeritatem extollentes, eius nominis famâ perculsos eo numero præsidiarios, paucarum horarum spatio captum oppidum arcemque, cæsos ac fugatos hostes, se assidua excursione metuque liberos gratulabantur.

magno Valencenatium gaudio celeritate Alexandri extollentiû.

DE DEPONENDO Phil. Rege à Belgij principatu

IAM mihi dicendum est facinus, cuius à commemoratione, quasi abhorrente animo, hactenus supersedi. Anni superioris initio Princeps Orangius præsentium successu perculsus, & futurorum anxius, apud Ordines Antuerpiæ de statu rerum pluribus disseruerat, conscceratque, *Quoniam regys partibus potentia ac fama in dies accresceret, ipsi tot vrbium quotidie deficientium tributis imminuti, viribus imminuerentur ad nouas clades auertendas; aut in gratiam cum Rege redeundum, dominatumque Hispanorum tolerandum: aut, si conditiones, quas illi imponunt, vti in Coloniensi congressu obseruatum est, liberis hominibus ferendæ non sunt; incidendum aliquando vinculum cum huiusmodi Domino, qui & obedientiam à populis exigat vt à suis, & eosdem bello prosequatur vt alienos. eiurataque hispani Regis dominatione, Principem adoptandum, cuius præsentiâ prouinciæ animentur, & potentiâ defendantur. Nec, qui alijs præhabendus sit, diu deliberandum, quum iam publico nomine cum Alenconio galli Regis fratre conuentum sit, si ad mutandum Principem Ordines adigerentur, se ceteris illum prælaturos.* idque in Coloniensium consessu Procerum, prolatis Ordinum litteris confirmatum. *Quamquam, vel si nulla fides publica, & promissio intercederet, multa sanè inuitare ad eum alijs præhabendum. Inuitare vicinas Galliæ vires, Regisque haud dubiè ad partes attrahendi, si non amore fratris, certe odio Hispanorum, & Regni curâ, cuius interfit, alibi Alenconium abstineri. Inuitare auxilia ab Angliæ Regina, quæ siue vxor Alenconij, res agi suas in Belgio existimabit: siue offensa hispano Regi. motas nuper in Hibernia, Hispano incentore turbas, turbis in Belgio redditis, vltum ibit. Inuitare spem, Vvallonum prouincias recuperandi: quando ipsimet Alenconium sua sibi sponte iam ante delegerint vindicem libertatis, tanto infensiorem hostem, si nunc spreuerint, formidaturi. Denique inuitare ingenium iuuenis, vt viuidum atque imperio natum, ita minimè imperiosum aut peruicax, sed bonis consilijs pronum, aptumque regere & rectorem pati.* Nempe hoc postremum ad votum erat Orangij, vanis apud alios titulis solidè dominaturi. quum interim omitteret, habere

agitat Orangius in ordinum conuentu

& Alenconium in Principem proponit,

quatuor ob caussas,

4. Iul. 1579.

Prima

Secunda

Tertia

Quarta

Quinta

Gratitie propriâ

1581 habere se Arausiensem Principatum in Gallia, ex Gallia vxorem, ac veteres inde necessitudines, quæ hominem vtilitati suæ vnicè inuigilantem ad accersendum è Gallia Principem efficacius impellebant. Ergo, dum res tanta per foederatas sigillatim prouincias, erectis expectatione omnium animis, agitatur, Rex non vltrà laturus vnius contumaciam clientis, tot à Cæsare patre, tot ab se beneficijs, vti memorabat, obstricti; illum denique edicto à Parmensi Principe, Martio mense, Traiecti proposito, atque inde per Belgium publicato, vti perduellem hostemque publicum proscribat: occisoribusque, aut eorum heredibus, vigintiquinque millium aureorum præmium decernit. Nec omisit proscriptioni respondere Orangius. distulit tamen in decimum mensem. interim, dum differebat, satius habuit vrgere prouincias, Regique, belgica illum possessione deijciendo, respondere. Sed consultationes lentius promouebantur, rei magnitudine, & diffidio consultantium. Etenim aliqui ad præpositæ deliberationis titulum inhorruerant: timebantque publicum Europæ conuicium proscissuræ desertam à Belgis illam, quam singulis natura ipsa nationibus inseruit in Principem suum fidem: simul irrisuræ præposteram iudicij formam, deponi à subditis regno suo Regem, non appellatum, non conuentum apud aliquos causæ arbitros, sed populum actorem, populum iudicem esse. neque obtendi ab eis posse, vbi superiorem non agnoscas, ad quem prouoces, ius arbitriumque superioris penes populi concilium esse; quum (quid quid obtendant) legitimum certè habere nequeant eiusmodi concilium, in quo tam multæ Belgij prouinciæ desiderentur. Mercatores aliud angebat: Hispanos ex Lusitanica victoria Indiarum dominos nauigationem Hollandis Zelandisque interdicturos: at quanto cum impendio commercij fortunarumque? Non pauci Matthiæ Archiducis miserebantur. reputantesque iniuriam toti familiæ factam, quæsito extra domum Austriacam Principe, indignationem Cæsaris metuebant. Plerique implacabilem propiùs offensi ea ignominiâ Catholici Regis iram formidabant, secuturaque inde calamitatum extrema, Belgarum populis præcinebant. Auxit metum ingens per eos dies insolitusque terræmotus, quo Belgium vniuersum, Lutetiam vsque, tanto grauiore pernicie concussum est, quanto minus dabatur aut in aperta prorumpere, dehiscentibus passim campis: aut stabilitatem in vndis quærere, assurgente ac minante horrendum in modum mari. Quæ sanè velut prænuncia malorum terra marique impendentium, complures

Margin notes (left):

15 Mar 1580.

2 Febr. 1581.

Namur Limbur. Lucemburg. Artesia Hannonia Flādriæ pars Brabātiæ pars Frisiæ pars, &c.

7. Apr. 1580.

Margin notes (right):

Rex Orangium proscribit:

& Alexand. proponit proscriptionis edictum.

cui Orāgius prius ficto, postea litteris respondit.

Interim cōsultatur a prouincijs de Rege deponendo

sed timide,

ob publicam infamiam:

ob mercatorum dispendia:

ob commiserationē erga Matthiam.

ob metū ab Rege.

Auget formidinem ingens terræmotus.

non tamen dissentientibus Orangio,

plures interpretabantur, At non ideò aut prodigij metu, aut 1581
bonorum consilio, relationi Orangianæ intercedebatur: Orangio nusquam cessante, assiduisque litteris ac nuncijs prouincias vrgente, morasque earum increpante, quòd dum sine fine consulerent, Princeps Parmensis Frisiam expugnaret. Itaque magna iam anni parte consultationibus circumacta, peruincentibus hæreticis,

& hæreticis;

quorum videlicet ante omnes intererat, excuti Regem è Belgio, in quo stare non posset hæresis, & Hispanus, tandem in Ordinum conuentu Antuerpiæ, concessere in sententiam Orangij: definitumque,

Quorum impulsu conficitur depositio Regis,

Philippum Regem, quòd iurata Belgis priuilegia non seruauerit, principatu Belgij excidisse; ob eamque causam, Belgarum populos, (ipso Philippo in Belgij inauguratione id permittente) à fide obedientiaque iam liberos nouum sibi Principem, Franciscum Valesium Alenconij Ducem galli Regis fratrem volentes libentesque deligere.

& electio Alenconij.

Ad quem accersendum, altero pòst mense, Philippus Marnixius vulgo Aldegundius appellatus, & cum eo Nobiles aliquot in Galliam allegantur. qui principatu certis conditionibus oblato, magna spe secuturi mox Alenconij cum exercitu, in Belgium reuertuntur.

ad quem mittitur nuncius delati Principatus.

2. Aug. 1580.

Aldegundium autem transegisse (clam ceteris legatis) cum Alenconio, ab eoque litteras expressisse, quibus ipse pollicebatur, se Hollandiam, Zelandiamque, Orangio eiusque liberis beneficiarias traditurum, legi ego in arcanis ad Alexandrum notis.

1. Mart. 1581.

simul magnum quid conficitur pro Orangio.

in feudum

At verò Archidux Matthias, cuius in oculis hæc agebantur, nouum Principem haud expectaturus, abdicata in eodem Ordinum conuentu, personata quatuor annorum administratione, non omisisse dicitur delegatos Ordinum admonere, *Nimium quàm audacter illos ab Austriaca Domini sui domo recessisse, non satis reputantes, in quos casus vitam, fortunasque conijcerent. Sibi quidem iam pridem pertæso aliquorum impotentiam, graue esse illum rerum statum videre, & indecorum ferre.*

Matthias abdicat se Magistratu,

admoniti in hæc verba Ordinibus,

29 Decembris 1580

Hæsit tamen aliquot post hæc menses in Belgio. quo tempore quum de Antistite Leodiensi ageretur, mortuo Gerardo Gronsbechio, qui paulo antè Cardinalis creatus, sexdecim annos eam Ecclesiam, Principatumque, pari pietatis ac prudentiæ laude gubernauerat, Orangius, Ordinesque Archiduci Matthiæ, quasi offensum emolliturі, apud Leodiensem conuentum suffragari conati sunt.

Leodiensis episcopus moritur,

eius locum in Mattham transferri laborat Orangius,

Sed à Parmensi Principe, illuc misso Vandemburgio consiliario, tribusque Catholici Regis nomine propositis, Ernesto Bauariæ Ducis filio Frisingensi tunc Episcopo, & Antonio Granuellano Cardinali, & Barlamontio Archiepiscopo Cameracensi; Bauarus prælatus est. Nec

contrà, pro Bauaro euincit Alexander.

Lud. Barlamont. 18. Ian. 1581.

pòst

1581 pôst multo Matthias & nullam ab Ordinibus gratiam consecutus, & longum hispani Regis odium promeritus, abijt in Germaniam, relictâ Alenconio personâ, in eodem Belgij theatro nec diutius, nec felicius sustinendâ. Iamque quod in Antuerpiæ conuentu decretum fuerat, foris ad populum exponi, & imperari placuit. Atque Hagæ Comitis, quod est princeps Hollandiæ oppidum, publicato edicto, quo multas ob causas in eo congestas, foederatarum prouinciarum nomine declarabatur, Philippum Hispaniæ Regem dominijs ac præfecturis prouinciarum excidisse; continuò Regis imagines vbique locorum sublatæ sunt, detecta insignia, erasa nomina, fracti signatorij annuli: cautumque, ne quid Philippi Regis nomine in posterum obsignaretur. mandatum præfectis monetalibus, ne aurum, argentum, æs, cum regijs insignibus, aut nominibus ferirent: exacta è locorum Gubernatoribus, Magistratibus, ac militiæ Ducibus eiuratio hispani Regis, & nouum sacramentum in verba Ordinum fœderati Belgij, dum Princeps Alenconius adueniret, imperatum: permissum tamen interim Hollandis, Zelandisque, vt in Orangij, ac prouinciarum suarum nomina iurarent. mandatum denique omnibus, qui forensia, quique vrbana munia ab Rege impetrassent, diplomatis allatis rescissisque, alia ab Ordinibus eorundem munerum diplomata postularent. plerisque ad eam scenæ catastrophem exhorrescentibus: nec paucis sacramentum palàm detrectantibus, eoque ad regias partes & Farnesij castra discedentibus. Obseruatum, multos inter iurandum horrore correptos hæsisse, & quasi faterentur à se deficere, dum deficerent à Principe, suâ se conscientiâ prædamnasse. Inter quos, Raldam nobilem Frisiæ consiliarium, Leuardiæ in ipsa eiuratione destitutum repentè viribus concidisse, ac statim expirasse, memorant scriptores Belgæ. agitante interim conuiuia cum Ordinum delegatis Orangio, spesque suas imperio propiores super Hispanorum ruinis attollente: simul hæreticis funestè cum eo gestientibus, eodemque tempore è prouincijs Regem, eodem è templis Deum exturbare festinantibus. Namque per eos dies Antuerpiæ, Bruxellis, multisque in vrbibus, sacræ imagines aut deiectæ laceratæque, aut ob artis præstantiam, è cultu in templis, ad ornamenta domorum translatæ: sacerdotibus sacrosanctæ Hostiæ immolatione interdictum, mox sacerdotes ipsi vrbibus eiecti. inde vetus Catholicæ Religionis cultus, maiorum sacra, prisci Ecclesiæ ritus passim abrogata, alia demum Belgio facies. ipsi non agnoscenda Belgio, dein certè

S deplo-

[Left margin notes:]
27 Iul. 1581. (beside "congestas...")
Franc. Haræus Meteran; & alij ferè omnes. (beside "scriptores Belgæ")

[Right margin notes:]
Matthias Belgio abit.
Publicatur edictum depositionis Regis:
eius imagines & & insignia deijciuntur.
exigitur a magistratibus, alijsque nouum facramentum.
noua diplomata, rescissis regijs côduntur.
quæ aliqui palam improbant.
alij ad partes regias abeunt.
aliqui inter iurandum exanimantur.
Mirum.
Ab eiurato rege transitur ad eiurationem sancto. rum.
eorum imagines eraduntur.

[illegible] & [illegible] tatur.

deploranda inducta est. Adeò in ambitiosi hominis manu, 1581 quod olim dicebam, nullum repertum est aliquando perniciosius hæresi telum, cuius ancipiti semper ictu, sacer æquè, ac ciuilis status vnà transfigitur, atque ad terram cadit.

BREDAE expugnatio.

Sed Orangius ex eo tempore non vno mulctatus infortunio, ad extremum vitâ priuatus est. Et Bredam quidem ditionis suæ vrbem, deliciasque Nassauiæ domus, dum ipse Regem Belgio spoliabat, amisit. Etenim Decurio præsidiariæ in ea vrbe cohortis, siue sua sponte, siue suadente CaroloGaurio Fresini Domino, qui captiuus Bredana in arce ab Ordinibus attinebatur, statuit vrbem Regi tradere. emissoque milite rusticum ementito, rem cum Alexandro communicat. Alexander hominem remittit ad Claudium Altapennium Barlamontij fratrem, iussum occasionem, si effectu promptam iudicet, haud negligere. Erat non procul Buscoduco sua cum legione Altapennius, obuiàm iturus Gardæ Gallorum Tribuno, qui Hochstrata, & Tornahuto recuperatis, alijsque circà locis in potestatem redactis, Buscoduco minabatur. Sed Altapennius, dum ad auertendum ab ea vrbe periculum properare credebatur, Buscoduci securus à via illicò deflectens, Bredam versus iter intendit: præmissâ equitum turmâ, ductore Pompeio Bardo Florentino, qui noctu festinantes, nondum albescente die, in conspectu arcis adfuere. Arx Bredæ, quòd Bercha amne vallatur, haud perinde, ac reliqua vrbis mœnia, à præsidiarijs seruabatur. ideòque admotis hac parte scalis, posse Bredam intercipi Decurio monstrauerat. Nimirum FACILIVS plerunque expugnatur, quod sua munitione nunquam creditur oppugnandum. Ergo descendunt ex equis Altapenniani; & primus vno cum comite Pompeius, transmisso fluuio, atque ad arcem scalis iniectis, edocente locum milite Decurionis interprete, scandunt, ipse bipenni hasta, comes sclopo armati. progressusque Pompeius, non inde procul stationarios conspicatur (erant omninò decem) somno pressos, & excubitorem tantummodò vigilem. re socijs scalas admouentibus tacitè indicata, accipit ex eis subeuntes primùm quatuor, mox septem, donec viginti quatuor se conglobauere. tum Pompeium propiùs factum excubitor ratus circitorem esse, more militari, *Quis illac vadit?* interrogat. Pompeius non alio, quàm bipennis hastæ in latera adactæ responso, in stationarios fertur: qui ad morientis gemitum experrecti, se se ad vicinos eadem in arce præsidiarios adiungentes, confertique, accurrente Stachembrochio Præfecto, vim parabant. Sed (vt PRO semiuicto habetur, quisquis

Margin notes (left): eius præsidiarius Alexandrum & mox Altapennium adit. — Altapennius rem suscipit, — præmisso Bardo cum turma — qui arcem Bredæ, — scalis admotis primùs ascendit — eamque ipse & Altapennius interempto excubitore, — & reliquis stationarijs, capiunt.

Margin notes (right): Caporale — Bolduc — Alabarda — Guardia Sentinella. — Ronda

1581 quisquis semisomnis inuaditur) subita aggressione perculsi, tenebris non satis numerum hostium aperientibus, partim pugnando cæsi, partim positis armis dedidere se. Iamque ipse Altapennius arcem ascenderat: eâque, oppressis præsidiarijs, potitus, suos ad prælium instructos, promoto iam die, educit ex arce in forum, magno oppidanorum numero, sumptis armis infessum. cum quibus continuato duabus circiter horis certamine, refractâ Altapennij iussu portâ vrbis, ex eaque irrumpente equitatu, ac fugâ elapso arcis Præfecto, Bredani numero magis quàm virtute impares, ad extremum cessere: paulùm supra centum quinquaginta suorum interemptis, atque vrbe prædæ militum relictâ. Vna in re clades benè Bredanis vertit, quòd inuitatus illuc ab Alexandro Ruremundæ Antistes, Ioannes Lindanus, cum aliquot Societatis Iesu Patribus, Religionis cultum, hæresi dominante iam desitum, egregiè instaurauit: reddita non magis vrbe Regi, quàm ciuium animis Deo.

Tum pro vrbe certatur in foro.

Bredani superantur.

28. Iun. Vrbs in prædam victoribus cedit.

INTEREA vt cum exercitu aduentaret, sollicitabatur Alenconius à fœderatis prouincijs, maximè à Cameracensibus, quos Rubasianus miles à Marquoio pago, alijsque circà munitionibus Cameraco imminens, intercluso commeatu, extremas in angustias, intestinumque dissidium adegerat. Quo impensius Balduinus Gaurus Inchij Dominus, qui vrbem obtinebat Ordinum nomine, ad opem Cameracensibus festinandam nuncios subinde alios atque alios Alenconio submittebat: haud ignarus, quanta sibi malorum moles ab Regijs impenderet, capta vrbe. Nec vltrà distulit Alenconius, misso Gulielmo Feruacio veteri Duce, cum quatuor Gallorum millibus, qui secuturo dein exercitui præirent. Feruacius, transmisso amne Soma, qui limes est Galliæ, Castelletum insedit, arcem Veromanduorum in aditu Hannoniæ. Inde in occasionem intentus Ioannem Monlucium Balanij Dominum militiæ impigrum, cum peditibus mille Cameracum immittit. quem vrbi iam proximum insecuti, iussu Rubasij, hinc Nicolaus Cæsius, & Matthæus Coruinus; inde Ascanius Passerus cum suis turmis, non modò non retardarunt, sed Balanio faciem vertente; quippe eruptione Cameracensium animato, consertâ pro mœnibus vrbis pugnâ, non sine Regiorum clade, ac Passero inter alios capto, relecti sunt. Quo successu, Gallis non minore confidentia claris, quàm Regijs pudore suffusis, peruicit Schamueus Balanij æmulus, idem vt pertentaret. acceptisque aliquot à Feruacio peditum equitumque signis, Cameracum iter intendit. Sed nocte retardatus, in pagum templo tanquam arce

DE ADVENTV Alenconij ex Gallia.

Euocatur à Cameracensibus male habitis a Rubasio.

Feru. primus Campi Mareschal. & ille præmittit partem suorum:

Mons de Balanson. qui Cameracum tendunt;

Coruinus Tiphernas. Passerus Senogalliensis. & commisso prælio superant.

Rursus alij idem tentant,

 1581

communitum se se includit. Manè dum abitum adornat, Rubasius multò quàm antè attentior, (nempè MAGISTER est hodiernus, hesternus error) raptis summa celeritate septem equitum turmis, iam pagum circumdederat. Nec prælium abnuentes Galli, primùm intra pagum multis amissis repulsi: mox qui supererant circiter quingenti, in templum se se recepere. sed admoto igne ad deditionem coactos, Rubasius nullis conditionibus auditis, omnes trucidari iussit, præter Schamuerum eiusque fratrem, ac decem eorum primarios, quos apud se retinuit, donec magno Alenconius pretio redemit. Neque fortunatius iter per eosdem dies tenuit Inchij aulicus à secretis: quo ductore octoginta equites cum sacculis sale refertis (namque eo ciuitas condimento extremè laborabat) dum intento cursu non procul à Naui pago, Cameracum petunt, à Nicolao Basta, qui propter ea loca cum ducentis Epirotis equitibus excubabat, illicò circumuenti, duodecim exceptis, qui dimissis equis pedites ingressi sunt vrbem, ex reliquis pars in pugna interfecti, plures ad Rubasium abducti sunt.

sed infeliciter.

Idem fatum aliorum fuit.

Albanenses

HAEC porrò animaduertens Gallorum Dux, amissa liberandæ vrbis spe, Castelleto Bræiam mouit. auditoque aduentare cum exercitu Parmensem, inde quoque in Galliam præproperè turbatèque copias rapuit, atque Ambianum vsque, nulla admissa requiete contendit. Quæ res aduentum Alenconij maturauit. Et iam apud Castelletum lustrato exercitu, ex duodecim peditum, quinque equitum millibus constante, quorum permultos in Farensi expeditione adhibuerat Rex, eaque absoluta, ac pace inter ipsum protestantesque in collatione Flexiana composita; opportunè secum traduxit in Belgium Alenconius. Habitoque belli concilio cum Feruacio, Belagardio, Lauallo, Turenæ Vicecomite, Gilberto Ventadurij Ducis filio, alijsque Proceribus, statuit, postridie copias ad Vaucellense cœnobium, quod spatio trium horarum Cameraco aberat, promouere. Quo tempore Alexandro arma Valencenæ expedienti, vt obuiàm Alenconio fieret, occurrit Pomponius Belleuræus intimi concilij senator, ab Henrico Rege, Regisque matre missus cum litteris, quibus persuasum Alexandro volebant, nullam sibi in Ducis Alenconij consilijs partem esse. Quem Alexander breui responso (quippè euocando militi perintentus) honorificè ab se dimittebat. quum is alia sibi esse mandata significans, quæ cum illo conferret, cessationem armorum proposuit: quam idcirco Rex & mater offerrent, quòd vererentur, ne procedente bello, pax, quam ipsi inter vtrum-

Reliqui in Galliam, desperato ingressu redeunt

Feruacius

Amiens

Venit Alenconius,

15. Aug.

quanto cum exercitu?

& cum nobilitate.

cui Alexander occursurus legatum gallum audit:

qui Regem & matrem excusat.

& cessationem armorum proponit.

que

1581 quę Regnum æternam vellent, breui læderetur. quo enim animo passuros se, fratrem filiumque, vnicam regni spem, ac Valesiæ domus reliquum interire? Et quamquam difficile esse abstrahere ab armis Alenconium, fide liberandis Cameracensibus obligata: tamen si Cameracum, atque arx eius in pristinum statum restitueretur, posse Alenconium honestè arma deponere, cuius videlicet operâ Cameracenses liberi in posterum victuri essent. Alexander, sicut ex his vnum excedere facultatem suam respondit, ita alterum gratum Catholico Regi non dubitabat. agereque propterea Maiestati eius, matrique gratias ob studium perpetuandæ pacis, oblata armorum cessatione monstratum. Quamquam satius futurum fuisse, si sumpta non fuissent arma: non solùm hispani Regis causa, quem profectò non meruisse, vt qui laboranti Galliarum Regi non defuerat, nunc Belgis rebellibus auxilia prouenirent ab Regis domo: sed etiam ipsius Aleneonij, non habituri Orangium fideliorem erga externum Principem, quàm se aduersus Regem dominumque suum præstitisset. respiceret ad Archiducem Matthiam, habitum ab Orangio stipitis loco magnificè sustinentis titulum belgici Gubernatoris, & paria ipse cogitaret. Qumque Belleuræus alia rursum adderet, ac multa pol-

15. Aug. liceretur, Alexander, qui iam suspectauerat, vti ad Regem scribit, sermonem de industria ab illo trahi, vt dum ipse colloquio implicitus regijs copijs non interesset, Alenconio ad vrbem properanti aditus pateret, consc̃enso equo, excusata festinatione, quòd vbi facto opus sit, verbis teri tempus haud possit, legatum non sine Nobilium comitatu remisit. Ac statim ordinato exercitu, quem dilapsis multis, duo equitum millia, quinque peditum conficiebant, ante Cameracum apparuit, duobus circiter milliaribus procul à Gallorum copijs: qui iam Castelleto progressi, Vaucellense cœnobium circumsederant. Hîc Alexander, dum in bellico senatu disserit, an cum hoste confligendum, id quod plerique abnuebant, vti numero longè post vires hostium; litteris ab Duce Guisio admonetur, præ-

14. Aug. ter copias, quas Alenconius ducebat ex Fara, motas esse ordinarias regni turmas, vt terga Alenconiani exercitus procul adequitantes, in pugnam se se, vbi opus esset, inferrent. Qum-

I. B apt. de Tassis que adderet ad ea Tassius Philippi legatus apud Henricum, in eo exercitu florem esse gallicæ nobilitatis, atque equitum robur; Alexander omissa interim & consultatione, & spe intercludendi Gallis aditum, de reuocandis impunè copijs, ac protegendis circà vrbibus cogitare cœpit. Itaque exercitum tribus circi-

Respondet ad ea Alexander.

& breui legatum dimittit,

intentus comparandis copijs.

cum quibus Alenconio prope Cameracum occurrit.

Consultat cum suis de pugna.

plerique abnuūt,

& nuncij varij dissuadent.

Itaque ostenso non intentato prælio suos reuocat.

circiter horis quum in hostium conspectu, interiecto Scaldi 1581
amne continuisset, instructa acie quasi mox pugnaturus, silentio præmissis Bouchemium versus impedimentis, ac parte campestrium tormentorum, tum ipse ad tympanorum pulsum tubarumque cantum traducit exercitum, atque incedentibus eodem tempore ad alteram fluminis ripam Alenconianis, Bouchemium mouet. Ne vero nouis Gallorum copijs, quas secuturas audierat, premeretur, Rubasio mandauerat, aduentantibus occurreret, ac moram festinantibus opponeret. A Rubasio præmissus Bica sclopetariæ turmæ ductor, aditum apud Paluetium pagum Senseto amni adiacentem, quà transiturus erat hostis, celeriter insedit. iussisque turmalibus suis ad pedes desilire: ac erecto ante amnem trium pedum altitudinis aggere, labore incredibili, quippe ex silicibus composito, quos pugionibus eruebant à proxima via huiusmodi lapidibus instrata; tandiu Gallos illic transmittentes attinuit, donec Alenconio non se prius adiungerent, quàm Farnesiani extra necessitatem pugnandi forent. At Alenconius, qui primò incertus de Alexandri consilio fuerat, pòst vbi illum abire animaduertit, expeditionis securus, duos ex belli ducibus Cameracum immittit, qui postridie (namque nox aderat) ingressurum se vrbem, pulso iam hoste, denuncient. Fuere hi Turenæ Vicecomes, & Ventadurius: qui assumptis secum equitibus circiter octoginta, plerisque Nobilibus id honoris certatim sibi deposcentibus: quum per tenebras à via deerrassent, in turmas incidere Ioannis Comitis Bossuij, qui turrim duobus passuum millibus Cameraco distantem insederat, necdum eum inde remouerat Alexander. tunc expeditis vtrinque armis, fortiterque collatis, Turenius ac Ventadurius cum aliquot Nobilibus capti sunt. Sed Ventadurius, deceptâ seu corruptâ custodiâ profugit: Turenium à militibus, qui eum ceperant, pactus decem florenum millia emit Marchio Rubasius, improbante negotiationem Alexandro, qui propterea tradi sibi captiuum, ac Regis arbitrio asseruari voluit. traditumque excepit primò quidem perquàm humaniter: sed quum is auersaretur inofficiosè omnia, interrogantique comiter Alexandro, quid ageret Dux Alenconius, contemptim ac superbè respondisset; Nescire id se: neque, si sciret, elocuturum; Alexander offensionem modico risu transmittens, *Tu verò, mi iuuenis*, inquit, *magnos istos spiritus hesterna nocte, quum miles te meus cepit, adhibere debueras*. statimque amoueri illum inter captiuos imperauit, non nisi post annum emissurus. At verò Alenconius audito captos

Mel. Ziuo l. 2. de milit.

Alex. ad I. Idiaquesium 17. Nouembris

Marginalia: iniecta simul mora gallicis auxilijs, | Alenconius ingressurus Cameracum præmittit Turenium, & Ventadurium: | qui à regijs vincuntur. | Ventadurius elabitur: | Capitur Turenius. | carpiturque ab Alexandro.

1581 captos aut fugatos cum Turenio ac Ventadurio, quos præmiſerat, comites, ipſe ſui nuncius Cameracum XV. Kalendas Sep- *Alenconius triumphans Cameracum ingreditur;*
18. Aug. tembris, obuiàm progreſſis Inchio, ac reliqua nobilitate, triumphantis in morem inter fauſtas hominum voces, patriæ liberatori acclamantium, ingreſſus eſt. Biduoque pòſt, ſolenni pompa, in ciuitatis leges, ac priuilegia iuratus, Reipub. regimen ſumma omnium gratulatione capeſſijt. *& vrbis Dominus inauguratur* At vbi conſpectum eſt, reuelli tota vrbe Imperij ſigna, & Gallica imponi: quin & remoueri Vvallones ab arce, inducto gallico octingentorum militum præſidio, deferbuit enimuerò refrixitque multorum gaudium, Inchij ante alios, quum ſe arcis præfecturâ deiectum vidit, impoſitumque Alenconij iuſſu Bala- *Inchius præfectura arcis deijcitur;*
Mons de Balinſon nium: multis haud vanè obſeruantibus, eum, qui primus acerſendi in Belgium Alenconij author incentorque fuerat: qui Licquium Cameraci Gubernatorem olim præfectura callidè *merito.*
1575. Ludouic. Barlamont. 1580. ſpoliauerat: qui nuper adactis in gallicum nomen Cameracenſibus, Barlamontium vrbis Archiepiſcopum iurare abnuentem Cameraco expulerat; inde ruinæ ſuæ fabrum eiectum eſſe, vnde extollendum ſe, ſpei falſus ſibi perſuaſerat. Vſque adeò verum eſt, CALLIDITATEM ad extremum ſe ipſam perditum ire, & magnam veneni ſui partem bibere. Neque hic ſtetère, vt fermè SOLITARIA non incedunt infortunia. Nam- *poſtea & vita ſpoliatur.*
Cambresi que poſt paulò, dum Cameraceſio aſſerendo armatus contendit, pilâ à gregario milite in pectus exploſâ, ardente thoracis goſſipio, extinctus eſt: multâ per Arteſiam Hannoniamque lætitiâ, quas ille prouincias validis continenter excurſionibus abnoxias habuerat, ac diuexauerat. At Alenconius, vt Cameracum pluribus veluti munimentis circumuallaret, ducto ad *Alenconius imperiû firmat multorum expugnatione locorum.* Arteſiæ limitem exercitu, primò Arluſium, & Eſcluſam in poteſtatem redegit: tum Cameraceſium caſtrum non inſtrenuè à principio defenſum, ad deditionem compulit: omnem denique tractum illum pagis arcibuſque conſitum, armis celeriter aggreſſus, iuris ſui fecit: magna inde ſpe apud fœderatas prouincias excitata. Iamque Orangij litteris inuitabatur, *Omitteret Belgij extrema, motiſque caſtris in interiora Flandriæ, contugeret triumphalem exercitum cum Gardæ & Stuarti legionibus,* *Inuitatur ab Orang. ad proſequendam victoriam.*
Lilla Quesnoy *quæ illum inter Inſulas & Quercetum opperiebantur. non auſurum profectò pugnam Alexandrum: &, ſi auderet, qui par tribus exercitibus futurus ſit, qui vni ceſſerit?* Gnarus omnium, quæ deſtinebantur Alexander, imperauerat iam Altapennio, infeſtis cum armis Flandriam irrumpere, & hoſtium conſilia morari. ſed non magnopere laborandum Altapennio fuit, turbato im-

minuto-

minutoque adeò Alenconij exercitu, vt non iam ille nouas expeditiones, sed regressum & Galliam cogitaret. Namque gallica Nobilitas & suâ naturâ in patriam redux, & absoluto ex sententia Cameracensi bello, in quod fidem suam obstrinxerat, passim dilabebatur: & reliquus exercitus, stipendijs non procedentibus, imperia detrectabat. Itaque parte suorum Cameraco relicta, ipse cum mille & quingentis equitibus, quinque peditum millibus, tot enim supererant, Castelletum rediјt, consilium inde pro re nata capturus. Interim Alexander, etsi alto apud animum dolore Cameracum respiciebat, ereptum sibi militum inopiâ magis quàm ignauiâ, id tamen commodi ex eo sperabat, quòd intellecturæ aliquando essent prouinciæ (& iam aliquorum voces erumpebant) solas Vuallonum vires ne defensioni quidem pares esse, si hostes externis Gallorum auxilijs firmentur. Id, quod principium fore prævidebat, hispanæ militiæ reuocandæ. Iuuitque amissio Sangislenij: quod oppidum Tornacenses per Hanum fluuium, qui locum interluit, & Hannoniæ fecisse nomen fertur, noctu ingressi cum cæde prædaque obtinuerant. Id enim oppidum & si modicum, & Benedictini celebritate cœnobij magis, quam oppidanorum frequentiâ nobile: quia tamen in media situm Hannonia, Montibus in primis infestum erat, mirum profectò, quo sensu eam super alias iacturam Montenses, Valencenates, aliique circà populi tulisse visi sint, adeò vt aduersus Comitem Lalinium Hannoniæ Præfectum, palàm Montibus exclamatum sit, *Perditum ire omnia, ut Comes abire è prouincia, aut potius e vita iuberetur. quin mitteret arbitratu Rex suo Hispanos, aliosque quos mallet in Belgium; Hannonios certè accepturos*. Has porrò voces, quæ Duaci, quæque Audomari pariter auditæ referebantur ad Alexandrum, ipse quam auidè, tam dissimulanter accipiebat, maturitatem opperiens, & non ignarus popularia hæc esse vota, non autem Nobilium: ex quibus Areschoti Dux multis audientibus dixisset, Alexandrum declinato prælio, permisisse Alenconio Cameracum, vt externæ militiæ necessitatem Vuallonibus ostentaret. quod à Magistratu Montensi relatum contempsit Alexander, cognito hominis ingenio parum fidei, vt scripsit ad Regem, conciliaturo dictis eius: præsertim bellicis consiliarijs facilè testaturis, quàm vnanimi ipsi consensu certamen abnuerint. Statimque secuta est Sangislenij recuperatio: Tornacensibus, qui non pauciores peditibus trecentis, cum Espinoij Principis turma oppidum intrauerant, ad primam tormentorum impressionem territis, seque vrbemque

Marginalia (left): sed nobilitas dilabebatur. — & ipse relicto capta in vrbe præsidio, Galliã cogitare cœpit. — Ex hac hostili victoria quid boni sperarit Alexander — qui nec inter aduersa numerabat amissionem Sangislenij, — Ob id querelæ Vuallonum in Præfectum prouinciæ: — & multorum desiderium, vt reuocarentur hispani. — Dictũ Areschoti. — Recuperatio Sangislenij

Marginalia (right): 1581 — Alencõniani — Mons de Enau — S. Omer. — 11. Septembris — 13. Septembris

1581 que Alexandri arbitrio dedentibus: quos ille armis, equis, ac omni præda exutos, vitâ ægrè donatos, quippè sacrarum imaginum violatores, Tornacum remisit: decreta iam tum apud se superbæ infestæque vrbis obsidione.

Tornacum SVPER ea tamen obsidione ad belli senatum retulit. In quo Procerum multi partim hiemis ingressum, partim suorum numerum tantæ vrbi circumuallandæ perquàm imparem, partim vicinas Ordinum copias, & Gallorum auxilia memorantes, expeditionem grauatè subire videbantur. Sed stabat Alexandro sententia, audaci aliquo inopinatoque facinore maculam, si qua erat, concessi Alenconio Cameraci quamprimùm eluere. maximè quòd ad eam obsidionem, multarum circà ciuitatum *Lilla* opem expectaret. Insulatum certè legati, questi apud illum, à Tornacensibus impunè vexari Insulensem agrum, vltrò ad subigendos hostes obtulerant & tormentarium puluerem, & fossorum manipulum, & quinquaginta florenûm millia. quâ statim ille pecunia, cum ea, quam ab Hispania nuper acceperat, Germanis persolutâ, qui in Lucemburgensi prouincia adhuc impacati supererant, partem eius militiæ apud se ad hanc expeditionem destinauit: sic aucturus suorum numerum, quo non minus obsessores circumuallandæ vrbi, quàm obsessi defendendæ eius amplitudini pares essent. Gallorum verò auxilia non iterum tunc quidem cogenda, pro certo habebat. Plus sibi negotij futurum verebatur tum à militibus suis, quos sine externæ militiæ societate nec excitare desides, nec coercere contumaces facilè posset: tum à primarijs belli ducibus, ex quibus equitum Magister Rubasius, & Malecontentorum dux Montinius, ille Espinoij Principis, hic eius vxoris fratres, timendum erat, ne caritate suorum emolliti, remissius aliquanto *Tornacum* Espinoij præfecturam obsiderent. Quamquam Alexander vtriusque fidei, & morum dissimilitudini inter Montinium & sororem haud parum tribuebat. quin & sperabat, illos ad hanc ipsam suspicionem auertendam, vti sæpe fit, acrius inde curaturos. certè non defuturos Mansfeldium aliosque, qui ob veteres simultates tanto impensius Rubasij fratrem oppugnaturi irent. Nondum Alexander è senatu, decretâ iam obsidione, discesserat, quum ecce superueniens Galliæ Regis tubicen, orat liberum per ea loca commeatum pro Monmorini Domino, supremo regij stabuli Præfecto, qui missus ab Rege ad Alexandrum, Peronæ substiterat. Qua data commeandi fide (quamuis negaret Alexander tali viro legatoque necessariam) ille admissus est, cum hac denique legationis summa: Regem,

CONSILIVM bellicum de Tornaco obsidendo.

Multi non probant

contra sentit Alexander,

& cum eo plures ciuitates:

quæ opem offerunt.

Plus timebat Alexander à militibus,

& à ducibus suis.

Legatio Regis Galliæ ad Alex.

Legati postulata,

T Regina-

Reginasque, vxorem ac matrem, excusatos velle se apud Parmensem Principem, quòd vltra quàm optassent, Alenconius processisset, petere ab illo, vt idem litteris suis Catholico Regi persuadeat: efficiatque, vt profectionem Belleuræi in Hispaniam ad idem officium peragendum, Rex boni consulat. 1581

Alexandri suspicio de ea legatione.

Ad ea Alexander quid responsi retulerit, Regi accuratè perscribens, ad extremum addit; *Sibi certum videri, Monmorinum non excusatum venisse, sed exploratum, an ingressu Alenconij in Belgium, recepto Cameraco, violatam inter Reges pacem hìc sentiretur, & an idem sensus in Hispaniam transmissus hinc esset. Ad eam quoque rem explicandam venturum in Hispaniam Belleuræum, virum Regi suo perquàm gratum, atque ad ardua quæque allegari solitum. quippè solertem, morumque ac temporum in primis callidum: ad simulanda verò negotia mirè compositum, nec minus aliena arcana, dexteritate inobseruabili penetrantem, quàm sua opportune condentem. Quæ indicare ad viri notitiam, existimasse se, muneris sui esse*, concludit Alexander. 9. Octobris

Belleuræi ingenium Regi descriptum ab Alexandro.

noua Legatio;

Neque post multò allegatum ex Gallia Abbatem Guadagnium ad eadem Regis nomine confirmanda, quum Alexander vtrumque honorificè quidem, sed responsis, eâ, qua ipse petebatur, arte temperatis dimisisset; compositis rebus, exercitum ad mœnia vsque promotum, Tornacensibus ostendit.

idemque de ea iudicium.

DE TORNACI obsidione.

Tornacum vrbs Flandriæ in aditu Hanoniæ, si qua inter Belgas alia, perantiqua, quam Neruiorum sedem apud Cæsarem agnoscunt aliqui, amplitudine, elegantia, atque opulentia celebris est; nec minus opere situque valida contra hostium incursus, quos sæpe à Gallis, interdum ab Anglis, non semel à Belgis sustinuit. lib. 2. bel Gal.

Vrbis celebritas,

& munimenta;

Perlabitur illam, diuiditque Scaldis fluuius: concludunt mœnia, octo & sexaginta turribus opere antiquo firmata: circumuallat ingens, atque è Scaldi magnam partem restagnans fossa, in quam propugnacula vndecim excurrunt à mœnibus paulùm abiuncta, ac ponte peruia: tuetur ac terret arx in extrema vrbe ad Scaldis ripam ab octauo Henrico Angliæ Rege, quum Tornacum Gallis eripuit, ædificata. Riuellini. 1514

Ciuium ferocia,

Porrò Tornacenses, quam olim in Neruijs armorum ferociam supra ceteros Gallos expertus est Cæsar, eam ne nunc quidem, quamuis mercaturâ impliciti, vt reliqui Belgarum populi, penitus exuerunt: quippè ciuilibus externisque perpetuo bellis exerciti, atque ab hæresi licentius efferati. lib. 2.

& hæreticorum aduenarum frequentia:

Et refertum erat hoc tempore Tornacum hæreticorum familijs: quarum pleræque ex reconciliatis Regi Vvallonum prouincijs eiectæ, in hanc vrbem tanquam in sentinam magna sectarum colluuione defluxerant:

Tornacum captum anno 1581

A Tornacum urbs B Propugnaculum Martinianũ inuaditur et expugnatur
C Princ Parmensis aggressionem in muros ordinans D Murorum expugnatio
E Tornacensium turma Vuallones aggressa reijcitur
F Ruina ueteris casæ ab hostili globo dirutæ Pr Parmensis aliq, conteguntur
G Auxiliares copiæ obsessam urbem liberaturæ repelluntur
H Pr Parmensis muros circumiens saxis ab urbe iactis sauciatur
I. Tabellarius, quid ei in uia acciderit militibus enarrat
K Tornacenses oblatis clauibus urbem Parmensi dedunt

1581 fluxerant: accipiente, illas auidè Petro Meloduno Espinoij Principe, qui vt Tornacum ac Tornacesium, Domino quàm Gubernatori propior administrabat, ita ad magnitudinem vrbis, asylum in ea aperire, potentiæ ducebat. Aberat tunc ipse ab vrbe cum militum suorum parte adiuncta Ordinum copijs ad Grauelingam: reliqueratque vicarium Franciscum Diouionum Estreellæ Dominum, & Principem vxorem Philippam Christinam Laliniam, ferocis animi feminam. Quum Alexander maturata ob id expeditione, sub initium octobris, positis ad vrbem castris, tormentisque ac reliquo obsidionali apparatu, Valencenâ, Montibus, ac Duaco per amnes importatis, obsidione Tornacum repentè cinxit: Orangio, vbi resciuit, admirato consilium Alexandri, qui se lento tunc negotio, nec processuro implicuisset: exercitumque ingruente tam hieme, validam apud vrbem frigori egestatique damnasset: consolatusque Espinoium Principem, qui ad eum accurrerat, securam affirmauit vrbem à milite, quem traheret Alexander: addiditque subridens, Tornacum haud esse cibum ad Vvallonum dentes. Facta tamen prudentiora dictis erant. Eodem enim tempore subsidia soluendæ obsidioni Orangius, & Espinoius anxiè festinabant. Sed iam Alexander, æstimata prius vrbe, propugnaculum apud Diui Martini portam designauerat ad inuadendum: quoniam & altior eo loco vrbs, ideoque fossa quo minus Scaldim accipiebat, eo faciliorem militi accessum præberet: & editâ eâ munitione si potiretur, in vrbem dominari tutò posset. Sed à quattendis mœnium turribus; quæ Martinianum propugnaculum vtrinque defensabant, incipiendum fuit; ac facilè demolitus earum quinque, propugnaculum, versis illuc tormentis, aggressus est. quo alicubi aperto, subeuntes Farnesiani circiter octoginta tàm feliciter inde hostem eiicere, quàm improuidè mox ipsi eiecti sunt, quippè improtecti, expositique tormentis, quæ è ponte propugnaculum cum mœnibus vrbis coniungente, explodebant hostes, eo pontis aditu plures ab vrbe recentesque succedentes. Nec ideo à Regijs desitum est: sed quidquid PECCATVM, pro disciplina fuit. Noctu enim ducto aggere ad propugnaculi fossam, iussit Alexander meantes illac tutò fossores ad propugnaculi rostrum binos furnulos moliri: simul milites præstò esse cum fascibus cratibusque, quarum se se obiectu, consenso propugnaculo, tuerentur: tum quatuor maioribus tormentis pons quati cæptus. cuius partem quum iam rescindi viderent hostes, veriti ne intercluso aditu redituque, deserti ipsi opprimerentur; in vrbem

Rubaisij frater

Mons

Gulam vocant

Ioci Gubernator

Vrbem obsidet Alexander.

Orangio non satis laudante consilium:

& obsessores irridente.

Sed Alexander propugnaculum quatit.

subeunt illud Farnesiani:

expelluntur.

Accuratius redeunt:

& quatefacto ponte,

se se, relicto Regijs propugnaculo, recepere. quod illi subeuntes, fasciumque & corbium loricâ munientes, mox & quinque tormentis muralibus fumantes, munimentum ad vrbis oppugnationem exinde maximum habuere. At exercitus lætitiam nouus repente casus interturbauit. Consueuerat Alexander, quum in aggere, aut inter operas non versabatur, diuertere ad casam veteris furni, stantibus vtcunque parietinis, & ligneo tegumento refectam, viginti circiter passus procul à loco tormentorum, quorum ictus ex rimis in ea apertis introspiciebat. Hîc dum agit sub vesperam, hostes siue per exploratores admoniti, siue ex frequentia multorum ad imperia accipienda illuc ventitantium, interpretati quod res erat, tormento in eam partem collibrato, ac parietinis, transuolante ferrea pila, perterebratis, excussisque; cæmento, saxis, lignis, Alexandrum, quique cum eo aderant, opprimunt, conteguntque. Id autem vbi in castris auditum, accurrentibus eò militibus primoribus gregarijsque, viso ante casam hispano Farnesianæ familiæ procuratore exanimato, mox & extincto; creuit enimuerò sollicitudo, &, tanquam erepto Duce, consternatio, tantoque timidius congeriem saxorum lignorumque dimouentes, militem eruunt animam exalantem, iuxtàque alium abrupta parte corporis ingemiscentem. Nimirum iam complorabatur Alexander; quum ille è ruderibus semiconspicuus, capite quidem humeroque saucius, & sanguinem pluens, doloris tamen aut dissimulator, aut victor, Dei se ope viuum& hostium malo victurum inclamans, redire quemque ad stationes iubet: veritus, opinor, ne quid per eam occasionem obsessi tentarent. Nec pòst multo, adhibitis breui curatione fomentis, militum se se conspectui, operæque, non minori exercitus gaudio, quàm admiratione, restituit. At Princeps Espinoius, Tornaci sui anxius Aldenardam profectus, vt ex ea vrbe, septem horarum itinere procul Tornaco, subsidia prouideret, tres equitum turmas immisit, tentabundus qua castrorum parte viam sibi in vrbem aperire posset. Fortè Alexander, qui quotidie procursores in omnia circà loca distribuere consueuerat, eo die plures solito, ex selectis equitibus lancearios octoginta, & sclopetarios fermè totidem, Aldenardam versus exploratum miserat. occursantesque, breui acrique prælio victores Farnesiani, cæsis hostium sexaginta, captis quadraginta sex, equos, signa, atque arma in castra ad Alexandrum attulere. qui ea statim spolia ac vexilla ex Martiniana munitione suspendi iussit, vt prædam Tornacenses agnoscerent, ac noua inde auxilia desperarent. Non tamen despon-

Marginal notes (left margin, in order): propugnaculum conscendunt, | & muniunt. | Magnum Alexandri periculum. | ei is casa hostili globo traijcitur. | ipse, aliique, ruina conteguntur. | occumbunt aliqui. | saucius ipse è ruderibus exsistit: | & breui sanatur. | Gubernator Espinoius auxilium Tornaco mittit. | Sed pars capitur, reliqui fugiunt

Right margin: 1581

1581 despondit animum Espinoius, misso qui è Grauelinga, & maritima Flandria reuocaret copias suas, Tornacensium auxilio destinatas.

INTERIM auxit in castris gaudium Pedrossa Centurio, cum litteris à Verdugo ad Alexandrum de victoria ex Norritio relata. Etenim post mortem Georgij Lalinij, Comitis Renneberg-gij, Frisiæ Gubernatoris, quæ Groningæ contigerat XI. Kalendas Augusti; quum præsensisset Alexander, petituros eam præfecturam pro Comite Arembergio Lalinios eius affines: quamuis patris merita, qui illam administrauerat, proque Rege dimicans aduersus Ludouicum Orangij fratrem fortiter occubuerat, omnia mererentur; quia tamen ætas filij, generosa quidem illa, atque experrecta, sed immatura tanto regimini videbatur: præterquamquòd is serò Regis partibus accesserat, diù medius incertusque, idcircò ne repulsâ ipsum, & Lalinios simul offenderet, Groningam præmiserat Franciscum Verdugum, hispanum hominem, Talaueræ natum, inter Belgas tamen innutritum, ductâ que in matrimonium nothâ Mansfeldij filiâ, belgico sanguini iam innexum, certè Belgis gratum. Hunc autem, vti veteranum militem, consilioque ac manu promptum, qualem prouincia longè posita, hostiumque viribus perpetuò appetita requirebat, ceteris ante habuit Alexander, armorumque Ducem per Frisiam ita constituit, vt prouinciæ regimen esset penes Groningæ Magistratum, Præsidem, & Regios quatuor consiliarios, dum aliter ab Rege, ad quem omnia referebat, statueretur. Et Verdugus quidem auspicatò iniit præfecturam. Namque post aliquot minora prælia aduersus Ordinum copias, partim ab ipso, partim à Martino Schenchio prosperè gesta, quum à Leuardiæ conuentu missus iterum esset Ioannes Norritius cum Gulielmo Nassauio, ad reprimendos Verdugi conatus; in Groningensi agro inter Nienzilam munitionem, seu cataractam nouam, & Northornam pagum, instructa acie certatum est, Quod, vti alia præfecturæ suæ memoranda, edito Verdugus ipse commentario complexus est. Duxerat secum Norritius è selectis militibus tria peditum millia: inter quos vndecim Anglorum, Scotorumque cohortes, & turma Anglorum vna, præfecto Morgano, ceteris anteibant. equitibus, paulò supra quingentos, Echius imperabat: Nassauius turmas aliquot extra ordinem habebat. At Verdugus, qui tunc quidem non confligere nisi coactus apud se statuerat: quippè equitatu minor, & nullis maioribus tormentis validus, quæ multa apud hostem, locum castris ceperat, fossis voraginibusque

Margin notes: 22. Iul. — Io. Ligneus C. Aremberg. — ab anno 1556 — 11. Aug. — VICTORIAE nuncius ex Norritianis. — Rénebergij mortui præfecturam mandat Alexander non Arembergio, sed Verdugo: à quo prouincia strenuè defenditur contra Norritianos. — Pugnæ locus — Norritij copiæ. — Verdugi castra.

nibusque præseptum, quo accessum hosti præcluderet: acie in 1581
hunc modum instructa. In medio, quantum loci angustiæ patiebantur, legiones duas extendit, Rennebergiam, & Billiam, Moceano Tassioque ductoribus, quibus suorum partem Vvallonum addidit: partem ad latera, vbi laxior, & equitabilis campus, cum Raitris ac lancearijs, sub Volfango Prengero distribuit. Et primùm in vtroque cornu commissa est pugna, quiescentibus in medio legionibus, quòd hiatus labesque terræ transcendere illi non auderent, hi nollent. Verùm vbi ab equitibus Nassauij fundi fugarique Northornam versus, Raitrum alas videre Norritiani, victoriam secuturi, maiore animo quàm consilio conglobati fossas irrumpunt: atque inde ægrius, quàm putauerant, eluctatos fessosque, retentus ac recens Verdugi miles aggreditur. Eodem tempore quum à præsidio, quod apud Northornam Verdugus seposuerat, reiecti victores Nassauiani hinc à Northornianis, inde à Raitris, qui equos circumegerant, medij premerentur: simul equitatus Echij loco motus à lancearijs, fugam respectaret, tanta repente cæde Norritiani pedites equitesque repulsi sunt, vt non antè dissipari cædique desierint, quàm eorum reliquias munitio Nienzila, in quam se se certatim proiecere, contexerit. amissis tormentis omnibus, & signis militaribus plerisque: cæsis ordinum Præfectis quatuordecim, nec paucioribus primariorum captis, sauciisque perquàm multis, interque eos Nassauio, atque Norritio recisa manu. quum tamen ex Regijs, qui ante pugnam in terram prostrati opem de cælo, irridente Norritio, postulauerant, nemo alicuius in exercitu nominis, aut muneris desideratus sit. Adeo DIVINA se dextera libens adiungit supplicum pietati, vbi superborum impietas vindicanda est.

& aciei distributio

Pugnatur:

prosperè primùm à Norritianis.

Norritiani Verdugiani

postea funduntur.

Summa cladis, & victoriæ,

propè incruentæ.

Franc. Verdugus l. 1. commentar.

HOC igitur lætus nuncio Alexander, communicatis victoriæ litteris in bellico senatu, ibique sumpto vrbis aggrediendæ consilio, iubet, à Mansfeldij fossoribus ad mœnia, tribus in locis, cuniculos agi, fossores protegente Martiniano propugnaculo, cuius tormenta trecentos circiter passus in muros dominantia, raros inibi propugnatores patiebantur. Sed, quod in aperto non poterant, sub terram ignoti inobseruatique tuebantur vrbem Tornacenses, actis non vno in loco, Gubernatoris Estreellij consilio præsentiàque, cuniculis. Inter quos operosiorem vastioremque direxerant in eam partem, in qua Mansfeldianos moliri humum animaduerterant, eorum operam transuerso meatu corrupturi. Iamque suffossionibus eò vtrinque processerant, vt quo minus cuniculanj militibus co-

Huius victoriæ nuncio læti Farnesiani

Tornaci mœnia cuniculis aggrediuntur.

& Tornacenses simili suffossione occurrunt Farnesianis,

1581 mitati sibi inuicem occurrerent, terra non magnæ vtique molis intercederet. tunc Mansfeldiani auditis ex aduerso suffodientium ictibus, subito cæcoque metu milites operæque ad cuniculi caput aufugiunt, repertumque ibi militum globum suo timore ac fugâ inuoluunt. *qui relicto opere fugiunt* Fortè accurrerat eodem tempore Alexander ad Vvallonum contubernium, *quartier* in quod Tornacensium turma clam egressa, repentè inuaserat, cæsisque nonnullis stationarijs, in vicina quoque Germanorum castra terrorem extenderant. *eodem tempore contubernium Vuallonum inuaditur.* Vixque hostem, immissis illicò Epirotis aliquot equitibus, *Albanenses* compulerat in vrbem Alexander, aliquibus Tornacensium captis; quum nunciato, fossores suos militesque, relicto opere, fœdè fugatos; aduolat illuc, comitante eum Maximiliano Vauxij Domino. *inuadentes Alexander reprimit* Dumque trepidationem suorum sistit, effusâ è mœnibus subitâ saxorum procellâ, corripitur ipse, Vauxiusque: *tum ad sistendâ fossorum militumque fugam aduolat,* &, quamuis galeâ armisque tecti, tamen Alexander brachio ictus, ea corporis parte prætumida, inualidaque diù doluit: Vauxius autem maiore vi molaris eliso capite, semianimis inde auectus, ac reliquo obsidionis tempore curationi frustrà adhibito, in vrbem iam captam illatus, paucis pòst diebus piè decessit, moerore quàm maximo Alexandri, qui virum diligebat, atque obseruabat, eique Comitis appellationem ex Bucquoio, gentilitio in Artesia dominatu nuper impetrauerat à Rege. *sed interim saxorum procella e mœnibus sauciatur: & comes eius Vauxius paulò pòst ex ictu moritur magno Alexandri mœrore,* *17. Decembris.* Ad quem de Bucquoij fine scribens, negat amisso tali viro facilè reperturum se, qui & in regio senatu, & in ærario, cui præerat, concilio, pari fide prudentiaque sustineat Regis causam. *ob viri merita,* *caput finantiarum* Additque, ob huius merita, tradita à se decenni filio ordinariam, quæ patris fuerat, Vvallonum turmam, & Artesiæ Gauenam, siue magni Luparij munus. *quæ Regi repræsentat,* *Grand Louuier* Quin & Regem orat, vt equestrem censum gradumque, quo pater ex militari Diui Iacobi ordine fruebatur, in filium, eodem patris animo, & indole maiore adolescentem, translatum velit. *vt extendat in filium.* Atque hic ille est Carolus Longue vallius Bucquoij Comes, qui è militari sub Alexandro disciplina, *Ferdinand. Secund.* accitus aliquot, antequàm hæc scriberemus, annis à Cæsare, multis per Germaniam partis victorijs, militiæ supremus inclaruit. *quem Germania multis clarem victorijs Ducem vidit.* Ergo Alexander, represso fossorum terrore, reiectisque in vrbem Tornacensibus, nihil ipse tardatus ex vulnere, quasi doloris sensum in aliud tempus differret; ad aggressionem, quam destinauerat, animum aduertit. *Redit ad oppugnationem Alexander.* & contra vrbis fossam, ducentos fermè passus procul à mœnibus disponit octodecim muralia tormenta, quibus turres quatuor, interiectumque paries quaterentur. *ac disponit aggressionem* Quassatis autem triduo turribus, ac murorum

rum parte, ascensuque ex ruinis adæquato, indicit in sequentem diem, cuniculis tunc incendendis, oppugnationem. præfecto fossoribus, & aggressuris ea cuniculorum parte, Mansfeldio: oppugnatione verò ad turres Montinio iniuncta. Iamque manè daturus erat Alexander aggressioni signum, quum præter expectationem affuit missus ab Altapennio Petrus Bardius, expugnationis Eindouiæ nuncius. Ceperat hoc Campiniæ oppidum duobus antè mensibus Holachij miles, atque inde Helmontio, ac Buscoduco infestus erat. Ideòque Alexander, iussis è Frisia properare illuc sub Schenckio Tribuno aliquot Ratrum turmis, atque Italis lancearijs, mandauerat Altapennio, oppugnationem oppidi quamprimùm aggredi. Et ipse auctus hisce militibus auxiliaribus, (erant paulùlum supra octingentos) postquàm Holachianos eiecit ab Helmontio, cuius arcem capto iam oppido pertentabant, Eindouiam aggreditur: ac post aliquam, tormentorum vi, factam murorum stragem, oppidum inuadit: ac, ne vno quidem suorum cæso, læsoue, præter Gastonem Spinulam, amisso oculo, & Georgium Rinaldinum, traiectis pilâ renibus sauciatos, Eindouiâ potitus est: præsidiarijs, qui se dedidere, supellectili omnique armorum genere spoliatis, atque abire permissis. Grata enimuerò talis opportunitas Alexandro fuit, qua desides Vuallonum animos excitaret. Conuersusque per eam occasionem ad Mansfeldium, aliosque è cuniculorum parte subituros, *Ergone*, inquit, *in Frisia, Campiniaque miles noster fortiter agendo, prospera quæque patrauerit: nos hîc indecores, ingloriique ante mœnia sedeamus? Plura Verdugus, aut Altapennius cum paucis militum cohortibus, quàm Alexander cum primarijs belli Ducibus, cum ipso regij exercitus robore perfecisse glorientur? Geminatos hosce victoriæ nuncios in hoc rerum articulo perlatos, equidem non tam incitamentum ipse interpretor, quàm conuitium. Quid enim? vrbem obsidemus, quàm refertam hominibus, tàm militibus inanem, turbâ fugitiuorum impeditam, quos non caritas patriæ, non penatum cura tenet: ne Ducis quidem sui, qui timidos, & mutare solum consuetos regat, præsentiâ sustentatam. Nisi fortè vnius impotentis feminæ consilijs, in officio contineri populum moribus, patriâ, religione, discordem arbitramini. Hoc autem desertorum asylum, hæc vicinarum euectamenta ciuitatum, hanc Flandricam Geneuam tandiu stare, deque proculcata Religione trophæa hîc conspici, nos armati atque inulti patiemur? En vrbs turrium casu aperta, ac disiectu lapidum complanata subeuntes inuitat. Rari hîc externi milites, Hispani hîc nulli. Tota receptæ vrbis gloria Vuallonum nomini patet. Ostendite,*

contra

[Left margin: & nuncio Eindouiæ ab Altapennio expugnatæ recreatur. — eaque occasione animat Vuallones ad inuadendum, — hac oratione.]

[Right margin: 9. Aug. — Baldus — Altapen. — Rinal. Vicent. centurio.]

1581 *contra quàm vos contempsit Orangius, scire Vuallones Tornacum expugnare. Postremò, ne Hispani meritò desiderentur, vestris in manibus est.* Hæc vbi dixisset, incendi cuniculos extemplò iussit. Eorum vi moto atque excusso terreno solo, euibratisque superstantibus circiter quinquaginta propugnatoribus, quorum quinque relabentes ex alto, ante Mansfeldij pedes turbo dimisit: æquatoque inde, atque emollito in interiora vrbis ascensu, inuadendi signum ex vtraque parte aggressuris dedit. Neque sibi antè defuerat vrbis Gubernator Estreellius. Nam & vicinas turres, aucto sclopetariorum numero, communierat: & tumulum contra Martinianum propugnaculum tumultuario aggestum opere, mœnibus imposuerat: & in mœnia, inter pinnas, crebros lapidum aceruos, corbesque, & dolia saxis farta in subeuntes deuoluenda comportauerat. Post vrbis verò murum, si fortè is cuniculo, aut alia vi subrueretur, interius munimentum cespite & glebâ firmandum sibi sumpserat Philippa Espinoij vxor. Quam toto illo obsidionis tempore, munia Ducis induisse: caues, milites, operas, animasse: ac bellatoribus immistam brachio vulnus accepisse, ego ex Comite Egmontia, cuius tunc parens Obignyus vrbem obsidebat, exploratum habeo. Et quamquam aduersus hæc prouisum ab Alexandro, tormentis partim ex aggere ante fossam, partim ex Martiniano propugnaculo fulminantibus in eos, qui è turrium statione, atque è tumulo propugnabant; tamen vni, in ea aggressione, caueri satis haud potuit Vuallonum siue inertiæ, siue contumaciæ, quam madefacta imbri tellus, lapsante vestigio, fouebat. Etenim quum per turrium ruinas, hinc Boursius, inde Obignyus Vuallonum Tribuni suos impulissent: videretque Montinius, eos relanguescentibus à prima aggressione animis, restitare, nec vlla aut sua, aut Tribunorum adhortatione, atque exemplo incalescere; festinato ad Alexandrum nuncio, opem efflagitat. qui prospecta suorum trepidatione, recentes illicò milites, plerosque honorarios, atque ex aula, sub Marchione Rangono, & Pistoletto Gattesco submisit: inter quos se se Marchio Varambonius, ac Pompeius Bardus, Alexandro non animaduertente, immiscuere. Et hi quidem ceteros antegressi, nec vllâ aut pilarum, aut saxorum procellâ retardati: adeò vt si plures sui similes nacti essent, haud dubiè capi eo Tornacum die potuisset; magis hosti metum, quàm suis animum attulere. quippè parùm inde permoti Vuallones, Germanique, vbi Tribunum Boursium, qui pugnam inter primos ciebat, extinctum videre, desertis, qui progressi strenuè pugnabant, cau-

Margin notes: Strages à cuniculis ante aggressionem. — contra quam munierant vrbem Gubernator, — *Caualiere* — & vxor Espinoij Principis, — militaris femina. — Inuaditur vrbs; — malè ab Vuallonibus; — frustrà eos impellentibus Tribunis. — & honorarijs militibus exemplo præeuntibus. — *Pistolett. Pistorien.* — *Varamb. Burgund.* — sed illi non permouentur præsertim mortuo Tribuno;

 sati

fati instabile solum, & interiorem aggerem tormentis antè 1581 non dirutum; ad castra & contubernia retulere ipsi pedem, & referre demum alios coëgerunt. Quorum aliquos, ipsumque Montinium traducturus erat Alexander ad alteram oppugnationis partem, in qua, curante Mansfeldio, Marcosantius Samblamontij frater, cum sex Germanorum signis, Billiusque cum suis, & Bucquoij Vvallonibus, latiore ascensu ob maiorem à cuniculis stragem, dimicabant; sed ingruente iam nocte, & præcipiti nimbo, ab vtraque oppugnationis parte cessatum est. Cecidere ex Tornacensibus in vtraque aggressione paulùm supra ducentos, ex regijs haud quidem multi, sed multorum instar Philippus de Stauele Glaionij Dominus, Tribunus Boursius, Comes Pioppus, Pompeius Bardus, Hieronymus à Marra Hier. Neapol. Margaritæ Ducis Parmensis aulicus, & Aiax Cæsius Alexandri ephebus. præter saucios fermè sexaginta, interque eos Varambonium, Montinium, Billium, & vtrumque machinarum Præfectum, Barocium, ac Platum.

immo ab aggressione recedunt trahuntque alios.

Mortui in ea oppugnatione ex Tornacensibus: ex regijs mortui, saucij.

INTEREA festinatis nuncijs euocabat Espinoisus Princeps è maritima Flandriæ ora auxiliares copias: quarum ope intentos inuadendæ vrbi Farnesianos aggrederetur. Sed noua illos, quæ repentè affulsit spes capiendæ Grauelingæ, remorata est. Grauelingæ præerat Valentinus Pardiæus Mottæ Dominus, non minus Angliæ Reginæ, quàm fœderatis prouincijs iam pridem inuisus. Huius præsidiarij sexdecim, paucis antè mensibus propter littus agitantes, à Britannicæ nauis classiarijs illac appulsis per insidias capti, Londinum abducti fuerant. Ibi per- Londra diu detentos, Belgæ aliquot exules, initâ, vt inter populares, amicitiâ, aggressi sunt auertere à Mottæi militia, à quo non redimerentur. haud ignari, FACILE captiuos transire animo Præsidiarij in eas partes, vnde nequeant expedire corpus. Denique eò ventum est, vt ingentis pecuniæ spem facerent, ostenso Orangij chirographo & signo, si in Flandriam reuersi, Grauelingam Orangianis traderent. Illi cautione accepta, nec pòst multo à Mottæo redempti, reuersique rem omnem ei denarrant. à quo Mottæo laudati animatique, iubentur in ea cum hoste communicatione persistere, parique dolo dolum plectere. ipse interim arcem maiore præsidio firmat. Et iam Varouxius Orangianorum dux, intempesta nocte cum sexcentis peditibus, & equitibus trecentis, contra Grauelingam stetit: eodemque tempore Britannica nauis auxilio his futura, tormento ter exploso, & præsidiarij igne ex arce ter elato, omnia, vti conuentum erat, vtrinque in promptu esse indicarunt. Tunc pedites quadraginta ad arcis

GRAVELINGAE periculum a proditione.

Capti aliquot eius loci præsidiarij abducuntur in Angliam.

Ibi accepta pecunia redeunt Grauelingam traditum eam Orangianis:

sed Mottæo Gubrem detegunt.

& alliciunt Orangianos in arcem,

1581 arcis fossam progressi, prolato militari nomine, à conscijs admitti in arcem postulant. sed iussi plures adesse, triginta secum adductis, muros subire certatim incipiunt. idemque alij subinde, atque alij dum parant, inalbescente iam die, veriti ne fortè erumpentibus ab arce Mottæanis, ipsi impares forent, (namque decrescente mari, nauis ægrè transmittere in terram auxiliares poterat) recedendi consilium properè capiunt, quum illicò Mottæus cum aliquot cohortibus, ac turma selectorum militum, dum intra arcem, qui ascenderant, iugulabantur omnes, ipse hostes recedentes assecutus aggressusque, partem eorum cædit, partem capit, paucos victori fuga subripuit. Inter quos Præstonius, vetus equitum ductor, cum Scotis equitibus fermè centum, dum ad Espinoium Principem quàm celerrimè contendit, assequitur festinantem, ac sistit prope Rubasium pagum concitus repentè nuncius à Farnesianis castris, incertum à quo missus: ac post breue alloquium, persuadet, vt cum eo equitatu Tornaci aditum pertentet: illa nocte in castris datam excubijs esse militarem tesseram, *Diuam Barbaram*: eâ pronunciatâ, ac se viæ duce, aleam felicissimè casuram. Præstonius præfidenti vir ingenio, quique malebat successum sibi deesse, quàm videri animum defuisse, nihil moratus, animatisque turmalibus suis, Tornacum quanta maxima potest celeritate contendit. ac duobus lancearijs procul à castrorum septo excubantibus nocturni signi prolatione deceptis, peruenit ad castra sub mediam noctem, quo tempore equestrium stationum vices permutabantur. Agebat extra circumuallatæ vrbis ambitum regius equitatus: nec intrabant equites castra, nisi cum vigilias inibant. Igitur Scoti, quasi è proximis equitum contubernijs ad stationes adessent, prolato Diuæ Barbaræ symbolo, excubias hîc quoque intrepidè transmittunt. quin, vt noti magis, ac Farnesiani haberentur, apud ipsum Farnesij tabernaculum hastatorum manipulo custoditum, perque angustias pontis ægrè binos equites admittentis, tanta securitate prætereunt, vt confidentia suspicioni locum præcludente, non antè intellecti sint hostes, quàm in vrbem iam confertim inferentes se se, frustrà Farnesius ipse conscenso protinus equo, ac turmam lancearioru trahens, duobus tantummodo captis, insequutus sit. Ex hisce captiuis edoctum se esse de nuncio ad

7. Decembris Præstonium missu scripsit post vrbis expugnationem ad Regem, questus, *Proditorem in castris fuisse, & sciri ab se adhuc non posse. Marchionem Rubasium esse quidem Espinoij fratrem,*

Emmanuel *& Latinum esse fratrem Espinoij coniugis; ideoque vulgò credi,*

V 2 ægrè

quam ingressi alij, qui

cæduntur,

cæduntur & alij, aut capiuntur.

pauci euadunt.

Ex his Præstonius inuitatur ad ferendum auxilium Tornaco:

& docetur tesseram illius noctis,

qua prolata fallit excubias

& eadem fallacia per media castra

Tornacum intrat,

frustra Alexandro ipso insequente,

qui proditionem agnoscit, proditoris ignarus.

agrè illos ferre Tornaci casum; tamen neutrum tanta reum perfidia 1581
accusari à se, qui vtrunque dignitatis suæ perquàm tenacem exper- Mōtu.
tus sit. Ex hoc euentu motum Alexandrum mandasse, ne no- Dom.
Hinc nomen tradi excubijs cessatum est. men excubijs in posterum traderetur: satis illis muneri suo fa- postea
ctūris, si neminem in castra progredi, nisi agnitum à decu- March.
rione paterentur. idque consilium tanquam Ducis, qui rem Rēthiacus.
bellicam præceptis exemplisque persecerit, à castrensi discipli- Caporale.
na exceptum esse, nobilis de equestri militia scriptor affirmat. Lud.
Magna ob auxilium Tornaco illatum lætitia, Scotorum qualicumque auxilio in vrbem illato haud facilè di- Melzius
ctu est, quanta Gandaui, & Antuerpiæ, perque Flandriam l.3.c.6.
sparsa Orangij opera, omnem edita sint publicæ gratulationis argumenta, festo tor-
mentorum plausu, æris campani sono, atque ignium hilarijs:
Orangij in primis operâ, qui Gandaui tunc agens, excitatam
in se multitudinis seditionem, velut indormiret Tornacensium
malis, tracturis (vti aiebant) Gandaui ruinam, reprimere haud
valuerat, quamuis duobus, eius imperio tractis in carcerem,
statimque à furente populo extractis. Idcirco vbi Scotos Tor-
qui mira de Tornaco a suis militibus liberato fingit, nacum ingressos audijt, litteris, ac nuncijs partes in omnes im-
missis, Trecentos equites in vrbem intrasse: Alenconianos
florenti cum exercitu Duncquercâ, Tornacum versus iam mo-
uisse: Parmensem, desperata vrbis expugnatione, amissis præ-
cipuis ducibus abitum imperasse: atque alia in hanc senten-
tiam falsa veris immista comminiscitur, præsentia metuens,
futuri securus. Et tamen dum hisce vbique lætitijs, ceu libe-
ro iam Tornaco effusè gestiebatur; eodem tempore de vrbe
sed illatum auxilium frustra fuit. Alexandro Principi dedenda transigebant Tornacenses. Ete-
nim inaudierant ab auxiliaribus Scotis, qui vrbem ingressi
erant, malè pugnatum ad Grauelingam, Ducem Alenconium
Angliæ nuptijs inhiantem in Britanniam soluisse, nec inde
immo Prestonius ipse deditionem suadet Tornacensibus; opem in præsens expectandam. Et Prestonius contemplatus
internas munitiones, militum infrequentiam, raros ex vete-
ranis, plus minarum vbique quàm virium; palàm edixerat,
nisi Martinianum propugnaculum reciperetur, vrbem aduer-
sus Alexandri vim defendi diù non posse. Accessit & alius ti-
qui vrgente illos Alexandro, mor. namque Parnesius ab inducto Scotorum subsidio parùm
motus, magis ab hieme in dies sæuiente perculsus, festinatis
operis, queis in præsentia plus aliquanto quàm militi tribue-
bat: actis non vno in loco furnulis cuniculisque, adeò inte-
riora vrbis intrabat, vt Tornacenses, qua parte sibi cauerent
ignari, vbique trepidarent. Et iam res in hunc modum ipse
disposuerat, vt post secundam noctis vigiliam, ante fossam
apparerent milites: ac prima luce, post quàm cuniculos incen-
dissent,

1581 dissent, si ruina viam sterneret, Deo duce, Diuique Andreæ Burgundiæ tutelaris auspicijs, cuius pernigilium aderat, vrbem hæresum altricem aggrederentur, Deique Diuorumque iniurias vltum irent. Quum ecce vnà ante mediam noctem horâ, nuncius ab Estreellio Gubernatore vrbis, cum litteris ad Rassinghemium veterem amicum: quibus denunciat, ciues ac milites de dedenda vrbe, æquis modò conditionibus, conuenisse. Rassinghemius illicò ad Alexandrum: hic quamquam veritus, ne obsessi ad declinandam, quam fortè præsensissent, sequentis diei tempestatem, consulto moram traherent, tamen quòd hominum stragi, atque vrbis excidio magnopere cautum vellet, concesso ad consultandum toto illo peruigilio, oppugnari interim vrbem vetuit. Et res confecta protinus foret, nisi Espinoij vxor conditiones, modò hanc modò illam, excipiens, deditionem protrahendo, interturbaret. Hæc enim, præter præfecturæ opulentissimæ iacturam, vt erat Mariæ Momorantiæ sororis Comitis Hornani, ab Duce Albano interfecti filia, hæreditariam ab regijs partibus abalienationem animo fouebat adeò, vt deditâ pòst vrbe, Lalinio fratri, qui eam Alexandri nomine inuisebat, nihil aliud auerso ac præferoci vultu responderit, quàm, Si rem eò venturam prouidisset, profectò se immisso in quatuor vrbis partes igne, Tornacum omne fuisse incendio deleturam, se ipsâ incendio superiectâ. Non tamen dies abijt, quum in hasce potissimùm conditiones conuentum est. Vt Espinoij Principis vxori integrum esset, aut in vrbe subsistere, aut cum familia ac supellectili, quò volet, abire: vt præsidiarijs egredi cum armis liceret: vt ducenta florenûm millia ad regij exercitus impendia ciuitas persolueret: vt in vrbem, inque arcem præsidia immittendi penes supremi Belgij Præfectum potestas foret: vt hæreticis, interdicto omni sectarum vsu, vrbs permitteretur; migraturis autem, parte tamen mulctæ persoluta, liberum esset ad bona distrahenda tribus Tornaci mensibus commorari. Rebus ita compositis, vix dum processerant ex vrbe Estreellius militesque, & Principis Espinoij vxor, vnà cum ingenti concionaliam hæreticorum caterua, partim Aldenardam, plerique Gandauum digressi; quum festinauere ad Farnesium Tornacensis clerus, primarij quique mercatores, ac Nobiles complures, anxiè ac dolenter expostulantes, Aurum omne, argentumque ciuitatis, ab ijs, qui vrbe abibant, asportari. obsidionis tempore pretiosa quæque ad diuinum cultum, atque ad priuatorum vsum splendoremque spectantia, præter multas multique pretij merces, à templis atque

de deditione agunt

repugnante Espinoia Principe,

fœmina præferoci.

sed deditur in hasce conditiones

Dolus abeuntium,

clam cimbis asportantium pretiosa quæque Tornacensium.

atque ab aliorum domibus translata in arcem fuisse: ea nunc omnia, inter res supellectilemque Principis Espinoiæ, per Scaldim cimbis aueh, summo Tornacensium damno atque dedecore. Alexander flagitium detestatus, milite confestim emisso ad Carandoletum, qui duabus cum turmis Espinoiam comitabatur, iubet illum extemplò cimbas Tornacum omnes remittere. Remissis, atque à Magistratu, Farnesij iussu, discussis, ad suos res quæque dominos adeò cum fide rediere, vt ne vnciam quidem argenti cuiquam deperierit. mota ex eo ciuitate, vt partem imperatæ pecuniæ statim exsolueret: nec differente Alexandro, quin protinus eam summam inter milites prælargè distribuerit. Ceterùm dicere non est, quantâ triumphalem eius inurbem ingressum gratulatione milites iuxtà ac ciues certatim prosequuti sint, hi virtutum admiratione capti, cuncti beneficijs. Feruntque hoc primùm tempore non tàm militari impetu, quàm ex regij, bellicique senatus consulto, noua appellatione, ab vniuerso acclamatum exercitu, *Serenissimo Principi vitam & victoriam: fortissimo Imperatori vitam & victoriam*, idque à Tornacensi populo, exemplum excipiente, sæpius ingeminatum. Quin & ab ipso Magistratu vrbis, inter sacramenta Alexandro dicta, non alijs eum dignationum titulis, quàm Serenissimæ Celsitudinis nomine compellatum. renouato veterum more, quo fortibus in bello Ducibus, ex senatus decreto, & acclamantium fauore militum, Imperatorium nomen imponebatur. Certè decorum fuerit Farnesiæ domui, non solùm in natalitiorum siderum incidisse lucem, sed ex bellorum quoque nubilo serenam sibi claritudinem, victrice fortitudine, aperuisse.

Reuocantur eorum cimbæ.

& sua cuique redduntur.

ciuitate imperatam pecuniam statim soluente,

& illam distribuente Alex,

qui noua appellatione salutatur.

Altezza

INGRESSVS vrbem Alexander, post actas in principe templo Deo, Diuoque Andreæ grates: post creatum ex Catholicis, fidisque ciuibus Magistratum, resque sacras ritè atque ordine procuratas; allegato in Hispaniam Petro Francisco Com. Nicellio, supremo stabuli sui Præfecto, gratulatus est Regi, *Traditam Maiestati eius à Deo Tornacensem victoriam, ingressis vrbem regijs militibus eodem die, quo ante annos sexaginta, parens eius Carolus Imperator armis Tornacum ceperit. sibi quidem labores, quos in duorum obsidione mensium permultos & pragraues non minus in suorum cura, quàm aduersus hostem cum vita discrimine perpessus sit; perleues in præsentia videri, ac penè nullos, quibus videlicet parta sit Regi suo vrbs, quæ Flandris in Vuallonum prouincias fores claudat, Vuallonibus in Flandriam patefaciat. præsertim quòd hæc (non vt alia Vuallonum vrbes externorum mili-*

Nuncium victoriæ allegat Alexander ad Regē cum hac gratulatione:

1581 *militum immunes) regio firmari præsidio, atque in fide contineri tutò posset.* Et verò firmauit Alexander, immissis in vrbem cohortibus Vvallonum duabus, ac totidem Germanorum: atque horum tertiâ arcis præsidio attributâ. sibi, qui sedem in ea vrbe designabat, Burgundorum turmam, ac Germanorum centuriam delegit: imposito his Pistoletto Gattesco, & vrbis Gubernatore Lecquij Domino renunciato. ægrè id ferentibus Procerum nonnullis, quasi Alexander aduersus conuenta, in Vvallonum prouincias præsidiarios inferret. quos ille in senatu perstringens, negauit sibi non licere, suo arbitratu præsidium vrbibus imponere, quæ inter reconciliatas Regi non fuerint. affirmauitque, idem se in alijs locis præstiturum, quæ Dei ope, armis in posterum subegisset. nemine contrà disserere quidquam auso. Obseruauere aliqui, quibus hæc admirari mos est, festam Diui Andreæ lucem fuisse Tornacensibus fatalem. Nam quo die vrbem victor intrauit Parmensis Princeps, vti ad Philippum Regem ille scripsit; eodem olim Carolus Imperator, eodem ante Carolum annis sexaginta octo, Maximilianus Cæsar Philippi Regis proauus: eodem duobus ante Maximilianum annis, Henricus Angliæ Rex Tornacum expugnarunt. Sed ea maximè res admiratione multos tenuit, quam tabellarius Mediolano ad Alexandrum missus, exercitu præsente narrauit accidisse sibi, apud Genèuam. Namque dum ibi, aiebat; mutandis equis paulum in taberna subsisterem, cauponem audiui cum Geneuensi ciue ità colloquentem: *Heu quale vobis, religionique vestra infortunium hic creat dies. Hodie.* (& erat Diui Andreæ peruigilium) *in Parmensis Principis manus Tornacum venit.* Ad eam hominis vocem, qui tot locorum interuallo distracta ceu præsens inspiceret, nisi enimuerò ebrij cauponis deliramenta: tantoque deinde magis, quanto per Burgundiam porrò pergens, nihil vspiam de Tornaco accipiebam: donec in Lotharingia obuium habui tabellarium in Italiam è Belgio festinantem, ac læta se perferre prædicentem. cui quum subderem quasi per iocum, ac tentabundus, haud ignotum mihi, quid læti afferret, nempè Tornacum ante quatuor dies captum esse: admiratus ille vnde hoc sciuissem, quum primus ipse è castris euolasset, videt maiori me admiratione defixum, qui cauponem tam longinqua, tam definitè spectasse recolebam: vterque autem, vbi rem contulimus, non dubitauimus præuentam operam nostram ab aërijs cursoribus, quorum alis non paulò maior, quàm equorum pedibus, pernicitas insit.

INTEREA Dux Alenconius alterum iam mensem in Angliæ

qui pau- lò post Namur ci obijt

simile quid apud T. Liu. l. 45

Dæmones

& vrbi præsidium imponit:

ægrè id ferentibus procerum nonnullis:

quos redarguit Alexander.

Mira de die quo captum est Tornacum

& de prædictione cauponis

De NVPTIIS Alenconij cum Anglia.

1581

glia inter hastiludia, nocturnasque pompas, ambitus diù nuptijs secure præludebat. Nam licet Elisabetha Angliæ Regina ludificare plures solita, eodem tempore Sueciæ Regem, & Archiducem Carolum, & Leicestrium Comitem, matrimonij sui spe pasceret, cum Duce tamen Alenconio, eò processerat, vt iam pedem retrahere non illi perinde liberum foret. Etenim vt rem altius accersam, Catharina Galliæ Regina, quæ quatuor filios, quatuor Reges futuros à Genethliaco acceperat, credebatque, quòd iam tertium Poloniæ Regem videret; Alenconio natu minimo Elisabethæ nuptias auidè petierat. Et quamquam retulit tunc ab illa ambiguum responsum, causata disparem ætatem, ac Religionem; Catharina tamen non ideò destitit: nempè vt si minus Angli Regis titulum filio pareret, quod in primis auebat, saltem per huiusmodi affinitatum dum agitarentur officia, à Protestantium in Gallia patrocinio Reginam abstraheret. Quum ecce tibi Elisabetha, præter opinionem, in Alenconium pronam se perardenter ostendit: idque Galliæ, Regi matrique significari quamprimùm voluit: quo videlicet illos à nuptijs remoueret, quas inter Hispani Regis filiam, atque Alenconium, clâm agitari cæptas inaudierat. Sic mutua simulatione captæ captantesque Reginæ colludebant. quum TVRPE tamen sit, non animaduertere, eâdem te arte petendum, qua prouocaueris. Iamque amatorijs vtrinque litteris nuncijsque, interprete in primis Bertrando Salignaco, regio in Anglia legato, res vsque adeò incaluit, vt Alenconius ipse, præmisso aulico Semihero nuptiarum incentore, Angliam ignotus adire cogitauerit. vnde sparsâ rei famâ, Oratores hispani tum Romæ cum Pontifice, tum Parisijs cum Rege, & Nuncius ipse Pontificis cum Alenconio, quo nuptias distraherent, accuratè peregerint. Sed is nihil propterea retardatus in Angliam properauit. excepitque regiè quidem illum Regina, sed minimè capta hominis præsentia, solitis artibus eluso persuasit, in Galliam rediret, dum res à consiliarijs suis, vti aiebat, expenderetur, conficerenturque matrimonij tabulæ. Verùm postquàm illa accepit, Alenconium regio cum exercitu iter sibi in Belgium aperuisse, Cameracum fugatis obsessoribus intrasse, Brabantiæ Ducem, prouinciarum decreto, designatum esse; nimirum verita, ne vetus Gallorum potentia per Belgium resurgeret, cursum victoriæ in præsens interturbatura, elicere ad se iuuenem è Belgio, quasi iam confectis tabulis sollicitè statuit. missisque primarijs in Galliam viris ad Regem Reginamque matrem: atque è Gallia honestissima legatione accepta, lega-

In quas Regina mater, credula primùm incumbit.

Camden. annal. Anglicorū lib. 2.

dein specie nuptiarum aliud tentat ab Angla.

discrimen annorum 22 erat inter eos

& hæc pari simulatione aliud quærit ab illa.

Crescit opinio nuptiarum.

& Alenconius in Angliam cogitat.

sed non placet eius forma.

Remittitur in Galliam,

Astutè reuocatur.

1581 legationis Principe Francisco Borbonio Aruernæ Delfino; non pòst multo Alenconium, relicto Belgio & militiæ curâ, è Castelleto in Angliam attraxit: tanta in eum coniugalis amoris, vti modo dicebam, significatione, annulo sibi aliquando in magna Procerum corona detracto, & in Alenconij digitum inserto, vt omnes contractas iam nuptias ea sponsione interpretarentur. Certè Philippus Marnixius Aldegundius, qui Alenconium comitatus fuerat, properatis in Belgium litteris, Orangium atque Antuerpiæ Magistratum peracti tandem aliquando matrimonij non dubitanter admonuit. Ex quo & publicæ lætitiæ signa per Brabantiam edita sunt: & è Gallia ab Rege ac matre, per speciem gratulationis, facti explorator allegatus est. Hic verò Elisabetha, quæ plus aliquanto, quàm voluerat, simulando processerat, animo anxia, quasi iam deprehensa, reputare secum seriò cœpit, ex vna parte, nisi Alenconio nuberet, offensionem Regis galli tandiù ludificati: qui si ab Hispania vxorem fratri in Anglia neglecto peteret, imparem se aduersus vtriusque Regis potentiam verebatur. ex altera parte admisso in Angliam Catholico Principe, præuidebat Catholicam religionem excitandam, firmandamque: nec posse inhiberi Gallorum in insulam ventitantium frequentiam, tam Angliæ infidam, quàm Scotis Gallo innexis optatam: denique Alenconij armis in Belgium motis, se maritali bello damnosè inuoluendam considerabat. quæ postrema ab Oratore hispano, ac præsertim à Comite Leicestrio nuptiarum spe nondum excusso, in maius per Reginæ familiares illi sugesta, firmauere animum eius, per se à nuptijs alienum, ex eaque necessitate, in quam se coniecerat, hisce stimulis acrius incitatam expediuere. Ipsa autem, cui plures fallendi artes, non aliàs intentiore cura festinare nuptiarum solennia: obiurgare, Alenconio coram, sapientiam cunctationemque suorum, coniugales tabulas quotidie commutantium: postremò alijs omnibus super ea re amplius disceptare vetitis, definitionis summam senatui tradere. Interim spectaculis, venationibus, conuiuijs, ad fastidium vsque oblectatus distractusque iuuenis, dum senatu sine fine rem trahente, videt se in medijs nuptijs celebrare omnia præter nuptias, animo quàm fronte commotior, quippe ad famam pertinere intelligebat, si Reginæ gratiam potentiamque, integro nuptiarum negotio, referret in Belgium; abeundi veniam ab ea impetrat, ad Belgarum imperium, quorum nouis illuc querimonijs euocaretur, in præsentia capessendum, mox cum illo dominij additamento tantâ dignior Reginâ rediturus. Et

Margin notes:
signa nuptiarum certo credita.
è monte S. Aldegundis
& magno gaudio excepta per Belgium
Elisabetha hæret, vlterius, quam voluerit, progressa.
Sed expedit se consuetis artibus.
Et Alenconius expectando lessus,
abeundi veniam petit.

fanè auctus ab ea ingenti pecunia, quæ dotis videlicet loco 1581
Alenconio fuit, & Anglorum primoribus Antuerpiam vsque
regiè comitatus, opinionem de constante Reginæ beneuolentia
apud Belgarum animos planè firmauit.

De INAVGURATIONE Alenconij.

Ipse Antuerpiam apparatu maximo ingreditur.

FEBRVARIO mense Flissingam appulsus Alenconius, ob- 10 die
uijs Orangio, Espinoio, atque Ordinum legatis, Antuerpiam 1582
quæsitissimâ pompâ triumphalium arcuum, pegmatum, carminumque,
plurium paratu mensium exornatam, cum splendido Anglorum,
Gallorumque, & Belgarum Procerum comitatu inuectus est. Ac post sacramenta ex conditionibus Burde- 19 Feb.
galæ pridem conceptis vtrinque dicta, ipse clamide, ac pileo,
Ducum insignibus, indutus, inter tubarum, tympanorum,
& tormentorum plausus è Scaldi amne, atque in vrbe resultantium:
inter festas infinitæ multitudinis acclamationes, sparsis
in popolum auri argentique missilibus, Brabantiæ Dux ab
Orangio primùm, pòst ab Ordinum legatis, vrbis Senatu, ac
reliquis militiæ pacisque Magistratibus, est salutatus. Inaugu-
ratum excepêre in sequentes dies è singulis prouinciarum vrbibus
magnificæ legatioues, nouo Principi aduentum, nouum,
sibi patrocinium gratulantes. Donec Antuerpiæ lætitiam mense
fermè integro repetitam dies clausit Alenconio natalis. quo
die, qui fuit quintus decimus ante Kal. Aprilis, apparauerat il- 18. Mar
le cenam planè natalitiam, post militares decursiones cum primaria
nobilitate celebrandam. Sed intercessit repentè aliquid,
quod gaudiorum extrema funestauit.

Ibi Brabantiæ Ducis accipit insignia & nomen, ingenti plausu.

Cenam apparat natalis sui die.

quam funestus casus perturbat.

De Orangij SAVCIATIONE

ADVENERAT Antuerpiam haud multo antè Cantaber Biscai-
adolescens, Ioannellus Iaurengius: adhæseratque Gaspari Ana- no.
stro populari suo, prædiuiti olim mercatori. qui sicut cædem
Orangij, postquam proscriptum audijt, animo voluebat, (siue
illum impelleret concepta publici boni spes, namque prius, Anaster
hæreticisque apprimè infensus habebatur: siue priuatum ex
proscriptione commodum, & qualiscunque fortunarum, quarum
iacturam fecerat, reparatio) ita, vbi adolescentis indolem
introspexit impauidam, atque ardua quæque promittentem,
communicato consilio, facilè illi patrandum facinus persuasit,
ac remisit. Igitur Iaurengio opportunitatem circumspicienti,
placuit destinata exsequi inter hilaria, quæ parabantur, natalis
Alenconij. quòd speraret, occupatis in promiscua gratulatione
animis, promptiores aditus, & laxius effugium. nisi fortè
à celebritate diei gloriam facto quæsiuit. Quamquam saniora
ille spectasse, ex eo visus est, quòd non antè aggredi facinus su- Anton.
stinuit, quàm expiatam noxis animam apud Dominicanum Timer-
manus
facerdo-

Cantaber adolescens ab Anastro mercatore

inducitur ad Orangij cædem,

isque eligit diem natalis Alenconij ad facinus.

Cur?

1582 sacerdotem, cælesti Pane firmauerit. Biduo pòst, aulam Orangij ferrea fistula, ac pugione armatus adijt: immistusque famulorum stipatorumque turbæ, opperitur conuiuij finem, quod Orangius cum Holachio, & Egmontio, & Bonniuetto gallo, alijsque Proceribus celebrabat. Tum surgenti à prandio, atque in conclaue secedenti propior factus Iaurengius, supplicem libellum offert. legenti sclopetum sub læuam aurem admouet: explosâque pilâ trajcit per palatum vtramque maxillam, excusso vno alteroue dente. sed tubo ex nimio puluere perfracto, atque inde pollice amisso, dum non ita expeditè pugionem stringit; accurrentes medium corripiunt, ac stipatorum vnus bipenni hasta transfuerberat: mox alij multis vulneribus, quorum primùm à Mauritio filio illatum ferunt, momento conficiunt. Ad inopinatæ rei famam ingens vrbem terror inuasit: cædisque author quia ignotus, variè designabatur. Plerique Alenconium suspectabant, tanquam securius dominaturum, amoto moderatore, & imperij velut consorte. Sed cura hæreticos acrior angebat, Bartholomæanam iterum stragem pertimescentes. illam cœptam fuisse à Colinij cæde: huic ab interempto Orangio initium fieri. vtque illic Henricum Regis fratrem, ita hîc Alenconium fratrem Henrici delectos facinori ministros. Itaque credito in hunc modum authore, hæretici mercatoresque, illi capitum suorum, hi fortunarum metu armantur: Galli intra domos, demptis armis, concluduntur: facto agmine rectà ad hospitium Alenconij, telis facibusque, contenditur. Degebat is ad Diui Michaëlis cœnobium, intentus natalitijs ad populum spectaculis adornandis, ignarus quam ei emortualem pompam populus appararet. Et verò exhibuisset, nisi Orangius de Alenconij periculo admonitus (quippe compertum iam erat ex epistolis & codicillis apud percussorem inuentis, Hispanum illum esse, & ex Anastri familia immissum) confestim scripto testatus esset, neque enim propter obligatum vulnus loqui multa poterat, Alenconium, Gallosque omni vacare culpa. Sunt hîc qui referant, addidisse Orangium ad Alenconium litteras, queis orabat, vt sponsionem per Aldegundium transmissam, qua eius Celsitudo se obstrinxerat, Hollandiam Zelandiamque fiduciario iure se cessurum Orangio, liberisque eius; in præsentia ratam haberet, ac donationem vtriusque prouinciæ legitimis conficere tabulis ne grauaretur. sic enim se, si quid sibi humanitus contingeret, liberis suis, per eius liberalitatem, abundè consulturum. has verò litteras Aldegundio traditas fuisse ab Orangio, addita

Pistola

Egmon. captiuus tunc attinebatur.

Alabarda.

erat tūc 17. annorum vide. l.4 Decadis 1.

Orangium à prandio surgentem, sclopo aggreditur.

ferit.

ipse ab Orangij filio famulisque confoditur.

Alenconius creditur author facinoris,

præsertim ab hæreticis.

Periclitatur ipse eiusque domus.

liberat illum Orangius:

sed repetit sponsionem donationis Holl. & Zel.

1582 vxore Carlotta Borbonia Mompenserij filia, quo plus dignationis haberet postulatio apud gallum Ducem illum autem & si inuitum, eo tamen rerum articulo deprehensum, vti rogabatur, effecisse. At Orangij testificatione de Alenconij innocentia per eundem Aldegundium ad primores ciuitatis vltro citroque prolata, composito populi tumultu, & Alenconius à suspicione facinoris eadem vulgi mobilitate, qua damnauerant, absolutus est: & vis omnis in Gasparis Anastri domum versa. Quo non reperto, (ancipiti enim euentui procul ille se ante subduxerat) rapti arcarius Anastri, & Dominicanus sacerdos (intactis reliquis ex eodem Dominicanorum ordine) damnatique, & quatuor in partes secti, vnà cum Iaurengij cadauere, è turribus, portisque vrbis, quadriennio, donec ab Hispanis capta est Antuerpia, pependere. Interea Princeps Orangius, præter omnium opinionem, paucos intra dies, magnâ sane medentium industriâ & ipse conualuit, & Alenconij quoque securitati (in quem nondum suspicionum turbæ vbique consederant) planè consuluit. Sed vterque ex eodem infortunio variè affectus est. Orangium persuasio exinde tenuit, violenta se morte casurum, non minus quàm qui cœperint apoplectico humore semel percuti, satis intelligunt, non defuturum intestinum hostem, donec repetito sæpius ictu, aliquando perimat. At Alenconius ex iis, quæ fecisse falsò est insimulatus, creditus est serio didicisse quid faceret. nempè quam paulò post attentatâ Antuerpiâ stabilitatem precario imperio quæsiuit, eam, ab hoc rumore vulgi admoneri se sensit, vt quæreret.

vxor Orang.

&c impetrat.

Authores comperti plectuntur.

casurre

Orangius conualescit.

sed timet in posterum quod euenit.

goccia

& Alenconius didicisse audere quod effecit.

vide infra

De REDITV externorum militum.

At vero in præsens fama properantium è Gallia copiarum ad gallum Principem Belgio receptum, quantum fœderatis Ordinibus animos extulit, tantum regijs Vvallonum prouincijs curas intendit, reputantibus, primos se gallici furoris incursus, qui ab eâ gente validissimi, excepturas. præsertim, quòd auxiliaris ab Anglia miles Alenconiano addendus expectabatur. Nec sollicitudinem Farnesius imminuturum ibat, audito crebrescere per eam occasionem, Hispanorum desiderium apud populos. quin & captum iisdem diebus in Cliuiæ prouincia Martinum Schenchium, receptum Altapennum, amissam Vvinocibergam, cæsam Italorum cohortem, atque huiusmodi aliquot aduersa non omittebant in colloquijs inferere viri graues fidique partibus, qui externorum reditum prouincijs necessarium sentiebant ipsi, & eodem sensu vt imbuerent alios, rogati sparsique fuerant ab Alexandro. Et popularis quidem, ac sacer ordo id vltro aiebat, poscebatque: Nobilitas solùm, quæ

Timent Vvallones ob Alenconium creatum Principem.

inde ad externorum auxilium suspirare incipiunt

populus, & ecclesiastici.

1582 quæ tribus è classibus vna est, pleraque dissentiebat; partim non tamen Nobiles
ne in redeuntes Hispanos militiæ decora transferrentur: partim
ne Rex pridem læsus, promptis in Belgio Hispanis vteretur ad
vltionem. Id verò ante alios Comes Lalinius Hannoniæ ac Va-
lencenæ Præfectus pertimescebat: quippè eorum memor, quæ maxime Lalinius Hann. præf
v. de lib. 1. cum Margarita Valesia Nauarræi vxore super euocando in Bel-
gium Alenconio primus egerat, & verò primus Alenconium
euocauerat: hærebatque quasi in medio deprehensus, quòd
æquè periculum sibi metueret à Gallis, quos reconciliatus hi-
spano Regi nuper offendisset, atque ab Hispanis, quibus in
Belgio armatis victoribusque exponi se conscius formidaret:
Erat in eius familia Hispanus, hero vxorique perquàm gratus.
Hic haud ignarus inuisum se Parmensi Principi esse, eadem- sed hic à famulo mutatus
que sibi, quæ Comiti Lalinio, & quidem inuidiosius imputa-
ri, vt insigni aliquo merito offensionem Farnesij placaret, a-
gere de reditu externorum apud Comitis vxorem, à qua Co-
mes, homo vxorius regebatur, impensè institit. Mox ipsum
Comitem aggressus, tantum apud vtrunque valuit, vt Lali-
nius adito Alexandro aperuerit, Considerantem se quotidie agit de illorum reditu cum Alexandro.
magis magisque rerum præsentium statum, in eam denique
sententiam deuenisse, absque sociali externorum ope aduersus
hostem nouis auxilijs increscentem, impares esse Vuallonum
vires. Itaque gratum sibi, gratum (pro quo pollicebatur) Mon-
tinio fratri, si & Hispani circiter quinque millia, & Itali ferè
totidem, aduocarentur in Belgium: modò ab adeundis Vual-
lonum prouincijs, vti antè conuentum inter eos erat, abstine-
rent. Alexander, & si nihil eo sibi gratius accidere vnquam qui specie dubitantis ré arripit:
potuit, tamen opportuna moderatione, Comitis fratrisque pol-
licitationem nec respuit, nec admisit, Regis arbitrium obten-
dens: ad eum litteras se conpositurum: neque ambigere, quin
ab optimo Principe, Belgijque amantissimo, suorum necessi- & vt consilium hominis stabiliat,
tatibus consulendum sit. Nec post multo, vt hominem in sen-
tentia forsan haud duraturum stabiliret; Valencenâ pertran-
siens, Margaritam Lignyam Comitis vxorem sub Natalitias
ferias inuisit, ratus sermonem ab ea de Hispanis facilè inij-
ciendum. Et verò illa hæc statim, nec sine suspirijs prorupit,
confessa absque externorum militum auxilio nihil posse con- vxorem eius confirmat
fieri: sed metuere, ne hoc ipsum auxilium viro suo perniciem
aliquando crearet: vnam in Parmensi Principe spem Nobilita-
tis sitam esse: ceterùm timeri posse, ne rursum in Belgio Co-
mitum Egmontij, Hornijque exempla spectarentur. Quam
illæ, multa de Regis clementia disserendo, quum ad meliora
suble-

subleuasset; postremò in se recepit, quam præteritorum obliuionem reconciliatæ Nobilitati ipse iam pridem Regis nomine spopondisset, eam se vel cum capitis sui periculo asserturum. 1582

maximo prouinciarum accessu in eandem sententiam.

Ex quo animata muliere, ac firmato inde viro, breui sequutus est per Hannoniam, Artesiamque mirus ordinum ferè omnium consensus; multis Nobilium Alexandrum vltrò adeuntibus, alijsque alios præuertere festinantibus, ne viderentur nolente animo velle, si postremi voluissent.

Demum & Rubasium pertentat

Tunc Alexander aggrediendum sibi Marchionem Rubasium, qui cum paucis vnus supererat, existimauit. Accitumque hisce planè verbis, vt ad Cardinalem Granuellanum scripsit, affatus est. *Ego te,* 19. Apr.

hac familiari oratione.

inquit, *in præsentia, Rubasi, non vti Belgij Præfectus, Regis subditum: neque vti Imperator, equitum Magistrum, sed tanquam amicus amicum alloquor. fecissemque antea, nisi immaturum, certè ingratum vulgò animaduertissem reditum externorum. Iam verò mutatis multorum animis, ac plerisque Nobilium in reuocationem Hispanorum vltrò conspirantibus; profectò ferre non potui, vt te, quem in Regis gratia principem locum inter Belgas obtinere semper studui, nunc posthabitum omnibus viderem. Quàm necessaria nobis hac tempestate sint externorum auxilia, ingens hostium apparatus ex Gallia, Angliaque satis ostendit: & vestræ Vvallonum prouinciæ Gallis obiectæ in primis intelligunt, &, vt vndique auxiliaris miles aduocetur, efflagitant. vt iam ipse dissentire vnus ab omnibus, sine omnium offensione, non possis. Quamquam non dubito, quin idem & tu sentias: sed, ne cum alijs idem postules, duæ tibi res (fatendum est enim) moram ac metum injiciunt: quæ tamen ambæ, vt aperte simpliciterque tecum loquar, incitare te potissimùm debent. Nam neque tibi reditus Hispanorum de militari tuo munere quidquam adimet, aut decerpet: dumque hîc ego armorum Dux adero, tu post me equestrem militiam temperabis, tanto sanè gloriosius, quanto ex accessu externorum, pluribus simul nationibus, & quidem vni earum dominanti imperaturus es. Neque illorum arma ad cuiusquam, nisi ad hostium perniciem destinantur. tibi certè, quidquid ob præteritorum conscientiam reformides, non modò fraudi nunquam erunt, (quippè pro tui securitate vel filium ipse meum tradere obsidem non vererer) sed etiam magnum tibi gratiæ honorisque additamentum allatura sunt. Tantùm me audi, & fidele consilium sequere. De mutata Vvallonum voluntate admoniturus sum Regem, nuncio in Hispaniam properè immisso. tu compositis ad Regem litteris, externæ militiæ restitutionem ora. ego meis litteris tuas inseram: rescietque Rex abs te ante alios consensum Vvallonum; (quorum postulata nominatim non aperiam Regi,*

nisi

1582 *nisi post conuocationem prouinciarum) atque in hunc modum & ille abs te gaudium, & tu ab illo facti gratiam prælibabis.* Nondum finierat Alexander, quum Rubasius, pudore simul atque impetu actus, ad eius genu demissus, dextramque exosculatus, breui responso, quasi rebus adimeret quidquid in verba consummeret, facturum se, quod tam beneuolè admonebatur: tarditatemque consilij, contentione industriæ compensaturum spopondit. Sponsionem res æquauit: permotâ vsque adeò eius alloquijs & exemplo, quæ supererat, Nobilitate, vt coacti prouinciarum Ordines summa animorum incitatione decreuerint, *Rogandum enixè Regem, auxiliares belli socios in Belgium mitteret: ipse sapientiâ suâ nationes, ipse numerum definiret.* Simul permisêre Alexandro, vt aliquem, qui prouinciarum mandata perferret, eligeret. Is delecto protinus & emisso in Hispaniam Ioanne Saraceno Sancti Vedasti Abbate, gratulatus est reditum Hispanorum, nationi perhonorificum, regijsque in Belgio partibus, de quibus nunc demum bene sperari possit, perquàm necessarium. Interim ipse, ne nouo ille galli Principis apparatu deterreri videretur; vltrò occurrendum, vtendumque consensu, atque alacritate suorum existimauit.

expugnatur Rubasius.

& cum eo Ordines Vvallonici.

1. Maij qui negotium regendi externos permittunt Alexandro.

Ipse interim alacritate Vvallonum vtitur ad nouam expeditionem,

Spargens itaque per exercitum, meditari se expugnationem Meninæ, Malecontentorum olim sedis, eoque gratam Vvallonibus expeditionem; iubet Magistrum equitum illuc cum parte exercitus præire, secuturum se cum tormentis, ac reliquo obsidionali apparatu. Hæc, multis coram, imperata: clàm tamen homini mandat, è Meninensi via, Aldenardam, quanta maxima potest celeritate deflectat, repentinumque vrbi terrorem, atque obsidionem importet. Et destinata ex voto prouenere. Nam Meninenses ab exploratoribus admoniti sollicitique, opem ab amicis circà oppidis poscebant. Iamque militum centuriæ tres Aldenardâ egressæ Meninam festinabant, quum obuius transuersis itineribus Rubasius, parte eorum cæsis, pluribus Meninam fugatis, Aldenardam repentè mouens, vrbem sui securam, ac præsidij parte diminutam, obsidione circumdat. Iacet inter Gandauum atque Tornacum Aldenarda, interfluente Scaldi amne bipartita: & ponte, non nomine, aut administrationis iure, coniuncta. nam quæ pars montibus obuersa est Pamela, Dynastæ suo separatum paret. Porrò Aldenardam, vt transiens amnis mercimonijs ditat, ità retentus communit, prompto inde artificio obruendi subitâ nauigabilique inundatione camporum adiacentium partem, partem crebris paludibus stagnisque corrumpendi. Auxerat eam recenti opere Lanua,

ALDENARDAE obsidio,

à militari dolo incepta.

Aldenardæ situs,

aucta magnopere à Lanua.

 1582

nua, vetus armorum dux, ac militum per Flandriam Præfectus. & instauratis firmatisque mœnibus, ac receptibus: atque septem ante mœnium fossam molibus præstructis, quibus vrbs extra vrbem defenderetur, propè inexpugnabilem effecisse illam gloriabatur, imposita ei *Rupellæ minoris* appellatione. Exploratumque habeo, vbi is audiuit, obsessam à Rubasio Aldenardam; ex Limburgensi arce, in qua detinebatur, scripsisse ad Alexandrum, *Videret, ne collectam ad eum diem fortissimi sapientissimique Imperatoris famam infringeret ad vrbem, sustinendæ plurium annorum obsidioni parem*: siue id beneuolentiæ aliquid fuit in Alexandrum, cuius virtutem admirabatur: siue potius Rupellæ suæ metus. Et verò profectus in castra cum reliquis copijs Alexander, exercitum reperit non satis animorum præferentem, quippe subita exceptum alluuione, quam è Scaldi ante vrbis ingressum retento reuolutoque Fridericus Borchius Aldenardæ Gubernator superfuderat suburbanis campis. Quo nihil motus Alexander, sed aggeribus altius aliquanto sublatis, iubet armatas aliquot cimbas, vigilum ritu, circumire castra. tum militibus suis expugnatarum iam vrbium admonitis, erectisque; primùm curas suas intendit, quo spem omnem auxilij à Gandauo, vbi Alenconius cum exercitu expectabatur, Aldenardæ præcideret. captâ propterea Gauerâ, olim Lamoralij Egmontij principatu, vt ex ea arce, trium horarum spatio Gandauo abiuncta, auxiliaturis facilè Gandauensibus obsisteret. Ob eam causam, non procul à castris, Gandauum versus, Scaldi pontem imposuit, & gemina statione muniuit. Simul castellis aliquot partim contra Alostum, quæ vrbs dolo ciuium per speciem securitatis auxilia respuentium, Duci Alenconio nuper accesserat: partim in reliquo castrorum ambitu per interualla, sed altius à solo dispositis, perpetua vrbem militari sepe conclusit, & militibus suis ab aquarum inundatione consuluit. Post hæc, explorato ciuitatis statu, certior fit, esse in ea præsidiarios haud quidem multos, at veteranos & fidos: ciues armis, annonâ, & odio Religionis abundè instructos: accessisse colonorum agrestiumque turbam, ob mercatum eo die, quo clausa est vrbs, (vti Traiecti planè contigerat) celebrari cæptum. cuiusmodi tempus opportunum ipse rebatur obsidendis vrbibus, multitudine annonam citius consumptura. Inde ex bellici senatus consulto, Pamelam versus, oppugnationem è colle decernit, feliciore principio, quàm processu. Nam colubrinis ex edito loco in vrbem dominantibus, ingens quidem domorum strages edebatur, sed conanti dein militi promouere

ad

Margin notes:

qui deterrere conatur Alexandrũ ab eius obsidione

Rupella minor.

la petite Ruchel le

11. Maij

sed ipse neque ex his,

neque ex metu suorum mouetur.

Præcidit à Gandauo auxilium vrbi:

eamque castellis & operibus circumcingit,

De statu vrbis cognoscit ex captiuis.

Oppugnatur vrbs ex vna parte,

Aldenarda capta an 1587

A *Aldenarda Vrbs* B *Scaldis flu.*
C *Regij erectis hostibus portum transmittunt*
D *Aldenardenses in pugnam egressi repelluntur in urbem*
E *Conniuante Parmensi Princ hostilis globus adstantium alios ferit, alios fugat, ipsum non terret*
F *Mansfeldius castr Præfectus ad periculum Principis accurrens*
G *Quatuor Italorum propugnaculum inuadentium audax facinus*
H *Seditiosorum legionem hastis minacem Pr Parmensis aggreditur, et aliquos sauciat*
I. *Vnum ex seditiosis collo abreptum ex agmine abstrahit*
K *Vicenos ex ijsdem plecti iubet.*
L *Propugnaculi aggressio, et urbis expugnatio.*
M *Dux Alenconius inferre auxilium urbi conatus abscedit*

1582 ad fossam aggerem, aquæ altè stagnantes obstabant: & promoto etiam opere, fossa rapido amne & pluuijs aucta deportabat aliò, quæ immittebantur, explementa: ac doliaribus viminei(s)que nequidquàm pontibus iniectis, omnem ad muros aditum arcebat. Quare mutato consilio, translata est (non tamen priore penitùs omissa) in contrariam partem oppugnatio. Sed quoniam animaduertere, semilunare ante portam Gandauensem propugnaculum, quod destinabatur ad inuadendum, adiri haud posse, nisi transmisso riuo, qui ex continuis imbribus prætumidus illac fluebat; ideòque non nisi ponte, qui tenebatur hostili statione, transiri poterat; Alexander aggerem ad hunc amnem ducere hoc astu cœpit. Noctu partem eius moliebatur, ac manè ramalibus integebat, fascesque ex eis aliquot ad amnis ripam deportabat: ac stationarijs facilè interpretantibus, ea virgulta fascesque ad explendum amnis alueum transmittendumque, comparari; eoque nec labori, quem insanum irridebant, obuiàm euntibus, tanto citius ad amnis oram aggere peruentum est. Tum verò detecto opere, ac directis inde in stationarios campestribus tormentis, Farnesiani fugato hoste transiere pontem: admotisque aduersus propugnaculum maioribus machinis, post tertium oppugnationis diem, magna molis parte, ac vicina turri labefactatis dirutisque, propugnaculo potiti sunt: exciso prius à loci præsidiarijs ponte, per quem ab ea munitione ad vrbis mœnia iter erat.

Rinel- lino

haud sic fecere

Mutatur oppugnatio, & contra semilunara dirigitur.

sed hic quoque riuus accessum arcet:

Astu tamen acceditur.

& semiluna capitur.

IN HVIVS aggressione molis haud omiserim aliquorum facinus, audax quidem illud, & in ore militum ostenta hæc audaciæ demirantium, diù versatum. E lacunis altè propugnaculum ante stagnantibus, terreus extabat limes, qui vsque ad fossæ marginem pertinebat: inde in latus propugnaculi trames excurrebat alius, aquis occultatus, sed notus Aldenardensibus ad subitas eruptiones. His super aggeribus quo breuior erat via ad suffodiendam molem, eo erat ineuitabilius exposita missilibus defensorum. Obtulere tamen se Alexandro Principi, ex eius prætoriana cohorte, Itali quatuor: armatique pectus loricâ à sclopetorum pilis innoxiâ, præterea clypeo, ligone, ac pala, & super hæc armati aduersus pericula, contemptu periculorum, limitem, quem dicebam ab aquis paulùm eminentem, singuli ob viæ angustias ingrediuntur. iussis interea ab Alexandro maioribus sclopetarijs in propugnatores indesinenter explodere. Primus, is fuit Octauius à Voghera (placet enim fortium nomina à fortibus ausis non seiungere) parùm viæ confecerat, quum plumbeâ è mœnibus procellâ correptus, fractis primùm cruribus,

Sortite

Facinus quatuor Italorum.

Horum arma,

& successus,

Y

ribus, mox pilâ subter loricam latus hauriente, procubuit, 1582
interijtque. Neque casu commilitonis absterritus I. Paulus Ferrarius, Cremona vulgò dictus, nec quidquàm moratus, nisi quantum afferri sibi voluit fasces aliquot virgultorum, quibus latus hosti obuersum, & clypeo caput obtegens, ad fossæ labrum intrepidè peruenit: repertoque fossæ limite ex indicijs antea commonstrato, ad propugnaculi latus, crebras inter glandium emissiones, illæsus accessit. ibi ligone terram subtrahere festinans, tantum sibi munimenti circumdedit, quantum & terræ & fascium obiectu iam crura genuaque, & mediam corporis partem absconderet, subduceretque hostium iniurijs. Nec fossione intermissa, socio iter ingresso annuens, is erat I. Paulus Caporalis, vt properè succederet, animabat. qui eorumdem & ipse armorum genere, nec disparis animi firmitudine munitus, ad commilitonem, pilis suprà circùmque sibilantibus, impauidè ac fortunatè perrexit. Secutusque mox quartus, nulla re magis armatus, quàm se ipso: ac socijs feliciter additus, omnes operi pariter accincti, tantam ex ruinis compleuere subiectæ fossæ partem, vt accedentibus iam fossoribus alijs, atque alijs: simulque muralibus tormentis propugnaculum quatientibus, primum expugnatæ molis decus meritò tulerint. Quos Alexander, exercitu coram, non contentus præcipuis extulisse laudibus, singulos centenis insuper aureis donatos; ex gregarijs militibus, Cremonam quidem ad Centurionis Vuallonum, reliquos autem duos, alterum ad instructoris, alterum ad signiferi gradus euexit. Neque Vogheram illaudatum, indonatumue præterijt: nam corpus eius militari pompa efferri, proque anima mortuale sacrum præsens ipse cum aulæ, bellique Proceribus, celebrari voluit. Remuneratus fortasse liberalius immodica suorum ausa videri cuiquam potuit, nisi proiectas istas & deuotas morti animas ad manum esse in exercitu ad insolita quædam tentamenta sæpius expedire cognouisset.

& remuneratio;

sergenté,

DE BEL-

DE BELLO BELGICO DECADIS SECVNDAE LIBER QVINTVS

NTEREA ferox in castris seditio cœpta est, occasione à stipendijs sumpta. Etenim ex pecunia, quam ab Rege acceperat Alexander, visum est ad alacritatem exercitus inter obsidionis labores excitandam, singula stipendia viritim dare. Et iam peditibus, equitibusque per centurias ac turmas accedentibus, nunciatur Alexandro, veterum Germanorum legionem, secessione facta, post castrorum septa infesto agmine constitisse, certamque stipendium non accipere, nisi duplum, vti debebatur. Alexander, vt erat equo insidens, illuc vnà cum Rubasio equitum Magistro confestim aduolat. videt nihil pacata ad Imperatoris præsentiam legione, inter minas strepitusque, & concussiones armorum, duos milites raptum è signiferi manu vexillum ad terram affligere: & hastatos in fronte agminis, obuersis in accedentem cuspidibus, vim parare. Enimuerò irâ incensus, incitato equo, primas hastas gladio submouens, atque agmen aperiens, terroremque & plagas ingerens, ad signiferum penetrat: vicinumque inibi militem è collari arreptum tractumque extra agmen asportat, ac suspendi illicò iubet. sed comperto innoxio, ideòque ad suos remisso, Rubasio mandat, equitatum protinus explicet, ac seditiosæ legioni circumducat. Tum aduocato ad se legionis Tribuno, *Abi*, inquit, *& antequàm in pertinaces promiscua cæde vtar, è singulis centurijs binos milites, quos culpæ propiores comperies, in præsentia ad me mitte*. viginti missi sunt: omnesque eodem loco in furcas agi, legione hiscere quidem ausa spectauit. Quin ad censum statim rediens, euocari cos iubet ad militare æs cum alijs accipiendum. veneruntque attoniti turbidique: non plus tamen æris, quàm quod oblatum antea fuerat, acceperunt. Admirantibus Rubasio, Mansfeldioque, atque alijs belli Proceribus, qui Alexandrum medijs

Seditio in regijs castris,

orta à Germanis ob stipendia.

Vexillum legionis ad terram proijciunt,

& vim parant.

nam ēret sauciatus

Audax Alexandri factum,

eius verba ad Tribunum legionis:

Alexander

& pœna seditiosorum.

& compressa seditio:

magna cum admiratione primariorum belli ducum. medijs Germanorum hastis immistum viderant inhorruerantque, tantum animi tot contra armatorum vires vni fuisse. 1582 certè hispanæ legionis instructor, facti ferociam cum magnis olim Imperatoribus committendo, affirmare in suis commentarijs non dubitauit, Nullum ex omni retro antiquitate facilè dari, qui militarem seditionem audaciore vnquam aggressione compresserit. Vt meritò obseruatum sit, diuturnam post hæc in regio exercitu serenitatem, vix vlla seditionis infectam nube, ab insolitæ huius fulguratione virtutis prouenisse. Adeò Necesse est vt mediocritatem humanæ virtuti præscriptam excedat, quisquis homine maior habendus sit.

Vnius ex hasdictum; Alph. Vasquez fergent. mag.

& secutus hinc effectus.

Eruptio Aldenardensium, Compositis in hunc modum rebus, captaque, vti dicebam mole portæ Gandauensi præstructa, inde ad mœnia produci cœptus est agger. Iamque pluribus vijs intrabatur fossa, Rinelb. no quum repentè Aldenardensium manipulus vrbe egressus in fossores incurrit, interfectisque eorum nonnullis, omnibus fugatis, per centuriam Germanorum apud fossores agentium, terrorem ac cædem spargit. Aderat imminens operi Alexander, reprimitur ab Alexandro. arreptâque hastâ è fugientis militis manu, ante fossæ marginem constitit, caputque viæ quam insederat, tandiù strenuè intrepidèque defendit, dum ad arma in exercitu conclamatum, ac milite vndique procurrente, Aldenardenses intra vrbem, non paucis amissis, rejecti sunt. Eodemque militum, qui accurrerant, impetu vsus Alexander, compleri cespite, virgultisque Fossores ad subruendos muros sub tegumentis accedunt. fossam, aditumque subruendis mœnibus sterni iubet: mox fossores, ac milites sub cratibus in modum vinearum ac pluteorum antè comparatis, immittit in muros. Sed obsessi, iactis repelluntur. crebrò malleolis, fascibusque pice ac bitumine illitis, ac feruidâ arenâ conspersis ardentibusque; lignea accedentium tegumenta inflammabant, & corrumpebant: nec tabulas tantùm ea pestis, sed & multum corpora penetrabat, laceratisque artubus redeunt melius tecti plerosque ab opere absterrebat. donec cratibus recenti boum corio glebâque tectis, securius inde mœnibus successère. Quibus alicubi iam suffossis, visum est maioribus tormentis oppu& muros alicubi suffodiunt, gnationem vrbis, mox & aggressionem ascensumque, si mœnium ruina pateretur, adornare. Sed interuenit hîc aliquid, quod sicuti horrore præsentes, ita qui hæc legent, haud dubiè Atrox Alexandri periculum, admiratione suspendet. Intendebat Alexander, vnà cum Valentino Mottæ Domino, locandis muralibus tormentis: &, ne longiùs à vallo operibusque discederet, imperat eodem loco sterni conuiualem mensam. Illicò super aliquot tympanis explicantur lintea, inferuntur epulæ: accumbit ipse, iuxtaque Rubasius,

1582 basius, Arembergius, Montinius, & Mottæus: conuiuium, & senatus. Parùm à principio aberant; quum emissus ingenti fragore ferreus globus, mensamque superuolitans, caput Vuallonum Centurioni (hic eò aduenerat, ab Alexandro impetraturus inter primos in vrbis aggressione locum) impetu frangit: excussoque osse ex eius capite, oculum eruit Manuini Domino, qui fortè illic aderat: præterea Præfecto custodiæ Germanorum cum alijs adstanti mediam abripit faciem: fratri Quæsitoris iudicialium causarum cerebrum comminuit: inde epulas cruore fœdè commaculat, & conuiuas saniе cerebroque aspersos surgere ferali à mensa compellit. solus Alexander nec sedem, nec vultum mutauit: tantummodò cæsorum casu, præsertim Centurionis (erat hic Licquij filius, spei magnæ adolescens) paulò commotior, iubet auferri illinc, humariq; cadauera, alia induci in mensam lintea, alias dapes. precantique anxiè Mansfeldio, qui accurrerat, vt sibi Alexander, vt suis cautum vellet, placidè respondit, Consulerent sibi, vt vellent, alij: sibi certè fixum esse, non pati, vt rebelles aliquando glorientur, Alexandrum ab eis loco motum. perseuerauitque eadem, qua cœperat, sui securitate conuiuari, magis extra ictum timoris, quàm tormenti. At conceptam in Aldenardenses iram effusurus, decretæ oppugnationi vrbis institit, tanto quidem incitatius, quanto maiore Alenconium vi reuersurum soluendæ obsidioni fama vulgauerat. Tentauerat id Alenconius à principio, Farnesiana castra contemplatus verius, quàm aggressus; inde verterat aliò vires, adoriendo nunc Cortracum, nunc Bredam, nunc Bapalmam: si fortè ab obsidione illum extraheret, quem expellere non potuerat. Sed frustrà omnia expertus, adiecisse rursus animum ad eam expeditionem, certè significasse obsessis, Gandauo moturum se properè cum exercitu, ac perruptis Hispanorum castris, Aldenardam intraturum palàm ferebatur. Id quod obsessis non tantum spei ad obsistendum, quantum Alexandro celeritatis attulit ad oppugnandum. Nam quatefactâ iam, inter turrim ac portæ molem, magna murorum parte, exæquatâque ruinis fossâ, subiere milites: ac post acrem ancipitemque ad noctem vsque pugnam, cadentibus vtrinque compluribus, denique cedentibus loco præsidiarijs, Farnesiani super hostili muro vallauere se se. Manè complures ex aduerso trabes, sudesque prægrandes ac præacutas comportatas vident: quibus in hunc modum vtebantur obsessi. singuli milites sudes singulas humi pangebant, pactas transuersis clathris firmabant. eodemque tempore post hanc sudium sepem fossores terram molientes, agge-

Auditore del campo.

trium quos nominaui.

Riuellino

Conuiuæ.

Globus hostilis adstantes

conuiuio discerpit:

dapes fœdat.

Immotus Alexander sterni iterum mensam iubet,

& securus conuiuatur.

Inde ad oppugnationem ardentius redit.

præsertim reuersuro ad opem ferendam Alenconio:

qui prius frustra id conatus, retentaturus dicebatur.

Sed Farnesiani partem muri iam subeunt:

eoque potiuntur.

Vltra tamen progredi prohibentur a sudium sepe ingeniose fabricata.

aggerem attollebant, postremumque militi receptum parabant. 1582
Sed iussis ab Alexandro militibus fossoribusque, sub coriaceis tegumentis, palorum ima suffodere, breui euersis transmissisque cancellis, ad aggerem receptumque in extrema muri parte ventum est. Tum verò de conditionibus dedendæ vrbis agi cæptum: Aldenardæ primùm, mox in castris: vtrobique dissentiente milite. quòd & ciues populationi fortunarum suarum præcauerent; quarum extra metum erant præsidiarij: & regij milites Aldenardæ prædis inhiarent, quam tamen vrbem Margaritæ matris patriam à cædibus, incendijs, alijsque flagitijs tueri, pietatis ac famæ ducebat Alexander. Itaque triginta tantummodò millibus florenûm ciuitati imperatis, ac statim in exercitum distributis: ceterùm conditionibus, in quas Tornacum est deditum, Aldenardæ impositis, post secundum obsidionis mensem, in oculis Alenconij Ducis, qui sesquihoræ itinere inde cum exercitu tendebat, vrbe Flandriæ munitissima, celeritate summa, prouisuque operum dies noctesque irrequieto, potitus est. Sanè Lanua, audito Rupellæ suæ casu, scriptis ad Orangium litteris ex Limburgensi arce, monuisse hominem dicitur, *Vt, quando Princeps Parmensis in potestatem redegerat Aldenardam, quascunque ad arces in posterum ille admoueret exercitum, iuberet ipse, non expectata impressione, portas illicò pandi: neque enim munitionem vllam virtuti fortunæque Alexandri inexpugnabilem fore, post expugnatam tam celeriter Aldenardam*. Postero die vrbem ingressus Alexander, atque inter diuini solennia sacrificij, quo per annos quatuor Aldenarda caruerat, actis Victori Deo gratijs, mox præfecto vrbi Manuyno Aubermonte, additis præter eius milites, Germanorum vno, ac duobus Vvallonum signis, reparandæ vrbi Religionique, dies aliquot insumpsit. donec audito, Hispanos, Italosque Lucemburgum attigisse; lætus ea armatorum accessione, obuiàm illis profectus est.

qua euersa se dedunt Aldenardenses.

hac mulcta imposita.

atque in milites distributa.

laus Alexandri ab hac vrbe capta.

Lanuæ litteris confirmata.

5. Iulij.

DE EXTERNIS militibus in Belgium redeuntibus.

Etenim de reditu externorum transegerat iam cum Rege Vedastinus Abbas; sed ante illum acceptis Alexandri litteris Rex statim rescripserat, Definiret ipse Alexander quantum ab Hispania militum, quantum ab Italia mittendum. addideratque, Petrum Mediceum magni Etruriæ Ducis fratrem obtulisse ad eam rem operam suam, ac significasse, libenter Italos in Belgium ducturum se, iampridem cupidum sub Parmensi Principe militandi. hisce de rebus nihil ab se adhuc statutum, neque statuendum ante responsum eius. Et Alexander significato militum numero, indicatisque ductoribus, de Mediceo

10. Maij

Dubitat Rex an Mediceo tradat ducendos Italos.

1582 diceo perhonorificum id quidem sibi respondit: tamen sapientiæ Maiestatis eius reputandum relinquere, an expediret, per hanc qualemcumque patrocinij occasionem, aliter cum Italorum natione agi, quam agatur cum Hispanis: quibus simul omnibus nemo vnus, præter vniuersi exercitus Ducem, salutari consilio præficitur, ne videlicet miles turbis ac factionibus obnoxius, habeat sub quo licentius peccet: præsertim quum hoc idem munus nonnullis Belgarum Proceribus non semel petentibus denegatum sit. Rex secutus Alexandri sententiam, millia Hispanorum quinque, quatuor Italorum, in legiones quatuor distributa, misit in Belgium: præfecitque legionibus Hispanis Petrum Pacium, qui eas duceret, & Christophorum Mondragonium in Belgio degentem: Italis Matinum Carduinum Neapolitanum earum ductorem, & Camillum à Monte in Belgio commorantem. Atque hæ duæ, (additis ijs Italorum centurijs, quæ iampridem in hisce prouincijs militabant) primæ fuerunt ex Italis conscriptæ in belgico exercitu legiones. tanto maiore Tribunorum laude, quanto tunc seueriore suffragio lectissimus quisque ad id muneris præhabebatur. At vero equitatum, quem Rex legionibus adiunxit, Antonio Oliueræ, ante Hispanorum è Belgio discessum, equitum Commissario commendatum voluit. Ergo Alexander, præmissis Camillo, & Mondragonio, qui legionibus suis occurrerent, ipse assumpto Rubasio, aliquantùm progressus, Hispanos, (namque Itali pòst venere) magna amoris significatione suscepit. Quod verò turbatum videret in ea gratulatione Rubasium, quasi in manus ac potestatem Hispanorum callidè adductum, Alexander multa de viri virtute, ac fide, apud Hispanorum ductores prolocutus, iussit eos in Rubasij complexum ire, illumque generalem in catholico exercitu Magistrum equitum consalutare. Quod vbi militariter factum, ipse ante Alexandrum prouolutus, tanto ei obsequentiùs grates egit, quanto equitatus præfecturâ, quam dubitanter ad eum diem obtinuerat, tunc denique firmatum se vidit. Pari beneuolentia exceptæ dein Italorum legiones: quas secuti sunt ex primaria Italiæ nobilitate complures, qui audito patere iam externis aditum in Belgium, quotidie aduentabant. Namque inter primos adfuere Appius de Comitibus Ducis frater, & Comes Carolus Sanuitalis: mox Petrus Caetanus Ducis filius, Ludouicus Marchio Rangonus, Comites Cæsar Pepulus, ac Vinciguerra Sancolombanus: nec pòst multo Alexander Comes Sfortia, Rodulphus Baleonus, I. Vincentius Vitellius Chiappini filius, & Comes

Achil-

Dissuadet Alexander:

causa.

Numerus hispanorum Italorumque:

Petr. de Paz.

eorum præfecti.

Fit obuiam hispanis Alexander,

& metu liberat Rubasium.

occurrit & Italis.

eorum primarij.

qui post Ducis sermone.

1582 *Venturieri*

Achilles Trissinus, alijque nonnulli, quos & bellicæ cupido laudis, & Alexandri nomen honorarios milites attrahebat. Et in tempore hæc erant, crebrescente in dies fama auxiliarium è Gallia copiarum. Idque Parisijs hispanus Orator Tassius adnotato militum, qui parabantur, numero confirmabat. Addebatque, *Compertum sibi, ad huius, & qui cum Alenconio erat exercitus, stipendia in singulos menses, quinquaginta aureorum millia clàm promisisse fratri Henricum Regem, coactum videlicet à Medicea matre, quæ etiam stipendium Heluetijs soluendum in se receperat. Armannum verò Bironium ab aliquot diebus simulare se offensum Regi, vt discessionem, quam è Gallia meditatur in Belgium, non iussu Regis, sed odio aulæ obtendat.* Et aliquanto pòst admonetur à Mottæo Grauelingæ Præfecto, visam per ea maria Gallorum classem: atque ex nonnullis, qui Grauelingam appulsi, capti fuerant, intellectum, esse in ea Gallos sclopetarios circiter septem millia, & hastatos Heluetios tribus millibus non pauciores, præter Gallos equites duo millia, & quatuor labara ex ordinarijs regijs turmis: ductoribus omnium, Delphino Aruernorum Principe, atque Bironio, illo ad famam, hoc ad regimen assumptis. quin & profectionem Henrici Regis hoc tempore Lugdunum non aliò referebant aliqui, quàm vt inuidiæ se ille subtraheret ob auxilia, quæ Reginam matrem Alenconio filio liberius per absentiam Regis submissuram intelligebat. Itaque Alexander militum, quos acceperat, plerisque in præsidia distributis, paucis secum ductis, post minora aliquot oppida cursim recepta, aditum hosti præclusurus, mouit Aldenardâ Cortracum versus. Ac primis castris Harlebecum Lisæ pagum tenuit, alteris non procul Meninâ stetit, tertijs Verouicum, inde Vormeseliam venit, tum Poperingam dies aliquot insedit exercitum in hostico alens. Hîc nunciatur ei, quadringentos Anglos, in queis nobiles multi, & Catholici complures, dissidio cum Gallis orto, petere, vt in Farnesianum exercitum admittantur. & Alexander admisit, vsurus illis (vt scribit ad Regem) tamquam domesticis auibus ad alios euocandos, atque ad hostem suis interea militibus exuendum; forsan & ad arcem aliquam occultâ illorum operâ pertentandam. Nec spei falsus fuit. Namque ad illum Poperingâ discedentem clàm venit nobilis Scotus cognomento Simplius, centuriæ pro fœderatis prouincijs præfectus: aperitque, iampridem sibi decretum, patrare aliquid, quod hominem Regi addictum deceat. eo consilio Centurionis officium in Lirinensi ciuitate ab se emptum. posse proinde se, aditum in eam vrbem, reclusâ portâ, quo tempo-

re,

Opportunus hic externorum accessus fuit:

ob famam tum militum ex Gallia pro Alenconio,

adiuuantibus Rege dissimulanter

& Medicea matre aperte:

tum classis Gallorum.

Eorum numerus,

& Duces.

Alexander occurrere hostibus venturis parat.

Addunt se ei centuriæ aliquot Anglorum, desertis Gallis.

De tradenda Lira Alexandro propositum Scoti

I. Bapt.

Cornet. & Monpèserius Dux

Card. Granuel. ad Alex. 12 Sept.

Lisæ flu. *Verui*

7. Sept.

1582 re, quaue occasione conductum fuerit, aperire. pro successu nulla mercede se pacisci, facto contentum. Alexander multis interrogationibus explorato consilio iuuenis, adiungit illi Matthiam Coruinum Tiphernatem, veteranum solertemque Centurionem, sexque alios Italos spectatæ fidei milites: mandatque Coruino, educat è præsidijs Namurci, Philippopolis, Louaniique, quæ ad rem opus fuerint, copias. Simplius Liram statim reuersus, petitâque à Gubernatore potestate exeundi ad insidias Regijs, quos illac ituros accepisset, instruendas; sub mediam noctem cum viginti suorum vrbe egreditur. Ac manè nondum albescente die, cum plaustris aliquot & captiuis, qui videlicet se ex composito dederant, Liram redit, portam sibi suisque prædâ onustis aperiri quamprimùm postulat, ne fortè hosti superuenturo expositi relinquantur. Dubitante Gubernatore, peruicit Simplij frater, qui Liræ & ipse præsidiarius agebat. reclusâque primâ ante vallum portâ admissus Simplius cum suis, extemplo Consulem, qui attulerat claues, obtruncat: portulisque reliquis apertis, Coruinus cum turmis equitum quatuor, ac totidem peditum cohortibus protinus accurrit: cæsisque, aut fugatis in aditu custodibus, iubet duo equitum signa obequitare vrbis mœnia, cohortem vnam insidere portam, ipse Simpliusque cum reliquis copijs in vrbem irrumpit, & Gubernatore, ac primarijs quibusque diffugientibus, paucis præsidiariorum pugnam ausis, ac facilè oppressis, omnibus repentina aggressione perculsis, Lirâ potiuntur: vrbe haud quidem magna, sed egregiè munita, quæque vt Alexander
7. Sept. scripsit ad Regem, si admoto milite expugnanda vi fuisset, profectò & multo sanguine, & impendio non minore decies centenis florenûm millibus constitisset. præter ingens commodum, quod ex ea ad Antuerpiam, Mechliniam, Bruxellas, aliasque circà vrbes, infestis excursionibus fatigandas, trahi posset. Quo æquius habuit Alexander, Scoti facinus ab se magni fieri, &, vti factum est, abundè compensari.

Città di castello Filippe ville

Scotus astuta componit;

& regios Liram inducit;

non contemnendo eorum emolumento.

INTERIM ipse audito, aliqua Gallorum signa, quæ præcesserant, Dunquerchæ iam excepta, & inde reliquis Alenconianis copijs adiuncta, muniuisse se Vuinocibergæ; rapit illuc exercitum, instructoque, hostem ad pugnam euocat. Is nihil primùm motus, vbi traduci copias ante oculos quasi per contemptum videt, immissis repentè aliquot sclopetariorum hastatorumque centurijs ex Gallis Anglisque, cum duabus turmis Raitrum, terga abeuntium inuadit. quibus in hostem versis, eoque incalescente pugna ex multorum vtrinque accessu, vniuersa

PVGNA apud Bergam ad S. Vuinoci.

Alenconiani muniunt se Bergæ.

extrahuntur ad pugnam:

pugnant: uersa decernendum acie credebatur: sed multis suorum cæsis, castra repetere Alenconiani coacti sunt, ducto tamen captiuo, & fugantur, non tamen sine magni captiuo, quod Alexander indoluit, Balansonio Marchionis Varambonij fra re, Burgundorum equitum Præfecto: Saluago autem, & viro forti cæso. Matalonio Cæsiæ turmæ ductore, dum hastatos Anglos pugnam redintegrantes intrepidus excipit, oculo hastâ transfixo, hærenteque intus fragmine, post biduum vi doloris extincto. Verùm quum neque hi ex munitionibus Vuinocibergæ extrahi possent: neque promptum foret intercludere alijs accessum in Flandriam è mari, cuius portus in potestatem ipsi haberent; vna spes reliqua erat, in eorum consilia vbique intendere, atque inde occasionem congrediendi captare. Et occasio se se dederat, motis ad recuperandam Gaueram Alenconianis. In quos PVGNA ad Gandauum cum Alenconianis. illicò dum fertur Alexander, audit eos mutato consilio, instructa militaliter acie Gandauum petere. tantoque ipse concitatius præmittit cum quadraginta equitibus partim lancearijs, partim sclopetarijs Cabreram hispanæ turmæ Subpræfectum, *Tenente* qui hostem insequatur, locumque & consilia eius exploret, at- eorum consilia explorat Alexander. que ad se referat. interim iubet milites curare corpora, & ante *Ante mediam noctem* tertiam vigiliam instructos itineri, armorum in area præstò esse. Et Cabrera, inspecto hostium exercitu, captisque eorum tribus, iam retulerat, non procul inde exercitum constitisse, plaustris vehiculisque, aggerum loco, septum: ac manè Gandauum, motis castris, abiturum. Tunc Alexander, relictis Al- suos armat: denardæ impedimentis, post mediam noctem præire iubet equites sclopetarios, ponè sequentibus lancearijs, quibus pedestres aliquot cohortes hastatorum, totidemque sclopetariorum furcillis tubos librantium immiscuit, sed ad celeritatem equis *moschettieri* sarcinarijs imposuit: ductoribus Georgio Basta equitatus vniuersi Commissario, Antonio Oliuerâ, & Marchione à Monte Rubasij vicarijs. Rubasio autem mandat, vt extremum hostis & in hostem abeuntem immittit. abeuntis agmen subinde carpendo, moretur, dum reliqua peditum accedat acies, cuius partem Mondragonio, partem Petro Pacio attribuit. ipse turmas aliquot sclopis leuiter armatas sibi seponit, ad subita vsurus. At Rubasius, & Montius cum *Barazze* equitatu progressi, vident incensis castrensibus tugurijs Gan- cuius extrema inuadere non audent: dauum versus incedere agmen, non ausi hostem acrius lacessere, vicinitate vrbis confidentiorem. Et quamquam superueniens Alexander, increpitâ eorum morâ, ire eos compulit in inuadunt Alex iussu: extremam hostis aciem, paulùm ab exercitu abiunctam; hæc tamen acies impetum validè sustinuit, dum interim reliquæ suorum copiæ sub Gandaui mœnibus constitere. Ibi dispositis ad pu-

1582 ad pugnam ordinibus, atque obiectis in fronte plaustris carrisque communiti, Hispanum, si fortè auderet, opperiebantur. Nec ideò destitit Alexander: sed quum iam pedestris acies aduentasset, statuit sub ipsis Gandauensium oculis auxiliisque adoriri castra, sperans conſertâ pugnâ, suis cum hoste implicitis haud multum à mœnium tormentis noceri posse. Itaque bipartito peditatu, selectis hinc hastatis centum quinquaginta, Hispanis Burgundisque, & quingentis earumdem nationum sclopetarijs: illinc sclopetarijs totidem, Hispanis atque Vvallonibus, atque hastatis trecentis plerisque Germanis; iubet Mondragonium ad dexteram, Pacium ad læuam moletrinas ac domos, quas ante castra insederant Alenconiani, simul aggredi, atque inde in curruum septa impressionem facere. Et fecere illi audacter, ac strenuè: raròque aliàs Hispani ferociùs inuasere hostem, ostensuri, opinor, Belgis, quantum virium partibus accreuisset, Hispanorum accessu. Namque non domibus modò, ac moletrinis expulere stationarios, sed etiam in vehicula & carros inuecti, duas ferè horas, nunc pulsi, nunc pellentes, tanto periculorum contemptu pugnarunt, vt eodem tempore & plaustris defensos inuaderent, & plaustra aliqua, obnitente nequidquam hoste, diriperent. Donec experti inexpugnabile vallum esse: & cadentibus suorum multis, qui vltrà progressi, destinato ictu petebantur è mœnibus, Alenconio Orangioque inde pugnam incendentibus, ad signum ab Alexandro datum recepere se se, relatâ nonnullâ è curribus prædâ, & equis eorum aliquot abductis. maiore vtique ostentatione virtutis, quàm hostium clade. Quamquam hanc ipsam

30. Aug non fuisse minorem octigentis hostibus peremptis legi in Alexandri litteris ad Regem. quum tamen aliqui, & quidem ex iis

Eq. Rinaldus, & Alphons. Vasqu. in comment. qui interfuere, ad duo ferè millia extendant, nisi forte secutis diebus, post Alexandri litteras statim missas, hic demum numerus compertus est. Ex Farnesianis autem desideratos non supra ducentos, propemodum omnes affirmant. Immò potuisse eo die omnem Alenconij exercitum deleri, si regius equitatus paulò à Gandauo remotius lacessendo tenuisset hostem, Billium, ac Mondragonium, ac Procerum plerosque, ex insolito Hispanorum ardore coniectasse, scribit Alexander. Inte-

30. Aug rea dum Orangij operâ, ad auertendum acceptæ cladis sensum, festinato Alenconius apparatu, Gandaui sparsis in populum missilibus, Comes Flandriæ salutatur, Alexander ad cohibendas excursiones cùm Meninensium in Insulensem agrum, tùm Cameracesiorum per Hannoniam; castellum ad Lisam fluuium

Dispositio copiarum Alenconij,

& Alexandri.

Pugnatur,

feliciùs ab Alex.

Numerus vtrinque interfectorum.

Alenconius inauguratur Flandriæ Comes:

 in con-

Alexander capit Cameracensium, & Clusam, in conspectu Meninæ apud Heluinum attollit, ac præsidio munit: Cameracesij castrum, Clusamque repentino accessu territa in deditionem accipit. ad hæc Ninouam Egmontij Comitis arcem, & Gaesbecum, illam nuper à Lanua, hanc modò ab Alenconio captas recuperat: aliasque alibi munitiones aut conditionibus, aut vi capit, quum tamen tanta hoc tempore fame premeretur Catholicus exercitus, vt in Ninouæ obsidione, ex qua *Ninouensis fames* prouerbio locum fecit, equis passim vescerentur. Narrabatque Consaluus Gironus Pacianæ legionis instructor, quum ad mandata, vti solebat, accipienda adijsset Alexandrum, relicto ante eius tentorium equo, reuersum nihil præter lora & ephippium reperisse: ex equo autem in frusta à militibus discerpto, beneficij loco, pro nocturna cena, partem impetrasse. non cessantibus per eosdem dies, quamquam similia paterentur, Alenconijs atque Ordinum copijs. Nam præter alia loca, Bronchorstium & Espellium in Geldria expugnarunt: parumque ab intercipiendo Louanio abfuere. Res ita se habuit. 1582 Cambres. Sargète Maggiore.

& Ninouam, & Gaesbecum,

fames Ninouensis.

Alenconius expugnat Bronchorstium, & Espellium, & alia nonnulla,

LOVANII periculum ab Alenconianis,

COLLECTVS clàm Ordinum exercitus partim è Bruxellensibus, Viluordianis, ac Mechliniensibus præsidijs: partim ex Gallis, Anglisque Alenconianis, (fuere circiter octo peditum millia, cum aliquot equitum signis) intempesta nocte, Louanium contendunt: ac sub auroram scalis admotis, tribus è locis vrbem inuadunt. Erant in vrbe veteranæ Italorum centuriæ duæ, Vvallonum vna, atque vna Germanorum, cum Burgundica Balansonij turma, Fabio Matalonio vrbanæ militiæ Præfecto. Hic ea nocte vigiles inspecturus mœnia circuibat, quum ecce circumfessam militibus vrbem, hærentesque muris scalas videt, protinus ad arma conclamat, oculis, ore, consilio verè caput. accurritur: reiectisque vno aggressoribus loco, alio plures apparent: iamque alicubi superantibus Gallis, vexilla Alenconij Ducis infixa mœnibus aspiciebantur. Enimuerò armatis tota vrbe ciuibus, inque muros vndique procurrentibus, incalescere pugna: Fabius modò auxilia distribuere, modò ad portas stationarios immittere: vbique suos prouisu, manu, voce animare. donec, aduectis in mœnia tormentis, cessere Alenconiani: gradumque tanquam iussi paulatim referentes, fugam militaris obsequij specie occultabant. sed egressi vrbe ciues præsidiarijs immisti insecutique, fugæ confessionem expressere. Compertum est, ex aggressoribus præter complures casu aut ferro saucios, interijsse circiter ducentos: ex ijsque, desiderati primarios Centuriones duos, & quatuor vulneratos. 29. Oct.

eorum exercitus

muros scalis ascendunt,

pugnant in mœnibus,

impares recedunt:

& fugantur,

non sine cæde, *Alex. ad Reg. 3. Nouem.*

paulò

1582 paulò antequam hæc in Brabantia gererentur, magnis copijs apud Lochemum, Zutphaniæ prouinciæ oppidum, certatum erat. Obsederat illud Franciscus Verdugus Frisiæ moderator, præmisso Iacobo Bronchorstio, Anholti, & Bredefortij Dynasta, germanicæ legionis Tribuno: euocatusque ex arce Crychembergensi Rogerius Veronicus loci Gubernator, suas Vvallonum centurias nuper addiderat, atque horum operâ, Lochemum aggeribus, castellis, receptibusque, Verdugus perquàm validè circumsepserat. sed recente subsidiorum ope, ductoribus Com. Holachio, & Gulielmo Nassauio, captis aliquot ex ijs munitionibus, commeatus in vrbem illatus est. Et quamquam nouo Anholtij, & Veronici conatu, sub aduentum Com. Mansfeldij, atque Altapennij, ea rursum castella recepta sunt; longè tamen maioribus legionum auxilijs, quæ Alenius, & Norritius Gallorum Anglorumque Tribuni ab Duce Alenconio attulere, obsisti diutius haud potuit: præsertim desiderato, magnâ vtique iacturâ, Anholtio, dum castellum collustrat, pilâ traiecto, eiusque legionis Subtribuno lethaliter sauciо, postea extincto. Itaque amissa in præsens Lochemi expugnandi spe, Verdugus Grollam, Altapennius, ac Mansfeldius in Brabantiam, Veronicus in Subtribuni locum delectus, Bredefortium ad Anholtij vxorem, in regijs partibus continendam concessere. Verùm aliquanto pòst capto à Verdugi copijs Stenouico, Transisselanæ oppido, Lochemianæ iacturæ satisfactum est. Quod oppidum tot pridem viribus ac sanguine frustrà tentatum, mirum profectò, quàm leui paucorum conatu repentè ceciderit: dum plus nocet sua cuique incuria, quàm aliena violentia.

[Left margin: *Tuder-tinus* · *in fine Septem-bris* · *Querif-sel.* · *Steno-uicum.*]
[Right margin: LOCHEMVM à Verdugo obsessum · ac post varia tentamenta, · amissa potiundi spe, ab eodem relictum]

Admonitvs Verdugus, Stenouicum, hostium securum, posse certa eius parte scalis applicitis conscendi; ad explorandam fossæ, in quam amnis influit, altitudinem; rusticæ puellæ astu vsus est: quæ proiectum in fossam pileum, quasi à vento excussum extractura, dum aquam intrat, atque hac atque illac errabunda alueum metitur; animaduertit, aquam alicubi non genibus altiorem. Secutusque relationem puellæ Tribunus Tassius à Verdugo cum parte copiarum eò missus, sub primam perobscuræ noctis horam ad muros accessit, locum agnouit, scalas apposuit. Fortè ea nocte, magno apparatu cenam instituerant victores Stenouicani: nam biduo antè, Hasseletum, vicinum oppidum Catholicumque, eoque inusum ceperant, ac diripuerant. multisque in sacras Cælitum imagines impiè debacchati, aliquot eorum simulacra, cum reliqua præda Steno-

[Left margin: *Bloesila amnis.* · *Verdugus in Comment. l.3.* · *I.Bapt. Tassis*]
[Right margin: STENOVICI expugnatio; · Altitudo aquæ circa vrbem lepido astu exploratur; · Securitas Stenouicanorum post captum Hasseletum, · & eorum impietas in simulacra Sanctorum;]

nouicum asportauerant. ac post agitatum per varias contumelias diem aduersus ea Diuorum signa, appetente iam nocte, alia editis in locis è furca suspendunt, aliqua armis induta iubent homines insani excubias in mœnibus agere, dum ipsi ad reliquum Hasseletanæ victoriæ assumendum opiparè cenatum irent. Sed impij perduelles in perniciem nempè suam Cælites armarunt. Eâ ipsâ cenæ horâ, eaque planè mœnium parte, in qua Diuorum signa ad stationem disposuerant, Tassiani milites, quasi porrectâ à Cælitibus iam mœnia obtinentibus manu, muros scandunt, obsistente nullo: atque ab inspecto sacrilegorum scelere ferociores oppidum inuadunt, vltionem ac stragem partes in omnes ferunt, militibusque supra trecentos interfectis, oppidanis post prædam populationemque pecuniâ mulctatis, ne vno quidem suorum amisso, nec alia quàm triginta aureorum impensâ, queis rusticam puellam donauere, præualida Transiselaniæ arce, pro qua toties dimicatum fuerat, potiuntur.

Quorum non dubia ope muros scandunt Tassiani: multisque hostium interfectis, ipsi ne vno quidem amisso, oppido potiuntur.

De INVASIONE Antuerpiæ a Gallis attentata.

Alenconius lætos ob liberatum Lochemum, & ob nouas Gallorum copias,

iuxta nouum Gregorianum Kalendarium,

1582

AT VERO Dux Alenconius, qui ob liberatum, Gallorum in primis ope, Lochemum, gaudio gestierat, auctus expectatis dudum è Gallia copijs, (nequidquam aditum illis intercludere conato Parmensi Principe) Antuerpiæ insolita pompa significatione testari lætitiam voluit: occasione accepta ex natalitio Domini die, noua dierum anticipatione celebrando. Etenim Pontifex Gregorius Tertius decimus, correctâ erratione anni, nouum ad sacros præcipuè fastos ordinandos Kalendarium Christianis populis proposuerat. Id sibi & imitatione Henrici fratris Galliæ Regis, & sua in Romanum Potificem venerationem suscipiendum putauit Alenconius. eodemque authore a plerisque fœderatis Belgij vrbibus ea suscepta est anni correctio, præterquàm ab vna alteraue prouincia hæreticorum, quibus toto cælo, atque anno errare toto, graue non est. Iamque instabat quintus decimus Decembris dies, qui, quòd expunctis diebus decem, pro vigesimo quinto numeraretur, Domini adscribendus Natali erat. Ergo in summo hominum concursu ad Diui Michaelis templum Alenconio attributum, ipse gallica nobilitate comitatus egit ibi pro rebus feliciter gestis nascenti Deo grates: secutisque diebus, Ordinum legatis epulo aliquoties exceptis & gratulationem extendit, & simul occasionem magnum quid aggrediendi nactus est. Nam qui recens è Gallia venerant belli Proceres, animaduerso Alenconij Ducis imperio longè, quàm sibi persuaserant, restrictiore, Regij iuuenis seruile regimen, & aliorum, qui apud illum agerent, vilem patientiam indignabantur. Idque quum apud Ioannem Bodinum

17. Nouembris

celebrat natalem Domini diem.

Galliis displicet restrictum & precarium imperium Alenconij.

1582 num, Duci apprimè gratum, eiusque secretioris scrinij custodem quererentur, is haud cunctatus exponit Duci suorum querimonias: *Admirari omnes, in precario illo imperio, tolerantiam eius, qui regendis populis natus, & quem aliquando Regem adoratura sit Gallia, nunc se intra inania Brabantiæ Ducis, & Flandriæ Comitis nomina, sine imperandi potentia, sine subditorum obsequio, sine armorum arbitrio, contrahi passus sit. Aerarium, vectigalia, pœnas, præmia, apud Ordines esse. Quid ei relictum, non concesso arcano Senatu, vti alijs retrò Principibus: non admissis intra arces militibus, non decretis pro aula prouentibus? Aspiceret ad Archiducem Matthiam in Germaniam indignè remissum: Philippum ipsum Regem principatu belgico superbè deiectum consideraret. immò sui meminisset, secumque reputaret ipse, quàm propè fuerit in proximo Antuerpiensi tumultu, vt ea non imperium modò, sed etiam vita, vnà cum omni Gallorum gente, à furente populo eriperetur, nisi perniciem auertisset Orangius? futurus proinde huius beneficij non minus superbus ostentator, quàm grauis exactor. Quapropter excogitaret aliquando rationem, qua ita regimen constabiliret, vt quod tunc authore Orangio Antuerpienses non perfecere, in posterum in aliena non sit manu, ne non possint. Sibi quidem in præsentia promptam firmandæ potentiæ occasionem videri: si legatos prouinciarum, quos vnà coactos tanto ipse nunc honore, epularumque magnificentia excipiebat, rogatos vellet, ne grauarentur ad prouincias referre, vt, quando à Galliæ Rege tantum auri hominumque insumeretur, insumendumque deinde esset ad Belgarum patrocinium, neglecto periculo euocandi in Galliam Hispanorum arma; Ordines publico decreto definirent, Belgium, decedente absque liberis Alenconio, regno adnexum gallico manere. Sic illos & Regi pro bello, quo se grauissimo implicet, proque sumptibus, queis regnum oneret, relaturos meritò gratiam: & Belgio Galliæ inserto stabilius aduersus hostem consulturos. Id si legati probent, & Ordines decernant; Regem longè intentiore cura belgicas prouincias respecturum, vt Galliæ suæ partem: & Regis fratri nouis è Galliæ subsidijs aucto aliam profectò securitatem, aliam à Belgis dignationem accessuram. Si renuant, ac deprehendantur, velle gallicum aurum & militem, non imperium nostrum; vim intrepidè parandam, neque permittendum, vt Brabantiæ Duce à Belgis eluso, Hispaniæ bono, Gallia exhauriatur. Bathoreum Poloniæ Regem similia à Nobilitate passum, armatis aliquando munitum, post euocatos increpitosque senatores, in hæc verba concionem dimisisse, Quando se in Regnum vltrò aduocassent, sibique non vt in ludo personam Regis imposuissent, velle sibi extra scenam ac fabulam à Polonis obsequium seriò præstari. Quanto id vsurpari tutius* in

[Margin: eumque ad Brabantiæ principatum vi firmandum animat suorum nomine Bodinus in hunc modum.]

[Margin: In Orãgij sauciatione]

in præsentia ab eo posse, tot è Gallia copijs, Ducibusque subnixo: Quorum armis asserendum aliquando in libertatem esse Belgij Principatum, ne illum populi & se dedisse imputent & retineant. Denique rarò sine vi ac sanguine dominia parari: nec alia Regum principia fuisse. sed quos initio Dominos pati coactæ sunt prouinciæ, eos deinde Augustos, ac Patres patriæ certatim veneratas esse. Plura hæc erant, quàm vt his opus haberet Alenconius, ad præceps quodque consilium pronus. Nec deerant, quæ illum per eos dies irritauerant. Nam quum Philippum Plessij Dominum, qui Nauarræi legatus aduenerat Antuerpiam, secretis congressionibus cum Orangio, ac prouinciarum Procuratoribus multa quotidie agitantem obseruasset: ac certi aliquid exprimere ex illo nequiuisset; offensus, quòd inscio inconsultoque se, pleraque & magna conficerent; non modò ex eo Gallorum pari, quos in senatum adlegere ei facultas erat, nullum delegit, ne deligeret Plessium, vti rogabat Orangius: sed etiam simulato negotio, per notæ fidei hominem ad Margaritam sororem transmittendo, Plessium Antuerpiâ submouit. Ergo tergiuersantibus prouinciarum legatis ad ea, quæ de Belgio Galliæ adnectendo ex Bodini consilio proponebantur, ipse tanto facilius ad vim animum appulit, quanto eadem sibi à pluribus belli ducibus, (aliqui tamen ac meliores improbabant) non dubio euentu suggeri audiebat. quorum arbitrio rem in hunc denique modum compositam, atque peractam, vti fidus homo Antuerpiâ scripsit ad Alexandrum, atque hic ad Regem, ego summatim hîc expediam. Tribunis, qui Dunquerchæ, quique Brugis, quique Teneramundæ, quique alijs Flandriæ in vrbibus, cum gallicis cohortibus agitabant, mandatum est, vt vno omnes die, is fuit xvj. Kal. Februarij, ea loca excitatis pro ingenio tumultibus, armis occuparent: debitamque Alenconio, tanquam Flandriæ Comiti, prouinciam iure belli captam, gallico nomini assererent. Alenconius Antuerpiam sibi delegit subigendam: capta occasione ex Eindouia Brabantiæ oppido, ad quod expugnandum per eos dies immiserat Boniuettum, cum parte gallici exercitus: quæ tunc expeditio quoniam feliciter processerat, maiores ad se copias festinare iusserat, veluti moturus eas in hostem, ad victoriam prosequendam. Postquàm illæ aduenere, & apud Burgerhoutum Antuerpiæ pagum posuere castra; ipse per speciem lustrandi ac recensendi exercitus, Nobilibus suis comitatus, alijsque gallis heluetijsque militibus, qui Antuerpiæ tunc erant, circiter quadringentis, ex suis ædibus ad portam vrbis Chipdorpiam tendit. ibi repertis, qui è Burgerhouto aderant, equitibus

Margin notes (left): Mouetur per hæc ad facinus Alenconius: — præsertim offensus aduentu Plessij. — Inuadendas Flandriæ vrbes alijs committit: — sibi seponit Antuerpiam,

Margin notes (right): 1582 — Mons de Plessis — Coniux Nauar. Regis — 16. Ian. 1583

1583 tibus ferè trecentis, super ponte, ac fossæ margine Ducem opperientibus, egressus prima interiore porta, in aditu secundæ, ad suos conuersus, vrbem manu monstrans, ac donans; *Eia filij*, inquit, *vestra est Antuerpia*. statimque cœpta custodum cædes a Prætorianis, ipse incitato equo contendit in castra, Galli in mœnia portæ vicina conscendunt, captam vrbem inclamant. Quorum ad vocem tesseramque, qui è castris, vrgente Alenconio, properabant, sexcenti primùm equites, mox tria peditum millia, explicatis signis in vrbem irruunt. pars Cæsaream ad portam, pars ad rubram, occupatis propugnaculis, tormenta in vrbem conuertunt: equites, pedites que per vias ac fora sparguntur, *Missam, ac Ducem*, confusis clamoribus ingeminantes. attonita ignaraque ciuitate, quò voces, quò arma spectarent. cur eos, quos modò quietos & amicos in iisdem sedibus habuerant, nunc hostes, & cruentos aspicerent? Erantque, qui tumultum interpretarentur à rixa hæreticos inter, & catholicos Ducis aulicos exortum. Verùm, vbi, tumultu increbrescente, sterni ciues, intrari expilarique domos, mercatorum Basilicam (Bursam vocant) hostiliter inuadi animaduertunt; intellecta iam proditione, æris campani signo ad arma ciues euocantur: catenæ in aditu viarum illicò tenduntur: plebs, nobilitas, viri, feminæ, religione institutisque quantumuis inter se diuersi, consociatis omnes animis, pro fortunis, pro patria, pro suis capessunt arma, miscent iras, iunctisque dexteris mutuam sibi, ad mortem vsque, fidem vouent. Ac momento tota passim vrbe conglobati ciuium atque externorum manipuli, Gallis se se obijcere: artifices operæque ex officinis prosilientes, arreptis, quæ aut in manibus erant, aut fors offerebat, instrumentis, in hostem ferri: mulieres ex ædium fenestris, ac tectis saxa tegulasque deuoluere: alij ex abdito domorum sclopos in subiectos dirigere, tantâ aliquorum ferociâ, vt non deessent, qui deficientibus plumbeis pilis, nummos è crumena promptos, dentibusque vtcunque mansos, atque in tubos raptim iniectos exploderent, hostemque auro inhiantem, auro conficerent: donec Galli, capto eorum duce Feruacio, nec nouis auxilijs succedentibus, paulatim languescere, ac reditum respectare: mox effusè Chipdorpiam repetere, plus ibi stragis, quàm effugij reperturi. Namque Heluetij ab Alenconio iussi per Cronerburgensem portam inferre in vrbem signa, eâ clausâ, longo circuitu ad Chipdorpiam serò tendentes, dum illic iam fugientium multitudinem offendunt, obuersisque hastarum spiculis eos sistere, & ipsi vrbem

cuius inuadendæ signum dat.

Inuaditur vrbs.

Pugnatur.

Repelluntur Galli.

Vrbis porta

1583

intrare conniturtur, superuenientibus à tergo alijs alijsque; mutuo hominum equorumque occursu impulsi implicitique, tam multi angusto in aditu proculcati ac protriti cumulabantur, vt duorum altitudinem hominum exæquaret cadauerum strues. Et aggerebatur strues, dum super ea nobiles complures, relictis equis transcendere pertentantes, ab insequentibus ciuibus, non irritis glandium emissionibus traiecti, ad cæsorum aceruos addebantur. Interim Alenconius incertus animi, quo res loco intus foret, variè fluctuabat. quòdque è longinquo prospiceret, multos è mœnibus præcipites ferri, neminem vrbe egredi, cuius portam sui tenerent; modò faustum id sibi, modò secus interpretabatur. At vbi obseruauit, eos, qui à se mittebantur, tormentis ex vrbe peti: atque Heluetiorum legionem Gallis permistam in castra perturbatè contendere; tunc enimuerò ex infelici successu temeritatem consilij sui primùm sensit, ac damnauit. Creuitque immensùm dolor, audita strage Nobilium tanta, vt non pauciores ducentis quinquaginta interempti ex eo ordine nominarentur, præter captos ex eadem nobilitate complures. Quippè occurrebat animo dedecus odiumque, quo per Galliam apud præcipuas quasque familias laboraturus esset. Accedebat reliqua Gallorum cædes, quam initio ad mille quingentorum octoginta trium omninò peruenisse affirmarunt aliqui: cladem, opinor, eò extendentes, vt anno, qui tunc agebatur, millesimo quingentesimo octogesimo tertio, cæsorum numerum adæquarent. Ego ex litteris, quas landani, compertum habeo, biduo, quod humandis corporibus insumptum est, ex vrbis quidem fossis, in quas aut acti sunt, aut egere se Alenconiani, circiter quadringenta hominum cadauera extracta esse: per vrbem verò, intraque domos, ac potissimùm in porta, apud quàm Gallorum tumulus hodieque monstratur, ac busta gallica non nemo appellat, paulò supra nongentos occubuisse: ex ciuibus autem ferè centum interfectos. præter saucios, quos vtrinque permultos continuata in dies funera ostendebant. Quorum ad numerum adiungentes aliqui eos, qui fugiente Alenconio cum exercitu, ac tranante Diliam amnem magnis tunc imbribus, ac retentis aquis à Mechlimiensibus immodicè inflatum, submersi sunt; duo Gallorum millia desiderata esse in Antuerpiensi clade non absurdè confecerunt. Fuere multi, qui aggresionem hanc componentes cum ea, qua paucis antè annis, Hispani eandem vrbem inuasere, magnopere admirarentur, vnde illa feliciter Hispanis, hæc Gallis secus acciderit? quum, vti aiebant, contrà esse debuisset: quando hi ciui-

Margin notes (left): magna cum strage; Nobilium; & aliorum; nec sine aliqua ciuium. Numerus mortuorum Alencon. Comparatur hæc inuasio gallica cum hispanica.

Margin notes (right): Miræus in Cronico Belgico. Mille submersos scribit Reidanus l. 3. 1576 Vide l. 8 Decad 1

1583 ciuitatem inopinantem atque imparatam, ciuesque per suas quemque domos prandij horâ (nam hæc delecta) desidiosè agentes aggressi sunt: Hispani autem iam hostes habiti eamdem attentauere multis armatorum millibus instructam, multis vbique stationibus firmatam, hostesque non expectantem modò, sed etiam excitatis validè munitionibus irritantem. Et tamen Galli penetratâ iam pleràque vrbe, obsistente nullo; vnius horæ spatio, accepta clade eiecti sunt: Hispani post acrem à principio pugnam, superatis munitionibus, cæsis vrbis præsidiarijs ciuibusque, captis militiæ ducibus, edita ingenti strage, Antuerpiâ sunt potiti. Nimirum non virtus Gallis deerat ad victoriam, sed illa ipsa victoriæ securitas, (sic enim conficiebant) ille contemptus hostium, Gallos perdidit. quantoque minorem repugnandi locum in ciuitate improuisò oppressa sibi promittebant, tanto ipsi minore armorum prouisu, omissioreque animo aduersus vim, quam nullam putarent, totos se ad prædas, tanquam subacta in vrbe, transtulere. Ferunt, aliquot Gallos, paucis antè diebus, visos fuisse per Antuerpiensium officinas scrutari curiosè loculamenta arculasque gemmarum, in speciem vt ementes, re autem obseruantes, destinantesque gressum in vrbis aggressione postea dirigendum. Et verò direxere: contemptisque Alenconij vocibus, queis suos admonuerat, vt primas potiundæ vrbi curas intenderent, cetera victoriam secutura; plerique eorum, territæ ciuitatis iam securi, solùmque solliciti, ne circumstantes vrbem reliquas galli exercitus copias iam iam ingressuras, in partitione prædarum socias haberent; dum certatim huc illucque festinant, vagi sparsique, atque adeò extenuatis ad pugnam viribus, facilè oppressi sunt. At Hispanos armatam à se ciuitatem peti reputantes, quæ de hostium viribus opinio sollicitos habuit, eadem victores primùm vrbis, mox & fortunarum fecit. Vsque adeò NIHIL in hostibus vel semiuictis tutò despicitur Quamquam & pugnæ causam, quæ addere, aut adimere in milite vires solet, hîc quoque inter inuadentes amicam vrbem, & inter hostilem vlciscentes, discrimen habuisse credibile est. Atque hunc Alenconij conatus finem habuit: dignum profectò eorum sapientiâ consultorum, qui se regnorum magistros magnificè iactantes, dum æquo rectoque posthabito, omnia parandæ dominationi honesta putant, deserti à Deo, quem deserunt, non rarò consilijs ipsi suis, fallente successu, capiuntur.

Galli

nimia securitas Gallos perdidit,

& pugnæ causa,

& Deus politicis hisce consilijs non-fauens.

I. Bodinus & alij

HAEC porrò dum Antuerpiæ gerebantur, dumque eodem tempore Flandriæ vrbes conspiratorum armis attentabantur,

Inuasiones aliarum Flandriæ vrbium.

euentu vario: nempè Ostendâ, Brugis, ac Neoporto præualentibus aduersus Gallum; contrà à Gallo subiectis Teneramundâ, Dunquercâ, atque Dixmuda; Princeps Parmensis magnis in dies conflictatus angustijs, ob interclusam è Gallia rem cibariam, certum in Hispaniam hominem allegauerat; qui Regi ob oculos poneret catholici exercitus statum, auctas Hispanorum copias, non aucto stipendio: inde multorum transfugia, & disciplinæ contemptum, tanto in præsens periculosiora, quanto aduersus recentem è Gallia exercitum milite opus foret alacriore promptioreque, quàm qui tunc esset, æris inanis, & pugnæ dubius. Quum audita Antuerpiensi Gallorum aggressione, simul & clade, & Alenconij Ducis abscessu, agnouit, adorauitque propitiam præsentemque Dei bonitatem, quòd (vtad Regem scribit) in eo rerum articulo, quo magna regijs partibus pernicies immineret, si paulùm creuissent Gallorum vires, (creuissent autem, si potito Antuerpiâ & Flandriæ portubus Alenconio, Henricoque Rege victoriam fratris palàm secuto, hùc vis omnis è Gallia incubuisset) tum maximè rebus in contrarium versis, fugatis Gallis, excluso Antuerpiâ nouo Brabantiæ Duce; satis profectò curarum, quas Belgæ Gallique inter se hostilem in modum prosequerentur, vtrisque iniectum esset. Ex hoc autem Gallorum infortunio quid ipse commodi capere posset, illicò versare animo cœpit. Atque euocato primùm secretiore senatu, dein bellico, postremò simul vtroque, Tria, quæ sibi in rem præsentem fore viderentur, ad fructum aliquem ex ea oblata feliciter occasione percipiendum, in medium proposuit. Primum vi armisque vrgere fœderatas prouincias: alterum de pace cum eis generatim componenda colloquium inire: tertium cum Duce Alenconio priuatim agere, eumque ad arces gallico præsidio retentas catholico Regi tradendas inducere. Addiditque, primum ægrè attentari posse inualido ab exercitu & imminuto: & verendum, si se rebelles inuadi sentiant, ne metu Hispanorum cum Gallis in gratiam redeant. In altero plus aliquanto spei apparere, fessis à bello prouincijs, pacemque magis optantibus quàm poscentibus. De tertio capi consilium haud posse, donec qui Alenconij status in præsentia sit, ampliùs exploretur. Ergo pronis in secundum consultoribus, delecti sunt viri aliquot expertæ fidei, qui dissimulatâ Catholici personâ, apud Antuerpiensem populum recente in Gallos odio furentem; eoque Hispanis placabiliorem, de pace cum Vuallonum prouincijs, cum Belgis suis, suoque cum Principe, verba ferrent. Præterea admoniti Gubernatores vrbium fœde-

Statui Hispanorum tunc laboranti

25 Ian.

opportuna clade audita, agnoscit Alex. Dei clementiam:

& vtroque consilio coacto,

sollicitare ad reconciliationem prouincias statuit,

in hunc modum,

1583 fœderatis prouincijs finitimarum, vt idipsum cum eis pro sua prudentia pertentarent. Ad hæc Marchio Rubafius, Montinius,& Rassingbemius missi ad Hallense oppidum: vt inde litteris, colloquijsque cum prouinciarum delegatis, alijsque sibi notis affinibusque de concordia sermonem instituerent, Alenconij proditionem objicerent, vetus Gallorum cum belgica natione dissidium memorarent: habitos sibi honores, collata sibi super Hispanos ipsos bellica munia referrent, aliaque in hanc sententiam, sed suo, non Regis, aut Alexandri nomine subijcerent, quæ componendo iamdiù scisso funestè Belgio apta viderentur. In his autem perurgendis quamuis nullam omitteret operam Alexander, obsecuturus animo Regis, à quo sciret hanc pacandi Belgij viam præoptari; tamen ad eum scribens, prouidere se ait, consilium haud processurum, partim nimiâ Orangij nunquam assensuri authoritate, tanto in præsens maiore apud Antuerpienses, quanto ipsi se ab eo adiutos aduersus Alenconium falsi opinentur: partim egestate pecuniæ, qua sine frigent talium administri ac transactores: atque adeò ægrè penetratur in hostium consilia, QVAE NISI hac aurea claue non reserantur. Hinc ille se ad Alenconium attentandum accuratè conuertit. quod è propositis tertium quoniam clam ceteris aggredi apud se statuerat, quasi negligens in senatu transmiserat. Et verò magnum opus aggrediebatur, Alenconio suasurus, vt vrbes à Gallis captas Cameracum, Dunquercam, vtramque Bergam, Dixmudam, Teneramundam, Harentalium, Diestemium, atque Eindouiam, spontè remitteret, atque Hispanis Gallus traderet. Sed multa Alexandrum animabant. Primum Alenconij desperatio non rediturí in gratiam cum ijs, qui hostiliter læsi proditique, nunquam profectò eius se fidei crediturí essent. Dein nouissima eiusdem ira odiumque in Antuerpienses, quòd sibi repetenti vestes, lecticam, atque è captiuis valetudinis suæ moderatorem, quo tunc æger opus haberet, inhumanè denegassent. adeòque videri poterat vlturus suo quamquam dispendio illorum inclementiam, dentemque sibi, modò in hostes excuteret, euulsurus. Sed super hæc, spem intendit nuncius ad Alexandrum hæc ipsa animo molientem missus sanè in tempore à Mario Birago legionis gallicæ Tribuno in exercitu Alenconij. Hic, scriptis ad Alexandrum litteris, suam ei offerebat operam, si qua in re illam vsui Philippo Regi fore inter eas turbas existimaret. mitteretque propterea ad eum, si videretur, certum hominem, cum quo res conferri coràm posset. Alexander, quoniam Marij gratiam apud Alenconium

&con-

Marginalia (right): frustrà; Cum Alenconio transigere studet.; hisce causis animatus.; præsertim offerente se Alenconij Tribuno,

Marginalia (left): 25. Ian.; ad S. Vinoc. & ad Somam

& constantiam eius nouerat non deserturi in eo infortunio Du- 1583
cem, (quamuis ab eo iam aliqui, velut à sede fulmine tacta,
profugissent) suspicari cœpit, id à Mario non vtique susceptum
nisi Alenconij iussu: præsertim quòd nuncius varijs dissimula-
tisque interrogationibus circumactus, haud negauit. Et eodem Sas de
tempore certior factus, armatam à Flandris fuisse Gandauen- Gant.
sem cataractam, & corruptos fluminum obices, ad iter Alen-
conio in Galliam intercludendum; facilè sibi persuasit, non Dicebl
aliò spectare galli Ducis consilium, quàm vt aliquibus cum
Alexandro conditionibus viam sibi per Hannoniam, Flandriâ
exclusus, aperiret. Ergo nihil cunctatus Hernandum Acostam,
Centurionem apprimè nauum fidumque deligit, abundèque
& conditiones proponente; instructum, quid ei petendum admittendumuè, Teneramun-
dam ad Marium cum eius nuncio, clam omnibus, submittit.
Marius excepto humaniter Acostæ aperit, *Ex Antuerpiensi ca-*
lamitate id boni captum esse, quòd Dux Alenconius (quantum in eius
animum penetrauerit) cum Hispano reconciliari non ægrè posset. in
eam rem à se, pro suo in catholicum Regem studio, Ducem sedulò ani-
matum: ab eoque datas sibi demum partes rei componendæ. Compo-
ni autem posse, suâ quidem sententiâ, si Dux omissis armis aduersus Alenco-
Catholicum, rediret in Galliam: eâque gratiâ Parmensis Princeps nius.
arces aliquot Galliæ finitimas Duci traderet, quales sunt Bapalma,
Bucquensium, Quercetum, atque Landresium. At verò Acosta, ni- Quisnoy
quæ reijciuntur ab Alexandri nuncio, mis caro vendere illum Domini sui fugam subridens, fatius fo-
re & conficientius respondit, si, quas Galli arces obtineant in
Flandria Brabantiaque, Regi restituerent. Neque id videri au-
dacius postulatum, si consideret Alenconius, arces præsertim
in interiore Brabantia sitas, nequaquam retineri à Gallis posse
aduersus aut Ordinum, aut Parmensis arma. Quibus in hanc
sententiam vltrò citròque agitatis, ac detectis vtrinque ex pri-
mo congressu animis, ductus est Acosta osculatum Alenconij
Per alios tentat eamdem concordiam Alex. manus: a quo, post breue alloquium, ad Marium remissus, in-
de ad Alexandrum reuersus est. Qui, ne quid prætermitteret, Alex.
Franciscum Lanuam, & Turenæ Vicecomitem captiuos ag-
gressus iam fuerat per viros vtrique eorum familiares, qui facta
libertatis spe, illos hortarentur, quo compositis ad Alenco-
nium litteris persuaderent homini, vt omissâ rebellium causâ,
quam nullo adhuc beneficij pretio adiuuisset, mallet arces Phi-
lippo Regi tradere, eoque merito Regem frustrà offensum sibi
in posterum deuincire, quàm Belgis recenti Gallorum laniena
gestientibus recuperandas aliquando relinquere. Interea in-
stante Mario, Alexander loco Acostæ morbo impliciti Flami-

1583 nium Garnerium cum certioribus mandatis legat. congressisque aliquoties, ac Mario ad extremum offerente, Ducis Alenconij nomine, Teneramundam, atque Viluordiam: Flaminio autem pro Principe Parmensi stipendia ad eum diem debita præsidiarijs locorum, quæ Galli possideant, pollicente; nihil propius videbatur esse, quàm vt fœdus vtrinque firmaretur. Quum hæsit repentè negotium: hac ipsa concordiâ, quæ parabatur, Orangio detectâ, astu videlicet Alenconij: qui vt sollicitos haberet Antuerpienses: eosque adigeret ad captiuos reddendos, qui ex gallica nobilitate non pauci Antuerpiæ detinebantur, reconciliationis rumorem emanare voluerat. Et sanè Orangius, atque Antuerpiæ Magistratus veriti, ne Alenconius ira ac desperatione præceps, cum Hispano conueniret; dissimulato in tempus odio, præsertim quòd ab Rege Galliæ, atque ab Angliæ Regina in id incumbentibus fatigabantur, literis nuncijsque quasi resarciendæ gratiæ viam inituri, agitare cum Alenconio cœpere, verba interim iuueni dantes, dum eum ab Hispanis abstraherent. Et ipse verba verbis reddens, tanto operosiùs cum Parmensi, nuncijs vtrinque acceptis remissisque, negotium trahebat, quanto melioribus interim conditionibus transacturum se speraret hinc cum Ordinibus Hispanorum anxijs, inde cum Parmensi de nouæ cum Antuerpiensibus concordiæ agitatione sollicito. Sed gnarus Alexander quales demum conditiones, quàmque superbas ad reconciliationem exacturi essent Ordines ab Alenconio; minimè inter illos conuenturum, vti planè non conuenit, pro certo habebat. Quamquam nec ipse, extincto Mario Birago, quidquàm cum Alenconio ad extremum confecit. Quin sparso rumore, (siue ab Alenconio, siue potiùs ab Orangio, qui quod fieri pertimescebat, occurrendum putauit vltrò, ne fieret) Alenconium cum hispani Regis filia coniungendum, idque cum Parmensi clàm agi; Antuerpienses, ac Brabantiæ Ordines, ex Orangij consilio remissis ad Alenconium aliquot captiuis, atque annonâ, quâ is miserè laborabat, liberaliter suppeditatâ, Viluordiam ab eo accepere. Non tamen inter illos vltrà conuenit, nisi quòd eius Dunquercam per Flandriam iter antea negatum, nunc Antuerpiensium operâ & Flandrorum armis assertum est. Itaque Alexander, quando nec cum Alenconio pacisci, nec cum prouincijs concordiam inire aliquam successerat, Orangio permiscente omnia, quippe quem turbarum fluctus sustollebant, in tranquillo facilè submergendum; ad arma, quod reliquum erat, animum retulit, sperans vi expressurum se ab Alenconio, quod

Nouæ conditiones proponuntur & vtrinque acceptantur,

Sed callidè ab Alenconio.

quem reconciliare Ordinibus astu curat Orangius.

Alex.

& Alexander amissi concordiæ spe, vim parat:

quod amicis conditionibus non confecerat.

1583

Alencon.

PVGNA ad Steembergam.

INTRAVERAT iam ille Dunquercam, tutius inde de concordia cum Ordinibus transacturus: id enim, Bellieuræo conditionum ministro, agitabatur. Atque huc respexit Alexander, si fortè Ducem ea in vrbe concluderet, expugnaretque. In hoc autem vt omni cura liber intenderet, loca prius aliqua in Campinia recuperare statuit: præsertim quòd deportato in hanc Brabantiæ partem bello, securum ab hispanis armis Alenconium, improuidumque redditurus erat. Nec menses abiere tres, quum Eindouiam, Dalemium, Sichemium, & Vesterloum, arces haud contemnendas: hanc postremam Rubasio, primam Carolo Mansfeldio, duas reliquas Mansfeldio patre ducibus in potestatem redegit. Restabant alia longè validiora in eodem tractu, quem Bironius gallicæ militiæ moderator, ac paulò antè victor Vuodæ, & Vierseuiæ, percurrebat. Erant illi aliquot Gallorum signa: accessuque eorum, qui ex arcibus modò amissis exierant, ad duodecim armatorum millia creuerat exercitus. Hi quamquam sub veterano Duce, milites non tyrones, nec instrenui, tamen, vt retulerat Alexandro Serclasius Centurio, qui per eos dies à Bironio captus aufugerat, animis non satis cohærebant, simultate insanabili inter Gallos, & Belgas, ex recenti Antuerpiana cæde. Ergo & cum his bello in Campinia decertare, & Dunquerchæ Alenconium aggredi perquàm cupidus Alexander, curas exercitumque ita partitur. Montinio, ac Mondragonio, ac Mottæo mandat, Dunquercam cum parte copiarum, laxa à mari terraque obsidione circumdent. Marchionem verò Rubasium aduersus Bironium cum plerisque leuis armaturæ equitibus, Rosendaliam præmittit, sequiturque mox ipse cum reliquo equitatu, & peditum hispanorum parte, quos ad celeritatem singuli equites post se in equos assumpserant: iusso Petro Pacio sua cum legione properare: Billio, atque Oliuera Rubasij vicario, concludentibus cum suis turmis exercitum, quinque bellatorum millibus constantem. Sed Bironius audito adesse Parmensem, Rosendaliâ mouens, Steembergam cum Gallis Germanisque festinauit, relictis Belgis, qui à Gallis abiuncti cum Scotis ponè sequerentur. Steemberga, insigni olim portu potentiaque, claras inter maritimæ Brabantiæ vrbes fuerat: nunc aggeribus contra vim maris supra infraque vrbem excurrentibus haud inualida habetur. Etenim præter tumulos collesque perpetuos albicantis sabuli, quos assiduo eiectamento congerit mare, sibique furenti ceu compedes parat, accolarum industria, tenaci è solo aggeres attol-

sed antè capiuntur arces aliquæ,

hinc à Farnesianis,

inde ab Ordinum ducibus,

Biron.

Alexander partem exercitus Dunquercam,

partem immittit aduersus Bironium,

qui Steembergam se recipit.

Steembergæ munitio,

Pugna ad Steembergam anno 1583

A. Arx Steembergæ B. Dunæ siue aggeres C. Castra Bironiana
D. Domus ante lacum, Bironianorum statione insessæ
E. Hispani pedites sclopetarij pugnant aduersus stationarios.
F. Parmensis Princeps equites promouet in pugnam
G. Bironiani in suorum auxilium accurrunt
H. Pugnatur inter Bironianos, et Regios.
I. Equites, peditesq. Farnesiani uictores in Dunas enituntur.
K. Hostium castra uictores diripiunt L. Bironius gallicæ militiæ Dux ex arce cum equitatu egressus Regios fugat.
M. Parmensis suos sistit N. Bironiani ad mare fugitant.
O. In fugientes feruntur Regij
P. Bironius conscensa naui, uictoriam hosti concedit.

1583 attollit, Dunas vocant, quos vnius minimùm decem altos, latos in imo quidem circiter viginti, in summo autem tertia fermè parte angustiores, lignorum fascibus lapidibusque introrsus firmant, foris aduersus arietantium ictus vndarum, textâ è paleis straminibusque loricâ communiunt. Sic Belgæ ab assidua cum oceano pugna, ad hostium aggressiones eludendas erudiuntur. Hisce super aggeribus ad Steembergam, partem castrorum extenderant Belgæ, Scotique: partem subiecto in campo apud radices lacu præruptas collocauerant: atque ante lacum domos aliquot occultatis sclopetariis insederant. Hæc autem castrorum pars inferior, ne adiri aggerum colles à terra possent, obstabat: (è mari enim per se se inaccessibiles videbantur) & aggeres ipsi in summa planicie quum vix equitibus senis pariter euntibus paterent, haud magnas hostium vires simul inuadentium admittebant. &, si inuaderentur, pellerenturque inde Bironiani, proximum receptum Steemberga monstrabat. Alexander à Serclasio, & Garsia Toletano, quos exploratum miserat, de consilio hostium positúque castrorum admonitus, festinatione incredibili exercitum Rosendaliâ Steembergam rapit. tum iubet Sancium Leuam, & Carolum Menesium, qui cum suis in equos assumptis primi aduenerant, domorum ante lacum stationarios, quos odore ex incendiariis sclopetorum funiculis deprehenderant, ad certamen extrahere, dum reliquus exercitus aduentaret. extractis, ac post leue prælium inde fugatis, ipse in hostem trans lacum apud radices aggeris, Pacianos ac Mansfeldianos legionarios mouet. iusso priùs equitum Magistro, cum lanceariis Augustini Mexiæ, & cum Caroli Lunæ sclopetariis eodem incumbere. Atque hi quidem impetu illati, apertâ sibi per obstantium cædes viâ, in collis summum euasere. Eodemque tempore eques in aggere, pedes in campo strenuè pugnabant. Quos inter, insignis apertâ casside Alexander, modò his integros submittens, modò illos voce ac manu moderans, bellum regebat. Iamque inclinabat vtrobique Scotorum acies: & Belgarum complures mare ac naues respectabant, passimque in eam se partem, recedente mari vacuam, demittebant: sed hîc quoque obuiis, qui præmissi fuerant, Farnesianis trucidabantur. Verùm dum equites aggeris iam victores (quibus se immiscuerat prædarum spe, colonum, lixarumque turba) diripiendis hostium spoliis immorantur; Bironius Steembergâ erumpens cum delecta gallorum lanceariorum turma, pugnæ securos aggreditur. atque orta à colonibus fuga trahebat iam equitum aliquos, subita validaque im-

Quarum in summo & in imo castra locant Bironiani.

17. Iun.

Vtrobique pugna committitur.

Alexan.

victoribus primum Farnesianis

Belgæ ex Bironiano exercitu.

mox eosdem prædabundos victi fugant.

pressione perculsos. Gliscebatque latius pauor, sparso in omnes rumore, vniuersam Gallorum aciem pone sequi. Quum Alexander, inscenso aggere, fœdam suorum fugam intuens, *Quos fugerent?* interrogat. *paucos ne Gallos, qui non spe victoriæ, victis vbique socijs, sed honestioris curâ mortis se in vincentium manus immiserint?* simul, namque trepidatio, obtestando obiurgandoque parùm sistebatur, gladio ferociter elato in obuium quemque defertur: simul Cæsio mandat, (ducebat hic ante Principem præsidij causâ lancearioru turmam) obuersis cuspidibus fugientes, hostium loco habeat. eodemque tempore, Appio partem suæ sclopetariorum turmæ illuc impellente, primoſque fugientium increpante. mox eodem inferentibus se se Bilfio & Oliuerâ, restituta est tanto validiùs pugna, quanto eluendæ coram Alexandro maculæ acrior sollicitudo stimulabat. Itaque non repulsos hîc modò Gallos, sed in vtroque latere à terra marique fusos à Pacij in primis legione Belgas & Scotos, ad Steembergæ vsque mœnia tandiù fugando ac cædendo insequuti sunt, quandiù & nox ingruens, & arx è propinquo fulminans permiserunt. Pugnatum est horas fermè tres: venerunt que in Victorum manus pedestria signa octo & viginti, equestria duo: cecidere è Scotis potissimùm ac Belgis, quà ferro, quà mari, si Vasquio legionis instructori accredimus, tria hostium millia: si Centurioni Tuccio, quatuor, quorum vterque pugnæ interfuit. Princeps tamen Alexander ad Regem scribens, mille ac quingentos affirmat. nempe hic eos præterijt, qui Steembergæ aditu exclusi, quum se partim in aliquot casas & aquarias molas, partim in præaltas segetes noctu abdidissent, postero die reperti omnes, & fuere sanè complures, iugulati sunt. Ex Gallis ac Germanis, qui serò, nec omnes, pugnam iniere, cæsi omninò pauci, nonnulli capti, plerosque cum Bironio naues ab ipso paratæ ad incerta belli, aliò auexere. Ex victoribus autem nonnisi octo desideratos, interque eos Menesium, earum militi Centurionem, ac paulùm supra viginti saucios, Alexander, quique adfuere alij, æquè consentiunt. Bironij fugam, Hochstratæ, aliorumque per Campiniam oppidorum deditio secuta est.

LIBER inde Alexander Dunquercam arma festinabat; quum Franciscus Pontius Mirabellus ab Henrico Rege, instigatu Reginæ mâtris, ad Ordines pro reconciliando Belgis Alenconio allegatus, Alexandrum adijt, questus Regis nomine, Quòd non habita ratione beneficiorum, quæ in Farnesios olim contulissent Galliæ Reges, obsidere oppidum destinasset, vbi Regis fratrem commorari non ignoraret: respondente ad ea Alexandro,

Marginalia (left): Fugam increpat Alexander, | & sistit, | pugnamque restituit. | Vincuntur Bironiani. | Numerus cæsorum: | Incolumi cum multis Bironio. | Cæsi ex victoribus. | LEGATIO Regis Gall ad Alex | legati querelæ:

Marginalia (right): 1583 | Nicol. C. Cæs. | Appio de Comitibus | Alphonsus Vasquez sergent. | I. Franciscus Tuccius Alex.

1583 andro, *Maiores quidem suos haud immemores fuisse regiæ liberalitatis: certè Horatium patruum sibi gloriæ duxisse pro regijs Francorum partibus mortem fortiter obire. At se hispani Regis ministrum omittere nequaquam posse, ne Principis sui causam vbique non vrgeat. Quamquam, vt rem et aperiret, idcirco se obsidere Dunquerchæ Alenconium Ducem designasse, quòd speraret, Regem liberando fratri magnis cum copijs aduolaturum, facturumque proindè copiam sæpius optatæ cum regio Gallorum exercitu dimicationis.* Verùm Alenconius audito suorum ad Steembergam successu: atque explorato Alexandri consilio, anxius variusque anteuertere obsidioni, ac secedere in Galliam statuit, quasi cum Rege deliberaturus super conditionibus, quæ à Belgis ad reconciliationem offerebantur. Itaque exeunte Iunio, relicto Dunquerchæ Camosio Gubernatore, & quingentis præsidiarijs, ipse cum reliquis copijs, conscensa classe Caletum abijt paucis ante horis, quàm à triumuiris, quos antea nominaui, ab Alexandro designatis, Dunquerchæ obsidio circumdaretur.

in Hesdinus defensione

quibus Alex. respondet.

Abit relictâ Dunquerca in Galliam Alenc

Motta, Montinius, ac Mondragonius.

ET VERO eâdem propemodum nocte obsessum oppidum, ac desperatum est. Namque diuisis inter Duces, ex Alexandri partitione, muneribus, simul Mottæus portum à mari clausit: simul à Marchione Renthiaco (sic enim Montinius ex dotali Artesiæ castro pagoque postea est appellatus) ad amnium cataractas (Exclusas vocant) occupandas festinatum est: magno vtique exutis præsidio Dunquerchensibus, quo per huiusmodi emissaria submersis quaquauersum campis, intercludere aditum obsessoribus potuissent. simul, (& iactura quidem non minore) Mondragonius, & Marchio Varambonius castellum inuasere, quod impositum amni, Vuinocibergâ Dunquercam fluenti, stationem habebat cataractæ inter alias præcipuæ tutelarem. Alexander, probatâ omnium operâ, tantùm sub Dunas portui proximas tormenta aliquot transtulit, quæ statim arcendis à portu hostium nauigijs, vsui fuere: tum misso Renthiaco, recuperatoque ad Vuinocibergam ponte, quem cæso Anglorum præsidio Bergenses obtinuerant, Dunquercam aggreditur. ac viginti muralibus tormentis ex vtraque fluuij parte quatere propugnaculum fluuio adiacens, & turrim propugnaculi munimentum, & interiectam muri loricam, continenter decem horarum spatio perseuerauit. decussâque propugnaculi proiecturâ, ac lacerâ caducâque iam turri, oppugnationem adornabat, non tam spe Dunquerchæ potiundæ, quàm inducendi militis in propugnaculum, ex quo imminens oppido, reliquas munitiones obnoxias haberet. Quum Camosius, quòd

DVNQVERCHAE obsidio

clauditur vrbs à mari.

à terra munitionibus exuitur.

Angli pro Rege militantes.

Quatitur eius propugnaculum

Vrbs deditur. nec oppidanis fideret, nec externam opem, tentato nequidquam portu, speraret; ad Alexandrum mittit, ac post breue colloquium, Dunquercam tradit: ipse militesque gladijs tantummodò accincti, sine signis ac supellectili emittuntur: oppidanos victoris arbitrio relictos benigne habuit Alexander: missoque in Hispaniam victoriæ nuncio, gratulatus est Regi redactum in eius potestatem sex intra dies, amissis non pluribus duodecim suorum, ac totidem fermè saucijs, portum, oppidumque mercatu ac piscatu locuples, clauso ex ea parte Gallis aditu in Belgium, ac Dunquercanis Hispano iam reconciliatis ad nauigationes aperto, fructu in dies magis magisque sentiendo. 1583. 16 Iul.

magno partium fructu.

NEQVE hîc diù moratus, imposito Dunquerchæ Gubernatore Francisco Aguillario Aluarado, strenuo veterique Centurione, cum duobus Hispanorum, ac totidem Vvallonum signis; exercitum Neoportum mouit, vnum è quatuor Flandriæ portubus, quinque Dunquercâ leucis abiunctum. sed oppidani quamuis & situ maris validi, & amnibus circa confluentibus vallati, tamen post dies septem de dedendo oppido transegere. Nempè valuit apud eos Consulis Dunquercani cohortatio, qui missus ab Alexandro cum litteris, Regiorum facilitatem, vti expertus, plurimùm commendauit. Accessitque celeritas Alexandri, qui oppidanos, audita expugnatione Dunquerchæ, quum iam aperire aggeres maris, obices aggrederentur, festinatâ sclopetariorum equitum turmâ oppressit: allatisque Dunquerchâ tormentis, atque ostentato aggressionis apparatu, planè deterruit. Dedito Neoporto, præsidiarij inermes amandati sunt: oppidanis venia impertita: de hæresum tantummodò magistris, qui capi potuere, captum illicò supplicium, oppidumque reparatis templis, nam totum à Religione defecerat, ac relictis ad præsidium duabus Vvallonum, vna Germanorum centurijs, Deo, ac Principi restitutum est. Ad hæc Alexander, ne quam hosti requiem daret, sed consultandi spatium celeritate præriperet, bellum huc illucque circumferens, copias ducesque alios aliò distribuit: ac præter Ostendam casu adiutam à classe quinquaginta nauigiorum ab Ordinibus auxilio Dunquerchæ destinata; ceterùm Vuinocibergam, Vurnam, Dixmudam, arces haud inualidas: mox & Meninam recenti opere perquàm munitam, ante Kalendas Augusti in potestatem redegit. Accessit post paulò Steemberga ipsa ab Altapennio capta, magna cum viri laude. Nam quum ad scalas muris admouendas, intrare noctu fossam milites reformidarent,

abusque Caroli V. tempore

Neoportum copiis admouet Alexander:

& capit:

23 Iul.

mox arces alias in potestatem redigit;

furna

Steembergam expugnat Altapennius.

aqua

1583 aquâ longè quàm exploratores retulerant, altiore; ipse intrepidus anim:, primus per aquam collo tenus scalas inferens, tractisque secum, tacito illo conuicio, militum audacioribus, dein alijs alijsque, oppido potitus est, sui, suorumque, & hostium victor. Iisdem diebus quatuor Hollandiæ cohortes, quæ Herentaliâ abibant Antuerpiam, improuisò aggressi Lyræ præsidiarij, cæsis eorum circiter ducentis, interque eos tribus Centurionibus, totidemque signiferis, Lyram cum tribus hostium signis, & captiuis quadraginta, victores rediere. Quo tempore quadringentis equitibus, ductore Odetto Tilinio Lanuæ filio, Cameracum ad Alenconium contendentibus obuiàm factus Touresij Dominus cum Burgundis aliquot turmis, assumptisque ex Hallensi oppido præsidiarijs, post breue prælium, omnes præter Tilinium, paucosque comites fugâ elapsos, aut interfecit, aut captiuos abduxit. Sed longè adhuc felicius auxit per eos dies Tribunus Tassius Regis partes, captâ Zutphaniâ: cuius vrbis præsidiarij duo, multis antè mensibus, à Verdugi militibus capti, postquàm, vti sæpius orauerant, non redimebantur à Zutphaniæ Præfecto, haud reputante, LAESAM sæpius suorum patientiam nocentius furere, quàm hostium odia; offensi iratique, Verdugo monstrauere, qua ratione per molam pateret accessus ad propugnaculum ante portam vrbis extructum. quo vsus indicio Tassius, duobus tantummodò suorum amissis, vrbem opulentam, atque vnius ex septemdecim prouincijs caput, maiori prædâ, quàm cæde hostium intrauit, obtinuitque.

Alia prospera a ducibus Alex.

Præsertim à Tassio capta Zutphania.

I. Baptista Tassius Verdugi legatus.

VNVM inter hæc vbique prospera exedebat Alexandri mentem, quòd rei nummariæ, qua supra modum premebatur inopiâ, videret præsentissimas, & impendio quolibet mercandas occasiones eripi sibi, & nobilium victoriarum palmas pænè inter manus infringi. Itaque misso in Hispaniam Ioanne Richardoto Artesiæ senatus Præside, cuius prudentiæ multum meritò dabat, gratulatus Regi nouissimas victorias: quas ipse, quoniam sine hominum & munitionum iactura, sine temporis dispendio, ac sine militari ære partæ essent, mera diuinæ clementiæ miracula appellabat; orat enixè, *Considerare ne grauaretur, quanta rei benè gerendæ opportunitas se se aperiret. Ducem Alenconium milite iuxtà atque authoritate diminutum, modò hanc, modò illam sedem frustrà mutare. Orangium siue Ordinibus inuisum ob recens matrimonium cum Galla contractum, siue Zelandis Hollandisque suis ab regijs armis proximè timentem, in Zelandiam concessisse. Rebellium vires, suspectis seiunctisque Gallis, extenuatas,*

Alexander acceptas victorias

Regi gratulatur

promittit ob has causas,

cum Aloysia Gasparis Coligny filia

tas,

tas, & animos continuata clade perculsos. Sibi modicas quidem adesse copias, atque ad sex bellatorum millia redactas, quippe multis ad præsidia captarum arcium distributis. & VICTORIAM, quo plures victor eripit, eo magis spargere atque extenuare victores. sed si ab Hispania mitterentur auxilia, queis exercitum abunde suppleret augeretque, sperare se, Deo duce, intra annum vniuersa Brabantia potiturum. immò si vis semel omnis, (quanta ab Regum potentissimo exeri potest ad profligandos hostes,) & non parcè, vti nunc fit, partitèque adhiberetur, profectò nec maius impendium ærarij futurum, semel insumptis, quæ in annos plures insumerentur: & hostes, qui diuersis nostrorum conatibus pares sunt, contractis in vnum viribus minores imparesque non dubiè cessuros. Nimirum qui minutim decidunt imbres, absorberi facilè à terra. at ingenti aquarum simul ruentium vi sterni campos, trahi siluas, obstantia quæque perrumpi ac rapi. Sic hostibus euenturum, si tota in eos belli moles incumbatur. Alioquin vereri se, ne, dum pugnatur, & quasi parcitur, bellum infinitè alatur, & curæ Principis in longum onerentur. 1583

se Brabantiam & Belgium omne Regi aquisiturum,

modo pecunia non adeò parcè suppeditetur,

Flandriam victorijs Alexander excurrit:

Ipras castello extructo infestat.

Toto interim extruendo contra Ipras castello animum applicuit. Quum enim tantum non esset militum, quo vrbem obsidione complecti posset; satis in præsens habuit, validæ munitionis obiectu subuectiones, opemque, Iprensibus à Gandauo, atque à Brugis, fœderatis vrbibus intercludere. Vtque operis formam ipse præscripsit, ita manum cum primoribus exercitus primus admouit. Breuique arcem excitauit, in quam inductis sexcentis peditibus, plerisque Vvallonibus, equitibus ducentis, octo maioribus tormentis, re cibaria sex minimum mensibus suffectura, præfectoque arci Antonio Greneto Vuerpij Domino, viro forti fidoque; haud facilè dictu est, quantum & Iprensibus metum, & Gandauensibus, Brugensibusque de præcipua Flandriæ vrbe sollicitas curas intenderit. Auxit verò terrorem, capto munitoque ad Liuiam amnem Echeloo, medio Brugas inter, & Gandauum pago: vnde in Vuasiense territorium intentus, cataractam aluei Gandauensis, fugato equitum præsidio, occupauit. Tum Vuasium ingresso, sparsâque per eum agrum, qui velut insula è canali Gandauensi & Scaldi fluuio efficitur, Farnesiani nominis famâ, Vuasiæ Gubernator, relictis Ordinum partibus, Rupelmundam vetus oppidum, arcemque tradidit, Antonio Oliuerâ, cum præsidiarijs accepto. Mox dedidere vltrò se Axellani, &, quod pluris fuit, Vlstani ipsi, ac reliqui circà pagi arcesque, præter Midelburgum, quod Slusæ vicinitate præfidens, defensionem parabat: ad primos tamen tormentorum ictus in potestatem venit, magno 30. Oct.

Echeloum capit,

& saxum Gandauense,

Het sas

& Vuasiam,

& Rupelmund, & Axellam

4 Nov.

& Vlstum,

& Midelburgum,

vtrique

1583 vtique non modò regiæ dominationis incremento, ſed commodo in primis militum, quos Alexander in Vuaſiæ tractum, frugum paſcuorumque feraciſsimum inductos, ſæuiente iam anno tenuit in hibernis. Atque, vt VICTORIAS ægrius incipias, quàm continues; per eoſdem dies Aloſtum, vrbs Flandrici dominij princeps in manus Alexandri venit, Anglis præſidiarijs, quoniam ſtipendia ab Ordinibus non ſoluebantur, vrbem dedentibus Orpheo Galliano Liecherchæ Gubernatori: qui aſſumptis, Alexandri iuſſu, decem peditum ſignis, & quatuor equitum turmis, Aloſtum, nihil contrà auſis ciuibus, improuiſus obtinuit. Ipſe inter hæc inſumpto anni reliquo inuiſendis ordinandiſque prouincijs, ac procurandæ potiſsimùm Religioni, captis in oppidis vſque adeò deſertæ, vt Dixmudæ par tantum Catholicorum, Neoporti ne vmbram quidem Orthodoxæ Religionis inuenerit; Tornacum reuerſus Richardotum ab Hiſpania lætus excepit Regis litteras perſerentem, quibus ſua ille manu, poſt actas Alexandro gratias ob felices victoriarum nuncios, ad poſtulata de milite, deque pecunia, reſpondet in hunc modum. *Peditatum omnem hiſpanum, abſoluto iam Tertijs in inſulis bello, mitti ab ſe in Belgium, tres in legiones diſtributum. primam Lopeſij Figueroæ, alteramque Franciſci Bobadillæ (quoniam vterque Tribunus ſubſiſtere in Hiſpania neceſſe haberet) fuiſſe Ioanni Gamboæ Centurioni, ac Ioanni Texeda legionis Inſtructori commendatas. tertiam ſuo ſub Tribuno Auguſtino Igniqueſia venire: omnibus autem ductorem Petrum Taſſium impoſitum, quem Inſpectorem vniuerſi exercitus nominaſſet.* Ipſe autem Taſſius ad Alexandrum ſcribens, conſtare ait haſce legiones militibus quinque millibus & quadringentis, vno & quadraginta ſignis comprehenſas. quorum viginti Lopeſiæ legioni, tredecim Bobadillæ, Igniqueſiæ octodecim attributa eſſe. & quamuis ex hac ſumma, qua Gadis ante conſcenſas naues luſtrati ſunt milites, non parùm, vti aſſolet, inde decreuerint, in Inſubria tamen à Terranoua prouinciæ Gubernatore abundè ſupplendos affirmat. At quod ad militare æs attinet, Rex in iiſdem litteris hoc adiungit. *Iuſſiſſe ſe ex auro claſſe Indica recens aduecto, in arce Mediolanenſi decies centena nummûm aureorum millia deponi: ex eaque ſumma tercentena millia ſeparari, ac Parmenſi ſtatim mitti, eius ad arbitrium inſumenda. reliqua ſepties centena millia ita diuiſim extrahi, vt ſingulis menſibus centum quinquaginta millia ad catholici in Belgio exercitus ſtipendia ſuppeditentur.* Poſtremò Rex addidit, *Colonienſes, Bauarumque eorum Antiſtitem, repetitis litteris, opem aduerſus Gebhardum Truchſeſium imploraſſe. Curaret* pro-

Margin notes (left): Aloſtum tertia pars Flandr. vulgo Dom pium. — 10 Nou — Alex. — 1. Ian. 1584 — Veedor general — 30 Decembris 1583 — Cadiz — Millione

Margin notes (right): & Aloſtum. — litteris ab Rege & militibus, — & pecunia acceptis, — iubetur Colonienſibus & Bauaro opem ferre.

proinde ipse, ne tam iusto patrocinio res Catholica, neue spe Brauarus sua fraudarentur. Id quod Alexander, eiusdem quoque iussu Regis, antè præstiterat. Admonitusque à Coloniensibus, se non tam militibus, quàm militum ductoribus egere, Marcum Magdalenum Romanum, ac Rogerium Veronicum Tudertinum, illum hastatorum peditum Italorum, hunc Vvallonum peditum sclopetariorum, spectatos bello Centuriones immiserat. Postea verò ob iteratas Coloniensium ac Septemuiri litteras, addiderat Blasium Capisuccum, quem paulò antè sclopetariorum equitum, mox & lanceariorum turmæ præfecerat, commendatum à fama præclari facinoris, quo in Pictauiensi obsidione, quum Hugonoti ad inuadendam vrbem, flumini pontem iniecissent, ipse aquis immersus, crebra inter hostium missilia, grandi cultro pontem intercidit, atque aditum subeuntibus interrupit. Dignus, cuius facti memoriam Romanus Ponti sex sanctioribus litteris insereret. Hunc, vti dicebam, & Nicolaum Bastam, veterem Epirotarum equitum ductorem Coloniam mittens Alexander, Coloniensibus rescripserat, Delectos à se fuisse strenuos adeò, gnarosque militiæ viros, vt horum consilia, si occasio se daret, tutò ipse sequi paratus esset. Nunc autem nouo iussu, copias alias atque alias, quantum propiores Belgij curæ patiebantur, expediuit, magno vti dein patuit Religionis bono, & regiarum partium famâ. Quæ porrò legiones eò destinatæ fuerint, quibusque sub Ducibus, ac rem propè vniuersam, ego non aliena operi excursione (nam Coloniense hoc bellum ipse demùm Alexander absoluit) in conspectum dabo.

GEBHARDVS Truchsesius, Othonis Cardinalis Augustani fratre genitus, vix Archiepiscopatum Coloniensem, & Imperij septemuiratum adijt, quum Agnetis Mansfeldiæ amore miserè captus, (erat hæc vna ex virginibus, quas in Girresemio gynecæo Canonicas appellant) de potestate mentis abisse visus est. Amoris initium hoc commemorant aliqui. Transtulerat se se Coloniam è Bonna Truchsesius, componendæ paci inter Catholicum Regem, atque Ordinum prouincias à Cæsare designatus, vt in loco narraui: atque in magna mortalium frequentia ad supplicationem Coloniæ indictam confluentium, Agnes aduenerat. Fortè per eos dies Scotinus, notum malas per artes nomen, Coloniæ agebat. is in Truchsesij familiaritatem adscitus, dum hominem ad inania facilem spectris ac præstigijs oblectat, quodam die ab epulis ac vino incalescenti, remotis arbitris, pollicetur, se in speculo, quod illic erat, imaginem formosissimæ puellæ Coloniam tunc profectæ repræsentatu-

Margin notes (left): Quibus tam per hosce duces opem tulerat. — sed nunc maiora proijs parat. — COLONIENSE bellum. — Initium eius ab insano Gebhardi Archiepiscopi amore. — Occasionem amoris præstigijs suis Scotinus offert.

Margin notes (right): 1584 — *qui postea Monterij Marchio* — *Pius V. in Bulla 10. Maij. 1567.* — *Michael ab Isselt lib. 1. de bel. Colon. & alij* — *lib. 2.*

1584 taturum, statimque Agnetis facies, sed quàm ipsa, venustior, Truchsesij oculos euerberauit. Scilicet exarsit ille ad eum aspectum: iisdemque flammis sibi, ac Germaniæ feralibus ex incendiario speculo conceptis, nimis quàm multos inuoluit. Exinde Agnetem Præsul inuisere, apud se inuitare, Coloniâ in Turingiam abeuntem, Bruellæ in oppido Coloniæ proximo excipere, ac longè familiarius, quàm Episcopum, ac puellam deceat, solus solam adhibere. donec euulgato flagitio, fratribusque, nobilibus viris, maculam familiæ illatam sanguine deleturis, Truchsesius promittit, se repudiatâ Coloniensi Ecclesiâ, ac remisso Imperij Septemuiratu, Agnetem sibi coniugem assumpturum. Visa hæreticis magistris opportuna occasio noui Euangelij per Episcopi nuptias propagandi. certatimque Truchsesium adorti, facilè suasere homini ducturo libenter vxorem, & Coloniensis Ecclesiæ præfecturam ægrè deposituro, sacras ve insulas maritali vinculo colligaret. simul ab hæreticis Germaniæ Principibus animatus ad nouam sponsam Ecclesiæ sponsæ superinducendam, nihil vltrà deliberandum putauit, quin tot Procerum consilijs, ac votis potissimùm suis obsequeretur. Ac statim firmato in Episcopatum, & coniugium animo, atque (vt SCELVS sceleri viam emollit) eiuratâ palàm catholicâ Religione, per quam sacrilegum sibi esse non liceret, insulatus Coloniæ Antistes, iampridem inter initiamenta sacrorum, Deo votus dedicatusque, magno luxu pompâque nuptias, Caluiniano paratu, cum Agnete Mansfeldia celebrauit, nuptamque in sacram Archiepiscopatus aulam maritus Præsul induxit. Atque hisce demùm gradibus, prima illa intemperies ludicras præstigiatoris artes inspectandi, præcipitem egit Coloniensem Antistitem, ignarum non alio dæmonem pretio ludos homini facere, & oblectamenti poculum verè Circæum propinare, nisi vt in obscænos pecudum mores cupiditatesque degenerem, inserto in os freno subactum veluti iumentum circumducat. At verò Senatus, populusque Coloniensis, atque in primis Archiepiscopalis collegij Sodales, *Fideles* (vti in signatorio annulo præferunt) *Ecclesiæ Romanæ filij*, sæpius cum Archiepiscopo de suspicione mutandæ ab eo Religionis (mutatam nondum audierant,) questi iam erant. idem Rodulphus Cæsar, rem in Imperio nouam minimè passurus; idem summus Pontifex, properato nuncio I. Francisco Bonhomio, Episcopo Vercellensi, ex interioribus alumnis Diui Caroli Boromæi, accuratè præstiterant. Sed præpotuere apud illum, præter impotentem amorem, suasorum omnium potentissimum, Palatinus

Inde in Agnetem Præsul incensus.

ducere illam vxorem statuit renunciato Archiepiscopatu.

Sed animatus ab hæreticis,

retento Archiepiscopatu,

& eiurata Religione catholica,

Bonnæ — celebrat nuptias cum Agnete.

Queruntur cum Archiep. super hac re Colonienses,

Canonici

Queritur Cæsar,

Greg. XIII. — & Rom. Pontifex reducere illum conatur.

 1584

Sed prævaluere hæretici Principes,

Septemuir, Comes Niuenarius, Dux Bipontinus, Casimirus, aliique confessionis Augustanæ Proceres; quorum multi per legatos, plerique coràm, ne de suscepto consilio quidquam mutaret, arma ei, ac pecuniam abundè promisere. Et armis videlicet opus fuit. Namque vbi ille audijt, sententiâ à Gregorio Pontifice per Episcopum Vercellensem, Coloniam transmissâ pronuntiatâque, se à fidelium communione seiunctum, atque Archiepiscopali sede motum, adeòque Imperij Septemuiratu exutum: ac indictis inde comitijs à sacri Collegij sodalibus, Coloniensem Archiepiscopum, magna populorum gratulatione, creatum Ernestum Bauarum Frisingensem, ac Leodiensem Episcopum; illicò expediuit, quæ iam arma comparauerat. Expediuere cum eo Ioannes Palatinus Bipontinus Dux, & Adolphus Solmensis Comes, & Ioannes Casimirus, & Carolus Truchsesius Gebhardi frater, auxilijs non è Germania modò, ac per Ioannem Nassauium Orangij fratrem è Belgio, sed etiam è Gallia, atque ex Alenconij reliquijs, ductore Carolo Mansfeldio, Agnetis fratre, qui in Alenconij castris militauerat, euocatis. Nec segnius ex altera parte Colonienses, ac nouus Antistes, delecto militiæ Duce Salentino Comite Isemburgio, cum Friderico è Saxoniæ Ducibus, bellum adornabant. Atque vbi primùm aucti sunt tribus peditum millibus, & quingentis equitibus, plerisque veteranis, quos sub Carolo Lignyo Arembergij Comite, immiserat è Belgio Parmensis Princeps; obuiàm conatibus hostium iuere. commissisque sæpenumero prælijs, ac prætentatis vtrinque arcibus, successu diu vario productum est bellum. Postremò à Gulielmo Bauariæ Duce, Ernesti Præsulis fratre, conscripto exercitu, atque à Ferdinando eiusdem fratre iuniore Coloniam deducto: simul à Parmensi nouis primariorum militum auxilijs, Tribuno Ioanne Manriquio, ad Arembergium festinatis, Truchsesiani paulatim cessere. ac plerisque oppidis, arcibusque in Coloniensi præfectura spoliati, intra Bonnam, vetus ad Rhenum oppidum, prælijs olim Romanarum legionum nobile, compulsi sunt. Accessit & Casimiri, qui ceteris acrior partes propugnabat, repentina discessio. is enim seu Cæsaris edicto perterritus, seu potius militiam non minus nunc in Germania, quàm pridem in Gallia, atque in Belgio infeliciter expertus, audita Ludouici Septemuiri fratris morte, nactus occasionem, in patriam contendit. neque id absque infortunio, insequente illum Arembergio, multosque ex dissolutis palantibusque eius socijs iugulante. Restabat adhuc Bonna, belli, & Truchsesij fortunarum caput. Hanc par-

Marginalia (left): arma & pecuniam offerentes. — Ipse interim exauthoratur; — & creatur pro illo Ernestus. — contra quem arma parat Gebhardus & alij cum eo: — & pro Ernesto alij, — Varie pugnatur, — Sed nouis auxilijs auctus Ernestus arces complures expugnat, — Postremo Bonnam obsidet;

Marginalia (right): *Elect.* — *Casim. Electoris frater* — *Tac. lib. 4. hist.*

1584 partim à Bauaris, partim ab auxiliaribus Farnesianis obsessam, Carolus Truchsesius Gebhardi frater, spe maiore quàm viribus, defendebat. Verùm de spe quoque multum remisit, postquàm cæsa esse, quæ à Gebhardo Bonnam è Vestphalia mittebantur auxilia, perlatum est. Auxitque sollicitudinem fortuita quidem res, sed METV anxijs omnia in portenta vertuntur. Nam ferreus globus è castris directus in Caroli ædes in Rheni ripa constructas, quum intimum conclaue perterebrasset, eius tantummodò gladium lecto appensum, baculumque imperatorium in frusta comminuit. Quod quia eodem propemodùm tempore contigit, quo ex Gebhardi insignibus Bonnensi curiæ præfixis, tres gentilitij leones ad terram, impellente nullo, decidere; creuit Carolo cura, quippè memori, quid antè aliquot annos Gebhardo tunc Coloniensis Collegij sodali euenisset Antuerpiæ; vbi, dum arcum inspiceret Annæ Austriacæ positum, ac Cæsaris Septemuirûmque tesseris exornatum; delapsa inde Archiepiscopi Coloniensis insignia in eius pileum, ille secum quàm lætissimè detulit, quasi omen securæ dignationis acciperet. Quæ Carolus animo repetens haud dubiè conficiebat, non minus verè in præsentia monstrari finem fortunæ fratris, quàm olim principium non falsò præsignatum esset. Sed certius multo, ac tristius ei portentum fuit tumultus Bonnensium præsidiariorum, ad quos quum Manriquij operâ penetrasset edictum Cæsaris, quo Duces iuxtà ac milites, qui à Gebhardi signis non discederent, hostes Imperij pronunciabantur; non vltrà Gebhardo fidi, in fratrem insurgunt: ipsum, ac Centuriones ex primarijs duos, vinculis adstringunt: petitoque ad dedendam vrbem colloquio, missisque decem è suis ad Septemuirum, ipsi è mœnibus conspicui, ratum se habituros quidquid allegati milites decreuissent, elata omnes dextera manu significant. Finis colloquij fuit, Quatuor auri millia præsidiarijs soluerentur: præsidiarij Carolum, & vtrumque Centurionem vinctos traderent: egredienteſque vrbe vexilla Truchsesiana discerperent, testantes, nolle se in posterum sub signis edicta Cæsaris, Imperijque, spernentibus militare. Ac secuto die Septemuir Ernestus triumphanti similis, ductis secum captiuis

1584 29. Ian. Carolo Truchsesio, ac Centurionibus, Bonnam ingressus est. At verò Gebhardus, magis belli causa quàm Dux, reparato vtcunque per Cliuiam exercitu, à Verdugi copijs obuiam factis, atque ab insequentibus Bauaris, nouissima clade affectus, Vesaliam ad amicum Holachium primùm confugit: mox amissa in præsens retinendæ ditionis spe, Delphos ad Orangium in

Marginal notes: defendente eam Gebhardi fratre. — Qui terricus sinistro omine, — Canonicus. — & suorum tumultu, — ab iis vinctus traditur Ernesto, — Bonnam ingredienti. — & Gebhardus ipse alibi victus,

Hollandiam se recepit, sacro Coloniensis Ecclesiæ principatu eiectus, è Septemuirûm numero expunctus, oppidis, arcibus, exercitu spoliatus, à Religione Catholica, à Christi fidelium consortio exul, vnam secum Agnetem trahens, veluti damnatus ad funestam malorum suorum originem ante oculos semper habendam, semper auersandam. 1584

Spoliatus rebus omnibus in Hollandiam se recipit.

Gaudium ex victoria Coloniensi,

LAETA hæc victoria Alexandro fuit: non solùm aucta inde suorum militum existimatione, quorum virtuti successum imprimis deberi vulgò constabat, & Ernestus ipse gratijs Alexandro luculenter actis contestatus est: sed etiam quòd se liberum à metu videret, ne victores hæretici, occupato Rheno, promissam Belgarum prouincijs opem, Casimiro Duce, vti inter eos conuenerat, importarent: ideòque deiectis ab ea expectatione hostibus, speraret ipse, quæ in Flandros moliebatur, multo se facilius executurum. Consilium enim erat, principes Flandriæ ciuitates, Gandauum, Brugas, Ipras, quoniam aggredi, atque obsidione concludere non poterat, quippè ambitu, situque, & defensorum numero prævalidas; certè captis circâ pagis arcibusque, erectis contrà munitionibus, obsessis itineribus, infessis fluminibus, tandiù vrgere infestareque, dum aut inutas ac fessas ad deditionem flecteret, aut suppeditatâ ab Rege pecuniâ militeque instructior ipse, potentiorque subigeret.

& fructus.

Tres simul vrbes Flandriæ primarias aggreditur Alexander,

Et opportunè cohortes aliquot aduenerant ab Italia, quibus ad legiones italicas adiunctis, nouos ex occasione præfectos imposuit. Et pro Camillo à Monte, ac Mario Carduino, veteribus Tribunis, illo ad aliquot vrbium præfecturas traducto, hoc è viuis per eos dies sublato, Tribunos nominauit, dum Regi probarentur, (vti postea missis ab Hispania patentibus litteris probati sunt) Gastonem Spinulam militaris animi virum, & Camillum Capisuccum, notum iam sibi, quum is secutus patruelem suum Cincium Capisuccum, Pontificiæ classis Tribunum, in nauali prælio strenuè militauit: vnde duobus pòst annis in Tunetana expeditione, quadringentis in puppi Nobilibus ab Ioanne Austriaco præfectus est. Aduenère eodem quoque tempore ab Hispania è flore italicæ nobilitatis Hippolytus Marchio Bentiuolus, Cæsar Daualus Vastij Marchio, Alexander Aquauiua Aragonius, I. Hieronymus Doria Principis frater, & Lucas Maximus Lelij filius: quos ex aula Hispanica in Belgium proficiscentes, Rex primos quidem Lusitanico in bello spectatos, quartum suos inter ephebos aliquandiù enutritum, singulis seorsim litteris, Alexandro belgicæ erudiendos militiâ in manus tradidit: quintum, præter Regis litteras cum laude iuue-

auctus ab Italia militibus,

sequenti anno

& nouis Tribunis impositis.

Ex patentibus Austriaci litteris 1573

16. Febr.

1584 iuuenis exaratas, Octauius Parmæ Dux compositâ ad Alexandrum filium epistolâ, eo quoque nomine commendatum voluit, quòd is ob auiam Columnam, consanguinitate Farnesios attingeret. Horum autem honorariorum militum, & quas dicebam cohortium auctus accessu Alexander, consilium Flandriæ multis è locis attentandæ maturauit. Iamque Ipræ menses aliquot extremè laborabant, irrito semel atque iterum Brugensium conatu opem socijs ferre molientium. Quumque ijdem postremò carros omninò centum alimentis, ac munitionibus onerassent, additis ad præsidium ducentis quinquaginta equitibus, & peditibus quingentis, delectis è singulis nationibus, Ipras cum hoc appatatu obfirmatis animis irrupturi; haud fefellere intentum per exploratores Vuerpium, castelli apud Ipras excitati Præfectum, qui eductâ inde militum suorum parte, parte è vicinæ Dixmudæ præsidio accitâ, cum lancearioru turma Caroli à Luna, insidias Brugensibus parat: venientesque repentè aggressus, post acrem, sed imparem improuiso circumuentis pugnam, hostem fundit, cæsis circiter quingentis, captis vehiculis omnibus, prædâ partim victoribus distributâ, partim in castellum inductâ, & quod pluris habitum est, Brugensi ciuitate militum robore exuta. Nec quies Gandaui erat, annonæ penuriam, vt magno in populo, facilè sentientis. quippè iam captis tum Echeloo ad amnem Liuiam, atque adeò diremptо cum Brugensibus commercio: tum aluei Gandauensium ostio ad Zelandicum mare, per quem & in vrbem aduehi, & exportari ex vrbe commeatus, ac merces consueuerant. Inde multorum voces exaudiebantur, pacem cum Parmensi Principe flagitantium; fouebatque horum partes occultis sermonibus Campinius Granuellani Cardinalis frater, qui etiam tum Gandaui laxâ custodiâ attinebatur. Sed in primis cœpta promouit, qui populum arbitratu suo moderabatur, Ioannes Enbysius Gandaui consul. Hic enim suspicatus, ab Orangio inuideri sibi tantum authoritatis apud Gandauenses adepto, ideòque insidias capiti suo vbique tendi, clam ceteris, Manuyno Aldenardæ Gubernatori aperuerat, se cupidum ciuitatis ad Regis obsequium reuocandæ. Alexander rei admonitus, quo negotium magis vrgeret, vrgendam magis premendamque ciuitatem duxit, expertus in huiusmodi colloquijs, nullo efficacius argumento, quam mœsta necessitate persuaderi. Itaque vt Gandauo interclusis iam subuectionibus à mari, spem annonæ ab Antuerpia præcideret, collectis equitibus quingentis, & peditibus circiter mille, Antonij Oliueræ ductu, Vuetræum pagum

Brugenses

Ipras fame premit

commeatus ad eos missus à Brugensibus

intercipitur ab Alex. duce,

cum Brugensium militum clade.

Gandauum ad famem redigit:

non sine ciuium querelis,

quas adiuuat vrbis Consul pacem suadens.

sed suadet magis Alexander spem annonæ vndique præcidens.

pagum in ripa Scaldis occupat: ac Plati, bellici machinatoris operâ strato ibi ponte, & castello ad alteram ripam imposito munitoque, atque adeò obsessa nauigatione, amicas Embysio litteras, & Gandauensibus famem mittit. Nec multo pôst, Embysio transigente, cum Manuyno, ac Centurione Segura, quem Manuyno Alexander addiderat; allegantur civitatis nomine Tornacum ad Alexandrum, Carolus Visenhouius, & Antonius Heymanus, postulantes vt colloquio locum nominaret, atque interim cessationem armorum aliquam permitteret, ac liberam nauigationem. Ille Tornaco, aut Aldenarda ad colloquium propositis, & armorum cessatione haud negata, & nauigatione ad extrahendas merces, non autem ad importandam annonam, aut munitiones belli, concessa, legatos cetera humanissimè habitos Gandauum remisit. Gandauenses, prælato ad colloquium Tornaco, vbi erat Alexandri aula, dum de legatis eligendis instruendisque deliberant, prompto opportunè commento certiores fiunt, Ostendæ appulsam esse classem, Gandauensium auxilio destinatam. Et visæ quidem fuerant prope Ostendam aliquot naues, nam FALSIS ex verosides peti solet: auxiliaturas autem Gandauensibus callidè composuerant Orangiani, ad colloquium cum Parmensi Principe Gandaui dirimendum: simul ad consilium susceptæ expeditionis occultandum. Eas enim naues recuperando Neoporto directas esse à fœderatis prouincijs, patuit in hunc modum.

1584

Hier. Ruiz Segura

Hinc legatos ad eum mittunt Gandauenses.

Alexan.

Mox hærent ac mutant spe noui auxilij.

quod tamen auxilium destinabatur

recuperando Neoporto,

ANVS erat, delira vulgò habita, vltrò citròque Neoportum Ostendâ commeare solita, & vtrobique ludus puerorum. Hanc quodam die Neoportum ingredientem sistit in porta, præter morem, stationis decurio: & (siue terrefactam vidit, siue potius hanc Deus nescienti mentem indidit) trahit quasi fraudis compertam ad Aluaradum loci Præfectum. Is quamquam nullo doli indicio, excuti illam inspicique extemplò iubet. atque intortos inter crines repertæ aliquot epistolarum schedulæ aperuere hostium consilia. Ita enim inter Ostendæ ac Neoporti oppidanos conuenerat: vt illi ante huius portum, appetente nocte, cum aliquot onerarijs apparerent: quibus visis Neoportenses ad collapsam iampridem muri partem accurrerent: ibique stationarios, qui non plures viginti esse consueuerant, iugularent. simul viciniæ molitor signum rei, quæ in oppido ageretur, conspiratis intra onerarias latentibus expediret: qui intrepidè hiatum muri subeuntes, adiuti protinus ab oppidanis, mox ab accedentibus alijs nauigijs, Neoportum occuparent. Hisce detectis, actisque in furcas vetula, molito-re,

addita proditione, anu ministra,

Caporale

cum litteris inter capillos.

Proditio detegitur,

1584 re, atque alijs nonnullis, institutáque in reliquos veri quæstione, proditio nulla fuit: & Gandauenses magis amisere spem præsentis auxilij, quàm retulere animum ad concordiam. Nam præualuerant iam Orangiani; Embysiumque velut hispanarum partium manifestum consulatu exutum, domi attinebant. donec Richardoti Præsidis ab Alexandro submissi persuasione, Enbysius libertati, & legatio intermissæ consultationi reddita sunt. Nec Alexander quidquam mutauerat. Sed quæ cessare voluerat aduersus Gandauenses arma, ea in Brugensem agrum verterat, magnâ inde prædâ quotidie reportatâ. vnde captus inter alios Dennetertus, nobilis Chimacij Principis aulicus, redeundi ad obsequium Regis, initium Brugensibus fuit.

Turbantur rursus Gandauenses:

demum placati de colloquio, deliberant.

Brugas aggreditur Alex. primùm armis,

Regebat Brugensem vrbem Carolus Croyus Chimaci Princeps, Ducis Areschoti filius, qui superiore anno Regis partes, multa patris indignatione deseruerat. Chimaco, eiusque arci præerant Dennetertus, qui vt se ab regijs armis tueretur, aduocare in arcem statuerat præsidium Alenconij, scripto ad eius Centurionem, veterem amicum, consilio modoque. Et quoniam eodem tempore ad multos, interque illos ad Areschoti Ducem, litteras exarabat, epistolam Centurioni scriptam per indiligentiam Areschoto inscripsit. Areschotus cognito errore, simul & arcis periculo, illuc cum militum manipulo accurrit: reperitque, Dennetertum, qui detectum se senserat, Brugas ad Principem aufugisse. Sed Brugas prementibus, vti dicebam, Farnesianis armis, Dennetertus in manus venit Alexandri. qui gnarus, quantum is apud Chimaci Principem gratia præstaret, hominem clementer acceptum paulatim inducit, vt hero suo reconciliationem cum Rege persuaderet. Et ipse Alexandri benignitate captus, oblatas sibi partes libens accepit, non dubio vti sperabat euentu, ob recentes offensiones, quas sciret Chimacium inter, atque Orangium intercedere: quòd hic Brugensi præfecturâ illum mouere clàm attentasset, palàm autem Slusam inuasisset, Gubernatore, quem ei loco Chimacius imposuerat, contra Chimacium verso. Itaque Dennetertus opportunitate vsus, spem ab hero magnam reconciliationis statim retulit: & ab Alexandro cessationem armorum, quam Brugenses exoptabant, dum res agitaretur, impetrauit. Nec post multo delecti, qui Magistratus populique Brugensium nomine Alexandrum adirent, Gandaui se cum eius ciuitatis legatis consociauere: ac trium eodem tempore populorum legati, Gandauensium, Brugensium, ac Franconatum (sunt hi postremi ex territorio Brugensi, sed inde exempti, & quartum,

postea per Chimaci Principis aulicum,

Chimacium Brugarum Gubernatorem ad regias partes attrahit

Orang. Chim.

cuius opera legati ad Brugenses mittuntur ab Alex.

Flan-

cum Gandauensium & Franconatum legatis. Flandriæ membrum componentes) Tornacum ingressi sunt. 1584
poscebantque, vt cum eorum reconciliatione, Brabantiæ aliarumque prouinciarum causa coniungeretur, laxiora sibi in eâ plurium societate pollicentes. Id quod Alexander præcisè negauit, haud ignarus, lenta nimium esse, quæ in commune agitentur: & GLISCERE in arbitrantium cætu confidentiam, quasi priuatim sibi non timeant, dum multitudine teguntur: dumque elementorum instar, in rerum, quas componunt, mistura non apparent: OBSEQVENTES singuli, contumaces vniuersi. Saltem vt Ipræ, tanquam tertium Flandriæ membrum, reconciliationis negotio insererentur, instabant apud Alexandrum legati. Quum in ipsa disceptatione superuenit ab Vuerpio nuncius deditionis Iprarum, conditionumque, in quas vrbs Parmensi Principi reddebatur. Quæ conditiones ab ipso paulùm mutatæ, remissæque ad Vuerpium, hæ fuere. *Ut Iprenses Parmensi Principi, supremo Belgarum pro Hispano Rege Gubernatori vrbem dedant, in Vuerpij, obsidionis Præfecti manus, militibus quales Rex volet inducendis, Magistratibusque Regis arbitrio creandis. Iidem stipendia sex mensium persoluant castelli Vuerpiani præsidiarijs: reliquarum verò circa Ipras munitionum militibus stipendia vnius mensis. Iidem Parmensi Principi tradent Marquettum loci Gubernatorem, Centuriones duos, & primarios ciues quatuor, quorum in libertatem, inque vitam, Parmensis ius erit:* quamquam Gubernatori promissum ab Vuerpio clàm fuerat, illum trium millium aureorum pretio in libertatem asserendum. *Milites* (supererant illi paulò supra septingentos) *relictis telis, armisque omnibus, ac vexillis, gladio tantummodò accincti emittantur, iurati se nunquam aduersus Hispaniæ Regem inducturos arma.* Sic Ipræ, post septimum mensem Vuerpio cum Italis præsidiarijs ingresso, venere in potestatem Regis. Perculit enimuerò legatos ea primariæ vrbis improuisa deditio, mitioresque tractandis inde conditionibus effecit. Tres huic disceptationi viros imposuit Alexander, Marchionem Renthiacum, Præsidem Richardotum, & Vasseurum à secretis: qui cum legatis agentes ne fortè in Religionis negotio aberrarent, iussit eos colloquium moderari ex Theologorum responsis, quos doctrinâ & fide præstantes ad hanc rem coegit. Ab his composita demùm deditionis capita, alia Gandauum, Brugas alia legati retulere, successu longè diuerso. Nam Brugis, adnitente Areschoto Duce, qui ad Chimacium filium conficiendæ rei gratiâ se contulerat, magno ciuium assensu excepta sunt. In ijs Religioni catholicæ in primis cautum: Hæreseos exercitium

Marginalia (left): *Ipræ se interim Alexandro dedunt,* — *in has conditiones.* — *Cum alijs legatis de deditione agitur:* — *conficiuntur capita:* — *Brugæ excipiunt illa,* — *in has leges*

Marginalia (right): *Alexand.* — *12. Apr.* — *Hi fuere Episcopi Tornacen. Ruremundan. & Brugen. Abb. S. Vedasti & S. Martini leut. Pont.*

1584 citium planè vetitum: hæretici ad certum tempus tolerati, dum modestè, ac sine cuiusquam offensione degerent, offensionis interpretatione penes Regem, regiumue Belgij Præfectum relicta. Condonatum quidquid in communi prouinciarum rebellione aduersus Principem à Brugensibus, atque à Franconatibus, (nam vna erat horum causa) ad eum diem peccatum esset: ac præscriptum eis nouum obedientiæ fidelitatisque sacramentum Regi dicendum, accipiente illud Areschoto Duce, Alexandri nomine: à quo is vrbi Gubernator datus est pro Chimacio, curationis causâ Cominium, ditionis suæ oppidum, procul à turbis profecto. Præsidium Brugis nullum, sed Dammæ, oppido Brugis proximo, vnde Brugæ custodirentur, impositum. Curatum, vt octo præsidiarijs Scotorum centurijs, quæ Brugis egressuræ accipi Farnesiana in castra per optauerant, stipendia à Brugensibus soluerentur; vti solutis, libenter Alexander admisit, quo illum militiæ neruum hosti adimeret, adderet sibi. Postremò inductus Brugensis Episcopus, qui vrbem expiaret, maiorum sacra restitueret, reduces orthodoxæ Ecclesiæ reconciliaret. Episcopum secutus est aliquanto post Alexander: qui, quòd multis precibus, legationibusque simul ab Iprensibus, simul à Brugensibus euocaretur, postquàm magna populi gratulatione Ipras inuisit, ciuilemque statum ordinauit; præmisso Brugas agmine nongentorum peditum Vvallonum, Vuerpio ductore, ipse tribus equitum signis comitatus ingressus est vrbem, apparatissimo gestientem ornatu arcuum, simulacrorum, artis ingenijque operum: ac frequentiâ infinitæ multitudinis ad videndum Alexandrum excitæ, festisque passim vocibus Hispano Regi, ac Parmensi Principi acclamantis. Triduum Brugis commoratus, scriptisque inde ad Regem litteris, gratulatus est ei accessionem amplissimæ pulcherrimæque vrbis, quam perspecto populi ingenio, ad pacem obsequiumque erga Principem propenso, fidelissimam Maiestati eius, vel sine vllo præsidio, futuram pollicetur. At verò Gandaui longè aliter excepti sunt, qui Tornaco redierant, legati: hæreticis, quorum referta ciuitas, in foro, in triuijs, è suggestibus, pacificationis capita cauillantibus, insidamque omnem cum Hispano concordiam arguentibus. Contrà satagentibus Catholicis: ac modò illis, duce Rihouio Teneramundæ Præfecto: modò his operâ Campinij, Seguræ, atque Enbysij, præualentibus, seque vicissim carcere, exilioque mulctantibus; mare profectò Gandauum erat factionum æstu feruens, ac reciproco se se nisu frangens, haustuque

Rect. Coll. Tornac. Soc. Iesu. Io. Fernandez Soc. Ies. Confess. Parmen. & alij. 25. May

Tum Alexandrú ad se inuitant.

Qui postquàm Ipras inuisit,

Brugas magno apparatu gestientes ingreditur

& Regi successum gratulatur.

5. Iul.

At Gandauenses super deditionis capitibus diù certant:

Feder. Perenot. Campin.

forbens. Donec inducto in vrbem ab Antuerpia, ac Bruxellis armatorum auxilio, præpotuere adeò hæretici, vt pulsis vrbe plerisque Catholicorum, Campinio in carcerem tradito, Seguira elapso, Enbysio tertium Consule capitis damnato, Gandauenses nouo cum Brabantinis fœdere coniuncti, agitatas de pace conditiones Alexandro superbè renunciauerint. quas tamen conditiones longè duriores fame dein domiti, vt in loco dicam, ab Alexandro petere coacti sunt. 1584

denique reijciunt,

DE MORTE Alenconij

Ad eum reuocandum mittunt fœderatæ prouinciæ.

Serò.

Morbi causa peculiaris.

Hæc porrò tam multa Belgis fœderatis aduersa compulere illos, vt intermissum de reuocando Alenconio negotium resumentes, destinatis in Galliam legatis, nouas amplioresque multò conditiones offerrent: adeò, vt Alenconio absque liberis obeunte, adiuncturos se Galliæ regno Belgij prouincias vltrò spoponderint. At serò hæc agitabantur. Namque ipse morbo ex mœrore contracto, quòd super infaustam, hærentemque animo memoriam Antuerpiensis cladis, nuper inaudisset, (nam aliquandiù eum cælauerant) compositum Antuerpiæ decretum, vt dies quo Galli vrbe pulsi fuerant, facer quotannis, ac festus Antuerpiensibus haberetur; ignominiæ impar, quadragesimo morbi die, in Theodorici castro, anno ætatis suæ trigesimo, non sine pietatis sensu extinctus erat. Medicata potione sublatum prodidere scriptorum aliqui, vti fermè solent in obitu Principum: quasi verò communi priuatorum fine decedere, ob æqualitatis metum illis indecorum sit. Ego super hoc affirmare nihil habeo. potiùs crediderim, tum magnam veneni partem Alenconio propinatam à suis, quum ei indignum in Antuerpiam facinus persuasere: & multò maximam à Parmensi Principe, quum illum Dunquerchæ penè captum Belgio eiecit. Ex eo enim tempore, æger animo, mox etiam corpore, nullum mœroris alleuamentum admisisse visus est: sedulò apud se reputans, vbi illa Liberatoris Belgarum aduersus iniurias Hispanorum, vbi Brabantiæ Ducis, vbi Flandriæ Comitis quæsita nomina? quàm dispar exitus è Belgio, atque illuc ingressus? quorsum euocatæ è Gallia tot armatorum copiæ, tot e Regis ærario transmissæ in Belgium opes, tantum sanguinis fusum, tantum Nobilitatis amissum? Et verò omnem ferè Alenconij vitam ex huiusmodi lætis initijs, atque ex infelicibus extremis fuisse contextam, facilè agnoscet, quisquis illum recordabitur aut in Gallia Hugonotorum Ducem aduersus regias partes magnificè delectum, ac statim captum, & longâ custodiâ coercitum: aut Angliam gloriosè ingressum, velut Reginæ sponsum, insulæque Regem, ac paulatim spe nuptiarum euanescente

Haræus in Bel.

Thiery 10. Iun.

Mortem veneno tribuunt aliqui,

Reidan. l.3. & Thuan. l.79. & alij.

sed in aliud veneni genus referenda mors videtur.

Aliqua super eius vita.

scente

1584 scente delusum: aut in Belgio inauguratum summâ populorum lætitiâ Principem; & tamen ex tot vrbium, arciumque, ac prouinciarum dominatu, nihil postremò consecutum, præter Belgarum execrationem, præproperam è Belgio fugam, trucem animo pœnitentiam, atque inde mortem. Nimirum huc illum traxit fraternæ potentiæ vetus æmulatio, inuidiaque: dum non se cogitat summo Regni fastigio proximè admotum, & propediem (nam frater expes liberûm iam erat) in ipso fastigio adorandum: sed se dum posthabitum vni à fortuito videlicet nascendi ordine omninò non sustinet: atque adeò fortunam suam à deteriore parte dum spectat; animo inquies, fratri ac regno grauis, turbulentis tantùm hominibus in belli titulum assumptus, pro imperio, cuius partem aliquam quoquo locorum quæsiuit, fatum sibi inconsulta auiditate festinauit: ac simul intestinas Galliæ discordias, & bella plusquàm ciuilia post se reliquit. Nam, Valesiorum stirpe exarescente, quum, successionem regni ad Borbonios deuoluendam, gestientes iam tunc hæretici Henrico Nauarræo Regi, factionis Principi gratularentur; Catholici, quorum partes ducebant Guisij Borbonijs infensi, inito fœdere, euocataque hispani Regis ope, (ne ex Hugonotis assumeretur, qui aliquando regnaret in Gallia) conspirarunt: scisso inde; si vnquam, regno, secutisque bellis, quorum ego partem, quantum operis mei erunt, quum locus admonuerit, enarrabo. In Belgio sub hoc tempus Principi Alexandro, magnis sanè curis alleuato, ex obitu Alenconij, nunciatur Gulielmi Bergensis Comitis ad regias partes accessus. Vnus hic supererat è quatuor illis Proceribus, qui Margaritâ

1566 Parmensi, Philippi Regis sorore, Belgium moderante, primas turbas cæptauere. Regebatque tunc pro Ordinibus Geldriam, quum ab iisdem ex suspicione captus, quasi discessum à partibus meditaretur: dein ab Orangio, cuius sorori matrimonio iunctus erat, libertati restitutus; paulò pòst Ordinibus palàm renunciauit: relictâque Geldriæ præfecturâ, in quam Adolphus Niuenariæ ac Meursæ Comes inductus est, se, filiosque ad Regis obsequium traduxit.

SED momento longè maiori partibus Hispanorum fuit cædes Orangij, Iulio mense, eodem quo Alenconius extinctus est die, patrata Delphis in Hollandia à Baldassarre Girardo ex Villa famensi, oppido Burgundiæ Comitatus. Fuerat hic aliquando Mansfeldij Comitis aulicus: conceperatque iam tunc animo facinus, quum proscriptum Orangium audiuit. Quin & operam in id suam Parmensi obtulerat: spretusque vt impar, haud

Henr. III. — *& post eius mortem bella in Gallia.* — *Reductio Gul. Bergensis,* — *ad regias partes, cum filijs.* — *De ORANGII cæde.* — *Alencon. mortuus 10 Iun.* — *Petr. Ern.* — *eius interfector.*

haud desijt tamen. Quumque eodem tempore homines quatuor è Gallia, Lotharingia, Anglia, Scotia, gratis Orangio nationibus,(namque Hispani, Italique ab eo non admittebantur) idem facinus Delphis inuicem ignoti molirentur, vnus ceteris Burgundus anteuertit. Secutus is fuerat Ducem Alenconium redeuntem in Galliam, occasionem inde capturus aliquam ad Orangium penetrandi. Atque extincto Alenconio, obtulit se delaturum ad Orangium litteras aliquorum Alenconij familiarium de obitu eius. Allatisque, dum velut in Galliam reuersurus, Orangij responsa præstolatur, assurgentem ab epulis, exeuntemque in aulam, fistulâ in cor explosa traijcit, conficitque, Etiolantem inde, iamque egressurum vrbe, stipatores insecuti retrahunt. Et quæstionibus subiectum, vt quo authore ad facinus inductus fuisset, aperiret, quum diuino tantùm instinctu id à se patratum constanter affirmaret, diù tortum, postremò sectum in partes quatuor, per totidem vrbis loca distraxere. admiratis, qui spectaculo adfuere, iuuenis (erat enim annorum sex & viginti) tot inter cruciatus ad leniendum populi dolorem truci inanique solatio congestos, animum vbique imperterritum, tormentisque omnibus maiorem. At funus Orangij in sequentem mensem publicè indictum, eâ, quâ nunquam antea, magnificentiâ celebratum est. Duxere pompam nobilissimi quique è fœderatis prouincijs. Visebantur post legionem militari luctu armatam, equi nigro holoserico instrati: totidemque inter singulos equos insignia dominiorum eius, in labaris explicata. prælata & imperatorium eius vexillum, & equestre, ac pedestre signum. traducti clypei, familiarum segmenta, queis Orangij stemma componitur, præferentes. singula dein militaria eius arma, & paludamentum, & grandior equus Nassauianis symbolis phaleratus, & nudus gladius, & aurea corona. Lectum eius Nobilium humeris elatum cognati agnatique comitabantur. in quibus spectaculo erat Mauritius filius, laxâ togâ longoque syrmate atratus, medius inter Gebhardum Truchesium, olim Septemuirum Coloniensem, & Philippum Comitem Holachium: Ordinum Magistratibus nigrum agmen postremò claudentibus. Atque hunc finem ex genethliacorum non semper ementientium responsis, sortitus est Gulielmus Princeps Orangius, post annum vitæ quinquagesimum primum, ac sextumdecimum bellorum ciuilium, quorum classicum ipse Belgarum populis cecinerat primus: ostentato libertatis signo, assumpto hæreticorum patrocinio, ausus contra potentissimum Regem à principio suis auspicijs exercitum

Marginalia (left): hac occasione; facinus executus est.; Capitur:; & dirè tortus necatur.; animo imperterrito.; Orangij funebris pompa:; De eo elogium.; Orangius incentor belli.; Artes illud tamdiu continuandi.

Marginalia (right): 1584; Pistola; octo equi; quatuor clypei; Vid. l. 2. Decadis primæ.

1584 ercitum palàm ducere; pòst, occultis coniurationibus, publicis fœderibus, imploratis vndecunque locorum gentiumque subsidijs, attractis ad partes magnis sanè Principibus, ac Belgio impositis, sed sibi submissis; scissas astu prouincias, contra quatuor regios Belgij Præfectos, hispanâ potentiâ subnixos, pertinaci bello in armis tenuit: eo quidem successu, vt ante Alexandri Parmæ Principis aduentum, ex prouincijs septemdecim, ad duas contraxerit Hispanorum in Belgio principatum. Donec resurgentem sub Alexandro regiarum partium fortunam pertimescens, atque in fœderatarum periculo prouinciarum cauens nimirum sibi, vanis sedulò terroribus, ac magnificis voce scriptoque promissis, Belgarum credulitatem adeò circumegit, vt eos publico edicto eiurare Principis sui obedientiam, patrimonio exuere Hispanum Regem, Gallum sibi Dominum adoptare ad extremum coëgerit: in spem scilicet adductos, ob eam causam facilè commissis inter se acri bello Regibus, concussisque limitaneis Belgij Galliæque prouincijs: atque ideò respirante interiore Belgio, fœderatos populos vires haud dubiè resumpturos. interim sibi è Batauico littore prospectanti confli-ctantium clades, spatium futurum, imperij sui apud Hollandos, ac Zelandos (quo demum referebat omnia) abundè firmandi. Verùm hunc nouæ titulum dominationis dum passuras ægrè prouincias suspicatur, ideòque in Belgium reuocari Alenconium summopere studet, vt à quo Zelandiam, Hollandiamque beneficiarias clàm acceperat, eo præsente tutius se earum Comitem prouinciarum aperiret ac gereret, intercessit illata mors. repertisque apud illum monetis in solenni, vt aiebant, inaugurationis lætitia publicandis, cum adiectis circùm litteris, *Noua moneta Comit. Hollandiæ, ac Zelandiæ*; intellectum est viri consilium, procuratione publicæ libertatis priuatam sibi dominationem fabricantis. Sed miseratio ex infelicitate mortis eius tunc multa contexit. ERROREM suum amantes iuuabat non agnoscere errantium ducem. Nec postea mutauere, qui videbant, & gloriabantur, ab vnius hominis conatu cœptisque illi vtcunque infelicibus, sibi certè quæstuosis, assurgere in dies Hollandicum nomen, imperiumque: confringi ad hoc littus, hostium tumorem: atque indicum denique aurum hùc appelli. Quum inter hæc alij deplorandam enimuerò Belgarum lætitiam miserarentur, recordati pristinum Belgij statum, vrbium opulentiam, prouinciarum tranquillitatem, populorum erga Deum, ac Principem fidem: nunc aliam intuentes inductam prouincijs faciem, profliga-

tum

Alban. Requesen. I. Austr. Al. Farnese.

Namurcum & Lucemburgum, Limburgum Alex. cepit.

Dux Alencon.

Orang.

Successus artibus pares.

Calliditas eius.

& priuata ambitio.

authori infelix,

Hollandis quæstuosa.

Belgio deploranda.

tum è templis veterem sacrorum cultum: sectum distractumque Belgium, sectas cognationes, ac familias: armatos in mutuam perniciem populos: vrbes nunc vni, nunc alteri Domino in prædam actas: nusquam à proditionibus requiem, vbique hostilium armorum aut aspectum, aut metum. Quæ ab vno potissimùm Orangio tanquam à capite repetentes, non commiseratione flectebantur ex ea morte, in quam ille à Principe suo proscriptus, diuinæ humanæque reus Maiestatis inci-disset: Belgas potius miserebantur, qui priuatæ vnius ambitioni, odioque in hispanum nomen famulati, malis inde inexplicabilibus inuoluti, ac bellis perpetuis damnati, si nunc quidem non satis pœnarum ab eiurato Principe sentirent, aliquando certè ab Dei numine Religionis iniurias vlturo, sempiterna supplicia, fidei desertores expectarent. 1584

CONSVLTATIO fœderatarum prouinciarum.

In qua Co. Mauritius patri substituitur:

& legatus additur Holachius.

Aliæ alijs prouinciæ tribuuntur:

De aduocando externo auxilio disceptatur.

Cancellarius reconciliationem potius suadet

hac concione.

Vtrecht

natus est an. 1565. Vide lib. 4. Dec. 1.

VERSIS post hæc Ordinum curis ad firmandam Reipublicæ nauim, excusso Gubernatore fluctuantem, legati prouinciarum Antuerpiæ conuenientes, communi consilio Comitem Mauritium, Orangij secundo natu filium (nam Philippus Gulielmus primogenitus attinebatur adhuc in Hispania) Hollandiæ, Zelandiæque, & Vltraiecto, & mari belgico, quæ patris fuerant, imponendum decreuere. De legato, qui adolescenti nouendecim annos nato moderaretur, postquam diù disceptatum inter Philippum Comitem Holachium, & Adolphum Niuenartæ & Meursæ Comitem, Holachius prælatus est: Niuenario præfecturam Geldriæ pro Comite Bergensi tradidere: resque Frisiorum, quas Ioannes Orangij frater administrauerat, Gulielmo Ioannis filio commendarunt. Tum de aduocandis externis auxilijs consultari cœptum: propositæque legationes ad Galliæ Regem, atque ad Angliæ Reginam, vt Principem, atque opem afflictis rebus impetrarent. Sed Bruxellis euocatus Antuerpiam Liesueltius Brabantiæ Cancellarius, vt legationem in Galliam obiret, non modò se oneri exemit, sed ausus reconciliationem cum hispaniæ Rege suadere; enumerauit, quæ ad eam diem tolerassent, quæque toleranda prævideret bellorum aduersa: à quibus parùm differrent ipsæ victoriæ, quas interdum ex hoste retulissent. *Quid enim ijs actum* aiebat, *nisi vt plures, & validiores semper exercitus ab Hispania, Italiaque ad hauriendum Belgarum sanguinem aduolarent? Nam quàm vana auxiliorum spe præfecturam imperiumque Belgij externis Principibus tradiderimus, satis expertos nos esse. Euocato è Germania Matthia, nunquid attractum esse ad fratris patrocinium, vti spes erat, Rodulphum Cæsarem? an potius eius discessu aduersum nos irritatum?*

Casimi-

1584 *Casimirum, illum belli turbinem, quid aliud tanto fragore, quàm turbas in Belgium, ac dissidia intulisse? Nec assumpto in Principem Alenconio, Regem fratrem propterea motum, nisi vt missis è Gallia copijs, quem Ducem acceperamus, hostem experiremur. & tamen inde offensum esse prouinciis Regem, indignatam Anglam, aut indignatæ similem, omnes à tutela nostri deterritos ex huiusmodi successuum infelicitate. Quamobrem, quando Principem quæri placet, quanto honestius fore, suo cum Principe in gratiam redire, eo maximè tempore, quo præterita excusari videantur, si vbi primùm per Orangij mortem licuit, festinatum sit. Non damnari à se illa, quæ Orangium secuti fecissent, quandiù prodesse Reipublicæ armati sperassent. Sed separari à se tempora: & vbi obtinendo contra ventorum vim, vela frangantur, sapientis profectò gubernatoris esse, mutata velificatione, naufragio anteuertere. Veteres Belgas Cl. Ciuilem Batauorum Principem secutos aduersus Vespasianum Cæsarem, & variâ diù fortunâ vsos, ad extremum animaduerso, non posse ab vna natione dominantem vbique potentiam depelli, salutari Procerum populique consilio, clementiam Cæsaris occupasse. Sperare autem se non modò fœderatis prouincijs non imputandum hoc, quo à Rege secesserint, interregnum; sed reditum nostrum, hoc ipso nomine, quasi iterum Austriacæ domui Belgium tradatur, gratiùs ac benignius accipiendum.* Verùm his frustrà, & sine cuiusquam assensu auditis, potius dubitatum à nonnullis, Regi nè Galliæ prius, an Angliæ Reginæ Belgij deferrent imperium: quòd & si propiora à Gallo sperarent, tamen religionis similitudo consociatura Belgis Anglam validius crederetur. Sed reputantes, non obfuisse Belgarum patrocinio catholicam Alençonij Religionem: & Henrico Regi sine fratre, sine liberis, haud dubiè Nauarræum Caluinianum Principem successurum esse; in suscepto consilio perstitère: delectosque è singulis prouincijs plures (quindecim omnes fuere) & pro Liesueltio Elbertum Leoninum Geldriæ Cancellarium, virum solertem, nec infacundum; in Galliam properè legarunt. Sed iam præuenerat Alexander: eorumque, quæ parabantur, admonuerat Benardinum Mendozam, hispani Regis in Gallia oratorem. Et is, data admissione, Regi exponit, *Exploratum sibi, venturos è Belgio rebellium prouinciarum legatos, opem aduersus Principem suum imploraturos à Maiestate eius, in eiusque manus certis conditionibus Belgium dedituros. Id quanta cum iniuria Catholici Regis attentetur à contumacibus populis: immò quàm indecorè irreuerenterque se gerant, qui sperare hoc audeant ab æquissimo Francorum Rege, ipsum pro sua sapientia intelligere, & non dubiè offendi. Scilicet homines obsequij*

Tac. l. 5. h. st.

Non persuadet.

Dubitant Consultores, in Galliam, an in Angliã confugiant.

Galliam præferunt:

& eò destinant oratores:

Henr. regi

qui ne admittantur, agit cum Rege hispanus legatus.

igna-

ignaros, conditiones, quarum potestatem nullam habeant, confidenter offerre: ipsumque Philippi Regis patrimonium, ceu venale imperium ac translatitium modò huic, modò illi subijcere, ac veluti ad hastam praeconis elocare: tanto nunc desperatius, quanto continuatis cladibus afflicti, propiùs timent occasum suum; ideòque, uti morituri solent, anxiè circumspiciunt, cui cadentes incumbant, quosque ruinâ suâ populos inuoluant. Itaque orare se, Catholici Regis nomine, qui prompto semper animo vires suas aduersus Galliae Regum rebelles obtulit, & in posterum nouâ auctus regnorum potentiâ validiùs oblaturus est, ne ad aspectum suum homines flagitiosè supplices admittat: neue mercem adeò contagiosam exponi in Gallia patiatur. SPECTARE *ad exemplum, si subditi, exutâ Dei, ac Principis sui obedientiâ, honorificè ab alijs Principibus excipiantur, ac propemodum inuitentur. Certè Galliam rebellionibus implicitam non egere hoc inuitamento.* 1584

Lusitaniae, & Indiarum regna.

Responsio Henrici Regis.

Ad ea Henricus, dissimulatâ irâ in Philippum Regem, cuius operâ nouum inaudierat vrgeri Guisiorum fœdus, placidè respondit, *In Gallia patere omnibus Regis aram: & insolitum modestiae suae, supplices non audire. At rebelles sibi quidem in regno suo hostium loco habitos, & in alienis imperijs inuisos. Quamobrem in audienda Belgarum legatione ita se suae clementiae memorem fore, vt nihil detraheret Hispaniae Regis amicitiae, quam mutuis vterque auxilijs coluisset, bonumque fratrem alter alterum expertus esset.* Nec multo pòst admissis legatis, Leoninus in Procerum coronâ, Regem in hanc, vt accepi, sententiam, allocutus est: *Quos hic vides apud te supplices, Potentissime Rex, à fœderatis Belgarum prouincijs legati, oratum venimus, vt cum patrocinio nostri aduersus instantem hostem, Belgij principatum eadem potestate, qua a Carolus V. Imperator, accipias tibi, tuisque in Regnum Galliae successoribus. Multa nos ad te mouent. Fama tui, supra Reges alios externis audita, nobis te minor spectata: Hispanorum saeuitia, à qua laesis Gallicum antidotum natura prouidit: cognatio Galliae, Belgijque, non vicinitas modò, aut amicitia; nam & nos gallica origine gloriamur, & prisci olim Gallorum, Belgarumque populi, vnum corpus fuere: denique opportunitas auxilij à Gallia transmittendi non ad Neapolitanum regnum recuperandum, aut transmarinas ad expeditiones repetendas. ad qua loca traducere militem per longinquas hostilesque vias, anceps, ac tardum: traductum procul alere, armatis circa nationibus, operosum: &, vbi viceris, conseruare tam longè posita perquàm rarum. In Gallia tua est Belgium: tantùm porrige dexteram, Belgium subleuabis. At conducibile non fuerit, irritare in praesentia Philippi Regis potentiam ex Lusitanica victoria, tanta orbis terrarum parte, praeualidam. Verùm* NON SEMPER *intenditur*

Admittuntur Oratores Belg.

Quorum vnus ita Regem alloquitur.

poten-

1584 *potentia, dum extenditur. & nos videmus nauigia, quæ mole sua modum excedunt, regi non posse. Sed creuerint Hispano vires: propterea & tibi pluris hæc facienda est, quæ in tempore venit, accessio prouinciarum, quibus imperio tuo circumdatis, impenetrabilis profectò Gallia quibuscunque Regum viribus futura sit. Quot sunt apud nos vrbes viris militaribus refertæ, quot arces ingenio ac naturâ inexpugnabiles, quàm multa ex mercaturis opulentia, quanta ex portubus, amnibus, marium finibus opportunitas, quàm latè fusus ex bellicis nauibus, nauticisque hominibus in omnes terror; hæc omnia defendendo gallico regno aduersus communem tui nostrique hispanum hostem perpetuò excubabunt. Quamobrem, quod bene tibi, Galliæque, & Belgio vertat, age, Rex magne, iunge populos non indecores gallico nomini futuros, nosque volens ac libens sub imperium tuum accipe. sic & Belgium, ne Hispanorum ad seruitium redeat, prohibebis: & Galliam perpetuo finitimoque hoste liberabis: & regnum valida prouinciarum adiectione aduersus nouam æmuli potentiam ipse gallici amplificator Imperij constabilies.* Henricus, gratijs pro ea legatione abundè actis, doluisse se eorum vicem respondit, & meliora finitimis optasse. ceterùm pro certo haberent, Belgium sibi cordi futurum. Interea dum legati nunc Mediceam Regis matrem, nunc Nauarræum conueniunt, festinantque: & hispanus Orator nihil omittit, successum rei frustraturus, qui apud Henricum gratiâ aut consilio poterant, variè dissērebant. Namque alij nec Regi decorum affirmabant, alienis populis aduersus legitimum Principem patrocinari: nec opportunum regno, Philippi Regis in subditos suos iram, armorumque tempestatem, ab Hispania in Belgium exonerandam, eo maximè tempore in Galliam euocare. Contrà alij, iura memorabant Galliæ Regum in belgicas prouincias, quibus integrare Galliam, quantæ & Henrico gloriæ futurum ad posteros, & Regno securitati ab Hispano, è proximis prouincijs ad portas vsque Lutetiæ procurrente? Addebantque præterea Guisiorum æmuli, Fas sibi putare hispanum Regem, ciuiles in Gallia discordias consilio & stipendijs alere, & non licere Galliæ Regi in sinum tutelamque suam confugientes excipere finitimos populos? Fauebat his Nauarræus occultiore consilio. quippè optabat implicari Henricum belgicis auxilijs, vt deductis foras Gallorum armis, sibi Galliæ heredi liberior inde campus relinqueretur. Mediceam multa agitabant. Nam & dolor ob tentatam frustrà Lusitaniæ successionem, infensum eius animum contra Hispanum impellebat: & metus, ne desertis Belgis, Camoracum amitteretur, (cuius dominium ex Alenconij testamen-

De hoc nihil certi respondet Rex.

In eius aula & consilijs variatur.

Alij non suscipiendum Belgarum patrocinium sentiunt;

Dissentiunt alij;

Cum quibus Nauarræ Rex,

& Regina Henrici mater.

Sed hæc postea mutat:

Rex diu fluctuat.

Hugonot

Rex

Tandem auxilium Belgis oratoribus negat:

Anturpiæ

re ipsa sibi sepofuerat, ad Belgarum patrocinium, potentiæ retinendæ auidam stimulabat, tamen ab irritando in præsens Philippo Rege maius aliquid retardare illam credebatur. Quòd enim ex tot maribus liberis videret, prolem ad regnum nullam superesse: neque ex Margarita filia liberos suscepisse Nauarræum, immò ab ea diuertisse, femina imperio assueta, idque quo modo in sobolem suam transmitteret, anxiè circumspiciens, in spem venit, si Hispanorum armis, Hugonotorum factio in Gallia frangeretur, atque adeò Guisij, ac Lotharingi præualerent, posse regni successionem in Claudiæ alterius filiæ suæ, Lotharingo Duci nuptæ, liberos peruenire: proniore in eos haud dubiè Philippo Rege, quàm in Nauarræum, veterem hostem, atque ob hæresim ægrius ad Galliæ regimen aspirantem. Sic illa spei suæ consilia attemperabat. Nec minus fluctuabat animo Rex, quòd ex vna parte metueret, ne Belgarum populi à Gallia reiecti, Angliæ Reginæ se dederent, augerentque accessione Belgij Anglorum potentiam, Gallis semper inuisam: ex altera intelligeret, si se nouo Belgarum principatu accingeret, nouo quoque aduersus Hispanum bello accingendum. At diuisâ in partes duas omni omninò Gallia, cuius partis adiutus operâ bellum capesseret? Catholicorum ne? quorum multi hispano Regi essent obnoxij. an Hugonotorum? cum magno nimirum dedecore Christianissimi nominis: nec sine metu, ne illi suspectantes, simulatione se in gratiam, atque in militiæ societatem assumi, ad renouandam videlicet Bartholomæanam cædem; bellum aut contumaces abnuerent, aut in acie imperia Ducum suspiciosè interpretantes, destinata præliorum impedirent. Tandem, vt ad otium pacemque super omnia ferebatur, statuit nouas in Galliam belli flammas ex vicinorum incendio non attrahere. Nam de ciuilibus regni discordijs benè sperabat, ratus ad eiurandam hæresim Nauarræum Regem, spe gallici regni, adducendum: atque adeò subtrahenda Guisijs, Hispanoque alimenta bellorum. Itaque Legatis postremò respondet, *Gliscere in Gallia quotidie turbas: in eas sedulò intendentem prohiberi se, ne regni vires aliò distraheret. ijs breui, vti sperabat expeditum, curas inde suas in finitimos, amicosque populos porrecturum.* Sic Legati, successu nullo, post menses omninò tres in Belgium reuersi, qua ratione expositititium principatum suum obtulerint Angliæ Reginæ, ego, postquàm memorabilem vrbis obsidionem, maximumque operum Alexandri accuratè narrauero, dicere non omittam.

1584

DE
BELLO BELGICO
DECADIS SECVNDAE
LIBER SEXTVS

ICEAT nunc mihi, Liuiano exemplo, in parte operis mei præfari, quod in principio profiteri consueuere permulti annalium scriptores, obsidionem longè omnium memorabilem, quæ vlli aliquando vrbium admotæ sint, in præsentia me dicturum. Nam neque operosioribus vnquam molibus frenati amnes, neque armata inuentis audacioribus ingenia, neque à militibus, qui plura per obsidia peritiam iramque collegerint, pugnatum est. Iacta hîc rapidis in fluminibus castella, aperti inter vndas cuniculi, amnes aggeribus superfusi, rursumque aggeres amnibus superpositi: & quasi modicus videretur vnius Antuerpiæ obsidendæ labor, extensæ ab Duce in alias quoque partes curæ, eodemque tempore vrbes quinque prævalidæ potentissimæque, simul omnes obsessæ, simul circumactó vix anno, omnes in potestatem redactæ sunt. Hæ tantæ res quibus perfectæ sint copijs viribusque, ego iam exponere non indiligenter aggredior. E catholico exercitu partem præsidia vrbium arciumque distrahebant: pars in Frisia Verdugo prouinciæ Præfecto, Tassioque legato aduersus Gulielmum Nassauium, & Martinum Schenchium militabat. Legiones Germanorum duas per Coloniensem tractum Comes Arembergius, ac Manriquus in armis habebant. Zutphaniam cum aliquot equitum turmis, Appius de Comitibus, & Blasius Capifuccus, percurrebant. Marchio Renthiacus cum sua Vuallonum legione, Artesiam Hannoniamque, contra Gallorum motus defensabat. Cum Alexandro in Brabantia Flandriaque, legiones quatuor, & aliquæ extra ordinem cohortes, agebant. Legionesque præterea tres nuper accesserant ab Hispania, quas Philippum Regem, post maritimam Tertijs in insulis pugnam, misisse in Belgium, suprà memorauimus. Atque hisce cum copijs Alexander, quæ decem peditum millia, equites mille ac

ANTVERPIAE obsidio

quam magna;

Antuerpia, Gandauum, Teneramunda, Bruxellæ, Mechlinia,

Quibus cum copijs cœpta

Manriq. Hispanus, sed in German. natus

septingentos conficiebant, (nam legiones quas nominaui septem, quòd semiplenæ essent, in quinque contraxerat) obsidionem Antuerpiæ, consulto prius bellico senatu, aggressus est. 1584 *sic Alex. ad Reg. 15. Iul.*

Vrbis habitatores: SCALDI fluuio assidet Antuerpia, intra ambitum quinque ferè passuum millium, centum circiter millibus hominum, præter nauticum populum, habitata: formam intenti arcus, cuius neruus sit ipsa fluminis ripa, haud falsò refert, quando non alia per Belgium vrbs aduersus hostem instructior, intentiorque. Qua parte in Brabantiam curuatur, præalta illam mœnia, propugnaculis decem inde prominentibus, seque mutua ope respectantibus, ac ingenti circùm fossa aquis affluente, continentur. Qua in Flandriam extenditur, pro vallo Scaldim habet, classium, non solùm nauium capacem, quas supra duo interdum millia in portu ac fluuio numerauit: commercium inde contrahens cum magna terrarum parte, quarum non modò merces vbique nascentes, sed auxiliares etiam copias bellator simul, & mercator amnis importat. Hæc autem ipsa quantum securitatis Antuerpiensibus, tantum sollicitudinis Farnesianis consultoribus afferebant. Consultationi aderant, præter Mansfeldium, ac reliquos ex regio senatu nunquam præteriri solitos, Mondragonius, Billius, Oliuera, ac Pacius Hispani: ex Belgis, Mottæus, Goignius, ac Licquius, nam reliqui Belgæ aberant: ex alijs, Camillus à Monte, Georgius Basta, & Camillus Capisuccus. Horum plerique propositæ rei magnitudine suspensi, audacius aliquanto consilium, quàm vt exitum prosperè sortiretur, existimabant. Nam qui de Antuerpia obsidenda cogitet, ei, dicebant, magnoperè considerandum, an virium abundè sit, quibus illam eodem tempore à terra per Brabantiam, eodem à flumine Flandriæ limite concludat. frustrà enim à terra obsidendam, cui commeatus ac subsidium per amnem si minus suprà à Gandauo, infrà certè à mari perpetuò pateat. At latum adeò amnem nisi à duobus in vtraque ripa exercitibus claudi non posse: ideòque tripartito exercitu opus esse, qui per Brabantiam, Scaldisque per ripas, auxilijs aditum intercludat. Id verò à modicis adeò copijs, quales ipsi haberent, minimè sperandum. Neque nauium tantum esse, vt hostium classi à mari flumen ingressuræ obsistatur. Addebat ad hæc Billius, Plus adhuc sibi negotij facessere querimonias militum, qui stipendijs ab Hispania non procedentibus fraudati, fame enecti, & complures seminudi, malè profectò ad hoc non vnius videlicet mensis obsidium admouerentur. Nec illud omisere Pacius, & Montius, Seriò perpendendum, an expediret ad obsidendam An-

Margin notes: forma, (beside "formam intenti arcus"); munitio, (beside "intentiorque"); Consultatur de ea obsidenda, (beside "Consultationi aderant"); negant ferè omnes: (beside "Horum plerique propositæ rei").

1584 Antuerpiam accedere, relictis à tergo Teneramunda, Gandauo, atque alijs arcibus, vnde promptis excursionibus, subuectiones in castra, & ipsa castrensium opera infestare hostis queat. Denique præter Mondragonium, & Capisuccum, fortunæ Alexandri omnia tribuentes, reliqui tam multa simul inuadere tam exiguo militum numero, intutum, atque intempestiuum ducebant. Itaque ab Antuerpiæ obsidione ad obsidendum Alexandrum conuersi, coniunctis hominem precibus circumstant: obiectoque periculo existimationis eius, & suæ, velut ad deditionem adigere constantem propositi animum conituntur. Ille, collaudato eorum studio, præfatusque, eadem sibi in mentem venisse, quæ ipsi difficultatum præcipua complexi essent; tamen opinari se subdidit, vbi pauca differentem audierint, meliora de rei successu arbitraturos. Tum in hunc ferè modum exorsus est. *Consilium Antuerpiæ inuadendæ non se in animum admisisse prius, quàm Deo id cordi esse, per homines Deo caros, coniecisset: & Regis super ea re mentem explorasset. Nec humana & vicina deesse, quæ expeditionem in præsentia persuadeant. Certum sibi, nunquam hostes æquè trepidasse, tot nempè tantisque, paucos intra menses, ab regio exercitu cladibus afflictos, Orangij consilijs destitutos, gallici auxilij spe deiectos, ac multis per Antuerpiæ tractum oppidis arcibusque, spoliatos. Atqui vbi pulsata intremunt proclinanturque mœnia, tunc ruinæ certius instandum. Inde sibi accreuisse animum, in ipsa belli arce, territos iam hostes inuadere, terroremque per reliqua Brabantiæ munimenta circumducere: non dubia spe, illos aut Antuerpiæ metu neglecturos alia, aut in alia distractos Antuerpiæ non suffecturos. Modicas quidem sibi ad tam multa copias esse: sed belli peritas, & victoriæ assuetas, &, quod caput est, magnis à Ducibus administratas. Quem enim esse ex ijs, quos in eo cætu præsentes intueretur, cuius in manus regendum exercitum securè ipse non traderet?* PERITIA *Ducum, & virtute militum congeminari exercitus. &* IN IPSA *multitudine paucos demum esse illos, qui bella conficiant. vti ex hasta quantumuis oblonga, palmum tamen ferreæ cuspidis plagam facere. Equidem* NON SEMPER *ingentes belli copias expetendas: non magis, quàm ingentia corpora, magnis plerunque morbis obnoxia, carius ali solita, motuque tardiora, & accipiendo vulneri latius porrecta. Verùm non ita sibi expugnandæ Antuerpiæ initam fuisse rationem, vt magno milites numero simul impendi necesse sit. quum & à terra turmæ omninò paucæ, quæ Antuerpiensem agrum inter Liram, Hochstratamque, & Bredam, regiarum partium oppida percurrant, impedire commercium facilè queant: & à flumine Oceanum versus (vnde tota*

præter duos,

& ab obsidionis proposito remouere Alex. nituntur:

Ipse tamen vrbem censet obsidendam.

vis

vis hosti) propositum sibi, expugnatis in vtraque ripa castellis, aut 1584
nouis excitatis, inde tormentis arcere nauium accessum, si non omnem, talem certè, ex quo & mercatores detrimenta commerciorum sentiant, & plena populo ciuitas arctiore annona fatigetur. Ad hæc porrò præstanda imparem non videri earum, quas in præsentia haberent, copiarum numerum. Neque eis obedientiam in opere defuturam. Expertum se, militibus suis esse in prælio plus animorum, quàm in castris fuerit querelarum. immò ne eisdem alacritas desit, missam sibi fuisse nuper ab Rege pecuniæ summam, quam veteres inter milites partiatur. nam quæ recens accesserint ab Hispania legiones, stipendiis donatas iam esse. Quamquam haud verendum, ne non libens obsidionem Antuerpiæ miles subeat, ex qua tantum prædarum sibi polliceri possit. Esse adhuc in exercitu complures, qui opulentiam eius emporii ante annos octo satis experti, stimulante memoria, consimilis populationis famem cum socijs haud dubiè communicaturi sint. Postremò, quod ad tutelam exercitus attineat, prouisum à se securum ab Vuasiensi territorio in castra commeatum. Neque Gandauum, aut Teneramundam ita pòst relicta, vt magnoperè timere regius exercitus debeat ab iis, quibus à nostro milite per excitata inibi castella disposito, satis curarum assiduè inferatur. Quamobrem quum ad eam expeditionem multa in præsens inuitare, nulla satis inde retrahere videantur, permitterent ei in hac quidem causa deliberationem, atque obsidium vrbis, ex qua vniuersæ accessionem Brabantiæ secuturam præuideret, magno omnes ac fidenti capesserent animo: sperarentque, Patronam Antuerpiæ Dei Matrem, quam vrbe sua impiè deiectam ab hæresi, nunc ipsi, contempto omni periculo, in pristinam possessionem restitutum irent, tam piis suorum conatibus non defuturam. Alexandri authoritate magis, quàm oratione, decreta obsidione Antuerpiensi, illicò ad eam necessaria imperata sunt. Quæ quoniam multa, multisque in locis fuere: nam simul Antuerpia, simul Gandauum, Teneramunda, Bruxellæ, atque Mechlinia, armis attentata sunt, horum situs locorum in conspectum dare operæ pretium duxi.

Decernitur obsidio,

Antuerpia quàm tuta esset a Scaldi fluuio,

VALIDAM à Scaldi fluuio Antuerpiam, validiorem præstant munitiones ac propugnacula complura ad Scaldis ripas, præsertim Oceanum versus, imposita: ac in primis duo, nouem ferè milliaribus ab Antuerpia. Quorum alterum, Lilloum à vicino pago dictum, Mondragonius, Albani Ducis iussu, ad Brabantiæ oram excitauerat: alterum Liefensucum appellatum, fœderatæ prouinciæ Antuerpiâ potitæ, contra Lilloum in aduersa ripa fabricarunt, mox & Lilloum obtinuerunt. Eiusdem commercio fluminis Antuerpia Gandauo iungitur, triginta

ob castella per ripas eius imposita:

LiefKens hoecK

circi-

1584 circiter milliaribus abiuncto: firmatque Teneramunda commercium, media inter Antuerpiam & Gandauum, ad eumdem Scaldim sita. Propiùs, ac spatio milliarium tantummodò duodecim interiecto, Mechlinia respicit Antuerpiam: perque Diliam amnem, in Scaldim sub Rupelæ nomine influentem, mutuam inde opem accipit, redditque. Plus aliquanto ab Antuerpia recedunt Bruxellenses: sed apertâ sibi fossa, siue alueo nauigationi accommodato, in Rupelam inferuntur, atque inde in Scaldim illapsi, Antuerpiam intrant. Hæc simul omnia complexus animo Alexander, statuit non quidem castris ad singulas vrbes compositis, id enim neque cum centum quinquaginta hominum millibus effecisset, sed, vti iam ad Gandauum cœperat, obiectis procul munitionibus & castellis, clausisque amnibus, per quos ciuitatum alimenta nauigant, inferre paulatim, sine obsidionali strepitu, obsidionis damna. Igitur misso Vaetteram machinatore Plato, cum militum manipulo, iubet Antonium Oliueram, qui eo loco pontem Scaldi paulò antè impositum contra Gandauum obtinebat, nouam munitionem versus Teneramundam addere, spemque omnem commercij, Gandauum inter, & Antuerpiam, ac Teneramundam præcidere. Ad Vvillebroucum pagum, inter Mechliniam atque Antuerpiam, Igniquesiæ legionis partem expedit, quæ erectum ibi Scaldis in ripa propugnaculum obsideat, ac Bruxellensis aluei nauigationem, cuius tutela Vvillebroucum erat, intercludat. Tum ipse in Antuerpiam conuersus, eius obsidionem inter primores belli Duces in hunc modum partitur. Georgio Bastæ equitum Commissario, viro forti solertique mandat, cum aliquot Epirotarum, Italorumque turmis Antuerpiensem agrum in Brabantia tueatur: efficiatque, euocata, vbi opus sit, è vicinis arcibus ope, ne quid auxilij in vrbem à Brabantia inferatur. Scaldis ripas, Flandricam quidem, in qua parte tunc erat exercitus, Marchioni Rubasio equitum Magistro, Brabantinam autem Petro Ernesto Comiti Mansfeldio castrorum Præfecto committit. Huic Christophorum Mondragonium, partemque exercitus, hoc est, quater mille ac quingentos pedites, atque octo equitum turmas: illi Gasparem Billium, Petrumque Pacium, cum ter mille peditibus & quatuor equitum signis attribuit: imperatque vt, tam ij, qui cis Scaldim remaneant, quàm qui Scaldim transituri sint, impetu in hostium munitiones ac propugnacula hinc atque inde fluuio imposita quàm celerrimè facto, Scaldis ripas Oceanum versus expugnent, atque inde se se hostibus, è Zelandia, Hollandiaque Antuerpiam nauiga-

24. mill:

Albanenses

Tribuni

& ob commercia per eundem amnem, cum Gandauo, cum Teneramunda,

cum Mechlinia,

cum Bruxellis.

Impedire incipit Alexander hæc commercia,

à Gandauo

à Teneramunda, à Mechlinia

& à Bruxellis

Postea obsidionem aggreditur à terra, & ab aquis.

Terram tradit Georgio Bastæ;

Scaldis ripam, Flandricam Rubasio,

Brabantinam Mansfeldio:

1584

uigaturis, opponant. iusso propterea Mondragonio, cum sua vnius & viginti signorum legione, præire, eamque transmisso ad Rupelmundam, & Borchtum Scaldi, in alteram Brabantiæ ripam pontonibus deportare, Mansfeldio cum reliquis attributis sibi copijs secuturo. Et deportauit ille suos sanè quàm prosperè, prætoria Antuerpiæ naui, quæ ad inhibendam traiectionem accurrerat, tormentis, non sine clade, absterrita: grauiter inde irata aduersus præsidiariorum segnitiem ciuitate: mox tamen ira in sollicitudinem versa, vbi sparsas per vtramque ripam regias copias, & castra nimis quàm celeriter posita conspexere. Namque Tornaco cum aula iam egressus, Beueræ, quæ Flandriæ est pagus, septem circiter milliaribus procul Antuerpiâ, consederat, seque munierat Alexander. Eius non longè à castris, Calloo in pago, eiectis inde præsidiarijs, Rubasius tetenderat apud Scaldim, cum bellici apparatus armamentario. Inter vtrumque, sed Alexandro propior, tormentorum Magister Carolus Comes Mansfeldius Ernesti filius, Melsenium vicum elegerat, militarium machinarum sedem. Ex Brabantiæ autem parte apud Stabruchum pagum, quatuor circiter milliaribus à Lilloo distantem, Comes Mansfeldius castrorum Præfectus, transmisso post Mondragonium Scaldi, castra posuerat: eaque, quòd ibi sedem quoque sibi destinasset Alexander, accuratè circumuallauerat. Procul hinc, in Berendrechto pago, statiua tunc habebat Mondragonius: cum quo postea coniunxere prope Santflictum castra vterque Camillus, Montius, & Capisuccus. At verò vbi obsidione Antuerpiam à Regijs vndique attentari palàm fuit, & si principio conatum irrisere Antuerpiani, suorum gnari, hostiumque virium, tamen Alexandri fortunam veriti, defensionem strenuè adornauere. Moderabatur vrbi Consul Aldegundius, Orangij amicorum olim primus, ac post Orangium authoritate apud Ordines nulli secundus. Huius maximè consilio prima muniendis in vtraque ripa castellis impensa est cura. Erant, inter alia, hæc præcipua, Lilloum in Brabantiæ ora, & in aduersa ripa Liefensucum, quæque Delam propugnacula circumstabant. Defendendi Lilloi munus in se recepit Odettus Tilinius Lanuæ filius, cum recente Gallorum cohorte. Ioannes Pettinius vetus Tribunus, nouo aggere Liefensucum vallare iussus est. Reliquis munitionibus similiter prouisum: scissus ad Saftingam atque alibi agger, apertaque Scaldi via, qua Vuasianus latè campus ad Antuerpiam vsque alluetur. Simul missi, qui apud Bergas ad Somam, delectus militum haberent: qui à proximis Zelandis Hollandisque opem efflagi-

cui transmissuro ad suam ripam

præit Mondragonius,

& accurrentem hostilem nauem fugat.

Alex. castra ponit in Flandriæ pago,

circa Alexandrum Rubasius,

inter vtrumque Carolus Mansfeldius,

in Brabantiæ parte Mansfeldius pater,

& Mondragonius,

& cum Montio Capisuccus.

Defensionem parant Antuerpiani:

præsertim in vtraque Scaldis ripa,

Mondragon.

Antuerp.

Phil. Marnixius à Monte S. Aldeg.

Dela Insula

1584 efflagitarent: & qui maris Zelandici Præfectum Gulielmum Biosium Treslongum sollicitè accerserent.

Et in vtramque ripam inuadunt Alexandri duces

Mōdrag.

Rubas.

Delam insulam,

Sed iam, vti iussi fuerant, Mondragonius aduersus Lilloum, Rubasius in Delam, diuersa non magis parte, quàm fortuna ferebantur: dum alter senili cautione cunctabundus occasionem corrupit: alter iuuenili festinatione præferuidus consilium hosti, defensionemque præripuit. Delam insulam, quam agger seu diecus efficit contra alluuiones circunductus, in eamque definit Vuasianus tractus, castella quatuor defensabant. Illuc, præmissa Pacia legione, Rubasius adeò præter opinionem celeriter aduènit, vt Antonianum quidem illicò se Rubasianis dediderit: Ternentum autem fugientes stationarij, non expectato hoste, deseruerint.

Anton. & Ternent. castella

& eius arces,

At non ita ad Liefensucum gesta res est. Locum obtinebant præsidiarij circiter octingenti: reiectoque ferociter Rubasiano tubicine deditionem exposcente, ad tertium vsque diem non instrenuè defensionem extenderunt; donec aperto iam alicubi, tormentorum vi, propugnaculo, superueniens ex Beuera Princeps Alexander, amicisque conditionibus nequidquàm oblatis, Rubasio mandat, non vltrà moretur aggressionem. A quo immissi Hernandus ab Isla, & Gasparinus Lucensis, primarum cohortium ductores, iussique nemini parcere; etsi primo aggressu repulsi sunt, altero tamen, castellum expugnarunt, trucidatis hostium circiter quadringentis, submersis fermè ducentis, signis septem relatis, Pettinio Gubernatore, ipsius Rubasij manu confosso.

expugnat Rubasius.

Eâdem nocte ad Noortum, vltimum Insulæ propugnaculum, apud Scaldim, properatum est. Sed iam Ferumius loci Præfectus, tormentis in naues impositis, interfecto pecore, atque incensa munitione, Antuerpiam enauigauerat. Inde in Saftinghæ munitionem, quæ vna supererat, translata sunt arma, repertâque præsidiarijs vacuâ, in scissura aggeris obstruenda aduersus aquas è sinistro Scaldis cornu irrumpentes, laboratum est. Atque in hunc modum propugnaculis in Flandriæ ripa, omnique Vuasiana ad Scaldim regione, Rubasij celeritas Antuerpiam spoliauit.

& tota Flandricà ripa potitur.

Lilloum aggreditur Mondragonius,

Quum interim è Brabantiæ ora Mondragonius in Lilloum progressus, haud ignarus quàm validam situ ac munitione arcem inuaderet, nempè quam ipse posuerat; dum hostium vires, quia nouerat, pluris facit, tempus admittendi præsidij Lilloo dedit. Nimirum Ivvit interdum ignorare pericula, quæ non superaret, si quis nosset. Duo hominum millia sub Tribuno Scotorum Balfurio, intra arcem recepta sunt: quorum in partem, Tilinio ductore egressam, monit legionem

nouo auctus præsidio.

cum quo arce egresso pugnam committit,

gionem suam Mondragonius, commissaque acri pugna, æqua ta tunc quidem clade, discessum est. Sed mox subducta, quæ intra arcem erat, cataracta, emissoque in Hispanos Scaldi flumine marinis aquis tunc aucto, ex eadem arce simul tormentorum fulmina, simul aquarum tempestatem non vltrà sustinentes Mondragoniani, desideratis Aloysio Toletano, & Petro Padilla, strenuis Centurionibus, gradum paulùm referre, inque tutiorem locum submouere castra coacti sunt: magnâ in primis Hispanorum constantiâ, curulia tormenta brachijs in hostium oculis asportantium, ac pectore tenus inter aquas enitentium. Nec ideo territi: &, quando à fronte per alluuionem non licebat, à dextero latere subeuntes Scaldis aggerem, (quem super aggerem constructa Lilloi arx erat) aggressionem obstinatè retentant: captâque munitiunculâ, in arcem ferebantur. Sed intercisus alicubi agger accessum arcebat. Itaque languescente spe arcis expugnandæ, Alexandri iussu Stabrucum repetiere, inde præsidiariorum è Lilloo excursiones cohibituri.

improspere:

magna tamen constantia Hispanorum.

quos reuocat Alex.

INTER hæc, metu Lilloi amittendi; Herentalia Fœderatis amissa est. Etenim quum euocassent inde Scotorum præsidium Antuerpienses de Lilloo solliciti, Herentaliâ oppidanorum fidei relictâ; Cæsius, qui ea loca, diuiso cum Georgio Basta equitatu percurrebat, occasionem non omisit. Atque, vt amicitiam pridem contraxerat cum aliquot oppidi primarijs, dum apud eos captiuus egerat, facilè ijs persuasit, vt non expectato victore exercitu, oppidum Parmensi traderent. Vixque factum, quum admisso iam Cæsio, præsidiarios ab Antuerpiensibus, (qui consilium stultè initum serò mutauerant) illicò redire iussos, oppidani occlusis foribus, obuersisque tormentis, procul habuere. ob eam gratiam ab Alexandro loci præfecturâ Cæsio demandatâ. Verùm Alexander, amissa in præsens occasione Lilloi potiundi; non vltrà insistendum, terendumque tempus in eius obsidione arcis existimauit, qua etiam expugnata, vnà cum capto iam in opposita ripa Liefensuco, ægrè nauium transitus intercluderetur, ob fluminis latitudinem, hostibusque, qua sunt audacia, inter noctis tenebras, expectatoque rapidi fluxu maris, facilè vtriusque castelli conatus elusuris. Itaque, quum non nisi iniecto ponte claudi flumen posse, perinde esse intelligebat, siue eo loco inter Lilloum, & Liefensucum: siue fabricatis alibi castellis, pontem inijceret. Igitur æstimato alueo, visum est Alexandro, accedentibus in eam sententiam, nautarum veteranis, & Barocio, & Plato Centurionibus, amnem claudere non procul à Lilloo Antuerpiam

Herentalia,

Cæsio agente,

Co. Nicol. Cæs.

regijs partibus accedit.

Alex. ad claudendum penitus aditum per Scaldim, de ponte cogitat.

locum eligit inter Calloum, & Ordamum,

1584 piam versus, inter Calloum Flandriæ, & Ordamum Brabantiæ pagos. causæ, cur is potissimùm locus sit delectus, vt ad Regem scribit, hæc fuere. Quòd ibi Scaldis angustior aliquanto fluat: porrigatque se à ripa cumulus terræ in morem syrtis (bancum vocant) vnde alueus coarctatur. præterea quòd eo loco, flectente se paulùm in dexteram Scaldi, alio propemodum vento in ea flexura naues opus habeant, ideòque nec rectà impetuque inuehi tam facilè possint. denique quòd tentatum inibi fundum, arenosum ac solidum, accipiendo sustinendoque operi peridoneum existimauerint. Porrò fabricanda vtrinque castella, quæ pontis capita forent, Rubasio Flandricum, Brabantinum Mondragonio committit. illudque à Maria Dei matre, cui expeditionem à principio dedicauerat: hoc à Diuo Philippo, ob Regis gratiam, nominauit. simul alijs in locis alia, partim ad castrorum tutelam, partim contra hostium munitiones, castella designat: præsertim quæ aduersus Anterpiam à Diuis Petro, ac Barbara; quæque tria contra Lilloum, à Sancta Trinitate nomen accepere.

tres ob causas.

castella ad pontis extrema in vtraque ripa construi iubet,

& alia alibi,

IN HAEC operadum in vtraque ripa certatim incumbitur, crediturque curas hîc omnes Alexander insumere, ipse clàm, assumpta Pacia legione, cum Italorum manipulo, ad Teneramundæ obsidionem properè fertur. Ad ostium Teneræ amnis in Scaldim influentis, vnde ei nomen, sita est Teneramunda: eo maximè situ, opereque, validas inter vrbes Flandriæ habebatur. Atque vt media Gandauum inter, atque Antuerpiam, vtrique opportuna, considebat; ita in eius expugnationem iampridem intenderat animum Alexander, interiecturus illum veluti obicem, ad nauigationem inter eas vrbes penitus claudendam: seque simul alleuaturus onere distrahendorum militum, quos circum Teneramundam, atque Gandauum perpetuò excubantes habere in campis cogebatur. Præmiserat illuc cum ea, quæ Augustini Igniquesij fuerat legione, Ioannem Gamboam: iussum Teneræ cataractam, quam hostes cum mola prope vrbem communierant, & ex qua obruere adiacentia vrbi loca facilè poterant, in potestatem redigere. Quod ille vix dum egerat, loci stationarijs circiter quinquaginta interemptis, reliquis fugatis; quum, Carolus Com. Mansfeldius è Bruxellensi parte, cum equitum quinque turmis, & aliquot Vualloonum cohortibus: ex altera parte ad Vuestermusterum Alexander cum Pacia legione apparuere. Statimque dispositis infra supraque vrbem ad Scaldis ripas stationibus, & circumsessa vrbe; in propugnaculum, quod ante Bruxellensem portam ab vrbe

TENERAMVNDAE obsidio

situs eius.

finitimis hostibus opportunus,

Præmittuntur illuc copiæ.

cataracta primum capitur,

Bruxellensis, quia Bruxellas respicubat.

tum vrbs cingitur.

Ff 2 pro mi-

prominebat, tormenta collocata sunt. Præerat Teneramundæ pro absente Rihouio loci Præfecto, Mortagnius cum præsidiarijs octingentis, præter armatos oppidanos. & cùm alia omnia, tùm maximè Bruxellense propugnaculum, translatâ illuc pleràque veteranorum parte, contra quamcumque vim hostium, firmauerat. Et verò inde in regios vtcunque munitos assiduè, nec emissionum irriti fulminabant. Primus ab iaculatoribus terror, mors fuit Petri Pacij Hispanorum Tribuni: qui, dum apud vimineam corbem tormento in hostes librando assistit, pilâ maioris sclopi ictus in capite, momentò occubuit. secuta eodem die Petri Tassij Inspectoris exercitus nece, pilâ quoque in fronte icti, ac statim extincti. tanto Hispanorum mœrore primùm, amisso præsertim Pacio, viro forti pioque, quem, quòd militum necessitati parentis loco inuigilaret, Petrum de Pan vulgo nominabant: dein verò tantâ in hostem irâ, atque vlciscendi auiditate, vt non dum à tormentis edita, quæ satis foret, propugnaculi strage, ascensum certatim omnes conclamarent. Adeò NON NVNQVAM plus virium addit ira, quàm demit plaga. Accessit & aliud irritamentum. Attulerant præsidiarij in propugnaculum, ludicrâ cum pompâ, ingens vnius è Cœlitibus simulacrum: elatumque è pinnis, postquam contumelijs ac verberibus irriserant, proiecère. Profectò exarsere ad eam speciem omnium animi. nec iam Centuriones continebant militum furorem, signum in hostem minaciter exposcentium. Quorum visurus ferociã Princeps Alexander vbi decisam vidit propugnaculi frontem, & dorsi partem; ternos è singulis Hispanorum centurijs milites selègit, (fuere illi non amplius quinquaginta) iussitque duorum ductu Centurionum ex Paciana legione, dorsum aggredi: totidem ex eadem legione, sub duobus quoque Centurionibus ponè sequi: Italis ac Germanis, propugnaculi frontem, latus scalis subeundum. Vvallonibus attribuit. aggressionem tamen distulit in sequentem diem, qui assumptæ in cælum magnæ Dei Genitricis peruigilium erat, quod ea luce, (vti Centurionibus edixit) adiutrice Cælitum Regina, vlturum se Cælitum iniurias pro certo haberet. Nec sua illum pietas fefellit. consensum est ex omni parte, incredibili Hispanorum in primis audacia contemptuque mortis. ac post horas fermè duas, quibus acriter vtrinque dimicatum, tandem propugnaculo potiti sunt Regij, desideratis ex his omnino quindecim, ex defensoribus circiter octoginta: reliquos in fugam auersos vrbs accepit. In quam licet è superiore iam loco dominarentur Hispani, tamen & firmitas mœnium,

[Left margin notes:]
eam Gubernator accurate muniterat,
præsertim propugnaculum, lante vrbem
Ex quo iaculantes Pacium necant,
& Tassium.
Inde irritantur hispani,
maximè visa cælitum contumelia.
Disponit eos ad aggressionem Alexander.
ope B. Virg. consisus.
propugnaculum expugnatur.

[Right margin notes:]
1584
Pet. de Paz Galeatus
Gabbione
Veedor General

1584 mœnium, & interiores munitiones, & præsertim fossa, quæ aquis præalta arcebat accessum ad muros, expugnationem moratura videbantur. Præterea leuis subito res, sed in maius aucta, ciuitatem erexit. Mittebantur ex Gauerensi pago ad Farnesij castra carri aliquot commeatu onusti: quum egressi Gandauo, cuius opem implorauerat Teneramunda, circiter ducenti, & quinquaginta milites, fugatis prope Alostum, qui plaustra comitabantur, prædam læti auexere: breui tamen Gandaui, ac Teneramundæ lætitiâ. Namque admonitus Oliuera, eductis illicò ex Vueterensi munitione turmis aliquot, obuiam factus haud procul Gandauo, victores præter expectationem inuasit, iisque aut cæsis aut captis, adeò vt ne vnum quidem fuga texerit, carros in castra ad Alexandrum remisit. Sed aliud magis Teneramundanos afflixit. Vbi enim auerti distrahique cœptus est amnis, (quod minimè rebantur,) atque adeò exsiccari fossa, præcipuum loci munimentum; inaudita celeritate perculsi, quum intra quinque dies festinatis impetu operibus vidissent sterni pontes, claudi amnes, figi castra, constringi vrbem, expugnari propugnaculum, exui mœnia aquarum vallo, nullam sibi die ac noctu requiem seponi; victorem non vltrà irritaturi, misso tubicine, petitoque colloquio, tradidere vrbem. Ciues sexaginta florenûm millibus mulctati: milites (supererant circiter quingenti) absque armis & equis emissi: Ciuitas præsidium quodcunque Parmensi videretur, accipere iussa est. Et accepit Hispanorum ex Pacia legione centurias tres, atque Italorum duas, Præfectum verò vrbis ex eadem legione Ioannem Riuium, veterem Centurionem, cuius in ea expeditione facinus apprimè probauerat Alexander. Nam quum fabricatos noctu aliquot carros promptissimis Centurionum attribuisset, qui eos lignorum fascibus refertos in propugnaculi fossam immitterent, eorumque obiectu subeuntes contegerent, primus omnium, hostibus haud ignaris consilij, atque adeò ad iaculandum à propugnaculo intentis, carrum impulit Riuius, excepitque plumbeæ grandinis tempestatem primus, mox etiam solus. quippè duobus eius comitibus pilâ prostratis, post & ipse humero traiectus, institit tamen operi, integer animi, ac vultu minax, nec antè desijt, quàm plaustrum, quò volebat, admouit. quin facturus hostibus conuicium, vicinum etiam carrum à saucijs militibus desertum, ad frontem vsque propugnaculi, toto connixus corpore adegit. Tum verò Alexandri iussu in castra relatus, postea præfecturam vrbis, præmium spectatæ virtutis accepit. Alexander autem, quamuis

Interea commeatus missus in Farnesiana castra,

intercipitur à Gandauensibus,

Sed recuperatus eorum cæde in castra remittitur.

Teneramunda ciuitatem Alex. dedunt:

17. Aug.

qui Gubernatorem imponit Io. Riuium,

Io. de Riuas

Riuellino

ob eximium eius facinus.

uis à principio diuturnam pronunciasset eam expeditionem Mondragonius, nec prius finem habituram, quam niue tellus, vt aiebat, albesceret, vndecimo tamen postquàm Beuerensi è pago discesserat die, consilio, imperio, manu, & quæ iam pro Alexandro pugnabat, famâ, potitus vrbe per se valida, & Gandaui casum breui tractura; ad Antuerpiæ obsidionem, curarum suarum summam se recepit. 1584

&re opinione celerius gesta,

Antuerpiam redit.

Conceperat ipse cum Plato, atque Baroccio (quos seorsim ab alijs post bellicum senatum adhibuerat) formam operis in claudendo flumine seruandam. Mandaueratque, arbores, quanta maxima posset proceritate, è Vuasiensi tractu, præsertim apud Vorhoteosium castellum, atque aliunde cædi: ac ramalium fasces innumeros, ceteramque materiam in Calloi templum comportari. Quibus magnam partem aduectis, dum mali aliquot nauium quæsiti longinquius expectantur, ipse interea partim Marianam, ac Philippæam communire arces: partim noua per vtramque Scaldis ripam excitare castella, sedulòque præcauere, ne operæ fabrique molitionem pontis aggressuri, hostium adnauigantium impressionibus impeterentur. Hæc porrò, quæ parabantur, allata per exploratores Antuerpiam ad Consulem Aldegundium, mirum, quo is risu exceperit, multisque præsentibus, vti vana damnauerit: siue falsus ipse ita sentiret, siue ad alios fallendos ita dici oporteret. *Nimirum plus nimio fidere sibi*, aiebat *fortunâ ebrium suâ Parmensem Alexandrum, qui ponte iniecto frenari libertatem Scaldis sibi persuadeat. Non magis passurum Scaldim compedes machinarum, quàm liberos Belgas iugum Hispanorum. Patère, si ille nesciat, eo loco flumen pedibus bis mille, ac quadringentis: altum, quum suas vehit aquas, ampliùs sexaginta. nam quum Oceani æstum accipit, ad pedes præterea duodecim inflari. Et quas Hispano ad manum esse tantæ proceritatis, firmitatisque trabes, quæ huiusmodi aluei altitudinem exsuperent, atque extent ab aquis? Neque hoc à nauibus, quæ fortè pontem suppleant, expectandum esse: quum & illæ obsessoribus nullæ sint in præsentia, & aliunde accersitæ ad eos deferri nequeant, nisi ante Antuerpiæ mœnia portumque transuehantur. sed nusquam imperitiùs peccasse Parmensem, quàm dilato ad opus faciendum tempore in hiemem iam iam declinante. quo sanè tempore, contracto in glaciem flumine, mox ingentes in partes, ac velut natantes in insulas fracto, ne illum loci ignarum esse, si duraturum putet ligneum subitariumque pontem aduersus glaciatos montes, prærapido maris æstu delatos impactosque: qui in vrbem altè fundatam si incurrerent, totam haud dubiè aperirent, ac labefactarent. Et quidem spectante,*

Materiam ad pontem extruendum parat.

arbores nauium

& Scaldis ripas communit.

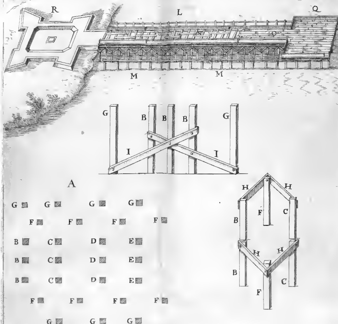
forti di S. Mar. e di S. Filip.

Aldegundio irridente.

nec

Palatio, vulgo Steccata, pontis Antuerpiani pars.

A. Ichnographia, vulgo pianta.
B Ternæ trabes inter se 5. pedibus distantes.
C Totidem trabes distantes à primis ped. 7.
D Totidem à vicinis distantes ped 13
E. Totidem trabes à vicinis distantes ped. 7. atq hoc alternatim ordine aliæ atq aliæ
F. Trabs in medio interuallo trabium B.C ped 5 ab illis remota
G. Trabs respondens trabibus BBB ab illis longius abiuncta ped. 20.
H. Bina trabium brachia, quæ trabem F cum trabibus BC connectebant
I. Trabes sublicæ, quæ à trabe G ad trabes BBB. extendebantur, easq decussatim complectebantur.
L. Palatio ex parte Flandriæ lata ped 12. longa 200.
M. Series trabium, super quibus pons sternitur
N. Stratum pontis, idest capita trabium asseribus cancellatim tecta.
O. Contabulatio super pontis strato
P. Lorica 7. ped. alta,
Q Castellum in extrema palatione ex trabibus 12 altis pedes 70 Ipsum castellum ped. 40 latum 52 longum, et tormentis maioribus 4 munitum
R Arx s. Mariæ in scaldis ripa

1584 *nec quidquam mouente Antuerpiâ, euentura. quid si eodem tempore hinc nauibus ab vrbe, inde ab Hollandia, Zelandiaque, instructa classe, moles inuadatur, quo Alexandrum obiectu, hiemem, mare, classem, coniuratos hostes, ab instabili in aquis palatione repulsurum?* Sic ille dum periculi aut dissimulatione, aut contemptu, suos animabat; Alexander cœpto iam opere Scaldim premebat.

PONTIS descriptio.

OPERIS molitionem, quoniam admirationem apud multos magis ex fama, quàm ex notitia reportauit, ego Iulij Cæsaris exemplo, qui Rhenanum pontem non indiligentiùs descripsit, quàm extruxit; accuratè in præsentia partitéque comprehendam. præsertim inspecta à me lignea eiusdem pontis, castellorumque, ac præstructarum molium prægrandi forma, à Gandauensi opifice affabrè composita, quam ipse Princeps Alexander, vnà cum tabula, operarum artificia coloribus referente, Romam misit, magna tunc admiratione omnium obseruatam. Res erat huiusmodi. Apud Marianam arcem terna primùm tigna à ripa æqualiter distantia, inter se verò quinque pedum interuallo, mira expeditaque machinatione in flumen defixa sunt. Post hæc, tigna totidem abiuncta à primis, vndecim pedibus, & inter se quinque, succedebant. Ab his distabant tredecim pedibus terna alia: atque ab his alia terna, vndecim pedum spatio recedebant. atque in hunc modum alia atque alia veluti iuga, alterno vndecim, ac tredecim pedum interuallo discreta, continuo ductu in fluminis latitudinem protendebantur eousque, dum alueí altitudine, aquarumque incitatione arbores quantumuis proceras non admittente, terminauere hanc palationis seu septi partem trabes duodecim, altæ pedibus septuaginta, in flumen quadratâ ferè formâ immissæ, castelli materia futuræ. Atque hæc omnium, quæ dixi, tignorum capita, trabibus in longitudinem superiectis, inter se iuncta, & asseribus transuersarijs cancellatim intecta, stratum pontis & solum fuere. Iam extrorsum in medio interuallo, quod erat inter singula tignorum iuga, singulæ trabes quinque pedibus à iugis distantes in aquas impactæ sunt: quæ binis trabibus tanquam bracchijs, bina ex aduerso tigna comprehendebant, cuneumque conformantes, molem, contranitentibus trabibus colligabant. idque in singulis iugis ex vtraque palationis parte seruatum est. Adhuc exterius, ex vtraque etiam parte, alia trabium series, ea, quæ terno ordine iuncta sunt, tigna respicientium, ab ijsque viginti pedum spatio distantium, procurrebat. Ab imo harum trabium circa aquæ superficiem grandes sublicæ attollebantur, quæ subter cuneos transmissæ, inque medium decussatim concurrentes.

I. 4 bel. gall.

Modello Ludouic. Canbiett.

Forte di S. Maria

Principium eius a Flandrica ripa ex trabibus ita dispositis.

rentes, ceu confibulæ, interna tigna connectebant, atque adeò machinationem omnem mirè firmabant. 1584

Pontis via super trabibus contabulata, & munita.

Rebus ita dispositis, super medio tignorum strato contabulata est pontis via; elatis ad latera pro vallo solidis assibus tidisque contra ictum maioris sclopi, pedes quinque altis, ac bipedali loricula superaddita. Simili contabulatione castellum, destinatum armorum sedes, in extrema palatione communitum est. Sed pontis via duodecim pedes lata, homines octo pariter incedentes admittebat: quum stationem hominum fermè quinquaginta castellum caperet, quadraginta pedes latum, longum quinquaginta duos. *Moschetto* *Parapetto* *Piazza d'arme*

Idem factum ex Brabantina ripa

Porrò quo tempore pars hæc pontis ex Flandriæ ora ducebatur, eodem ex altera ripa, apud Philippæam arcem pars altera pontis, & ad pontis extrema castellum, sedes pariter armorum, eâdem planè machinatione fabrefacta sunt. *Forte di S. Filip.*

Longitudo palationis Brabantinæ,

& Flandricæ:

nisi quòd ab hac Brabantiæ parte, quoniam altitudo aluei patiebatur, longiùs multo producta palatio est, fuitque longitudo eius nongentorum pedum: quum altera ad oppositam oram ducentos omnino pedes non excederet. Atque vtraque hæc lignorum septa, STECCATAM milites appellauere.

Latitudo fluminis inter vtramque palationem:

quæ claudi trabibus præ altitudine fluminis non poterat:

Restabat pars media maiorque fluminis, adhuc aperta: patebatque eiusmodi spatium inter vtrumque ligneum castellum, pedibus amplius mille ducentis & quinquaginta. Quo loco quum immensæ altitudinis, ac rapiditatis esset amnis, eoque nullas ibi quacunque fistucatione infigi trabes, sublicasque sustineret; decreuerat Alexander, interiectis nauibus locum occupare: missis qui Dunquercâ, si qua essent nauigia, ad se deueherent. Sed & illic rara tunc erant, & deuehi per Scaldim haud poterant, nisi in Gandaui, Antuerpiæque conspectu. Spes tamen illum certa alebat, Gandauum, vti à fidis illinc hominibus admonebatur, breuî in potestatem venturum: atque adeò abundè se educturum inde naues, nautasque, & bellicum apparatum. Interim satis habebat, contracto flumine, spes quoque Antuerpiæ contraxisse, facta ad transmittendum via non modo angustiore, sed etiam munitis vtrinque castellis, propemodum inaccessa.

Ideoque per relictam eam viam semper aliquæ Antuerpiam commeabant auxiliares naues

Verùm quo magis annonâ laborare obsessos, impedita nauigatione, fama vulgabat; eo mercatores compendij spe plures illecti, inferre in vrbem cibaria contendebant. vixque vllus abibat dies, quo nautarum aliqui, expectata maris opportunitate, incitatique rapido aquarum æstu, Antuerpiam felici temeritate non penetrarent, licet vndique tormentorum ictibus è geminis præsertim castellis intercepti peterentur, mergerenturque complures.

GANDAVI deditio

SED Gandaui deditio spes Antuerpiensium perculit, Alexan-

1584 Alexandri consilium fortunauit. Etenim spes, non solùm cibus, deficiebat à mari terraque Gandauenses: premebanturque quotidie magis magisque hinc ab Oliuera, inde à Varambonio, qui infesso per eos dies Heuergemio pago, prope Liuiam amnem, coniunctis Burgundis suis, Anglisque cum Oliueriano equitatu, tractum omnem, supra infraque vrbem, infestus obtinebat; ex quo flecti iam feroces animi occœperant: missoque tubicine Beueram ad Alexandrum, pro fide publica venturis eorum legatis, impetratâque, obtulere Alexandro vrbem in eas conditiones, quibus deditionem suam composuerant Brugenses, quæque oblatæ tunc quoque fuerant Gandauensibus. Sed ijs illicò pernegatis, quòd noua symptomata cogerent præscriptas mutare medicamentorum leges: quin & increpiti quòd non modò oblatas antea pactiones superbè neglexissent, sed etiam nouis aduersus Religionem resque sacras iniurijs, nouis in regiarum partium homines animaduersionibus, Regis vltionem prouocassent; admoniti sunt, vt ante actorum memores non aliam conditionem, quàm clementiam Regis exposcerent, aut expectarent. Quumque illi & culpam in paucos referrent: & validam nempe vrbem, laturamque in plures adhuc menses obsidium iactarent: & litteras Galliæ Regis ostenderent à Prunæo legato submissas, cum certa regij auxilij spe: ac demum adderent, vereri se, si domum re infecta redirent, ne seditiosi ciues, atque Hispanis infensi, desperatissimo consilio, vrbem omnem subiecto igne succenderent, atque exuuias victoribus relinquerent: ab Alexandro nihil ijs moto ad Præsidem Richardotum missi sunt: ex quo auditis non sanè placitis conditionibus, quas imponi Gandauensibus agitaretur: præsertim quum is inter colloquendum addidisset, visam à se arcanam ab Hispania epistolam Parmensi Principi suadentem, ne Gandauenses alio reduces modo reciperet, quàm quo auus eius Carolus V. ijsdem supplicibus, fune è collo pendente, ac feminudis veniam impertiuisset; legati ea commemoratione suboffensi, Gandauum reuersi sunt. Ac postridie venere inde, ciuitatis quidem nomine, viri nobiles duo, Petrus de Vos, & Petrus Corteuilla: à militia autem Centuriones tres: vtque faciliora omnia apud Alexandrum expedirent, veteri Britannorum exemplo, qui pacem à Cæsare petituri, legatis associauere Comium Regulum Atrebatensem, Cæsaris amicum, quem in vincula paulò antè coniecerant; & isti Federicum Perenottum Campinij Dominum, eductum è carcere secum assumpsere. eoque, & Richardoto sequestribus, in hunc denique modum conditiones

[Left margin notes: *Saluo condotto* (beside "tubicine Beueram"); *15. Sept.* (beside "eas conditiones"); *Card. Granuel. 28. Iunij. 1540.* (beside "arcanam ab Hispania" … "eius Carolus V."); *Cæs. l. 4. bel. gal.* (beside "plo, qui pacem")]

[Right margin notes: Gandauenses fame domiti; deditionem offerunt, & certas conditiones orant Alexandrum. qui eos non exaudit. sed increpitos remittit, Illi frustra se excusant, & abeunt, Redeunt & hoc artificio vsi, vrbem arbitrio Alex. dedunt,]

tiones emollitæ sunt. *Veniam præteritorum omnium, Regis nomine, Gandauensibus in gratiam receptis elargitur Belgij Gubernator Parmensis Princeps, pristinis priuilegijs restitutis. Animaduersione, quæ in vniuersos exerceri debuit, ad ciues tantummodò senos redactâ, nunc hisce quoque senis ciuibus, quos sibi arbitratu suo tradi plectendos quocumque liberet supplicij genere poposcerat, vitam indulget, iure sibi in reliqua reseruato. ciuitatem ducentis millibus florenûm mulctat. Cæsareæ arcis, ac Sacrarum ædium restitutionem eidem imperat. Sacrum ordinem vrbe eiectum reuocari mandat, reducique in bonorum, queis inter postremas hasce turbas exutus fuerat, possessionem. Hæreticis ad sua componenda, migrandumque, biennij moram Gandaui concedit. Præsidiarijs militibus* (erant illi paulùm supra bis mille) *cum armis cuique suis abitum permittit. alios eorum loco ex quacumque natione impositurus.* Imposuit autem, rebus ita constitutis, tria peditum millia, equitumque turmas quinque, Oliuerâ duce: & Campinium paulo antè carcere occlusum, bisque capite periclitatum, vrbi præfecit. simul euocato Mechliniensi Archiepiscopo, qui Gandaui sacra procuraret, Sacerdotes, Religiosasque familias in vrbem reduceret, atque Orthodoxæ fidei desertores Religioni, ac Deo reconciliaret, statum, (vt tunc quidem distractus aliò potuit) ciuilem, ac sacrum ordinauit. Sic vrbs in manus venit, qua nulla in Belgio maior, mœnibus, fossâ, propugnaculis aduersus quascumque magnorum exercituum aggressiones præmunita: intusque non minus valida fluminum, & canalium flexionibus sepimentisque, à quibus in insulas quamplures secta, si foris superetur, habet vnde se, intra insularum receptus, abscissis pontibus, nouissimè tueatur; hæc, inquam, tanta opulentaque vrbs ab Alexandri terrore nominis magis, quàm à paucis circa stationibus obsessa, minima Regis impensâ, iacturâ militum nullâ, accipere victoris arbitrio leges coacta est: tam magno quæstu bellici apparatus, relatis inde tormentis muralibus campestribusque quàmplurimis, militaribus machinis, plaustris, fossoribus, fabrisque, præter naues, ac naualem turbam; vt meritò Alexander, misso victoriæ nuncio in Hispaniam, cumulaturus (vt scribit ipse) ludorum solennia, quos tunc acceperat in Catharinæ Regis filiæ nuptijs celebrandos; post rei gestæ narrationem, postremò addiderit. *Nunquam inter Belgij prospera, expertum se esse opportuniore loco, Dei benignitatem, quàm in Gandauensi victoria, per se magna, & Gandauensi maiorem breui paritura.*

ET VERO statim constitit victoriæ fructus. Eductæ sunt Gan-

Margin notes (left): hisce conditionibus ac peptis; — Alex statum Gandaui ciuilem, — & sacrum ordinat: — & victoriæ ex vrbe maxima munitissimaque — nuncium Regi mittit. — Gandauo

Margin notes (right): 1584 — Campini. Granuell Card fra ter — Duci Sabaudo nuptæ

A Naues a Gandauo submissi naues fugant.
B Scaldica aggeris scissura, per quam Gandauienses transmittunt in campum ab hostibus inundatum.
C Scissura aggeris inter vndas D Scissura aggeris per quam naues denique Scaldim intrant
E Palatio ex vtraque ripa F. Arx s. Mariae G Arx s. Philippi.
H Propugnaculum a Tilinio extructum, ne amplius naues á Gandauo aduehantur
I Telinius ausus palationem transire, vincitur capiturque
1 Parma, fossa per inundatum campum ad deducendas naues, et commeatum in castra
2 Parmensis primus cum ligone fossam aperit
3 Silua, vnde lignorum strues in castra 4 Beueren pagus, sedes Parmensis
5 Arx Beuerensis, in quam commeatus inducitur 6 Naues inter utramque palationem componendae
7 Calloum pagus, et armamentarium
Scaldis
Antuerpia

1584 Gandauo duæ, ac viginti naues, quingentis militibus armatæ, cum aliquot onerarijs, vt secundo Scaldi, Calloum deferrentur. Sed quoniam Calloum inter, & Gandauum, Antuerpia intercedebat, cuius ante munitiones nauigandum erat, hæc inita est ratio vitandæ hostilis vrbis. Inundauerant Antuerpiani per Saftingæ aliorumque aggerum scissuras, vt antea dicebam; maximam agrorum partem ad Borchrum vsque pagum, paulùm supra Antuerpiam: ac præter Delam insulam, & Calloum, & aggeres aliquot ab alluuione extantes, ceteram, Flandriæ oram aquis latè contexerant. Hac opportunitate vsus Alexander, vbi naues Gandauo egressæ, Teneramundam, mox & Rupelmundam, captas iam vrbes, tutò transuectæ sunt, auctæ insuper aliquot nauigijs atque biremibus, iussit eas relictâ ad dexteram Antuerpiâ, Borcthum diuertere, apertoque ibi Scaldico aggere, in campos aquis mersos erumpere. Quod illæ, post breue prælium cum nauibus Antuerpiâ illuc festinatis, interempto Ioanne Cocco earum Præfecto, tutæque propugnaculo prope Borcthum ad hanc rem excitato, felicissimè præstitere. Inde Calloum versus velificantes, ac Blochersem aggerem, apud S. Francisci munitiunculam, perrumpentes, demum apud S. Sebastiani propugnaculum, scisso Scaldis aggere, rursus in flumen illapsæ peruenere ad Alexandrum, tanto maiori exercitus gratulatione, quanto auditum erat, vix prætergressis Borcthi scissuram regi js nabus, nouam Antuerpiæ classem Cocco auxiliaturam aduolasse, ductore Tilinio. Hic, paucis antè diebus, dum operas Farnesiano ponti hinc atque hinc intentas assiduè incursant hostes, distrahuntque; noctu Lilloo egressus Antuerpiam euaserat, tribus Hispanorum ratibus secum tractis. Verùm quum regios reiectis Antuerpianis nauigijs, tranasse iam Scaldis aggerem ad Borcthum vidit, ne aditus ille, ostiumque venturis inposterum Gandauo nauibus pateret, cum ea, qua venerat classe, perfossi aggeris ripam insedit, ibique castellum, quod Tilinianum appellatum est, excitauit, ac muniuit. Dein Antuerpiam reuersus, habita cum Aldegundio, reliquisque belli primoribus consultatione, quum aduocandum è Zutphania Comitem Holachium, vrgendum, cum sua Anglorum legione Morganum, implorandum gallicum rursus auxilium censuissent, ipse onus Hollandos adeundi, sollicitandique eorum classem, vltrò suscepit. Atque expectata maris reciprocatione, armata biremi, ac præmissâ onerariâ, nocte intempesta, ligneos inter pontes elabitur: mox tamen incidens in biremem, nauemque Billij, qui Alexandri iussu

Margin notes: naues educuntur ad finiendum pontem. — & per inundatos ab hostibus campos, — Galeotte — vitatâ Antuerpiâ, — Dicco — commissoque feliciter prælio, — ad Alexandrum aduehuntur. — Lanuæ fil. — Sed Tilinius Lilloo Antuerpiam nauigans, — non fine præda, — excitato castello vrâ nauibus Gandauo in posterum venturis intercludit. — Postea ad sollicitandos Hollandos renauigans, — Gaspar Robles Bil-Dom.

1584

iussu inter palationem, ac Liefensucum excubabat, commisso prælio vincitur, capiturque, ac Tornacensem in arcem pòst abducitur, non minore Antuerpiæ iacturâ, orbatæ strenuo audentisque partium Duce, quàm mœrore Lanuæ patris ea captiuitate bis capti. Sed non hac compensatum est clade damnum, quod allatum à Tilinio fuerat, infesso Borctho, exclusis inde regijs, atque adeò intercluso nauigijs aditu è Gandauensi vrbe. Id, quod angebat Alexandrum nauium egentem, quarum obiectu absoluta pontis molitione, Scaldim aliquando clauderet, viamque hostibus, contempto periculo quotidie illac transmittentibus, semperque commeatus aliquid Antuerpiam comportantibus inhiberet. Præsertim quòd, quò magis in hiemem ibat, eo duriora omnia, inprimisque fluminis glaciem, qua nullam certiorem pestem minabantur accolæ, formidabat. Alijs præterea nauibus opus habebat, ad pontis tutelam armatis contra hostium conatus, à mari aut ab Antuerpia, aut vtrimque simul inuadentium. Ergo sæpè iam frustrà consultis aquarum locorumque peritis, ipse, seu necessitate ingenium exprimente, seu potius, vti scribit ad Regem, Deo hanc illi mentem insinuante, postquàm omnes circa flumen tractus æstimasset, statuit, Drusi, & Corbulonis exemplo, qui per ea loca, ille à Rheno in Fleuum lacum, hic Mosam inter & Rhenum, non procul à Batauico littore, fossam duxere; à Stechena Vuasiæ pago alueum moliri nauium capacem, & Calloum vsque deriuare. Et quamquam magna fossorum parte alibi distenta, tamen haud dubius militaris obsequij, (quippè obtinuerat Alexander, vt quod antea vis, & imperium, iam æmulatio & mos haberetur) ipse consilij sui faber, inter milites fossoresque indiscreto labore manum operi admouet: ac paulùm supra Stechenam, quò brachium pertingit Mœræ Gandauensis fluuij, aperit fossæ caput. in eam infuso Mœra, canalem dirigit ad locum, quò inundatio aliquatenus extendebatur, quinque passuum millibus è Stechena distantem. Inde per campos aquis haud ita altis inundatos, apud S. Gislisium pagum iter flectens, inter Verbocchum vicum, & Beuerensem arcem, ad Calloum, & castra perducit alueum, ac scisso demum Scaldis aggere in flumen exonerat: extructo ibi Perla propugnaculo, ad præsidium noui ostij, portusque, quem eodem loco suis nauigijs designauit. Atque in hunc modum pro ea, quam hostes per Scaldim intercluserant via, ipse noua, breuiorique aperta, in quam naues Gandauo per Mœram se immitterent, ac deferrentur in castra, materiam perficiendo operi, & commeatum alendo exercitui, abundè prouidit.

Margin notes (left): capitur; magna partium iactura; Alex. interclusa à Gandauo via; aliam excogitat alunde; Fossam molitur; immissoque in eam flumine; vsque in castra deducit.

Margin notes (right): *Lanua captus ante fuerat. Vide supra l. 3* — *14 Nouembris* — *Stiderzee* — *Dicco.*

1584 uidit. magna & hostium admiratione ex opere tanto, tanta celeritate perfecto: & militum lætitia, Parmensi Principi, cuius honori nouum alueum Parmam appellauere, diu effusèque gratulantium. Fuit longitudo Farnesianæ fossæ, quà per siccam, quà per aspersam aquis humum serpentis, milliarium circiter quatuordecim: primæque per eum actuariæ naues Gandauo septemdecim aduenere. posteà verò, sicuti maxima quæque flumina Flandriam propemodùm omnem complectentia, Gandaui excipiuntur, ita ex vniuersis ferè Flandriæ locis deferri cœptæ sunt generum omnium merces in castra; non exiguo sanè quæstu pagorum, oppidorumque, venalia huc multa cùtò conuehentium, distrahentiumque: & militum in primis commodo, quibus toto obsidionis tempore vnus hic alueus rem cibariam, sublata occasione deferendi signa stationesque, præsenti copia suppeditauit. Sed præcipuus tunc quidem Parmæ fructus, naues fuere ad pontis absolutionem adhibendæ. Ne tamen per aliquot dies adhiberentur, gelu deterruit. Diffracto enim, qui magnam partem conglaciauerat, Scaldi flumio, agerebantur glaciei immanes cumuli: qui si fortè delati cum æstuante, rapidoque mari, in pontem incurrissent, haud dubiè obstantia hæc in medio amne nauigia, vbi maior rapiditas, dissipassent, atque obruissent. Sanè ingentia aliquot fragmina glaciati amnis in structuram pontis impetu acta, atque intra crassitudinem lignorum ferè semipalmo immissa, argumento fuere, qualis ea firmitudo molis esset, quæ aduersus acuta adeò tela furenti ab Oceano contorta, immobilis, atque inconcussa

1585 perstaret. Vbi autem mitescere hiems cœpit, & minor à gelu timor, ad molitionem operis reditum est.

PATEBAT, vti supra significatum, pedibus paulò minus mille, ac trecentis, pars media fluminis inter castella. Ad eam claudendam duæ, ac triginta naues æquatæ in latera, interiectæ sunt, singulæ sexaginta sex pedes longæ, duodecim latæ. Nec lateribus cohærebant, sed pedes viginti duos inter se distabant: quaterna tamen serie rudentum, & catenarum proras puppesque, ac media latera vincientium, coniungebantur. Præterea vnaquæque nauis à prora, atque à puppi firmabatur anchoris ita iactis, vt attollente se flumine, laxatis nautarum ministerio anchorarijs funibus, inoffensa nauium series attolleretur. At spatio inter singulas naues trabibus commisso, ac transuersis asseribus constrato, transmittebatur in nauium foros: vnde continuus inter castella pons, mille, ac trecentorum pedum, efficiebatur, vallatus & ipse firmis asserum loricis, vti seruatum

eius longitudo,

& commoda.

Naues per eam deferentur ad pontis absolutionem adhibendæ:

& glaciati fluminis impetu

cessante adhibentur.

Eæ fuerunt naues triginta duæ,

in hunc modum compositæ.

Super his constrata eius via,

1585

Steccate

tum fuerat in vtroque palationis ponte, cui medius hic adnectebatur. Additi & defensores, singulis quidem nauibus milites triginta, cratibus pluteisque præsepti, ac nautæ quatuor, cum duobus maioribus tormentis: castellis autem stationarij longè plures: singulis verò castellorum angulis totidem tormenta, quorum duo in palationis, duo in nauium tutelam excubabant. fueruntque tormenta maiora pontem vniuersum propugnantia, septem omnino, ac nonaginta.

defensoribus & nautis & tormentis munita.

Tormentorum numerus in nauibus, & in vtraque palatione, & in castellis palationum terminis.

Neque hoc perfectum est opus, antè quàm simul aliud perficeretur; quod huius munimentum, firmamentumque futurum esset. Et quemadmodum ante vrbium portas obijci solent hostibus aliquantulùm abiuncta à mœnibus propugnacula, quorum oppositu retardentur illi, ac retundantur, vt non nisi fessi, imminutique inuadant vrbem; sic noua hæc moles (vti inuentor eius Baroccius disserebat) ponti præstaret, in quam necessariò incurrerent, induerentque se se hostium naues, ante quàm integræ, validæque pontem aggrederentur.

Ponti geminum munimentum præponitur.

Riuellini

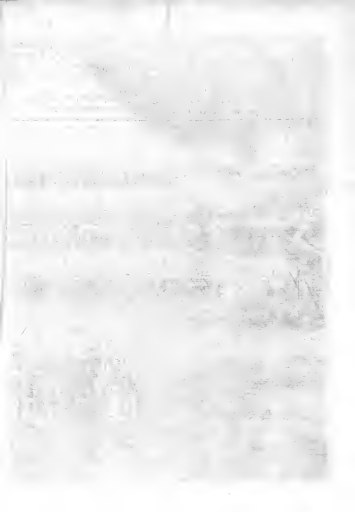
Propertius Baroc.

hoc artificio.

Et huius quidem machinæ structura hæc erat. Prætendebantur antè nauium pontem; sed procul ab illo ad teli iactum, rates triginta tres, ternæ lateribus aliquantum distantibus compositæ, stratisque desuper ingentibus tignis, malisque nauium, connexæ: tum ternæ aliæ inter se quidem eodem modo coniunctæ, sed à primis ternis modico interiecto spatio separatæ: sic rursus aliæ, ad vndecimum vsque ternarium, pari interuallo succedebant. Porrò ex singulis hisce ternarijs, dentato extabant ordine quaternæ denæ trabes, prælongæ, teretesque, & ferro acuminatæ: quæ velut hastata, in fronte agminis cohors, prætentis in hostem inclinatisque cuspidibus accedentes territabant. Rates dolijs inanibus oppletæ, ne à profluente, aut ab æstu abriperentur, demissis vtrinque anchoris sistebantur, laxis tamen rudentibus, vt intumescente amne pariter elatæ fluitarent, eoque flottas appellauere. Harum porrò machinarum, quæ geminæ fuere, alteræ Antuerpiam versus, Oceanum versus alteræ, singulæ pedes mille ducentos quinquaginta duos longæ, tantum in fluminis latitudinem extendebantur, quantum & totum nauium pontem, & aliquam castellorum partem, obiectu, moràque suâ contegerent. Postremò Alexander, armata quadraginta nauium, biremiumque classe, quarum vicenis circa ripam Flandriæ, totidem ad oram Brabantiæ, tutelam pontis attribuit; opus post septimum obsidionis mensem absoluit: ac ponte bis mille, & quadringentorum pedum Scaldi imposito ea firmitate, vt in Brabantiam e Flandria communicatis, quæ

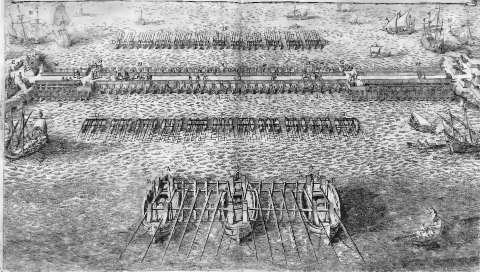
& absoluto bis mille & quadringentorum pedum ponte,

vtrobi-

Pons Antuerpianus Scaldi impositus.

A Rates ad Flottas componendas dolijs uacuis oppletæ binis anchoris firmatæ.
B Trabes super ratibus extensæ ad ternas quasq; rates colligandas, et ad hastas sustinendas
C Prægrandes hastæ cuspidatæ in hostem uersæ
D Flottæ longæ pedibus 1252 ratibus 33 et cuspidatis hastis 154 constantes
E Arx S Mariæ ad Flandricam Scaldis ripam 14 tormentis maioribus munita'
F Palatio longa ped. 200. G Castellum ligneum cum tormentis 4
H. Naues 32 singulæ 66.ped longæ, 12 latæ, quaterna rudentum et catenarum serie colligatæ, binis anchoris, et totidem maioribus tormentis, et militibus 30 et nautis 4 instructæ I. Palatio lunga ped 900
L. Arx S Philippi ad Brabantinam Scaldis ripam tormentis maioribus 14 armata.
M. Pons Antuerpianus longitudinis ped 2400 uia super eo strata latitudinis ped 12, tormentis maioribus 97 communitus. N. Naues acbiremes 40 ad tutelam pontis

1585 vtrobique erant, castris, peditum equitumque copiæ, cum plaustris tormentisque curulibus vltrò citròque ex vsu commearent; flumen hostibus interclusit, spemque commercij omnem à mari Antuerpiensibus ademit. Diem, quo pons, & munimenta pontis absoluta sunt (fuit autem festa lux Apostoli Matthiæ, quam Alexander faustam sibi, vti scripsit ad Regem, auguratus est, ob memoriam Caroli V. aui sui, fortunata quæque eo die sortiti) cunctus exercitus militari pompa celebrauit, pars magna militum nouo ponte dispositi, quasi misso sub iugum, calcatoque Scaldi iam victores: pars ex arcibus propugnaculisque in vtraque ripa constructis, alij ex nauibus, plures è stationibus & castris, omnes læta tormentorum explosione, lœtis vocibus, Parmensi vitam, Parmensi victorias acclamauere. Dum ipse, qui rei molitionem præcipuo Dei nutu cœptam, atque inter assidua hostium, elementorumque certamina eò deductam intelligebat, actis ei submisso animo gratijs, stabilitatem operi à præpotenti eius dextera precabatur.

24 Feb.

28. Feb. Carolus V eo die natus, coronatus, & victor apud Ticinum

via Antuerpiam a mari penitus intercluditur,

magna militum lætitia,

diem perfecti operis celebrantium.

& Alex. Deo grates ob eam causam peragentis.

ATVERO vbi compertum est Antuerpiæ, clausum iam ponte Scaldim, ac multi procul prospexere molem, haud facilè dictu est, quæ inde admiratio consternatioque populum inuaserit. Fuere, qui non humano illud artificio inuentum, sed dæmonum afflatu monstratam Parmensi formam operis, conductisque ex Orco fabris, ferramentisque perfectam, sibi persuaderent. Certè Consul Aldegundius, quamuis dissimulato tunc quidem metu, disparem animo frontem explicaret; in libello tamen, quem captâ pòst Antuerpiâ emisit, *Supra humanam fidem fuisse* asseuerat, *eius natura amnem mortalium manibus claudi posse*. Et sanè in veterum annalibus haud facilè quis reperiat structuram pontis admirabiliorem Scio Cæsaris pontem paulùm vltra Belgij fines, super Rheno fabricatum, scriptorum commentationibus clarum esse. Attamen Cæsar longè angustiore loco, tenuique per æstatem Rheno pontem statuit. Alexander alueum duplo ferè latiorem, & Oceano proximum, mistumque Oceano, atque adeò eius agitatum elementi furijs compressit. Præterea prompta illi materia fuit ex amicis, circà prouincijs, naues ac ligna offerentibus: Alexandro pauca ad manus, pleraque procul asportata, semel ab Anglis, iterum ab Hollandis intercepta, semper hostibus obnoxia. Adde quòd Cæsar breuem ad vsum, nempè ad transducendum semel exercitum, machinam struxit: atque adeò non ea operi firmitas paranda fuit, quæ necessaria erat Alexandro, obsidionem in plures menses facilè producturo. Denique ille non metu hostium,

Antuerpiensium admiratio absoluto ponte:

& Aldegundi de eo iudicium.

lib. 4. & 6. belli gallici

Comparatio huius cum Cæsaris ponte

Cæsari

Cæsar.

qui

qui, vbi pons institui cœptus est, fugam arripuere, ideóque operis securus opus condidit: Alexander in conspectu inimicæ potentissimæque vrbis, inter illam medius & possessum hostibus mare, modò hinc, modò illinc, sæpe vtrinque infestis nauium incursionibus impetitus, molem inter vndas æstu Oceani irrequietas constituebat. Vt profectò, si Cæsaris nomen Rhenano ponti demeres, Antuerpiano adderes, nostram ætatem suorum, credo, Cæsarum non pœniteret. Auxit obsessæ ciuitati sollicitudinem explorator ab Aldegundio submissus in castra, relaturus pontis formam, hostiumque consilia. Qui agnitus, captusque, sed contrà quàm metuebat, à Parmensi exceptus (Scipionem videlicet imitato, qui pari securitate sui, & contemptu hostis, speculatores Annibalis admisit,) iussus est circumire castra, contemplari structuram pontis, numerare naues, tormenta, propugnacula: tum, omisso metu, ad se reuerti. Reuerso, *Vade, inquit, liber ad eos, qui te speculatum miserе: & postquàm, quæ oculis ipse tuis vsurpasti, omnia percensueris, adde, Firmum fixumque esse Alexandro Farnesio, ab obsidione non antè discedere, quàm aut sub illo* (& pontem monstrauit) *tumulum sibi condat, aut per illum in vrbem sibi viam sternat.*

1585

Antuerpia.

Explorator Antuerpiensis capitur,

Liuius l. 10. 3. dec.

& Antuerpiam remittitur ab Alex. hisce cum verbis.

SED multo, quàm exploratoris relatio, ciuitatem exterruerat magis, Buscoduci infeliciter attentati nuncius. Etenim ex rebus Midelburgi agitatis in fœderatorum Ordinum conuentu, ita partiti fuerant subsidium: vt, dum Treslongus Zelandiæ oræ Præfectus classem Lilloum adduceret, Holachius Buscoducum inuaderet. cui defendendo si Parmensis accurreret, (ita enim differebant) haud dubiè, tractis è Scaldico ponte castellisque præsidiarijs, faciliorem classi accessum, impressionemque in pontem fore. sin autem posthabito Buscoduco, belli caput non omittendum putaret, profectò non duraturam per se se vrbem, præsertim pollicitis aliquot in ea ciuibus operam suam: capto autem Buscoduco, commeatum Antuerpiam à terra inferri posse, nullâ maris curâ. Et iam Holachij iussu quinquaginta pedites, ductore Claragio, ante vrbis portam, quæ Antuerpiam ducit, occultati, quum primùm ciues eam manè reclusere, demisso versatili ponte, improuisò apparent, fugatisque, qui venerant, ciuibus, portam occupant. Inde non procul in successum intenti equites trecenti, septingentique pedites, Holachio ipso duce, vrbem intrant: diuisique, in forum alij tendunt, munitione tormentisque potiuntur alij, plures quasi iam victoriæ securi, prædatum vrbem sanè opulentam certatim huc illucque funduntur. Quin & Decurio tribus

BVSCODVCI aggressio,

Boldux

decreta in consilio Fœderatorum.

Io. Blosius Mons de Trelon.

Bolduc.

Iulian Clarag.

Intrant vrbem Holachius & eius copiæ,

quæ ad prædas funduntur,

Caporale

cum

1585 cum militibus ad portæ tutelam ab Holachio relictus, captam iam vrbem ratus, ne fructu victoriæ vnus ipse careret, statione flagitiosè deserta, socijs se prædabundis adiungit. Forte per eos dies Buscoduci aderat à morbo recens Altapennius, audito que inuadentium clamore, arma induit, tractisque secum quadraginta equitibus lancearijs ex Italica turma Elmontij vrbis Præfecti, in forum prodit, ciues consternatos latitantesque præsentiâ suâ extrahit, animatque, ac primo hostium manipulo infestus occurrit. Sequitur exemplum Altapennij Præfectus Elmontius: cum vtroque se ciuium alij adglomerant: alij ductu suo, & mutua adhoratione in hostes vadunt: sumptisque iam vbique armis, tota passim vrbe, per vias ac fora, diuersis vtrinque animis, pari obstinatione confligitur. hinc enim patriæ caritas, coniugum, liberorum, ac fortunarum cura, aduersum aggressores prædatoresque incendebat: inde potiundæ vrbis decus, ingentiumque prædarum, quæ iam in manibus erant, cupido stimulabat. Verùm, siue quòd Sva quisque acrius defendit, quàm raptor inuadit aliena: siue gliscente ciuium armatorum numero, vt Ferme quam pauci ardua aggrediuntur, tam dein multi aggressos imitantur, Holachianos non iam diripiendæ vrbis, sed tegendi sui perurgere sollicitudo cœpit. Sustentabat tamen illos spes auxiliarium copiarum, digresso paulò antè Holachio ad eas è vicino vrbi pago, vbi latebant, accersendas. Has autem, quæ mille equites, bis mille pedites erant, in vrbem properantes, iam iamque portæ succedentes, senex vnus incustoditam ab Holachianis portam intuens, è proxima turricula clàm prorepens, incisis retinaculis, demissâque portæ cataractâ, aditu exclusit, elusitque. Quo factum est, vt qui iam numero animoque impares pugnabant Holachiani, nullo ad fugam exitu inuento, omnes aut intra vrbem conclusi, trucidati sint: aut è mœnibus in fossam sponte demissos, paucis exceptis, obruerint aquæ. Quo tempore ferunt, ciuium multos adhuc ignaros liberatæ vrbis, è diuersa mœnium parte, præproperâ fugâ, inanique eorum metu, quibus ipsi metui erant, se se præcipites egisse, victoresque iuxtà, ac victos, aquis haustos esse. nisi fortè istos non ignoratione victoriæ, sed proditionis conscientiâ ad fugam fatumque compulsos credibile sit. Reperti inter eos, qui desiderati sunt, Ferdinandus Truchsesius, exauthorati Septemuiri frater, & nothus Orangij filius, præter Holachij legatum, & Germanos aliquot peditum hastatorum duces. Sic vrbem iam captam, vnus Decurio stationis desertor amisit, præsenti Altapennius

Prædabundis adiungit se portæ custos.

Occurrit hostibus Altapennius.

mox & alij

pugnatur.

Holachius ad nouas copias adducendas egressus.

cum ijs redit:

Sed porta occlusa non admittitur,

Inde Holachianorum cædes.

tapennius animo seruauit. Vt meritò illum è mœnibus fugientem pœna consecuta sit, Holachij iussu capite damnatum: Altapennium Elmontiumque, commendante vtrumque Alexandro, Regis litteræ gratiarum indices, non sine donatiuo ad Altapennium misso, decorauerint.

1585

Meter. lib. 2.

& pœna custodis,

& præmium Altapennij.

BRVXELLENSES obsessi fame laborant,

Hvivs infortunij nuncius eodem planè tempore Antuerpiam intrauit, quo equites aliqui, mox et pedites, reliquiæ cladis à Georgio Basta, equitatus vniuersi Commissario illatæ, se se effusâ in vrbem fugâ recipiebant. Etenim captâ pridem à Regijs Viluordiâ, Bruxellis proximâ, relictoque ad loci præsidium Ambrosio Landriano; fame laborabant miserum in modum Bruxellenses. Iis opem vt ferrent aliquam Mechlinienses, Antuerpianique, ita conuenerant, vt illi commeatum, hi militem commeatus tutelam adderent. Subolucrat id Parmensi Principi, eiusque iussu ex Tornautho Georgius Basta, atque ex Lyra Odoardus Lanceauecchia, Lyrani præsidij Præfectus, coniunctis copijs, & circum Viluordiam structis insidijs excubabant. Quum per obscurum cœptæ iam noctis, plaustris circiter ducentis præire conspiciunt nouem equitum signa, & cohortes peditum fermè tredecim, paucis à tergo comitantibus plaustra, ob vicinitatem Mechliniæ tutiora. Ergo Regij magno repentinoque tubarum, ac tympanorum strepitu numerum ementiti, in primum equitum agmen inseruntur. tum miscentibus se se peditibus equitibusque, dum acriter vtrinque confligunt, spatium nacti plaustrarij subduxere vehicula, ac pleraque Mechliniam, à qua non multùm processerant, reduxere. Ex quo Regij in hostes ferocius incumbentes, cæsis eorum minimùm ducentis, plurimis captis, equis maximè Raitrum supra quadringentos abductis, reliquis fusis fugatisque, satis habuere, Antuerpiensium conatum non leui eorum malo elusisse, & Bruxellensium famem, alimentorum desperatione, frustrasse. Et verò non vltrà tolerabatur fames in ciuitate perquàm lauta splendidaque, & habitatoribus frequente: quamuis identidem emissis ad eam exonerandam viris feminisque compluribus. quorum tamen plerosque regij equites aut scloporum ictibus in vrbem reijciebant, aut pergentes suspendio necabant: feminas autem, sectis supra genu vestibus, eam ignominiam referre domum, & cum suis fame commori iubebant. Et commoriebantur in dies, ciborum inopiâ, sanè perplures: adeò, vt matrem numerosa liberorum prole cinctam, à quibus assiduo eiulatu materna viscera cruciabantur, venenum ijs propinasse, mox & ipsam hausisse, vt

Mittunt illis commeatum multo comitatum milite Mechlinienses et Antuerpienses.

Sed incidentes in regiorum insidias,

cæduntur & fugantur.

cum Victorum præda.

Crescit Bruxellis dira fames:

miserabili exemplo.

longæ

1585 longæ mortis tædio anteuerterent, memoriæ proditum sit. Accessit, famis additamentum, discordia: ciuium alijs de dedenda vrbe consultantibus, alijs ferociam spemque gallici auxilij retinentibus: illis armato milite aulam, his pari armorum apparatu forum, ædesque prætorias occupantibus. Donec desperata Gallorum ope, intercluso vndique in vrbem aditu, amissa Vilfordia, ac Vuillebrouco Bruxellensis nauigationis capite, præsidioque ab Igniquesia legione iam capto; Templæus vrbis Gubernator, militesque, ac Magistratus, seorsim legatos in castra ad Alexandrum mittunt, qui ciuitatem eius clementiæ tradant: tantùm orantes, vt conditiones accipiant, quæ vrbem Belgarum Principum sedem non dedeceant: certè inconcussam Bruxellensium fidem erga Parmensem matrem mereri aliquid apud filium. Alexander paucis perstrictâ eâ ipsâ fide, quam in matrem, & in Regem matris dominum mutassent, Regemque è sua sede, furiali edicto, eiecissent: attamen de Principis clementia benè sperare iussos ad Richardotum Præsidem remisit: cuius potissimùm operâ hisce inter alias conditionibus conuentum est. *Ciues ab Rege in gratiam recepti: pecuniæ onere nullo imposito, tantùm iussi templa reficere: pretiosam Regis supellectilem, regiique sacelli ornamenta Bruxellis direpta restituere, aut eorum pretium soluere. ablata verò ex Granuellani Cardinalis, Ernesti Com. Mansfeldij, aliorumque opulentiorum ædibus, an reddenda essent, iudicum sententia relictum. Postremò hæreticis, ad sua componenda, biennio in vrbe subsistere permissum. At externis militibus*, qui mille, & quingenti pedites, equites quadringenti fuere, *vt liberi cum armis impedimentisque, egrederentur concessum est, sine signis tamen, & cum extinctis funiculis, ac tympanis tubisque silentibus: sacramento prius dicto, Non se induturos arma aduersus Hispanum Regem, milites quidem quadrimestri spatio, semestri autem militum ductores.* Quibus abeuntibus, inductus est in vrbem ab Alexandro Gubernator Antonius Goignij Dominus, vetus ab vsque Caroli V. temporibus ordinum ductor, cum aliquot Vuallonum, Hispanorumque cohortibus. tum Richardotus eò allegatus cum Garnerio à secretis, qui nouorum Magistratuum comitijs præesset, statumque ciuilem ordinaret. ac demum Archiepiscopo Mechliniensi, cuius ditionis Bruxellæ tunc erant, impensè commendata est sacrorum cura.

NEC mensis abierat, quum Neomagum, vrbs Geldriæ primaria, in Regis potestatem venit. ADEO quæ conferta sunt, si distrahi cœpere, ac plura labi, labant omnia. Ad ceteros Neo-

Margarita Austriaca Alexmater

crescit cum fame discordia.

Igitur de deditione

mittunt ad Alexandrum

à quo increpiti,

accipiunt has conditiones.

Postremo ciuili sacroque statui ab eodem consultum est

Nimega

NEOMAGI deditio

magi præsidiarios (hi erant quadringenti pedites, equites ducenti) alios additurus erat Comes Meursius prouinciæ Præfectus, quo suspectis catholicorum in vrbe partibus terrori

Adolphus Meurs. Com.

ex occasione dissidij inter ciues.

esset. Verùm non modò nouum præsidium, hæreticis, catholicisque iuxtà ingratum, admissum non est; sed etiam de veteri eiiciendo clàm inter catholicos consultatum. Quum admonitus Alexander, ad quem hostium consilia deferebantur omnia, extemplo mandat Altapennio, quem in Geldria aduersus tentamenta Comitis opposuerat, vt in eam curam sedulò intendat.

Catholicorum partes clam adiuuat Altapennius:

Com. Meurs.

Is, inito catholicis cum ciuibus consilio, fidos ac strenuos subinde viros in vrbem occultè submittendo, catholicorum factionem sensim auget. à quibus, vbi satis virium collectum est, patefactâ vrbis portâ, ipse cum præcipuo equitum robore ingressus, se catholicis arma expedientibus adiungit.

& ab ijs præualentibus armatus admittitur:

Inde territi improuisa aggressione præsidiarij, vltrò dedidere se, ac statim emissi.

& vrbe potitur:

Tum Neomagenses, allegatis ad Parmensem ciuium præcipuis: impetratisque, quas optabant, conditionibus, ad Regis obsequium redière. Actæ propterea, Alexandri iussu, Diuinæ benignitati gratiæ, tanta per exercitum gratulatione, quanto Antuerpiæ tumultu auditum est, modò amissam principem vrbem, & Brabantinorum Principum Regiam: nunc deditam aliam, Caroli Magni olim sedem, ac latè per Geldriam, Vahalis opportunitate fluminis, dominantem.

magno Antuerpiæ tumultu,

Brux.

Neomagum

Vt profectò excitatam populi seditionem, malè Aldegundius quantâcumque esset eloquentiâ, compressisset, nisi eodem tempore Regiorum in Ostendæ aggressione successus irritus, & cruentus: ac simul Liefensuchi, aliarumque munitionum recuperatio, depressos non parùm Antuerpiensium animos subleuassent.

qui sedatur, prosperis auditis

OSTENDAE aggressio.

Et Ostendam quidem Valentinus Mottæ Dominus, eodem planè principio, processuque, & exitu, aggressus est, quo Buscoducum Holachius per eosdem ferè dies, vti memorauimus, attentauerat.

Bolduc

Namque Mottæus, acceptis ex Italica legione Camilli Capisucchi aliquot cohortibus, & è vicinis locis præsidiariorum parte, cum Vvallonum legione, quam Ludouicus Momorantius Beurij Dominus ducebat pro parente suo Betseæ Dynasta; primùm Ostendæ vigiles ad septum maris improuisus oppressit: tum vetus oppidum ingressus (bifariam Ostenda diuiditur) cæsis qui armati accurrerant, locum quatuor fermè horas victor obtinuit.

Barou de Beury

Intrat illam Mottæus.

palificata

Sed illo digresso ad tormenta, queis aditum sibi in nouum oppidum aperiret, adducenda, plerosque interea milites huc illucque distraxit auditas prædæ. consuetum nempè malum, quod infaustis successibus sem-

sed milites ad prædas versi,

1585 per in militia damnabitur, semper auaritia prævalente retinebitur. Accessit, quòd ex Centurionibus, quibus certa singulis hora imperata erat ad aggrediendam vrbem, aliqui vltra præscriptum cunctati sunt. quo facilius vagos sparsimque prædabundos oppidani, ac præsidiarij coniunctis viribus inuasere. Et quamquam Momorantius, contractis vtcumque conglobatisque suorum multis, nihil omisit, quo pugnam animosè restitueret; affluentes tamen hostes, ipsum prima in acie fortiter obsistentem, multis confodère vulneribus, & proiecto in vndas corpore, ademère quidem qualecumque solatium liberis eius: at paternæ virtutis memoriam, quæ aquis tumulari haud potuit, non ademere. Cæsi vtrimque permulti, ex Regijs longe plures: in quibus Centuriones quatuor, & amissa ex Italica legione signa duo. quæ tamen, quòd à signiferis diu strenuèque defensa, non nisi eorum cum morte in hostium venere potestatem, alia vidùs centurijs explicare signa, ex instituto militari permissum est. Reliqui ex aggressoribus, post meliorum necem, fugam certamini prætulere. Tribus propterea Centurionibus ab Alexandro capite damnatis; sed ob vnius ex his virtutem in bello sæpè spectatam, post aliquot dierum custodiam, absolutis. Sed longè maior Hispanorum castra metus inuaserat à Zelandiæ classe, quam in Midelburgi conuentu clam designatam nos supra retulimus, & rumor euulgauerat. Attamen Alexander in Treslongi, eius classis Præfecti, cunctatione multum adhuc spei retinebat. Hunc enim, quum Ordinibus Zelandiæ non nihil offensum, ob nescio quas cum Adulpho Meetcherchio contentiones, inaudisset, vt erat in eiusmodi occasiones intentus, iampridem aggressus hominem fuerat, amicis litteris, nuncijsque, queis illum ad Principes sui partes reuocabat, magna offerens, & spem aurei velleris ostendens. Et vero Treslongus siue suspensus animi, siue non satis instructus ad inuadendum, segnius videbatur bellicas naues adornare, ad commeatum Antuerpiam inferendum, ac pontis opus interturbandum: sinistro multorum rumore, liberâque Ordinum querelâ aduersus huiusmodi non simplicem moram. Quod ille tanto intolerantius audiebat, quanto meritis tumidus, ob captam à se olim cum Lumeio Brilam, (caput originemque depressæ tunc primùm Hispanorum potentiæ,) plura sibi deberi à Belgarum Ordinibus sentiebat. Itaque eâdem Lumei ferociâ minitabundus, quum à probris in Zelandos non abstineret; simili quoque Lumei exitu, ex Senatus Zelandiæ consulto, maris præfecturâ motus, mox & in vincula

Sex liberi

Imperatoris Constitut. l. 3. de discipl. milit.

Maris Zelandici Admiral.

Alexand.

Isselt in Hist.

Guhel. Com. Lumeius à Marcha 1572 Vide in l. 7. Dec. 1

Centuriones cunctantes,

victoriam impediunt

quam dum vrget Momorantius,

pugnans occumbit.

Reliquorum clades,

& fuga.

damnatis propterea Centurionibus.

Zelandiæ classis,

Præfectus eius in ea educenda cunctatur,

inuitatus ab Alex. multis promissionib.

Queritur de mora Ordines, quos ille contemnit,

& vt ingratis interminatur.

Sed à Zelandis præfectura maris

cula connectus tamdiu hæsit, dum Angliæ Reginæ operâ emissus, in Hollandiam se recepit. vbi suprema eius prouinciæ curia, cui ægrè fuerat, se inscia iudicium in Zelandia peractum esse, propositâ iterum quæstione, hominem absoluit, siue nullius perfidiæ compertum, sed diuitem, & infensum, eoque damnatum: siue metu, ne accensus contumeliâ, relictis partibus, ad hostes concederet: ideoque honore insuper auctum apud se Hollandi retinuere. Sed ante hunc exitum, Treslongo adhuc cunctante, Zelandi collectis, quot vndique potuere, nauigijs, impositoque ijs Iustino Nassauio, notho Principis Orangij filio, Scaldim ex mari inuehuntur: ac Liefensuchum aggressi, adiutique à Lilloi oppositi Castelli nauibus, tanta tormentorum vi munitionem quatiunt, vt iam cadente multis in locis propugnaculo, exscensione factâ, post acrem magis quàm constantem Regiorum defensionem, cæsis aut fugatis Vuallonibus præsidiarijs, non modò Liefensucho potiti sint, sed & Antonianum vicinum propugnaculum, Præfecto pugnam non auso, & totam ferè Delam insulam recuperauerint: magna Alexandri Principis indignatione, à quo submissum auxilium impulsasque illuc, quæ non procul excubabant naues, ille præproperâ suorum fugâ, præuertisset. eoque implacabilius animaduersum est in castelli vtriusque Præfectos, illum exilio, hunc capite mulctatos. Hæc porrò victoria sicuti liberam præstabat nauigationem auxiliarium Fœderatorum à mari ad pontem vsque, intersua in vtraque ripâ propugnacula, procurrentium; ita eorum consilia maturauit, quibus inter illos conuentum erat, vt, quo tempore Antuerpienses destinato pridem artificio pontem inuaderent, subruerentque; eodem auxiliares Zelandi, Hollandique, admotâ classe, per aperta pontis transueherent commeatum. Et ne his, quæ parabantur Antuerpiæ, impedimento forent obiecti ante pontem, stratique super ratibus mali, quos flottas, vti diximus, appellabant; adhibita est nautarum opera, qui per tenebras citis lintribus illuc inuecti, aut occulto sub aquas meatu inobseruati, grandibus cultris falcibusque incidebant anchorarios funes, malosque in pontem, cursu fluminis obuertebant. Sed catenis, funium loco, subiectis à Baroccio: accensisque, eiusdem inuentu, per ripas ignibus, sufficiente integris noctibus materia, repressi sunt.

At vero Antuerpienses perfecto iam nauium opere, quod ipsi dudum ad certam Scaldici pontis perniciem moliebantur, sociorum classem trans pontem agentium admonuere, *Egressu-*

Margin notes (left): Absoluitur ab Hollandis, honoraturque. — Zelandiæ classis per Scaldim inuecta — Liefensucum aggreditur, expugnat; & castella alia multa capit. — punitis ab Alexandro præfectis. — Consilium Fœderatorum de inuadendo ponte, prius de remouendis flottis ante pontem. iamque remouebant. Sed repressi. — NAVES Antuerpienses septemdecim;

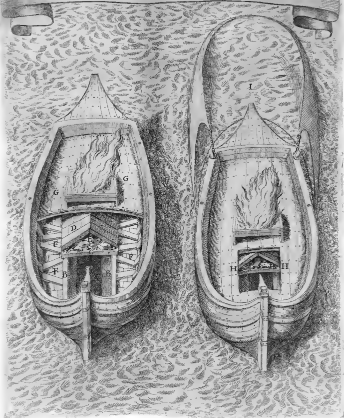
Margin notes (right): 1585 — *Reidan. l. 4.* — *Præf. Anton.* — *Præf. Liefens.* — *Præf. Anton.*

Nauis incendiaria cum cuniculo.

A. Fundamentū cuniculi ex calce, et lateribus, altum ped 1 latum 5 bellico puluere oppletum B. Parietes super fundamento, lati ped 1 alti 3 C. Operimentum ex prægrandibus lapidibus D Tectum ex similibus quoq; saxis acuminatum E. Tecti camera ferreis marmoreisq; globis, et catenis, et molaribus constipatum.
F. Quadrati lapides cuniculi latera arcte firmantes. G. Tabulatum nauis cuniculum occultans, et incendium præferens

Nauis cum inuerso uelo.

H. Cuniculus sub tabulato nauis. I. Velum prægrande subter mediam nauem alligatum, et à cursu fluminis inflatum tractumq; ac nauem pertrahens.

1585 *Egressuras vrbe, quas parauerant naues, quarto Aprilis die, appetente nocte proinde prompta instructaque alimentis classe sedulò intenderent, perque pontis haud dubiam stragem, hostium securi transmitterent.* Earum ego nauium machinamentum, effectumque, quoniam ab omni sæculorum memoria nunquam portentosius aliquid auditum; ex Alexandri ad Regem litteris, breuique super hac re commentario Centurionis Tuccij, non incuriosè memorabo. Federicus Iambellus, mirus bellicorum operum faber, ab Italia profectus in Hispaniam, diù pertentasse dicebatur aditum ad Regem, vt ei operam suam in Belgio perutilem polliceretur. Sed admissione infinitè dilata, postremò etiam spretus, vt non erat ab aula subactus ad patientiam, abscessit inde ferox, interminatusque, effecturum profectò se, vt spreti hominis nomen aliquando cum lacrymis Hispanus audiret. perrexitque Antuerpiam, nactus abundè per eam, quam dicere incœpi, occasionem, expromendi hostilis animi opportunitatem. Naues ille quatuor, planis carinis, ac lateribus præaltis, sed vtrisque vltra solitum crassis firmisque fabricatus, cuniculos in aquis fodere, in hunc modum commentus est. Principio in nauis alueo murum ex calce, ac lateribus, ceu solum, ac fundamentum posuit, vno altum pede, quinque latum: eumque quantum nauis in longum porrigebatur extendit: dein parietibus quà quà versus pro fundamenti modo superstructis, atque opertis, cuniculum formauit, latum æquè atque altum pedibus omninò tribus, indiditque prælargè bellicum puluerem, quæsitissimâ perfectum operâ, sibique vnicè notâ. Operimentum ex lapidibus plerisque sepulcralibus, atque ex frumentarijs molis, saxisque immanibus fuit. Hoc super operimento tectum extulit, concamerauitque ex grandibus quoque lapidibus molaribusque in culmen, acutumque in angulum proclinatis, vt strages non rectà tantùm, sed etiam sparsim, & in vtramque partem latè funderetur: congestis constipatisque intra tecti cameram globis ferreis marmoreisque, catenis, vncis, clauis, cultris, & quidquid nocentius, homo dirè ingeniosus adinuènit. Postremò quantum patebat inter latera nauis, & parietes tectumque cuniculi, coagmentatis in quadrum lapidibus, & commissis ferro trabibus, expleuit, atque arctauit. Hæc autem omnia postquàm solidis assibus, ac lateritio tabulato contexit, occultauitque; in eius medio compositam lignorum struem igne succendit, (vt immissæ ad comburendum pontem eo apparatu naues viderentur) subiectâ lignis piceâ sulphureâque materiâ

Io. Franc Tuccius eq. S. Stephani

Inuentor.

Structura earum quatuor.

cuniculi in eis fabricati.

non

1585

Incendendi cuniculos modus duplex.

non antè desiturâ, quàm recepto igniario fomite cuniculus arderet. Bifariàm enim incendendi cuniculi rationem iniit machinator. Nam in nauium aliquibus incendiarium funem sulphureo puluere oblitum, qui clàm per carinæ partem explicatus intra cuniculum porrigebatur, tanta longitudine definiuit, quanta comburi posset eo temporis spatio, quo peruenturas ad pontem naues, explorata dimensione, compertum iam habuit. In alijs, eo genere horologiorum vsus est, quæ nocturni excubitoris loco lucernam accendentis, admirabili, lepidoque artificio adhiberi solent. Nam ita molem attemperauit, vt tamdiù lenta rotarum conuersione cunctaretur, dum ad pontem nauis accederet: tunc festinato rapidoque rotæ, ac silicis occursu, scintillas aliquot excuteret, quæ exceptæ inter ramenta nitri, pulueremque inibi disseminatum corriperet, emicante illicò flamma, sulphuream lineam: atque hæc, vt erat in os vsque cuniculi porrecta, serpentem celeri pabulo ignem illuc inferret, cuniculumque succenderet.

Adduntur ad has quatuor maiores, mino-res tredecim.

Compositis in hunc modum nauibus quatuor, minores tredecim lambellus adiunxit, nullo intus machinamento noxias, sed multo igne per foros, ac tabulata conflagrantes. Nec latuerat Regios ille nauium apparatus, artificium ignorabatur: credebaturque adornari in vrbe classem, qua pons eodem tempore supra ab Antuerpianis, quò infrà ab Hollandisque Zelandis impeteretur.

sollicitis interea regijs.

Ideòque Alexander auctis per castella aggeresque præsidijs, atque ad pontem præcipuis militum euocatis, in hostium consilia expeditus intendebat: tanto accipiendæ cladi propior, quanto auertendæ paratior videbatur.

Apparent emissæ ab vrbe naues.

Quum ecce ab vrbe naues primùm tres, igne collucentes apparent, mox aliæ, aliæque. 8. April. Tunc ad arma in castris conclamatum: & pons conferto milite insessus. Ferebantur illæ secundo flumine binæ ternæque, ordine velut ad speciem æquato; namque à nautis tunc regebantur: ardebantque singulæ tam luculentis flammis, vt non ferre ignem, sed ipsæ comburi naues, atque adeò incendia nauigare, & inter aquas ali viderentur.

mirum in nocte spectaculum ex earum incendio,

Et verò ea fuit noctis illius scena, quæ iucundissimum præbere spectaculum potuerit, si spectatores à metu & curâ vacuos habuisset. Nam fluminis aggeres, impositaque aggeribus castella perpetuis ignibus collucebant: renidebant dispositæ per ripas armatorum cohortes: igneæ per Scaldim naues, incendia impunè vomitantes, incertum erat, ludos ne darent, an dolo grauidæ perditum venirent.

& ex armatis per ripas,

Augebat speciem conspectus, ac pompa Ducum militumque, longo in ponte splendentibus armis, promp-

1585 promptis telis, explicatis vexillis emicantium: omnia demum ad ancipitem noui theatri voluptatem composita, & horrorem incutiebant, & oblectabant: ijdemque metuebant, & metus sui materiâ fruebantur. Iamque nauium classis duobus passuum millibus à ponte aberat, quum, qui eas agebant nautæ, clauos moderati, per medium Scaldis alueum direxere aduersus pontem cuniculis instructas naues, minore aliarum curâ: statimque accenso fomite, in scaphas desiliere, successum procul obseruaturi. Et illæ quidem rectoribus destitutæ non eundem cursum tenuere omnes. Pleræque ex minoribus aut impegêre in obiectas procul à ponte machinas cuspidibus præmunitas: aut ad terram appulsæ, ripis adhæsere. Ex quatuor autem cladem vtero gerentibus, vna medio in amne, acceptâ per rimas aquâ, emisso tantùm fumo, ac fulgore, absorpta est, alteram, ac tertiam, Calloum versus (nam illic altius rapidiusque ferebatur amnis) subcrescens à Brabantia ventus ad Flandriæ ripam adègit, ac fixit. Neque sors melior quartæ videbatur in eamdem propemodùm Flandriæ oram obuersæ, inque extremam fluitantium machinarum partem violenter impactæ. Itaque Regij, excusso iam timore, præsertim quòd languebant in cimbarum multis, & extinguebantur ignes; ad mirabantur hostium consilia, tamque magnum successu nullo apparatum militaribus iocis irridebant. Quum ausi nonnulli è Flandriæ ripa, nauium vnam illic hærentem scandere, quid tandem lateret intus, spiculis scrutabantur. Quum ea, quam dicebam postremo loco, nauis vt erat alijs vastior, ac validior, cuspidatas facilè machinas eluctata, perrupit obstantem molem, ac minax in pontem ferebatur. Tunc verò sublatis clamoribus, rediit militi sollicitudo & cura. Et Alexander, qui diuiso in partes animo, nunc maritimam à Lilloo classem respectabat, nunc in Antuerpiensium conatum propiùs intendebat, ad eos clamores, illuc, quò tendere incendiaria nauis videbatur, statim conuolat: imperatque nautarum alios, eâ conscensâ, ligna spargere, atque ignem extinguere: alios contis hastilibusque perniciem procul auertere. Stabat ipse in ligneo castello, quod palationis è Flandriæ ripa pars erat extrema, eique principium naualis pontis adnectebatur. erant cum illo Rubasius, Caetanus, Billius, ac Vastius, alijque ordinum ductores, præter loci præsidiarios. Inter quos Hispanus signifer, Farnesianæ aulæ vetus, nec ignarus consimilium machinarum, saluti Alexandro fuit. Nam siue is exploratum haberet, quantum in ea arte præstaret Iambellus, cui quid accidisset in Hispania, forte inau-

Flotte

Flotte

Steccata

Naues propius accedunt.

Irrito successu minorum,

& trium ex maioribus.

Quarta à flottis retinetur.

Inde Regiorum sollicitudo in iocos versa.

Sed flottis à quarta perruptis redit metus.

Accurrit ad auertendam a ponte nauem Alex.

Ipsum remouere a ponte conatur hispanus signifer.

inaudierat: eoque molem illam ex irati hominis officina prodiisse suspicaretur. siue non humana id ageret ratiocinatione, sed iniecta à Deo mente, cui decretum iam esset, tam forti pioque Duce Antuerpiam capi, Alexandro propior factus, enixè illum rogat, vt quando iam, quæ in rem præsentem vsui forent, opportunè mandasset, subduceret inde se, neue loco minimè tuto crederet vitam suam, ex qua miles omnis, ac militia ipsa vitam traheret. Sed reiectus, quum iterum, ac tertio instaret, nec audiretur, ad genua illius accidens, *Per ego,* inquit, *salutem tuam, Princeps, quam video periculo proximam, oro quæsoque, consilium semel à seruo cape.* simul hæc dicebat, simul arrepta reuerenter eius veste, vt se sequeretur, imperans obsecrabat. & Alexander insolitam hominis libertatem altius quàm hominis imperium interpretatus, monenti demum paruit: sequentibus illum Vastio, & Caetano. Vixque in Marianam arcem ad Flandriæ ripam intulerat pedem, quum repentè horâ præmensi temporis iam admotâ, ferale nauigium horrendo vsque adeò fragore concrepuit, vt ruere cælum, misceri superis infera, ipsa quasi terrarum moles videretur. Nam eiecto, inter fulgura tonitruaque, lapidum, catenarumque, & globorum nimbo, ea secuta est admirabilis strages, quam non aliter euenire potuisse quis credat, nisi quia euênit. Castellum, cui tartarea nauis incubuit, pontis septa Marianam versus arcem, proximum castello naualem pontem, milites, nautas, Duces, tormenta vbique multa, arma, ac tela, vno omnia inuoluta impetu in sublime violenta vis rapuit, dispersitque quasi ventus folia. Scaldis prodigiosè dehiscens, fundi ima patefacere primùm visus, mox super ripas effusus, atque aggeribus æquatus, Marianam munitionem vno pede altior impleuit. terræ subsultantis motus ad nouem passuum millia vires, ac metum extendit. lapides & quidem sepulcrales, ac prægrandes, mille passus procul à flumine reperti, humo palmis alicubi quatuor infixi. Sed nulla, quàm hominum miserabilior clades fuit: quorum alios inferna vis ignium, aut illicò perussit, aut secum ipsos furiali occursu collisuque commisit: aut inter lapides, ac ligna sublimes euibrauit, mox proiecit, atque afflixit ad terram, aut in aquis extinxit. alios pestifer halitus, cætera incolumes exanimauit: non paucos sublatus amnis ardentium aspersione aquarum diu torsit: multos redeuntium saxorum tempestas oppressit, ac non neminem sepulcrales ipsi lapides prostrauerunt simul, ac tumularunt. Nec tamen in tam luctuosa tragœdia ludos facere omisit dira,

hæc

1585

Reiectus instat:

ac penè cogit.

Recedit a ponte Alexander:

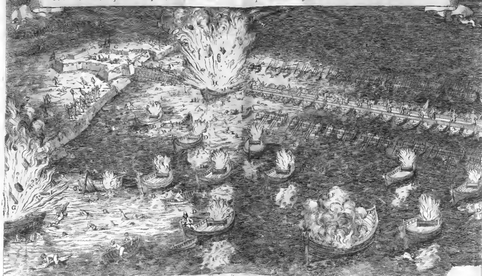
& simul erumpit è naualı cuniculo pestis.

Prodigiosa vis eius.

Varia mortis genera.

Pontis Antuerpiani fractura

A *Pons* B *Flottæ ante pontem* C *Arx S Mariæ*
D *Naues septendecim Antuerpia in pontem immissæ*
E *Quatuor ex his maiores ignem foris, intus cuniculos portantes*
F *Vna ex maioribus, extincto aquis igniario, in fumum abit*
G *Altera, et tertia, ad ripam uento impulsæ, ruinam euomunt*
H. *Quarta ponti impacta magnam pontis atq; hominum stragem edit*
I *Pr. Parmensis, Caetanus, et Vastius humi strati, à relabentibus saxis, trabibusq; sauciantur* K *Tuccius Centurio sublimis elatus, demissusq;, ad ripam enatat* L *Adolescens prætorianus ex medio ponte in alteram ripam uiolenter infertur*

1585 hæc Erynnis. Vicecomitem Bruxellensem subita vi è naui pulsum eiaculatumque, nauis alia longè posita, in quam transuersus offendit, innocenter excepit. Centurionem Tuccium armis grauem è Mariana munitione sustulit auernalis hic turbo, ceu leuem per aera paleam: libratumque aliquantisper, medio in amne deposuit. quem ille, vt erat nandi haud ignarus, loricâ exutus, ac patrocinio tectus magnæ Dei Matris, cuius spe multâ implorauit opem, integer incolumisque tranauit. Plus adhuc viæ confecit adolescens ex prætorianis Alexandri militibus: namque è ponte abreptus procul à Flandriæ orâ, in alteram Brabantiæ ripam, magna fluminis parte transmissa, deportatus est, humero solùm, quo terræ incubuit, sauciato. narrabatque, quum fluuium superuolitans raperetur, visum sibi fuisse globum se esse, à tormento excussum bellico: adeò à tergo propelli se incitatissimè sentiret. Sanè suspicio tenuit aliquos ex ijs, qui inde superstites euasere; quisquis hominum furialis machinamenti faber fuerit, illum non ex nostrate materia perniciem fabricasse, sed ex inferorum fornacibus accendisse feralem ignem: tonitrua, ac fulgura haud dubiè de cœlo magicis carminibus euocasse: pestilentem halitum non aliundè, quàm ex auernali lacu attraxisse: & aquam ipsam præter morem modumque peturentem, è palude nempè stygia deriuasse. Vsque adeò FAMILIARE est hominibus, supra vires humanas credere, quidquid supra captum illorum sit. Iam mortuorum numerum ad octingentos ascendisse, præter saucios, membrisque captos sanè perplurimos, scribit Vasquius hispanæ legionis instructor: nec pauciores commemorat Tuccius, vterque cladi præsens. in quibus cum militum, præcipui fuere, ordinumque ductores haud pauci, tum omnium iacturam mors Rubasij, Billijque, quæ in eodem castello contigit, vnde abierat Alexander, facilè superauit. Gubernauerat Frisiam Gaspar Roblæus Lusitanus, ex Belgæ vxoris dote Billij dominus: tunc germanæ legionis Præfectus, ac turmæ ductor. vetus, si quisquam alius, experrectusque miles, fidus consilio, & carus in paucis Alexandro, qui collata vni filiorum legione, alteri turmâ, amorem patris extendit in liberis. At in Robertum Marchionem Rubasium multa concurrebant. vetus illi à Melunia gente claritudo: opes per se amplæ, & accessu Principatus, quem proscripto fratre, Alexander ei ab Rege impetrauerat, amplificatæ. authoritas domi militiæque, ab Artesiæ præfectura, & ab equitatus magisterio permagna: quam & maiorem ipse successoribus reliquit, primus inter equitum

Ii 2 Magistros,

Marginal notes (left): ipse scribit; Franciscus Leodiensis; Sergente mag.; Prim. Espinoi

Marginal notes (right): euentus aliorum varij; Aliquorum de hoc machinamento iudicium; Numerus mortuorum; in quibus Billius, & Rubasius, eius elogium

Magistros, cui annuente Alexandro, inclinari cœptæ sunt lanceæ, honoraria equitum salutatione vni exercitus Imperatori ad eam diem reddi solitâ, id quod in morem ab eo primùm tempore inductum est: impetratumque aliquot post annis, vt equitum Magistro equestria etiam vexilla submitterentur. Porrò militaris animus haud in alio confidentior, aut fortunatior: eoque sæpius à Fœderatorum partibus, cum quibus aduersus Regem aliquando bellauerat, ad reditum inuitatus: interim, vti consiliorum viriumque conscius formidabatur. Cumulabat hæc Alexandri Principis in eum amor, quem debere se illi Alexander existimabat ob Vvallonum prouincias, eius in primis exemplo, ad obsequium reuocatas: ob insidias sibi ab illo detectas, oppressasque: atque ob incomparabile studium, reuerentiamque, qua homo cetera superbus & contumax, Alexandri nomen cum perpetua deuincti oppignoratique animi professione, propemodùm adorabat. Sed Rubasij, aliorumque plurimorum neces non ab hac solùm ad pontem naui, sed etiam ab earum altera, quæ ad terram hæserat, pestemque non sine clade multorum euomuit (nam tertia pariter ad ripam frustrà fuit, corrupto aquis igniario) secutus dies miserabiliter patefecit: ea nocte satis cuique, quod priuatim lamentaretur, apud se fuit, in magno vbique sauciorum gemitu, perculsis amentibusque omnibus, ignaris vitæ sociorum, ignaris & suæ. Auxitque terrorem credita Principis Alexandri mors. Quippè conspectus postremùm fuerat in castello, quod primùm comprehendit flamma, consumpsitque. recursabant animo verba, quibus ille Antuerpiano exploratori multis audientibus affirmauerat, Pontem sibi futurum aut tumulum, aut gradum ad victoriam. videbaturque, nimium ex vero lethum sibi, ac locum præsignasse. Et sanè Alexander quamquam procul à ponte, nunquam tamen propior morti fuit. Namque illum in aditu Marianæ arcis, moti aeris pulsu ceu turbine circumductum, simul ingruens in galeam humerumque trabalis sudes afflixit ad terram. repertusque stricto cum gladio, attonito similis, iuxtàque Vastius Alexandri genua complexus, nec procul Caetanus ictu lapidis capite sauciatus. Mox redditus sibi Farnesius, vbi tot circum se vidit prostrata militum suorum corpora: vbi miserabiles audijt lamentantium voces, queis alij pontis trabibus infixi pendentesque, alij saxorum tumulo tecti, aut cippis semisepulti, opem sociorum implorabant: vbi stragem pontis aspexit, septorum partem in frusta comminutam, castelli molem funditus excisam, tresque vicinas naues fluuio haustas:

1585

& alij.

Immo & Alex. ipse inter mortuos non temerè computatus est.

Periculum eius,

& dolor visa suorum strage,

Steccata

1585 haustas: quique his institerant, classiarios, stationarios, eo-
rumque præfectos, omnes eâdem clade oppressos accepit, per-
contantique anxiè de Rubasio, nihil certi reddebatur; dolore
ille quidem altè perfossus, animo tamen nihil inde demisso, animo tamen erectus,
desertus licet à caris fidisque commilitonibus, in tanta ope-
rum iactura, in omnium desperatione, vnus ipse erectus ex-
celsusque, ac toto illo infortunio maior, adiunctis secum Mon-
dragonio, Carolo Mansfeldio, Camillo Capisucco, alijsque,
qui à tempestate integri ad Alexandri periculum aduolaue-
rant: mox superuenientibus Georgio Basta, Cæsioque, expe- stationes
dita cum turma, ad tonitrua fulguraque è vicino accitis; cir- circumit,
cumire stationes, naues, castra: saucios in Beuerense valetu-
dinarium deportandos in primis curare: ferre, quam cuique saucijs opem
tunc posset, opem: præsentiâ, alloquio, spe, solari: opinionem impendit,
cladis extenuare, multos quidem perculsos haud diffiteri, sed
redire spiritum, animum, vires: nec hostes à metu, quem
alijs incusserint, vacuos esse: vnde nec ausos vltrà tendere omnes præsen-
per eas tenebras, cladis ignaros, & sui anxios. vnum sollicitè tia, & alloquio
curandum, ne intercisi pontis aditum, quem hostibus nox recreat:
occultat, dies aperiat. Nimirum haud facilè dictu est, quan-
tum aspectus Alexandri oppressos militum animos subleuaue- & ad reparan-
rit, metumque à superuenturo hoste represserit. Iuuit oppor- dum pontem
tunius Manriqui aduentus cum Germanica legione, quam, animat;
post amissum Liefensuecum, properè Alexander euocauerat è
Geldria. PONS reparatur,

ITAQVE mira omnium conspiratione, præeunte Farnesio,
atque adeò nullo militum, Ducumque discrimine, reparando
ponti admotæ sunt manus. Non quòd ipse paucis horis resti-
tuendam putauerit multorum mensium molitionem: sed vt
pontis hiatu, instaurata palatione submissisque nauibus, vt- in speciem ad
cumque clauso, speciem operis non interrupti hostibus manè fallendos hostes;
exploraturis obijceret: haud ignarus, huiusmodi oculorum
ludibrijs subiectam esse militiam, vt potè suspicionibus timo-
ribusque semper exercitam: eoque FACILE trepidare oculos,
non stantibus animis. Et verò quam volebat, obiecit ille spe-
ciem: namque per summam in eo noctis reliquo festinatio-
nem, trabibus, quæ fluitabant, repositis, nouisque arrectarijs
palis, transuersarijs longurijs, quæque alia ad subitum vsum
aderant, in flumine adactis, ac nauigijs interiectis; tanta mo-
lem opportunitate reparauit, dispositis super eam militibus, & fefellit;
tympanisque, ac tubis occinere perpetuò iussis; vt hostium
classem, quæ si è Lilloo properasset, haud dubiè temporarium
pontis

pontis supplementum perrupisset, vana illa imagine tunc quidem fefellerit, atque ab aggrediendi consilio retardauerit: postea verò, firmato in dies opere, etiam à facultate deterruerit. Et sanè Farnesius maiori ne inconcussi animi altitudine pontem refecerit, an prius struxerit, incertum reliquit. Rex quidem, actis ei ob eam causam amplissimè gratijs, manu adiungit sua, *Deesse sibi verba, quibus in eo rerum perditarum articulo, constantiam eius, celeritatemque commendet*. Neque tunc defuere, qui molem in Tyri olim obsidione super vndas elatam, atque ab incendiaria hostium naui disiectam recordati, cum Macedone Alexandro Alexandrum Parmensem non absurdè aequiperite componerent. Nam neque Antuerpiam maritimâ gloriâ infra Tyrum differebant: neque Scaldim minore latitudine fluere, quàm flaret illic Tyrium quatuor stadiorum mare, & viam per aquas attollere, iactis promiscuè lapidum cumulis, congestisque totis in fretum siluis, fuisse quidem vastius, ac manuum denique multarum opus: at ponte inter vndas arte contexto, flumen non minoris quàm mare magnitudinis coërcere, ingeniosius enimuerò & accuratius videri. certè Tyriam nauem bitumine ac sulphure grassatam, longè Antuerpianæ posthabendam, igne, halituque, saxisque, & vsentibus aquis, hoc est elementis omnibus pugnanti. Et tamen aduersus excidium hoc magnum, vnâ minimùm nocte reparatam fuisse à Parmensi molem, continuatumque ad victoriam vsque constanter obsidium: quum alterum animi ægrum, discessumque meditantem fortunatus, vt cetera, nauium aduentus è Cypro; in opere continuerit, ac victoriæ tandem admouerit. Vt proinde conficerent, collatum cum Macedone Parmensem, in huiusce structura, ac reparatione molis videri non imparem; &, si par claritudo scriptoris accederet, fore vbique parem. Secuto die, quum nusquam hostes apparerent: atque ab exploratorijs cimbis ea ipsa nocte Lilloum versus ab Alexandro dimissis, certò referretur, hostium classem nihil mouere, ignaram videlicet victoriæ suæ, ac mente diuinitus auersâ, visum est, curam humandis corporibus impendi, renouata exercitus commiseratione, dum alij propinquos aut amicos agnoscunt, atque humo tegunt: alij inter ignotos secernunt suos, & materiam doloris quærunt: omnes autem è ferali illo, ac miserando truncorum corporum, auulsorumque capitum, aspectu, auctâ in hostem ferociâ, mærebant simul, & minabantur. Rubaij cadauer è naui, vnde pendebat, raro agnoscente, demissum, Alexander ingesto qualicunque tunc quidem tumu-

Marginalia:

1585

magna inde laude relata,

Iam. 6.

præsertim à Rege,

Curt. l. 4. Arian. lib. 2.

Comparatio Alex. Parmensis cum Alex. Macedone in reparatione pontis,

Alex. Maced.

Alex. Parm.

Al. Mac.

Curam ad humanda suorum corpora vertit Alex.

Rubasio tumulum ipse componit.

1585 tumulo, non sine lacrymis ipse composuit, gratâ per exercitum, & pietate in militem, & communione doloris. At Billij corpus diu conquisitum, non nisi post aliquot menses, quum pontis moles deponeretur, innexum tigno repertum, indicio aureæ catenæ, quotidiani eius gestaminis, agnitum est, atque Antuerpiæ honorificè tumulatum.

Billij corpus sero repertum.

HOSTIS interea, etsi minore iam spe aperiendi sibi per pontem viam, nihil tamen animo aut consilio destitutus, haud omittere cœpta, & simul aliunde tentare aditum statuit, maiore quàm vnquam vi: nempè Scaldi extra ripas, ruptis aggeribus, effuso, quæsitâque per campos nauigatione, si per fluminis alueum negabatur. Nec apparatum bellicarum nauium, quæ magno artificum, atque operarum strepitu fabricabantur Antuerpiæ, quæque à mari in dies apparebant, ignorabat Alexander, consilium interpretabatur. Itaque erecto ad nouum prælium animo: suppletis primùm, qui desiderabantur, Centurionibus, ac Præfectis: habitâque ante alios ratione hispani signiferi liberatoris sui, regium equitatum in magna Procerum contentione, Marchioni Vastio gubernandum tradidit, donec Magister equitum diceretur ab Rege, Rubasij loco. cuius ob mortem quoniam & Artesia prouincia, & Hesdini præfectura rectoribus carebant, inter competitores sanè complures, pro illa Comitem Henninium, pro hac Adrianum Gomicurtium enixè Regi commendauit. Sed hæc aliquantum ab Rege dilata sunt; regimen equitatus statim Vastio confirmatum est. Præterea è vicinis oppidis parte præsidiorum euocata, ac tormentis aliquot inde traductis, augere munitiones castellorum aggerumque festinauit: impensâ in primis curâ in Couenstenium aggerem, in quem ferri hostium consilia suspicabatur. Etenim à Lilloo, ac paulò etiam suprà, extenditur Antuerpiam vsque, per Brabantiam campus depressior, eoque stagnantibus aquis ac cœno interdum inuius, nisi hominum industria elatis inter eas paludes aggeribus, factitiæ suspenderentur viæ, quas Contradiccos Belgæ vocant. Vt enim fluminum aggeres, qui & aquarum obices, & viatorum itinera sunt, Dicchi Belgis dicuntur; ita quæ in hosce flumentanos aggeres, tanquam in vias militares, semitæ transuersariæ contratendunt, Cotradicchi appellantur. Horum maximus à Couenstenia villa, Couenstenius agger vulgo dictus, à Stabruco pago ad Scaldim vsque, tribus circiter milliaribus protenditur. Hunc iam corruptum, atque intercisum reparauerat ante Farnesius, & altiorem latioremque labore sanè summo restituerat: nempe vsui futu-

Aduersus nouum Antuerpiensium consilium

parat se Alex.

Prius supplet militum præfectos, qui desiderabantur,

Artes. Hesd.

tum castella & aggeres amplius munit.

maxime ad reparandum Couenstenium aggerem

vulgo Contradiccum, incumbit,

duas ob causas

futurum, vt pars exercitus, è Stabruchi statiuis ad aggerem Scaldis transcenderet, atque inde ad nauale pontem accurreret, perque pontem ad Beuerensem exercitum commearet, eoque continuato traiectu, Brabantiæ Flandriæque castra coniungerentur. Accessit alia tunc quoque muniendi huius aggeris causa: nimirum vt, si hostes à Lillo per inundatos agros nauigare Antuerpiam cogitarent, Couenstenij aggeris obiectu retardarentur. Hoc verò ipsum, quoniam in præsentia ausuros hostes magnoperè verebatur Alexander, relictâ Carolo Comiti Mansfeldio naualis pontis, quæ Rubasij fuerat, præfecturâ, ipse curam in Couenstenium aggerem sedulò intendit: cumque trabium fulcris, fascibusque, & congestitia humo firmatum; castellis aliquot dorso impositis, communiuit. Erat iam propugnaculum à Mondragonio cœptum in Scaldis aggere, in quem Couenstenius limes incidebat, à Sancta Cruce, ob loci figuram, appellatum. hoc absoluendum, tuendumque sibi Mondragonius seposuit. Alexander tria in aggere designauit. Primum longè à Mondragonio mille omninò passibus, apud Couenstenij, nobilis Antuerpiensis, ædes, extrui defendique à Camillo à Monte imperauit, dictumque est à Diuo Iacobo. Alterum, post tantumdem ferè spatij, Valentinus Pardiæus Mottæ dominus, Alexandri iussu excitauit, ab ipso Mottæum, ac plerumque Diui Georgij nuncupatum. Sed absente postea Valentino, intrauit illud Michael Benittus, vetus hispanorum Centurio, quinque & triginta continuis annis stipendia meritus. Tertium, quia palis extra aggerem porrigebatur, à Palata primùm; postea à Victoria dictum, Ioanni Gamboæ attribuit. Apud Stabrucum verò, quò desinebat agger, propugnaculum Mansfeldius extruxerat castris suis proximum: eique Camillum Capisuccum, cuius statiua non procul aberant, Alexander adiunxit. Feruebat mira hæc Couenstenij collis munitio, castellis modica ex area, & penè nulla, certatim exurgentibus, ac velut in aëre sublimibus, & suspensis. quum scisso Scaldis aggere suprà ab Antuerpianis prope vrbem, infrà ab auxiliari classe apud Lilloum, campisque Brabantiam versus ingenti aquarum copia, atque altero iam Scaldi, latè inundatis; patuit hostis consilium admouendi naues contra Couenstenium aggerem, eoque obice fossoribus aperto, atque adeò factâ per nouum alueum remis viâ, irrito irrisoque Farnesiano ponte, Antuerpiam nauigandi. Atque, vt huiusce consilij adhuc dubios, certè distractos, eoque impares haberent Hispanos, polliciti erant Hollandis Zelandisque auxilia-

castella eo in aggere mire fulcit

Contradic.

Petr. Ernest.

Et hostes aperto Scaldis aggeribus,

partem fluuij in vallem deuoluunt, per quam naues è mari Antuerpiam deuehantur

1585 auxiliaribus suis obsessi Antuerpiani, quo tempore Couenstenium nauibus illi à mari, ipsi ab vrbe aggrederentur, se in Scaldicum pontem, nouis machinamentis, impetum facturos: iuratis Iambello, eiusque sulphuraria cohorte, Non antè desituros, quàm assiduè pertentatam, concussamque pontis molem alijs alijsque arietum impressionibus, planè proruerent. *Simul classis mari apparet.*

Holland. & Zeland. Ergo, vt inter eos conuenerat, auxiliaris centum quinquaginta nauium classis bifariàm distributa, partim in agrum alluuione vndantem, Holachio ductore, à Lilloo intulit se, proque loci arbustis, mali arborésque nauium apparuere, densiore silua: partim sub Iustino Nassauio Scaldim percurrens, nunc exscensionem ad Brabantiæ, nunc ad Flandriæ ripas ostentare: nunc aduersus pontem, rectà inuehi. Nec alijs artibus Holachiani interdum aduersus Sanctæ Crucis propugnaculum tormenta dirigere: sæpius in Couenstenium aggerem aggressionem minari: denique partes in omnes, armorum strepitum, metumque circumferre. intentis ad hæc, armatisque semper Regijs: Alexandro ipso modò pontem insistente, modò ad Couenstenium limitem conuolante, nec vnquam die noctuue somnum capiente. Id autem postquàm diebus aliquot, præsertim Holachiani quasi iam iam aggerem aggressuri continuauerant, animaduertentes à stationarijs, seu toties ostentata aggressione delusis, seu longo vigiliarum labore fatigatis, ad arma segnius accurri; intempesta nocte, viso circa Antuerpiam igne, quod vtrinque inuadendi signum erat, repentè circiter quingenti silentio Couenstenium aggerem scandunt inter Palatæ, ac Diui Georgij propugnacula interiectum, vbi Benittus stationem Hispanorum habebat: interfectisque primis stationarijs, quos semisopitos repererunt, ipso Centurione grauiter sauciato, interemptoque Centuriæ Instructore defensionem ausis, reliquis ad tutiora vtrinque castella confugientibus, aggeris iam partem obtinebant. succedebantque è nauibus alij, Holachio submittente, (erant enim supra duo classiariorum millia) quum è proximis stationibus hispani Centuriones Ortizius, & Verdugus, mox è Palatæ castello Gamboa Tribunus, cum hispanorum promptissimis accurrentes, restituto prælio, non modò ex aggere deiecere hostes, sed etiam naues ascensuros insecuti, complures eorum aut ferro cominus, aut nautes pilarum grandine eminus confecere. Quin & tormenta è Diui Iacobi propugnaculo in aggressores conuersa submersere naues quatuor propiùs admotas, omnesque iniectus ex alijs munitionibus metus absterruit:

pars eius per inundatos campos fertur in Couenstenium aggerem,

7. Maij

pars per Scaldim in pontem.

Couenstenius inuaditur,

felici Holachianorum principio

Sergente

Greg. Ortiz. Ioannes Verdugus

Reijciuntur,

KK

non modica eorum clades

ruit; illata hostibus haud magna quidem clade, quippè eorum cæsis paulùm supra trecentos, præter eos, quos in nauibus demersos aiebant, quosque aut nandi rudes, aut armis graues flumen hausit. Maior clade querimonia Holachij fuit aduersus Antuerpianos, qui signum ad inuadendum prælatis ex turri facibus edidissent, & tamen ad persequendam, quam ipse victoriam inchoasset, ex composito non adfuissent. Sed illi, nullum ab se facibus editum esse pugnæ indicium: Holachianos potiùs deceptos igne in Tolosana munitione fortè succenso, prælium festinasse affirmabant. Quamquam Alexander ad Regem scribens, aliundè rem trahit: opinaturque, Antuerpienses aggressionis Holachianæ dubios, expeditionem post principia distulisse, & quem sibi aditum successus aperiret, consultò expectasse. 1585

& maiori eorundem querimonia aduersus Antuerpienses.

Horum responsio.

Antuerp.

non satis probata Alexandro.

20. Maij

APPARATVS Fœderatorum

VERVM fuerint hæc prima leuiaque, nec satis vtrinque consentientia Couenstenij tentamenta. Sequitur iam, magna hostium conspiratione certamen, mihi tanto accuratiùs dicendum, quanto rarò aliàs in Belgio, audaciore loco, aut fallacioris alternatione victoriæ, aut nobilioribus audientium exemplis, aut præsentiore Cælitum ope, dimicatum est: exposita, ex vna parte, validiore, quàm ad illud tempus, nauium naualiumque sociorum classe; exprompto quantum Antuerpiæ, in eo non machinarum minus, quàm mercium emporio, quantum apud Hollandos Zelandosque foret virium potentiæque: extracto ex vrbibus arcibusque præsidiariorum robore, ad præliarem, ac decretorium publicæ libertatis diem, communi auxiliariorum, obsessorumque consensu, septimo Kalendas Iunias indictum: quo die Couenstenium obicem admota vtrinque classe inuaderent, perfossumque nauigaturæ annonæ aperirent. Ex altera parte Alexander, certus in hunc denique transuersarium collem vim belli totam effundendam, nouis tormentis in eius castella comportatis: loricâ ad vtrumque aggeris latus, à Sanctæ Crucis castello deductâ: ad castellum Mansfeldij in Stabruchi continenti situm (quæ duo erant collis extrema) palis longo ordine in aquam defixis, & tamquam vallo nauibus vtrinque accessuris obiecto, nihil in munitione loci prætermisit, quo consilijs hostium vbique præsens occurreret: atque, vt nauali super Scaldim ponte toties eluserat ad eum diem illorum conatus, ita altero hoc ponte super alterum in agris Scaldim fabricato munitoque, eorundem vires, Deo duce, frustraretur, ac nauigationis ex hac quoque parte aditum intercluderet. Nec distulere, vti condixerant, Antuerpienses

longe maximus.

ex parte Fœderatorum

ad inuadendum Couenstenium ab Antuerpia simul & a mari

26. Maij

Nec minor Alex. cura ad eum defendendum.

Antuerpienses vt hostem a Couenstenio auertant,

1585 pienses ad naualem pontem retentandum, Regios certè à Couenstenio auertendos nouis varijsque cum machinis apparere: quarum aliquæ densâ horrentiaque veruta, aut latas acutasque secures prætendebant è proris: complures incendium foris alentes, intra cuniculos fulmina occultabant. Quòd verò eiusmodi machinas experti iam erant, siue à flexu fluminis, siue à vento facilè ad ripas auerti, ac sisti; repertus est ex Iambelli officina Germanus, qui rationem obtulit, qua nauigium, non declinato vsquam medio, in pontem rectà incitaretur. Eam ego rationem hic paucis aperire non grauabor. Aptauit ille ad proræ latera sub aquis prægrande linteum, instar naualium velorum: quod expansum pariter sub aquas, velut explicatum rete seu nassa, prætendebatur naui: tum subter carinam deductum paulatim contrahebatur, donec sub medium puppis hinc atque hinc alligaretur. Sic velorum vsum Germanus inuertit; consideratque, quemadmodum illa, vento plena nauem impellunt, ità posse ab ijsdem, si aqua implerentur, nauem incitari, & (quod is maximè quærebat) rectà deferri. Namque immisso in medium Scaldis alueum nauigio, necesse erat, vt velum implente aqua extensum ante nauem, non solum eam pertraheret secum tanto violentius, quanto rapidius in medio fertur amnis, præsertim ab æstu relabentis Oceani concitatus; sed etiam eandem contineret, ne qua venti aspiratione è medio cursu transuersa abriperetur. Quippe ventus, qui summo in amne spirans inflectere in partes nauem solet, non eas vtique vires habiturus erat in depressiorem aquam carbaso inclusam, à qua, præter fluminis cursum, ac maris æstum, nauis ceu remulco, attrahebatur. Huic autem rapidissimæ incitationi sperauit ille nullam omninò molem, quantalibet stantem firmitate, adeò suffecturam, vt non ad eius pulsum arietis quatefacta, momentò collaberetur.

20. Maij Et iam sub mediam noctem Antuerpiâ emissæ prono amne rapiebantur; quas dicebam, naues numero quatuordecim: quarum sex, maiores & ex occulto noxiæ, reliquæ palàm incendium minabantur. Præibant, ducebantque illas paruæ rates septemdecim, vinctæ simul, innexæque, vtque erant perforatis carinis, grauante aqua, pede vix vno extabant à flumine, dolijs alleuantibus, ne haurirentur. eo consilio, vt ægrè ob seruabiles, præsertim inter tenebras, ad moles ante pontem fluitantes, securæ ab earum cuspidibus, quibus demissiores erant, accederent: perruptoque illo obice, sequentibus ad inuadendum pontem nauibus viam panderent. Sed euentu res caruit.

Nouis nauium machinis pontem aggredi parant.

inter eas vna prorsus admirabilis.

nauem

Adueniunt hostiles machinæ.

hoc apparatu.

1585 8. Apr.

Etenim Alexandri iussu, post acceptam superiore mense pontis cladem, consueuerant singulis noctibus, vigilum more, Scaldim percurrere biremes aliquæ, quas Anglus Centurio, oblatâ Alexandro operâ in id suâ, harpagonibus, atque anchoris instruxerat. Harum ad aspectum territæ præeuntes rates, distractæque, aliæ aliò, à rectoribus disparantur: interim à biremibus in maiores naues minorum ductu destitutas iniectis celeriter vncis, singulæ attrahebantur ad ripas, ibique anchorâ firmatæ, postmodùm innocuæ diffilicbant. Verùm quum occurri simul omnibus haud perinde posset, earum vna securibus armata in cuspidatum incidens munimentum ponti præstructum, postquàm paulisper mutuis vulneribus conflixit, sectâ demum obiectarum trabium malorumque compage, molem aperuit: simul ipsam à spiculis apertam, ac laceram flumen hausit. At quæ inuersis agebatur velis, nullis teneri harpagonibus, vncisue potuit, quin prærapido in pontem cursu per apertam fractæ molis viam, rectâ inueheretur. Ac licet milites, remotâ illicò è ponte nauium vnâ (nam ita dispositæ postremò fuerant naues, vt subduci ex vsu possent) liberum iter venienti recludere festinassent, ipsa tamen in proximam ei, quæ subducta erat, offendens, ineuitabili illam concussu fregit, obruitque. Atque hactenus Antuerpiensium machinamenta valuere. Namque in eas, quæ orto iam die secutæ sunt, incendiarias, sed minores naues, Anglorum æmulatione aliquot Itali, ductore Torello, per summam audaciam insilientes desilientesque, ad terram plerasque verterunt, ibique anchoris infrenarunt, tres aut quatuor elapsæ, sed remotis à ponte nauibus, apertâque patentem per amnem viâ emissæ, longiùs à ponte pestem euomuere. vtque singulæ, ruptis cuniculis, procul inde concrepabant, ita repetitis militum sibilis, festâque armorum concussione, terrore iam in ludum verso, explodebantur. Immò non defuit, qui interius artificium exploraturus, hostilem nauem ingressus, felici temeritate, reperto fomite non procul à destinato incendij loco ignem deferente, eoque protinus extincto, cuniculorum arcana introspexit ipse, & alijs admirabundis commonstrauit: ex quorum maximè narrationibus, quæ nos suprà memorauimus, accepta sunt.

Contra eas prouisum ab Alex.

Vna tamen flottas perrumpit,

Flotte

& viam aperit lynteatæ.

quæ non sine aliqua pontis clade pertransit.

Itali n. 15 Alexand. Torell. Fanen.

Aliæ idem tentant:

sed sine damno, & irrisæ.

& obseruatum in eis artificium,

SED breui noua incessit milites sollicitudo ab vltimo obsessorum conatu. Adhuc enim supererat vnum Antuerpianis machinatoribus telum, in spem nouissimam seruatum. Id erat insitatæ magnitudinis, ac formæ nauigium: cuius fundamentum pontonibus non absimile, trabibus in modum cratis ita con-

Vltimus ab Antuerpia conatus,

nauigium immane,

1585 contexebatur, vt relicta inter eas trabes spatia à vacuis dolijs complerentur, sustinerenturque facilius imponenda moles. porrò trabes ac dolia crassis piceatisque tabulis supernè constrata planum carinæ solum æquabant: lateribus quaquauersùm communitis loricâ impenetrabili, ac denso ordine muralium tormentorum. Super hanc verò nauim solido tabulato tectam, nauis attollebatur altera in castelli speciem, figuræ propemodùm quadratæ: qua classiarij vehebantur circiter mille, sclopis plerique maioribus armati, præter eos, qui aut in inferiore occultabantur naui, aut in sublimium malorum corbibus plumbeam velut è nubibus grandinem emissuri visebantur. In huius autem effectu nauigij, quo nullum aut operosius, aut impensius Antuerpiæ fabricatum est: siquidem menses in eo septem insudatum, nec minus centum florenûm millibus insumptum ferunt, haud dici facilè potest, quantum fiduciæ reposuisse visi sint Antuerpienses: adeò, vt circum portentosam illam mobilemque arcem admirabundi, deque successu iam securi, nomen ei, *Finem belli*, iactantius indiderint, & manare ad hostes confidentiam nominis consultò voluerint. Et tamen nullum eo machinamentum inanius vnquam fuit. Quippè Scaldi impositum, ac per flumentani aggeris scissuram apud Osteruelam in agros inundatos immissum, ægrè nautæ moliebantur: & vix Ordamo, cuius munitionem inuasit, admotum est, quum viciniori terræ ita inhæsit inseditque, nullâ vt arte nautarum, nullo naualium sociorum conatu auelli, aut alleuari potuerit. Adeò QVAE modum excedunt, speciem magis, quàm vsum habent. Idque satis experti sunt & Antuerpienses ipsi, qui machinam illam suam veriore vocabulo, *Perditas expensas*, ex inde appellauere: & hispani milites, à quibus post primum aspectum congressumque, militari ioco, *Carantamaula*, quasi ingèns spectrum, terriculumque puerorum, nominari cœpta est. Sed hoc postmodùm fuit, tunc autem quum illam è portu soluisse auditum est, creditumque inuehi aduersus pontem, (sic enim Antuerpienses credi volebant ad distinendos in ponte milites) profectò alia mens eis fuit, viresque omnes in nouum illud, quod fama pertulerat, monstrum sollicitè parabantur.

Gabbie

cui nomen finis belli,

sed à nullo fructu

postea appellatum est perditæ expensæ,

& spectrum puerorum.

interim sollicitos in ponte regios distinebat

HAEC autem tam multa, ac varia hostilium machinarum tentamenta dum in Scaldi Regios ex industria continebant, 26. Maij Couensteinius agger ab vtraque classe repentè inuaditur. Erat nauium summa paulùm supra ducentas. Ex quibus maiores centum fermè ac sexaginta, veterano milite, ac tormentis armatas

COVENSTENIVM aggerem inuadunt Fœderatorum classes:

1585

Aldegundius ab Antuerpia, matas ducebant, partim ab vrbe Consul Aldegundius, cum Iacobo Iacobio Antuerpianæ oræ præfecto, & Morgano, & Balfurio, Anglorum, Scotorumque Tribunis: partim à mari Holachius, cui aderant Iustinus Nassauius, Haulterius Valacriæ Gubernator, ac præcipui quique auxiliarium, Zelandorum, Hollandorumque.

à mari Holachius.

Reliquas minores naues onerauerant plerasque saccis terrâ, aut lanâ oppletis: multas fascibus arborum, trabibusque, & cratibus, & vallis, ad subitos aggeres excitandos, & loricas prætendendas: nonnullas plicatilibus ad exscensionem pontibus, ollis incendiarijs, factitijs ignibus, ac fabris fossoribusque instruxerant: præter eas, quæ rem cibariam Antuerpiæ destinatam abundè vehebant. Primus à Lilloo mouit beneficio accedentis maris Holachius, præmissis quatuor nauibus, pice, sulphureque, ac bellico puluere conspersis, quæ ab occultatis nauicularijs incensæ, naualium cuniculorum speciem referrent, &, velut primi in acie funditores, proturbarent è statione Regios, ac deterrerent. Et deterruerunt. Admotæ enim ad Couensteinium aggerem inter Diui Georgij, & Palatæ castella, (sectis antea subter aquas palis) vbi primùm in flammas ingenti cum tonitru, sed innoxio abiêre, veriti qui illic curabant stationarij, ne feralis sequeretur lapidum tempestas, dum se paulùm inde subducunt, strenui quique hostium è reliquis nauibus, in aggerem momentò emicant, vallum raro ea parte defensore scindunt, apertaque iam illic porta, semihoræ spatio, inter assiduos è Georgiano castello tormentorum ictus, casusque multorum, Holachiani circiter octingenti toto illo aggeris tractu potiuntur. Et quamuis post ea principia, è proximis propugnaculis Tribunus ipse Gamboa, & Padillia Centurio, cum plerisque stationarijs, interturbandæ hostium munitioni procucurrerint; tamen quòd eodem tempore Aldegundius, post impulsas in aduersam aggeris partem suas quoque incendiarias naues, admouerat illuc Antuerpianam classem, submittebatque ad sociorum opem integros & festinantes; frustrà conatus Hispanorum fuit. quippè cæsis Padillia, alijsque intrepidè decertantibus, saucius Gamboa, ac militum multi, recedere inde, & castella tueri ab effusa hostium multitudine consultius tunc quidem habuere. Et iam occupato, quantum inter vtrumque Diui Georgij, & Palatæ propugnaculum intercedebat, spatio, munibant se se certatim hostes, fixisque celerrimè palis, atque intertextis ramorum fascibus, ingestisque saccis arenâ confertis, altè vallum extulerant, idque selectis è proxima quaque naui maioribus sclopetarijs

Prius Holachiani præmissis incendiarijs nauibus,

ac absterritis stationarijs,

aggerem conscendunt.

S. Georg. & Palatæ

Simon Padill.

& adiuti ab Aldegundianis ex altera parte scandentibus,

cæsis ant. saucijs hispanorum præcipuis,

magno aggeris tractu potiuntur:

eumque communiunt:

1585 petarijs sollicitè armabant, præfectò Morgano. simul infinito propemodùm numero fossores vtrinque admoti ad radices, & cliuum aggeris, tantum ex eo subduxerant, aperuerantque, vt per quam parum alicubi iam deesset, ne vtraque pars inundantis fluuij iungeretur. Quin & Balfurius cum Scotorum cohorte, & Valacriæ Gubernator cum præcipuis auxiliariorum in Georgianum castellum, contento cursu, ferebantur, loco haud dubiè potituri, quod à præsidiarijs plerisque saucijs teneretur, ni obuius factus è suo Diui Iacobi propugnaculo Camillus à Monte, & cum eo Italorum, atque Vvallonum pugnacissimi arcuissent exultantem hostem: licet ipsi non intermissâ e nauibus densâ pilarum procellâ, à dextera sinistraque peterentur, sternerenturque complures. Sed multo atrocius confligebatur apud fossores. quos vt operis securos assereret, circumstabat auxiliaris miles. Ipsique in primis ex annonarijs nauibus mercatores, quorum intererat pandi viam mercibus Antuerpiam, instantiùs vrgebant operas, *vt festinarent, ac vires exererent, quando ex eorum manibus pendebat vnicè victoria: neu permitterent, vt aggestitia paucorum palmorum gleba, ad quam videlicet Hispanorum redactæ spes demum forent, tot fossorum millibus impenetrabilis, validam Hollandorum classem, ac libertatem Antuerpiæ moraretur*. Sed Regij tanto pugnacius, vt fossores ab opere auerterent, irruebant. Atque vt ad ima aggeris plerumque res agebatur, ita inter aquas pectore tenus concurrentes, nunc hastarum, gladiorumue mucronibus ictum rarò fallentibus confossi confodientesque, mutuò flumen cruore inficiebant: nunc contentius Hispani in scissuras ipsas, & patefacti alicubi cauernas aggeris irrumpentes, ibi ferociter operas obtruncabant, aggestisque earum corporibus hiatus obstruebant, adeò vt ijdem, qui aggerem viui aperuerant, occluderent mortui. Verùm abundanti præter modum operarum multitudini pluribus in locis aggerem fodientium, non ita occurri vbique potuit, quin pertinaci conatu tantum aditus alicubi apertum sit, quantum, secuto apertionem fluuio, ratis vna, cum aliqua alimentorum portione, vtcunque penetrauerit: quâ Holachius ipse conscensâ, ductoque secum Ferrante Spinula, paulò ante capto, ac paucis pòst diebus extincto, Antuerpiam lætis vocibus impleuit, *In manu iam esse victoriam: perfossum Couenstenium obicem, patère nauibus aditum, ac secuturam mox annonam, cuius primitias in ea rate viderent, et in captiuo illo argumentum victoriæ prægustarent*. Enimuerò creditâ statim victoriâ, tota vrbe discursum, alij properare ad portum

Montiu

simul fossores ad aggeris radices vtrinque admoti illum aperiunt

Alij castellum inuadunt

Sed reijciuntur.

Pugna acerrima apud fossores.

qui ad opus animantur

& quamuis multis eorum, & auxiliariorum multum cæsis,

præualent tamen,

& scisso alicubi apertoque aggere ratis vna pertransit,

& Antuerpiam ceu partæ iam victoriæ nuncia exhilarat.

portum, annonæ aduentum opperientes: alij Holachium frequenti corona circumstare, pugnam, cæsos, saucios, percontantes; multi publica lætitiæ signa edere, festo tormentorum ærisque campani sono gestientes: ignari, quid serus vesper allaturus esset.

Palatæ castellum periclitatur:

Gamboa

P. Ernest.

At Couenstenio in aggere, auctis Fœderatorum militibus, quorum non pauciores bis mille, ac quingentis iam conscenderant, res Catholicorum in arcto erant: in primisque Palatæ castellum, saucio Gubernatore, periclitabatur. Etenim partem eius extra aggerem palatione sustentatam tormenta è nauibus decusserant: & hostium munitio inter ipsum, & Georgianum propugnaculum interiecta, transcensum atque auxilium Georgianorum morabatur. Nec defuerat Mansfeldius (cuius imperio Brabantiæ ora regebatur) à Stabruco, quamuis nec inde satis liber accessus ad Palatam, milites illuc alios integrosque submittere. Sed eorum multis ab assiduo è nauibus contectu pilarum, ignium que missilium prostratis, aut absterritis, hærebat animi dubius: progressusque à castris ad suum in aggeris capite propugnaculum, quid in re præsenti opus foret, raptim anxièque cum aliquot militiæ primarijs consultabat. Ac multi quidem haud probabant, certam in perniciem dari milites collineantibus expositos, & amisso vallo improtectos. noctem potius expectandam, quo tempore parem iaculatoribus fortunam fore, & inter tenebras etiam nudos tegi. Contrà alij, nihil cessandum existimabant, sed enitendum, vt in Palatæ castellum quoquo modo inferrentur aliquot tormenta, atque inde milites continenti agmine in hostilem munitionem Palatæ proximam emitterentur. Non pauci, hostium audaciam, & Regiorum metum referentes in Alexandri Principis absentiam, hunc aiebant festinatis nuncijs accersendum: neque dubitandum, quin eo præsente omnia in expedito forent. Sed, vt in huiusmodi rebus euenire solet, multi consilium dabant, pauci periculum subibant. Erat inter eos Camillus Capisuccus, Italicæ legionis Præfectus. hunc in illo conuentu compertum habeo, ceteris animosius dixisse, & fortia verba factis adæquasse. Nam, damnatâ omni morâ, *Quid aliud esse* aiebat, *aut noctem, aut Parmensem Principem opperiri, quàm spatium scindendi aggeris, ac transmittendi commeatus hosti præbere? quo transmisso, quid vltrà opus fore nostris armis? At milites cæde sociorum timidos ægrè in hostem ire: &, vel si libenter eant, frustrà, atque in exitium ituros. Profectò se non aliquid sibi, ac legioni suæ supra ceteros tribuere: tamen Parmensi*

De eius auxilio propere consultat Mansfeldius.

Variè differitur.

Capisuccus offert se, legionemque suam ad opem ferendam:

obstri-

1585 *obstrictum, deuotumque se supra ceteros non negare. Inde sibi præ alijs audendi incitamentum. Itaque, quidquid ceteri aut dubitent, aut caueant; poscere se, ac legionarios suos copiam exeundi in hostem, paratos aut in fronte agminis, si ceteri sequi velint: aut si differant, & gloriam solis relinquant, solos in hostium munimenta inferre signa pariter, & victoriam. Notos sibi militum suorum animos, notas & vires. ab huiactantiæ se, ac temeritatis absolui. sperare autem fore, vt, quæ inter consultandum magnifica dicuntur, in acie fortia prebentur. Quod si secus belli sors tulerit, sibi quidem haud inglorium fore, militiæ suæ annis nouissimum hunc diem imposuisse. Sed meliora non dubiè præsumenda ijs, quibus iam toties adfuerit & manifesti Numinis præsentia, & causæ sanctitas, & Alexandri nomen.* Aderat hæc dicenti eius legionis Centurio Instructorque Siluius Piccolomineus: cuius per hæc tempora Octauium filium Amalphitanum Ducem, austriaca per Germaniam, perque Belgium arma intrepidè, fortunatèque moderantem, crebrò in præsentis æui annalibus posteritas leget.

Idem confirmat instructor eius Piccolomineus;

Siluius Hic, quoniam eadem, quæ Camillus, nec minori contentione adseuerabat: proque legione fidem suam audacter interponebat; Mansfeldius, cui gratum id acciderat, atque ex eorum aspectu, quos secum duxerat Piccolomineus, benè de successu coniecerat, iubet illum trecentos ex ea legione milites seligere, atque extemplò adesse. Agebant in vicinis Stabruchi contubernijs ex hac Italica legione centuriæ sex: nam reliquæ Scaldicum pontem stationariæ defensabant.

qui ad hanc opem legionarios suos,

Ex his apud Stabruchum centurijs Piccolomineus trecentos carptim delectos missosque, sub Centurionibus notæ fortitudinis Marco Magdalenio; Ioanne Baptista à Prano, ac Ludouico Gambaloita, peralacres, ac pugnæ cupidos Capisucco Tribuno sistit: reperitque auctum nouis copijs Mansfeldium.

Roman. Neapol. Medio-lan.

sub tribus Centurionibus adducit ad Capisuc.

Duxerat eas Ioannes ab Aquila, hispanæ legionis, quæ Petri Pacij fuerat, inuicti animi Præfectus. Hic audito procul à Couenstenio sex septemue milliaribus, crebro tormentorum sonitu, ratus id quod erat, assumptis ex sua legione militibus fermè ducentis cum Bartholomæo Toralua, Michaele Cardona, & Gonzalo Castrio, veteranis impigrisque Centurionibus, obtulit intrepidè se, suosque Mansfeldio: poposcitque primum in ea aggressione locum.

Eandem opem offert Mansfeldio Aquila hispanorum Tribunus.

quem quum iam spe præsumpsissent Capisuccus, & Piccolomineus, instabant, ne Italorum virtuti, qui decus illud primi efflagitassent, secuti pòst alij præhaberentur. contrà Hispani, militiæ ius, & nationis in Belgio prærogatiuam obtendebant, in eos procliuiore Mansfeldio. tum Aquila, non tempus illud,

Contentionem de primo in ea aggressione loco

Inter Italos

& Hispanos.

Tribuni generosè componunt. exclamans, inter se, sed cum hoste certandi, apprehensâ Capisucchi dexterâ, *Eia*, inquit, *vir fortis, iuncti mistique in hostium munimenta contendamus: nationumque virtutem, perduellium exitio probemus*. Lætus ea militari lite, ac litis definitione Mansfeldius, aggressionem adornaturus iam erat; quum procul in altero aggeris capite clamores repentè attolli, atque à Sanctæ Crucis propugnaculo concursum propiùs fieri, magisque ac magis crebrescere tumultum admiratus, audijt aduenisse in aggerem Alexandrum. Detinuerant illum in ponte naues Antuerpiensium; nec inde, quamuis hostium classem adortam iam esse Couenstenium coniecisset indicio reboantium tormentorum, abire statim eum passa fuerat pontis cura. Donec, represso iam remissoque Antuerpiensium ad Scaldim conatu, aliquanto securior, suorumque ad aggerem periculo anxius, iubet Carolum Mansfeldium pontem, atque oram Flandriæ curare: ipse, tractis secum ducentis Hispanis hastâ armatis, sub Turrio Viuèro priscæ militiæ Centurione, iter ad Couenstenium (quod non minus trium horarum spatio à ponte distabat) tanto celerius intendit, quanto tristioribus per viam nuncijs, alijs super alios, euocabatur. At vbi iam præsens tam multos hostium, fossorumque super aggerem videt: suosque, vndarum ritu, modò inferre, modò nauium tormentis obnoxios referre pedem: simulque audijt à Camillo à Monte tot primariorum cædem, Georgiani castelli discrimen, ac desperatam propemodùm Palatæ defensionem, omissa vel modica verborum cunctatione, vbi celeritate factorum opus esset, Montio mandat, quæ per viam tormenta subduxerat ex Diui Petri Diuæque Barbaræ propugnaculis, illicò transferat in suum Diui Iacobi castellum, atque inde in naues indesinenter explodat: idem vt agat è Crucis munitione, præcipit Mondragonio: Viuèrum autem cum parte hastatorum in fossores, vicinum aggeris latus aperientes, immittit: tum ipse oculis, ac vultu præferens, quam collegerat animo, irarum nubem, contenta voce, ceu tonitru, adstantium aures mentesque perstringens, *Non suus*, inquit, *curæ est honor, nec Dei Regisque causa cordi est ei, qui me non sequitur*. Nec plura elocutus, inter Hispanorum hastas manipulosque, qui aderant, se conijcit, aciemque componit. Enimuerò ad eam vocem aspectumque, tanquam ad belli classicum, vidisses non modò primarios quosque, Ioannem Manriquum, Marchionem Bentiuolum, Comites Beuilaquam, ac Sfortiam Alexandri Principis affinem, aliosque honorarios bellatores, circa Alexandrum stipare se se, ac primum in pugna

Margin notes:
- 1585
- Ad Palatæ periculum aduolat Alexander, à ponte iam defensso
- *Petri Ern fil.*
- *Franciscus Turrius Viu.*
- ac multis in summo atque in imo aggere ordinatis,
- *Alex.*
- ad se sequendum suos inuitat.
- Sequuntur Imperatorè præcipui quique duces.

1585 pugna discrimen exposcere: sed etiam reliquos sparsim milites, confertos adesse, concussisque ferociter armis, non tam prælij quàm victoriæ expectare signum. Nec minus è Stabrucho Mansfeldius, quum iam obseruasset, mouere ex altera parte Farnesium, satis hoc hortamenti ratus, *Bene est*, inquit, *commilitones. Omnia, Dei benignitate, conspirant ad victoriam. Hinc Aquilæ auxilium tam opportunum, quàm non expectatum, diuinitus ad nos aduolauit: inde Alexander, dum res nostræ maximè implicitæ, arctæque forent, in tempore adfuit, nodum ferro incisurus. hostis in medio tenetur, vtrinque feriendus. Non sustinebit ille Alexandri occursum: ab eo fugatum, atque in nos obuersum nostra excipient arma, conficientque: atque adeò absoluti huiusce belli gloria penes nos demum erit*. Sic redintegrata est vtrinque pugna, si vnquam aliàs, ferox, ac memorabilis. Super aggerem non sanè septemdecim pedibus in summo latiorem, homines facilè quinque millia dimicabant. In hasce breuissimi limitis angustias coniecerat se Hispanorum, prouinciarumque belgicarum potentia. atque hic delectus est campus, in quo robur viresque partium sese colliderent, ac tum denique de Antuerpiæ possessione decernerent. Et verò non solùm locus necessitatem pugnandi tanquam conclusis caueâ gladiatoribus, imponebat: sed ipsi, animo truci deliberatoque, diem illum aut victoriæ primum, aut vitæ supremum destinauerant. Quin & iusiurandum addiderant Antuerpienses, quo publicè solenníque ritu vouerant, Non se, ab aggere, nisi perfosso, ac transmisso, recessuros. Et stabat à principio par feroci consilio pertinacia. Multis in locis tenebant aggerem Fœderati: ideòque non acie vna, sed sectis per manipulos congressionibus, ceu pluribus seorsim prælijs, concurrebant. Et tamen quum plerumque gladijs, aut hastis, non irrito armorum pulsu, cæderent sese; adeò nullo aut fugæ, aut trepidationis indicio, singuli vestigium, quod semel presserant, obtinebant, vt non nisi prostrati calcatique, velut deiecta machinis mœnia, locum vltrà tendendi victoribus præberent. Sed Alexandro cum hispana hastatorum cohorte, interiectis aliquot sclopetarijs irruenti, vis nulla hostium satis fuit. recuperatoque, paucis suorum amissis, quantum à Crucis munitione ad Diui Iacobi castellum patebat, aggere, mouebat inde ad Georgianum propugnaculum ita explicata acie, vt & planitiem, & cliuum ex vtraque parte comprehenderet. Ipse autem nunc in prærupti aggeris descensu, ægrè consistente vestigio pendens, subeuntes è nauibus Antuerpianos hastâ propellere: nunc aggere in medio, breui cum parma, gladio-

Petr. Ern. Mansf.

Io. ab Aquila

Ex altera parte Mansfeldius hortatur suos.

Pugnatur modico super aggere a multis hominum millibus,

necessitate,

ac deliberatione vincendi aut moriendi.

Alex. partem aggeris recuperat:

ac mira vbique manu,

1585

que, cuius vibrandi mirus artifex erat, in confertos hostium cuneos irrumpere, atque aduersa resistentium ora concidere: vbique imperio, manu, aspectu ipso, animum suis, terrorem hostibus incutere, donec aditu ad Georgianum propugnaculum patefacto, atque adeò apertâ nouis copijs viâ à Crucis munitione, aggredi eodem impetu hostium munimenta decreuit. Sed erant illa aggere, ac vallo egregiè septa: nec minus selectis ex vniuerso exercitu præsidiarijs instructa; maximè autem à classiarijs, qui vtrinque ad eius munitionis tutelam naues propiùs adegerant, assiduis pilarum emissionibus defensa: itaque Alexander non est ausus ea munimenta prius inuadere, quàm ante Georgianum castellum iuberet attolli loricam è sacculis terrâ confertis, ex qua campestria aliquot tormenta ad libellam dirigerentur in vicinum vallum: simul inducto in castellum maiorum sclopetariorum manipulo, inde classiarios absterreri curaret. Tum aggressionem adornaturo nunciatur, Palatæ munitionem, submotis hostibus, teneri à Mansfeldianis: atque aggressionem in hostile vallum magna spe victoriæ festinari. Et verò non aliud generosa illa Hispanorum, Italorumque contentio iam promiserat. Namque egressi è Mansfeldiana munitione Capisuccus, & Aquila Tribuni: quorum ad latus aderant, huic Piccolomineus, illi Toralua, Centuriones, sequentibus Italorum, atque Hispanorum centurijs, ex vtraque natione compositis, postquam Hispani, horumque exemplo Itali; positis humi genibus, implorauerant diuinam opem; in hostes Palatam obsidentes irruerunt: ijsque, post acre cruentumque prælium, quâ cæsis, quâ fugatis; castellum victores intrarunt: eique, suppressa in posterum Palatæ appellatione, Victoriæ nomen indiderunt. Quod vbi tormentis validè firmarunt, compositi rursum, præeuntibus quoque Tribunis, &, quos dicebam, Centurionibus, in hostium sepimenta direxere gradum, excepti ferociter à propugnatoribus, munitionem illam, vt spei vltimum, retinentibus. Et quamuis eodem tempore ex altera parte Alexandri miles inuaderet, explosis iam satis in illud è castello Georgiano tormentis, tamen hic quidem semel, illi vero bis, nec sine clade reiecti, sunt. aucta vsque adeò ab eo successu Fœderatorum spe, vt iam ex vtraque classe certatim in aggerem succedentibus, & coëuntibus militibus, breuî multis in locis instaurata sit pugna. At verò tertiùm renouatam à Masfeldianis aggressionem ad extremum non sustinuere hostes. apparuitque, quid stimulata ab dedecore virtus, quid amittendæ gloriæ metus,

quid

Marginal notes (left): & imperio gerens, — ad inuadendum hostile vallum properat. — Hisce in illud rebus ante dispositis. — Eodem feruntur Mansfeldij iussu Capisuccus, & Aquila, — cum suis centurijs inuicem permistis. — & post cruentum prælium, — Palatam intrant, Victoriam inde appellatam. — Tum vallum aggrediuntur, — bis reiecti, — tertiùm inuadunt.

Marginal notes (right): Inter S. Georg. & Palatæ castella — parapetto — Alex. mil. Mansfeldiani

Pugna in aggere Couensteno anno 1585

A *Agger Couensteinus siue Contradiccus* B *Palata castellum Regiorum*
C *Munitio subitaria fœderatorum* D *Capisuccus et Aquila Tribuni, cum 300 Italis, ac totidem Hispanis, a Mansfeldio in Palatæ aggressores immissi*
E *Pugna Hispanorum, Italorumq. aduersus fœderatos*
F *Eorumdem pugna, et aggressio munitionis hostilis*
G *Princ Parmensis cum hastatorum Hispanorum cohorte primus in hostes pugnat*
H *Idem munitionem inuadit* I *Toralua Centurio primus munitionem conscendit*
K *Capisuccus primus in munitionem se deycit* L *Pugna ad radices aggeris contra fossores* M *Princ Parmensis pugnam instaurat* N *Fuga fœderatorum.*
O *Hispani in aquis insequuntur fugientem hostem*

1585 quid vltionis spes, quid desperatio demum possent. Sesquihorà dubio euentu certatum erat. quum nouo repentè impetu percita Italorum, Hispanorumque legio pugnam redintegrant, ac densatis vnà spiculis, libratisque securibus, valli sepem distrahunt, aperiuntque. alij humeris sociorum innixi, aut super clypeos scandentes obiecta transcendunt: scissoque iam multis in locis aggere, irrumpentibus ex altera quoque parte Alexandri militibus, munimenta confertim intrant, ac multa cæde intus edita, loco potiuntur. Primus, qui vallum inscendit (namque hanc suæ quisque nationi laudem asserere Hispani, Italique contendebant) Bartholomæus Toralua Centurio Hispanus fuit. Quamquam, quòd eodem penè tempore in munimenta Tribunus ipse Camillus Capisuccus emicuerat, atque inde se se in hostem prior quam Toralua librauerat, parem Toraluæ prærogatiuam meruisse visus est. Ob hanc certè causam militem, cuius humeris sublatus valli summa apprehenderat, ex gregario ad Instructoris gradum post euexit. Ipsum autem Camillum multa cum laude complexus Alexander, valli expugnationem virtuti eius, concordique cum Aquila consilio acceptam retulit. eique propterea & Aquilæ apud Regem pariter commendatis, patentes vtrique litteras Tribunatus sui, (nam legiones nondum accepto ab Hispania diplomate gubernauerant) cum honorifica regij in eos animi testificatione impetrauit. At Toralua multis vulneribus saucius, Alexandri iussu in Stabruchi prætorium, inque ipsius Alexandri lectum protinus illatus curatusque, ac vestimento, quod hesterno die Farnesius induerat, donatus, benignitatem Principis omni vallari corona potiorem duxit. Ferunt quo postremùm tempore in hostium munimenta cum Italis mouebant Hispani, Petrum Pacium huius hispanæ legionis olim Tribunum, virum apprimè pium, carumque militibus, qui aliquot ante menses in Teneramundæ obsidione ceciderat, conspectum hîc fuisse armis, quibus consueuerat, indutum præire suis, commonstrare subeundi locum, legionemque, qua solebat alacritate, in hostes animare. exterritos autem, qui primi viderant, indicasse ponè sequentibus, hos alijs atque alijs, omnes stupore suspensos addubitasse, ludibrio ne oculorum fallerentur, an Pacium ipsum viuentem pugnantemque spectarent? Sed postquam error consensu excludebatur, accepto omine sibi persuasisse, curæ esse Deo conatus suos, quibus cœlesti ope promouendis se Superi miscerent, associarentque. Sic complures eorum, qui hoc viderant, & quidem

iuratos

Right margin notes:

& valli sepem transcendunt,

vrgentibuque ex altera parte Alexandri militibus,

munimento potiuntur.

prima cum laude Toraluæ & Capisucchi,

cui, & Aquilæ litteras Tribunatus impetrat Alex a Rege.

Mirum de Pacio Trib. pridem mortuo.

Left margin note:

Victorius Antonotius ab Assisio

1585

lib. 2. disquisit. magic. q. 26. sect. 5.

iuratos enarrasse, Delrius author persanè grauis, ac rerum Belgij sui non ignarus affirmat. Quæ me viri sapientia permouit, vt rem loco attexere non dubitarem. Nam vt dubia, & admiranda vnde vnde conquirere, scriptoris existimo nimis fidenter abutentis credulitate legentium; ita seriò traditis consignatisque fidem silentio adimere, profectò & priorum, qui propè damnantur, dum prætereuntur: & posterorum, quibus rerum notitia subtrahitur, iniuriam duco. At intra expugnata munimenta non se tenebat Regiorum victoria, sed toto peruagabatur aggere, ægrè iam obsistentibus, qui paulò antè è nauibus vtriusque classis recentes subierant, præliumque crebris coitionibus conglobati, varijs in locis reparabant. Percurrebat agmina suorum Alexander, hos pugnæ componens, illis integros pro saucijs adiungens, alios implicitos & confertos expediens, omnes manu, ac voce animans, *Ut ferirent, mactarentque conclusos intra ea aggeris septa perduellium greges: vlciscerentur necem fortium commilitonum. Illum diem Antuerpiant belli finem facerent. aggerem illum, Antuerpiæ muros esse: exclusis inde hostibus, aditum in vrbem saltu patere.* Hæc dictitans animaduertit, Lilloum versus fluctuare, ac furtim recedere hostium naues, metu videlicet, ne, post recessum relabentis Oceani, limo hærerent. Tum verò id suis commonstrans, *Vicimus*, inquit, *socij. Deserit impios desertores suum mare. Præcidite, qua fugitiuis spes nouissima superest, ad naues viam. neque vlterà sinite è manibus impunè elabi in prælium redituros.* Nouo hinc furore animis subdito, crudescere vbique pugna: & quamuis multi auxiliarium Hollandorum, Zelandorumque nutare viderentur, directis modò ad naues, modò ad hostem oculis, fluctuantibusque non minus animis, quàm nauigijs, non tamen Antuerpienses, quorum res propiùs agebatur, quidquàm à principio remittere, aut loco propelli. Perstitit illis patriæ cura, & promissorum fides, quamdiu FIDVCIA multitudinis, & mutuus respectus in pugna vel timidos attinebat. At vbi ab vno auxiliarium Hollandorum manipulo, in quem Augustinus Romanus, hispanus Centurio ferebatur, cœpta est fuga, tum vero quasi pudore omnes exsoluti, effuso cursu naues petere, insequentibus Regijs, ac tanto plures à tergo fodientibus, quanto ipsa sibi turba præsentior pestis erat, dum intercursu festinantium præpediti, affluente multitudine, velut cæci, alij super alios incidebant: &, quod in talibus accidit, MORA erat omnium, festinatio singulorum. Sed nusquam maior, quàm apud auxiliares naues pernicies fugientium: quorum alij ad eas

Victoriam toto in aggere continuant Regij,

Antuerp. & Hollan

regente & animante illos Alexandro.

Alexand.

Eiusdem adhortatione,

ferocius feruntur

in nutan tem hostem.

Iuramentum conceptum

Resistunt diutius Antuerpienses.

mox ipsi ac reliqui ad naues confugiunt.

Holland. & Zeland.

Hic strages maxima,

1585 eas iam appliciti, ac subituri, occursu validiorum deturba-
bantur: alij nauigia cateruatim ingressi, prægrauantesque, ca-
rinis fatiscentibus, hauriebantur: alij occupatis effugijs exclu-
si, euitandisque tantummodò Hispanorum gladijs intenti,
se se in flumen, graues licet armis, fatigatique prælio, præci-
pites dabant: ac minore metu ab aquarum, quàm ab hostium
periculo, certius periclitabantur. Adeò NIHIL æquè ex om-
nibus timetur, atque id, quod primum omnium timeri cœ-
ptum est. Nec minore clade ad alteram aggeris partem con-
flictabantur Antuerpiensium naues. quarum multæ sicuti pro-
piùs ad aggerem accesserant, ac pertinaci spe recessum distu-
lerant vltimæ, ità à reciprocante mari destitutæ immobiles-
que, certis pilarum emissionibus vicino ex aggere lacereban-
tur, magna vtique classiariorum strage: quam vt euitarent
eorum complures, in flumen se demittebant, quasi nando as-
securuti præeuntes naues, nec ideò plerumque fatum euita- magno hispanorum ausu,
bant. quin etiam Hispanorum aliqui non minore sui fiducia,
quàm hostium contemptu, nantes gladijs ore arreptis, in
fugientes rates impellebant se se, captasque cum ijs, qui re-
manserant, nauticis illo audaciæ ostento perculsis, ad agge-
rem auehebant. hostium denique non pauci ad aggeris ra-
dices, vt se ictibus tormentorum subducerent, adhuc propiùs
adnauigabant: ibique ab repertis, quos cæci fugiebant, ho-
stibus (quippè non iudicij modò, sed etiam oculorum visum
abstulerat timor) promptis hastarum spiculis figebantur. Non
defuere tamen ex his aliqui, qui decori exitus curâ, facie
iraque in hostem versa, non inulti cadebant. Desiderati di- Numerus occisorum ex Fœderatis:
cuntur in hac Couensteniana pugna, horis fermè septem agi-
tata, ex Antuerpianis quidem, auxiliaribusque, atque ex illis
Hollan. & Zelan. maximè, tria circiter millia, præter eos, quos flumen hausit.
maiore vtique, quàm pro numero iacturâ, amisso robore vete-
ranorum, ac militiæ præcipuis. captæ naues magnæ viginti octo, Præda;
depressæ quatuor: reperta in ijs ænea tormenta sexaginta quin-
que, ferrea & minora omnino nonaginta, & copia bellici ap-
paratus, commeatusque sanè quamplurima. Ex regijs verò cæ- Cæsi ex Regijs,
sos fuisse non pauciores septingentis, & ex his Hispanos supra
quadringentos: saucios autem quingentorum numerum ex-
cessisse compertum est. Recuperato in hunc modum fatali ag- Gratiæ Deo redditæ,
gere, Alexander actis primùm victori Deo gratijs, easdem
voluit à sacro ordine inter sacrificandum postridie vbique per-
solui: simul pro ijs, qui in pugna ciciderant, peragi (vti mos
illi erat) exercitu præsente, emortuale Sacrum. Proxima, post cura interemptorum salutis.
saucio-

1585

& fauciorum & Couenstenij aggeris

fauciorum curam, cura non minus faucij Couenstenij aggeris fuit: quem tredecim omninò locis apertum ac lacerum, vt repararent, præter ceteram materiam, & fascium terræque complementa, aggestis cadaueribus hostium milites irati, ac festinantes obstruxere,

DE BEL-

DE BELLO BELGICO
DECADIS SECVNDAE
LIBER SEPTIMVS

1585

LEXANDER, ne quid ſpatij perculſis hoſtibus relinqueret, audito perſtare adhuc portentoſum nauigium ad Ordamum, multaſque in eum locum conueniſſe Antuerpienſium naues; illuc Carolum Mansfeldium cum biremibus quinque, celocibus ſeptem, ac viginti minoribus nauigijs, tormentis, ac milite inſtructis, immittit. Mansfeldius è nauali ponte ſoluens, per ſciſſuram Scaldici aggeris, apud propugnaculum S.Petri, in campos alluuione vndantes illicò tranſgreſſus, tanta hoſtes celeritate circumuēnit, vt facilè nulla videretur euaſura nauis, niſi inopinatum in ipſa rei molitione infortunium interceſſiſſet. Namque in Mansfeldiana biremi, qua vehebantur Comes Arembergius, Marchio Bentiuolus, Comes Beuilacqua, & complures viri primarij, cupidine adducti nauale illud prodigium, ac Noëticam, vti appellabant, arcam, oculis vſurpandi, fortè incenſo bellico puluere, qui doliolo ſeruabatur, flagrauit repentè nauis: Beuilacqua doliolo propior in flumen expulſus, nando Ordami ad ripas ſemiuiuus applicuit: aliqui in vndas proiecere ſe: nonnulli combuſti periere. Mansfeldius, ac reliqui, ore ac manibus diu prætulere flammae veſtigia. Per hanc autem moram (nam multi ad opem vndique accurrerant) pleræque Antuerpienſium naues ſe ſe in vrbem recepere, præter nouem à Mansfeldianis inſequentibus captas. Qua cum præda reuerſi victores, circum ingens nauigium conſiſtere, mirati, nullum inde propugnatorem, ex nauali turba nullum, nullum ceu deſerta in vrbe habitatorem apparere. Et deſertum planè illud reliquerant Antuerpiani. Nam pridie pleriſque tormentorum exoneratum, quum ne ſic quidem amoliri inde potuiſſent, abijſſentque; redierant eo die cum claſſe, extracturi è nauigio milites, nauticumque inſtrumentum, ac ſub-

PORTENTOSI nauigij reductio.

contra illud & alias naues Mansfeldius feſtinat,

Qui incenſa eius naui paulum retardatur.

mox hoſtem aggreſſus

Finis belli

naues aliquot capit.

Tum ad nauigium maximum accedit.

Quod, vti inutile deseruerant Antuerpiani. subiectis flammis, eam lignorum siluam hostibus præreptura. Et classiarios quidem, naualesque socios, ac supellectilis partem in naues iam abduxerant, cetera repentinus Mansfeldij aduentus interclusérat. Hæc autem licet à captiuis, vti se habuerant, relata essent, haud tamen ijs fidem habuere Mansfeldiani: quantoque pacatiora omnia, nec hostile quidquam obseruabant, tanto occultiores in ea lignea mole, velut in altero Equo Troiano, dolos pertimescebant. Placuit, explosâ in illam ex æneo tormento pilâ, tanquam igneo tentamento excitare machinæ torporem. Sed pilâ intra lateris tomentum surdo ictu acceptâ, non magis inde motum est nauigium, quàm si vastus in mari scopulus leni vndarum attactu lamberetur. Postremò ex audacioribus vnus, quasi muralem coronam primus adepturus: mox alij, ne minus auderent: tum præeuntium exemplo complures, captiuis obsidum loco secum ductis, socijs nempè discriminis, eodemque, si quod lateret, periculo inuoluendis, molem subeunt: tabulata, foros, statumina infrà supraquè perlustrant, ac rimantur omnia. Nec vllis fraudum vestigijs vsquam repertis, à metu iam securi, de amouenda loco machina, Scaldicumque ad pontem Parmensi Principi sistenda, cum nauarchis consilium capiunt. Igitur auulso quidquid compactile, ac solutile fuit, mutilatum ea ratione nauigium alleuatumque, per inundatos Ordami campos in alueum fluminis trahunt, admonitoque Parmensi, pontem versus impellunt. Nec sine pompa id factum. Præibant captiuæ naues, remulco tractæ: sequebatur Mansfeldiana classis, ipso, instar classis, nauigio in medium accepto. Addidere plausum obuiæ à ponte rates, explosaque, vbi in Alexandri conspectum venere, tormenta: tam effuso exercitus gaudio, vt per eam capti nauigij speciem, ipsa iam victa captaque in triumphum duci Antuerpia videretur. Et verò non solùm militum vulgus, qui, vt in omnem partem nimius, quantum antea ad machinæ famam extimuerat, tantum eius tunc præsentiam irrisit, atque vti formidandum pueris ludibrium contemptim habuit: sed etiam militum primores, atque Alexander ipse, demirati irritum tam vastæ artificium molis, quæ hostes belli finem minati essent, verè aduenisse, malo vtrique eorum omine, finem belli, exhaustâ iam obsessorum potentiâ, interpretati sunt. Nec sanè falsò.

Timent in eo insidias aggressores.

Tentant illud.

aliqui subeunt;

ac securi insidiarum,

in flumen detrahunt:

& militari pompa,

ad Alex deducunt:

Naues 91.

magna spe finis Laborum.

Antuerpiensium populus non tolerantius amplius obsidionis mala,

NAM vbi Antuerpiensium populus super cladem Couenstenianam, captum nauigium illud suum, atque adeò se spei vbique irritos viderunt, non vltrà ab Holachio decipiendos se,

1585 se, aut ab Aldegundio sustentandos, vano externæ opis accessu, conclamarunt. Apparebatque, scissa in partes ciuitate, multitudinem non diutius obsidionis mala toleraturam. Nec animaduersio in audaciores aliquot è plebe quidquam profuerat: quippè in carcerem coniectos vi populus extraxerat: nihil ausó in posterum Magistratu, cuius neque consilium de Catholicis vrbe pellendis, quo alleuaretur vrbs, Aldegundius probauerat, veritus longè acriorem, ineuitabilemque multitudinis tumultum. Adde, quòd repens ab vrbe prædiuitum aliquot mercatorum fuga: & Hansiaticarum ciuitatum legatio flagitantium, vt nisi pax iniretur, Hansiaticis mercatoribus liber egressus ab eo emporio suis cum opibus pateret, terruerant Antuerpiæ Magistratum, & multo audaciorem effecerant plebem. Sed Aldegundius non consumptis adhuc, quas apprimè callebat, artibus tractandæ multitudinis, spargit in vulgus, scripturum se Parmensi Principi, mox & iturum se in castra: &, si quidem æqua ab Hispano proponantur, nihil omissurum, quo pax breui componatur. Scripsitque, vt admitteretur: atque admisso, vbi Alexander à Richardotto, cum quo Aldegundius primùm egit, audiuit, venisse illum, vt Antuerpiæ, Hollandiæque, ac Zelandiæ reconciliationem vnà misceret: intellexit, ea plurium coniunctione prouinciarum, lento nimirum, implicatoque dierum multorum negotio, sperratis Anglorum auxilijs moram, ac spatium quæri. ideòque hominem ceterà humaniter habitum, Antuerpiam remisit, pollicitum, se accepta à Magistratu populoque facultate, de Antuerpiæ seorsim causa transigendi, illicò rediturum. Sed cunctante, suspicatus Alexander, rem callidè produci, vt ex agro circum Antuerpiæ, Mechliniæque suburbia, qualescunque messis, quæ iam maturescebat, ab obsessis colligeretur, occupauit hanc quoque spem illis adimere. iussitque Ambrosium Landrianum cum Viluordiano suæ præfecturæ præsidio, rusticorumque caterua; & Vastium cum parte equitatus: hunc per Antuerpiæ, illum per Mechliniæ suburbia, eodem tempore populabundos excurrere: segetesque, oleraque, & quidquid vsui esse poterat, auferre in castra. Tum ipse cum expedita equitum peditumque manu in Antuerpiensem agrum illatus, Burgerhoutum, munitam Antuerpianorum militum stationem, Berchemium, aliasque circa arces, ac propugnacula eodem impetu expugnat: atque Antuerpiam reliqua agri parte, qua demum sola extra pomerium fruebatur, exspoliat: ciuesque, ac famem intra vrbem claudit. Enimuerò eruptura

frustra coercetur à Magistratu.

Pacem quoque flagitant mercatores,

Aldegundius prorat ad Alex. contendit.

9. Iun.

qui Intellectis artibus illum remittit.

simul segetes pro hostilem agrum adueh iubet in castra.

Ipse arces circa Antuerpiam expugnat,

400. equit. 700. pedit.

& vrbem suburbijs suis exspoliat.

Fames ad seditionem ciues impellit

erat populi seditio: neque enim aliud dissonis per vrbem questibus audiebatur, præter panem, & pacem. Quum à Magistrâtu submissi, quise per compita circulis insererent, spargerentque, Recens acceptas è Gallia litteras, quibus aduentare tandem auxilium certò nunciabatur. Addebant aliqui ciuium, nempè ex Aldegundij cohorte, sibi exploratum esse, Parmensem Principem oblaturum quidem conditiones haud spernendas, clàm tamen stipendiorum loco cum Hispanis pactum esse populationem vrbis. proinde viderent, ne breuis moræ intollerantia, & sustentatæ ad eum diem obsidionis decus, & rem omnem domesticam, & vxorum filiarumque pudicitiam, & patriam & vitam simul amitterent. Sed minus hæc, latrante intus fame, audiebantur foris: & plerique gallicas litteras Antuerpiæ natas in Aldegundiano conclaui suspectabant. Nam de Parmensi Principe dignior fama occupauerat vulgi animos. Accidítque interim parua quidem res, sed OPPORTVNITAS rebus etiam minimis pretium addit. Matronæ nobili ad curationem morbi, quo periculosè laborabat Antuerpiæ, opus erat asinino lacte, quod in vrbe haberi quum nusquam posset, obtulit se iuuenis, intrepidè ausurus ex agro suburbano, quamuis ab hostibus teneretur, iumentum adducere, ducebatque, quum captus ab Hispanis ad Alexandrum Burgerhouti adhuc agentem deportatus est. Alexander, re vti erat audita, postquam iuuenem præter opinionem benignè habuit, ac pietatem eius vltrò laudauit; iussit illicò iumentum perdicibus, capisque Brugensibus, atque id genus auibus onerari. tum ea iuueni tradens ad ægrotam perferenda, mandauit, multam ei salutem officiosè suo nomine diceret: testaretúrque, se non modò illi sanitatis, ac virium recuperationem, sed Senatui, populoque vniuerso prospera omnia, & salutaria ex animo cupere, ac precari. Profectò insperata hæc Alexandri comitas, cui statim Antuerpienses, misso præstanti equo cum aliquot bellarijs, ac primæ notæ vino, publico nomine gratias egere; incredibilem ei ciuium beneuolentiam, accedente præsertim iuuenis prædicatione, conciliauit. Nimirum IN MILITARI armamentario, etiam benignitatis telum repositum habent prudentes belli Duces.

sed sustentantur spe auxilij.

& metu populationis quam pactus esset cum hispanis Alexander.

Sed Alexandri benignitas per occasionem exhibita,

opinionem infregit

AT Mechliniæ deditio rem confecit. In ea vrbe, post auditam in Couensteinio aggere sociorum cladem, ortum erat inter præsidiarios, ciuesque dissidium: eodemque aucto post ademptam vicinæ segetis spem, magnopere timebatur à ciuibus, ne miles, direpta relictaque vrbe, in Blochusiam arcem, quam

MECHLINIAE deditio

ciues fame laborant, & apræsidiarijs suis timentes.

1585 quàm Mechliniæ proximam tormentis, ac re cibaria communicarant, se se inferret. Quod vbi Alexandro exploratum, occasio visa est Mechliniam inuadendi: statimque expeditioni imposito Marchioni Renthiaco, cum Lecquio, ac Mottæo, mandat, rectà Blocbusium festinantes, hostium consilijs anteuertant, Renthiacus raptis illuc copijs, secutisque tormentis, non modo Blocbusium nondum ingressis eò præsidiarijs, sed etiam Necherspoliam, aliasque Mechliniæ circumdatas munitiones in potestatem redegit, ipsâque ab vrbe, circumpositis castris, deditionem expressit. Vrbs, paciscente Famausio Gubernatore, Parmensis arbitrio clementiæque dedita est. præsidiarij absque signis educti, signa ad Alexandrum missa: qui habita ciuitatis ratione magnam partem catholicæ, mitiores multò conditiones Mechliniensibus edixit. Nam pro septingentis præsidiarijs vrbe egressis, non nisi ducentos Vvallones Prouenò duce substituit, iussis ciuibus vnà cum præsidio vrbem suam tueri: & nullâ impositâ mulctâ, veniam ciuitati, Regis nomine, liberaliter impertiuit: lætus ipse, quòd paucos intra dies, nullâ suorum iacturâ, & Mechliniensem Archiepiscopum post longum exilium, in suam sedem (quâ non alia inter sacras per Belgium præfecturas insignior) repósuisset: & vrbem vrbium Belgicarum florem, & cum ea Mechliniense dominium, ex septemdecim prouincijs vnam, Principi suo redonasset: eò maximè tempore, quo acceptis ab Rege litteris de Placentinæ arcis, quæ hispano præsidio tenebatur, restitutione, agere posset regiæ liberalitati grates, cum victoriæ nuntio gratiores.

[Left margin: 19. Iulij — Carolus Gislelius Prou. Dom. — 21. Iunij]

[Right margin: vnde post arci... sas vicinas m... tiones, — se deduut Parmensis arbitrio, — gratiosis ab eo conditionibus acceptis. — Ipse pro restitu ta placentina ar ce, Regi Mechliniam rependit.]

SED nuncium multo acceptiorem breui transmisit ad Regem, subactâ demum Antuerpiâ. Etenim Consul Aldegundius, vbi rem desperatam publicam vidit, sibi priuatim consulturus, legationem à Magistratu, et ciuitate destinatam ad Parmensem festinauit. legati vnus & viginti fuere: inter quos eminebant Gulielmus Merodius Dufflæ dominus, Ioannes Sconbouius, Andreas Hessellius, & ipse Consul vrbis Philippus Marnixius Aldegundius. Quibus Beueræ ab Alexandro exceptis, Aldegundium præsente regio, bellicoque senatu, omnium nomine in hæc verba prolocutum accepi. *Non hic adsumus, inuicte Princeps, vt annuam moram, qua aduersum te nostra defendimus, anxia legatione deprecemur. Quis enim vrbs toto Belgio potentissimæ à modicis adeò obsidentium copijs timuisset? Tuque ipse, vt* NEMO *fortium segnes amat, facilitatem nostram metumque voluisses, opinor, magis, quàm probasses. Compertus erat*

[Left margin: A monte S. Aldegond.]

[Right margin: DE ANTVERPIAE deditione legati agunt cum Alex. — Aldegundij Antuerpiam dedentis oratio.]

nobis

nobis militum vestrorum numerus: explorata castrorum necessitates, 1585 *contempta nauium raritas, audita per exercitum querela: & seditiones in dies expectabantur. An tu cum decem, aut vndecim hominum millibus (neque enim cum pluribus tantum operis incœptasti) in obsidione duraturus esses, qua simul vrbem à terra, & ab vndis cingeres: Brabantiam equitatu percurreres: vicinarum vrbium auxiliis obsisteres? simul vastum adeò flumen, & suprà contra Gandauensium vires, & infrà aduersum Zelandiæ, Hollandiæque potentiam clauderes? tam multa per Scaldicum aggerem propugnacula inuaderes, classi classem, quæ tibi nulla tunc esset, opponeres: annonam, ac subuectiones in castra defenderes: omnia castellis, præsidiis, stationibus instrueres? Profectò nec si tu quinquaginta bellatorum millibus abundasses: nec si tibi milites centimani fuissent, credi poteras, rebus tam multis, tam loco distractis, effectu arduis, opere diuturnis, necessitate instantibus, suffecturus. Et tamen cum ista militum paucitate, Antuerpiam à terra, ab aquis, obsedisti: Flandriam, ac Brabantiam, sparsis vbique statiuis occupasti: annonam, quæque alia obsidentibus necessaria, nouum molitus alueum, in castra perduxisti: arces, ac munimenta super aggeres, perque campos alluuione submersos, proseminasti: &, quod fieri potuisse solùm credidimus, quia factum esse conspeximus, cum flumine maris auxilium trahente congressus es, atque aduersus æstuantis Oceani furias, aduersus acuta glaciei verbera, inter assidua classium certamina, Scaldim, aut verius mare, sub pontem misisti. At nos pontem, non sine tuorum clade, perfregimus. Tu à clade animosior molem extemplò reposuisti. Nos Scaldim in campos auertimus, & nauigationem alibi quæsiuimus. Tu hic quoque Scaldim insecutus, nouo illum ponte secuisti, & transuersarium aggerem nauigaturis obiecbasti. Nos aggerem inuasimus, perfodimus, viam illic nauibus aperuimus. Tu victores inde pepulisti, scissa apertaque reparasti, spem transmissionis omnem interclusisti. Quid vsquam machinarum est, quod non admouimus? quas vires classium, quæ miracula ignium, quas natantium moles arcium, non exprompsimus? Quantum ab ingenio, quantum ab arte peti potuit, cælum, mare, ac tantùm non tartara in societatem auxiliumque deuocauimus. Et his tamen omnibus, non modò à mœnibus nostris te non abstraximus, non absterruimus, sed etiam in aliarum clades vrbium circumferentem arma & victorias, irritauimus. Rem perfecisti, Princeps, quam veterum, recentiumque temporum annales, maius vtique non habent. Sæpè nos legimus, interdum & vidimus, assidente hostilem ad vrbem Imperatore, dum vnam premit & capit, aliam procul amissam. Tu, dum Antuerpiam toto belli conatu obsides, ceu nostri securus, simul in*

Flan-

1585 *Flandria Teneramundam expugnas, & Gandauum fame subigis: simul in Geldria nobis Neomagum eripis: simul in Brabantia Bruxellas, & Mechliniam ad deditionem cogis. sicque ad tres simul prouincias, dum vni insistis vrbi, victorias ex victorijs tibi nascentes extendis. Adeò committi vno cum hoste, magnitudini mentis tuæ parum est. Hæc porrò diuturnæ contentioni inter oppugnantes atque obsistentes commemoratio eò denique pertinuit, vt planum facerem, defensionem à virium suarum conscijs non temerè susceptam, & ab ijsdem fortunam tuam expertis non timidè omissam. Gloriam deuictæ Antuerpiæ Superi & virtus tua tibi dedere, Alexander: & nobis aliquid gloriæ posteri dabunt, quod à te non citò victi sumus. Vnum non nostrâ tantum, sed & tuâ & Regis auunculi tui causâ rogamus obsecramusque; vt, sicut quantam vrbem ipse viceris, vincendo intellexisti, ita illam capiendo, ac potiundo, nihil de vi, maiestateque eius, nihil de victoriæ tuæ monumento, nihil de regiæ possessionis amplitudine, ac censu, imminutum velis. Imminues autem, si aut ciuium animis certa religione præscripta, aut eorumdem corporibus, ac fortunis, præsidio externorum imposito, ciuitatis statum immutaueris. Floret in præsens, si qua vrbs alia per Europam, Antuerpia. Ciuium numerum, conuenarum frequentiam, ægrè ineas. Naues omnium regnorum onerarias, per arma dum licet, quam amplus est Scaldis haud capit. postremò nullum vsquam terrarum gentiumque emporium est, quod plures vnà prouincias, & prouinciarum opes, negotiorum communione iungat, ac misceat. Durabit loco celebritas, quamdiù Religionis solitudo, arcium minæ, præsidiorum terrores, non obstruent hoc asylum. COMMERCIA securitas alit. Quanta autem speranda sit inermi negotiantium populo securitas inter armatos, & prædæ assuetos, huius profectò vrbis po-*
an.1576. Vide lib. 8.dec.1. *pulationes, incendia, excidia, luctuoso atrocique documento satis erunt. Quæ sanè mala, ne rursum Antuerpiæ pertimescenda sint, per hodiernæ deditionis leges, quas tecum inituri hùc accessimus, sapientia, Princeps, tua præcauebit.* Ad hæc Alexander breui responso, Accipere se dixit animo perlibenti Antuerpiæ legationem. atque vt ipse fortia militum suorum facta in Dei benignitatem, inque Dei Matris opem referebat; ita æquum esse, Antuerpienses agnoscere, vires suas, aut ciuitatum prouinciarumque fœdera, aut externorum Principum auxilia, contra legitimi Belgarum Domini potentiam, æquitatemque frustrà esse. In conditionibus statuendis non ea se cogitaturum, quæ peccauerint Antuerpienses, armis aduersus Religionem, ac Regem motis: alijsque per Belgium populis, tanquam signo Antuerpiana ex arce ad defectionem conuocatis; sed habiturum

Respondet legatis Alexander.

rum se in consilio clementiam Regis, ad eiusque respectum, 1585
conditionum præcipua moderaturum. Interim esse ab se designatos, cum quibus ipsi liberius congrederentur, viros prudentia claros, & partibus haud infensos. Irent ad eos, capitaque conferrent. tum se mentem Regis, non ingrata illis interpretatione, significaturum. Delegerat ad eam rem Alexander Pamelium, Richardottum, & Vandenburgium, priuati, Artesiæ, & Mechliniæ consiliorum Præsides: omniaque eorum sapientiæ, arbitrioque tradiderat: exceptis solùm capitibus ad obedientiam Regi debitam, Religionemque spectantibus: quæ solito attentius seposuerat sibi, vti facere iussus erat à Rege. Nam quum multò antè Alexander, vt promptiores haberet ad deditionem Antuerpienses, ab Rege exquisiisset, An videretur, non semper definiendum esse tempus hæreticis ad res suas captis in vrbibus expediendas: sed eos tamdiu tolerandos, dum spes sanioris mentis, ac reductionis affulgeret; rescripserat ad ea Rex, huiusmodi spatium indefiniti temporis haud indulgendum, quacumque spe, aut persuasione secuturæ reconciliationis. In quam sententiam quoniam sæpè aliàs ille disseruit, libet ex nouissimis ab Hispania litteris, quamquam posteriores fuere, partem manu Regis exaratam hic opponere. *In omni colloquio, conuentuque cum ciuitatibus, arcibusque, quæ in nostram potestatem venient, hoc primum, hoc supremum esto: vt hisce in locis, Religio catholica recipiatur, nulla sectarum professione exercitioue, siue vrbano, siue Forensi hereticis vsquam permisso; nisi ad res eorum domesticas componendas mora temporis aliqua, eaque certa & circumscripta concedenda sit. Qua super re, ne quis interpretationi, aut moderationi locus relinquatur, planè edico, Sibi vt persuadeant, qui in nostris Belgii prouinciis victuri sunt, alterutrum eligendum, aut nihil de veteris Romanæque cultu Religionis immutandum, aut post definitum tempus illicò sedem alibi quærendam. Quæ si fiant, diuino equidem Numini confido, cuius honori obsequioque in hoc bellum tanto cruoris, tanto opum impendio, tot iam annis insistitur, omnia in melius processura: eiusque Maiestatem, pro ea qua solet prouidentia, ita res nostras perpetuò temperaturam, vt ex earum felici euentu intellecturi sint homines, quanti demum referat, Diuinæ bonitati se credere, debitumque illi seruitium rebus omnibus præhabere. Quod si aliter Deo, nostra ob delicta visum fuerit, ego satius duxero, mea omnia pro eius causa profundere, quàm ab hac si fortè minus fortunata, pia certè constantia, vel minimùm cuiusquam humani consilii respectu aliquando deflectere.* Hoc autem Regis Catholici propositum Deo cordi fuisse

Margin notes: eosque ad tres Præsides remittit, — quorum arbitrio omnia tradiderat: — exceptis capitibus, de obedientia erga Regem, & religione erga Deum. — 1. Maij — 17. Aug. — De Religione sententiam suam sic aperuit Rex,

1585 fuiſſe vel ex eo viſum eſt; quòd, quo die illa ſcribebantur à
17. Aug. Rege, erat autem decimusſextus ante Kalendas Septembres, eodem die, in Beuerano colloquio, acceptis conditionibus dedidere vrbem Antuerpienſium legati. quum tamen hi à principio agere cum regijs Præſidibus aggreſſi ſatis oſtendiſſent, implicitum, tardumque reconciliationis negotium fore. Nam tribus illi capitibus, inter alia, immobiles inſiſtebant: Vt Religio, qualis tunc erat, liberè exerceretur: vt ſemiruta non repararetur arx: vt nullum vrbi præſidium, cuiuſcumque nationis eſſet, imponeretur. Quin, vbi negatam Præſidibus facultatem audiuere de Religione diſceptandi, Parmenſem adeunt non vltrà progreſſuri, niſi eâ libertate impetratâ. Et Aldegundius quidem, inter alias cum Alexandro congreſſiones, ſemel ſeorſim à collegis, ſuper eo capite quatuor continenter horas immoratus, affirmare auſus eſt, Eâ libertatis conditione Zelandiam, Hollandiamque, atque adeò fœderatum omne Belgium ad Regis obſequium attrahi poſſe. idque in ſe recipere: ſperareque, pro ea qua eſſet apud prouincias authoritate, magnum ſe vtriſque partibus beneficium breuì collaturum. Sed præciſa protinus ab Alexandro omni ſpe huiuſmodi arbitrariæ, ac promiſcuæ religionis, ex qua ciuitates, vt aiebat, ac prouinciæ in ſectas ſtudiaque diſtractæ, neque inter ſe, neque cum Deo, aut cum Principibus Dei adminiſtris ſeruare pacem queant, illum comiter admonuit, Reputarent apud ſe declinantium in dies rerum ſuarum ſtatum, inſperabile à Gallorum turbis auxilium, callidam Angliæ cunctationem, inuictam, nec ſumptu exhauriendam, nec bello fatigandam Regis Catholici potentiam: addens obliquè aliqua, quæ ad priuatum eius commodum pertinerent, quæque ſpem gratiæ ab Regis clementia præmonſtrarent. Hæc autem adeò facun-
10. Aug. dè, ſpirituque tanto, ac verbis, vt ipſe ad Regem ſcripſit, ſibi à Deo planè immiſſis, antè Aldegundij oculos repræſentauit, vt demiratus ille inſolitam dicendi vim, egreſſus inde confeſſus ſit, Multis ſe cum viris eloquentibus ſæpè congreſſum, nullum Parmenſi Principe efficaciorem, affabilioremque com-
T. hu. l. 28. periſſe: vſurparique poſſe à ſe illud Aſdrubalis de Scipione iudicium, Mirabiliorem ſibi coràm viſum eſſe Farneſium, quàm auditum rebus bello geſtis. Et profectò is ſiue alloquio Parmenſis, comitateque captus, ſiue ſuſtinendæ obſidionis ſpe deiectus, mutati argumentum animi paulatim oſtendit, dum deditionis exinde capita pronior agitauit. Quin etiam edito poſtea libello, quum res ab Alexandro patratas, cle-

Agunt legati cum Præſidibus.

Tribus in rebus diſſentiunt.

Magna Aldegundius promittit ſi libertas Religionis concedatur.

contrà Alexander cum eo ſermonem habet.

eoque ſermone is mirificè capitur,

& pronior ad deditionem conficiendam redditur.

mentiam eius in victos, in seruanda fide sanctimoniam, ceterasque Imperatorias virtutes, liberali præconio celebrasset, adiecit inter alia, *Sumi aduersus Philippum Regem arma à subditis populis, integra conscientia, nequaquam posse*. Quæ sanè confessio non temerè inter loquendum prompta, sed litteris ad memoriam contestata, vt erat hominis authoritate inter suos, & Caluinianâ sapientiâ longè clarissimi, Fœderatorum causæ momenti plurimum abrogauit, ipse suis offensus inuisusque, regendam ad Rempublicam postea non accessit. Tunc verò legatis, Regijsque, quos dicebam, Præsidibus, sæpè congressis, denique post aliquam disceptationem, præsente Alexandro *Primum de Religione conditio firmata est: Vna, eaque vetus, & catholica Antuerpiensibus præscripta. Iussi ijdem templa, quæ diruerant, opportunè reponere: simul & eiectas religiosorum ordinum familias in vrbem, inque sua loca, & bona recipere*. Quam de sacris ordinibus conditionem quum legati in huiusmodi verba concipi curassent, *vt ea in vrbem religiosæ familiæ reuocarentur, quæ Carolo V. Imperatore domicilium Antuerpiæ habuissent*; Alexander, intellecto, per eam nempè fraudem excludi Patres Societatis Iesu, quorum ipse militiam aduersus hæreticos paratam maximè adhibebat; conditionem protinus reiecit, comprehendique omnes æquè voluit. Indulgentior aliquanto fuit in arce non restituenda: & in præsidio ex Hispanis, Italisque, à quibus sibi ciues cautum volebant, in vrbe haud collocando. In hunc tamen modum conditio lata est, *Vt Parmensis Princeps præsidium ex amicis nationibus in vrbem secum adduceret: & si quidem Hollandi, Zellandique Regi suo reconciliarentur, vrbs ab arce, atque à præsidio libera in posterum foret: sin minus, Antuerpiæ securitati contra finitimos Zelandos, altosque consuleretur*. In reliquis conditionibus liberalis per omnia Parmensis, præterita etiam læsæ Maiestatis crimina Antuerpiensibus, Regis nomine, condonauit: prisca vrbi priuilegia restituit: quadriennij moram permisit hæreticis ad res suas componendas. &, quamuis ob grauissimas in obsidione impensas, magnam earum partem petere, mulctæ loco, non absurdè posset, non nisi quater centena florênum millia, nec semel omnia, ad stipendia militum imperauit. Captiuos, qui apud regios, quàm apud hostes, plures erant, liberos vtrinque dimitti placuit, si non antè pro redemptione pretium spopondissent: Tilinio exceptô, cuius tamen causam Regi sepositam, eidem se commendaturum pollicitus est: effecturumque, vt sicut Lanuam paucis antè diebus cum Comite Egmontio commutatum, in Galliam remiserat, sic

Immo edito post libro laudat virtutes Alexandri,

& Regis causam.

inuisus propterea Fœderatis;

Conditiones impositæ vrbi in deditione.

Dolus in ijs detectus.

1585

centum & sexaginta aureorum millia

1585 sic patrem quamprimùm Tilinius sequeretur.

HAEC, atque alia deditionis capita (fuere illa septem & viginti) dum à legatis Antuerpiam reuersis coram Magistratu populoque, magna omnium auditate, recitantur; ingens repentè tormentorum fragor, qui è Scaldico ponte, vicinisque aggeribus erumpebat, audiri cœptus est: crescebatque, quum egressi vrbe complures, atque è tumulis, ac turribus speculati, referunt misceri Farnesianum ad pontem, perque ripas fluminis aggeresque, atrocem profectò pugnam. haud dubiè aduenisse Gallorum, Anglorumue subsidium: ab his vrgeri inopinata aggressione Hispanos, atque vt imparatos non diù aduersum recentem, firmatumque militem duraturos. Igitur credita re, popularium multi, vt fermè SPES, & cupido credulos homines facit, nouis iam consilijs arma capessunt, hortantibusque, qui deditionem abnuebant, legatos circumsistunt, spatiumque ad deliberandum super conditionibus amplius exposcunt. donec ab nuncijs, alijs super alios, certiores fiunt, nullas Gallorum copias, classem Anglorum nullam apparuisse: sed festum illud ludicrumque militum certamen esse. Fuitque ex ijs salsior, qui re propiùs explorata, affirmauit, compertum sibi, non aduentasse quidem subsidiarias ex Anglia naues, sed Argonautarum classem è Colchis auream Parmensi pecudem attulisse. At illi in eum modum illusi, atque hortatoribus irati, ad audiendas iterum deditionis leges, eâdem, quâ modò abierant, leuitate, redere. Eorum tamen non paucos ad inspectandam eiusmodi militarem pompam clàm traxit auiditas. Agebatur illa in Farnesiano exercitu gratulatio ob aurei Velleris solennia: cuius torquem ab Rege antea missum distulerat Alexander in hoc tempus accipere, quo Antuerpianæ victoriæ iam securus, eo honestamento insignior vrbem intraret. Et milites pro studio, amoreque in Imperatorem suum, in maius omnia cumulabant. Namque à Beueranis castris, vbi Prætorium erat Principis, ad Calloum vsque, atque hinc ad Scaldim, & pontem, cohortes per stationes dispositæ protendebantur. pontem belli primores insederant: Scaldis ripæ, castella, aggeres, naues, armatis omnia legionibus collucebant. arx Diui Philippi in pontis capite ad Brabantiæ oram, augendæ celebritati delecta erat. Ad hanc Alexander è Beuera in equo mouens, Nobilitatis flore comitatus, exceptusque per viam nouis identidem nunc equestris, nunc pedestris pugnæ imitamentis; vbi pontem attigit læto tubarum tibiarumque cantu resultantem, ingenti tormento-

Recitantur in vrbe conditiones.

Sparsoque rumore aduenisse Anglorum auxilium, & Regios aggressum esse,

dubitant Antuerpienses de conditionibus admittendis.

Tosón d'oro

Illusi redeunt ad eas audiendas.

Illusionis occasio.

celebritas aurei Velleris ab Alex. suscepti.

Eius pompæ narratio.

rum fragore è castris, è propugnaculis, è nauigijs infinitè reboantium, salutatus est. Emensus pontem, ac sacellum Philippææ arcis ingressus, post solenne Sacrum ab Archiepiscopo Cameracensi, Ludouico Barlamontio peractum, aurei Velleris collare induit è manibus acceptum Mansfeldij Comitis, qui in eo munere personam referre se dixit Octauij Parmæ Placentiæque Ducis, cum quo ante annos vndequadraginta in eum ordinem à Carolo V. relatus fuerat. Inde egressus, renouata vbique per ripas, aggeresque resonantium lætitia machinarum, inter faustas militum voces, prospera quæque Imperatori suo comprecantium, Beuerana in castra reuectus est. Constititque inter omnes, à nullo vnquam Principum virorum sumptum id muneris fuisse magnificentiore pompa; quippe in medio veteranarum, ac toties victricium legionum: super admirandam Scaldici pontis molem: post memorabilem omnium, quæ aliquando fuere obsidionem, in potestatem redactâ Belgicarum vrbium potentissimâ.

1585

Altapenny frater

Petr. Ern. Mansfel. 39

Legatos deditionem offerentes excipit Alex.

17. Aug.

NONDVM Alexander in castra peruenerat, quum obuios Antuerpiæ legatos habuit, deditionem ciuitatis, acceptis iam conditionibus, offerentes. Quos comiter amplexus apud se retinuit, præmissis in vrbem Præsidibus, Richardotto, & Vandemburgio, cum regio feciali: quibus additi sunt Centuriones Petrus à Castro, armare gladio solitus Alexandrum, Didacus Escouarius Mondragoniæ legionis Instructor, & Propertius Baroccius machinationibus præfectus. vt illi firmata iam deditionis capita constabilirent, & admissam deditionem promulgarent: hi extrà intràque lustrarent vrbem, venturoque Principi securitatem asserérent. Et Antuerpiæ audito reconciliationis exitu, regijs præcursoribus magna populi gratulatione acceptis, illicò per vrbem discursum est. Insignia, imaginesque Alenconij Ducis ad terram deiecta, hispani Regis vbique reposita: in Parmensis aduentum quæsitissima quæque apparari cœpta: omnia ex diuturno mærore metuque in hilaritatem, ac ludorum curas repentè conuersa. Decem adhuc dies superfuit dit vrbem ingredi Alexander. Quo tempore verbis exequi non est, quàm multi mortales ex omni Belgio, finitimisque locis illuc confluerent. alij vt triumpho victoris intueri mox vrbem, interessent: complures vt munimenta castrorum, & auditam Farnesiani pontis molitionem contemplarentur; nonnulli vt operum formas, quæ breui deponenda rumor increbuerat, certa dimensione delinearent. Sed nulli hæc auidius circumspectabant, quàm legati Antuerpienses, quique ex vrbe,

missis in vrbem qui rem constabiliant,

Sergent. maior.

In magna populi lætitia,

signa Alenconij deiecta, Regis reposita,

& expectatus Alexandri aduentus

Concursus externorum ad eius triumphum,

& ad pontem inspiciendum,

1585 be, laxatis iam non minus animis quàm portis erumpebant, nunc imposita aggeribus castella suspiciebant, nunc alueum Parmam, portumque Perlam admirabantur: ad structuram autem pontis, attoniti hærebant, operisque miraculum & oderant, & commendabant. at in Couenstenio aggere, recenti adhuc cruore, sparsisque artubus, ac truncorum corporum reliquijs horrido, nouissimam suorum cladem agnoscentes tacitè ingemiscebant: iuuabatque subijcere oculis, quod animi auersabantur. — maximè Antuerpiensium vrbe prodeuntium ad opera Alex. contemplanda.

At vero Alexander Antuerpiam ingressurus, antè alia amouit à portu vrbi opposito in Flandriæ capite, atque à Tiliniano propugnaculo, mox & ab ipsa Antuerpia, milites præsidiarios, omnesque inermes Zelandiam versus emisit. Tum catholico exercitui apud Stabruchum conuenire iusso Vastium imposuit, pro Mansfeldio, qui Lucemburgum, ad præfecturam suam, curationis causâ se receperat. Ex vniuersis autem copijs bis mille pedites selegit, in Centurias Germanorum octo, in Vvallonum duodecim distributos, hastis armatos, aut sclopis maioribus minoribusue: ac turmas equitum tres, loricatorum vnam, lancceariorum duas: hosque omnes subsistere ad Berchenium Brabantiæ pagum voluit. simul Georgio Bastæ imperauit, vt cum trecentis equitibus è Burgerhouto, tractum illum, quà sibi transeundum erat, excurreret. Postero die è Beueranis castris cum aula profectus, traiectoque Scaldi, peditum partem è Berchenio in vrbem præmittit, ductore Licquio, qui eorum aliquos Georgianæ portæ, quam & Cæsaream vocant, imponeret: alios præcipua per vrbis loca distribueret, ac veluti totidem stationibus mutua sibi ope manum porrigentibus Antuerpiam complecterentur. Adeò non victam modò vrbem, sed victoriam ipsam in potestate habere voluit Alexander. Rebus ita compositis, refertis infinita hominum multitudine intrà extràque vrbem, vijs tectisque, processit reliquus Alexandri comitatus, peditibus, equitibusque non tam ornatu vestium armorumque, quàm, (vt erant veterani omnes, selectique) ipso martiali aspectu, ac militari ferocia planè visendis. Sed visum ad se trahebat omnium Alexander, captarum vrbium prouinciarumque clarus titulis, quos pro imaginibus, simulacrisque solitis præferri priscis triumphatoribus, fama ei circumdabat, & spectantium cogitationibus suggerebat: auditarumque magnitudo rerum quanto illum homine maiorem prius admonuerat animis, tanto tunc auidius quærendum oculis, fruendumque insatiabiliter exponebat.

Marginal notes: TRIVMPHALIS ingressus eius — Petr. Ern. Mansfel. — Corazze — Præmissi, qui vias ad vrbem, — 27. Aug. — quique vrbis portas ac fora custodirent. — militum aspectus — Ipse super omnes spectabilis,

nebat. Circa ipsum vehebantur primores quique, Dux Arescothus, Caetanus Sermonetæ Dux, Princeps Chimaeus, Comes Egmontius, Marchiones Renthiacus, ac Varambonius, Comites Arembergius, Mansfeldius, Altapennius, aliique, potissimùm Belgæ. nam ex Hispanis, Italisque, quo gratius foret Antuerpianis, tunc quidem raros admittere visum est. Cum hoc comitatu, & postremis prætorianis turmis, ductoribus Leone Lazaro Haller, & Nicellio, Cæsioque Comitibus, Georgianæ portæ successit Alexander: ibique præsto ei Virgo fuit, gentis more, Antuerpiam habitu symbolisque referens. quæ triumphali è curru cum nobilium puellarum choro descendens, Parmensem Principem venerabunda salutauit: tradi taque illi aurea claue, Qualem ipsa precata olim fuerat ingressum Carolo V. Imperatori, cui porta illa primùm patuit, talem eius nepoti per eadem victoriarum vestigia gradienti magnificè vouit. Alexander accepto comiter dono, atque ad aurei velleris monile ante pectus addito, habuit sanè tota vrbe complura, quæ subitaria miraretur argumenta publicæ gratulationis. Nam & Merano in ponte rostratam columnam vidit miræ altitudinis tunc erectam, superpositis Alexandri Macedonis, & Romani Alexandri signis: & alibi alias pegmatum species, & arcuum moles, & ignium hilaria: in quas spectaculorum pompas illi ijdem toties noxij machinatores ingenium manusque nunc verterant: atque ipsa machinarum fragmenta paulò antè in vsum belli destinata, nunc in triumphi solennia concinnauerant, victorem mutato in obsequium artificio placaturi. His Alexander, alijsque operum apparatibus, grate, breuique aspectu æstimatis, in principem Dei Genitricis Basilicam, cum omni comitatu, festinauit. Ibique cum sacro Gratiarum carmine ad musicos modos dicto miscuit ille suas priuatim preces gratesque, quas, secundum Deum, Magnæ Dei Matri persoluere se palàm testatus est, QVOD EIVS INSTINCTV SVSCEPTA, EIVS DVCTV ABSOLVTA FELICITER EXPEDITIONE, DOMINAM SVAM IN SEDEM, EX QVA SACRILEGE DEIECTA PRIDEM FVERAT, PIIS AC FORTIBVS ARMIS CATHOLICI REGIS, ALIQVANDO RESTITVTAM VIDERET, ATQVE ADORARET. Inde in ædes semirutas, desertasque arcis rectà contendit: incedensque per agmen antè arcem subitò compositum ex militibus, qui præcesserant, quique ex vrbe illuc iussi conuenerant, paulùm in limitè

Carol. Mansf.

ante vrbis portam a Virgine excipitur.

& per vrbem varijs lætitiæ argumentis consalutatur.

In templum descendit

& grates Virgini persoluit.

1585 mite arcis substitit: accitosque ad se propiùs Tribunos, ac Centuriones, antequàm per vrbem disparaet, paucis in hunc modum allocutus est, *Dei benignitate, ac virtute vestra, Commilitones, Antuerpiam tenemus, vt autem securi teneamus, ego vos ex omni exercitu selegi, quorum militari disciplinæ, in primisque modestiæ, atque inoffensæ cum ciuibus conuersationi tutelam vrbis commendarem, tanto quidem impensius, quanto fixum magis firmumque huic Antuerpiensi populo fuerat, in vrbem præsidiarios non admittere: quòd ab ijs videlicet pertimescerent si non publicam direptionem, ac prædas, quamquam, & hoc illis persuasum erat, perpetuas certè rixas offensionesque, quas fortunarum suarum obiectu quotidie redimerent, quotidie alerent. Eam vt euellerem ex illorum animis persuasionem, fidem ipse meam obligaui. nec futurum me promisi, ac spei vanum credidi, hoc delectu militum, habito, quibus præesse viros decoris sui memores, & de mea fide sollicitos non ignorem. Proinde vestrum erit, curam omnem intendere continendis in sua cuiusque sede, officioque præsidiarijs: eorumque in ciues iniurijs, si quæ fortè contigerint, haud impunè transmittendis, sed protinus vindicandis: vt prius audiant militum animaduersionem ciues, quàm ciuium querimonias militum præfecti. Sic sancietur in ciuitate concordia, & longum obsequium. Mementote, degere vos in aditu Zelandiæ, Hollandiæque, quarum arces aspiciantur ex Antuerpiæ mœnibus, & voces propemodùm exaudiantur. Respicient illuc Antuerpienses, si se superbius haberi sentiant domi suæ ab externo milite: QVI quum semper ciuitatibus esse grauis solet, tum recens victis, tanquam fortunam suam è proximo respectantibus, grauissimus est. Itaque & intolerantius ferent iniurias à victoribus: & quasi depositâ nondum irâ bellum adhuc secum geratur, resumunt & ipsi non ægre hostiles animos. Nimirum FACILE ignem concipiunt, quæ paulò antè extinctæ sunt faces. Ego, quod ad me attinet, ne gloriosos Catholici exercitus labores, cuiusquam licentia frustretur, præsente cura inuigilabo.* Ita præmonitos in destinata iam vrbis loca separauit: iussitque per aliquot dies arma è manibus, velut in acie, nunquam deponere, donec habitis comitijs nouos Magistratus, remotis hæreticis, vrbi daret.

Tum arcem ingressurus milites sic alloquitur.

Postea in stationes per vrbem distribuit.

HAEC dum Antuerpiæ, triduum continuata gratulatione, agitabantur, Hispani, Italique, quando vrbe non admittebantur, saltem ne communis gaudij, cuius ipsi in primis authores fuerant, exortes forent, apud Scaldim, lætum Imperatori suo triumphum, subitario apparatu, meditati sunt. Nouerant, pontem tres intra dies dissoluendum. placuit per stantem adhuc

Pompa hispanorum, italorumque super pontem exhibita honori Imperatoris sui.

hanc machinam, pompam ducere: & in pontis capite, Marianam arcem pro arce Capitolina interim habere. Ergo alacritate mirabili, cæsis quotquot circa erant fruticibus, arboribusque, festas in ponte moles atque arcus attollunt: pontis latera, & loricas ramis conuestiunt: solum folijs integunt: postremò symbola, & carmina in Alexandri laudem, qualia inter armatos esse poterant, ramis arborum passim appendunt. tum ipsi frondibus redimiti, composito gradu ponte incedentes, renouatâ ad singulos arcus sclopetorum strepentium lætitiâ, in Marianam arcem inferuntur. Crederes mutuatos exemplum à Macedonis Alexandri militibus, qui post Nysæ victoriam, in colle captæ vrbis proximo, nescio quo instinctu in hilaritatem soluti, decerptis è nemore frondibus hederarum, vitiumque coronati, admirante primùm Alexandro nouam illam suorum pompam, mox & probante, lætis summo in colle discursibus Orgia celebrarunt præsidi nemoris Deo. Quin etiam Dux ipse tripudiantibus immistus, apparatis largè epulis bacchabundum agmen ad extremum excepit. Et istâ quoque epularis appendix in hac, quam dicebam, Hispanorum, Italorumque gratulatione non defuit. Namque dum festo tibiarum, vocumque concentu, magnæ Dei exercituum Matri in eius arce gratias persoluunt, audiunt improuisò aduentare ab altera pontis parte cum globo Nobilium Alexandrum. Is enim comperto, quid sibi honoris vltrò haberetur à milite, delectatus præter modum ingeniosâ illa suorum beneuolentiâ; non dubitauit homo militaris, & commodare tunc illis præsentiam suam, & sequenti die exhibita cena gaudium cumulare. Et verò iucunda oculis species erat, intueri cenantem super Scaldim exercitum, mensis, quantum à Brabantia in Flandriam patebat pons, lautè dispositis: intueri inferentes epulas Archiduci Ducem, Marchiones Renthiacum, Vastium, Varambonium: pocula ministrantes Comitem Mansfeldium, Chimaci Principem, Manriquum, Caetanum, Leuam, magnates omnes, ac primarios belli duces. Quum interim faustis cuncta vocibus militum personarent, Alexandro Imperatori vitam, & victorias, acclamantium. Sic pontis machina, altero post triumphale epulum die, vt erat virentibus arcubus, & coronamentis, symbolisque peronata, inter plaudentium, ac tripudiantium voces, deposita est. Decuitque, victricem hostium molem non nisi triumphantem claudere supremum diem. Lignorum, ac ferri strues pleraque Baroccio, ac Plato, machinæ architectis, ex Alexandri dono tributa est. At verò in

Q. Curt. l. 8.

haud absimilis pompæ militum Alex. Macedonis

Alex. Macedo

Farnesius ex Antuerpia illuc se transiert;

& cenam in sequentem diem illis designat.

Cena super pontem.

Carol. Mansf.

Pontis depositio.

eius materia Plato ac Baroccio concessa.

1585 in Hispania, neque enim intra Belgium tenuit se rei gestæ gaudium, magna ciuitatum gratulatione exceptus est victoriæ
20. Sept. nuncius. Rex certè, vt scribit Granuellanus, tantis lætitijs incessit, vt veteres aulici, quique lateri eius à principio aderant, affirmarent, Nunquam profectò Regem siue ex Sancti Quintini, siue ex nauali ad Echinadas, siue ex Tertiarum victorijs, æquè gaudio perfusum, vt in præsentia ad captæ Antuerpiæ litteras gestientem viderunt. Et mihi narratum est à viro aulæ intimo, Regem, qua nocte Alexandri litteras accepit, non tenuisse se lecto, sed clàm Isabellæ filiæ vnicè dilectæ adijsse cubiculum, pulsatisque foribus, duo hæc protulisse verba, *Antuerpia nostra est*, ac recessisse. Et verò ex ijs, quas ego
5. Sept. inspexi, litteris manu Regis, quæsitissimis præter morem verbis, ad contestandas Alexandro gratias exaratis, singularem fuisse regiæ lætitiæ sensum liquidò apparet. Nempè inualuerat opinio, exemplum fatumque Antuerpiæ secuturas demum esse Zelandiam, Hollandiamque: atque adeò Belgium omne ad Principis obsequium sui rediturum. Sanè quum Carolum Colomam, clarum militia virum, profectionem in Belgium adornantem litteris instrueret Idiaquesius rerum Belgicarum in Hispania moderator, dixisse ei fertur; *Iret, tanquam breui rediturus: quippè à Parmensi Principe bellum Belgicum citò profligatum iri.*

Isole terzere

Regis ob captam Antuerpiam lætitia,

filiæ significata,

& multorum opinio, Belgium ad Regis obedientiam rediturum.

AT ipse interea componendis Antuerpiæ rebus animum intendebat. creatoque nouo magistratu, Campinium, & Vuerpium, illum vrbi, hunc vrbano præsidio præfecit. simul Mechliniensem Archiepiscopum ad sacra procuranda: & Societatis Iesu Patres ad instituendam litteris, ac religione iuuentutem, clausis hæreticorum gymnasijs, euocauit. Tum rebus alijs ad ciuitatis regimen ordinatis; ad remunerandos militum labores operam conuertit. aditoque Stabrucho, ac lustrato ibi exercitu, stipendia, quæ multis multa debebantur, in milites distribuit. At ordinum ductores, instructoresque, & si qui ex gregarijs egregij quid fecerant, mercede scilicet ampliore dignos reputans, compositis in Hispaniam litteris, insertoque singulorum indice, regiæ liberalitati cohonestandos admonuit. Horum nomina, quorum Alexander fortia ad Regem facta & palmas exposuit: & annos militiæ recensuit: & vulnera ipsa numerauit, si hoc loco historiæ attexerem, promptum mihi vtique foret, militari nationi rem gratissimam facere. Et profectò, nisi operis infiniti hoc esset, merebantur egregiæ, ac præclares animæ, virtutem suam, & Alexandri de se iudicium

Ordinat Alexander regimen ciuitatis ciuile,

& sacrum,

stipendia distribuit,

& militum præcipuis mercedem ab Rege nominatim postulat,

& impetrat.

Oo ad

ad posteros propagari. Illud compendio absoluam, neminem vnum è primariis militum ductoribus fuisse, quem Rex aut inter aurei Velleris equites, aliumue in ordinem hispanorum equitum non adscripserit: aut honestiore militiæ gradu non extulerit: aut alicui per Italiam arci non præfecerit: aut opulentiore censu non donauerit. eò progressus ad Alexandri postulata, vt quum in donatiui catalogo in Belgium misso, obseruasset Alexander, infra merita videri, quæ Tribuno Camillo à Monte, & Nicolao Bastæ equitum ductori dabantur: ideóque Regi repræsentasset diuturnam, ac fidelem vtriusque militiam: quæque pro altero auunculus Chiapinus Vitellius, pro altero Demetrius parens quadraginta annos nauatâ Austriacis in bellis operâ, meruissent, Rex nouis, atque ex Alexandri voto liberalioribus litteris, vtrique pro dignitate consuluerit. Tanti est, exercitus Ducem esse, qui militum labores æstimet, societate laborum: & ipse æstimetur à Principe, opimore virtutis. 1585

nec patitur aliquos infra merita ab Rege do-nari.

TVMVLTVANTVR Vvallones.

HAEC autem militum lustratio apud Stabruchum non sine aliquo fuit seditionis tentamento, in altera Scaldis ripa. Occasio ab æris militaris partitione capta est. adeò PECVNIA siue desit, siue suppetat, seditiosa res est. Qui ad Calloum in Flandriæ oræ propugnaculis agitabant milites, plerique Vvallones, audito ex pecuniâ in castra recens allatâ, stipendia distribui apud Stabruchum in Hispanos, Italosque; sibi persuaserant mercedem pro omni, quo militassent tempore, persolutum iri. At vbi bina æra stipendia, bina pannis vinctim proponi vident, mærere primùm, mox vile pretium coaspernari. Nec defuit, qui turbidos incenderet. *Et quando parta laboribus præmia efflagitarent, si in opulentissimæ vrbis victoria, pro denis vicenisque stipendiis, bina tacitis reciperent? An militibus ætate in castris attrita, corpore vulneribus inualido, aliam superesse victoriam, in quam spes suas nouissimas extendant? Si arcendo militem à præda hostilis vrbis, & populationem promerita, species modestiæ quæritur, cur iustitiæ debitum, & ius belli aliunde non suppleatur? At profectò cum Hispanis suppletum esse, qui ære abunde accepto, fructum victoriæ soli sentiant. Nempe iam inualuisse, vt pugnetur à Belga, vincatur ab Hispano: & quocumque sors belli ceciderit, Belga semper pro victo sit.* Irritata huiusmodi vocibus seditio apud Calloum, per reliquas Scaldico in aggere stationes impetu peruasit: non vltrà tamen, quàm vt regios Quæstores, &c, si qui ex Præfectis facinus auersabantur, extruderent. Nam nec sibi Ducem delegêre, communi per singulas centurias consilio 28. Octob.

ob stipendia non æque nec tota persoluta,

& vno ex ipsis incentore,

irritantur magis.

1585 filio Præfectorum, audaciorumque, contenti: & immissos à propinquo Hollandorum præsidio, qui ad transfugium inuitarent, offensi, minaciter eiecere; professi, Stare sibi fidem erga Parmensem Principem, & Catholicum nomen: staturamque aduersus hostem, dum vita, & arma suppeterent, bellicam virtutem satis iam concertatoribus expertam. Mouit ea responsio Alexandrum rei gnarum. Quumque audita primùm seditione, fame illos domare decreuisset: eoque mandasset, signa aliquot peditum equitumque Hispanorum, Italorumque, obsidere Vuasiensem agrum, ne inde in Vuallonum stationes alimenta perferrentur, dissimulari tamen vno alteroue die placuit. ac mollioribus remedijs vsurus, Marchionem Renthiacum, veterem Vuallonum Ducem, Calloum misit: qui falsos eos argueret, nec plura Hispanis, quàm alijs nationibus soluta stipendia perdoceret. quamquam si plura soluerentur, reputare eos debere, pecuniam ab Hispania prouenire: & externo militi deesse in alienis terris multa, quæ incolis & popularibus domi suæ præstò sunt. Verùm & Renthiacus à furentibus, variantibusque sine Duce militibus minus auditus est: & nunciatur Alexandro, ab Vuerpio Antuerpiani præsidij Præfecto, Compertum sibi, submissos à Calloo Antuerpiam, qui consilia cum Vuallonibus præsidiarijs occultè communicarent: iamque auditos aliquos, qui stipendia non accepturos se, nisi simul omnia, comminentur: plerosque tamen à contagione intactos esse. Id verò sollicitum imprimis habuit Alexandrum, veritum, si quid Antuerpiæ turbaretur à milite, ne fraudem Ducis antè compositam, quam semper ipsi suspectauerant, nunc pro certo crederent Antuerpienses. Itaque quàm celerrimè germanica legione Comitis Arembergij è Burgerhouto Antuerpiam translata, quasi Calloum emittenda: atque ante vrbis mœn a cohortibus aliquot Hispanorum apparere iussis, ipse cum turma Epirotarum Antuerpiam intrat. imperatque, Vuallones, qui ea nocte contubernium habere in arcis area deberent, alibi stationem agere. (timebatur enim, ne in eum locum conuenientes è tota vrbe milites signa miscerent: arcisque, ac tormentorum opportunitate præsidentes, seditionem inccœptarent.) tum Arembergianis, Vuallonum loco ante arcem locatis, occasionem conuenendi, atque adeò turbandi ijs, qui conscij erant, præsidiarijs, erant autem haud multi, opportunè præripuit. Ac mane nullâ interpositâ morâ, experturus eorum animos, decreta iam stipendia offerri voluit. quæ illi partim dissimulantes, ple-

fideles tamen Duci, ac Regi.

ex quo placator Alexander.

mittit, qui eos deceptos fuisse persuadeat:

sed non audiunt.

Alex. veritus ne illi cum Vuallonibus Antuerpiæ degentibus conspirent,

varijs artibus securitati vrbis consulit.

rique ignari, omnes mirè compositi accepere. Nec alius fuit 1585 eorum finis, qui in Flandriæ ora tumultuabantur. Interclusо enim ex Vuasia cibatu, ac dirempto cum Antuerpiensibus commercio, decimum post diem ad obsequium modestiamque rediere, oratâ prius veniâ, & tunc quidem impetratâ: postea verò quatuor è primarijs seditionis incentoribus, aliam ob causam, quæ non defuit quærenti, enecati sunt. ex Antuerpiæ autem præsidiarijs, quibuscum de venia nihil actum erat, Centuriones duo, ac duo, qui à Calloensibus missi per stationes seditionem proseminauerant: hi quidem Antuerpiæ suspensi, illi autem, quia totum crimen haud liquéret, exuti centuriæ præfecturâ, in Frisia, ære suo militare iussi sunt.

& tumultuantes ad obedientiam redire cogit.

non nullis eorum aut vitâ,

aut gradu exutis.

HAEC autem Alexandri in tumultu præcauendo festinatio meruit ei ab Antuerpiæ Magistratu magnam pariter beneuolentiam, & pronius ad id, quod agitabatur, obsequium. Nam præsidiarij per Antuerpiensium domos dispertiti, iam graues hospitibus habebantur: cœperantque ciues, insolito vt oneri domos suas subtraherent, instaurationem arcis exoptare. sed Magistratus, cui maior publici cura, & nullum hospitij priuatum incommodum, contrà erat. Hunc tamen opportunè aggressi Campinius vrbis Gubernator, & Cosmus Comes Masius intimus Alexandri aulicus, à secretis, sermone per occasionem iniecto de ciuium votis, quæ si spernerentur, verendum esset, ne in turbas erumperent: simul operam suam apud Principem pro arcis reparatione ciuibus pollicentes, flectere non parum visi sunt animos Magistratus. Donec is quoque partim recenti beneficio Alexandri delinitus, partim horum, quos dicebam, congressibus, ac dexteritate permotus, Alexandrum adijt, atque inter gratias, quas egit ob seruatam à tumultu ciuitatem, haud omisit de restituenda arce mentionem facere, illius arbitrio rem integram permittens. Quod quidem quanto gratius Alexandro fuit, tanto dissimulantius id ipse præteriens inopiam ærarij non ad eam modò ædificationem, sed etiam ad Scaldis aggeres scissurasque riparum, admonente iam hieme, reparandas, non falsò obtendebat. Postremò dimissis impensis, ciuitate, proximisque pagis ad ripas, aggeresque reficiendos opem pollicentibus: ac Parmensе partem mulctatitiæ pecuniæ in arcis instaurationem separante; arx quinto idus Nouembris, octauo post eius excidium anno, restitui cœpta est: accipiente frenum Antuerpia, tantoque Bucephalo, Alexandri demum viribus, ac dexteritate subacto. Et quidem inter initia creuit opus celeritate mirabili. Nam & vetera fundamenta vsui

ARCIS Antuerp. reparatio,

optat illam populus,

non Magistratus:

qui persuasus ab Alexandri ministris,

& eiusdem beneficio adstrictus

rem eius arbitrio permittit:

Arx reponitur

Magistratus

Magistratus

9. Nou.

1585 vsui fuere, & magna pars lapidum, dirutis vicinis domibus, quæ ex materia depositæ arcis extructæ fuerant, operi rursus inseruijt. In eam, quum primùm habitari vtcumque potuit, præsidiarios non Vvallones, vti putabant, sed Germanos Alexander induxit, specie quidem quasi Vvallonibus offensus ob recentem seditionem: re vera vt Hispanos aliquando inducturus, promptius Germanos quippe externos, quàm Belgas, emitteret. Quò etiam spectauit, dum, ne aliquem Belgarum Procerum loco præficeret, se nouæ arcis Gubernatorem nominauit, destinato iam tum apud se ad eam præfecturam Mondragonio. quem idcircò voluit absoluendo operi præesse: mox eidem, abiens Antuerpiâ, suas Gubernatoris vices demandauit: postremò eumdem satis iam per interualla, ac partitè muneri admotum, atque adeò declinatâ surdo illo ac pænè inobseruabili progressu, magnâ offensionis parte, arcis Gubernatorem palàm dixit: in eamque translatis aliò Germanis, Hispanos introduxit, ciuitate nihil aduersum ausâ, & in Alexandrum pronâ. Atque in hunc modum arx Antuerpiæ designata primùm à Margarita Austriaca Parmensi Duce, mox à Duce Albano extructa, pòst ab Orangio Principe diruta, demum ab Alexandro Margaritæ filio, septuaginta aureorum millium impensâ restituta est. Sed antequam hæc absoluerentur, (nam menses aliquot intercessere, iam Alexander Bruxellas, veterem Brabantinorum Principum Belgicorumque Præfectorum sedem, cum aula concesserat, mutato ter domicilio: namque Namurco egressus primùm Montes in Hannoniam, exinde Tornacum in Flandriam, postremò Bruxellas in Brabantiam, aulam senatumque transtulit, noua semper sede, nouis sibi victorijs comparata.

Germanorum præsidium in eam inducitur.

Gubernatoris nomen sibi reseruat Alex.

postea sensim sine sensu in Mondragonium transfert.

& hispanos demum introducit.

Arcis huius designatio,

constructio,

ruina,

restitutio.

Alex. Bruxellas cum aula contendit.

INTERIM Alexander, audito Adolpum Meursæ Comitem, Geldriæ pro Ordinibus Præfectum, recuperando Neomago obsidionem adornare, Altapennium eò immisit. Tentauerat id Meursius tribus antè mensibus: arcemque ab Altapennio non procul à Grauia ad Neomagi præsidium excitatam tormentis quatere iam cœperat. quum è Frisia illuc aduolans Verdugus prouinciæ Gubernator, iunctis cum Altapennio copijs, inde Meursium expulit, fugauitque: ac munitionem ad Rhenum extructam, in deditionem accepit. Sed acrius multo gesta res est ad Armerongam Geldriæ pagum. Martinus Schenchius rursum deseruerat Regis partes. causa iteratæ defectionis ferebatur, quòd in Geldriæ præfectura posthabitum se Altapennio vidisset. quòdque petenti posthæc militum regi-

Nimega 19. Oct.

PVGNA inter Meursium & Tassium.

sed ante Meursius victus fuerat ad Neomagum.

Alphons. Vasqu. in comm. & Franc. Verdug. l. 5. Com.

Schenchius defertis regijs partibus ob has causas,

regimen Anholtij Dynastæ, negatum esset ab Alexandro, qui 1585
non satis fidebat hominis inconstantiæ, temeritatique. Ex quo
is damnata spe honestioris loci in Regis militia, multa Catho-
licis interminatus repetijt Fœderatorum partes: adhæsitque
adiungit se Meursio: Meursæ Comiti, eo ferè tempore, quo Comes, & Villerius
Vltraiecti Præfectus, paulùm suprà mille pedites, & equites Vtrecht
septingentos, habito delectu, contraxerant, obuiàm ituri Ioan-
ni Baptistæ Tassio, è Zutphania cum totidem ferè militibus
Vltraiectinum agrum peruastanti. Et auxit ad pugnam ani-
mum, Schenchij accessus. Iamque in conspectum venerant
equites vtriusque exercitus, pedites sequebantur: quum pari
qui copias suas instruit ad pugnam. vtrinque certandi cupidine, quatuor in turmas partitur Meur-
sius equitatum. ipse sinistrâ alâ retentâ, dexteram Villerio,
medias turmas Schenchio reliquit: simulque omnes in Tassia-
nos monere. Tassius, qui distributos similiter suos, partim
& Tassius suas: Comitis Bergensis filijs, Hermanno, Friderico, & Osuualdo: Gulielmus Com. Bergen.
partim veteranis equitum ductoribus attribuerat, excepit pri-
mò irruentes hostes, contentus sustinere vtcumque impe-
tum, quasi cedenti propior, donec peditatus, cuius pars ma-
pugnatur, gna à proxima silua occultabatur, erumperet. quo præter ho-
stium opinionem auctus, restitutis, qui laxati paulisper erant,
ordinibus; tanta vi Meursianas primùm turmas impetijt, di-
Vincuntur Meursiani: spersitque: mox in succedentes strenuè quidem pedites, sed
equitum auxilio destitutos incubuit; vt sesquihoræ spatio vi- hora cum dimidio
Numerus occisorum, ctoriam non sanè contemnendam reportauerit, cæsis hostibus
mille, ac quadringentis, plerisque peditibus, abductis equis
omninò trecentis, relatis sex pedestribus signis, equestribus
præda. tribus. E ducibus Villerius in manus Tassij militum venit: ex
quibus emptus à Verdugo, postea duodecim florenûm milli- Verdug. l.5 comm.
bus à suis redemptus est. Schenchium, & Meursium in acie
interemptos primùm fama retulit. fuitque, qui Schenchij gla-
dium, equumque à se visum Arnhemij affirmaret. Dein ta- Vtrecht.
men vtrumque incolumem Vltraiecti à fuga receptum res a-
peruit. Apud Tassianos præter Centurionem Martinengum, Marius Martinengus
grauiter vulneratum, minima interfectorum, sauciorumque
iactura fuit. Obseruatum est, Schenchium, & Bergenses fra-
Schenchius & Bergenses fratres ceteris pugnaciores, tres, quorum vt ille ab Rege ad Ordines, ita hi ab Ordinibus
ad Regem paulò antè transierant, ceteris ferocius, ac validius
in acie concurrisse: quasi eo primùm facinore ostensuros, quan-
ob has causas. tum momenti partibus accreuisset accessione sui; an vt in-
stiorem causam, quam ipsi secuti erant, vincendo probarent?
Nec ideò sibi Meursius defuit, retentato Neomago, ac mu-
nitione

1585 nitione ibidem validè obiecta. Sed citis, ac victricibus Alpennij copijs nunc quoque cessit, damnata ad extremum expeditione toties improsperè suscepta.

At non ita Carolo Mansfeldio aduersus Holachium obuênit. Rem ipse haud indiligenter exponam: namque Hispano inextricabiles inter angustias deprehenso nunquam superbius insultauit hostis. Post captam Antuerpiam, distributo in hiberna exercitu, Mansfeldius traditas sibi Germanicas legiones quatuor, inter Raueftenium, & Buscoducensem agros explicauit: ipse in Grauiam intentus, apud Herpenam cum paucis Vvallonum cohortibus consêdit. Ante Buscoducum Ioannes Aquila cum sua Hispanorum legione locum cepit. Bommeliam insulam, quam Mosa, & Vahalis efficiunt, cum tribus veteranis legionibus eiusdem nationis intrauit Franciscus Bobadilla, clarus genere, factisque Tribunus. Id verò visum Holachio per opportunum, memorabili clade, catholici robur exercitus vlciscendi. Comparataque classe centum circiter nauium, quarum pleræque planis carinis ferebantur, Dordrechto per Mosam Bommeliam accessit. apertisque, aliquot in locis, aggeribus, reuoluto amne insulam penè contexit: tanta quidem celeritate, vix vt spatium Bobadillæ fuerit trans Mosam in Empleum castrum, ac vicina loca deportandi copias, tormenta, cibatumque. Sed neque hic ab increscente amne perfugium omninò fuit. Quamuis enim sublimiora insedissent Hispani loca, quia tamen ager à Bommelia insula ad Buscoducum aliquanto depressior iacebat, deriuatas in se facilè attraxit aquas: ac præter tumulos aliquot, in quos euaserant milites, reliquus circa flumen campus in speciem maris intumuit. Vbi autem Hispani (erant paulùm infra quinque millia, in sexaginta & vnum vexilla distributi) circumspexere se vndique aquis septos in tres velut insulas distractos, & volitantibus circà hostium nauibus obsessos; enimuerò ad aspectum enati repentè maris, atque obtinentis latè omnia hostilis classis, stupor omnium mentes, & membra torpor inuasit. Sed instabat acer animi Bobadilla, nec eos solùm, qui Emplæ secum erant, suprà tria Hispanorum millia: sed etiam qui proximos aggeres, ac tumulos occupauerant, per nuncios scaphis occultè traijcientes animabat. Ergo ad defensionem versi domos, ac templa communiunt, loricas marginibus aggerum prætexunt: rates hostium, si quæ propiùs adnauigarent, tormentis absterrent: nihil, quod timoris, aut periculi confessionem exprimeret, præ se ferunt. Quum interim huiusmodi conatus munientium, simulationemque

Bobadillianorum legionum maximum discrimen.

Legiones aliæ alibi hibernant.

Bobadillæ in insula Bommelia.

Contra has Holachius ex Hollandia soluit,

& ruptis obicibus insulam inundat,

Confugiunt ad loca sublimiora hispani:

Hic quoque aquis obsidentur.

Ab Holachio ad deditionem superbè inuitantur.

atemque ferociæ irriderent hostes, certi conclusam aquis multitudinem, consumptis breui alimentis, in manus quiescentium, sedentiumque venturam. Missoque propterea ad Bobadillam, Hispanosque tubicine, deditionem imperauit Holachius, superbè admonens, vt quando inter caudinas planè furcas deprehensos se viderent, exemplo Romanorum & ipsi demitterent animos: ne demitterent autem sub iugum corpora, illis se gratiam non grauatè facturum. Ceterùm, dimicationis, aut honestæ mortis copiam ne expectarent, intra ea latibula fame, ac frigore, pecorum more, perituri. Quæ sanè denunciatio, & si pari audacia contemptuque reiecta est, tanto tamen altius descendit in animos fortium virorum, quanto se magis non ab ope solùm, sed etiam à spe destitui quotidiè videbant. Nam & cimbas cum litteris ad Parmensem Principem ire ausas interceperat hostis: & Mansfeldius ex vna parte, ex altera cum Buscoducensibus Aquila, tentato ad Hispanos accessu, repulsi bis fuerant. Et iam quintus erat dies, quum languescentibus præ ciborum inopia passim viribus: &, quod magis torquebat, frigore se intolerabiliter intendente, expositosque sub dio, ac male vestitos eorum multos exanimante; non vna inter obsessos audiebatur consultantium, frementiumque sententia. Alij eundum vel per aquas contendebant: ac modò ad hostem toties victum perueniretur, non desperandam aut victoriam, aut, quod in re præsenti proximum esset, mortem non inultam. Alij, per eas aquarum voragines quo transmissuri essent modo? interrogabant. an non gurgitibus hauriendos, antequàm venirent in hostium conspectum? aut si venirent, nonne destinatis ictibus, velut aquaticas animantes, ludibrio figendos? Multi quid consulerent ignari, solùm illam exitus infelicitatem, torque annorum militiam, adempto armorum vsu, ignauè finiendam lamentabantur. Et quoniam vna adhuc spes in Parmensis aduentu reliqua erat, illum votis accersebant, illum vocibus inclamabant. *Adesset amantissimus Imperator: inspiceret indignam Alexandri militibus sortem: atque inde suos, illa fortitudine, cui ad eam diem insuperabile nihil fuisset, extraheret. Certè persuasum sibi esse, præsente Alexandro vinci se nusquam posse.* Accessere ad reliqua mala effusæ vbertim pluuiæ, quarum auctu intumescentes aquæ iam iam supergressuræ aggerum summa, atque obruturæ omnia, minabantur. vt nihil propiùs quàm deditionem expectarent hostes ab hominibus morti iam deditis. Reperioque, Holachium victoriæ securum cum Bommelianis con-

Reijciunt insultantes.

sed aduersi à socijs nequeunt.

frigore, ac fame torquentur

Misere consultant.

& Alexandrum inclamant.

Interim ingruentibus pluuijs penè obruuntur.

Reidan. l. 5.

Obsessi apud Bommeliam Hispani an 1585

A Bommelia ins B Mosa fl C Campus ex rupto Mosæ aggere ab Holachio mundatus
D Hispani quater 5 millia in aggere et tumulis ab alluuione extantibus obsessi.
E Holachiana classis obsessis insultans, eosque infestans F Copiæ è Buscoduco ad opem Hispanorum frustra emissæ G Effigies B V. inter effodiendum reperta, et inter uexilla collecata, conceptis ab exercitu uotis imploratur
H Cimba litteras obsessorum perferens deprehenditur.
I Alluuione glaciari incipiente, Holachianæ naues in Mosam fugiunt
K Hispani glaciem subeuntes in classem fugientem colleneant
L Naues Buscoducenses ad uehendos Hispanos properantes
M Naues Hispanos, et B V effigiem reportantes

1585 consultasse de captiuis hispanis apud eos deponendis: sed Bommelianis tantam veteranorum militum multitudinem solis accipere metuentibus, illum misisse Gorcomum, & Dordrechtum expeditos nuncios, qui de captiuis per ea loca distribuendis agitarent. Neque inania moliebatur, nisi aliquid prorsus admirabile intercessisset. Miles hispanus dum ante contubernium, quod Emplensi templo adsitum erat, terram ad munimentum fodit, primos inter ictus, tabulam detegit: extractâ, videt in ea coloribus expressam, conceptæ Dei Genitricis effigiem. Accurritur à contubernalibus, velut ad effossum thesaurum, Aduolat Tribunus ipse Bobadilla. mirantur operis nouitatem, & tanquam recens inductos colores omnes sibi certò persuadent, non sine Dei numine, eo loci, eo temporis, namque instabat peruigilium Marianæ Conceptionis, cælestem imaginem inter extrema laborantibus apparuisse. Igitur supplicantium ritu illam in templum inferunt, atque inter legionum signa collocatam proni omnes adorant: precanturque exercituum Matrem, Vti volens milites suos ex ijs elementorum, hostiumque insidijs, ipsa, quæ vna posset, eriperet: tenere iam se vicinæ liberationis pignus, imaginem eius, tam non opinantibus quàm egentibus clementer oblatam. pergeret, absolueretque beneficium suum. spondere interim se, quos in libertatem asseruisset, eius se nomini mancipatos in perpetuum fore. Nec frustrà imploratum est auxilium, vti mox subijciam: nec in immemores collatum esse ipsi commonstrarunt. Nam paucis post acceptum beneficium diebus, præeunte Bobadilla, conflata horum societas est, qui se Milites Virginis immaculatè Conceptæ appellari voluere. Ac suscepto per Belgium, translatoque postea in Hispaniam exemplo, cultam fuisse Dei Matrem à præsidiarijs militibus per huiusmodi sodalitates à prima Bommeliana deriuatas scribit, qui tunc in Belgio militabat, Alphonsus Vasquius. à quo in sua legione institutam in Hispania vnam ex his, ob memoriam liberati apud Bommeliam hispani exercitus, ipse commemorat. Et verò digna res fuit, quam non sine aliqua gratæ in Virginem significatione pietatis audirent posteri. Nam quum maximè obsessos fames consumeret, simul hiemis rigor extingueret, simul eluuionum incrementa submergerent; quum in omnium desperatione rerum, vna Dei Matris spes miseros non desereret: ceterùm vbique mors, atque hostis occurreret, nocte, quæ sacrum Virginei Conceptus antecessit diem, ventus adeò vehemens, ac præter modum frigidus inualuit,

Goricom, Dondrecht, vrbes Hollandiæ

quartier

legionis instructor

Iætis Holachianis & de captiuis distribuendis agitantibus

Miles hispanus inter fodiendum,

effigiem B V reperit pictam in tabula

Accurrunt.

Adorant:

vota pro liberatione concipiunt,

quæ postea soluerunt, instituto sodalitio militum B V.

in Belgio,

& in Hispania,

Audiuntur vota.

Campi aquis inundati noctu conglaciant,

vt aquas, quæ per campos altè stagnauerant, partim dissipauerit, partim glacie acutissimè adstrinxerit. Vnde Holachiani, alijque è vicinis Hollandiæ locis exultantius aduecti ad trahendum, vti aiebant, rete, quo inclusos Hispanos fama vulgauerat,

Holachiani ne gelu comprehensi hæreant,

metu, ne gelu comprehensis, implexisque nauigijs, ipsi inter eos campos hærere velut obsessi cogerentur, sollicitatis in Mosam remis, periculo se se imminenti subtraxere:

in Mosam naues conuertunt,

magno vtique dolore iràque Holachij sine fine lamentantis, ereptam sibi è manibus victoriam, nulla Hispanorum virtute, sed solùm Dei, nimis eo quidem die se Hispanum professi, patrocinio. Quin & abscessus ipse clade non caruit. Namque Hispani quum mane conglaciata circa se omnia, atque abeuntem classem viderunt, adorata Dei Matre, cuius præsentem opem experiebantur, haud se munitionibus tenentes, alij super Emplensem aggerem armati, si quæ per easdem aggerum scissuras se in Mosam tardè referebant hostium naues, continuis emissionibus fatigabant.

& Hispani in abeuntes collineant:

alij stimulante, viresque suggerente, quam diù collegerant, irâ, ex aggeribus prosilientes, per inundatos duratosque gelu campos, quoquomodo possent, inuadebant hostem: ac viuere nempè se, atque vltioni pares ostendebant.

alijsque iam digressis, statim gelu liquescente

donec digressa iam classe securi liberique, tanto præsentius agnouere Dei Numen, quanto post diem ab hostium discessu alterum, cælo mollem in temperiem verso, gelu quasi munere perfunctum suo repentè defluxit, euanuitque. Id, quod Mansfeldio, ac Buscoducensibus opportunitati fuit accedendi, magnoque cimbarum numero Hispanos, cum Virginis tutelaris effigie, Buscoducum deportandi.

ratibus Buscoducum asportantur:

Boldúc.

Quaquidem in vrbe mirum profectò, quanta ciues commiseratione ægrum illud agmen exceperint: quamque ex animo alios veste, fomentis alios, omnes cibo recreauerint.

atque a ciuibus benigne reficiuntur.

Quamquam non ita in omnes caritas eualuit, quin eorum aliquos in ipsa curatione vita deseruerit: ac non pauci præmortuis gelu pedibus destituti sint.

nonnullis eorum inter fomenta morientibus.

At verò Alexander magno interea plausu Bruxellis exceptus, triumphum læti, vt vocant, introitus celebrabat; quum tristi nuncio de legionum obsidione perculsus, intermissâ lætitiâ, nec alijs, quàm suâ equitum prætorianorum turmâ comitatus, Bommeliam cursum intendit.

Alex ad eos liberandos aduolans,

continuauitque die noctuque iter, consilij certus, vel cum capitis discrimine humana pertentare omnia, quo caros commilitones, tantumque catholici exercitus robur ex hostium manibus in libertatem vindicaret. Sed in itinere certior factus à Bassignij Domino, quem Herentalæ obuium habuit, de hostium discessu

audit in via iam liberos

scessu

1585 scessu, deque Hispanis Buscoduci iam exceptis; ingenti perfusus gaudio, Didacum Excouarium pro se ad eos gratulatum misit. Et Bruxellas reuersus, compositis ad Tribunum Bobadillam, eiusque milites, & ad Buscoducensem ciuitatem litteris, vtrisque gratias, nomine & Regis, & suo, egit: illis quidem, quòd mori magis, quàm dedi hostibus parati, decus fidemque, vt Hispanos decuit, ante vitam habuerint: huic autem, quòd fortissimarum legionum necessitatibus fraterna planè caritate vltrò subuenerint; deuinctis illa beneficij opportunitate vniuersis per Belgium regijs copijs, & copiarum Duce. Neque his contentus, missis bobus octoginta in pauperes Buscoducensium familias distrahendis: ac ciuitati Cratère aureo donato, beneuolentiæ in illam suæ argumento; satis ostendit, quàm seriò sibi salus suorum militum cordi esset.

Buscod. ciuitati

scriptisque litteris gratias agit

militibus pro constantia:

ciuibus pro benignitate:

addito his donatiuo.

NEC minus cessabatur in Frisia: interque Gulielmum Nassauium, & Franciscum Verdugum, illum pro fœderatis prouincijs, hunc pro Rege præfecturam Frisiæ sibi vindicantes, variè certabatur. Slichenburgum inter alia, & Holdemarcam haud procul Stenouicho, in aditu Frisiæ, Nassauius expugnauerat: cui tamen apud Groningam malè cesserat. Sed clades ad Boxumum prope Leouardiam accepta, altius illum perculit. Etenim Verdugus, audito hostium ad Stauriam aduentu, consistere circum ea loca Tassio Vicario mandauerat. Eòdem Danus Nassauij & ipse Vicarius contendebat, iuncturus cum illo Frisios suos, quos paulùm supra duo millia, plerosque eius prouinciæ veteranos, in quibus spes Frisiæ sita erat, enumerabat. Sed Tassius intercurrens cum victore per eos dies exercitu, pugnandi aleam Dano obtulit. Nec ille, quamquam Boxumum retrahere copias maluisset, pugnam abnuit. Certatumque ab vtroque Duce, qui Præfectorum suorum vicarios non minus animos, quàm partes referebant, conatu primùm acri validoque, sed non pari vtrinque constantia. Intra horam tanta Dano clades illata est, vix vt decem ex duobus Frisiorum millibus superfuerint, qui aut in acie, aut in fuga cæsi, captiuè non sint. inter quos Dux ipse Danus auxit numerum captiuorum. Quamquam hunc Verdugus paulò pòst Danæ Regi captiuum repetenti donum misit. At verò Tassianis non incruentam victoriam mors Osualdi Bergensis effecit. Pugnabat hic primâ in acie perquàm strenuè, congressusque cum Frisio signifero, atque interempto signum abstulerat: idque manu elatum dum hostium tergis insistens iuueniliter expandit agitatque, velo caput inuolutus, à superuenientibus

Nassauius

Steno Danus

sic Alex. ad Regem postea scripsit 28. Feb. 1586.

Gulielmi Com. Bergensis filius

PVGNA inter Nassauium, & Verdugum,

varijs successibus

Sed apud Stauriam inter Danum & Tassium eorum Vicarios,

magna Nassauiorum clade,

& capto Dano;

ex Tassianis vero, casu a suis interempto Bergensi.

Taßianis errore signi pro hoste habitus, vt erat fugientibus 1585 immistus, glande transfigitur, conciditque: frustrà accurrente Hermanno fratre, in eadem pugna sauciato. Ex hac porrò victoria incredibile videtur, quantum & Taßio nominis claritudo, & Verdugo imperij fines accreuerint. Siquidem nimio inde terrore concussis latè per prouinciam oppidis pagisque, ac multis eorum deditis, ab omni propemodum Frisia tributum Hispano pendi cœptum est. Vsque adeò VNA interdum clade, amissis fortibus viris, tanquam succisis neruis, reliquum corpus exercitus, vigore inde omni, viribusque destituitur.

Victoriæ fructus.

Reidan. lib.4.

ANTEQVAM hæc fierent, Ordines fœderatarum prouinciarum, quando irrita legatione in Galliam, sola iam restabat, ad quam se verterent, Anglorum insula; illuc duodecim primarios viros destinauerant, qui Reginæ in manus traderent Fœderatorum nomine Belgium, præsentemque aduersus Hispanos opem, & Gubernatorem acciperent. Et Angla quidem à principio haud se magnoperè legatis honorificam, aut postulatis eorum facilem præbuit. siuè vt BENEFICIO suo commendationem à difficultate captaret: siuè re vera offensa, quòd Belgæ reiecti è Gallia, ad se postremò confugerent: seque posteriorem Gallo duxerint, posteriore confugio. Nec deerant, qui Reginam deterrerent à fouendis palàm alienis dissidijs, exemplo non vtique Principibus probando, & in authorem quandoque retorquendo. NEQVE enim hæc fieri, quin simul fieri doceantur. Et fortasse ad hoc respexisse Galliæ Regem, non admisisis, quæ ab huiusmodi legatione offerebantur. Denique considerandum, idem esse Anglorum signa contra Hispaniæ Regem in Belgium transferre, ac, indicto bello, arma Hispanorum in Angliam euocare. Contrà alij, quibus vtilitatis lance expenduntur omnia, amplificationem, firmamentumque Regni memorabant. *Quippè portus*, aiebant, *in littorali Belgio si iure Anglici fiant, arces ac munimenta futuros, quibus insula, præter maris vallum, pluribus in continenti propugnaculis defendatur. Nam quod legati reiecti à Gallis fuerint, non id metu sequioris famæ, aut exempli curâ, sed domestica necessitate factum. certè Belgas quanto magis exclusos aliunde, atque aliorum adminiculo destitutos, tanto promtius adhæsuros porrigenti manum Angliæ, atque adeò accipiendis conditionibus promptiores fore. Neque magnoperè laborandum, ne palàm prouocentur Hispanorum arma, satis iam submissis hinc toties in Belgium clàm auxilijs prouocata. Nimirum constare inter Principes, huiusmodi occulta subsidia, tentamen-*

PRINCIPATVM belgicum offerunt Angliæ Reginæ legati prouinciarum.

Illa abnuere videtur;

Et sui eam dehortantur ab huiusmodi patrocinio.

Alij hortantur,

1585 *tamenta belli esse: nec in alto differre ab armis palàm illatis, nisi quòd ibi personatum bellum geritur, aperto hîc marte confligitur. Tanto autem minus timenda esse arma hispani Regis in Anglia, quanto se ille validius in Belgio attineri premique sentiet à geminis hostibus, quorum vel ab vno adhuc se se tot annis explicare non potuerit.* Talia dum apud Reginam variè iactabantur, ambiguis illa responsis, mensem vnum, tenuit Belgarum legatos. Donec auditâ Antuerpiensium clade ad Couenstenium aggerem, verita, ne captâ (quod fore præuidebat) Antuerpiâ, Zelandi Hollandique, desperatis externis auxilijs, cum Philippo Rege in gratiam redirent, simulationem aliquando exuit: festinatisque nuncijs ad fœderatas prouincias, opem illis prælargè pollicita, cum legatis illicò transegit: Belgij principatum, qui offerebatur, illis remisit: auxiliares copias, & earum Ducem spopondit: copias definiri in hunc modum placuit, Vt pedites quinque millia, equites mille à Regina mitterentur, quibus belli tempore stipendium ipsa persolueret, eidem pace composita rependendum. interim in Zelandia Flissingam, & Rammecham, in Hollandia Brilam, qui præcipui sunt earum prouinciarum portus, pignoris loco in Reginæ manus Belgæ traderent. Additæ ad hæc sunt aliæ aliæque conditiones, quas hîc memorare longum sit, nam fuere vna & triginta. Quibus confectis, auxiliarium copiarum Ducem, cum summo armorum imperio, Robertum Leicestriæ Comitem, designauit, virum, quo non alium aliquando in Anglia secundior spei aura sustulerit: aut mutata repentè fors, discrimine infeliciore depresserit: aut rursus ampliorem in gradum fortuna reposuerit; donec eadem, quæ attollebat ambitio, ad terram alliserit. Pater illi fuit (iuuat enim de hoc quoque supremo armorum Duce, quod in alijs præstitimus, pauca hæc nosse) Ioannes Dudlæus Northumbriæ Dux, eo potentiæ prouectus in aula Edouardi Sexti Angliæ Regis, vt Edouardo extincto, in spem venerit, in filium Guilfordum, cui desponderat Ianam Greiam Henrici Octaui proneptem, Angliæ regnum transferendi. Transtulitque: & exclusis Mariâ, & Elisabethâ Henrici liberis, Angliæ Regina præconis voce Iana publicata est. Quo tempore Robertus & se Regis fratrem vidit, & regni successionem soboli suæ aliquando destinauit. Sed intra dies non amplius viginti, delato ad Mariam Henrici filiam Angliæ regno, Ianâ & marito capite obtruncatis, Ioanne Northumbriæ Duce eodem supplicio affecto: (sicut Edmundum Ioannis patrem Henricus Octauus capitis pœna antè mulctauerat) Robertus eiusdem

[Margin notes: Regina principatum quidem non admittit, | sed milites promittit, & Ducem, | certis conditionibus: | Ramichiam | Ducem nominat Leicestriæ Comitem. | Patris eius potentia, | & infelicitas, | Leicestrij patris, auus. | Par Leicestrij fortuna.]

eiusdem cum patre, ac fratribus, coniurationis manifestus, 1585
publico iudicio damnatus est. Expectabatque in horas carnificis manum, quum Maria, præter omnium opinionem, placata Roberti patris, fratrisque nece; non vitâ modò, ac libertate illum donauit, sed etiam in gratiam receptum ad regni negotia liberaliter adhibuit. Quin (orbe conuerti iam cœpto) Elisabetha, post Mariæ obitum, in intimam familiarium cohortem admissum, breuì alijs omnibus antehabuit. Et verò adiumenta illi artesque ad promerendam gratiam abundè aderant. Forma oris elegans, ac peruenusta, quæ primum videlicet aditum ei aperuit apud Elisabetham tali hamo capi solitam. Accedebat lepos orationis, atque festiuitas, qua nouis subinde illecebris, atque auocamentis à curarum mæstitia, Reginæ animo lenocinabatur. Super hæc, similitudo consentientium voluntatum, consiliorumque intercedebat omninò tanta, vt hinc apparuisse, quid cæli vis posset, quantumque vnum alteri attemperarent astra, scripserint aliqui. Quum tamen tàm longè petitis è cœlo caussis non egerent & mulieris conditio in amores adulatoresque pronæ, & versatilis viri solertia, qua ve erat histrio multarum partium, facilè ad aliorum mores ac vota, factitium ingenium circumflectebat. Postremò accendebat amorem veneratio, principiò quidem in aulicum seruitium demissa, postea in ipso seruitio superba, quasi ostenderet se obsequio dignum, dum obsequeretur: inoffensâ ab his Reginâ, quæ iam illum extra famuli sortem aspiciebat, ac maritum animo designabat. Hinc congestis, ac festinatis honorum insignibus, illum Georgianum equitem, illum supremum Regiæ Occonomum, illum siluarum saltuumque Præfectum, simul Denbighiæ Dominum, mox & Leicestriæ Comitem creat, sibique, ac fastigio suo admouet: &, quo ipsa minus descendat, alterum attollit. Immò & ijs, qui Elisabethæ sensum introspiciebant, non aliò spectasse ipsa credita est, dum Leicestrium cum Maria Stuarta Scotorum Regina matrimonio coniungere tantoperè studuit, nisi vt, si Scota in eas semel nuptias consentiret, minus puderet Angliæ Reginam in virum assumpsisse illum, quem alia quoque regiæ potestatis femina connubio suo dedignata non esset. Et sanè hanc semper hæsisse in Elisabethæ animo dubitationem, ostendebant illæ eiusdem voces identidem aliquos interrogantis, Quid censerent dicturos Principes, atque in primis Hispanum, si aulico suo suæque ditioni subdito nuberet Angliæ Regina? Quarum vocum haud ignarum Leicestrium egisse cum hispano legato Guerrao Despæo,

Resurgit hic ad summam Reginæ gratiam,

Hisce conciliatoribus.

Aspectus elegantia,

lepore,

morum cum Reginæ moribus similitudine,

vel similitudinis simulatione,

reuerentia erga Dominam,

quæ illum ad summa quæque prouehit:

& spem coniugij sui facit:

Camdenus parte 1 & 3. hist.

1585 pæo, eique promisisse, Si eas ipse nuptias, Regis sui nomine, Reginæ approbaret, se compotem voti Religionem Catholicam Angliæ redditurum. Ac Despæum per occasionem seriò cum Elisabetha id præstitisse, exemplisque Reginarum, etiam hispanarum, idem confirmasse; ego ex epistolis Despæi, responsisque Philippi Regis, à noto mihi homine inspectis exploratum habeo. Adeò in Leicestrij cum Regina coniugio processum est. Verùm quam illa nunquam satis, vt famuli sui vxor esset, acquiesceret, ac noui subinde mariti, alius alium truderent, atque Alenconius in primis ceteros posthaberet; Leicestrius longa nuptiarum spe paulatim excussus est. Potentiam tamen apud Reginam, atque in Angliæ regno, quod ille regnum triginta ferè annos in potestate habuit, nunquam nisi cum vita deposuit. Namque post hæc, Reginæ designatione supremus Anglarum copiarum ductor, summum in fœderatas Belgarum prouincias imperium Gubernator exercuit: & Britanicæ classi à Regina præfectus contra Hispanos, victor in Anglia triumphum egit: & postremò in nouam potentiæ spem erectus, Reginæ Vicarium in Angliæ, Hiberniæque regnis renunciari se flagrantissimè contendit. impetraueratque: quum Regina ab Hattono Cancellario periculi admonita, ob nimiam vno in homine potentiam, intellexit quantum ex regno peteretur. Atque, vt illum timere iam cœperat, more videlicet Principum, qui VBI omnia in vnum congessere, beneficia sua in eo reformidant; non ausa palàm mutare, cum Leicestrio Cancellarium commisit, quo intrepidè abnuente ad scriptum iam diploma adijcere signatorium annulum, homo repulsæ ad eum diem insuetus, ex ira & furore contabuit. Sed his, quæ Leicestrio suprema fuerunt, omissis; designatum copiarum Ducem legatis Belgarum obtulit Elisabetha: laudauitque prudentiam eius, animumque quanticumque regiminis capacem, nec tacuit militarem scientiam. *Præfuisse illum primâ adhuc iuuentâ bellicis tormentis in auxiliari exercitu à Maria Regina ad S. Quintinum misso, Pembrochio ductore. Tunc penes Anglia militem stetisse laudem reportatæ pro Hispano victoriæ: primumque, qui in oppidi mœnia vexillum Regis intulerit, Henricum Leicestrij fratrem fuisse. Sperare nunc se, parem Anglorum virtutem, ac felicitatem fœderatas prouincias experturas. Certè meliori eorum causæ deberi exitum non dissimilem.* Excepere gratulabundi Leicestrium legati, quòd, præter hominis odium in Catholicam Religionem, magnum vtique vinculum societatis, non ignorabant, illum omnium acerrimè eam expeditionem

rem adiuuante Catholici Regis legato.

Ad nuptias tamen non peruenit.

Sed potentiam in regno maximam retinuit.

Vna tantum re non impetrata.

Camdenus part. 3. hist. & Philopater in respon. ad edictum

ex ira postea decessit.

Nunc illum legatis offert copiarum Ducem.

laudatque

I. Staus in Ann & Herfordiensis in vita

Grata ea designatio legatis.

tionem nutanti Reginæ persuasisse: ac proinde eidem supra 1585 omnes cordi futuram, tanquam consilij sui prolem, facilè sperabant. Et mota inde quoque Regina credebatur: præsertim quòd committendo prouinciam ministro perquàm opulento, regni aerario parceretur. Accedebant ad eam designationem commendandam consuetæ assentationes aulicorum, qui nimirum læta, aliquando sibi ad Reginam aperiri aditum ab vno omnibus obstructum, confertum Leicestrium circumstantes, obsequium eius, & Reginæ consilium extollebant, faustisque precationibus pugnanti victorias, redeunti plausum & triumphum augurabantur. Quorum ille votorum haud ignarus, quippe in eodem ludo edoctus, aulam tamen non grauatè deseruit, gratiæ securus, & nouo interim imperio lætus.

commoda Reginæ,

Aulicis optata,

ipsi læta,

INGRESSVS Leicestrij in Belgium.

INEVNTE anno octogesimo sexto, supra millesimum, 1586 quingentesimum, Leicestrius longo agmine nobilium comitatus (quingentos excessisse aiunt) in Belgium venit: præmissis Ioanne Norrisio cum valida Anglorum legione, & Philippo Sidneio consanguineo, qui portus, atque arces Reginæ attributas intraret. Ipse à fœderatis Proceribus vbique locorum festo apparatu exceptus, Agæ in principe Comitum Hollandiæ sede, pompâ, quantam nemo Præfectus Belgarum exhibitam recordabatur, supremus fœderatarum prouinciarum Gubernator, contra quàm inter Belgas & Reginam conuenerat, inauguratus est. Nempe in rem suam Belgis visum, ampliare homini potentiam, quo Reginam ad opem ferendam eo insuper nexu obligarent. Nec Leicestrius delatum reipublicæ regimen recusauit, imperij auidus, & Reginæ securus. Quamquam vbi in Anglia rescitum est, splendido illum satellitio cinctum, Gubernatoris insignia induisse, peroffensa Regina dicebatur: quòd, qui auxiliarium tantummodò copiarum ductor missus esset, supremam prouinciarum præfecturam, quem illa titulum disertè abnuerat, admisisset. Sed Angliæ offensio, acceptis à Leicestrio, atque à Fœderatis ea super re litteris, breui euanuit. Scilicet accessionem potentiæ vt recusare ad moderationis speciem illa retulerat, ita nunc eandem admittere, alienâ vtcumque culpâ, peroptabat. Apparuitque, non seriò Reginam antea noluisse, quando mox vt vellet, tam citò flexerit. Porrò Leicestrij aduentus, ac frequens Anglorum militum in Belgio conspectus, quantum fiduciæ depressis ad eam diem Fœderatorum animis, tantum sollicitudinis addidere Alexandro Principi: qui diuturno grauique perfunctus bello, atque in spem erectus, reliquas breui prouincias ad Regis obsequium

excipitur vti supremus Belgij Gubernator:

offensa Regina ob eum titulum,

sed in speciem,

& Alexandro nō in speciem sollicito, ob nouas vires Fœderatis adiunctas

1586 obsequium redituras; nouam iam videret nasci operis molem, nouos recentesque post Archiducem Matthiam, & tractas è Germania copias: post Ducem Alenconium, & adductas è Gallia vires; parari sibi hostes ab Anglia: atque adeò magnis ex integro viribus consurgere Fœderatorum consilia, eorumque imperium nouâ potentiâ, ærarioque firmari.

DECREVERAT ille, post captam Antuerpiam, Mosam amnem, qui Brabantiam vniuersam circumuallat, in potestatem redigere: spe inde in Rhenum proiecta. Iamque obsidionem Grauiæ Carolo Comiti Mansfeldio mandauerat. Eam ne in præsentia, Leicestrij ob metum Comes intermitteret, quippè ad famam pertinere sentiebat, nouis illum auxilijs instruxit. Sedet ad sinistram Mosæ ripam Grauia, validum per se oppidum, & traijcientibus in Geldriam opportunum: ideòque, cum cura à Fœderatis habitum, præfecto Hemertio nobili Geldro, cum præsidiarijs fermè quingentis, præter armatos oppidanos. Qua parte oppidum Brabantiæ iungitur, nouis operibus munierant, minus solliciti Mosam versus, vbi flumen ad loci munimentum vndas applicat. Ergo Mansfeldius rem aggressurus, vt auxilia Grauiensibus à Venlona, Geldriæ oppido ad dextrum Mosæ latus, intercluderet; Veteruerdam cœnobium, inter Venlonam & Arsenum, misso illuc Petro Coruera cum Hispanis centum, ex vetere Mondragonij legione selectis, occupauit. Captum cœnobium Centurio Coruera communire aggressus, citò sensit, nimis se prope Venlonam constitisse. Namque Martinus Schenchius, intellecto Mansfeldij consilio, & Grauiæ discrimine, è Venlona statim aduolauit, tractis secum sexcentis peditibus, equitibus trecentis: ac cœnobium coronâ circumplexus, excidiumque loco interminatus, deditionem exposcit. Sed à Coruera intrepidè reiectus, admotis properè machinis aggressionem adornat, tanto vtrinque conatu, quasi iam tum fortuna Grauiæ in vnius cœnobij expugnatione verteretur. Ter cœnobium, magna aggredientium vi, Schenchius inuasit; ter maiori repugnantium ferocia repulsus est. Postremò ignominiâ præceps, quando nulla penetrandi spes erat, ignem rapi, & quatuor è partibus loco admoueri iubet. Ardebatque cœnobium, quum, quid coacta virtus posset, apparuit. Namque Hispani adhortatione Coruerae firmati in mortem non inultam, è cœnobio feroces erumpunt: atque, instructa qualicumque acie, in hostem vadunt. Rarò aliàs impari magis numero certatum est. Hispanorum singuli aduersus hostium nouenos dimica-

Marginalia: GRAVIAE obsidium; situs eius; & munitio; à Mansfeldio missus; Centurio Coruera; Veteruerdam occupat; Schenchius recuperaturus, ter aggreditur; frustra; ignem immitti; Egressi hispani pugnant; numero longè imparet.

bant, & tamen tam pauci tam multis non pares modò fuere, æquatâ diù pugna, sed etiam victoribus propiores, quò ferrum obuerterent, vulnera terroremque spargentes, attonitum nutantemque hostem planè repulissent, ni Schenchius obiecto equitatu, cohibitaque suorum trepidatione, prælium redintegrasset. Tum verò ab affusa multitudine circumuenti, post edita nouissimæ fortitudinis exempla, non antè consumpti sunt, quàm hostium ducentos & quinquaginta, ipsi non amplius centum, ante se prostratos conspexere. E forti manipulo superfuere tantummodò sex, ijque malè vulneribus toto corpore mulctati. quos vnà cum Coruera tribus pilis, hastâque traiecto, prædam nimis carò emptam victoribus, Schenchius Venlonam deportauit.

re longe superiores

ad extremum vincuntur,

admirabili hostium clade,

Sex superstites hispani Venlonam deportantur.

Dvm in hunc modum Grauianæ expeditioni eminus proluditur, Mansfeldius vrbem ipsam, castellis aliquot erectis, cominus vrgebat. duobus aditum hosti in vrbem interclusit à terra: totidem à Mosa. nam infra supraque Grauiam, palis in flumine adactis: & infra, Megam versus, vnde maius periculum, strato super palos ponte, additis vtrinque castellis, amnem clausit. Mox dispositis castris, Mondragonia Hispanorum legio ad oram sinistram fluminis tetendit: infra, quà Rauenstenium itur, hispanæ legiones Bobadillæ, & Aquilæ constitere: medius cum selectis Germanorum, atque Vvallonum centurijs Mansfeldius consedit: trans amnem verò Italica legio Capisucchi, adiunctis signis aliquot Burgundorum, Mochemum versus excurrit. Nec minus Holachius auctus Anglorum copijs, obsidentium conatibus obuiàm ibat. Aggerem in dextra Mosæ ripa, quem è vicino castro Diccam Batemburgicum vocant, properè insedit: in eoque propugnaculum extruxit, nec procul inde perquam ingens vallum obiecit, atque vtrumque militibus fermè octingentis, plerisque sclopetarijs muniuit. Ex hoc autem flumentano aggere quoniam inferri auxilium vicinæ Grauiæ facilè poterat, præsertim capto iam ab Anglis Batemburgo; iubet Mansfeldius, illuc, traiecto amne, præcurrere Aquilam cum Hispanis suis: mox ipse cum Georgio Basta, & equitatus parte secuturus. Aquila nihil moratus, nisi quantum structura pontis non planè firmati transmissionem retardabat, legionem traducit, ponè sequentibus Hispanis trecentis, ex vetere Mondragonij legione, ductore Ioanne Casco. Vix ripam attigerant, quum conspectis procul hostibus, pugnandi ardore prouecti, non expectatis socijs pontem ægrè transmittentibus, arma raptim expediunt. Et Aquila magis ala-

Mansfeldius castellis,

& castris Grauiam cingit.

Camill. Capys.

Holachius vicinis in locis, munitiones extruit.

trincierone

contra eum Trib. Aquila præmittitur;

pugnam adornat,

Grauæ [illegible]io anno 15

A. Grausa urbs. B. Mosa flu.
C. Veruerdam cœnobium Schenchius frustra ter aggressus incendit
D Schenchius cum egressus e cœnobio Hispanis pugnat et vincit
E Comes Holachius suos mouet ad ad soluendam obsidionem
F Occurrit Holachio Tribunus Aquila
G Pugna inter Holachianos, et Regios
H Subsidium missum è Capizucchi castello
I Certamen super uexillo ter rapto
K. Holachius supto fluuij aggere per in inundatum campum subsidium Grauiam inducit
L Princeps Parmensis in castra cum parte exercitus venit
M Parmensis periculum, N Vrbs inuaditur
O Aggressores ad restinguendum ignem corporibus hærentem se in fluuium immergunt
P. Præsidiarij dedita vrbe emittuntur.

1586 alacritatem militum, quàm Mansfeldij consilium secutus iam
aciem ordinabat; quum Cascus videns in fronte disponi Aqui- *sed orta altercatione inter hispanos de primo pugnæ loco,*
lianos, negauit ex militari disciplina id fieri. suis in agmine
postremis externo die, nunc primum in acie locum deberi.
Sed nihil ad ea respondens Aquila, nisi (more hominum, qui
à rationibus destituti, ad potestatem authoritatemque deflectunt) Tribunum se esse, partesque suas nosse. simul legiona-
Caschi milites rios promouebat, instantibus à tergo Mondragonianis, sociosque densato gradu præuertere connitentibus. Sic intempestiuè concertantes ad hostes peruenere. aggressique vallum le- *turbati pugnant,*
gionarij, magis solliciti, ne à suis, quàm ab hostibus vincerentur, ab vtrisque victi sunt. Nam, vt erant à cursu fatigati,
nec satis compositi, post acrem breuemque pugnam, facilè illos Hollachiani, plures & integri, e vallo reiecere. Verùm *& repelluntur.*
succedentibus Mondragonianis aucti Aquilæ milites, intestino certamine in hostem melius verso, tanta vi aggressio-
Aquiliani Mondragoniani nem coniunctim repetunt, dum hos pudor, illos gloria in pugnam accendit, vt vallo hostem expulerint, erectam muni- *postea compositi munitionem expugnant;*
tionem expugnauerint, auxiliarem in Mosa nauem cum tormentis ceperint, fugientes flumentanum per aggerem mille *& hostes fugant.*
non minus passibus insecuti sint. Sed in hac ipsa victoria iterum ab Hispanis peccatum est. Nam & vincendi auiditate
abripi se longiùs passi sunt, ordinibus haud seruatis: & captum
munire propugnaculum, quod redeuntibus receptui foret, *mox ab iisdem iam auctis*
curæ non fuit. Itaque prouecti hostem insectando, non procul Batemburgo præter opinionem conspicantur, è statione,
quam aggeris tumulus occultauerat, Anglorum copias instructo agmine prodeuntes, duce Norritio: qui retentâ suorum *ipsi fugantur.*
fugâ, in Hispanos repentè mouit, coëgitque iam fessos, ac
repentino turbatos occursu, totum illum flumentani aggeris
tractum, quem modò mensi erant hostem fugando, eumdem
fugiendo remetiri. Iamque propugnaculum, & vallum, & nauem recuperauerant Angli, non sine spe eodem impetu Grauiam irrumpendi; quum transmisso iam ponte apparuere
decem Hispanorum signa, quæ pro Tribuno Bobadilla duce- *Sistuntur à nouis hispanorum auxilijs.*
bat Acatius Ierra: exceptique læto omnes clamore, sistunt il-
Acat. Centurio licò fugam, atque in hostes conuertunt. qui & ipsi redditis
consimilis lætitiæ vocibus, quippè pluribus aucti à Mosa sclopetariorum centurijs, quas festinatis nauigijs Leicestrius op- *& auctis vtrinque copijs.*
portunè submiserat; ad instaurandam acrius pugnam, decernendumque, se se accingunt. Et erant nouis vtrinque auxiliorum accessibus iustæ ad confligendum copiæ. Fœderati pau-

lum suprà quatuor armatorum millia, Hispani aliquanto pauciores numerabant. Ergo sumpta, tacito vtrinque consensu, modica quiete, qua mutuæ cladi sufficerent, hinc Aquila, inde Holachius ad pugnam suos instruunt, certos fixo locum vestigio non deserere, transitumque hosti, nisi prostrata super corpora, non relinquere. Proposito constantia par fuit. Sesquihorâ pugnatum est, tantâ vtrinque ferociâ, vt quamuis effusis è cælo continenter imbribus, ac proprio hostilique cruore madidi, sæpe ad terram lapsante gradu deciderent, strati tamen, ac de genu pugnarent, obiectisque gladijs atque hastilibus, viam hosti transitumque præcluderent. Sed nusquam acrius, quàm super Hortigosæ signo certamen exarsit. Huius Centurionis signiferum circumsteterant Angli; is tamen se, & signum strenuè defensabat. Sed humi prolapsus, ac velo implicitus, propè erat, vt signo ac vitâ exueretur: quum centuriæ Instructor Vega socio accurrens, vbi raptum iam signum asportari ab Anglis vidit; via vi facta, medios in hostes emicat, abstractumque mutua inter vulnera ex Angli manu velum victor referebat ad suos. Sed telis vndique appetitus, impar glíscenti Anglorum manipulo, vitâ prius, mox & signo spoliatus est. Nec ideò mors Vegæ Vasquium terruit, quo minus commilitonis vltor, decorisque hispani anxius, Anglum fortiter amplexus, ab eoque sauciato, ipse non integer, velum feliciter extorserit, ac Centurioni suo lacerum cruentatumque restituerit. Verùm increbrescentes pluuiæ, ventique violentius incumbentes, ad extremum diremère pugnam, neutris partium inuitis. Nam & Holachius pluribus suorum cadentibus, amissoque vallo, iam castello pertimescebat. Et Aquila excrescentibus aquis, ne suis ad munitiones reditus intercluderetur, magnoperè verebatur. Vtrique tamen necessitatem nacti, cui discessum ab armis imputarent, accusabant interea, quam optauerant, tempestatem. Atque (vti in æquato certamine vsu venit) vtrique se pro victoribus habuere: illi, quòd capto Batemburgo, ac recuperato castello, liberandæ vrbi propius imminerent: hi, quòd expugnato hostili vallo, inhibitisque auxilijs, destinatam Grauiæ opem elusissent. Neque in iactura militum impares admodùm fuere. Et si enim Hispani non plures quàm ducenti ac triginta occubuere, cæsis ex Holachianis non paucioribus septingentis, quia tamen fortissimi quique Hispanorum, atque in ijs Centuriones septem, ac viri nobiles complures desiderati sunt; æquatam propemodùm cladem indoluit, atque ad Regem scripsit Alexander

Marginal notes (left): obstinatissimè certatur. — Magna de vexillo ter rapto dimicatio. — Imbribus ventorumque violentia acies dirimitur: — vtraque parte sibi victoriam vindicante. — cæsorum vtrinque numerus.

Marginal notes (right): 1586 — 16. April. — hora cum dimidio. — Baldassar Hortig. Centurio — Hieron. Vega Sergent. — Alphons. Vasquez postea Sergentes maior — Holach. — Aquil. — Consal. Gironus, Mich. Cardona, Consal de Castro, Didacus Flores, Io

1586 *ſeph Cordan, Ioannes de Caſtillo, & Petrus Ramirez* *29. April.*

der. Sed victoriam hactenus dubiam, eædem, quæ pugnam diremerant, aquæ Fœderatis addixerunt. Etenim fluminis præter modum aucti opportunitate vſus Holachius, perfoſſo, Rauenſtenium verſus, flumentano aggere, campos circum Grauiam ſatis iam imbribus ſtagnantes, altiſſime inundauit: immiſſiſque magno numero cimbis, annonâ, ac milite inſtructis, Grauiam contendit. Et quamuis Hiſpani partim è caſtellis procul fulminarent, partim in aquas deſilientes, atque vmbilico tenus eluctantes, propiùs in traijcientes exploderent; non ideò tamen ab incœpto nauigantes abſterrebant: quòd aut languidi è longinquo ictus ſpernerentur, aut ipſi medijs in vndis inſtabiles implicitique, aduerſus militem è tuto nauium iaculantem, tela tardiùs mouerent. Accedebat, quòd attollente ſe continenter alluuione, maior iam cura illos vrgebat ad munimenta redeundi, quàm acceſſum ad vrbem hoſtibus intercludendi. Itaque inſpectantibus Hiſpanis, annona ad plures menſes, milites circiter quadringenti, bellicus puluis, quæque alia defendendis arcibus vtilia, in vrbem illata ſunt tantis Holachij, mox & Leiceſtrij lætitijs, vt ille aduerſa belli toties expertus, ea ſemel ſe iam diluiſſe: hic Anglicis auſpicijs victoriam imputando, ceſſura ſimiliter omnia ſibi perſuaderent, ac prædicarent.

Ab Holachio inducta alluuione,

annona ac milites Grauiam aduehuntur

irrito hiſpanorum conatu,

25. April.

Leiceſtr.

& magno Holachij & Leiceſtrij triumpho.

HIS auditis Alexander, ſtatuit transferre ſe Grauiam. Et quoniam acceperat propiùs ad eam vrbem acceſſiſſe Leiceſtrium, ſcribit Altapennio, quem cum auxiliaribus copijs ad Septemuirum Colonienſem miſerat, vt, ſi ad Noueſium ducti nondum eſſent aggeres, nec dicta aggreſſioni dies, Grauiam aduolaret, breui Noueſium reuerſurus. Altapennius collectis illicò vaſis, namque obſidio cœpta non erat, tanta iter celeritate ingreſſus eſt, vt (ne moræ aliquid feſtinationi afferret nox tenebris horrida) præire milites iuberet, qui caſas agreſtium paleis plerunque tectas incenderent, ad viarum veſtigia properantibus commonſtranda. Alexander interea Bruxellis profectus, præmiſſo cum parte copiarum Appio de Comitibus, non procul à Grauianis caſtris obuium habuit Altapennium: cum quo ad exercitum delatus non erexit modò militum animos ob improſperè geſta perculſos, ſed etiam ſpe certa impleuit, mutatum iri fortunam belli, nec conſtituram præſente Alexandro Grauiam, quantauis munitione præfidentem. Firmauit ſpem militum celeritas Imperatoris, qui & pontem arcendis hoſtium auxilijs illicò reſtituit, & tormentis diſpoſitis, vrbem tripartitò aperiendam ſtatuit. Quamquam

Alexander Grauiam ſe transfert.

Nuus

illucque è Noueſio euocat Altapennium,

qui ſtatim aduolat.

Eriguntur milites Ducis præſentia.

Sed ſubito

 1586

eius periculo consternantur; quam subitum eius discrimen omnes extemplò perculit. Namque tormentorum suggestibus obequitando, dum vltra citraque Mosam opera ipse perlustrat, directus è mœnibus ferreus globus equum eius inuasit, prostrauitque: territis, qui circà erant, proque Duce sollicitis: simul sparso in castris rumore, ictum pilâ Parmensem Principem concidisse. Ille tamen illæsus deditionē poscit, Ille tamen ad equi casum in pedes exiliens, accurrentibus anxiè militibus, hilari vultu, Bene sibi esse, respondit: accitumque ad se tubicinem properare Grauiam iubet, ac deditionem Grauiensibus imperare Alexandri nomine, quem, Deo duce, & viuum nunc scirent, & mox victorem expectarent. Tubicine non admisso, Alexander nihil cunctatus, machinas diruendæ vrbi expediri mandat. Prominebat è mœnibus in oram fluminis propugnaculum, modicum illud quidem, sed geminis iuxtà prægrandibus turribus communitum. in has potissimùm versis muralibus tormentis: simul propugnaculo duobus alibi ex locis, totidem vi machinarum impetito, tantam iam lapidum congeriem demiserant patefactæ turres, rostrumque propugnaculi, vt ante generalem aggressionem, delecto manipulo prætentare ex ea parte ascensum, atque experiri hostium vires Alexandro placuerit. Ad id natio hispana, ex multis illud periculi decus sibi deposcentibus, prælata est. Natoque ipsos inter Hispanos certamine, è pluribus eorum cohortibus viros omninò centum carpsit, miscuitque, ac Centurionibus Sancio de Solis, Francisco Turrio de Viuëro, atque Hernando Tello, ducendos tradidit. Et hi quidem, dato ad inuadendum signo, subiere ingenti animo propugnaculi ruinas: consertisque manibus, vt erant strenui ipsi per se, & calcar addebat Alexandri iudicium, adeò pugnaciter intulere arma, vt statim potituri loco crederentur. Iamque primus defensorum ordo, multis suorum cæsis, aut saucijs, pedem è propugnaculo referebat, quum è vicina turri, quam in subeundo Hispani neglexerant, sparsa lapidum tempestas, & secuta ignium missilia, ardentesque pice ac bitumine circuli, repressere paulatim victoriæ cursum. Plus adhuc ad terrorem, noxamque valuit præferuens arena è corbibus siculisque, in morem imbris effusa: quæ se in arma minutim insinuante, & corpus adurente, quum nullum aduersus ineuitabilem pestem remedium foret (vti nec vllum fuisse olim legimus, emissâ quoque è feruefactis clypeis arenâ in Macedonis Alexandri milites Tyrum obsidentes) multi se in subiectum amnem immergebant, ac refrigerato paulùm ardore,

Marginalia: & non admisso, vrbem quatit, & disponit peculiarem aggressionem, Offerunt se ad eam multi Eliguntur Hispani strenue subeunt: retardantur miris modis. Q. Curt. l. 4.

1586 re, redibant illi quidem contumaciùs in pugnam, sed turbatis semel ordinibus, atque auctus propterea hostium animis, ægrè se in gradum reponebant. Nec distulit Alexander signum receptui dare, satis illato prima illa aggressione hostibus metu, & fortissimorum militum discrimen non vltra passurus. præsertim audito, Sancium de Solis cecidisse, visoque Turrio, dum semiuiuus è pugna asportaretur. Non plures tamen ex Hispanis, quàm sex occubuisse compertum est: quum ex defensoribus supra ducentos desiderati sint, partim ferro ab inuadentibus Hispanis, partim à muralibus tormentis noxiam in turrim obuersis interrempti, quos inter, Brederodij vrbanæ militiæ Præfecti mors magnæ vtique consternationi Gubernatori, ac militibus fuit. Idque valuisse ad subitam vrbis deditionem creditum est. Quamquam ego præpotuisse putauerim apud præsidiarios memoriam Couenstenij aggeris, in quo plerique eorum Alexandrum experti victorem, adhuc formidabant. Igitur, quum postridie, albescente vixdum luce, è mœnibus prospexissent dispositas tripartita aggressione machinas, aggressoresque; festinato tubicine ad Alexandrum, Gubernatoris cum litteris, colloquium super vrbis deditione postulatum est. Impositisque victoris arbitrio conditionibus, eodem die, qui fuit septimo idus Iunias, egressis vrbe armatis militibus circiter mille, cum supellectili, explicatisque vexillis, & secundo flumine Bommeliam vsque perductis, Grauiam intrauit regium Hispanorum, Germanorumque præsidium. Reperta sunt in vrbe tormenta & quidem magna, viginti septem, bellici pulueris dolia centum & octo, res cibaria in annum integrum sex hominum millibus suffectura. Quo magis Alexander miratus tam properè hostem cessisse locum omni apparatu militari, ac milite veterano communitum; grates persolui Deo palàm voluit, cuius quotidie clementiam experiri se scripsit ad Regem, gratulatus ei accessionem vrbis, sub oculis Leicestrij, noui hostium Ducis, expugnatæ. At Grauiæ Gubernatorem Hemertium statim ab Holachio detentum, etsi nullius proditionis manifestum, (nisi fortè PRODERE vrbem dicendus sit, quisquis vrbem impari animo suscipit defendendam) deditionis tamen præproperum, vnà cum duobus Centurionibus, capite plecti iussit Leicestrius: magnam vtique laudem à militari disciplina relaturus, si cetera fecisset ad eam formam.

[Margin: & ab Alexandro reuocantur | Cæsi ex hispanis, | ex Grauianis: | Inter quos militiæ Præfectus, | Inde territis militibus Alexandrum alias expertis, | Gubernator vrbem dedit, | 7. Iun. | magno apparatu bellico refertam | 6 Iun. | Ipse deditionis pœnam capite luit]

EODEM die, quo capta est Grauia, in potestatem redactis Megâ ad sinistram Mosæ ripam, & ad dexteram Batemburgo, Caroli

[Margin: VENLONAE expeditio]

Caroli Mansfeldij ductu, Alexander in Venlonam Geldriæ oppidum animum intendit. Quamquam eius expugnationem haud ita effectu promptam verebatur. Quippè Venlonam validè firmabant & noua ad veterem munitionem addita propugnacula, & duplicis fossæ ambitus, & fluminis obiectus, & ante oppidum insula castello munita: & super hæc, magna Venlonæ munimenta Venlonenses ipsi, strenui pugnacesque, quorum vel feminæ militaribus curis gloriarentur, recenti ad huc memoria, quum earum vna, ante annos septuaginta, hostibus vrbem inuadentibus, vexilliferum mœnibus iam insistentem aggressa, signum è manibus extorsit, ac domi victrix appendit. Accedebat Martini Schenchij in ea vrbe defendenda intentior cura: quòd ibi vxorem, familiamque, & prædas, vti ferebatur, ingentes deposuisset. Hoc verò ipsum & hispanum militem alliciebat, & Ducem iuuabat. Itaque comperto, Venlonâ abesse Schenchium, quanta maxima potest celeritate, post deditam Grauiam, Altapennium cum mille ac quingentis peditibus, & equitibus quingentis, sine vexillis, ac tubarum, tympanorumque strepitu, illuc properare: insessoque Geldriensi tractu, ex ea parte accessum ad vrbem hosti claudere iubet. Alteram verò fluuij Brabantinam partem attribuit cum ducentis peditibus, & turmis equitum duabus, Barnabæ Barbouio, iuueni strenuo, spectatæque in Traiectensi præsertim obsidione virtutis: in quam expeditionem adolescens, ac penè puer, peditum centuriam iam secum ducens, militarem iam tum indolem Alexandro mirè probauit. Præterea Ruremundanis naues imperat vsui futuras ad pontem, quem super Mosam designabat. Denique Carolo Mansfeldio præcipit, cum tormentis Arsenum satis munitum pagum tendat, relicto in itinere Balansonio, qui Vellensem arcem Mosæ imminentem, atque adeò nauigaturis infestam aggrediatur: vti postea & hanc Balansonius, & Arsenum Mansfeldius expugnarunt. Ipse sub hæc mandata, cum reliquo exercitu Venlonam mouit. At Schenchius, qui Leicestrij iussu Geldriam prouinciam cum milite percurrebat, ratus post Grauiæ deditionem haud quieturum Alexandrum, ignarus tamen, quam is in partem bellum ferret; Geldriam vrbem, arcemque Vuachtendoncam, nouis firmare præsidijs festinauit. Inde in Venlonam conuersus, vrbem accuratiùs muniturus, paucis nuncijs admonetur, itinera omnia Venlonam versus à Farnesiano infessa milite obtineri. Miratus, tanta celeritate, silentioque, tam multas illuc copias traduci potuisse: nec ideò mutato consi-

Margin notes (left): ... munitæ tum ab arte, tum a pugnaci virorum genio, etiam feminarum vnius exemplum: tum à Schenchij vigilantia: | Quo absente obsidetur vrbs ex vna parte ab Altapennio, ex altera à Barbouio: | Parantur naues ad pontem. | Expugnantur aliqua loca circum Venlonam. | Tent at Schenchius vrbem intrare.

Margin notes (right): 1586 Venlò | Mosa | Isacius Pontanus lib 11. Nortomus & alij | Barn. Barb. Mediolan

1586 consilio, subeundam sibi aleam duxit, si qua vi posset opem afferre aliquam obsessæ vrbi. Quare assumptis quingentis equitibus ex Anglis, Geldrisque, sub mediam noctem in contubernium Italorum, interfecto excubitore, rapidus incurrit: tantumque terroris intulit equestri illâ procellâ repente immissâ, vt iam stationem pænè prætergressus à Venlonæ portis haud procul abesset. Sed cancellorum septa, inhibendis ex vrbe eruptionibus prætenta, dum paulùm remorantur cursum; Appius, qui illic curabat, viso ad cancellos interscindendos expediri secures, sua cum turma properè accurrens: adiunctisque sibi Tuccij Centurionis proximis stationarijs, tandiù impetum vltrà nitentium sustinuit, donec armis per vicina contubernia conclamatis, Schenchius, ne vndique clauderetur, respectare exitum coactus est. ac nondum aperiente se die, vt gnarus erat viarum, facilè per eas tenebras elapsus, effusum inde cursum Vuachtendoncam versus arripuit. Sed insequente Appio Cæsiæ turmæ accessione firmato, ipse vix triginta cum equitibus ingressus est arcem. reliquos aditu exclusos, eoque vagos Appius assecutus, cæsis ex eis circiter quinquaginta, captis centum viginti, cum equis paulùm suprà ducentos, victor in castra non magis prædam ex priuata pugna, quàm omen totius expeditionis apportauit. Et sanè circumsessâ iam Venlonâ ex vtraque Brabantiæ, Geldriæque ora, stratoque super Mosam firmatoque ponte ex quinque ac *Mastric.* triginta nauigijs, è Ruremunda, Traiectoque submissis, atque adeò coniunctis vtrinque castris, magna spes aderat expugnandæ vrbis. Duo tamen haud leui futura impedimento videbantur. Semilunare apud Mosam propugnaculum, ex quo impunè infestabantur ponte commeantes: & parua Mosæ insula, ab vrbe non amplius quatuor ac viginti passibus abiuncta: quam arce ac præsidio munitam Venlonenses obtinebant, certi quandiù ea perstaret, hostem ex ea fluminis parte vrbi non accessurum. Vtrumque hoc Venlonæ munimentum simul aggressurus Alexander, Italis semilunam, insulam Hispanis attribuit. Et insulæ quidem aggressionem in hunc ipse modum ordinauit. Tres planas ingentesque rates, seu pontones, vnà composuit & colligauit. earum latera præaltis cratibus, facciſque tomento fartis circumsepsit, tum alias minores cimbas, pontonum obiectu tutas, sequi iussit. pontonibus cimbisque, habito ex Mondragonia legione delectu, milites hispanos omninò ducentos imposuit quatuor Centurionum ductu. addidit campestria aliquot tormenta, ramalium fasces, ligones, aliaque ex vsu subitariæ munitionis. Hæc dum è Geldriensi ripa Alexander vrgebat, è Brabantinâ cimbæ aliæ folidis & ipsæ pluteis, centum militibus, cum quatuor Centurionibus ex Mondragonij quoque legione, in eamdem

& tantum non intrat;

Sed repellit eum Appius,

& eius comites cædit.

Circumcingitur vrbs,

castris ponte coniunctis.

Damna obsidentibus a Semiluna & a Mosæ insula,

contra hanc rates componit Alex

atque hispanis armat;

1586

paulo ante mediā noctem

insulam armabantur. Quibus absolutis, expectata secunda castrensi vigilia, iubet instructa vtrinque nauigia in insulam agi, ipse è Brabantiæ ora, cum decem muralibus tormentis partim in insulam, partim in semilunam directis, exscensionem Hispanorum opperitur.

qui licet pilis appetiti, in insulam descendunt,

Et illi quamuis assiduo plumbearum iactu glandium ex insulæ propugnaculo incesserentur, successu tamen non minore quàm animo, duobus tantummodò amissis, insulam tenuere.

mox & castello, potiuntur.

Inter hæc Itali, erant fermè quadringenti ex legione Capisucchi, signum aggrediendæ Semilunæ accincti poscebant.

Itali semilunam inuadunt,

Melz. eques Hierosol.

Iamque præmissus Ludouicus Melzius, honorarius in ea legione miles, inspectâ loci ruinâ à sex muralibus machinis continenter edita, iter abundè stratum retulerat ad inuadendum. Itaque emissi adeò concordi ferocique impressione subiere, vt, quamuis non sine multo vtrinque sanguine, pulso demum hoste, Semilunâ potiti sint.

& expugnant,

magna vtique Melzij laude, qui primam excipiens à fulminante Semiluna plumbeam tempestatem, pilâ collum humerumque traiectus, non antè sensum doloris admisit, quàm priuatum damnum publica loci expugnatione sit vltus.

cũ Melzij laude.

eo quoque nomine de Venlonensi expeditione promeritus, quòd Venlona non solùm post semilunam facilè capta tunc est, sed etiam quòd eamdem postea bis ab hoste ipse defendit.

Alphōsus Aualus

Co. Theodorus Triuultius

Nam secutis inde annis, impositus italicæ, quæ Auali fuerat, legioni Tribunus: mox electus vniuersi equitatus regij, pro Triuultio in pugna interempto Vicarius; egressas Vuacthendonca hostium copias, Venlonam composita proditione irrupturas, cum parte equitatus repentè aggressus, omnes aut captiuos abduxit, aut occisione deleuit.

Tilemont

Nec post multo, Thenis admonitus, ire quàm celeriter hostes Venlonæ excipiendos, ipse celerius præcurrens, explicatum pro mœnibus agmen accedentibus præter expectationem obiecit, iterumque regijs partibus Venlonam asseruit. Quæ tanto ego iustius attexuerim, quanto ipse in volumine de equestri militia à se scitè conscripto modestius præterierit. Iam verò quia insulæ defensores animaduerso, semilunam concidisse, veriti eumdem & ipsi casum in vrbem deserta statione transmiserant; Venlonam ab obsessoribus propiùs accessum est.

Inde in mœnia vrbis aggressio indicitur,

Vrbis mœnia qua parte Mosæ applicantur, etsi per hiemem alluente flumine inaccessa sunt, tunc tamen recedente per æstatem Mosa, inter aquas & muros area non minor quinquaginta passibus intercedebat. Atque ex hac parte, moles quatefacta semilunæ quoniam vrbem patefecerat, & fossa vallumque superanda hîc nulla erant, aggressionem in sicco per eiusmodi ruinas Alexander indixit, iusso equitatu per Geldriensem tractum extendi contra auxiliares, si quid inde Leicestrius attentaret, incursus.

Sed eam non expectare ciues volunt:

ciues

Interea, magnis in vrbe clamoribus, inter ciues & præ-

1586 præsidiarios certabatur: quòd illi desperata defensione, fortunarum populationi, liberorumque & coniugum cladi anteuertere satagebant: contrà hi, quos patriæ caritas nulla tangeret, & PAVPERTAS indemnes, atque adeò proiectiores faceret, experiri vltima obstinauerant. Sed impares multitudini arma iam minanti atque expedienti, postremò cessere. Id, quod in vrbium obsidione timendum est, quoties præsidiariorum vires infra ciuium potentiam habeantur. Ergo vtcumque compositi muros ascendunt, amicisque inde signis colloquium exposcunt, surdis ad ea oppugnatoribus, & (vt INVISVM est obsidentibus vrbes deditionis nomen) omne de Venlona colloquium, cuius præda in manu esset, auersantibus. Sed repressit militum ferociam Alexander: admonuitque, vt ciuitatem Regi asserere mallent integram deuotamque, quàm per cædes atque incendia deformatam, & iniuriæ diu memorem. simul spem fecit, prædam illis suam, sed modestiæ præmium, non defuturam. statimque admissis ad colloquium Venlonensibus, cum oppidanis quidem mollius transegit: tantùm vt templa euersa reponerent, ac stipendia ingressuris præsidiarijs penderent, imperauit. at milites absque armis, signisque, & equis abire omninò voluit. Vxorem verò Schenchij, sororemque, ac reliquam familiam cum domestica supellectili, tradito, quo ipse vehebatur, quadrigarum curru, honorificè dimisit. Eodemque die, qui Principibus Apostolorum sacer illuxit, quique dies ante annos septem Traiectum Farnesianis victoribus aperuerat, introduxit in vrbem præsidiarios, imposito illis ob rem benè gestam Barbouio: prædaque omni ex manubijs ac spolijs Schenchianis per exercitum, pari expectatione & gaudio, prælargè distributa. Ipse prædarum loco vnam sibi seposuit gloriam, quòd prænobilem munitionem, omni bellico instrumento validam subegisset, minimâ suorum, minimâ temporis iacturâ, nempè intra dies paulò plures, quàm quot insumptis mensibus, gemini Brabantinorum Anglorumque exercitus, pro Carolo Quinto tunc vndecenni Venlonam obsidentes expugnare nequiuerant. Inde gratulatus est Regi Venlonensem non simplicem vnius loci victoriam, sed ex eius expugnatione vrbis, quæ vna demum reliqua ad amnem erat, subiectam Maiestati eius Mosam omnem, hoc est firmatam continenti velut mœnium ductu ac vallo Brabantiam, partamque regijs exercitibus vltrà citràque commeantibus securitatem. Post hæc commendata sacrorum procuratione Ruremundæ Episcopo, in Vbios recuperando Nouesio, quò iampridem animus ferebatur, expeditionem festinauit.

Margin notes: *Præsidiary* — contrà milites præsidiarij; — tamen ciues præualent, — & ad colloquium eos admittit Alex. — compescitque milites suos prædæ inhiantes, — ac post conditiones victis impositas, — vrbem intrat auspicato in die, — ac lætis militibus in prædam Schenchianam inductis: — Postremò victoriam. — *an. 1511.* — & annexa victoriæ, Regi gratulatur; — *Villelm. Lindanus*

DE BELLO BELGICO
DECADIS SECVNDAE
LIBER OCTAVVS

NOVESIANA expeditio.

Ovrsivm, Agrippinensium vrbem, 1586
quatuor horarum itinere infrà Coloniam haud procul à Rheni ripa, multis olim Romanorum Batauorumque prælijs, Claudio Ciuili Duce: & superioribus sæculis, longa improsperaque Caroli Audacis cum sexaginta bellatorum millibus obsidione nobilitatum, scriptores memorant. Hanc vrbem Ernesto Bauaro, Imperij Septemuiro Coloniensi obtemperantem, ante menses fermè tredecim, Meursæ Comes militari astu in potestatem redegerat. Nam quo die Diui Quirini festum solenni mercatu Nouesij celebrabatur, multis suorum militum, mercatorum habitu in vrbem inductis, ac certum ad tubæ signum, ijs qui foris opperiebantur admonitis, portarum custodes aggressus est, ciuiumque paucis ad defensionem accinctis, vrbem cepit: & quæstu non minore trecentis florenûm millibus direptam, in Truchsesianorum manus tradidit. imposito ad eius regimen valido cum præsidio, Hermanno Friderico Cloeto, adolescente impigro, ac præferoci. A quo, assiduis excursionibus, pagi circà omnes oppidaque, in primis Colonia ipsa vsqueadeò infesta habebantur, vt iam dominantibus per Agrippinensem prouinciam Truchsesianis, vix tutò efferre vrbe pedem auderent Colonienses. Et quamuis ad ea reprimenda Septemuir Ernestus, varijs legationibus, Parmensem Principem obsecrauisset, vt, quem ipse regijs pridem copijs eiecto Truchsesio, expugnatâque Bonnâ, in Coloniensis præfecturæ, atque in Septemuiratus gradu firmasset; noller in præsentia imparem hostibus ex absentia regij auxilij ferocioribus, loco deijci; attamen Alexander, cui Antuerpiana obsidione tunc implicito haud promptum erat, remittere in Coloniense bellum, quos inde milites deuocauerat: sustentare Septemuirum spe secuturæ quamprimùm opis non omitte-

Nouesium bellis sæpè nobilitatũ,

Tac. lib. 4. & 5. hist.

Haræus in vita & alij

cepit Meursius diripuitque,

Alex ad reg. 25, Maij 1585.

ac Truchsesianis addixit,

in Coloniensem agrum, ipsamque Coloniam assidue populabundis.

Ad hos reprimendos operam ab Alex petit per legatos Ernestus:

1586 omittebat. Sed interim noua Bauarus clade perterritus, ac ſpe aliunde deſtitutus, audito captam iam Antuerpiam, ire ipſe Bruxellas demum ſtatuit, mutata veſte, ac remoto aulicorum, clientumque comitatu: ne ea congreſſio palàm hoſtibus foret, & ſeruorum pompa petenti auxilium non conueniret. Sic ad Alexandrum improuisò ingreſſus, actiſque non ſanè in ſpeciem gratijs, pro ijs quæ ab illo beneficijs, vitâ propemodùm ipsâ carioribus, accepiſſet; denudauit ei rerum ſuarum ſtatum eò iam redactum, vt nihil propiùs eſſet, quàm vt amiſſæ Coloniæ nuncio exanimaretur. *Nempè gliſcere in dies hoſti numerum, & audaciam: ſe ab vtroque, ac poſtremò etiam à conſilio deſeri. Nam & ab regio exercitu videre ſe quàm importuno tempore auxilium petat: & Gulielmum fratrem ſeriò denunciaſſe, nolle in poſterum ob Colonienſem præfecturam opes inſumere, quas filijs, & Bauariæ ſuæ debeat. Itaque, quando non aliunde ſibi conſuleretur, ſatius ducere, Colonienſem principatum vltrò deponere, quàm ab hoſte ea demum ditione ſpoliari. Dolere equidem ſe, quòd prauideat, in eum locum facilè ſufficiendum non perinde hiſpano Regi addictum, ac ipſe domuſque Bauarica profiteatur.* Alexander etſi, quò ea pertineret Septemuiri deſperatio, intelligebat; quia tamen, præter Colonienſis Eccleſiæ, & Catholicæ Religionis cauſam, quam non dubiè periclitari videbat; Regis intererat, hæreticos in ea potiſſimùm parte non inualeſcere, ex qua occupato ad Noueſium Rheno, nauigationem ex Germania in Belgium interturbare, atque inde Geldriam, Brabantiamque percurrere infeſtis armis aſſiduè poſſent, idcircò iam ſtatuerat apud ſe, ad reſtinguendam huiuſce belli flammam Belgio proximam, quam primùm poſſet, accurrere. Quare Septemuirum abundè conſolatus, omniàque ab Regis in illum beneuolentia prælargè pollicitus, in ſe recepit, abſoluta, quam ſibi neceſſariò aſſumenda erat, expeditione, continuò ſe, non ſuis modò militibus, ſed præſentiâ quoque ſuâ, Colonienſi bello conſulturum. Ita in ſpem erectum animatumque Principem perhonorificè ab ſe dimiſit, additis è belgica nobilitate, qui hominem comitarentur ſub ignoti perſona notiſsimum, nempè NVLLA larua totum Principem tegit. immò SOLES etiam iſti quum deficiunt, tunc maximè ſpectatores habent. Haud multò poſt quàm Septemuir abierat, Alexander non expectata, quam parabat in Grauienſes, expeditione, dum de Altapennio in Vbios præmittendo cogitat (vti poſtea præmiſit) feſtinatis litteris admonetur ab hiſpano apud Cæſarem legato, Principes aliquot Germaniæ, Imperijque Septemuiros hære-

Marginal notes (left): *Bauariæ Dux* — *Grauia & Venlona* — *5. Ian. 1586. Gulielm. de S. Clem.*

Marginal notes (right): mox ipſe mutata veſte illum adit, — ſtatumque Eccleſiæ Colonienſis exponit in hunc modum. — Alexander & religionis & Regis cauſa permotus — certam Erneſto operam pollicetur, — eumque honorificè dimittit — Refcito hoc congreſſu germani hæreticorum partium Principes cum Cæſare queruntur:

hæreticarum partium, audito Coloniensis Archiepiscopi cum Parmensi Principe colloquio, questos esse apud Cæsarem, quòd externa Principum auxilia exercitusque in vrbes Imperij aduocarentur: ideòque inter se conuenisse, Nouesium nouo præsidio firmare, partemque suorum militum auxiliaribus Hispanorum copijs, si quæ à Parmensi aduenirent, opponere. Et Nouesium quidem, inducto milite & commeatu, non modò aduersus obsidij metum validè communitum est: sed etiam postea egressi inde præsidiarij, additique Truchsesianarum partium copijs Agrippinensem per agrum impunè grassantium, direptis incensisque, sub oculos ingemiscentis Coloniæ, pagis circiter quinquaginta, capta apud Bonnam munitione, sollicitatoque ad seditionem eius vrbis præsidio; adeò Septemuirum Bonnæ considentem subito pauore consternarunt, vt in Batauiam conferendi se, relicta in hostium manibus Coloniensi prouincia, impetum ceperit. fecissetque, nisi illum Vercellensis Antistes, Pontificis nomine, à consilio dignitati eius & Religioni perniciosissimo absterruisset, & spe certissimi à Parmensi Principe auxilij animasset. Nec Alexander, expugnatis iam Grauia, Venlonaque, vltrà cunctatus est, adeò vt, quum per eos dies honorifica legatione à Pontifice Xysto V. Galerum, Gladiumque solenni ritu sacros, Grimanus Abbas attulisset, distulerit munus accipere, admonito rogatoque Grimano, vt paulùm Ruremundæ supersederet, ne Nouesianæ cursum expeditionis, magna Catholicæ Religionis necessitate susceptæ, cui curas ipse suas, operi iam accinctus, addixerat, qualicunque morâ in præsens interrumperet: eâ, duce Deo, feliciter absolutâ, tunc magnificentius exponi donum posse, & digniorem fore se, qui illud acciperet. Igitur præmisso Vastio quingentis cum equitibus, ipse secundis castris, cum exercitu ac reliquis impedimentis, vno ante Nouesium milliari substitit. copijsque lato in campo lustratis, assumptis secum paucis equitibus, Nouesium vsque præcucurrit. atque vrbem contemplatus, quo castra loco poneret, & quam cuique Ducum attribueret castrorum partem, animo designauit.

HABET Nouesium à Rheno, præter mercium opulentiam, magnum sanè contra hostium iniurias munimentum. Licet enim is aliquantum à mœnibus recesserit, tamen porrecto illuc bracchio vrbem complectitur, & cum Erfta tenui amne circumuallat: effectâque in eius conspectu insulâ, duobus insuper castellis auctâ, partem vrbis ceteroquin infirmiorem oppor-

[Marginal notes, left:]
& Nouesiani milite atque annona communiunt.
Quin & egressi inde præsidiarij prouinciam miserè vexant.
Hinc & Ernesti consternatio:
& festinatum auxilium ab Alex.
qui dilata solennitate accipiendi nuncij a Pont. missi,
Nouesium properat.
NOVESII situs:
munitio à natura,
ab arte.

[Marginal notes, right:]
1586
Nuys
I. Franc. Bonhom.
Anton. Griman. Patric. Venetus
1. Iul.
bidui via
Rhenus

1586 opportunè communit. At oppositam huic partem per se haud inualidam, incredibili celeritate Cloëtus Gubernator, reparatis mœnibus, propugnaculis, turribus, sedulus vbique ac laborum pertinax quotidie magis magisque firmabat, ciuium nullis ab opere exceptis, & si qui abessent, indeprecabili pœna mulctatis. Nec minus vrbi firmamentum aderat à præsidiarijs mille circiter atque sexcentis, cum duobus equitum signis, plerisque veteranis ex Anglis Germanisque, præter cohortes manipulosque complures oppidanorum: quos & hæreseos Caluinianæ societas, & ab eiectis paulò antè catholicis metus, defendendæ vrbi accuratius admouebat. denique & annonæ, comportatis illuc vndique frumentis, & armorum, telorumque, & aliorum ex vsu longissimæ obsidionis tam multiplex aderat copia, vt profectò Nouesium à quantacunque hostium vi securum videretur. Explorata hæc Alexandro, prouisumque, castris in hunc modum circa vrbem distributis. Quinque portis Nouesium aditur. Aduersus primam, quæ Rheno assidet, hispanicam Bobadillæ legionem opposuit. Ad Bobadillæ dextrum latus statuit Mondragonium veterem, secundæ portæ, quæ Nederensis siue inferior appellatur, obiectam. Aduersus tertiam, locum capere hispanicam Ioannis Aquilæ imperauit: sicut Italicas Camilli Capisucchi, & Gastonis Spinulæ aduersus quartam propè Erftam amnem. Ac postremo Germanicam Manriquij, Vuallonicam Boninguetti, & Burgundicam Varambonij è regione quintæ, quæ est ad alteram Rheni partem, collocauit. Inter has verò, atque Italicas, quòd spatij plurimum pateret, Germanicam Arembergij, & Vuallonicas Licquij, Octauijque Mansfeldij, apud Erftæ ripam interiecit. At tormentorum sedem cum eorum præfectò Carolo Mansfeldio, post Aquilæ & Capisucchi terga constituit. ac retro post tormenta, locum continendi equitatus Vastio eius Magistro assignauit. Ipse non procul à Germanicis Burgundicisque castris, in semiruto Vallisgratiæ cœnobio tetendit. Capto in hunc modum castrorum loco, aggeribusque aperiri ac duci vbique cœptis, cinctum obsidione Nouesium videri poterat, si in insulam, quæ tractum vrbis fluuio incumbentis defendebat, deportari milites, eiectisque inde præsidiarijs, claudi, quod vrbis supererat, potuisset. Ad hoc autem ipsum pertentandum, dum Alexander è Bonna opperitur à Septemuiro Colonensi nauigia, queis milites illuc transmittat; audit præsidiarios aduentu regij exercitus facilè territos, desperata insulæ defensione, clàm in vrbem, intendentibus se

Margin notes: à militum, | oppidanorumque conspiratione, | & ab annonæ telorumque copia. | Alexander circa vrbem castra distribuit hoc ordine. | Gnadenthall. | Insulam vrbi adiacentem Neusiani deserunt.

se tenebris, concessisse. Igitur eadem nocte, iusso Baroccio 1585
cimbâ insulam adire, locumque & castella explorare: quum Propert.
in eam prius exploratam
is retulisset, insulam desertam prorsus à milite: atque è castel- Baroc.
lis, alterum quidem, quod vrbi propinquum est, apertum ac Ingegnero
peruium; alterum verò ad Rhenani brachij principium, integrum validumque; illicò Ioanni Ciacconio hispano Centurioni mandat, ex Bobadillæ castris Rheno proximis, centum legionarios in insulam traducat, ac firmiore castello se teneat, dum plures illuc copiæ transmittantur. Is in insulam appulsus cum delecto manipulo, (cui etiam se Antonius Pacius eiusdem legionis Centurio cum paucis aliquot adiunxit) parte suorum in validiore castello relicta, dum in alterum tendit, quinquaginta circiter militibus comitatus, obuiam repentè habet magnam hostium manum, quæ in insulam, prospecta Hispanorum paucitate, silentio noctis redierat. Nec in ea quidem rerum iniquitate Ciacconius cedendum hosti ratus, pugnam capessit, animosius enimuerò quàm consultius. Certauit hinc numerus, inde virtus, &, si conferantur vtrinque cæsi, hæc planè vicit. Sed paucitas ad extremum citius absumitur. Cadit ante omnes Pacius, cæduntur Hispani propemodùm omnes, capitur Ciacconius, capiuntur qui supererant omninò tredecim: abductique Nouesium velut in triumpho, ciuitatem successu gestientem, spe non duraturæ obsidionis implevere. Alexander etsi iacturam, quam Centurioni imperia transgresso imputabat, ægrè tulit: solatus tamen eam est, audito, munitionem alteram intactam ab hostibus relictam: eosque ne sic quidem victores, in insula subsistere ausos esse. Itaque illuc alijs alijsque copijs, & vbi maiores aduenere naues, etiam tormentis deportari iussis, festinauit in potestate insulam habere, quàm expugnandæ vrbi magnum vtique momentum designabat. Neque prosperè minus cecidit eruptio alia Nouesianis. In aggerum atque accessuum operibus magno nationum Approcci certamine moliendis, omnium proximè se se vrbi admouerat Italica legio Capisucchi. Ea porrò vicinitas quantum oppugnatores iuuabat ad impetenda validiùs certiùsque mœnia, tantum ad erumpendum securiùs inuitabat obsessos, quibus è via fossæ cooperta prodeuntibus, minus itineris conficiendum erat in hostium conspectu. Hunc Cloëtus Gubernator, ac trecenti ex audacioribus, galeâ, parmulâque, ac stricto armati gladio, ex arcana imis in mœnibus portula clàm egressi, per aduersam fossæ marginem inobseruabiles, in planitie subitò exsiliunt, atque in Italorum stationem improuisi erumpunt, Contra scarpa
Adsta-

Alexander immittit hispanos centum.

quos Nouesiani in insulam reuersi aggrediuntur,

& post acrem pugnam,

vincunt.

Sed Alexander alijs illuc missis, insula potitur.

In stationem legionis Italicæ erumpunt ex vrbe præsidiarij.

1586 *Genuen.* Adstabat hìc ante operas cum militum globo Iulius Cæsar Grimaldus, nobilis strenuusque Centurio. Hunc se intrepidè opponentem circumstant, ac pugnantem hortantemque socios multis vulneribus confodiunt: reliquos, post breuem, cruentamque pugnam partim cædunt, partim in fugam conijciunt. Quin ausi in castra insequi fugitantes, iam contubernia adoriebantur, secutique illos fabri fossoresque, appropinquationum opera subruebant. Quum illuc procurrens legionis Instructor, aliique, increpito per iram & minas cæco suorum metu, in aggressores ferociter insiliunt, eosque terga è vestigio vertentes tanta vlciscendi cupidine ad portam vsque ciuitatis insequuntur, vt, licet è mœnibus crebra crepitanteque super arma plumbi grandine peterentur, haud tamen vel Capisucchi, qui superuenerat, imperio à cædendo, fugandoque abstrahi possent: pluresque interea caderent, dum vincebant, quàm cecidissent eorum commilitones, dum vincebantur. Quamquam tumultus, quàm cædes, maior fuit: desideratis, & quidem ex vtraque parte, non vltra nonaginta, plerisque tamen è regia.

Aproeci *Sylu. Piccolomineus*

cædunt,

ac fugant;

Reprimuntur,

atque in vrbem mira ferocitate fugantur:

HAEC autem Nouesianorum confidentia, hostem nacta, quem qui læderet, stimulabat, maturauit oppugnationem: quam Alexander, inspectis antè operibus suorum iam fossæ vndique accedentium: & circumlustratis æstimatisque vrbis mœnibus, quæ situ & opere firma, quæ vetustate fluxa, bipartito distribuit: alteram contra Rhenanam portam, alteram contra huic proximam Nederensem. Hanc è Mondragonijs castris, tormentis decem oppugnari iussit, quatuor additis ante castra Bobadillæ, quibus lorica à Nederensi ad Rhenanam vsque impeteretur. Eam verò murorum partem, quam ante insulam amnis alluit, ac pro vallo est vrbi; erecto in insulæ ripa decem tormentorum suggestu, ac statutis quatuor similibus machinis huic suggestui proximis, turrim cubitumque muri iuxta Rhenanam quati voluit. Postremò vtramque oppugnationem inter Hispanos, Italosque partitus, illis Rhenanam, his Nederensem attribuit. ideòque Mondragoniani partim transire in Bobadillæ castra, partim in insulam transmittere, Itali in Mondragonij munimenta succedere iussi sunt: reliquis nationibus ad hos, aut ad illos, vti res & imperium vocauerit, accessuris. Verùm antequàm oppugnationem aggrederetur, placuit Alexandro, Bauaroque Septemuiro, qui tunc venerat in castra cum cohortibus aliquot Germanorum, per tubicinem explorare animos obsessorum, vellent ne vrbem Principi suo dedere, an belli euentum experiri. Illi

Oppugnationem vrbis bifariam distribuit Alex.

Sed antè per tubicinem deditionem exposcit ab obsessis;

Isti aliquot horarum inducias petunt ad consultationem.

1586

Felix Peuth.

sex horarum inducijs ad consultationem petitis, iisdemque protractis, misso illinc Peuchnero Centurione, hinc Tassio, cum Billæo Ernesti consiliario, negant, sibi quidquam esse cum Bauaro: ideòque si Billæus facesseret, sibi cum Parmensi faciliùs conuenturum. Aduenerat illuc ex Italorum statione Parmensis: conditionibusque longè quàm ipsi sperare debuerant mollioribus, finem colloquio imponere conabatur: haud nescius, MAGNVM temporis reique compendium plerumque fieri, si cum Principe transigant disceptantes. Dum hæc agitantur, è mœnibus in Hispanorum castra explodi cœptum est. Mirari primùm Hispani, inter inducias à Nouesianis hæc fieri: tum irati pluribus in vrbem emissionibus & ipsi iniuriam retorquere. gliscebatque vtrinque pilarum certamen: quum Nouesiani, occasione, quam fortè aucupabantur, inuenta, in Alexandrum ipsum, comitesque ante portam Nederensem consultantes, directis sclopis vim magnam letalium, repentè glandium effundunt. Mira profectò res, quæque non absque ope Diuinæ dexteræ ab insontium capite ictus perfidorum depellentis, euenerit. Nec Alexandro, nec comitum cuiquam ea plumbi tempestas noxæ fuit. Et comites quidem ad huiusmodi fragorem sibilumque transuolantium pilarum, alios aliò fuga sparsim abripuit, Alexander omnium postremus, incessu gradario, ac minaci vultu identidem mœnia respectans, salua maiestate recessit in castra, liberatoris Dei patrocinium agnoscens, atque adorans: simul de proditorum scelere non prætermittendo tacitus secum statuens. Interim dissimulatâ irâ, inhibitisque protinus suorum emissionibus, præsertim quòd iam tormentis maioribus agi ex Italorum suggestu cœperat; tubicinem ad repetendum colloquium in vrbem remittit: iusso tamen Tassio de Gubernatoris dolo conqueri, quòd cessatione armorum petita pactaque, exercere hostilia contra publicam fidem aut imperauerit, aut permiserit. Quumque Nouesiani paucorum id facinus affirmarent: certè Gubernatorem à culpa eximerent, qui tunc altissimè obdormiret, excepta est cum risu responsio: quasi verò persuaderi cuiquam posset, dum de vrbis deditione ageretur, Gubernatorem eius, iuuenem vbique peruigilem irrequietumque, decretoriam illam horam somno transmisisse. Nec ideò de conditionibus vltrò citròque agitari desitum est. Sed frustrà colloquium extrahebatur. nimirum animos sumpserant Nouesiani, sedulitatem illam Parmensis, etiam post acceptam iniuriam, concordiam exposcentis, virium imbecillitatem

Obtinent.

De conditionibus agitur.

Interuenit ipse Alexander.

Interim è mœnibus in Hispanorum castra explodi cœptũ est:

mox in ipsum Alex & socios:

diuina manu intre eos protegente:

Dissimulat tamen iram in perfidos Alexander:

solum mittit qui de violata publica fide obsessos obiurget.

Illorum ad hæc responsio cum risu excipitur.

Reditur nihilominus ad colloquium.

1586 tem interpretantes: eoque contemptum, & quasi per lasciuiam ad extremum responderent, Non esse, quòd Parmensis de vrbe, quæ nihil ad Hispanum Regem pertineat, anxiè laboraret. illam Cæsarei iuris esse: ideòque non posse à se, inconsulto Cæsare, quidquam statui: ad eum autem consulendum, octo minimùm dierum laxari tempus deliberationi oportere. Alexander illudi regijs viribus satis iam expertus, quoniam nox appetebat, vrbis aggressionem indicit in sequentem diem, quem Apostolo Hispaniæ tutelari sacrum, iustis Hispanorum armis faustum ominabatur. Et noctem quidem illam quantum in castris inter ignium ac tormentorum hilaria, militari cultu Hispani celebrarunt: tantum in vrbe, combustis in medio foro duobus è captiuis hispanis, truci illa victimarum immolatione litantes Hispanorum Sanctorumque odio, Caluiniani peregerunt: ignari quàm magnum, ac luctuosum vniuersæ vrbi ex ijs hostiarum cineribus, vno pòst die, suboriturum esset incendium.

quod obsessi varie eludunt.

Ergo Alex. aggressionem indici in sequentem diem,

25.Iul.

S Iacobo dicatum.

cuius noctem Hispani quidem religiose ac militariter;

Nouesiani verò impie & barbare transegerunt.

Prima statim luce, è duobus locis, ac præsertim ex insula, muralibus tormentis omninò triginta, vi summa euerberari vrbs cœpit: perseueratumque eadem contentione ad horas fermè nouem. donec quatefactis ab Hispanorum quidem oppugnatione, turris fronte, murique cubito ad Rhenum: ab Italis autem magna loricæ parte circum Nederensem portam: compertoque ex ijs, quæ hinc Aybarnes Instructor, inde Centurio Barlotta, spectatum missi, referebant, facilem per ruinas iam editas ascensum fore; Alexandri iussu, conclamatoque militariter Diui Iacobi nomine, vtrobique in muros itum est. Et Itali quidem Nederensem munitionem, pulsis repetita aggressione defensoribus, strenuè subiere. primusque, qui conscenso, inter plumbeæ grandinis nimbum, intrepidè propugnaculo, victoriam inclamauit, Cæsar Guidiccionius, eques Hierosolymitanus, fuit: eodem planè tempore, quo fortiter expugnata ab Hispanis Rhenana turri, in eius apparuit culmine regium vexillum, quod illuc Alphonsus de Mesa Gaditanus, gestans altera manu scalas, altera signum, incredibili audacia primus intulerat. Et licet vter istorum murum inscenderit prior, disceptatum sit, digni tamen ambo, quos muralis coronæ honestamentum promeritos fuisse pronunciauerit post vrbem captam Alexander: Scipionem, credo, secutus, qui olim Q. Trebellium, & Sex. Digitium, huiusmodi sibi decus in magno militum studio deposcentes, tanquam pariter dignos muralibus ornamentis declarauit, induitque: sic ipse

Quatitur vrbs mane:

Aperitur:

Petr. Aybar. hisp. Claud. Barlott. Vvallon.

exploratur ascensus ex ruinis

Ascendunt hinc Itali,

qui primus inter eos?

Cæs. Guid. Lucensis

Inde Hispani. qui inter hos primus?

Inter vtrumque litem componit Alexander,

Liu. lib. 26. & Plut. in vita

Scipionis exempla,

se suorum ambos, diuersa præsertim in parte ceteris ante- 1586 Alex.
gressos, virtute pares habuit: Hispanumque gemmea spirâ pi-
& vtrumque donis æquat.
leo detractâ, Lucensem a ireâ spicâ, quam insigni cum gem-
ma plumæ loco, pileo gestauerat, pro murali coronamento
donauit. Hac autem murorum parte potitis vtrobique Farne-
Captam mœniũ partem muniunt Farnesiani contra interiora mœnia.
sianis prima cura fuit, submissis lignorum fascibus, oppletis-
que cæspite & gleba corbibus sacculisque, se se raptim pro præ-
senti copia communire aduersus hostem ex alteris mœnibus
(nam gemino mœnium ambitu vallatur vrbs) strenuè propu-
gnantem. Mox aucti campestribus aliquot tormentis, quæ il-
luc attolli iussit Alexander, infestis adeò librarisque ex alto
emissionibus fatigabant apertos vulneri defensores, vt & eos
à consilio, quod inierant, inuadendæ amissæ turris auerterint,
anxios videlicet defendendæ interioris vrbis: & Hispani ad
prætentandum vltrà aditum, aggrediendamque oppositam ei,
quam tenebant, portam accinxerint se se.. Sed vetuit Alexan-
der, quòd ingruentibus iam tenebris transmittere fossam, quæ
inter vtrumque murum intercedebat, anceps atque intutum
foret. Satius habuit, consisterent in ijs, quas occupauerant,
ac munierant turris portæque stationibus, & morâ vnius noctis,
diem victoriæ suæ testem expectarent. Sed raró aliàs tumultuo-
Ex vtrisque mœnibus atrox & cæca per tenebras pugna.
sius traducta nox est. Plena erant vtraque mœnia propugnato-
ribus: quorum mutuum aspectum subtrahebant tenebræ, nisi
quantum breuis fulgor intermicantium ex tormentis ignium,
ac relucentes tractim faces transuolantium telorum, hostem
aperiebant, ac secuturo mox ictui designabant. Inde strenuis
ignauisque par audacia: quòd æquè in incertum pilas, & saxa,
& missilem ignem, & cæca vtrinque vulnera iacularentur. Po-
Erumpunt in fossam præsidiarij ad subruendam hispanorum turrim.
stremò ausi circiter quadringenti, pluteis & cratibus tecti,
Cloëto duce, per obscurum noctis in fossam clàm erumpere,
ad Rhenanam turrim, (vnde timebatur vrbi pernicies) præ-
uio fossore subruendam; perniciem sibi & vrbi propiùs accer-
siuere. Namque malleolis, qui accensi spargebantur, detecti,
sed supernè missilibus obteruntur,
subita iactu lapidum, ipsaque turri in subiectos magnam par-
tem impulsa, multi miserum in modum obtriti: non pauci
letalibus globis ignem attemperatè ferentibus perculsi laceri-
que postremò erumpentibus eòdem Hispanis, consertâque
mox eodem descendentibus hispanis trucidãtur.
cominus pugnâ, omnes propemodùm internecione deleti sunt.
Cloeto à paucis suorum, succiso femore, in vrbem rapto. Nec
dies lætior, quàm nox fuit, ostensa obsessorum strage in re-
Mane ad aggressionem accinguntur cohortes.
ferta cadaueribus fossa, & tormentorum tonitru interiores mu-
ros impetentium audiri statim cœpto. Iamque aderant dele-

ctæ

1586 ctæ accinctæque ad aggreſsionem cohortes, tanta in excidium vrbis indignatione ferociaque, quantam non ita ſæpè in aliorum annalibus quiſquam animaduerterit. Impellebat ad vltionem milites diſcrimen Imperatoris ſui, contra induciarum fidem pilis paulò antè hoſtiliter appetiti: tangebat præ alijs Hiſpanos audita, ſuorum, in media vrbe, crudelis exuſtio: omnes accendebat ſpes manubiarum prædarumque, quarum, ſuper opulentiam mercatorum, conſtabat receptaculum eſſe Noueſium. Nec ipſi ſe iam ciues militeſque, pares defendendæ vrbi ſentiebant, labefactatis ad Rhenum mœnibus, Gubernatore decumbente, amiſsis præcipuis defenſorum. Et quamquam non deerant, qui læſam Principis patientiam, & irritatam hoſtium vltionem animo reputantes: eoque certi, ex ſe peti ſupplicium non victoriam, deſperata honeſtæ deditionis ſecuritate, ſatius ducebant, militum more pugnando, quàm pecorum inſtar, iugulum præbendo, cadere, repreſſa tamen horum deſperatione, ad hoſtilem aggreſsionem maturè ſiſtendam, communi nomine Centurionem Riſtaldum, ſigniferumque Gaudentium feſtinatò præmittunt, à Parmenſi Principe ſuper deditione colloquium poſtulantes. Sed reiecti ferociter ab Hiſpanis, negantibus ad Parmenſem Principem patère aditum, iuſsi ſunt renunciare Cloëto Gubernatori, nuper in ſuorum fœda proditione dormienti, *Intempeſtiuè illum experrectum eſſe: & nunc dormire Parmenſem Principem*. Quumque alijs ad Nederenſem portam à Cloëto venientibus, deditionemque ſe offerre clamitantibus, idem truci cum riſu ex compoſito reſponderetur ab Italis: (quippè per caſtra conuenerat, eâ dormientis Parmenſis Principis velut militari teſſerâ, ſomno Gubernatoris illudere) compertum habeo, Siluium Piccolomineum pro Noueſianis Alexandrum adijſſe, illoſque paratos eius clementiæ vrbem dedere affirmaſſe. & Alexandrum, qui vrbem à ruina ſartam tectamque Septemuiro tradere auebat, & ipſe frumenti, vinique copia illic abundè collecta vſurum ſe ſperabat, iuſsiſſe adduci ad ſe Noueſiorum legatos, ſimulque admoneri aduocarique Septemuirum, vt eo præſente deditio tranſigeretur. Quum re animaduerſa, Hiſpani Italique, enimuero ira ſuccenſi, tam inſignem perfidiam, contemptumque hominum ac Diuorum, Ciuitati caluinianarum partium receptrici, impunè fore: & (quod multos angebat magis) tam certa opulentæ victoriæ præmia ſibi è manibus eripi: nihil colloquium morati, nec aliò quàm furoris ſui ductu, Hiſpani primùm per Rhenanam portam, ſuperato aggere, quem

Auiditate furoreque incredibili.

cauſæ irarum.

Sed ciues anteuertunt:

ac mittunt ad Alex. pro deditione.

Reijciunt illos Hiſpani, illuduntque;

Idem alijs legatis reſpondetur ab Italis truci cum riſu;

Alexander tamen admittere illos ſtatuit ob has cauſas,

Sed milites non expectato colloquio,

Hiſpani primùm ex vna parte:

quem portæ obiecerant defensores: tum Itali per Nederensem 1586 ruinam proniore aditu, in vrbem penetrant: obuios quosque, nullo ætatis sexusue discrimine, implacabiliter obtruncant: quantumque conglobati alicubi ciues præsidiarijs immisti, armorum obiectu nitebantur furentium impetum cohibere, tantum vnâ Itali Hispanique, coniunctis iam agminibus, ceu duorum torrentium auctu, ruptis aggeribus violentius ferebantur. Iamque desertis per vrbem stationibus, vbique fuga, & par fugientium cædes: ac præter imbelles pueros, atque mulieres, (turbam sæuientibus paratam, nisi illam primarij quique ordinum ductores, Alexandri iussu, sacras in ædes compulissent,) ceterùm non aliud per vias ac fora, quàm strata humi cæsorum corpora visebantur. Nec melior eorum conditio, qui se rapidè è mœnibus demittentes, partim à Vastij equitatu, qui vrbem coronâ cinxerat, partim ab ijs, qui per castra mœnibus obiecta stationem agebant, passim interficiebantur. At Gubernator Cloetus, cuius maximè supplicium, tanquam subditi ac rebellis, exposcebat Septemuir ab Alexandro: præterquàmquòd violator humani iuris, & proscriptus à Cæsare habebatur; necari, festinato ad eum Centurione, iussus est. Ad quem lecto iacentem misso Societatis Iesu sacerdote, cuius operâ in eo saltem mortis articulo à secunda se morte præriperet, quum is nihil sani admitteret ad animum: imò ad sopiendum rationis vsum, mortisque sensum, ingens vini poculum exhausisset, linteo ad collum iniecto strangulatus, atque è fenestra, quo militibus mortem eius minaciter efflagitantibus palàm esset, vna cum Caluiniano ministro, alijsque nonnullis, suspensus est. At Cloeti vxorem, licet speciem eius eximiam Alexandro mirè commendassent, ipse tamen in conspectum non admissam, cum sorore puellisque, addito honesto comitatu dimisit. hac quoque continentiæ laude, ipso quem admirabatur, Scipione non minor. Siquidem ille oblatam inter captiuas excellentis formæ virginem sponso intactam reddidit: Alexander collaudatæ pulchritudinis captiuam ne oculis quidem contingere, nec vllam ex ea voluptatem prælibare sustinuit: Macedoni Alexandro similior, qui Darij vxorem captiuarum longè pulcherrimam spectari ab se passus non est. Atque adeò veterem ac declamatorum examinatam trutinâ quæstionem, Continentior ne Romanus fuerit, perductam ad se virginem inuiolatam remittendo, an Macedo regiam coniugem ad se perduci vetando, Farnesius hoc suo non leuis sanè moment. calculo, cognomini Regi adiudicauit. Trecenti adhuc

Marginalia: mox Itali ex altera in vrbem penetrant; — coniunctique cæde omnia complent; — Eadem sorte ex vrbe fugientes interficiuntur. — & Gubernator omnium votis expetitus ad mortem, — Strangulatus è fenestra suspenditur. — Quid de eius coniuge. — Alexandri circa eam continentia. — *T. Liu lib. 26 Val. Max. l. 4. c. 3. & alij* — *Appion. apud A. Gell l 6. c. 8.* — *A. Gell. ibidem* — *Alexander*

Nouesy expugnatio anno 1587

A Nouesium Vrbs

B Rhera brachium C. Erfta flu vrbem alluens
D Insula ante vrbem. E Parmensis obsidionem ordinans.
F In Hispanorum manipulum insulam ingressum præsidiarÿ ex vrbe erumpunt, eosq; cædunt.
G. Parmensis cum ciuibus paciscens pilis ex vrbe impetitur.
H. Hispani post turris ruinas in urbem irrumpunt, primo uexillum muris imponente Alphonso Gaditano.
I. Itali alia parte intrant urbem, primo muros scandente Cæsare Guadiccionio K. Vrbs incenditur.
L Fugientes Nouesiani ab equitibus trucidantur
M. Parmensis, post captam urbem, pontificia munera Gladium et Galerum, solenni pompa, suscipit.

1586 huc armati supererant, modicæ miseræque reliquiæ duorum ferè millium præsidiariorum. Hi munitam in turrim confugerant portæ cohærentem contra Burgundorum statiua. nec ibi satis tuti, missis qui deditionem offerrent, quum non audirentur, inde egressi, abiectisque armis ante victorum pedes, eorum se clementiæ commisere. Nec ideò mitigatâ efferatorum militum irâ: ipsoque Altapennio tueri supplices frustrà conato, ad vnum omnes contrucidati sunt. Quin etiam, 4. Aug. reperio in Alexandri ad Regem litteris, eò progressam militum audaciam, sanè præter morem modumque, vt quum non nulli ex belli Proceribus, & Coloniensis ipse Septemuir, subducere quosdam ex ea carnificina voluissent, accurrentes illuc milites & quidem gregarij, ac semilixæ, nullo disciplinæ respectu, nulla Ducum reuerentia, in eorum propemodùm manibus miseros confoderint. Adeò sanguinis rabies efferauerat animos, vt sisti nequirent à cæde, quamdiù qui cædi possent, superessent. Id verò vbi assecuti videbantur, inductâ in vrbem solitudine, tunc ad prædas ac spolia quaquauersùm discurrere, in tecta penetrare, ac ne, vti fit, certamen ipsos inter prædatores existeret, manipulatim per celebriores vias distributi, alij præ foribus domorum stationem agere, alij in conclauia interim irrumpere, arcana quæque rimari, quidquid vspiam aut auri argentique, aut gemmarum, aut vestium esset, diripere, sarcinarijs calonibus imponere, cum stationarijs, constante inter prædatores fide, partitò diuidere. Crescebatque numerus, tanquam audito classico, ad prædas accurrentium. Nam reliquus exercitus, animaduersò captum à socijs Nouesium, magno omnium impetu hinc admotis scalis, inde portis effractis, aliunde ex insula, festinata traiectione, certatim in vrbem essundebantur; quum subitum vrbis incendium auertit illuc festinantium prædatorum curas.

Præsidiarij, qui supererant,

deditionem offerunt,

& clementiam implorant

sed trucidantur omnes:

nullo Ducum protegentium respectu;

Vrbs diripitur:

Sed ignis prædatores inhibet.

COEPIT ea pestis ab regione ad Rhenum versa: ventoque immodicè perflante, atque igneos sparsim globos in diuersa eiaculante, repentè corripuit magnam vrbis partem, obnoxijs igni domibus intrinsecus ligno plerunque conuestitis. Accessit & nox, malorum additamentum. quippè exitialis flammarum crepitantium fulgor, tectorum decidentium fragor, &, super omnia, miserorum aspectus, velut feralium vmbrarum tota vrbe volitantium, atque à debaccante igne in prædabundum militem incidentium, horrorem profectò terroremque vel ipsi armatorum implacabili sæuitiæ incutiebant. Sed nulla, quàm mulierum miserabilior facies: quarum

INCENDIVM Nouesianum

alias

alias templis quamuis abditas scrutator ignis inuadebat: aliæ templorum ruinam fugitantes, paruorum liberûm morâ implicitæ, à sequaci vbique flamma circumueniebantur. Iamque ignis pleramque vrbem rapiditate incredibili peruagatus, eâdem violentiâ consumptus exæquatisque humi publicis priuatisque ædificijs, inania locorum spatia patefecerat. Nec ideò residebat pertinax malum. vixque de quatuor Nouesij partibus, tribus incendio laceris, aut solo tenus depositis, vna superearat. Quam tamen partem peculiari Cælitum ope voracibus flammis superstitem fuisse creditum est. Siquidem ea in domo, ad quam ignis, cetera populatus, primùm substitit, repertum est Sancti viri corpus, quod pridem hæreticorum impietati subtractum catholicus ciuis apud se religiose conseruabat. intellectumque est, inde finem incendio factum: illustrique documento venerabundi elementi, monstratum esse Sanctorum cultum, in ea præsertim vrbe, cuius excidium à sacrarum violatione reliquiarum prouenisse, multis non inconsideratè persuasum est. Licet enim Nouesianum incendium, cuius causam plerique ignotam habuere, Farnesius ad Regem scribens non neget fortuitò quidem potuisse contingere, sumpto à munitione principio, in quam multum bituminis, picis, ac sulphurei pulueris ad eiaculandos ignes, congesserant hostes. Nec absimile vero esse, natum ea ratione incendium, à militibus ipsis serò vrbem ingressis adiutum fuisse, inuidiâ, ne prædâ, cuius se expertes videbant, Hispani, Italique soli fruerentur. Immò licet idem affirmet, multo certius compertum, eius authores incendij non nisi Nouesianos extitisse: idque Gubernatoris vxorem inficiatam non esse. eòque spectasse & cuniculos furnulosque per vrbem dispositos, & bellicum puluerem sparsim multis in domibus proseminatum, & obstructa puteorum ora, fistulasque hauriendis aquis subtractas; nempè vt perditis rebus, idem incendium victam vrbem victoresque iuxtà inuolueret: aut certè solitudine Nouesij facta, non plus vrbis possideret hostis, quam ciuis amitteret. Addit tamen adhæc Alexander, consideranti sibi laborem industriamque, quam in extinguendo tectorum incendio & ipse adhibendam curauit, ne re præsertim frumentaria priuaretur: & certatim adhibuere milites hispani alijque, quorum intererat, prædas non corrumpi. præterea reputanti animo insolitam militum rabiem in hostem insatiabiliter adeò sæuientium, vt eos neque Ducum imperia reprimerent, neque ex captiuis lucrum tangeret, neque vlla recordatio humanæ conditionis infle-

Marginal notes: quam magnum fuerit. — Sistitur non sine miraculi specie. — Causa incendij, — quod casu videtur excitatum, — & adiutum à militibus inuidia. — Potius Nouesiani ipsi authores eius fuere. — Sed Alexander in eo incendio — redimendis.

1586 inflecteret; profectò videri, huiusmodi vltionem, militarem modum supergressam, altiùs vtique referendam esse: agnoscendamque occultam in eo excidio Diuini Numinis manum, vnde factum sit, vt, qua in vrbe paucis antè mensibus, Diui Quirini corpus, exterarum quoque gentium peregrinationibus celebre, barbaro Caluinianorum tripudio combustum erat; ea demum vrbs, Deo Sanctorum iniurias vlciscente, incendio inexpiabili plecteretur. In hunc modum disseruit, scriptâ ad Regem epistolâ, Alexander, gratulatus ad extremum eius Maiestati victoriam tanto maiori gloriæ Regio nomini apud omnes futuram, quanto non ad fines priuati imperij dilatandos, sed ad catholicæ Religionis dignitatem asserendam, tuendumque Sedis Apostolicæ iudicium aduersus exauthoratum Ecclesiæ Coloniensis Antistitem, ea expeditio, posthabito inter hæc Belgio, suscepta esset. Atque ita desijt memorabili fine Nouesium. Vna dies vrbem vidit florentem, hostiumque contemptricem: altera cædibus, ruinisque consumptam suis, ac propè nullam vidit. Quamquam non pòst multo, loci opportunitate, & prædiorum amore frequentiam reuocante, pristinæ celebritati magnam partem reddita est. Cæsorum in ea numerus haud certò iniri potuit. Ex præsidiarijs duobus ferè millibus, superfuisse neminem: ex ciuibus duo circiter millia, quà ferro, quà flamma occubuisse fama tenuit.
4. Aug. Alexander ex his non nisi mille & quingentos ad Regem scripsit. At militum præda, Italorum præsertim Hispanorumque, non magna visa est, quia maximam sperauerant. & verò maximam ceperant, si non eam partim cum igne, & ipso prædabundo coacti fuissent. Alexandro autem (id quod ei spoliorum loco erat) gloriæ datum reperio etiam carminibus poëtarum, quòd quam vrbem vndecim mensium obsidione frustrà tentauerat cum potentissimo multarum nationum exercitu
Carolus Audax 1457. Burgundiæ Dux, eam ipse quatuor intra dies à positis castris, expugnasset.

INTER hæc porrò plaudentium gaudia, legationesque Principum, victoriam Parmensi gratulantium, opportunum ille duxit, dilatam Pontificiorum munerum ceremoniam, non Coloniæ, vt Septemuir optabat, sed in Nouesianis castris, inque
Gnadenthall. ipso, quod tetenderat apud munitionem Vallis Gratiæ tabernaculo, militariter celebrare: vt, vbi catholicam Religionem defendisset, ibi eiusdem titulum Defensoris indueret. Id verò quoniam gratum militibus, quasi lætissima quæque cum eis communia Imperator haberet, mirum profectò, quantâ eorum

occultam Dei manum,

vlciscenti Sanctorum reliquias agnoscit.

Et victoriam peculiari ratione gloriosam Regi gratulatur.

Vrbs consumpta

reparatur.

Cæsorum numerus:

Militum præda:

Et gloria Alexandri ex celeritate victoriæ.

DONA Pontificia gladium, & galerum,

magno apparatu,

1585
1. Aug.

lætitiā, apparatuque. peractum fit. Kalendis Sextilibus vniuersus exercitus, fulgentibus armis, prouolantibusque signis, in legiones turmasque militari pompa distributus, campos vallesque circa Alexandri Prætorium latè contexit. In Prætorij facello Tribuni, primariique Ordinum ductores, quique à Pontifice, à Cæsare, ab alijs Principibus, ciuitatibusque legati aderant, propiùs adstitère. Ipse inter Ernestum Bauarum Septemuirum Coloniensem, & Ioannem Cliuiæ Iuliæque Ducem medius, post adoratum munerum maximum è cælo missum Christi Domini Corpus, sumptumque è Vercellensis Episcopi manu facris operati, Gladium gemmeo capulo, gemmeaque vagina radiantem; & Galerum è villoso ferico, margaritisque contextum, Xysti Pontificis dona, ab eius aulico Grimano Abbate, patricio Veneto, magnificè iuxtà, ac reuerenter accepit. Addidit muneribus gratiam, qua erat eloquentia, Vercellensis, exposito veterum Romanorum Pontificum instituto, ea dona in Natalis Domini nocte consecrandi, catholicosque ad Principes, vti defensores Ecclesiæ transmittendi. precatus ad extremum, Xysti nomine, Diuinam clementiam, vt illo capitis tegumento, ceu galeâ salutis, Parmensem ipsum, regiumque exercitum communiret: ac victricem eius dexteram telo illo, velut Gedeonis gladio, in hostes Religionis armaret. toto interim exercitu, lætis tormentorum tonitruis, varijsque secuta in nocte ludorum equestrium decursionibus applaudente. Cumulauit militum lætitiam honos & Marchioni Vastio, & Champlitæ Comiti habitus, Regis nomine, ab Alexandro: quorum alterum sua ipse manu torque aurei velleris ornauit, alteri eiusdem ordinis insigne in Burgundiam, ne is præfecturam suam desereret, vltrò misit.

accipit Alexander,

I. Franc. Bonhomius

Secretus Xysti cubicularius

Nuncio Apostolico vim munerum commendante,

cum bonis precationibus.

Ad lætitiæ complementum, duo equites aurei velleris creantur;

Vastius

Champl.

AD BERCHAE obsidionem

Rebvs in hunc modum absolutis, inductoque Ernesto Septemuiro in Nouesij, quod igni superfuerat possessionem; quoniam ex vniuersa Coloniensi ditione, Berca tantummodò, atque aliquot minora oppida Truchsesianæ factionis reliqua erant, ea vt regij exercitus opportunitate subijceret Ernestus, multis à Farnesio rationibus impetrauit. Is itaque Nouesio mouens, per viam primò Meursam, eiusque arcem, quam pro Adolpho Comite, eius Vicarius cum centum ac viginti præsidiarijs obtinebat: dein Alpense castrum, totidem ferè defensoribus munitum: tum quæcumque erant vltra citraque Bercam arces oppidaque, in potestatem cursim redigit, ac præsidiarijs vbique impositis, Bercam ipsam ad Rhenum sitam, quam ideò Reinbercam vocant, copias ducit. Intrauerant illam

Rimberch.

inuitatur Alexander,

Alexander

qui capit ante Meursam,

& alia.

1586 *Thomas Morg.* illam Schenchius, & Morganus: auditoque Nouesij fine, præsidium ad duo peditum millia, & quingentos equites auxerant, atque ad sollicitandum cum exercitu Leicestrium confestim miserant. Igitur anteuertens Alexander, dispositis castris, obsidione oppidum cingebat. quum festinatis nuncijs *capta à Mauritio 20. Iul.* audit, post captam Axelam in Flandria, periclitari Alostum, omnemque Vuasiensem tractum: ac præterea ingentes Anglorum copias obsidendæ Zutphaniæ admoueri. Distraxere in partes animum eius hæc audita: aduocatoque belli consilio, censuere alij, Quando illic prompto cum exercitu in armis essent, insistendum omninò cœptis: neque permittendum, *Berca* vt relicto oppido demum vno, ex quo omnis Agrippinensium prouincia diuexari posset, irriti labores, quos ad eam diem susceperant, redderentur. Plures verò negabant, sapientis esse, aliena proprijs anteferre. instabatque Tassius Zutphaniæ Præfectus, ac discrimen vrbis, ne fortè, si desereretur ab Hispanis, Hispanos ipsa desereret, anxiè repræsentabat. Alexander ita rem temperandam existimauit, vt & Berchæ obsidionem, quam longam verebatur, contraheret, ne opem Belgio serus afferret: & repressis Berchensium excursionibus, impacatam Coloniæ prouinciam non relinqueret. Est in conspectu Berchæ, medio in amne insula: quam inter & oppidum, bellicæ aliquot naues, & in insula statio militaris, ne aditus obsessis per Rhenum pateat, excubare solent. Huc ante omnia animum appulit Alexander. Et quoniam sub eos dies in castra venerat Franciscus Verdugus Frisiæ Gubernator ab ipso euo- *Elector* catus, & Federicus è Saxoniæ Ducibus à Coloniensi submissus cum sexcentis armatis, & maioribus aliquot nauigijs; horum opportunitate visus, milites legit omninò mille ex omni natione bello spectatos, traditque Verdugo in insulam ducendos. Appulsi, congressique cum præsidiarijs, pugnam simul & fugam inferunt, atque in naues compulsos, continenti pilarum emissione, Bercam vsque prosequuntur. Tum, vt iussi erant, vtque materies, continuata traiectione, subministrabatur, in inferiore insulæ parte castellum raptim excitant, quod deinde transmissis aliquot tormentis, additoque Germanorum præsidio, firmatum est. Nec minus eodem tempore Alexander geminis munitionibus, qua parte Berca campos aspicit, ædificatis, ac militariter instructis, tribus veluti habenis Berchensium licentiam excurrendi, ab aquis, atque à terra, ita constrinxit frenauitque, vt quum inde castra mouit, Berchæ obsidionem potius laxasse, quàm soluisse visus sit.

Margin notes (right):
- Tum Bercã mouet recenti præsidio munitam.
- Sed tristi nuncio in Belgium vocatur
- Consultat
- Non eundum alij qui censent:
- Plures affirmant,
- Ipse temperamẽto vtitur:
- In insulã Berchæ oppositam,
- armatos immittit,
- qui illam expugnant,
- & castellum in ea excitant.
- Idem geminis in continenti munitionibus facit Alexander,
- vrbe ferè obsessa.

Leicestrius & foederatorum progressus.

Sed ante hæc Comes Leicestrius fœderati Belgij Gubernator, irâ dedecoreque accensus ob Graviam, ac Venlonam, sub oculis expugnatas, nouo delectu, instante Ordinum senatu, pecuniamque submittente, exercitum auxerat, certus occurrere Parmensi, (vt tunc inaudierat) Nouesium obsessuro, aut obsidentem in castris inuadere. Simul oblata spe rei benè gerendæ per Vuasiensem Flandriæ tractum, illuc cum tribus armatorum millibus, Mauritium Comitem Nassauium immittit, addito Philippo Sidnæo sororis filio, Flissingæ Gubernatore. Mauritius Axelam oppidum Halostani Comitatus, noctu profectus, muro per tenebras transcenso à loci peritis, minima suorum clade oppidum capit. victoria eo memorabilis, quòd Mauritio, tanto dein Imperatori tunc primùm in aciem prodeunti, militare initiamentum fuit, simul & specimen, consilio illum, ac stratagemate, quàm aperta vi, dubiàque belli aleâ clariorem fore. Inde nullâ morâ interpositâ, Hulstum Flandriæ vrbem copias rapit, deditionemque ciuibus statim imperat. Sed illis defensionem parantibus, simul accurrente Mondragonio, arcis Antuerpianæ Præfecto, cum auxiliari milite, dimisso Hulsto Mauritius in Hollandiam, Sidnæus ad Leicestrium redière. Qui apud Arnemium lustrato exercitu, præter fabros & cunicularios omninò mille, numerauerat octo millia peditum, atque equitum tria millia. Erant hi Angli plerique, ac Scoti; quibus se addiderant, ductore Hiberniæ Prorege, Hiberni mille ac quadringenti, è siluestri omnes genere atque ferino, medio tantùm corpore subter vmbilicum velati, cetera nudi: grallis seu perticis, quarum vsus in traijciendis amnibus, altè impositi, longè alijs superstabant, arcubus ac sagittis minaces. Præerat autem vniuerso equitatui Robertus Essexiæ Comes, castris Villelmus Pelhamus, Anglis præcipuè peditibus Ioannes Norritius. Comitabantur castra Gebhardus Truchsesius, & Emmanuel Antonij Lusitani filius, vana exercitus additamenta, nec militi grata, tanquam sinistrum omen secum ferrent. Hisce copijs adiuncturus eas Raitrum turmas, quæ Comite Meursio euocatore expectabantur è Germania, Leicestrius indictâ Nouesium profectione, Arnemio signa mouit: præmissis cum militum parte Norritio, atque Cæcilio. Verùm audito, captum iam esse à Parmensi, incensumque Nouesium, quo tempore ne posita quidem circa vrbem castra opinabatur, & Berchæ idem fatum timeri; perculsus adeò tristi nuncio, incertusque quò verteret progressos illuc & procinctos milites, in consilium primores belli

Ille rei nescius Nouesio succurrere decernit.

Mauritius Axelã capit,

Hulstum frustrà tentat.

Maurit.

Leicestrij exercitus

Leicestr.

ex Anglis, Scotisque,

atque ex Hibernis,

Ductores,

& comites.

Antonius, qui Regis nomen accepit.

Mouet cum his Nouesium Leicestrius.

Sed audito illud iam captum,

consultat, quò progrediatur.

1586 belli adhibuit. visumque omnibus, Haud tutum esse, contra victorem exercitum Bercam ire. posse aliâ oppidum viâ liberari, nempè obsessâ primariâ aliquâ regiarum partium vrbe, ad cuius auxilium non dubiè Parmensem, posthabita alienæ arcis obsidione, aduolaturum. Placuitque Zutphaniam petere, absente Tassio loci Gubernatore, atque ab annona non satis munitam. Ergo Leicestrius, capto prius Duisburgo, oppido ad veterem Isalam, & fossam Drusianam sito, impositoque Anglorum præsidio, Zutphaniam à Duisburgo sesquihoræ itinere distantem cum exercitu contendit. Prospectat Vrbs, è dextera Isalæ ripa, hinc cognominem prouinciam, inde, trans flumen, Geldriam, & Velauiam. Et ex hac quidem parte ipse Leicestrius obsidendam vrbem sibi sumpsit: illam Gulielmo Comiti Nassauio Frisiæ pro Ordinibus Gubernatori, cum Norritio & Sidnæo muniendam tradidit. Nassauius occupato eminentiore tumulo, castra posuit prope patibuli locum: atque inde strato ratibus ponte, ad Leicestriana castra trans Isalam collocata sibi viam patefecit.

Zutphania

Zutphaniam decernunt.

& capto prius Duisburgo,

Zutphaniam obsident

Haec antequàm apud Zutphaniam peragerentur, Alexander admonitus capti Duisburgi, Verdugum, Tassiumque cum parte expeditorum militum illuc properare: alterumque Zutphaniam ingredi, alterum Borcheloæ à Zutphania non longius quinque horarum itinere, opperiri se iussit. Et Tassius quidem cum peditibus sexcentis, & duobus equitum signis Zutphaniam intrauit, totidem fermè in ea militibus ad præsidium repertis. Verdugus autem pedites quadringentos, equitumque turmas duas, quam ille veterem militiam secum duxerat è Frisia, circa Borcheloam distribuit, muniuitque. At Farnesius, qui adhuc ad Bercam hærebat, quamuis multa mentem eius agitarent, cœptum omittendumque Berchæ obsidium, præsens Zutphaniæ periculum, & nuncius hostilium è Germania copiarum, pari tamen hisce omnibus animo, primùm noua Berchensi obsidioni firmamenta adiecturus, Bercâ statim mouet, animatisque ad subitum iter militibus, eoque iussis tridui cibaria secum ferre, iuxta Gaisense cœnobium haud procul à Vesalia, validum è nauibus pontem Rheno imponit, geminisque castellis claudit. quibus Germanico præsidio peditum omninò mille, equitumque sclopetariorum centum, quos Septemuir Ernestus miserat, communitis, Claudium Barlottam cum trecentis Vuallonibus præfecit, hominem noti regio in exercitu roboris audaciæque, quique ad deposcenda pericula qualis intrè ipse proiectus, tales suos velle mili-

Tassius

Vesel

Elector Colonien.

Sed Alexander antè Zutphaniæ miserat subsidia è Berca.

Dubitat, an Zutphaniam ipse eat,

an Berchæ subsistat,

an Germanis occurrat.

Discedit

Sed interim & nouis a longinquo munitionibus Bercam obsidet.

milites, eosque propterea tanquam morti ab se deuotos, militari vocabulo, *Perditos suos* appellare solitus. Huic Alexander ante discessum, non solum Rhenani, vti dicebam, pontis & castellorum, sed etiam vicinarum tutelam arcium oppidorumque, quæ in Septemuiri potestatem per Agrippinensem prouinciam redacta erant, attribuit: præcipuè admonito, vt intentiore cura, ne quid subsidij per Rhenum Bercam adueheretur, excubaret. Tum ipse, post traductum ponte exercitum, oneratis in itinere frumento carris supra trecentos, Zutphaniam aduehendis, Bocholtum Monasteriensis ditionis oppidum diuertit, expectaturus, si certi aliquid de aduentu Raitrum afferret, qui exploratum ierat, Camillus à Monte. Sic ille eodem tempore & Berchæ obsidionem è longinquo firmabat: & se subsidijs è Germania venturis opponebat: & Zutphaniæ non oblitus commeatum ciuitati parabat. Sed Camillo nullos apparere vspiam Germanos referente: simul litteris à Verdugo certior factus, Leicestrium spe maiorum ex Anglia auxiliorum, admouere propiùs aggeres ad vrbis propugnacula, relicta ad celeritatem parte impedimentorum, Broefortium aduolat, inde Grollam prætervectus, Borcheloam, vbi munito prius loco Verdugus illum opperiebatur, accurrit. Neque hic moratus, quippè decretum ei, ante nasciturum diem Zutphaniam ingredi, vt & præsidiarios ciuesque præsentiâ animaret suâ, & munitiones inde hostium prospectaret, Marium Comitem Martinengum præmittit, qui, quòd præsidiarius Zutphaniæ pridem fuisset, eoque gnarus locorum esset, sua cum turma iter exploraret. Tum ipse eadem nocte, necessariæ quietis impatiens, cum recentibus sexcentis equitibus, relictis ijs, quibus cum venerat copijs, vtpote à via fessis, nec cum ijs facilè ante diem Zutphaniam peruenturus, iter aggreditur, trecentos fermè currus alimentorum ducens, ac per castellum à Leicestrianis temerè paulò antè desertum apud valetudinarium incedens, Zutphaniam sub ortum solis ingreditur. Nassauianis, qui castra circà habebant, non ausis per eas tenebras in hostem ire, quippè suspicatis vniuersi exercitus vires adesse. Ipse autem exceptus omnium gaudio, tanta milites securitate sui, & hostium contemptu præsens imbuit, vt ne Leicestrianorum in castra prorumperent, contineri vrbe vix possent. Sed repressis, postquàm suas atque hostium munitiones procul inspexit, Centurionem Scotum, qui paulò antè à Tassio captus erat, ad se adduci iussit: interrogatusque de Ducis consilio, militumque numero, verè omnia retulit: addiditque numeratis quidem

1586

Alex.

& parat pro Zutphania commeatum;

& se contra Germanos instruit.

Sed Germanis nô apparentibus,

Zutphania.

Zutphaniá volat:

& cum carris alimentorum intrat.

Ibi de hostium viribus cognoscit.

1586 quidem in vtroque exercitu tredecim millia peditum, duo equitum, decretum tamen esse Leicestrio, in aciem non prodire, neque pugnam conserere, donec aliquot insuper Anglorum Scotorumque millibus, quæ expectarentur in dies, & Raitrum nonnullis equitum turmis, (licet his minus tribueret) non augeretur. Quæ quoniam consentanea ijs erant, quæ aliunde afferebantur; dubitauit Alexander, subsisteret ne in vrbe, eamque ipsemet aduersus hostem defendendam susciperet, (quò magis inclinabat animus) an ad exercitum rediret, ac foris vrbi consuleret. Verùm in posteriorem hanc sententiam conuenere ferè omnes: disserebatque Verdugus, *Infra dignitatem eius, regiique exercitus videri, tot victricium copiarum Imperatorem vrbe concludi. nec facilè exemplis ostendi, Principem aliquem, aut exercitus vniuersi Ducem, salutem suam intra mœnium angustias commisisse. Præterea pro certo se habere, si attineri intra eam vrbem Parmensem Principem fama emanaret ad Angliæ Reginam, aut ad infensos Germaniæ Dynastas, illos collectas quantas maximè possent vires, certatim effusuros ad eiusmodi prædam capessendam, quâ vna Belgium omne subtrahi posse hispano Regi non dubitarent. Denique esse complures catholico in exercitu veteranos Duces, quorum virtuti ac fides sicut tutela vrbis securè credi possit, ita non posse illos absque nota offensionis aliqua præteriri.* Quibus ille permotus, relictis Zutphaniæ quidem ipso Verdugo, in castello autem è regione vrbis trans Isalam, Tassio, Borcheloam ad exercitum rediit: curauitque annonæ subsidium, quod in vrbem induceret, festinari: namque inductum ne menstruum quidem erat.

Dubitat an in vrbe subsistat, eamque præsens defendat

Dissuadet omniū nomine Verdugus.

Ipse acquiescit,

& ad exercitum redit,

Iamque frumentatores, pabulatoresque è Grollâ, Oldenseliâ, Lingâ, Munstero, atque aliunde tantum annonæ collegerant, vt quater hominum millia trimestri spatio ali possent. Hoc autem subsidium quoniam non sine hostium occursu, conflictuque, processurum facilè intelligebat Alexander, ductorem eius Marchionem Vastium nominauit, attribuitque illi pedites bis mille ac quingentos, ex quibus Hispani mille, reliqui ex alijs nationibus fuere, vicenis ex vnaquaque centuria decerptis. addidit magno quoque delectu equites sexcentos, plerosque Italos, atque Epirotas: mandauitque Vastio, vt ante secundam vigiliam Borcheloâ moueret, viamque ita moderaretur, vt sub ortum solis, planitiem iuxta pagum Varusfeldium occuparet; atque inde festinatis præcursoribus, Verdugo vicinum subsidium significaret. Fecerat hoc prius Alexander ipse, compositâque ad Verdugum epistolâ, & equiti ex leuiter armatis traditâ, illum

Annonæ subsidium Zutphaniæ inferendum,

Vastio committit Alex,

& delectos milites attribuit,

Albanesi

Ante mediam noctem

certis eum mandatis.

ac litteris,

illum præmonuerat de commeatu postridie in vrbem inuehendo, iussum cum peditibus mille sub auroram venientibus occurrere. Sed capto equite à Lochemi, hostilis oppidi, præsidiarijs, transmissaque ad Leicestrium epistolâ, tanto is cautior effectus est, quanto præteritum annonæ subsidium Zutphaniæ receptum angebat magis eius animum: atque (vt ferè homines post damna prudentiores sunt, ac DOCENT plerumque, quæ nocent) attentiorem in posterum, & tanquam emendaturum suorum incuriam, stimulabat. Confestim itaque delectis tribus peditum millibus, & equitibus quadringentis, imposito illis Comitem Essexium equitum Magistrum iubet prope designatum hostibus pagum insidias tendere, eosque præterito successu audaciores, atque adeò minore cura incessuros inuadere: se, cœpto prælio, alam expeditorum extra ordinem equitum in tempore emissurum. Et iam Vastius, præmisso ad Verdugum Centurione Alphonso Vega, peruenerat ad pagum Varusfeldium, Zutphaniâ semihoræ spatio distantem. Præibat ipse cum turmis aliquot sclopetariorum: sequebatur peditum agmen sclopis maioribus, hastisque densum: ad vtrumque agminis latus incedentes sclopetarij maiores minoresque, vehicula in medium excipiebant: paucis pôst equitibus terga defendentibus. Vix pagum transierat Vastius, quum subitò Essexio equitatum ex insidijs educente, inter duos equitum Magistros pugna conseritur, atrox quidem illa, ac perquàm vehemens, quæque diu in belgicorum militum sermone versata sit, adeò vt, si quod ardens prælium iactantius efferrent, cum Zutphaniensi occursu comparare consueuissent. Quippe inter veteranos, interque delectos veteranorum, prælium ciebatur, idcoque neutrò inclinatum aliquandiu stetit. Quin superueniente illinc subsidiaria equitum ala, ductore Philippo Sidnæo, hinc strenuè inferente turmales suos Annibale Gonzaga, ac rectâ fronte concurrentibus, integratum est atrocius certamen. Cadebant vtrinque multi: ipsum Annibalem equo excussum, letaliterque saucium pro mortuo habuere. Sidnæum ardentius in hostes intendentem, vulnus in femore acceptum è pugna extraxit, posteà extinxit. Nec procul à pernicie Vastius erat, quem Ducis militisque partes fortiter obeuntem lata securi aggressus Anglus eques à tergo, oppressurus haud dubiè videbatur, nisi hunc ferrum attollentem, periculum in tempore conspicatus eques Hispanus, directâ in pectus lanceâ medium transfodisset. Inclinare interea videbatur turma Epirotarum, capto Georgio Crescia eorum

Margin notes: quæ intercipiuntur ab hostibus. — Hostium copiæ, — & insidiæ. — squadra volante — Quo ordine Vastius suos ducit: — Pugnatur, — diu dubiè: — Primores quique cadunt; — Inclinant Epirotæ,

1586 eorum ductore in hostem animosius inuecto. quum Hispani Vuallonesque sclopetarij, qui occupatis vtrinque sepibus in militari via, ad latera sui agminis gradiebantur, paulùm progressi, complexique in medio hostilem equitatum, effusâ hinc atque hinc subitâ pilarum procellâ, restituère illicò prælium. Nusquam tamen acrius obstinatiusque, quàm circum plaustra commeatumque certabatur, collatis illuc immistisque peditum equitumque viribus. Nam quantùm regij sclopetarij vehicula manu ducentes (plaustrarij enim primo in congressu plerique aufugerant) illa promouere satagebant, ac præfestinabant, tantùm hostes abstractis vi loris, territisque aut sauciatis equis, eadem retrahebant. Itaque, nauis instar in portum remis incitatæ, atque inde vento reflante in vndas reiectæ, carri ductoresque prorsum rursum, fluituante pugna, agitabantur. Nec minorem vehiculis moram equites afferebant, quos Essexius addensatos, ceu murum vltrà tendentibus obiectauerat. Sed hastatorum virtus, penes quos fuit eo die victoriæ decus, obicem planè disiecit. confertæ enim connixæque Hispanorum cohortes, valida hastarum impressione in equitatum incumbentes, diuiso penetratoque agmine aperuere viam plaustris: quibus in limitaneas sepes, mira celeritate subductis, ipsi inter eas & Essexianos equites medij, composito agmine, constitère: dumque hostem præliando detinebant, vehicula Zutphaniam versus festinabant. donec accessu auxiliarium ab vrbe copiarum, Verdugo ipso ductore, mox alijs cum

1. Octob. Tassio erumpentibus, inductus demum est Zutphaniam commeatus. Et Essexiani, quando nullum iam pugnæ pretium erat, simul aduentare Parmensem nunciabant, paulatim abscessere.

capto eorum ductore.

Restituunt pugnam Hispani Vuallonesque;

ac pugnatur acerrime circum alimentorũ plaustra

quæ demum Zutphaniam inferuntur;

PARMENSIS in itinere de suorum successu edoctus, atque adeò Zutphaniæ securus, ire ipse statuit aduersus auxiliarium Germanorum copias. Ad quorum iter explorandum quum iam multos præmisisset, vt erat deliberato consilio, quo illicumque locorum essent, illuc progredi; audito, eos intra biduum triduumue Lingæ futuros, Lingam expeditionem indicit. assumptisque secum mille ac sexcentis equitibus, peditibusque fermè totidem, Borcheloâ confestim abit: ac per Deldemum approperato, die noctuque cursu, Oldenseliam aduolat, inde Northornum, postremò ad Amisiam, iussis equitibus

Embs Fluuius singulos pedites post se in equos accipere, transmisso in hunc modum amne, Lingam tenuit. Hîc exploratorum indicio cognoscit de numero deque consilio Raitrum, esse illos in equis

EXPEDITIO contra auxiliares Germanos.

Vadit in eos Alexander.

eius copiæ,

& iter.

Explorat hostium numerum, & consilia

Vu circi-

circiter duo millia, pedites haud multò tunc plures, sed plures 1586 expectari: omnes tamen, audito Parmensem ipsum aduenire, an porrò pergerent, addubitasse, præsertim iratos aduersus Comitem Meursium, quòd is certo die æra pollicitus, non submissâ à Leicestrio pecuniâ, subduxisset repentè se, metu ne à delusis minantibusque detineretur. Hinc Alexandro in occasiones intendenti visum est, per hominem fidum sibi, ac Raitris acceptum, clàm explorare eorum mentes, an se regijs turmis libenter associarent; non tam quòd eâ ipse militiâ magnoperè tunc egeret, quàm vt hosti, si posset, abstractas in patriam remitteret. Et res cecidit ex sententia. Nam post auditum Alexandri nuncium, delegatis inde duobus, vt ipsi vocant, Raitemagistris, exceptisque humaniter à Farnesio, de conditionibus cœptum est agi: conueniebatque inter eos, quum tristibus iterum à Verdugo nuncijs admonetur, arcem in insula ante Zutphaniam à Leicestrianis captam esse, eumdemque extum munitioni trans Isalam Tassium pertimescere. Quamobrem intermisso haud grauatè negotio Germanos in præsens aggregandi, in eo institit, idque cum eorum legatis transigere satis habuit, vt quem animum erga Austriacam Regis domum ostendissent, eumdem quum primùm è Germania euocarentur, non mutatis, in quas conuentum erat, conditionibus, retinerent. Sic ambo aureis torquibus Alexandri manu induti redière ad suos: qui, quæ acta erant, consensu firmatis, concessere omnes in patrias domos. Et Alexander hoc interim lætus, quòd ne stricto quidem ferro, eam hostibus cladem intulisset, vt eo die Leicestrius quatuor suorum millia desiderauerit; ipse quo venerat itinere, Borcheloam quàm celerrimè reuersus est: relicto Vastio, qui aliquot carris frumento onerandis insisteret, nouam inde annonam Zutphaniæ illaturus.

VERUM hæc ipsa redeuntis Alexandri festinatio, vbi Leicestrio audita est, stimulus eidem fuit festinandæ aggressionis, qua castellum trans Isalam Velauiæ obuersum iam premebat, non sine spe loci potiundi, cui ob captam insulam, afferri ab vrbe subsidium ægrè posset. auctusque peropportunè nouis Anglorum copijs, tantùm & tyronum robore, & veteranorum industriâ demum valuit, vt quamuis semel atque iterum à defensoribus reiectus, tamen propugnaculum ad castelli latus adiunctum, tertiùm aggressus, expugnauerit: mox & castellum ipsum, quod capta ea munitione defendi haud poterat, Tassio cum præsidiarijs sub noctem Zutphaniam abscedente, in potestatem redegerit. Qua quidem in expugnatione non ego præ-

Marginal notes:
- turbida in Leicestrium.
- Inde cû eis amice agit,
- spe abstrahendi eos a Fœderatis
- Alex. ad Reg. 10. Octobris
- & abstrahit;
- inque patriam redire persuadet.
- Ipse Zutphaniam statim repetit.
- Prius Zutphaniam Leicestrius aggreditur,
- & expugnat eius propugnaculum,
- mox & arcem ipsam.

1586 præterierim duorum militum in vtrisque partibus facinora, priscis profectò æquanda, si nos, vt veterum admiratores sumus, ita nostrorum inuidi, certè incuriosi non essemus. Disiecta propugnaculi, de quo dicebam, fronte, ardebat inter oppugnatores defensoresque sæuius certamen. Defendebat eius partem Toletanus miles ex turma Verdugi. nomen haud proditum: vnde tota hominis gloria in patriæ nationisque decus cessit. Hic prætentâ minaciter bipenni hastâ, dum hostes ascensu arcet, infligitque in audaciores passim vulnera, ipse non integer; grandiore hostis gladio in vertebram adacto, dextera ei manus obtruncatur. Retinuit is tamen hastam manu altera: paulùmque se prælio subtraxit, non vt pluentã sanguinem brachio fomentum quæreret, sed vt hostibus malum adornans, hastam mutilato brachio alligaret, adstringeretque. Quo facto, ad pugnæ locum similis furenti se se referens, brachium læuâ adiuuans ac moderans, tanta non dexteritate modò, quamquam sine dextera, sed vi etiam n'suque vibrare ac intorquere bipennem hastam cœpit, vt non manu imm nutus vna; sed auctus planè tertiâ videretur. perstititque alios cædendo, aut sauciando, alios insolitâ ferociâ minisque perterrendo: nec antè à prælio desijt, quàm hostes, desperato ex ea parte ascensu, simul & aliunde repulsi, irrita tunc quidem agressione discessere. Eat ad posteros huius quoque bellatoris fama cum Attilio Cæsaris milite, veterum præconijs decantato: qui nauali ad Massiliam prælio, abscissâ gladio dexterâ, quam puppi iniecerat, vmbone sinistræ gestamine tamdiu obuios egit, ac vultu terruit, dum nauem pulsis hostibus victor obtinuit. Nempè vterque ministerium amputatæ manus virtute suppleuit: sed ille vsum dexteræ amissæ in læuam transtulit, hic ne in amissa quidem relinquens percussori locum gloriandi, suam manui vim restituit, vulnusque ipsum in hostem ferocius armauit. Vt profectò Toletanus non infra Romanum facti gloriâ, quandiu nomine carebit suo, in Attilij cognomentum adoptari meritò possit. Sed apud Anglos felicior militis virtus fuit. Redierat iam tertiùm ad eamdem munitionem oppugnandam Leicestrius: pluribusque quàm antea muralibus machinis quatefactam, certatim hinc Angli Belgæque inuadere, inde Hispani Vuallonesque defendere conabantur. Ducebat Anglorum manipulum Eduardus Stanlæus, properusque capti decus propugnaculi præripere manipularibus suis, partem ruinæ intrepidus ascendebat. quem obuius hostis directâ in pectus hastâ subeuntem transfixisse credebatur. Sed is iniectâ

Alabarda

Val. lib. 3 Suet. & Plut. in Vit. Cæsaris

Attilius Toletanus

Stanlæus

Facinus insigne Toletani militis.

Eius cū Cæsariano milite comparatio.

Par quoque facti Angli Centurionis.

ctâ celeriter in haſtam manu, non modò ictum à pectore 1586
ſubmouit, ſed eâdem ambabus manibus apprehensâ, vi ſumma niti cœpit, vt aut illam è manu hoſtis extorqueret, aut hoſtem ipſum pertinaciùs adhærentem haſtæ, ad ſe pertraheret. Contrà alter tanto validiùs contentiùſque renitebatur, quanto eripi ſibi telum impatientiùs ferebat. Tunc Eduardus, quoniam à concertatore, ſeu loco ſeu lacertis præualente, euinci ſe, attollique à terra ſentiebat, mutato ex occaſione conſilio, dum alter quantis maximè poteſt polletque viribus haſtam ad ſe trahit, ipſe aſtu vires eluſurus, laxato retrahendi conatu, eleuari ſe cum haſta ſinit, adiuuanſque niſum attrahentis hoſtis, ſaltu emicat in murum: tantumque ludificatis defenſoribus improuiſo illo aſcenſu terrorem iniecit, præſertim ſecutis ducem manipularibus, vt deſerto poſt leue prælium propugnaculo, in caſtellum aufugerint, atque inde Zutphaniam, non expectata, vti dicebam, aggreſſione ſe receperint. Eduardus autem complexu, ac laudibus exceptus à Leiceſtrio, creatuſque 600 Florenos non ſine donatiuo auratus eques, propugnaculi gloriam, nouâ ſcandendi machinâ ſuperati, à militum plauſu reportauit: docuitque, NON SEMPER virium contentione rem confici: eſſe interdum, vbi cedendo, atque obſecundando, altiùs aſſurgatur.

Plauſum inde magnum ac dona conſecuti.

SIC Leiceſtrius expugnatâ ante vrbem inſula, captiſque ac munitis quaquauerſùm caſtellis, non minus à ſe obſeſſam teneri Zutphaniam, quàm Bercam à Farneſio, gloriari poterat, ſi (quod hic cauerat Berchæ) noui rurſum commeatus ſubuectionem arcuiſſet à Zutphania. Namque vbi Vaſtius multâ cum annonâ, Farneſius aliquot poſt Alexandrum diebus, Borcheloam venit; iterum in vrbem commeatus, Alexandro ipſo ductore, pugnæ copiam hoſtibus offerente, ſed Leiceſtrio dum germanica deeſſent auxilia detrectante, inuectus eſt. In quo Fœderatorum Proceres, ciuitatumque Magiſtratus non ſine querimoniis conſilium Leiceſtrij admirabantur: quòd ad hæc accerſenda Germanorum robora, quorum acceſſu ſiſti potuerant eiuſmodi ſubuectiones in vrbem, ipſe animo nimis quàm lento ac vario fuiſſet: pecuniamque ad Germanos euocandos ab Ordinibus abundè numeratam, alios in vſus erogaſſet: adeò, vt multi ſuſpicarentur, in ſpeciem à Leiceſtrio quæſitos è Germania milites: apud Reid. lib. 5. nempè vereri illum nimia eius nationis ſtudia in Naſſauios, inque Holachium Germanum hominem, quem ipſe palàm auerſaretur; ideòque augeri exercitum germanicâ militiâ noluiſſe. Sed erumpebant aliunde complures Ordinum, ac in primis Hollandorum querelæ aduerſus regimen Leiceſtrij: quòd

Commeatus Zutphaniâ rurſus inuehitur.

Magnis Ordinum querelis in Leiceſtrium,

non accerſentem præſidia Germanorum.

Aliæ eorumdem querimoniæ ad uerſus regimen Leiceſtrij.

1586 quòd in arces, atque in oppida Gubernatores contra patrium morem induceret: quòd locorum præfecturas, distracta in plures iurisdictione, confunderet: quòd in Anglos suos, nullo prouincialium respectu, honorifica, & quæstuosa quæque transmitteret. necessarium propè malum, & cuique nationi, quæ se externorum dominationi subijciat, expectandum. Has porrò querimonias quum non modò iactari per Belgium, sed etiam in Anglia, Reginæ ad aures admoueri Leicestrius planè sciret; non omittebat ipse, eiusque asseclæ contraria in vulgus serere: submissisque ad Reginam litteris, Fœderatorum Proceres vti inconstantes, intollerantesque externi regiminis insimulare. *& Leicestrij in illos.* Acciditque per eos dies aliquid, vnde accresceret Leicestrio concepta pridem suspicio, ne prouinciæ, Anglorum pertæsæ redire in gratiam cum Hispano cogitarent. Etenim paucis antè mensibus Stephanus Bathoreus Poloniæ Rex, bello ac pace inclytus, rogatu Alexandri, misso Christophoro Gloshouio *Inde eius suspicio, ne prouinciæ Regi reconciliarentur.*
24 Mart. nobili aulico à secretis, Hollandos Zelandosque commonuerat, ne commercia nauium è Poloniæ regnis in Hispaniam, Lusitaniamque, & Galliam commeantium retardari paterentur. *Iuuit suspicionem officiū Poloni Regis.*
è Soc. Iesu Per eam occasionem, suasu in primis Antonij Posseuini, magnæ apud Regem promeritæque authoritatis, visum est Principi egregiè pio, eosdem ad concordiam adhortari, litteris seorsim additis, per Stanislaum Sobocium militarem nobilemque virum perferendis. *conantis hanc reconciliationem Ordinibus persuadere,* Quarum partem litterarum (namque ad
Stephanus Rex Parmensem Principem exemplum earum Rex ipse transmisit) hìc ego attexere non grauabor. Postquàm enim pristinam eorum felicitatem, præsentemque excusso Regis imperio calamitatem memorasset, quamquam dolere se dicit, quòd spe cecidérit, qua sibi persuaserat, post captam Antuerpiam, prouincias ad obsequium, debitamque Principi suo obedientiam *hisce litteris* rediturás; omittere tamen noluisse, quin eos hortaretur, ne diutiùs bellum protraherent, hæsurum haud dubiè semper intra eorum viscera, ipsisque, liberisque, coniugibusque, ac fortunis suis exitiabile futurum. Quod vbi multis disseruit, causam suscepti consilij sui subijcit in hæc verba. *Quòd autem Gratitudines vestras hortaremur, non curiositas aliqua nostra, vel quòd rebus alienis immiscere nos velimus; verùm grauissimæ quædam causæ nos impulerunt. Ac in primis, quòd etsi remotiore inter nos vicinitate disiuncti sumus, humanum tamen, & ab officio Christiano non alienum aut remotum esse iudicamus, rebus aliorum optimè consultum velle, & de periculis eos præmonitos habere. tum quòd Gratitudinibus vestris multarum rerum commercia nostris cum homi-*

hominibus intercedunt. denique quòd plurimùm totius Christianæ Reipublicæ interesse arbitramur; sedari intestinas istas turbas: neque Serenissimum Regem Catholicum, Principem potentissimum, ijs distineri, quominus vires suas contra Christiani nominis hostes conuertat. 1586

Cum hoc litterarum exemplo peculiarem epistolam Rex adiunxit, tradiditque Thomæ Sailio Posseuini aliquandiu comiti in Belgium redeunti, gratias Alexandro perhumaniter agens, quòd Balthassarem fratris sui filium regia inuisentem castra, vsumque militiæ è Farnesiana schola addiscere cupientem, officiosè susceperit: iuuenemque, quandiu in Belgio fuerit, eius fidei commendatum cupit. Hæc autem, quæ agitabantur, Leicestrio comperta, quamquam à principio illum non magnoperè sollicitum habuere, quòd processus inde nullos obseruaret; perculere tamen additis ad eumdem mouendum lapidem aliunde machinis. arcanis siquidem è Germania litteris certior est factus, rogatum fuisse Cæsarem à multis Imperij Principibus, vt discordiarum incendio, inter Catholicum Regem, & Fœderatos Belgas in dies magis inardescenti, proximamque Germaniam sensim afflanti, aliquid remedij afferre dignaretur: & Cæsarem, designata iam legatione, decreuisse cùm prouincijs agere, vt Principi suo reconciliatæ, finem aliquando imponerent eiusmodi bello, quod tam multos Christianæ Reipublicæ Principes damnosè inuolueret, cum magno Germaniæ Imperijque periculo, si fortè Hungariam, inter hæc vicina rerum turbamenta, communis hostis inuaderet. Quin etiam vbi Leicestrius comperit, non solùm legatos à Cæsare nominatos esse Salentinum Comitem Isemburgensem, & Othonem Bilantum Dominum Rederensem, qui cum Parmensi Belgarum Gubernatore, & cum Fœderatis prouincijs agitarent: & Coloniam, sedem conuentui proponerent; sed etiam prouincias congressus huiusmodi præter morem non aspernari; tunc verò Anglorum tædio id fieri ratus atque ad ineundam cum Hispano concordiam Belgas addicturos animum sibi persuadens, Elisabethæ aperuit omnia, satis hinc causæ nactum se esse arbitratus probandi apud illam consilij sui, si minus Belgis fidere, ac plerasque arcium præfecturas Anglis tantummodò credere voluisset. Verùm hæ Poloni Regis, ac Cæsaris curæ successu caruere: & Angliæ Reginam parum illis motam accepi, non solùm quòd huiusmodi legationes officiosè magis quàm anxiè institui à Principibus interpretaretur: & Hollandos Zelandosque crederet, molares esse præduros ac prægraues, qui ab aqua nisi rapidè immissa non

Addit ad has litteras, alias ad Alexandrum pro fratris sui filio.

à Soc. Iesu

Eamdem suspicionem firmant

audita Germanorum Principum consilia.

Leicestr.

Et decreta Cæsaris legatio ad Hollandos super ea concordia:

Ex quibus Leicestrius occasionem captat accusandi Ordines apud Reginam.

Leicestr.

Sed Regis ac Cæsaris officia irrita fuere.

Et Angla nihil illis mota est,

euo-

1586 euoluantur; sed etiam quòd alia tunc ei mens esset, vrgeretque domi maior in dies cura, indicto regni conuentu de Mariæ Scotorum Reginæ causa celebrando. Ad quem quum Leicestrius ante omnes euocaretur à Regina: ac satis iam expertus esset, post belli aduersa, minus sibi venerationis in Belgio exhiberi, occasionem haud neglexit subtrahendi se paulisper à Belgarum præsentia, apud quos (vt fermè VICTIS noua clades est aspectus suorum quasi exprobrantium) se signari oculis, factaque sua sermonibus euerberari, non vltrà sustinebat. Itaque Hagæ in frequenti senatu, exposita discessus sui causa breuemque reditum, & validiora ab Reginæ liberalitate subsidia pollicitus, deligendum proponit, cui Gubernatoris vices, dum ipse aberit, committantur. Ac præcipuos quosque percurrens, Mauritio imparem ætatem obtendebat: Holachium bonum militia haud negabat, sed fastu immodicum, nec amicis quidem tolerandum: Meursium præfecturis Geldriæ, Zutphaniæ, Transisselaniæ, atque Vltraiecti oneratum implicitumque differebat. denique præter Anglos, homini Anglo placebat omninò nullus. Nec inter suos in Norritium, quamuis veterem partium Tribunum, magnoperè inclinabat, pronior in Guillelmum Pelhamum, in Rolandum Iorcum, atque in Guillelmum Stanlæum, quos vt beneficijs affecerat, ita securius inter beneficia sua imperium deponebat. Verùm quum Anglorum nemini senatores belgæ accederent, placuit ab hispanis Belgij Gubernatoribus exemplum petere: quibus Belgio aut vita abeuntibus, Reipublicæ cura regio senatui credi consueuerat, à quo prouinciæ, Regis nomine annuloque administrarentur; ita in eius qualicumque absentis mora posse committi Rempublicam Ordinum senatui, qui cunctis in actis decretisque, Leicestrij signum ac nomen vsurparet. Ita rebus compositis, Leicestrius, scriptis ad prouincias litteris de regimine per absentiam sui senatoribus relicto, in Angliam discessit, Procerum nonnullis palàm offensus, populo, cuius patrocinium præseferebat, acceptior. Et Parmensis Zutphaniã iam profectus, quam commeatu ad quinque minimùm menses suffecturo, & bis mille præsidiarijs contra vim hostium famemque communierat, sæuiente iam hieme, Bruxellas abijt. Qua in vrbe ciues excepturi reducem, post aliquot iam menses, Grauiæ, Venlonæ, Nouesij, aliarumque arcium munitionumque victorem, multa publicæ argumenta gratulationis apparauerant. Sed nuncius paulò antè allatus de obitu Octauij Parmæ ac Placentiæ Ducis, luctu omnia corrupit.

gau-

Nouemb. Mense

26. Nouembris

Margin notes: satis aliunde sollicita. — Reuocatur Leicestrius in Angliam, — non inuitus. — Discessus suum in Senatu pronunciat: — differitque de Gubernatore, qui absentis vicem sustineat. — Non probat nisi Anglum. — Sed nó accedentibus senatoribus Belgis, — vicarió regimen Senatui cõmittit, — & abit; — & Alexãder Bruxellas redit, — festo apparatu excipiendus.

Sed morte Patris gratulationum respons. gaudiorumque loco, milites tristium secundorumque consortes, lugubri pompa communionem doloris obtulere pro alleuamento Imperatori suo. Ipse autem, compositis de patris obitu litteris ad Pontificem Xystum per Comitem Anguisciolam, (quem suo noui Ducis nomine præstare Pontifici obedientiam voluit) & ad Rodulphum Cæsarem per Soragnæ Marchionem: & ad Philippum Regem per Comitem Nicellium perferendis; Regem supplex orauit, liceret vt sibi per clementiam eius in Italiam redire, resque suas aliquando reuisere. *Ciuitatum illarum statum, vt fermè nouum, atque à turbidis ingenijs non satis adhuc firmum, valida regentis manu opus habere. Octauij mentem periculoso regimini parem fuisse: quamquam nec aduersus illum seditiosorum machinamenta cessasse. eo extincto, & Margarita Austriaca parente dominaque ante virum prærepta, superesse quidem liberos, sed ætate experientiaque minores: & Cardinalem patruum, multa prudentia, at senio grauem, vrbanisque muneribus implicitum. Sibi decretum antea fuisse, inter ea armorum discrimina tamdiu ætatem agere, donec, vel cum vitæ iactura, Belgium Regi suo restitueret, nunc, quando vnus ipse qui domus suæ priuatis præesse rebus publicisque possit, à filijs, atque à populis euocetur; æquum existimare, seu Principem, seu patrem se cogitet, suos vtique non deserere, dummodò Maiestas eius, cuius imperio vitam ipse suam filiorumque perpetuò mancipatam habet, susceptum consilium non abnuerit.* Sed abnuit Rex: tribusque hac super re epistolis, postquàm & consolationem ob mortem patris, & pro reportatis ea æstate victorijs, gratias miscuisset; in vna earum, *Considerantem se*, scribit, *quanti referat, non omitti ab eo prouinciam, quam in manibus habet, regique summo cum Religionis regiarumque partium beneficio, indulgere illi reditum in Italiam non posse. Nam quod ad ipsius domus ac populorum necessitates attineat, iubere illum omnem animo sollicitudinem exuere: quippe se non alio prorsus affectu curaque in res Farnesiorum, quàm in suas (quando vti suas verè habeat) inspecturum. Postremò cogitare eum debere, si intra paucos dies vtroque parente orbatus ipse sit, superesse se, qui eisdem vtriusque loco sit futurus.* 1586

Deque ea docet Pontificem,

Cæsarem,

Regem:

Atque ab hoc reditum in Italiam petit his de causis,

Alexand. Com. Angusc.

Io. Petr. Com. Nicell.

Mortua Febr. anno. te eiusdē anni. Ranut. & Odoard.

Alexand. Farnesius Cardinal.

Non impetrat,

Rege ita respondente.

pr. Dec.

MISSIONIS castrensis auxilio Alexander auget militarem disciplinam,

ALEXANDER, non desperato in aliud tempus reditu in Italiam, interim audiendis populorum controuersijs, firmandæque in primis militari disciplinæ, quæ illi curæ perpetuò cordi erat, anni principium sedulo impendit. Et habuit, vnde per eos dies de re castrensi vnicè mereretur. Qui litteras è Moscouia ab Rege Battoreo ad Parmensem Ducem attulerat Thomas Saillius è Societate Iesu, iussus ab Rege fue- 1587

Author eius,

rat,

1587 rat, arcana quædam, haud tutò consignanda litteris, cum eodem communicare. In eo iterato sæpius congressu, quoniam viri prudentiam ac sanctimoniam Dux mirificè probauerat, placuit eum deligere, apud quem animæ noxas, earum pœnitens expiaret. Habuitque exinde Sailium ad extremam vsque vitam conscientiæ suæ moderatorem. Hinc aliqui ex aulæ bellique Proceribus, siue hominis suauitate capti, siue Ducis gratiam hac quoque imitatione captantes, eumdem ad sacras confessiones adhibuere. Quin & per exercitum celebratus (namque ad gregarium quemque pari alacritate eius caritas porrigebatur) expeti à multis ad hoc ministerium cœptus est. Gratum id Alexandro, qui iampridem meditabatur ex eo religiosorum hominum ordine, certum aliquod inducere in castra subsidium animarum. Etenim nouerat, sæpè adhibitos, cum magno præliantium ac prælιorum bono, Societatis Iesu Patres à Gubernatoribus Albano, ac Requesenio. Viderat quanti eorum operam fecisset Austriacus, expertus ipse iam erat, illorum dexteritate, & quadam tractandi hominum animos peritia, multa in castris persanata, quæ desperatæ curationis babebantur. Accessit eiusdem grauis abalienatio à Sacerdotum compluribus ex ijs, qui legionibus veluti curiones adiungi solent: quòd illorum aliquos hæresi aspersos, aspergentesque eâdem labe legionarios: non neminem ab hostibus pretio emptum, atque ad eos explorata transmittentem certò comperérat. Igitur alijs in horum locum inductis, ad rem certius stabiliendam, egit cum Sailio, vt in eam operam socios ex suo ordine complures euocaret. Euocati sunt è varijs Collegijs Sacerdotes omninò duodecim, ac totidem Sacerdotum adiutores, in quibus honesti aliquot iuuenes eiusdem Societatis candidati. Hosce omnes in familiam suam Dux primùm admisit, ac pro domesticis habitos ære suo aliquandiu aluit, postea regijs libris illorum nomina inscribi voluit militarem in modum: certisque eleemosynis (eæ fuerunt nummi aurei ducenti quinquaginta in singulos menses) ad substentandam vitam, stipendiorum loco attributis, sacrum manipulum legionibus immiscuit. Factum & Philippus Rex magnoperè probauit, & secuti per Belgium Gubernatores pari omnes curâ tenuere: haud dubiè intelligentes, æquum non esse, absque peculiari auxilio præteriri catholicos milites: qui, quòd nos suorum obiectu corporum defendant, plus alijs commerentur: quòdque inter quotidiana mortis pericula versentur, præsentiore animæ subsidio opus habeant. Atque hoc est, in quod

Marginal notes:

& occasio.

Patres Societatis Iesu adhibere statuit Alex. ad hoc militū auxilium:

exemplo præcedentium Gubernatorum,

Io. Austr.

& præsertim tali occasione.

Cappellani

Cæsar Palazzolus in milite Ecclesiastico

Euocat eos in castra,

suis primùm,

post regijs alimētis sustentandos.

Rex factum probat.

Munus ac labor eorum,

quod nouæ huic coborti sedulò incumbendum fuit, viris ad eam rem accuratè delectis, qui & firmitudine animi, & robore virium, & peritia linguarum, iuuando varijs è nationibus militi pares essent. Porrò in hunc modum distribui primùm cœpti. Saillius apud Ducem, alij partim in legiones sparsi, partim in tormentorum statione collocati: in itinere peculiaria illis plaustra ad sacram ac domesticam supellectilem attributa: in castris suum eisdem tabernaculum seorsim erectum, quò, quantum per publicas curas liceret, identidem conuenire possent. Idem autem omnibus vbique labor, insinuare pietatem in castris, & cum Ducis industria in exercendis varias per artes militibus, concertare: vt disciplinam quantum ille bellicam, tantum ipsi Christianam exigerent: dumque ille militiæ legibus, ipsi Christi præceptionibus bellatores imbuerent: eodemque tempore Dei timorem infererent ijs, quos hostibus timendos Imperator efficeret. Sed nusquam intentiùs hoc certamen exercebatur, quàm instante ad hostes expeditione. Tunc enim ordinum præfectis reficere cibo corpora, armare ferro exercitum, spe prædarum, & accessione gloriæ, animare suos satagentibus: isti animarum instructores partes suas interim ducebant, eosdem frequenti expiatione delictorum, tamquam deposito onere expeditiores, & Diuini refectione Panis, hoc est immortalis armaturæ munimento tutiores, in prælium emittere; publicis antè concionibus, priuatis alloquijs, institutis supplicationibus, atque alijs diuinæ iræ placamentis, cælestem pugnaturis opem polliceri. At vero quum mota vtrinque acie, infestis signis concurrebatur: aut in mœnia obsessæ vrbis, facta impressione, conscendebatur: aut aduersus inuadentem scandentemque hostem vrbs defendebatur; tunc sacrorum horum militum constabat opera, & par operæ fructus. Sacerdotum adiutores obseruatis qui saucij pugnam deserere cogebantur, ad eos per furentes quaquauersùm pilarum emissiones conferebant se, ac manu prehensos, aut si incedere nequirent, in humeros sublatos ad Sacerdotem deducebant: apud quem, accersita medentium ope, corporis simul atque animæ plagis curatio intendebatur. Quòd si qui milites in ipso pugnæ loco animam agerent, non deerant ex hoc Sacerdotum numero animosiores, qui capitis sui periculo alienæ saluti posthabito, illuc per cæsorum cadauera prorepererent, pugnantibusque & cadentibus immisti, morientibus in tempore adessent, illáque decretoriâ æternitatis horâ, delictorum veniam impertirent. vt quorum vitam sua cuiusque mili-

Marginal notes: in castris, (beside "in castris suum eisdem tabernaculum"); Dux (beside "per artes militibus"); in expeditionibus, (beside "stibus timendos Imperator"); in acie & pugna: (beside "placamentis, cælestem").

1587 militaris virtus, ac Imperatoris industria ex hostium manibus non seruauerat, horum animas culpis expiatas è tartarei prædonis ore subtraherent. digni corona tanto, quàm ciuica, illustriore, quanto seruasse ciuem non qua parte morti debitus est, ac breui moriturus, sed qua immortalis, parque Cælitibus habetur; profectò præstantius, nec paulò perennius beneficium est. Vt mirum non esset, si hæc Patrum caritas, vt amorem ijs venerationemque per exercitum conciliabat, sic eisdem aditum latius aperiret, vnde militaris licentia sæpius repressa: rixæ, ac nationum certamina, (qualia inter armatos, & gloriabundos facilè conseruntur) in hostium perniciem melius traducta: iniectus militibus ardor vlciscendi contumelias in Dei Sanctorumque imagines ab hostili impietate inferri solitas. quin etiam per huiusmodi occasiones auctus in castris Sanctorum cultus, eorum nomina in expeditionum tutelam assumpta, Magnæ Matris imagines vexillis militaribus adiunctæ, atque adeò animati per ea milites, velut admissis in societatem belli centuriatisque Cælitibus. Hæc autem fouebat in primis Alexander, inuento suo quotidie lætior. Atque ex vberiore fructu, quem rei militari inde prouenire præsens agnoscebat, ad expeditiones quoque maritimas adhibere sacrum hunc salutaremque manipulum opportunè statuit. Nec pòst multo ad hispanæ classis aduentum traiecturus britannicum mare, quatuor ac viginti ex eodem ordine selectis, ac Dunquercanas in naues distributis, non leue inde subsidium nauigaturo in Angliam bello designauit. Et quamquam ea tunc belgicarum nauium transmissio effectu caruit, Parmensis tamen Ducis consilium tenuit, & exemplum valuit: donec post aliquot annos, adnitente Marchione Spinula, claro illo per Belgium armorum Duce, cura classiarios naualemque turbam in maritimis expeditionibus adiuuandi, Isabellæ Archiducis solenni 1623. diplomate, Patribus Societatis demandata est. Sic terrâ marique bellum sequi cœpere Patres, certa sacrorum procuratione attributa. magnis quidem ipsorum laboribus, multis in vtroque bello discriminibus, campisque ac maribus sæpè numerò eorumdem cruore conspersis, sed magno quoque castrorum classiumque bono, quorum felicitas non magis interdum armatis præliantium corporibus, quàm exoneratis animis, tanquam prægrauantium mercium iactu, comparata est. Sanè Aytonæ Marchio, prudens acceptusque Belgarum populis Gubernator, quum in bellico suorum Senatu, multa in Hollandorum militia multi collaudarent, respondisse fertur;

Laborum fructus.

Ad maritima quoque designat eos Alexander.

& publico diplomate adhibentur,

non sine magnis eorum discriminibus,

sed pari cũ emolumento.

Dictũ magni viri super hisce missionibus.

Vtcumque illa se haberent, vna in re Hollandos superari, 1587 missione castrensi: ob quam vel solam sperare se, Deum fortunaturum Catholicorum arma. Atque hoc est celebre illud in belgico exercitu militaris disciplinæ additamentum.

ex lib. 6. Imag. pr. Saculi

Felices Alex. successus.

In HVIVS autem procuratione, nouum ingredienti annum Alexandro, vti dicere paulo ante incœperam, multa feliciter obuenere. Si quidem intra mensem arx Vuoua, castellum ac munitio apud Zutphaniam, atque vrbs Dauentria, in potestatem venere.

Vuoua arx deditur,

à præsidij præfecto.

Bergh. opzom

Et in Vuouam quidem arcem validè munitam haud procul à Bergis ad Somam, Marcantius Gallus, armorum eo loco præfectus, siue odio incitatus aduersus Firminum Vuouæ Gubernatorem, à quo (vti rara fermè est inter militarem, ciuilemque præfecturas concordia) iampridem diffidebat: siue allectus pecunia à Steenbergæ Præfecto, Alexandri nomine promissâ; Firmino absente, præsidiarios à Steenberga milites induxit: ipse eiusque centuriæ duæ ad Regis se militiam transtulere, sexdecim aureorum millibus donati: quam tamen summam reperta ibi annonæ armorumque copia exæquauit.

deditionis causa,

& merces.

Dauentria,

Oueryssel

At verò ex Dauentria, vrbe Transiselaniæ principe, ac post Antuerpiam, atque Amstelodamum, emporio totius Belgij celeberrimo, quantum regijs partibus accessit? Præerat vrbi cum præsidiarijs mille ac quadrigentis, Anglis fermè atque Hibernis, Guillelmus Stanlæus, nobilis Anglus, Comiti Leicestrio adeò carus, vt quamuis catholicum esse, ac Hispano Regi militasse Comes non ignoraret, tamen Dauentriam illi credere, dissentientibus Fœderatorum plerisque, non dubitauerit.

Præfectus eius Stanlæus

cum Tassio agit de tradenda vrbe,

Is postquàm Tassio Zutphaniæ Gubernatori consilium restituendæ Regi Dauentriæ aperuisset, solâ, vt aiebat, conscientiâ permotus; Tassiusque Parmensi præsens indicasset; cum Tassio conuènit, vt secum de remuneratione pretioue, quod præterquàm à Deo, admissurus non erat, nequaquam ageretur: tantùm caueretur vrbi, quam Hispanus nulli ciuium noxius intraret; præsidiarijs verò, si qui Regis in partes secum transirent, illicò stipendia soluerentur.

hisce conditionibus.

Intrat ea Tassius,

nulli ciuium noxius.

Ita condicta nocte, apertâ ab Hibernis rei conscijs portâ, Tassius ac sexcenti pedites, equitesque quadringenti admissi sunt: deductique velut amicam in vrbem, forum adeò pacato agmine tenuere, vt Magistratus, ac ciuium plerique, accitas à Stanlæo Hibernorum cohortes ad muniendam vrbem existimarent. Sed vbi Tassium agnouere, & captam vrbem; trepidos, ac fugam molientes sistere Stanlæus Tassiusque iusserunt, securos inductis copijs nihil hostile in quemquam parari, solùm quæ Regis sint, repeti. atque

hac

1587 hac vnâ tantummodò causâ motum se ad dedendam vrbem Stanlæus adiunxit, non autem largitionibus, aut honorum titulis, proditorum pretijs: quæ, quamuis oblata, respuerit, vti aliena à maiorum suorum claritudine, vitâque suâ. nec queri quemquam posse, fidem ab se fractam; quando eam nulli Magistratuum obligatam haberet: & obsequij, quod vni Comiti Leicestrio addixerat, obligatione solutum se ab eodem, testes esse litteras, quas protulit Comitis manu exaratas. Sic ille ratione sui reddita, non tamen perinde ab omnibus accepta, in Regis militiam transgressus cum præsidiariorum parte (fuere illi omninò sexcenti) deditæ vrbis regimen aliquandiù tenuit, donec in Hispaniam ab Rege accitus est. Præmissis au-

Stanlæus facti sui rationem docet,

post abit in Hispaniam,

21. April. tem litteris Alexander commendauerat apprimè Regi insolitam viri moderationem, addictumque Religioni ac Maiestati eius animum, dum spoliatus licet ab irata Angliæ Regina ob Dauentriæ iacturam, fortunis sanè non modicis: raptisque insuper in carcerem vxore filijsque; paratum se tamen ostenderet, huiusmodi occasiones amplificandæ Religionis vitâ ipsâ mercari. ideòque Regem orauerat, ne permitteret, tantam animi magnitudinem inhonoratam regio in exercitu monstrari: sed quam ille facti sui mercedem ab vna Dei manu expectauerit, huius interim pignus à manu Regis, æmula Diuinæ benignitatis acciperet. vt, si non hominis, certè virtutis, atque

litteris Alexandri commendatus.

Alexand. adeò exempli habita fuisse ratio videatur. Sic ille æquè magnanimus, dum manu instructa calamo, contra Regis ærarium pro virtute pugnat: ac dum armata gladio, pro regijs opibus decertat aduersus hostem. Quo die Dauentria, eodem castellum apud Zutphaniam traditum est Tassio à Rolando Iorco Eboracensi: quem cum octingentis peditibus, & equitibus centum, loco imposuerat Comes Leicestrius, vt ex ea munitione & Zutphaniæ immineret, & Velauiam tueretur. Addixerat hic quoque hispano Regi iampridem operam suam, ac Bruxellis ab Alexandro captis, in Antuerpiensi obsidione perquàm strenuè arma tractauerat. Inde in Angliam reuersus, regijs partibus magis relictis, quàm damnatis, Reginæ ob virtutem bellicam honorificè habitus, ac Leicestrio Belgium petenti inter militares comites additus est. mox arci ad Zutphaniam præfectus (contrà quàm agi cum refugis debuerat, qui securius habentur immisti alijs, quàm impositi,) nactusque occasionem, cuiusmodi aliquam circumspectabat animo, ac Parmensi iam significauerat, cum Tassio rem transegit. Atque vbi primùm audijt, Dauentriam venisse in Regis manus, sparso de

Castellum apud Zutphaniam,

Rolandus eius præfectus

deserit simulato metu:

de industria inter suos rumore, creditoque aduentare victorem 1587 Tassium cum Hibernis Regi adiunctis, simul præsidiarios Zutphanienses erumpere; simulato metu fugam suasit, ac primus arripuit, relicto propugnaculo. quod defensoribus vacuum, sed largo commeatu, ac maioribus aliquot æneisque tormentis à Leicestrio communitum, Tassius intrauit. Rolandus ad Farnesium profectus cum turmalibus suis non diu catholico in exercitu militauit, veneno, vt aiunt, extinctus. Hi porrò complures coniunctique rerum felicium successus tanto gratius Alexandro accidebant, quanto nullâ suorum iacturâ, nullâ castrorum aggerumque morâ aut impendio, nullis aggressionum ac præliorum periculis, traditâ repentè victoriâ fruebatur. quasi hoc esset, relicta hereditate vno die impunè ditescere, non per incerta & longa mercaturæ discrimina lucrum facere. Quamquam hoc quoque subitarium vincendi genus, vt sua negotiatione plerunque non caret, ita non tam felicitati, quàm solertiæ Imperatoris accedit.

& ad Alexandrũ accedit,

postea extinguitur,

AVGEBAT Alexandro lætitiam, quòd, vt ad Regem scripsit, 6. Febr. prouideret animo, accepta hostibus damna magnam fore inter Anglos & Belgas materiam querelarum. Neque enim Belgas omissuros, quin, sicut Angli post amissam Grauiam Belgarum nationi vecordiam dubiamque fidem, scriptis etiam libellis, obiecerunt, adeò vt Leicestrius dicere auditus sit, Nullius se arcis securum, cui Anglus non præesset; sic Belgæ paria in præsentia referentes, Anglorum gentem perfidiæ ac proditionis insimulent: ex quo sperari posset, exasperatos in hunc modum nationum animos in apertas breui discordias erupturos. Nec diu distulere, quin erumperent. Etenim postquàm litteris è Belgio ad Reginam querulis, ad Leicestrium audacibus: ex Anglia responsionibus modò ambiguis, interdum asperis, aliquandiu certatum esset: Ordinum Proceres præsenti iactura perculsi, & futurorum metu anxij, partem authoritatis Leicestrio abrogandam, sibi, Comitique Mauritio astruendam, decreto sanxere. allegatisque ea de re ad Reginam, atque ad Leicestrium nuncijs, vtrumque submissè rogauerunt, vt factum tanquam præsens vnicumque remedium opprimendis proditionum initijs, quæ passim deprehendebant, excusatum vellent: veniret ipse Leicestrius, haud dubiè consilium ei, & cuicumque salus Reipublicæ cordi sit, probatum iri. Verùm nec Regina æquo id animo accepit, quòd huiusmodi remedium peti à prudentia sua maluisset: & Leicestrius palàm offensus, rediturum se in Belgium primò negauit: mutauit tamen

DISCORDIA inter Anglos & Belgas.

Se inuicem dubiæ fidei insimulant,

Et apud Reginã Angliæ, litteris contendunt.

Belgæ abrogant Leicestrio authoritatem:

offendútque Reginam,

& maxime Leicestrium;

1587 postea ad amicos scribens, *Sibi quidem multis Procerum iniurijs irritato satis causæ esse, Belgarum curam ab se reijciendi; tamen innocentis populi, sibique cari commiseratione motum redire decreuisse*. Quæ, aliaque in hanc sententiam, sicuti Leicestrio conciliabant populi studia aduersus Ordinum Magistratus, ita diuersis Regina litteris quotidie fatigabatur: dum alij Leicestrij defendentes acta, culpam auertebant in Belgarum Proceres, qui regere ipsi se nequirent, & rectorem pati nollent. alij, quidquid domi atque inter arma peccatum esset, ambitioni superbiæque Leicestrij, consiliorum intollerantis adscribebant. Itaque quum & in Belgio scissis fœdè prouincijs, aut fauore, aut odio in Leicestrium inter primores ac populum certaretur: & in Anglia à Senatoribus aulicisque variè attolleretur, deprimereturne Leicestrij regimen, Reginæ visum est, in Belgium mittere Thomam Sachuillum Burchusti Dominum, primarium Senatorem, qui dissidiorum causis inquisitis compositisque, viam Leicestrio, si remittendus videretur, emolliret. Sed hic nonnisi post mensem soluit ex Anglia. Interim Elisabetha, quæ dedecori ducebat sibi Angloque nomini, res Belgarum, post susceptum eorum patrocinium, domi militiæque in deterius quotidie verti, plures emissura in Belgium ac validiores copias, magnam pecuniæ summam in Regni conuentu poposcerat. quam, quia significatum sibi fuit, nunquam è populis exigendam, ni sententiæ in Mariam Reginam Scotorum latæ executionem imperaret; ipsa occasionem inde festinandæ regiæ cædis aut habuit, aut quæsiuit. Quo id autem modo peractum sit, quoniam super Mariæ fine, miris partium hinc odijs, inde studijs hodieque concertatur; ego securâ inter infensos & addictos narratione, in medio ponam, intermisso paulùm rerum ordine, non vt opus varietatibus distinguendo, amœna Lectoribus deuerticula conquiram, sed vt facti memorabilis historia, quæ nostro adnexa est operi, incorrupta ad posteros fide, quoad per me liceat, extendatur.

Quem Belgarum alij defendunt:

alij accusant.

Ad has cōtrouersias componendas mittit Regina Senatorē in Belgium:

& pecuniam poscit à suis ad exercitum augendū:

Tit. Liu. l. 9. ad facere se nō negat.

Et profecto rara vnquam vel in tragicorum scenas Regina prodijt, quæ nobiliori gratiarum comitatu, in admirationem amoremque sui: dein lugubriori spectaculo in commiserationem & lacrymas theatra conuerterit. Nata est Maria Iacobo Stuarto, centesimo quinto, vt Scoti numerant, Scotorum Rege. Ipsam quatuor Regnorum insignia ornauere. sed forma, cui parem ea ætate fuisse nullam memorant, digna Europæ totius imperio habebatur. Æquabat decori corporis

DE MARIAE Scotorū Reginæ morte.

Vetus eius origo regia,

Scot Gall. Angl. Hibern.

Regales tituli,

Forma.

poris speciem verborum gratia, quam excellenti promptòque 1587
ingenio, non formæ, tanquam eius lenocinio captus, imputares. Sed super omnia Religio fuit, & erga veteres sacrorum ritus, Sedemque in primis Apostolicam reuerentia: vti eius addecebat heredem regni, in quo tres & octoginta Scotiæ Reges eâdem fidei constantiâ obsequioque in Christi Vicarium floruere. Septimo postquàm nata est die, regnare Maria cœpit, amisso patre. adeò ad cunas ipsas exornandas præfestinasse visi sunt regales tituli. Octauo mense diadema regni, sceptrumque inter festas populorum acclamationes accepit. Statimque coronas, & regias filiorum nuptias hinc Henricus Octauus Angliæ, inde Henricus Galliæ Secundus obtulere. Quin etiam ad hasce nuptias armata sunt regna: Scoti graui propterea bello terrâ marique ab Anglo lacessiti, à Gallo adiuti, à Legato Pontificis animati; qui Româ missus, ad Scotos, vt in auita religione persisterent, adhortandos; visa regia infante, laudasse eos dicitur, quòd pro cælestissimæ indolis Principe aduersus obscena hæreticorum monstra bellum gererent, relaturi non paulò plus solidioris gloriæ, vt aiebat, pro hac Helena, quàm pro græca relatum esset apud Troiam. Desponsa demum Francisco, Henrici Regis filio, Galliæ Delfino, atque illuc armis traducta, inter nuptiarum solennia, Reginæ Scotiæ, atque Angliæ, atque Hiberniæ titulum assumpsit, Henrici soceri suasu: quòd mortuâ per eos dies Mariâ Anglâ, Hispani Regis vxore, affirmaret Henricus, non ad Elisabetham Henrici Octaui spuriam, sed ad Mariam Stuartam, Iacobo Quinto Henrici nepote genitam, pertinere Angliæ regnum. Retinuitque aliquandiu eam appellationem, mortuo socero, inaugurata, consecrataque Galliæ Regina. Atque hinc duci cœpta sunt fila funereæ illius telæ, quæ infelici sternenda suggesto, Mariæ supremis parabatur. Etenim Elisabetha ad Angliæ regnum assumpta, Stuartæ iampridem æmula inuidaque, vbi audijt, illam mistis Angliæ, Galliæque insignibus, vtriusque regni Dominam appellari, vt fermè POSSESORES malæ fidei timor possidet, verita ne per Gallorum potentiam attentaretur aliquid in Anglia, turbandum sibi Scotiæ regnum distrahendumque absente Regina, existimauit, occasionem apprimè tunc nacta. Nam Iacobus Stuartus Iacobi Quinti nothus, catholicæ Religionis, ac monasticæ familiæ desertor, quum Morauiæ in Scotia Comitatum insanè ambiens repulsam ab Regina sorore passus esset, odio inflammatus præsidium sibi quæsiuit ab hæresi, vbique parata turban-

Ingenium,
Religio
Infans Regina
Coronatur.
Vxor expetitur a multis,
etiam armatis.
Legati Pontificij de eâ præconium.
Galliæ Delfino despondetur,
assumpto trium Regnorũ titulo.
Galliæ Regina consecratur.
Aegre fert Elisabetha assumptum a Scota titulum Angliæ Reginæ:
Inde Scotiam turbat,
per Iacobũ, Regis Scotiæ nothũ,
qui religionis desertor,

Patriarcha Venet.
Henr. II.
Prior Monastery S. Andreæ
Maria Stuarta

1587 turbantibus. Aggregatiſque ſibi, quos Caluinianâ licentiâ iam allectos in Scotia, eoque Mariæ aduerſaturos intelligebat, ſacrum ordinem, quaſi meritò illum deſeruiſſet, inſectari, templa, ac cœnobia euertere: in opulentos Eccleſiæ reditus inuadere, ſacrâque inde pecuniâ multos Nobilium ineſcare; *& hoſtis,* demum impetrato à nimia ſororis facilitate Morauiæ Comitatu, ſpes ſuas attollere: ac mortua Guiſia regni pro abſente *Regimen Scotiæ pro abſente Regina inuadit:* *Maria Guiſia* filia moderatrice, mortuoque poſtea Franciſco Galliæ Rege eiuſdem marito; Scotiæ regimen ſibi polliceri, ac tractare cœpit. Hinc illum & Angliæ Reginam facilè iunxit commune in Mariam odium, & propria cuiuſque vtilitas. Ictoque fœdere aduerſus Catholicos, quibus dominantibus neque hæc diu *Iuncto fœdere cum Eliſabetha.* *Regina Morauius* tueri ſe poſſe regnum, neque ille adepturum ſe aliquando ſperaret; vetus vtrobique Religio miſeris ſanè modis labefactata: *in vtroqe regno religio cadit.* ac duo præſtantiſſima Europæ regna, vnâ hinc ſpuriâ inſtigante, vnoque inde notho adnitente, à complexu Eccleſiæ, legitimæ matris, abſtracta ſunt. Et Maria quidem, cuius non minus perculit animum Religionis in Scotia, quam in Gallia mariti Regis interitus, in Scotiam reuerſa nullum præſentius reme- *Redit propterea in Scotiam Maria,* dium obijcere turbatoribus regni, quàm coniugium & ſpem ſobolis, meliorum perſuaſione, decreuit. Quamobrem euulgato Mariæ conſilio, iamque varijs legationibus expetito certatim matrimonio, præſertim à Cæſare pro Archiduce Carolo, atque à Philippo pro Carolo Hiſpaniæ Principe, intercedere protinus Angliæ Regina, perque Morauium Mariæ ſuadere, ne maritum extra inſulam quæreret, conata eſt. Nec *& ſpargit noui coniugij famam ad terrendos hoſtes.* *Multi illam expetunt;* *Maria Lenox* illa diſſentiebat, quæ iam animum adiecerat ad Liuiniæ Comitis filium, Henricum Stuartum Darlæi Dynaſtam. Cauſa *ſed illa in Darlæũ inclinat,* huius conſilij fuerat, quòd Darlæus genitus ex Henrici Septimi Angliæ Regis nepte, ſecundus heres Angliæ regni habebatur. ideòque reputauerat apud ſe Maria, poſſe illum, ſi ex *ob has cauſas.* potentioribus Angliæ familijs vxorem duceret, Anglorum viribus ſubnixum ſibi aliquando negotium faceſſere ad ſucceſ- 19. ſionem. Accedebat decora iuuenis ſpecies vndeuiginti annos nati, par morum ſuauitas, & à Catholica Religione commendatio. Itaque feſtinauit accerſere illum ex Anglia, vbi cum patre extorri à patria iampridem agebat: fruſtrà coniugium improbante Eliſabetha, ac Darlæi loco Leiceſtrium Comitem offerente. non vt Leiceſtrium Stuartæ iunctum vellet, hunc *Leiceſtriũ offert maritum Eliſabetha.* enim deſpondiſſe iam ſibi Eliſabetha ferebatur; ſed (præter ea quæ alibi memorauimus) vt, dum moras nectendo, alium alio *callide.* pelleret, nec alium, nec aliquem ad extremum induceret.

1587

id quod ad firmandum sibi Angliæ sceptrum ipsa referebat: & Morauij in primis intererat, ne Scotiæ & præsens regimen, & deuoratum spe regnum amitteret. Sed iam illa properato matrimonio, ac filio postmodùm aucta, quem Scotiæ atque Angliæ Regem vidimus, quantum sollicitudinis Angliæ Reginæ Scotisque rebellibus incussit, tanto ipsa validioribus insidijs, struente Morauio, inuoluta est; sparso in vulgus rumore, decreuisse illam, firmato iam prole regno, veterem sacrorum cultum restituere, atque Ecclesiæ bona in plerosque Nobilium translata, ab vsurpatoribus repetere, eòque à coniuratis processum est, vt armis palàm sumptis, mox, quoniam aperta vis improsperè cesserat, occultè discordijs inter Reginam Regemque tactis, sed breui compositis: denique Darlæo Nobilium conspiratione perfidè interempto, viduam Reginam in potestatem aliquando redegerint. Neque hîc cessatum, Nam Iacobus Epburnus Botuelij Comes, Scotici maris Præfectus, quem Morauius ad cædem Regis incitasse, eidemque promisisse Reginæ nuptias eo consilio ferebatur, vt inuidia regiæ cædis apud Mariam inextricabilis adhæreret, si ipsa cum mariti interfectore matrimonium contraxisset, hic inquam Botuelius postquam ijsdem authoribus, quibus scelus patrauerat, est absolutus; armata militum manu Reginam Sterlino redeuntem inuasit: ac nuptiarum promissa proferens publicis Procerum tabulis obsignata, ad coniugij assensum adegit, non antè tamen, quàm ipse operam suam pro Catholicæ Religionis instauratione cum Regina sociandam, sacramento multis coram obligasset. Hoc autem vbi à primarijs Caluinianæ factionis auditum, versis in odium studijs, concitaque plebe, Botuelius regiæ cædis author, Pontificius satelles, patriæ proditor vulgò proclamatur. & gliscente rebellium armatorum numero, Regina quum se imparem subitæ inopinatæque aggressioni videret: ac speraret, elapso Botuelio, tumultum facilè sedatum iri, clàm illum emittit, conniuentibus hostium ducibus, quippè veritis; ne capto, vocatoque ad quæstionem Botuelio, ipsi regiæ cædis socij renudarentur. Nec ideò quieuere: quin etiam Reginam, quæ reiecto multorum obsequio ad eius tutelam certatim confluentium, in rebellium castra spontè processerat, impacati aggrediuntur, captamque in priuatas primùm ædes, dein necis in maritum patratæ insimulatam, in arcem quàm arctissimè custodiendam inducunt. Hic Maria, quum à Morauio tristiora in dies, ac suprema expectaret, fideli subditorum operâ virilem vestem induta, ex arce fugam arripuit. Ac varios post casus

Maria tamẽ Darlæo nubit, & filio augetur.

Iacobus VI.

Crescunt turbamenta Regni,

nec Morauij arte.

Armis ac dolis agitur,

Darlæus Rex interficitur,

Ipsa cogitur nubere Botuelio Regis interfectori;

qui se religionis defensorem Reginæ promittit

Ex quo odium in Botuelium,

& eius fuga,

Regina in arcem captiua deducitur.

inde habitû mentita fugam arripit.

1587 casus, commissumque ad eam retrahendam prælium, vbi
se ab insequentium insidijs expeditam ad Regni fines vidit,
incerta animi quò progrederetur, quum comitum alij Bel- *incerta quò se conferat,*
gium petendum, alij Galliam suaderent, ipsa, cunctis ma-
gnoperè dissuadentibus, Angliam anteposuit. Mota dicitur *Angliam anteponit,*
ad hoc consilium capessendum, recordatione promissæ opis *ob hanc causam,*
Flor. Remund. l. 6. & alij ab Elisabetha: quæ paucis antè annis, secti adamantis partem
alteram Mariæ dono mittens adiecerat, *Si quando bipartitæ*
illius gemmæ symbolum remitteret in Angliam Maria, quibuscum-
que circumuenta necessitatibus, statim se eo monitore excitatam au-
xilium ei, quantum expectari à sorore posset, allaturam. Sed ni-
mirum Facilivs sectus adamas iterum coire, quàm disso-
ciati animi contentione religionis & regni, coalescere inter
se possunt.

Hac datæ fidei & hospitij tesserâ ad Elisabetham præmissâ,
in Angliam secura pergebat. quum à militari Tribuno obuiàm *Maria in itinere sistitur,*
facto, paulùm subsistere, Reginæ Elisabethæ nomine, rogatur.
Inde in Bortonum pagum deducta, appositisque custodibus
cincta, tunc serò sensit, ac damnauit credulitatem suam: tan- *& vti rea euocatur ab Elisabetha,*
toque magis, quanto mox dicendam ad causam coram Eli-
sabetha de Darlæi cæde, qui Londini natus ad Reginam An-
gliæ pertinere videbatur, euocata est. Quod illa auersata pri-
mùm, dein testata, Reginam se nulli mortalium, vni solùm
Deo, & Christi Vicario subiectam; Legatos suos ad illud tribu- *Legatis pro se missis,*
nal non tanquam ad iudicium, sed ad colloquium emisit. Ibi
multis sanè argumentis, & confessione famulorum Botuelij,
Cãdenus & alij apud illum qui ob eam cædem suspendio necati Mariam insontem insciam-
que, populo coram, testati sunt; (vti hôc idem postea Botuelius *innocens reperitur:*
ipse captus à Danis in quæstiòne iurauit) Maria à suspicione
obiectæ cædis, omnium qui aderant iudicio, exempta est: im-
mò in altero etiam conuentu super eadem re indicto, reiecto *accusatoribus non impunitis.*
in accusatores, Mortonum in primis atque Morauium, crimi-
ne, propiùs supplicio fuere, qui supplicium intentauerant.
Idem & alij Quamquam Mortonus supplicium distulit, non euasit. siqui-
dem aliquot pòst annis, Darlæi cædis manifestus, ob idque
Iacobus VI. iussu Regis Mariæ filij, securi percussus, Mariæ innocentiæ te-
stis fuit. Nec Morauius in hac Darleanæ causæ retractatione
abijsset impunis, nisi multo antè ab inimico interemptus,
spiritum, quem patibulo debuerat, præfestinè reddidisset. Ve-
rùm primis hisce ad Mariæ exitium frustrà tentatis, occasio-
nes dein aliæ non defuere. Pontificiæ Pij V. litteræ diro Eli- *Nouæ accusationis capita.*
sabetham anathemate ferientis, regnorumque iure spoliantis:

mota in illam in boreali Anglia nobilium arma: fama nuptiarum Mariæ cum Thoma Houuardo Norfolciæ Duce: auditus Albani Ducis aduersus Angliam belli apparatus in Belgio, atque inde transmissus in insulam Marchio Vitellius: hæc simul omnia comperta, & tanquam ad Scotiæ Reginam liberandam, & in Angliæ imperium, oppressa Elisabetha, sustollendam, composita, nouum ei seueriusque iudicium intenderunt. deportataque in arctiorem custodiam, atque illuc missis ab Elisabetha è prima nobilitate iudicibus, rationem eorum, quæ obiectabantur, afferre iussa est. Nec illa negauit, quæsitam à se libertatem ex ea custodia, qua contra ius fasque, Regina nulli subdita, detinebatur. ob eamque rem implorasse se Romani Pontificis preces atque opem: litterarum autem, quas Pontifex in Reginam Elisabetham emiserit, ignaram se esse. non se respuisse vicina Ducis Albani arma, quibus ipsa in regnum suum, non in alienum statueretur. non se repudiasse consilium de nuptijs cum Norfolcio, nempè oblatum à Morauio Elisabethæ arcanorum conscio: non tamen vltra consultationem processum esse. postremò non se vlli miscuisse conspirationi nobilium, quamuis illi honorificum liberandæ Scotorum Reginæ titulum armis suis imposuerint. Quæ aliaque in hanc sententiam postquàm Maria disseruisset, scriptis ad Elisabetham litteris, expositoque quàm indignè secum actum esset; orauit, vt aut permitteret ire se in Galliam ad cognatos Guisios, à quibus speraret eam opem aduersus rebelles suos, quam impetrare in Anglia à sorore nequiuisset: aut certè non arceretur ab eius conspectu colloquioque, apud quam suspiciones omnes facilè purgaturam se non dubitaret. Sed non modò neutrum impetrauit, Duce ipso Norfolcio ob eam causam securi percusso, sed nouis iterum suspicionibus, nouis criminationibus Regina infelix appetita est. Nempè quo plures in libertatem eius intendebant, eo causam indeprecabilius aggrauabant: ac iuuandi studio, altius nocebant. Venerat in Belgium Ioannes Austriacus Caroli Cæsaris filius, operâ in primis Gregorij XIII. qui misertus indignam Mariæ sortem, Philippo Regi author fuerat, vt in prouincias Gubernatore tunc vacuas fratrem induceret, qui & ob patris memoriam acceptus Belgarum populis esse, & ob propriam maritimis in bellis claritudinem suscipere expeditionem in Angliam, ad liberandam Scotorum Reginam, non vana spe posset. Nec Austriacus quidquam omittebat, quo prouincias, quacumque ratione componeret: vt solutus omni per Belgium cura, ad Britannicam expeditionem

[Left margin: Ad ea Mariæ responsio.]

[Left margin: Ex aduentu Ioan. Austriaci in Belgium,]

[Right margin: 1587]

[Right margin: in Belgiũ vid lib.8 & 9. Dec. primæ]

1587 nem se se accingeret. Quum Orangius arcana expiscatus, aperuit illa Elisabethæ: addiditque, sibi constare, Mariam Stuartam Pontificis Romani, Hispanique Regis communi consilio, coniugem Austriaco destinatam esse. Id verò variè torsisse dicitur Elisabethæ animum ambigentis consultantisque, sanus ne foret, Mariam in Scotiam remittere, vexandamque rebellibus suis tradere, certè ab Anglia occasiones armorum procul pellere: an potius cum Mariæ morte, causas pro captiua conspirandi aliquando præcidere. Et quamquam in hanc partem ferebantur plerique consultatores, seriò inculcantes, Maria incolumi nusquam fore aut Reginæ, aut Religioni in Anglia securitatem, eòque rem deuenisse, vt diuerbium illud de duobus olim Principibus, Conradino & Carolo, nunc duabus de Reginis vulgò vsurpetur, *Aut Scotam ab Angla, aut Anglam à Scota*; Reginæ tamen publicum dedecus apud se subinde reputanti visum est, callidiore consilio spargere in vulgus, reconciliatam se Mariæ, & breui cum ea relaxanda transacturam. Sic vtique sperabat sistere in præsens, si quæ à Belgio, aut aliunde prætentarentur: simul eiusmodi conditiones Stuartæ imponere, quas illâ facilè aspernante, res demum omnis in irritum caderet. Et sanè, vbi audijt Maria, peti ex se inter alia, vt filium cum aliquot Scotiæ Proceribus obsidum loco in Angliam accerseret: & ipsa antiquatæ iam per Angliam Scotiamque Romanæ Religioni nuncium remitteret; indignata respondit, conditiones vtcumque alias admissuram se: at mori potius, & si quid grauius est morte, pati velle, quàm aut filium, aut animam indignè proderet: auitam Religionem à tot retro Regibus progenitoribus suis ritè traditam & cordi & curæ sibi perpetuò futuram. Finis colloquij fuit, mutatus angustiorque carcer, imminuta familia, aucti custodes. Quippe implicito belgicis turbis Austriaco, mox & extincto, omnem à Belgio metum exuerat Elisabetha. Sed propior illam sollicitudo excepit domi. Coniurauere nobiles aliquot Angli, promptissimo eorum Antonio Babingtono: in seque suscepere, Anglam de medio tollere, Scotam substituere, Catholicam Religionem regno reddere. Sed prodita detectaque conspiratione, ac repertis coniuratorum ad Mariam litteris, illicò in quæstionem ipsa postulatur. Septem & quadraginta viri partim è senatorio, partim è forensi ordine ad cognoscendam causam festinantur ab Elisabetha. proferuntur coniuratorum ad Mariam litteræ: eius aulici duo, vti conscij arguuntur: omnia contra nouissimum Elisabethæ edictum attentata pronun-

Conrad. Sueuus Carol. Andegau.

admonetur Elisabetha de coniugio eius, & Mariæ.

Consultat quid sibi de Maria agendum

necandam plerique censent, & suadent.

illa tamen velut placata

reconciliationis conditiones proponit:

quas Maria vti indignas auersatur.

Conspiratur ab Anglis contra Elisabetham.

Detegitur conspiratio:

& in Mariam inquiritur.

nunciantur. At Maria tot inter causidicos & leguleios, questa 1587 primùm, agi secum contra quàm cum Principibus ritè munctis & consecratis agi deceat. neque enim, quòd carcerè attineretur, minus Reginam se, eoque liberam: neque Elisabethæ, aut vlli mortalium, præter quàm Christi Vicario, subiectam esse. Tum defensionem orsa, Inficiata non est, auditas sibi aliquoties multorum aut Anglorum Scotorumque, aut externorum Principum curas pro se in libertatem asserenda susceptas: ac pio illorum officio, pro quo laudem apud posteros mereruntur, lætatam se fuisse: &, vt exitu non carerent eiusmodi conatus, optasse: Id verò an cum Elisabethæ vitæ discrimine quæsitum sit, neque se conscium fuisse, neque in talium conspirationes operam suam, aut nomen aliquando commodasse. A Babingtono, alijsque postremò conspiratis nullas se aduersus Reginam litteras accepisse: quæque ad eos scriptæ dicuntur Mariæ nomine à Mariæ aulicis, dolo malo fictas esse; promptamque se, si illi in conspectum veniant, mendacij redarguere. Ad extremum tacto dexteram manu sancti Euangelij codice, auersum sibi Deum precata est, si quidquam contra Reginæ vitam egisset, aut cogitasset. vna in re addidit agnoscere se non innoxiam, calamitatesque, in quas inciderit, non immeritam: quòd indulgentior in apostatam monachum fuisset, quòdque post reditum è Gallia lenitate nimia, Dei, & Catholicæ Religionis hostes in Regno suo tolerasset. Sed incassum defendebatur illa, quam iudices prædamnauerant. statimque & ab Ordinum in Londinensi vrbe conuentu Mar a læsæ maiestatis rea pronunciata est: & festinatâ legatione in Galliam, missus ab Elisabetha libellus regiæ damnationis ad Henricum Regem: & Mariæ, quid à Regni Ordinibus decretum esset, Elisabethæ litteris significatum. Illa autem nihil inde consternata, quin vultu placido, actis nuncio gratijs, Deum precata est, vt quam innocentem sciret, fortem quoque, & in Catholica Religione, pro qua libens mortem oppeteret, constantem vellet.

Illa rationem sui reddit:

vna in re confessa peccatum a se esse.

Moravius

Læsæ Maiestatis rea pronunciatur:

Parlamentum

nihil inde territa,

Hen. III.

& ad Deû versa.

INTEREA appulsus in Angliam multo comitatu Pomponius Bellieuræus ab Henrico Rege ad Elisabetham allegatus cum responsis ad singula damnationis capita, magnis vrbem rumoribus impleuit, quasi propediem secuturam Mariæ libertatem. Ferebaturque, in mandatis Bellieuræus habuisse, omnem operam adhibere Galli Regis, Galliæque vniuersæ nomine, vt Scotiæ Reginam imminenti periculo subtraheret. Quamquam Bernardinus Mendoza, Hispani Regis apud Henricum

Legatio è Gallia;

Londini.

vulgo pro Maria liberanda:

aliis alia potior legationis causa

1587 ricum Orator, vir aulæ Principum intelligens, affirmauit ad creditur.
22. Dec. 1586. Alexandrum scribens, Videri, Reginæ liberationem fuisse minimam causarum decretæ legationis. illa potius Regi curæ esse, legatoque impensius iniuncta, vt Angliæ Reginam induceret
Rex Nauar. ad pacem Bearniæ, Condæique Principibus, & Turenæ Vicecomiti, pro ea qua erat apud illos authoritate, persuadendam. simul vt de fœdere cum aliquibus Germaniæ regulis ineundo, Angliæ mentem exploraret, ac certi aliquid cum ea conficeret. quod confectum fuisse à Bellheuræo, ex aliquorum coniectu-
16. Mart. 1587. ra scripsit postea Alexander ad Regem. Sed siue Mariæ causam minus anxiè curauerit Galliæ Rex: siue potius illum, ne in eam curam totus atque armatus incumberet, intestina Galliæ bella retardauerint, certè ab eius legato non modò pro captiua Scotæ Regina peractum est nihil, sed hæc ipsa legatio (vt cetera ad illum diem tentamenta) Mariæ in perniciem vertit, obfuit certe ea legatio. ac supremum ei fatum maturauit. Etenim post discessum Bellheuræi, quum ex bimestri dilatione supplicij, nutare crederetur Elisabethæ animus gallica legatione suspensus; ingens profectò sollicitudo inuasit cùm hæresum antistites, tùm aulæ sollicitis anxijque hæreticis, conciliique primores, Leicestrium, Cæcilium, Valsingamum, aliosque nonnullos, certum sibi à Mariæ incolumitate, in ob has causas. quam capitis sententiam tulerant, infortunium metuentes. Quippè secum reputabant, post excessum Elisabethæ, haud dubiè Stuartæ deberi Angliæ regnum, hac autem rerum potiente, de se pariter omnibus actum esse. nempè nouam fore
Maria Hisp Regis uxor. regni faciem, multò quam sub alia Maria, nouo Euangelio infestiorem: adesse enim Scotæ altiores spiritus, & odium in hostes catholicæ Religionis longâ carceris iniuriâ proritatum. Inde ad Elisabetham conuersi eo quidem audacius, quo grata & mortem eius vrgentibus, se offerre non ignorabant, queruntur, tot Procerum Senatorumque iudicium, ac regni totius votum tandiu prolatando apud Reginam, contemni: *ea procrastinatione nihil effici, nisi vt ad nouas excitandas impiorum coniurationes spatium extendatur. posse in adyta irrumpere, qui toties in vestibulo fuerunt: nec semper aberrare, qui sæpe iaculantur. Itaque liberaret seque & regnum ea sollicitudine: pateretur Angliam vni parere; nam duo tam regni capita monstrari. nec magis Elisabetham Anglicanæ Ecclesiæ Principem ritè coli, quàm Mariæ ad aram confugere Catholicorum reliquias.* Neque variis per artes. hoc contenti, comitiorum, quæ tunc agebantur, opportunitate vtentes euincunt, vt subsidium, quod ad reparandum in Belgio bellum enixè petierat Elisabetha, comitiorum decreto non exigeretur antè, quàm capitis sententia in Scotiæ Regi-

nam

nam iampridem lata executioni mandaretur. Sic, & Leicestrio pecuniam ad delectum noui exercitus vrgente: & Elisabetha illam qualemcumque necessitatem ad explendam cupiditatem amplexante, Mariæ festinata mors est. Igitur Elisabetha postquàm videri poterat ex supplicij dilatione meruisse clementiæ laudem, & compulsa ad executionem imperandam declinasse inuidiam, iubet cum rea iuxta regij Senatus Ordinumque regni sententiam agi, conficique de sumendo supplicio mandatum, quod à Buchorsto supremo Angliæ Quæstore, atque à Roberto Beslæo à regni secretis, ad Mariam in Fodringanum oppidum, vbi illa attinebatur, perlatum est: vltimaque ei necessitas, Reginæ, & regni nomine, indicta. Nec imparatam, aut auersam feralis nuncius inuenit. Hunc enim illa diuturni carceris exitum expectabat, haud inscia, in MAGNIS Principum iniurijs non incipi, vt desistatur. Illud grauius accepit, quòd euocatum ad se sacerdotem, aulicum suum ab eleemosynis, vt apud illum animi noxas, vti consueuerat, expiaret, aditu exclusèrint, multa in hæc priscæ pietatis sacramenta, ceu superstitionum inania superaddentes: ipsamque ad huiusmodi deliramenta Catholicorum, in eo saltem articulo deponenda, certatim cohortantes. Quos illa quum facessere ab se iussisset, certos non aliâ se processuram viâ, quàm quæ ab Apostolis, ac Pontificibus Apostolorum successoribus monstrata esset: proque ea mortem libenti animo subire, vsque adeò copiosè atque constanter aduersus nouissima apostatarum commenta disseruit, vt admiratus inter eos, qui causæ præerant, vir sanè primarius, continere se haud potuerit, quin palàm diceret, *Necessariò tollendam è medio fuisse illam, cuius vita timeri posset, ne reformatæ religionis mors esset*. Ad quæ gaudio ipsa prægestiens (namque similia his audierat ab ijs, qui sibi nuncium mortis attulerant) egisse dicitur Deo grates, quòd ad Religionem catholicam in ea insula restituendam, instrumentum haberetur. Hæc autem ad eum, quem dicebam modò, sacerdotem Maria perscribens, orat, vt se omni humano desertam auxilio, in illa noctium suprema non desereret ipse: sed confitenti peccata sua soli Deo, quando apud hominem confiteri prohiberetur, veniam à Patre misericordiarum impetraret. Ac præterea compositis ad Elisabetham Reginam, ad Henricum Galliæ Regem, ad alios litteris, commendatoque, inter monita ad filium Regem anxiè transmissa, amore ac patrocinio catholicæ Religionis, pro qua mater occumberet, & in qua maiores sui Reges antè decesserant; in retractius cubiculum, dimis-

Mortis sententia ad Mariam perfertur

quæ de Sacerdote ad confessioné non admisso dolet:

& in sacramentorum irrisores inuehitur.

Tum scriptis aliquot epistolis:

commendataque filio Regi catholica Religione,

Thesaurarius, sed postea.

sic impiè ipsi impij

Cantij Comes

Camden. in Elisab.

Hen. III.

1587 dimissis etiam plerisque fidelioribus ancillis, noctem illam precibus traductura se abdidit. Atque humi prostrata ante Domini è cruce pendentis effigiem, actis suppliciter gratijs per commemorationem beneficiorum, inter quæ mortem mox subeundam adnumerabat; Sacrosanctum Christi Domini corpus clàm apud se seruatum (potestate, quam Mariæ ob singularem in fide constantiam, ad hunc vsum indulserat Pius Quintus) è suis ipsa manibus venerabunda suscepit.

precibus ac sumpto Christi corpore se ad mortem parat.

Georg. Conæus in vita, Florim. de hær. & alij

HÆC dum Fodringami agebantur, ferunt Londini eâdem ipsa nocte, quam Elisabetha curis agitata insomnem ducebat, matronam in eius conclaui dormientem, repentè spectris expergefactam exclamasse, *Videre se Mariam Stuartam capite obtruncari, mox & Dominam suam plecti eadem securi*. Quibus clamoribus Elisabetham, quæ similibus quoque imaginibus distrahebatur, exterritam sollicitè mandasse, aduolaret illicò nuncius Fodringanum, ac Mariæ supplicium differri suo nomine imperaret. Sed serò hæc parabantur, peracta iam, quatuor ante nuncij aduentum horis, Reginæ cæde. Etenim albescente vix dum die, festinantibus qui Mariam adseruabant, atque admonentibus, cuncta parata iam esse ad vltimum illum actum; paucis suorum comitata, iussisque (in questus enim & eiulatus eruperant) ne lætissimum ac triumphalem diem importuna lamentatione corrumperent; in aulam supplicij locum processit, pretiosioribus vestibus induta, piaculari corolla ad latus accincta, & crucifixi Domini signum vtrâque manu fustollens. Ad eius aspectum audiri totâ vbertim aulâ cœpere, quamuis premerentur, suspiria, & singultus. Creuitque palàm comploratio, vbi illam conspexere ferale pegma, impar sanè Regiæ Maiestati solium, ascendentem, sequente carnifice. Hoc è suggestu Maria solito lætior pulchriorque, (nam visam omnibus perhibent mira decòri vultus specie prænitentem: siue natiuam oris formam commiseratio intendebat, seu vicinæ beatitudinis aliquis iam tum fulgor afflabat) conuersa ad multitudinem orauit, qui inter eos adessent, Catholicæ Religionis cultores, vt secum in eo vitæ mortisque confinio, preces consociarent apud Deum: quem vt innocentiæ suæ causam ac testem adorabat, ita ab eodem veniam mortis suæ authoribus ex animo poscebat. Postremò prouoluta in genua, postquàm ipsa sibi velum è capite submouit, & collum lacte candidius nudauit, crucifixum Dominum arctè complexa osculataque, ceruices carnifici Regina subiecit. à quo tremebundo atque inhorrescente, non nisi

SOMNIO Matronæ

Regina Elisabetha

exterrita Elisabetha Regina,

Ex litteris Bern. Mendoz. ad Alex. 1. Mart.

supplicio differri mandat:

sed serò;

Ipsa ad supplicij locum accedens cohibet suorum fletum;

ac solito lætior & pulchrior,

paucis circumstantes allocuta,

inter preces, & crucifixi Domini oscula,

nisi post tertium vulnus, auertentibus oculos ab eo spectaculo etiam qui mortem eius concupierant, regium Mariæ caput, sacras inter preces, amputatum est. Hunc exitum habuit Scotiæ Regina: magnum, si quod aliud, vtriusque sortis exemplum. Formâ, ingenio, regnis Scotiæ atque Galliæ, quæ administrauit, & quæ debebantur Angliæ, Hiberniæque titulis fortunatissimè cumulata. Sed versâ felicitate, à nothi fratris odio prodita, à Reginæ sororis inuitatu decepta, ab hæresi periclitante criminationibus circumuenta, à Magnatum Iudicumque priuatim sibi præcauentium sententijs oppressa, ab Elisabetha amittendi regni metu damnata, nullo teste coràm producto, sine quo ex regni lege damnari ne priuatus quidem potuit, post viginti ferè annorum captiuitatem, post mutati sexdecies carceris illuuiem, tanto vitæ spatio inter custodum iniurias traducto, destituta omni inuisentium solatio, præter aliquas Romanorum Pontificum litteras clàm illatas; regnis, libertate, vita, spoliata est carnificis manu. 1587

caput amputandum præbet.

Elogium eius;

Co. Meran.

Reg. Elisabet.

AVDITA morte eius Elisabetha, ad abolendam fusi regij sanguinis infamiam, simulato mærore, lugubria induit: & quasi extortum sibi capitale mandatum, & contra quàm ipsa iniunxisset, festinatum fuisset à secreti scrinij ministro; statim reum illum agi, pecuniâque, & carcere mulctari voluit: multum irridentibus, qui eodem tempore Londini videbant, festis ignibus, campanarumque sonitu, edi lætitiæ signa ob Mariæ cædem. ac postea in eiusdem ministri Apologia, qua is nihil ab se, nisi è Reginæ mente factum esse palàm testatus est, euolutam palliatæ fabulæ telam amplius agnouere. Certè Elisabetha publicum non euitauit od um Europæ Principum, violatam in Mariæ supplicio Maiestatem regiam succensentium insulâque in ipsa ausos vidit, qui posito ad tumulum lapide, facinus illud, *nefarium iudicium, barbaram & tyrannicam crudelitatem* notauere. Et Mariæ abstulit illa quidem & regnum, & vitam: nempè res caducas, & breui auferendas: sed redditum ei æuum in cælo beatum, & mansurum imperium, pro eiusmodi iactura, creditum est. Sanè scribens ad Philippum Regem Parmensis Dux Alexander, postquam dixisset, Mariæ finem vulgò lamentandum, ipsi ad immortalitatem gloriæ appetendum fuisse; affirmare non dubitauit, *Posse Scotiæ Reginam in martyrum numero, qui in Anglia fudère sanguinem, meritò censeri. atque adeò in cælo degere corona præcinctam, multo quàm quæ ei ablata esset in terris, pretiosiore.* Immò neque illo, neque vllo pòst tempore defuere complura

LVCTVM simulat Elisabetha,

& in festinatæ necis ministrum inquirit,

Dauisonus secretarius

non sine multorum risu:

& odio Principum;

& sepulcrali execratione:

& iudicio de ea Alexandri Parmensis,

22 Mart.

cum litteris ad Regem.

&

1587 & decòra ingenia, à quibus vario styli genere, Mariæ laudes per omnem eius vitam, inque ipsa præsertim morte constantissimè pro Religionis patrocinio suscepta, litteris commendatæ sunt. Vt profectò horum scriptorum authoritas facilè præhaberi debeat vni Georgio Buccanano, (nam reliqui fermè ex hoc lutulento fonte turbidum hausere) qui partim odio in Iacobum Regem Mariæ patrem, à quo propter hæresim exulare iussus fuerat: partim spe inductus à Morauio, si hic regno potiretur, se in Scotiæ Patriarcham assumendum; ea aduersus Mariam, deque Scotiæ regno scripsit, quæ & à regni Ordinibus damnata sunt, & ipse postea, vt nec in perfidia constans erat, coram Iacobo Rege Mariæ filio tanquam contumeliosè immeritoque concinnata reprehendit. Et ne hoc Iacobi gratiæ datum videretur ab homine commutabilis fidei, morti proximus, quum adulationi nulla merces, optasse dicitur tantum vitæ ac spiritus, quantum reuocare ac retractare, quæ emiserat, maculasque Mariæ falsò aspersas, suo vtique sanguine delere posset.

Pontifex Vrban. Card Peron. Card. Bellarm. Flor Ræmũ. debar Georg. Conæus in vita Mariæ Spondan. in Annal. & alij permulti, & heretici aliqui vt Gul. Vdall. in vit. Mar. Guisel. Cambd. in Elisabetha

& plurium insignium virorum præconijs de eius vita obituque.

Quidquid Buccananus in Mariam insanierit.

qui tamen dicta scriptaque sua retractauit.

IAM verò Elisabetha post Mariæ cædem, pecuniâ regij sanguinis authoramento, à populis acceptâ, Leicestrio mandauerat, vt milites in Belgium transmittendos tanto celerius contraheret, quanto assiduis inde nuncijs afferebatur, dominante per eas prouincias Parmensi Duce, simul Ostendæ, simul Bergis ad Somam, postremò & Velauiæ timeri. Et verò aggredi Ostendam consilium Alexandro fuerat: illucque iam præmiserat Mottæum, hostium vires exploraturum. Sed à Regina, dum delectus habebatur, misso ex Anglia Rogerio Vuilliamo Norritij Vicario, qui se cum aliquot cohortibus Ostendam protinus inferret, atque adeò munito nouis præsidiarijs loco, Alexander, mutato consilio, de Slusa obsidenda cogitare cœpit. Et quanquam in bellico senatu multos fuisse comperio, qui arcem illam propè insuperabilem, & Antuerpiam alteram dissererent: certè labores fore summos & diuturnos prædicerent. vti vera eos dixisse expertus inde Alexander, negauit postea ad Regem scribens, se in operosiore ad eum diem obsidione laborasse; tamen & Flandrorum necessitates, qui maritimam illam oram à Slusanis miserè vexari querebantur: & continuata Alexandri in arcium expugnatione felicitas, ad eam expeditionem decernendam traxere demum omnium sententias. Slusa è quinque Flandriæ prouinciæ portubus, à mari aliquanto retractior, situm sibi delegit propemodum inaccessum. Munit illam à meridionali affluens oceano prælargus, atque olim

Bergopzom.

Sluis

9. Aug.

SLVSAE obsidio.

Elisabetha Regina milites in Belgium mittit.

Consultatur ab Alexandro de Slusæ obsidione,

decernitur.

Situs eius,

à natura propè inaccessus;

olim quingentarum nauium capax alueus: qui vbi Slusam adit, in geminos canales separatur: alter ad dexteram Isendicam versus, ad læuam alter Dammum ac Brugas iter flectit. Prior vix Slusam deserit, quum in alia atque in alia canalium diuerticula flexionesque distractus, atque identidem in se reciprocus, Slusensem agrum ad oppidum vsque Ardenburgum, paruas in insulas scindit. Posterior, qui Slusæ mœnia propiùs alluit, bifariam & ipse discedit. pars Dammum gemino riuo rectà procurrit. pars non procul à Slusa diuertens in plures canaliculos minutim spargitur: qui rursum Ardemburgum versus errabundi, primisque ad dexteram alueis se se immiscentes, tam multis varijsque meandris ac labyrintæis flexibus Slusam quaquauersùm implicant, atque abscondunt; vt profectò alicuius Thesei filo ad eam adeundam opus esse videatur. Accedit, quòd hæ tam multiplices aquarum sparsiones sicut mari subsidente ipsæ quoque subsidunt, atque in paludes ac stagna pigrescunt: sic eodem attollente se, auctæ inundantesque omnem circà tractum alluuionibus integunt, atque hosti vrbem aggressuro maris vndas obiectant. Nec minora hisce naturæ munimentis, ars adiunxit. Nam, præter arcem ac munitiones vrbis, in insulis, quibus aiebam frangi Slusæ campos; propugnacula passim erexerant contra inundationes aggeribus ita septa, vt apertis ijs obijcibus, aquarum vis in hostes immitti facilè posset. Inter alia prægrandem arcem ante portam, quam Brugensem vocant, inde venientibus obiecerant. ac in vtraque canalis magni parte, hinc quidem, Dammum versus, castellum extruxerant, cui à S. Anna nomen: illinc autem per Catsandiæ insulam, quam idem canalis, & aliud à mari brachium contra Flissingam efficiunt, munitiones complures sparserant, quæ & aditum canalis, quo vrbs aditur, & eiusdem canalis diuortium prope vrbem tuerentur. Huic porrò tam validè compacto corpori par animus ac vires inerant, Gubernator inquam Arnoldus Groneueltius, clarus militari laude Tribunus: & præsidiarij ex Anglis Belgisque delecti mille ac septingenti, præter eos, qui sparsim per castella & stationes agitabant. Denique, ne quid ad loci securitatem deesset, prompta habebantur externa subsidia, quæ partim à Flissinga Zelandiæ portu, breui interiectu in Catsandiam aduehi licebat: partim ab Ostenda submitti, pedestres præsertim copiæ, tanto faciliùs poterant, quanto medio in itinere Slusam inter atque Ostendam, arx Blancheberga interiacebat, commeantesque auxiliares exercitus defensabat.

ab arte solertes communitus:

Dicebi

à præsidiarijs valide custoditus:

& accipiendis externis auxilijs opportunus.

1587 *Marchio Vast.* ALEXANDER loci, hostiumque haud ignarus, principio ad distrahendas hostium vires, misso equitum Magistro Rosendaliam, quasi Bergas ad Somam obsessurus, vbi audijt aduolasse illuc Comites Mauritium, & Holachium, tum ipse Slusam aggressurus, ante alia statuit vrbi subsidium ab Ostenda intercludere, iusso Carolo Mansfeldio cum aliquot Vuallonum signis Blanchebergam præcurrere, arcemque illam hosti adimere. Qua in potestatem ante expectatum redacta, quippe præsidiarijs celeritate oppressis, protinus Alexander modico suorum comitatu, VI idus Iunias, Bruxellis Alostum abijt, sequenti nocte Gandauum, ac postridie Brugas. quam in vrbem iusserat murales machinas viginti Gandauo transuehi: exercitum verò Ardeburgum, decretam armorum sedem, conuenire. Hîc lustratis copijs non pluribus peditum quatuor millibus & quingentis à principio, postea quinque millia excessere, & equitibus fermè septingentis: (nam & cohortes aliquot turmasque Vastius secum duxerat, & plures ad Rhenum continebat Altapennius: & deuictæ continenter vrbes ac prouinciæ non modicam ab exercitu partem quotidie subtrahebant ad locorum præsidia) ex his duo millia Mottæo tradidit, Duci strenuo, ac maritimæ illius oræ peritiâ, ceteris prælato. mandauitque, à Dammo, vbi ille tunc erat, Slusam peteret, versus Annæum propugnaculum: eoque capto, inibi castra poneret; ipse ad alteram partem, ex Ardemburgo reliquum exercitum moturus. Et Mottæus quidem Dammensi vectus canali, subitaque exscensione, captâ ante ædem S. Annæ munitiunculâ, mox factâ à tormentis atque à milite impressione, castellum ipsum expugnauit, loco ad suorum castra, qui plerique Vuallones erant, attributo. At verò Alexander ex Ardemburgo, expectato dum deflueret mare, brachium eius seu canalem dexterum, qui Slusa ad Isendicam vergit, ingressus, in Ostburgum modicam insulam traiecit: inde inferiore alio brachio superato, exercitum ex Hispanis Italisque ac Germanis constantem in Casandiam deportauit. Consilium illi erat, captis eius insulæ castellis, ad latus ostij canalis castra figere: vt dispositis hinc ex Casandiæ insula, inde ex S. Annæ continenti munitionibus, aditum Flissinganis auxilijs intercluderet. Sed quum transuersarios per Casandiam aggeres, super quos, solo vbique stagnante, incedendum erat, ab hoste interruptos passim offenderet: atque adeò nisi huiusmodi secturæ obstruerentur, tormenta transmitti haud possent; tantum in eo laboris ac moræ interiectum est, vt subsidiariæ hostium naues

8. Iun.

Dammū medium inter Brugas & Slusam

Dicchi

Arma alio Alexander intentat:

ac statim in Slusam vertit.

A præmisso Mansfeldio capitur Blancheberga.

Ipse lustratum Brugis exercitum

cum Mottæo partitur.

Mottæi successus,

& Alexandri,

naues canalem ingressæ Slusam aduolauerint. Groneueltius enim Gubernator, intellecto Alexandri consilio, statim in proximam Zelandiam miserat petitum à Flissingæ Præfecto Gulielmo Rossello subitam opem. Isque naues vndeuiginti, quot in promptu tunc erant, expediJt, annonæ bellique subsidia vehentes, ac milites omnino mille, plerosque Anglos ductore Rogerio Vuilliamo, qui cum primoribus aliquot eius gentis ad famam obsessæ vrbis illuc Ostendâ se transtulerat. Hæ autem naues magna exceptæ obsessorum gratulatione, ausæque post biduum, contemptis hostibus, alueum remetiri Flissingam petituræ, non eamdem fortunam expertæ sunt omnes. Namque interim Alexander totâ fermè Catsandiâ potitus, tormentis ad insulæ ripas collocatis prope Ostense castellum postremò expugnatum, quatuor earum obruit, reliquas fuga subtraxit. Neque tamen cessatum à Flissinganis. Postridie vndecim eorum naues, partim bellicæ, partim onerariæ, non procul à canalis aditu apparuere, opperientes dum mare subcresceret, quo se Slusam incitarent. Quin etiam ex ijs septem, non expectato æstus accessu, nocte ventoque fretæ alueum iam ingrediebantur. ac licet deprehensæ à tormentis in eam partem antea deportatis noxiè peterentur, à principio tamen non se hosti submittere, sed, vt erant maioribus minoribusque tormentis instructæ, pugnam capessere tanto quidem obstinatius, quanto prospecta non procul nauigia, quæ Ostendâ properabant, vicinioris spe animos alebant. Deinde vero; quoniam singulis fermè ictibus discerpebantur, è classiarijs sanè plures; hærentibusque sicco nauibus neque receptui, neque declinationi locus relinquebatur; pars se in aquas immittere, ac nantes ad suos tendere: multi, (namque æstus maris appetebat) nauigia moliri, ac retrorsum vertere connitebantur. Atque hic iterum suorum militum ardorem ferociamque, non sine admiratione, spectauit Alexander. Nam quum ei ad sistendam, quam Flissingani parabant fugam, paucæ adessent rates, (captis videlicet ab hoste earum plerisque, dum Gandauo Slusam peterent,) non defuere Hispanorum complures, qui aquas ingressi, nantesque arreptis ore gladijs, cetera inermes, ac tantum audaciâ suâ tecti, in hostem siue natatu fugientem, siue è nauibus eiaculantem impulerint intrepidè se: naues ipsas, immisso terrore sui, certatim inscenderint: captasque è bellicis duas, cum sexdecim tormentis, multoque belli apparatu, & ex vectarijs annonariam vnam, reliquis in altum ab æstu sublatis, ad Alexandrum victores addu-

Interim naues à Zelandia annonam & militem Slusæ mittunt.

In reditu pars earum tormentis ab Alexand. directis obruuntur,

Redeunt aliæ audaciores;

& tormentis pariter lacerantur.

Summo hispanorũ in eas ardore,

ac fortitudine plane mirabili,

1587

19.

Nam prius idẽ viderat apud Couenstenũ aggerem

Slusa capta anno 1588

A *Slusa urbs* B *Catsandia insula.*
C *Parmensis Princ. eiusq milites cum castellorum praesidiarys cum paludibus, et amnibus praeliantur*
D. *Naues e Flissinga annonam et milites Slusae inferunt*
E. *Aliae Flissinganae naues ab hispanis natantibus inuaduntur.*
F. *Pons a Parmensi ad ostium canalis impositus.*
G. *Arx urbi proxima.* H. *Propugnaculum ante arcem.*
I. *Arx Tonellata.* K *Caprae ligneae ratis terra grauibus oppletae fabricantur* L. *Agger è capris compositus.*
M. *Pugna inter Tonellanos, et Vuallones.*
N. *Pugna inter arcis praesidiarios, et Hispanos.*
O. *Barlotta ad Vuallonum auxilium accurrit.*
P. *Motteus in pugna grauissimè sauciatus.*
Q. *Parmensis Tonellatam tormentis quatit.*
R *Propugnaculum ante arcem inuaditur hinc ab Hispanis et Italis, inde ab Vuallonibus, et Germanis, et capitur*
S. *Arcem incendunt, ac deserunt defensores.*
T. *Pons à Slusanis inuaditur cum incendiarys nauibus.*
V *Flissingana classis irrito conatu recedit.*

1587 adduxerint. Video equidem, hæc ingentium animorum ac virium ostenta multis fortasse plus admirationis allatura quàm fidei. Nam & qui præsens ea contemplatus litteris dein tradidit, attonitum hæsisse se scribit: affirmatque, multis se in Belgio, perque Europam bellis interfuisse, nusquam tamen aut spectatum à se, aut in veterum scriptorum monumentis obseruatum aliquid, quod militum horum planè aquatilium tam hìc in Slusæ mari, quàm in Conuesteniana alluuione, audaciam adæquauerit. Sed NON rarò videmus præsertim in bello, dominos vitæ fieri alienæ, qui fuerint contemptores suæ.

Paul. Rinaldus in comment.

Hæc quamquam feliciter eueniebant, considerabat tamen Alexander, ob aluei latitudinem, hostilibus nauigijs ægrè aditum præcludi, nisi obiectu aliquo pontis. Itaque è Catsandia transgressus in continentem ad Mottæi castra, inspectoque multis in locis alueo, iussit non procul ab ostio, adactis in aquas trabibus, adiunctisque, quæ nuper Gandauo acceperat, quæque ex hostibus eripuerat, nauigijs pontem sterni, obicem hostibus, suis transitum communicationemque. Tum Mottæo admonito, cum suis Vuallonibus Slusæ ad Brugensem portam aggeres admoueret: ipse ex altera parte vrbem aggredi curæ sue duxit. Quam in partem, regressus in Catsandiam, quum primùm Hispanos mouit, excepere illum, transmisso canali Isindicam versus flectente, ingentes sanè difficultates, quales nec cum alijs ipse militibus, nec milites alio sub Duce fac le superassent. Sæpè veluti nando in plerasque insulas enitebantur. ibi quamquam madidis fessisque, hostium munitiones expugnandæ occurrebant. non rarò in tercisis aggerum itineribus, inter paludes resistebat agmen, dum viarum fracturæ exæquabantur. Accessit tanta tamque subita ciborum penuria primis illis diebus (nam postea abundè alimentorum fuit) vt milites euulsis vndecumque herbarum radicibus, calamisque super aggeres enascentibus, pellere famem cogerentur. Sed nihil æquè impeditum infestumque experiebantur, ac multiplices alluuiones. Namque intumescente mari, apertis ab hoste aquarum septis mergebantur insulæ, militesque pectore tenus inundabantur. Quam dum illi perniciem euitantes, aliam in insulam festinabant, nouis ibi occurrentibus canalium riuis colluctandum erat. vixque inde satis expeditos al j rursus atque alij coeuntes aluei comprehendebant implicabantque, ac pro obsessis surda quadam conspiratione depugnabant. Vt sanè, quæ hominum cum fluminibus prælia cecinit antiquissimus Poetarum, hic extra lyram, & fabulam

Alexander ad claudendum nauibus aditum

in canali pontem extruit;

& aggressurus vrbem, e Catsandia suos mouet,

difficultates passus inauditas.

Diecchi

Ho. Iliad. 25 de Achil & Scamandrum.

lam Alexander, eiusque milites, experti sint. 1587

In insulam prope Vrbem consistunt Alexand. & Mottæus. His demum longo circuitu superatis, hinc Alexandri, inde Mottæi agmina, in conspectu insulæ, quæ vrbi adiacet, constitere. Nam ex duobus, queis adiri vrbs poterat locis, ab aqua & terra; alterum quidem arx præalta, & maris brachium defendebant: in altero autem, qui aggredientibus promptior erat, omnem muniendi curam adhibuerant oppidani. Munitioni situm præbuit, quam dicebam, insula ante vrbem, campis ac Brugis obuersa. Arcem in ea præualidam excitauerant, propugnaculis, fossa, tormentis, ac militibus supra quingentos, plerisque Anglis, communitam. & plures submittere ex vsu poterat vrbs ponte insulæ coniuncta. Proximam huic munitionem addiderant, vallo, & militibus magna ex parte transfugis Vuallonibus, instructam. quam, quia dolijs quamplurimis terrâ fartis, eius loricas armauerant, (quæ vinaria vasa Hispanis tonelli dicuntur) Tonellatam appellauere. Vix in hanc insulam appulsis, & communire se Hispanis, Vuallonibusque seorsim aggressis, trecenti è Tonellata erumpentes, delecta ad pauorem intempesta nocte, stationem Vuallonum inuadunt; excubijsque, mox & vicinioribus interemptis, alijs clamore excitatis, prælium committitur, initio timidius ab Vuallonibus, virium numerique hostium ignaris; postea Mottæi accessu, compertaque inuadentium paucitate, funduntur ac fugantur ad munitionis vsque vallum Tonellarij: Mottæo ipso fugitantium tergis ante alios instante, donec pede pilâ sauciato, pugnâ illum absistere vis doloris coegit. Hisce autem eruptionibus quo crebrius Vuallones Hispanique petebantur, eo incitatius festinare munimenta vtrique satagebant. Sed, vt varia in parte munientes, dispari sorte vtebantur. Namque promotis non procul ab arcis fossa Hispanorum aggeribus, Vuallones in primis adhuc suffossionibus hærebant nacti paludem & restagnantem humum, quæ vix infra sesquipalmum aperiebatur, quum subsiliens aqua festinare non sinebat opera tardè cohærentia, & statim fluxa. Aduersus hæc non parùm remedij petitum est à ligneis capsis, pedes duodecim longis, latis tribus: rotis quatuor instar curruum adiectis ad latera, sed fronte quàm lateribus altiore solidioreque, ac fenestellis ad tubos inserendos aperta. quæ à cimbis in insulam illatæ, tum à militibus promotæ, ac sacculis terra grauibus firmatæ, aggerum loco statuebantur: non tamen absque multorum sanguine, dum illi non intermissis irruptionibus turbare opera, hi tueri ac producere pari constantia nituntur. Sed longè

Marginal notes (left): Insulam defendebant Arx, — & arci proxima munitio, — à tonellis dicta. — ex hac erumpentes Tonellarij inuadunt stationem Vuallonum, — sed repelluntur. — Difficultas fodiendi soli — superatur nouo inuento: — quæ tanquam aggere vtentes Vuallones.

Marginal note (right): ab aqua à terra

1587 gè acrius, ac iusta propemodùm acie postea certatum est. Nam quum festinatis demum accessibus, ante vallum Tonellatæ constituissent Vuallones, in eamque tormenta iam disponerent; Tonellarij, acceptis ab vrbe auxilijs, non expectata oppugnatione, in hostes procurrunt: exceptique instructo agmine à Mottæo, qui curato vtcumque vulnere ad suos redierat, dum magnis vtrinque animis viribusque pugna protrahitur, erumpentes Angli ex arce Tonellatæ proxima, (ita enim inter eos conuenerat) contra Hispanos in parte alia curantes tanto pronius feruntur, quanto eorum aliquos transisse ad Vuallonum subsidium obseruauerant. ciebaturque duobus in locis anceps obstinatumque prælium, Alexandro in hanc modò partem, modò in illam excurrente, & vtrosque, repræsentata veteri æmulatione, ad pugnam animante. Et fauit Vuallonum virtuti fors. Nam Claudius Barlotta Vuallonum Tribunus, quem è Rheni custodia euocauerat Alexander, in ipso ardore certaminis cum aliquot cohortibus superuenit: redintegratoque prælio, simul versis Alexandri iussu in Tonellatam muralibus machinis; transfugæ ad Barlottæ nomen territi non sustinentes recentium Vuallonum impetum, & munitioni suæ metuentes, effusâ fugâ propugnaculum repetunt. nec ibi consistere ausi, (namque frons eius facto hiatu discesserat, parsque corruerat) desertâ Tonellatâ, vicinam in arcem se coniiciunt. Cecidere ex his circiter ducenti, capti non pauci; ex victoribus desiderati fermè quinquaginta, saucij permulti: quos inter, Mottæus dexterum brachium pilâ traiectus, ac Brugas curationis causâ delatus, non nisi secto brachio demum conualuit: consolatus iacturam suam, quasi abscissi brachij loco, Tonellata, quam ipse hostium arci absciderat, brachium sibi gloriosius futurum esset. At vero Alexander, qui nihil ad viri optimè meriti curationem postea omisit, impetratâ (quæ curatio non minor fuit) Regis ad eum epistolâ consolationis ac spei plenâ; in Mottæi locum, dum ille abesset, Marchionem Renthiacum suffecit, iussum instare fabricandis nauigijs, quorum adiumento aggredi arcem statuerat, præsertim Tonellatæ propugnaculo destitutam: non tamen destitutam animis & auxilijs, quibus ab vrbe acceptis, apparebat Anglos nequaquam cessuros, quamuis perculsi post amissam Tonellatam, confestim receptui ab irruptione cecinissent.

aggressionem adornant.

erumpunt in hos Tonellarij:

& Angli erumpunt ex arce in hispanos.

vtrobique acerrime pugnatur,

sed nouis auxilijs forte acceptis,

superant Vuallones capta Tonellata.

Numerus vtrumque occisorum, sauciorumque.

inter quos Mottæus amisso brachio:

IAMQVE ad arcis oppugnationem parata erant omnia. Nam & ad propugnaculi fossam aliquanto ab arce porrectioris, infestiorisque operibus obsidentium, Hispani Vuallonesque

ARCIS oppugnatio,

eius propugnaculū prius quatitur. productis certatim obsidionalibus vijs accesserant: & Manfeldius rostrum eius quinque muralibus machinis iam decusserat; & Renthiacus nauigia duo construxerat, tabulatis in medio erectis turrium instar è solida materia, atque ab ictu sclopi maioris innoxia: inclusis in quamque turrim sclopetarijs vicenis quinis, habito delectu. Igitur Alexandri iussu, propugnaculum per ruinas disiectæ frontis inuaditur, hinc Hispanos atque Italos animantibus Aquilâ, & Capisucco: inde Vuallones Germanosque ducentibus Barlotta, Sterpinioque. Pugnatum primò magna vtrinque vi. deinde quum regij præualerent, Vuilliamus loci defensor intercidi viam, quæ in arcem à propugnaculo ferebat, nonumque inter arcem & propugnaculum duci vallum iubet; Anglis, dum hæc fierent, pugnam strenuè sustinentibus. Quibus perfectis, retractoque in arcem milite, regij propugnaculo quidem potiti sunt, sed aulsso ab arce, quam simul intrare se putabant. Itaque nouo illis integroque labore aliud hostium vallum transeundum, fossa alia superanda, perque alias ruinas in arcem enitendum erat. Sed plurimum afferebat adiumenti captum propugnaculum, ex quo imminentes arci in defensores collineabant. Denique admotæ à Renthiaco naues, quæ turribus suis proximam canali æquabant arcem, quum repentinis ictibus foderent Anglorum latera: simul à fronte Hispani vallum supergressi, ascensum intrepidè pararent; propè erat, vt arx eo die caperetur, nisi intercedentibus tenebris, à nocturna aggressione arcere milites visum fuisset Alexandro, promissa in sequentem diem illustriore victoria. quam tamen hostes vltrò concessere, inuitati à vicinæ vrbis, in quam se reciperent, opportunitate: non semper optanda Ducibus opportunitate. vt propterea huiusmodi externæ munitiones ad munitam vrbem additæ, visæ sint multis anceps auxilij genus, suis sæpius obfuturæ, dum minus constanter à propugnatoribus transfugium in tutiora respectantibus defenduntur. In hunc modum Angli rebus suis, quo loco essent, æstimatis, sub mediam noctem incensis contubernijs arcem deserunt: ac transmisso ponte, statimque disiecto, in vrbem confugiunt tam insana trepidatione, vt telorum multum ac fabrilium instrumentorum præ festinatione reliquerint, nonnullis etiam Anglorum, præuertente fugam, incendio, absumptis. Cecidit in huius arcis expugnatione Sterpinius, fortis ac strenuus Altapennij subtribunus: Marchio Renthiacus plumbea glande brachio accepta grauiter sauciatus est. immò nec Alexander ipse periculo planè caruit, dum Ne-

Margin notes (left): mox inuaditur; & expugnatur. Tum ad oppugnationem arcis se comparant. Vallum transcendunt. Præsidiarij opportunitate vicinæ vrbis, in eam deserta arce profugiunt.

Margin notes (right): 1587; Approci. Manfel. torment. magist. Rogerius Vuilliam Anglorū ductor

1587 rio ſoſſoribus præfecto neſcio quid ex præſenti vſu mandat,
Io. Baptiſta Nerius Florentin. ſub latus ſiniſtrum tranſuolante globo leuiter ictus. At miliſtes cognita ex nocturno incendio ſubitâ inopinatâque hoſtium fugâ, magnis vtique curis ac periculis, in quæ ſe ſe ſub naſcentem diem comparabant, exempti; arcem læti ingrediuntur, mutua gratulatione geſtientes, quaſi iam finis laborioſæ expeditionis inſtaret, atque vrbis breui expugnandæ pignus accepiſſent. Et verò hanc perſuaſionem non regij modò exercitus fuiſſe, ſed aliorum quoque, audita Sluſanæ arcis amiſſione, comperio. Certè Henricum Galliæ Regem, quum ſuper menſam ea de re diſſereretur, non aliud protuliſſe iudicium, in litteris obſeruaui Mendozæ legati. Scribens enim ad Alexandrum, inter alia, Regem ait, dum publicè conuiuaretur, magnoperè laudaſſe victoriam captæ ad Sluſam arcis: addito, non dubitaſſe ſe, vbi primùm accepit, illam à Parmenſi Duce oppugnari, quin breuì expugnaretur: vti nec de ſimili vrbis ſato capta iam arce dubitare. At non hæc Angliæ Reginæ à principio mens & iudicium fuerat. Nam Groneueltius Gubernator, poſt aliquot dies, quàm clauſa vndique ab obſeſſoribus Sluſa fuit, miſſo ex vrbe homine nandi perquàm perito, auſoque per obſeſſos canales inobſeruatum meare, Reginam admonuerat de ſtatu vrbis, docueratque annonam ſibi tres intra menſes abundè ſuffecturam: contra vim autem aggreſſionemque, ſatis à loco munimentiſque, & à militum virtute cautum eſſe. Et illa donatum centum aureis nuncium tum quidem læta remiſerat, at vbi de traiectis in inſulam ante Sluſam regijs copijs, deque arcis periculo audiuit, (capta nondum erat) increpitâ Leiceſtrij morâ, feſtinare illum, ſoluendæque obſidioni adhibere vim omnem ac celeritatem iuſſit.

Henr. III. — *17. Iun.*

Gratulatio militum arcem intrantium.

& Regis Galli iudicium.

& Angliæ Reginæ ſenſus

à principio lætantis,

poſtea Leiceſtriũ ad opem impellentis.

DVCEBAT Leiceſtrius exercitum ſeptem peditum millium atque equitum ſexcentorum. Acceperatque à Regina librarum ſterlinæ monetæ decem millia ad ſtipendia militum, quæ ipſa Belgis in ſingulos annos erat pollicita. Vix autem ab inſula ſoluerat, quum audito, captam à Regijs arcem, quam inexpugnabile rebatur vrbi munimentum, anxius turbiduſque, feſtinata nauigatione, Oſtendam petijt. De cuius diſceſſu ex Anglia certior factus Alexander, quando animatos iam ſuos expugnatione arcis animaduertebat, eo pronius ſollicitandos putabat, *Vt inſtarent perterritis ac fugitantibus, ſuoque illos metu perurgerent. Quantum locorum circa vrbem amiſiſſent hoſtes, tantum eos amiſiſſe vrbis: nempè* ANIMAM *agere vrbem illam, cuius vires ac ſpiritus paulatim ab extremis munimentis, ad intimas tan-*

40. millia aureorũ — *Angliâ.*

Leiceſtrius accurrit

cum copijs & ſtipendio.

Alexand. ſuos ad oppugnationem vrbis animans,

quam cordis angustias retrahantur. Et opportunè aderat Diui Hispaniarum Patroni peruigilium, eiusque faustis semper auspicijs oppugnari vrbem tormentis quatuor ac viginti, partim è capta iam arce, partim ex insulæ ora, imperauit. Nec planè cessauit secuta inde nocte, quo Slusanos è mœnibus iaculantes intersisteret distraheretque, dum pontem canali imponeret inter vrbem atque insulam, fluenti Dammum versus. Erat hic super nauibus, (pleitas vocant) Farnesij iussu ingenioque fabricatus, longitudine passuum quadringentorum, latitudine quantam seni milites pariter incedentes occuparent. latera eius aduersus maiorum ictus tuborum, duplex lorica cespite interiecto stipata, solidè firmabat. superadditum quoque tectum, quò se miles à plumbea tempestate subduceret. Nocte vna cum accedente die, sternendo ponti insumpta, (nullâ nautium, nonnullâ fabrorum cæde) commeare per illum milites, ac mœnibus admoueri ad inuadendum cœpere. Namque tormenta continenter explosa mœnium partem, spatio centum circiter passuum, ac portam cum geminis turribus aperuerant. Ad hanc autem inspiciendam, æstimandamque murorum stragem, missos ab Alexandro Hispanos quinque ac viginti, cum Centurionibus Antonio Gomesio & Ioanne Pacio, aggressus repente est Slusanorum manipulus: consertoque prælio, quamuis Centurionum altero interfecto, altero sauciato, peruicere tamen Hispani: pulsisque defensoribus, turrium vnam subeuntes, in eius fastigio, vnde in vrbem prospectus, se se vtcumque muniere. Quin & Aquila Tribuno accurrente, propè erat, vt turris altera expugnaretur. Sed tormentis ab hoste conuersis in semirutas iam turres, ac Tribuno haud sanè leuiter sauciato, Hispani, ne parietum ruinâ obruerentur, vtrinque decedere coacti sunt. Interea sub primas tenebras obseruari cœptum, ex edita vrbis arce attolli collucentes faces: earumque variato subinde numero situque significari aliquid, ac per eiusmodi igneos characteres admoneri haud dubiè Flissinganos de statu ciuitatis. nam eodem tempore è Flissingæ portu consimiles luminum notæ, atque ignium ductus prospiciebantur. Aperuitque dies arcanum noctis. quum manè quantum maris inter Flissingam & Catsandiam patet, stratum hostium nauibus repentè apparuit. Eodem die trepidis nuncijs ab Isendica, ac Blanchenberga certior fit Alexander, illic timeri nouum hostem è Zelandia, hìc ab Ostenda. Nec pòst multò affertur, Comites Mauritium & Holachium, vastato flammis ferroque Campiniæ agro, admouisse copias Buscoduco, fa-

eam quatere incipit.

& pontem, canali imponit.

Structura pontis,

per eum mœnibus accedunt

alicubi quate factis.

Missos ad explorandum Slusani inuadunt:

repelluntur interfecto tamen hispano Centurione,

& Aquila Tribuno sauciato,

Luminum signa ex arce attollunt Slusani

Respondent Flissingani per similes notas:

& effectus apparuit.

Praeterea arma a Fœderatis alio atque alio inferuntur

Pons

Gomesius occubuit

Aquila

ab Isend.

à Blanch.

Boldus

1587 facilè periclitaturo, nisi accurratur. Enimuerò ingens mæstitia ac desperatio Regios incessit, quasi à meta, quam tanto cruore propemodum attigissent, iterum ad carceres, tot insumptis frustrà laboribus, retraherentur. Quippè apparebat, hostium consilium esse, aut auertere Alexandrum à Slusæ obsidione; aut, si persistat, eodem tempore Isendicam aggredi ac Blanchenbergam: quæ videlicet arces, ad Slusæ dexteram læuamque, castra Dammi & Catsandiæ defendentes, si caperentur; facilè posse aut expugnari castra, aut in horum defensione Regios distineri, dum interim Zelandiæ naues, quæ ad ostium canalis accesserant, cum auxilio ad vrbem securæ peruaderent. Sed iam Alexander, quum primùm audijt, soluisse Leicestrium ex Anglia, nullâ interiectâ morâ ad Isendicam quidem cum octingentis peditibus, ac loricatorum turmâ, Petrum Caetanum: ad Blanchenbergam autem cum trecentis sclopetarijs equitibus, ac tribus peditum signis Comitem Arembergium immiserat. Pontem verò in canalis aditu iam anteà fabricatum, pluribus tormentis, eiusque capita validis vtrinque stationibus communierat. Plus ei curarum Buscoduci discrimen afferebat, cuius in primis securitati, vt consuleret, euocandum sibi duxit è Rheni finibus Altapennium: qui parte suorum ad Rheni tutelam relictâ, parte secum ductâ, obuiàm iret hostium conatibus. Sed dum Altapennius moratur, Loona ac Boxtela arces, Helmontium, Eindouia, aliaque per Brabantiam oppida pagique ad deditionem compulsa venere in Holachij manus.

hoc consilio:

Quæ ab Alexan. præuisa:

Corazze

atque ijs obuiam itum est:

& euocatus ad Buscoduci defensionem Altapennius.

Vrbs Geldria

GELDRIAE vrbis deditio Altapennio promissa.

Causa morandi fuit, potiundæ Geldriæ spes Altapennio facta à Pattono Scoto, qui vrbem pro Schenchio Scotorum Tribunus administrabat. Hic Leicestrio infensus sæpius minato, se illum loco moturum: & recente in Schenchium irâ, quòd orto inter pocula iurgio, Schenchius in eum manus intendisset; statuit huius iniuriam vlcisci, & illius minis anteuertere. Communicatoque consilio de tradenda Regi vrbe cum Altapennio, qui è Rheno in Brabantiam illac contendebat; spondet, se illi proxima nocte, portarum vnam reclusurum. Sed tardiorem aliquanto reddebat Altapennium, recens in consimili negotio discrimen Appij, cui pactus Vuanctendonchæ Gubernator, se oppidum arcemque traditurum, si restitutis bonis à Parmensi Duce, in gratiam reciperetur; Appium ea pollicentem cum certo etiam pecuniæ additamento, in sequentem noctem inuitauit. Nec distulere ad condictum tempus aut apparere Appius, aut prodire è porta Guber-

Pattonus

ab irritato loci Tribuno.

Leicestrij

Dubitat Altapennius,

App. de Comitibus.

exemplo Appij

à Gubernatore Vuachtendocha decepti

bernator. Sed hic ad cancellos progressus, quasi demisso ponticulo Appium excepturus, contorta hasta in pectus militis, quem ceteris antestantem, inter eas tenebras Appium credidit, intra vrbem repente se clausit: irrita tunc quidem Appij spe, sed irritatis inde Regiorum armis, effectum est, vt expugnatâ post aliquot menses Vuachtendochâ, eius loci victoria non iam cuiusquam dolo, sed Regiorum virtuti deberetur. 1587

A Mansfeldio vide lib. 10.

Inde cautius se Tribuno committit:

Hoc documento cautior Altapennius, non antè se Patrono committendum putauit, quàm & eius animum altius explorasset, & adscitos in societatem facinoris fratrem eius, Scotorumque centurias comperisset. nam ab reliquis Geldriæ præsidiarijs Anglis & Geldris non magnoperè timebat, quos ob dilata stipendia segnes pro Leicestrio, & tam fide quàm ære vacuos fore sperabat.

ab eoque in vrbem ipse ac milites inducuntur:

Ergo sub mediam noctem cum duobus equitum signis, tribusque peditum centurijs pergit designatam ad portam: reperitque egressum iam inde nullo comitatu Gubernatorem, qui se vrbemque Altapennio dedens, ostendit patentem regijs militibus securumque in vrbem aditum: tantùm admonitis rogatisque, ne ciuium vitæ fortunisque, vti conuenerat, graues essent. idque seruatum integra fide: armis in neminem districtis, præter quam in Anglorum manum repugnare primò ausam, moxque deditam: reliquis præsidiarijs fugam per auersam portam arripientibus, vis omnis prædantium in Schenchij supellectilem versa est.

præda eaque permagna solum e Schenchij fortunis capta:

Feruntque tantam ibi repertam armorum, vestium, vasorumque, & militarium in primis equorum copiam, quarum ille prædarum pro conditorio Geldriam habebat; vt triginta aureorum millia, queis Pattonus, eiusque frater, & Scoti præsidiarij, Parmensis nomine donati sunt, longissimè superauerit. sic vnius hominis offensio & Leicestrium principe vrbe, & Schenchium opimis spolijs interuerterit: docuitque, IMPORTVNE lædi eum, cuius fide opus habeas.

Vltio de Scotis alibi sumpta ob iram proditæ à Scoto Geldriæ.

Nec satis remedij malo adhibitum est ab vltione de Scotis militibus sumpta, quos Vuachtendonchæ in præsidio agentes, ad vnum omnes loci Gubernator, audita defectione, contrucidauit. ignarus, abalienata per eam sæuitiam natione, complures Pattono similes armari, qui hostilem induentes animum, non iam proditores inde se, sed innoxij sanguinis, ac læsæ patriæ vindices habituri essent. Interim Altapennius, adiectâ regijs partibus Geldriâ vrbe, cognominis prouinciæ capite, assertaque inde vicinarum vrbium locorumque securitate; postquàm ciuilem eius bellicumque statum vtcumque composuit, in Brabantiam, quò ad opem Busco-

1587 duco ferendam euocabatur, intento cursu militem rapuit.

Mosa

PVGNA apud Engelam.

TRAIECTO amne ad Venlonam, excepere Altapennium copiæ Antuerpiâ submissæ à Mondragonio, ductoribus Vuerpij Domino, & Emmanuele Vega, Vuallonum, Hispanorumque, & Stanlæo Hibernorum Præfectis. Quibus ad suos, quos ducebat è Rheno, adiunctis, exercitum numerauit trium millium ducentorumque peditum, & equitum mille. Cum hisce copijs iter Helmontium celeriter intendens, oppidum ardere procul videt, subiecto ab hostibus igne, quum primùm aduentare Altapennium accepere. quin & desertâ Eindouiâ, mox etiam Tilburgo, vires omnes transtulerant apud Engelam, arcem Buscoduco proximam: quam plures iam dies Holachiani obsidebant aduersus Fabium Reginam loci Gubernatorem, sperantes ab huius expugnatione pendere Buscoduci fatum. hinc versa Holachij festinataque cura ad firmandam contra hostium conatus obsidionem. Et quoniam Engela hinc Mosam aspicit, inde assidet Disæ fluuio, qui ex Dommela, & Aade Buscoducum confluentibus ortus, in Mosam breui se tractu deuoluit; Holachius strato super Disam ponte, armarisque aliquot in Mosa nauibus, atque auctis militum copijs, qui quatuor peditum millia excessere, paulùm infra mille equites erant, spem obsessis omnem præcidisse visus est. At verò Altapennius animaduerso Buscoduci discrimine ab Engelæ statu, quum primùm hostes in conspectu habuit, pugnæ auidus, in hunc modum copias instruxit. Ductorem equitatus Appium præire cum parte equitum iussit, sequi Hiberna Stanlæi signa immista Vuallonibus Vuerpij, medios stare Megæ Comitis Germanos, postremò agmen claudere Bobadillam legionem. Nec minus interitus animi Holachius suos in aciem eduxerat. compositoque ex Anglis Hollandisque agmine, frontem eius curruum ac vehiculorum vallo sepsit, terga fluuio ac ponte muniit: &, si vallum perrumperetur, nauium à Disa atque à Mosa subsidium, à quibus quaterentur hostium latera, destinauit. præterea seorsim ab alijs, quingentos sclopetarios, plerosque pedites qui pugnam inferrent, agmini præposuerat. Vix signum ab Altapennio datum, quum in hosce antesignanos prouolat Appius, succedunt Hiberni, Vuallonesque: atque, vt erant illi longè ab agmine progressi, antequam ab Holachio auxilium accederet, impares numero magna passim strage ab Appij equitatu impunè sternuntur. Sequitur felix pugnæ principium Altapennius: promotisque Germanorum hastis, inuadit perrumpitque vehiculorum

Bolduc

Altapennius ad defendendum Buscoducum properat.

eius copiæ.

Holachius Engelam Buscoduco proximam obsidet,

Aa

eius exercitus,

Altapennius suos instruit ad pugna

quam Vega ducebat

& suos Holachius,

Holachiani

Primum agmen Regij fundunt;

rum

& vallum [illegible] eorum perrumpunt :

nihil cedentibus Holachianis.

rum vallum. Sed vallum longè firmius obtulere illicò se densato agmine Holachiani. Quippe nexi consertique non excepere modò, ac repressere inuadentium impetum; sed, nisi properè hispanam legionem Altapennius admouisset, eius inclinatura iam acies videbatur. Verùm dum ipse cum Hispanis in hostem vi tota illatus, prælium integrat, atque ante alios Dux idem ac miles præit, smerilli globo Mosanâ è naui emisso, collum traiectus, ex equo in terram subitò procidit; pallioque à Vega properè tectus, ne Ducis casus militem consterharet, vitæ dubius clàm inde Buscoducum amotus est. Nec ideò, dum infortunium vulgò latuit, quidquam remisit restituta iam pugna. Quinimmò regiarum partium ductores, post æquatum aliquandiu prælium, dolore iraque vires ac ferrum acuente, vsque adeò valuere, vt penetrato per obstantium cædes agmine vltrà progressi, contempta, quæ non sine multorum cæde, ingruebat è nauibus pilarum tempestate, subsidium Engelanam in arcem postremò intulerint. Verùm sparsus per vtrumque exercitum prostrati Altapennij rumor, attonito magis, quàm territo regio milite, Holachianos noua ad pugnam alacritate reuocauit. Non tamen Appium, Vuerpium, ac reliquos Duces animus aut ratio deseruere: raptimque coëuntes, & quid in re trepida opus foret consultantes, statuunt, Appij consilium secuti, progressos in eum locum milites, vbi ab infestis nauibus tutò esse non licebat, haud diutius continendos, sed quando iam subsidium induxerint, quamprimùm inde reuocandos, ita tamen vt speciem pugnantium, non recedentium hostibus præberent. Idque facturos, si seruatis ordinibus, promptis in hostem armis, pedem non faciem referrent. Receperuntque in se se, Appius quidem statutis in fronte equitum turmis, primam hostium vim excipere, ac retundere: Vega autem legionarios suos, quibus pro absente Bobadilla imperabat, prima in acie immistos equitibus continere. Paria his reliqui ordinum ductores vltrò polliciti, animantesque regiminis quisque sui milites, tanto omnes ardore ferociaque prælium instaurant, vt non sustinere, sed inferre pugnam viderentur. Et verò patuit, quid posset aut concordia Ducum, (rara inter pares præsertim in bello virtus) aut multis collecta prælijs militum experientia. Nam & primores belli simul imperando, simul parendo, nec magis se suis militibus Duces, quam collegis suis milites se præstando: & milites non expectatis Ducum imperijs, gnari ipsi per se quid in præsens vsui foret, nunc adden-

Cadit Altapennius.

Superant tamen Regij,

& Engelæ inferunt subsidium,

Tum de reuocando exercitu consultant;

Restaurant pugnam;

& pugnantes recedunt;

magna Ducum, ac militum laude;

Pugna ad Engelam, anno 1567.

A. Engela arx ab Holachio Foederatorum Ordinum legato obsessa. B mosa fl.
C. Dusa fl. D. Currus Holachiani ante arcem, ne adiri arx posset
E. Altapennius expeditionis Dux suos in pugnam instruens, et impellens.
F. Appius cum equitatu hostem aggreditur, ac fugat
G. Holachius suorum fugam sistere conatur
H. Carros cum annona in arcem inducunt Altapenniani.
I. Altapennius pilaé mosa fl. traijcitur, ac pallio contegitur,
K. Altapennius Buscoducum deportatus moritur
L. Holachius nouis cum copijs redit, et è nauibus regios infestat
M. Idem cum regijs pedem referentibus pugnat
N. Recedentes Appius moderatur, et pugnans è periculo extrahit.
O. Holachius aucti fluminis beneficio Engelam è nauibus urget, et capit

Michel An. Cerqozzi in. Fr. Collignon Sculp.

1587 addensando ordines, nunc laxando: nunc pro cadente commilite, (namque indesinenter à nauibus petebantur) integri obiectu locum explendo: semper autem pugnam regressumque miscendo, vnumque altero occultando; eò tandem loci deuenere, vt Holachiani dum eos recedere non putant, senserint recessisse, atque extra ictum fulminantium nauigiorum peditatum omnem emigrasse. Quin etiam, quoniam vis Holachij tota in Appij equites ferebatur, Hispani pedites aliarumque nationum, nouo se rursum ordine instruentes, quasi resumpto in hostem impetu redituri; inhibuere insequenti Holachio cursum, magnoperè admirato virtutem militum pugnaciter adeò ordinatèque, amisso Duce, recedentium; simul insidias verito, quarum auxilio freti hostes maiora viribus auderent, eosque, à quibus modò recesserant, prouocarent. Itaque haud tentandam nouæ pugnæ aleam ratus, retro flexit, non amissa spe Engelam expugnandi, nouo quamuis subsidio firmatam. At regij milites ac Tribuni, vt in acie aduersus hostem mirè concordes, ita post pugnam diuersi incertique, cuius interea ductum imperiumque sequerentur; ad Alexandrum mittunt; referentes quæ gesta essent: recuperata pleraque Campiniæ loca: in Engelanam arcem præsidium inductum: commisso prælio cæsos ex hostibus circiter nongentos, è victoribus vix septuaginta desideratos: sed ob Altapennij infortunium non ausi sunt tristem nempè victoriam Alexandro gratulari. solùm orauere, vt, quoniam expeditionis Dux si non desperata, quod verebantur, certè lenta curatione perdiù abfuturus erat ab exercitu, quam primùm aperiret, quem eius interim loco ijs copijs ipse præficeret: quidque eisdem agendum, si Slusam redeundum non esset, iniungeret.

& Holachij admiratione,

qui ab obsidione discedit.

Nuncius victoriæ ad Alex.

Numerus vtrinque cæsorum.

Altapennius

At euulgata in Slusæ castris Altapennij morte, (sic enim primùm credita est) luxit eum exercitus supra priuati Ducis morem. mox audito illum viuere, lætiora sperare cœperat: quum nouissimè nunciato, quarto, postquàm Buscoducum illatus fuerat, die occubuisse, milites quasi perfuncti iam mœrentium officio, mortem audiuere segnius, quàm mortis opinionem antè doluerant. Sed Alexander non aliam suorum iacturam ægrius tulit. Quippe à teneris eum annis in militiam & clientelam acceperat, commendatum sibi non solùm à familia nunquam interruptæ in Regem partesque fidei, (qua laude constantiæ non vtique infructuosæ aut pœnitendæ, nulli Belgarum Proceres ante Barlamontios monstrabantur) sed maximè à propria adolescentis indole sanè præferuida ac

Luctus exercitus apud Slusam, audita morte Altapennij:

lætitia ex contrario nuncio.

iteratusque dolor certo eius obitu.

Præcipuus Alex. mœror.

& Elogium Altapennij.

 1587

martiali: quam maturè introſpectam primis militiæ rudimentis informandam ſibi ſumpſerat Alexander, alueratque in ſpem magni aliquando Ducis, collatis in eum prætoriarum cohortium, & Germanicæ legionis, & Geldrorum prouinciæ præfecturis. quas ille vt accuratius adminiſtraret, intentis in Farneſium oculis, inde ſingula intentandi, ac peragendi excipiebat exemplum, adeò vt, quum interdum aliqua nimis quàm audacter aggrederetur, hoc quoque inter imitamenta computaret. idque nec gratiam ei, aut opinionem apud Alexandrum imminuebat, ſua videlicet agnoſcentem: & lætum habebatur, ac plauſibile militari vulgo non aliam magis admirari fortitudinem ſolito, quàm quæ inter præcipitia pendeat, & in confinio temeritatis pedem figat. Quòd tamen Altapennij iuuentæ, nimiùm certaminis auidæ, admouiſſe cauſam mortis creditum eſt. Quamquam quum non magis audacia obfuerit Altapennio, quàm cautio non profuerat Hiergio fratri ante annos octo in obſidione Traiectenſi pilâ ſimiliter enecato; profectò NON rectè ſemper contuleris in errata prælantium euenta præliorum plerunque fortuita: facilius affirmaueris, QVO die ſe militiæ quis addixit, eo primum die reum ſe omnium bellicorum ſucceſſuum obtuliſſe.

Aegidius Hiergy Dom. poſtea Com. Barlamont.

DE

1587
DE
BELLO BELGICO
DECADIS SECVNDAE
LIBER NONVS

NTERIM Alexander misso Florentio Flo- ENGELA Holachio dedita.
iono Barlamontij Comite, qui pro Alta-
pennio fratre Geldriam, ac Rheni ripas
curaret; non distulit, vti rogabatur, suis
per Campiniam copijs extemplò consu-
lere, imposito illis Marchione Vastio, Vastius per campiniam copijs impositus
cum mandatis, vt illico Buscoducum
peteret, ac tueretur aduersus hostem,
quem si fortè ad opem Slusæ ferendam mouere inde conspice-
ret, armis strenuè obiectis iter intercluderet. Et Vastius quam-
quam illuc Slusanis è castris aduolauit, reperit tamen Enge- Engelam accurrit,
lam obsidione pressam ab Holachio iam reuerso, suprema in-
ter discrimina laborare. Defenderat illam ad eum diem pari
animo successuque cum Burgundorum manipulo Fabius Re- d u defensam.
gina: donec Holachius aucti fluminis occasionem nactus, aper-
tis obicibus, ad arcem armatis cum nauibus accessit. ex qui- Sed Holachius auctu fluminis inundantis
bus (namque altius arce fluitabant naues) quum in defensores
continenti pilarum ignium que emissione fulminaret, mili-
tesque ac domos iuxtà prosterneret; Fabius, omissa spe auxilij, arcendo accessum auxilij,
cuius accessum inundatio submouebat, non contemnendis con-
ditionibus arcem dedit: tanta Holachij ac Fœderatorum glo-
riatione, vt quasi ex ea iactura, regiorum animi & corda conta-
buissent, crepuissentque, euersâ Engelâ, nouam inibi erectam
arcem Mosæ propiorem, Crepicordium nominauerint. Quam- arcem obtinet, & aliam erectam Crepicordium nominant.
1629 quam superioribus annis post captum ab Ordinibus Buscodu-
cum, ad eius vrbis præsidium, super ruinis veteris Engelæ, En-
gelana rursus munitio excitata est. Eodem tempore Vastius Vastius inducto in vrbem frumento,
minore sui pompa, & maiore hostium damno, non solùm
Boxtelam arcem ijsdem ferè conditionibus deditam cœpit, sed
etiam Buscoducensem vrbem fame, hoc est acriore intus ho-
ste laborantem, frumento inducto, ab intestina illa obsidio-
ne liberauit. Pergebatque Vastius, Loonam haud dubiè rece-

 pturus,

pturus, quum reuocatus à Farnesio, iubetur cum Bobadillia legione Slusam properare, quippè gliscente hostium numero ad soluendam vrbis obsidionem quotidiè confluentium. 1587

Slusam reuocatur ab Alex.

Consultatio Foederatorum pro Slusa.

CONVENERAT inter Leicestrium, & Mauritium, vt hic assumpto secum Præfecto Zelandici maris Iustino fratre, cum Carolo Houuardo supremo Anglicanæ oræ marisque Gubernatore, classem ex Anglis ac Zelandis instructam apud aditum canalis, quà iter est Slusam, continerent: ipse copias suas Blanchembergam deportaret, eâque captâ pedestre inde prælium obsidentium castris inferret. Et Leicestrius quidem eò appulsus, tanta celeritate ad Blanchembergam arcem quatuor Anglorum millia è nauibus admouit, vt primos statim cancellos ante arcis portam, pulsis inde præsidiarijs, occupauerit. Et quamquam defendi arx diu poterat, eius tamen audito periculo Alexander ex nuncio, qui testis capti vestibuli excurrerat festinatus ab Arembergio, stetit parumper deliberabundus cum ijs, qui aderant belli Ducibus, an immitteret illuc auxiliares aliquot copias: quòd ex vna parte, subducto è castris ac stationibus milite, infringeretur obsidio, hostesque ad inuadenda raris præsidiarijs loca inuitarentur: contrà si nihil extenuata obsidione perstaret in castris miles, caputque susceptæ rei vrgendo, cetera fortunæ permitterentur, expugnatâ Blanchembergâ, fractoque illo maris claustro, atque adeò apertâ hostibus ad Slusam viâ, defendi ex ea parte castra vix possent. Ergo libratis vtrinque momentis, quum dilatis, quæ ab Arembergio in præsens petebantur, auxilijs, certa esset arcis amissio; visum est, HAVD sapienter prospici summæ rei, vbi à iactura partis incipitur. nec sibi gratam fore Slusæ expugnationem addidit Alexander, si captâ Blanchenbergâ audiret, Arembergium tamquam in triumpho per Hollandiam trahi à Leicestrio, aut Leicestrianæ victoriæ testem in Angliam Reginæ submitti. Itaque ire ipse statuit, Slusanæ obsidionis aliquanto securior: namque aggeres, castella, ac reliquas munitiones paulò antè lustrauerat: & intentiore cura canalis præsidium, vnde præcipuus timor ab hostili classe contra eius ostium excubante, ex singulis Hispanorum centurijs quinos elegerat grandiore tubo armatos, ac stationarijs illic pontem ex vtraque ripa tuentibus immiscuerat, ceu neruos molliora corporis firmaturos. Igitur pro se, imposito vniuersæ obsidioni Renthiaco: iussoque Vastio cum parte equitatus circumire castrorum aggerumque terga, trecentos Vuallones leuiter armatos Blanchembergam versus illicò præmittit, sequiturque mox ipse cum parte Bobadillıæ legionis,

Maurit.

Iust. nauibus

Leicestrius

Leicestrius Blanchembergam inuadit.

Sollicitus de eius periculo Alexander

ire ipse statuit,

ac rebus apud Slusam ordinatis,

relicto pro se Renthiaco,

1587 gionis, duobus Raitrum signis, ac prætoriâ turmâ: certus cum modicis hisce copiis Leicestrium ad pugnam lacessere, arcemque obsidione liberare. Haud multum viæ ab Ardemburgo confecerat, quum Leicestrius, audito Alexandri consilio aduentuque, non exploratio, quantus esset hostium exercitus, satis magnum ratus quemcumque duceret Alexander; à congressione abstinuit, fugiens belli aleam comparationemque, nec interim se minorem hoste habendum existimans, quandiu inter se virium periculum non fecissent. Itaque eâdem nocte retractis in naues militibus, à Blanchemberga Ostendam versus properè soluit pugnandi necessitatem anteuertens: quum tamen militum numero supra dimidium superior foret. Adeò SOLA Ducis fama interdum bella profligat.

contra Leicestrium mouet.

qui non expectato hoste discedit.

AT verò Slusani aliquid interim ausuri per absentiam Alexandri, Flissinganam classem admonuere, vt eâdem nocte, dum ipsi proximum vrbi pontem inuaderent, classis in pontem alterum ostio canalis iniectum, impetum faceret. Et classis quidem fecit. simulque Slusani incendiariam nauem, Antuerpianarum in morem attemperato cuniculo, conspirante maris æstu, incitauere in pontem. Sed Renthiaci prouisu, soluta extemplò compage nauium, quibus pons insistebat, viâque inimicæ naui rapido cursu vadenti patefactâ, nulli noxia cuniculi pestis erupit. Nec feliciore successu Flissingani, post impetitum eminus pontem multiplici flammarum iactu, retentata cominus aggressione eumdem non instrenuè adorti, strenuiore semper Hispanorum virtute reiecti sunt. Vna demum Slusanis eruptio, ea nocte, post incendiariam nauem frustrà emissam, frustrà non fuit. Etenim non procul à Brugensi porta munitionem erexerant Hispani: eam egressi repentè oppidani, inter tenebras metumque ad defensionem pontis accurrentium Hispanorum, raptim inuadunt; fugamque arripiente Centurione, cui locum defendendum tradiderat Aquiliæ legionis Instructor, munitione potiuntur, præsidii dedecore maiori, quàm clade. Sed breui recuperata sunt & locus, & decus. Namque Farnesius, cognito Leicestrii discessu, reuersusque celeriter ad suos, quantum lætitiæ traxit ex defensis validè pontibus, tantum doloris iræque ex amissa munitione concepit. Obuiamque legionis Instructore: *Egregium tu quidem Centurionem*, inquit, *tanti momenti loco imposuisti*. Cui ille quum audacter respondisset, *Non alium ab se impositum, quàm ex iis, quos eius Celsitudo legisset*; ad improuisam liberamque responsionem paulùm reticuit, mitigatâque irâ, *Verè tu quidem*, subdidit:

pontem (left margin)

Sergente maggior. (left margin)

Slusani pontem vrbi proximum aggrediuntur.

incendiaria cum naui.

frustra.

& Flissingani pontem alterum.

pari successu.

Amittitur munitio ignauia hisp. Centurionis.

Queritur Alex. ea de re cum instructore:

qui libere respondet:

& Alex. ciuiliter accipit responsum.

dit: *& iste, & reliqui in exercitu Centuriones à me sunt, sed alij susti-tia, alij gratia suffragio creati: ideoque non omnes æquè agnosco meos.* Haud obscurè significans, esse aliquos inter militiæ præfectos, quibus non suo ipse iudicio, sed hispanæ aulæ commendationes regimen aliorum attribueret. Valuitque ea Alexandri vox, vt alius ex eadem legione Centurio, siue nationis ignominiâ perstrictus, siue propriæ laudis ex aliena ignauia petendæ occasionem nactus, onus in se susceperit inuadendæ munitionis. hortatusque centuriam ad reportandam non minus ex suis, quàm ex hostibus expositam fortibus viris palmam, locum magno animo aggressus, hostes loco proturbauit, decus suis restituit, sibi auxit. Nec post multo vtraque turri in potestatem denuò redactâ, medioque murorum spatio inter turres suffossionibus ac tormentis quatefacto, exposcebant iam milites aggressionem & pericula, pars tædio laborum, multi ostentatione virtutis, plerique metu ne per deditionem prædâ fraudarentur. Nec militum alacritatem frustratus erat Imperator, quum Slusæ Præfectus ac ciues, auditâ Leicestriani exercitus fugâ, spectato Flissinganæ classis irrito conatu, cuius etiam tum naues complures à canalis aditu recedentes videbant; eoque desperatis aliunde auxilijs, ac intra lacera apertaque vrbis mœnia male tuti, deditionem obtulere. Et Alexander, comperto armari rursùs Angliam ad Slusæ auxilium: ac breuì, vti ferebatur, viginti bellatorum millia inde solutura; veritus, si rei fama, licet in maius aucta, ad obsessos peruaderet, ne illos tanti spes auxilij ad sustinendam obsidionem aliquos insuper dies, quod sanè poterant, obfirmaret: atque adeò ne oblata tunc vltrò victoria, postea dubio successu, certis periculis, multo vtique sanguine esset emenda; colloquium facilè admisit: eodemque die, qui fuit octauo idus Augusti, 9. Aug. acceptis ac datis obsidibus, hinc Caetano & Cæsio, inde totidem ex Anglorum primoribus, intra horas omninò quatuor confecta deditio est. datumque honori inexpugnabilis loci, defensorumque virtutis, vt milites abirent cum sua quisque supellectili, explicatis vexillis, incensis scloporum funiculis, ac reliquâ alienæ victoriæ pompâ: facilè ad ea Farnesio, quippè expugnationi vrbium intento, & sua victis solatia non inuidente. Immò Groneuelcio Gubernatori submissè petenti litteras, quæ apud Angliæ Reginam fidem facerent operæ in defendenda vrbe ab se militariter impensæ, peramplas is tradidit cum perhonorifica testificatione regiminis eius. Fuere, qui egressi sunt vrbe, sub tredecim signis, præsidiarij paulùm

Petr. Caet. Nicol. Cæs.

& Centurio alter hispanus

munitionem recuperat:

Aggressionem exposcunt milites:

sed desperatis auxilijs,

atque apertam multis in locis vrbe deditionem offerunt Slusani,

qui clementer accipiuntur ab Alex.

& dimittuntur liberaliter præsidiarij

præcipuè Gubernator impetratis ab Alex. litteris.

Integri ex præsidiarijs abeuntibus,

1587 lùm ſupra nongentos. præter ſaucios, qui fermè quadringenti ratibus duodecim ferebantur. Omnes extra canalem à Regijs deductos naues auxiliarium accepere. Cecidiſſe autem toto obſidionis tempore, ex Sluſanis fermè ſeptingentos proditum eſt: ex Regijs deſideratos infra ducentos & quinquaginta, ſaucios aliquanto plures omninò patuit.

& saucij,

mortui ex victis

& ex victoribus.

Io. de Riuas

Post hæc Alexander inductis ad vrbis arciſque præſidium nouem Hiſpanorum centurijs, deſignato Gubernatore Ioanne Riuio ſpectati animi conſilijque Centurione, quem ex Teneramundæ præfectura euocauit, ſubmiſſo in eius locum Centurione Chaſco, notæ pariter virtutis; egit ipſe, agique ab vniuerſo exercitu voluit, ſacrâ ſimul ac militari pompâ, grates Dei clementiæ, ob expeditionem illa militum paucitate perquàm arduam, optatum ad exitum, breui mora perductam. Et verò admiratos comperio vel ipſos qui vicere, potuiſſe à quinque peditum millibus, ac ſeptingentis equitibus obſideri vrbem tot caſtellis, inſulis, mari, ſeptam; tot paludibus, aggerumque obijcibus, eorumque ſecturis, atque alluuionibus inacceſſam. vt non minus profectò difficile videretur Sluſam, inuenire, quàm vincere. Suffeciſſe tam modicas copias aduerſum eodem tempore coniuratas ad Sluſæ auxilium hinc Zelandiam Fliſingana claſſe, inde Angliam Leiceſtriano exercitu; aliunde Friſiam atque Hollandiam Schenchianis Holachianiſque agminibus: atque ita ſuffeciſſe, vt, non modò hoſtium alios exſcenſionem aggreſſionemque auſos in naues reiecerint: alios deſperato impenetrabili caſtrorum acceſſu, quærere alibi obſidionis auocamenta compulerint; ſed vltrò etiam obuiàm auxiliaturis proceſſerint, eoſque terrore ſui, quo nil conficientius inter arma, fugauerint. Denique intra dies non amplius quinquaginta, erexiſſe periniquo loco, ac nouo more aggeres: expugnaſſe toties caſtella, arcemque in primis ante Sluſam, hoc eſt Sluſam alteram: ſeptis ac pontibus conſtrinxiſſe maris brachia: pugnaſſe cum fluminibus, hoſtium odia atque arma gerentibus: Sluſam ipſam multo præſidio validam minima inuadentium clade in poteſtatem reduxiſſe; profectò in Sluſenſi expeditione, ſi vnquam alias, intellectum eſt, Sapientia Imperatoris, ac virtute militum numerari exercitus, ac parari victorias. At verò Alexander poſtquàm Renthiaco ac Vaſtio mandauit, vt copias è Sluſenſi agro deductas, deſignata per loca diſtribuerent; & pontes atque opera circa vrbem excitata deponerent, ne hoſti ad Sluſam inuadendam inuitamento atque vſui forent; quod, dum hæc ſcribo, factum eſt

Alexander gratias Deo ſolenni pompa perſoluit,

ob victoriam,

ſpectata inuadentium paucitate,

& difficultatibus inuadendi

& hoſtium numero,

& temporis breuitate,

ex lignеis capsis

habitam merito maximam.

est ad Ariam in Artesia, iisdem munitionibus ab Hispanis mox receptam, quibus fuerat à Gallis capta, Bruxellas rediit, ciuili bellicæque administrationi ex ea vrbe consulturus.

Ipse compositis Slusæ rebus Bruxellas abit

DISCORDIA inter Fœderatos & Leicestrium.

SLVSAE iacturam secuta est inter Leicestrium ac primarios Ordinum insanabilis discordia: (consuetum nempè malum, & secunda eorum, qui victi sunt, clades) dum quisque in alterum rei infelicis euentum referendo, acrius tunc factiosis concionibus, ac libellis, inter se decertabant, quàm antè cum hoste conflixerant. Querebatur Leicestrius generatim de Ordinum desidia inconstantiaque, qui & bellum non pararent, & pacem non admitterent. Præcipuè verò ferebantur eius querelæ in Holachium, & in Iustini Nassauij nauales socios. quòd ille destinatam Slusæ opem intempestiuè aliò deriuasset: hi quòd nauibus raro milite instructis auxilium liberandæ vrbis in speciem ostendissent. ideò è classiarijs vno in carcerem tracto, & quæstioni subiecto, nihil omittebat, quo Ordinum culpam malignè pecuniam militemque submittentium palàm faceret. Nec minore in ipsum, quamquam occultiùs ab Ordinum Proceribus regerebantur: turbis vsque adeò per Hollandiam in primis, Frisiamque gliscentibus, vt renouatis veterum motibus discordiarum, vrbium aliquæ obedientiam Angliæ Reginæ, atque Leicestrio præferrent, eamque Comitis Mauritij, ac Senatorum imperijs præhaberent. Ex quo & Ordines permoti sunt ad Leicestrij præfecturam circumscripta potestate coarctandam: & Leicestrius irritatus ad eamdem præfecturam, quam spontè obtulissent, & nunc aduersus pacta conuentaque repeterent, constabiliendam. sic elusum dictitans Archiducem Matthiam: sic Ducem Alenconium coactum vim atque arma firmando imperio adhibere. Et aderant Leicestrio validiora, quàm Alenconio, populorum studia, ac professoriæ potissimùm linguæ concionalium ministrorum, à quibus authoritatem Ordinum in Anglos transferre cupientibus, vltrò incitabatur, vt aliquid supra inane Præfecti nomen auderet. idque in promptu fore, si vrbem ex primarijs aliquam, sibi nouis conditionibus Leicestrius adiungeret, in qua potentiæ non vtique precariæ sedem figeret. Nempè Alenconianum exemplum, licet euentu damnatum, probabatur tamen ab hominibus magis Alenconij designatione ac spe allectis, quàm fine deterritis: VITIO generis humani, tentata infeliciter ab alijs retentare non dubitantis: spectantisque magis, quid illi facere potuerint, quàm quid fecerint. Igitur firmato consilio, delectoque ad id Lugduno, vrbe Leicestrianæ factionis, res in hunc

Huius querelæ;

Holachio

Et per Fœderatas prouincias turbæ:

multis in Leicestrium inclinantibus,

diminuta propterea eius authoritate ab Ordinibus.

Inde acriores eius querimoniæ:

Hæreticis

& suscepta consilia

Lugduni intercipiendi;

Leida

1587 hunc modum composita est; Vt peditum in vrbe Præfectus, quasi litteris Leicestrij excedere Lugduno iussus, portæ insistens tympano signum ederet: acclamatisque Reginæ, ac Leicestrij nominibus, simul conscia armatorum ciuium manus curiam inuaderet, simul, equitum agmen haud procul à porta latentium, vrbem irrumperet: comprehensosque è Magistratibus eos, qui Ordinibus fauebant, venturo Leicestrio adseruarent. Sed rarò latuit diu, quod sparsum est in plures: semperque paucorum fuit silentium, & fides. Quamquam Lugdunensium conspirationem sors magis aperuit, quàm perfidia. Etenim dum consulendo tempus teritur, conspiratorum vnus in carcerem priuatam ob causam abducitur. inde omnes, quasi detecta conspiratione perculsi, nec etiam postquam patuit, illum ære alieno grauem ob vetus debitum in ius vocatum, securi quieuere, suspicati eam callidè causam obtendi ad occultandam indicatæ iam conspirationis conscientiam. Itaque eorum vnus, vt præmia aut certè veniam festinato indicio præriperet, conspirationem, & singulorum nomina edocuit Lugduni Magistratum. Statimque ijs, qui capi potuere, (nam plures euaserant) in vincula pertractis, tribusque publico capitis supplicio affectis, desijt magis Lugduni tumultus, quàm securitas redijt. Immò nec alijs in ciuitatibus suspiciones factionesque quidquam remittebant: furente insuper Leicestrio, quòd talia de se iactarentur, sumptumque de reis supplicium fuisset, inconsulto se. Quare quum plenis conuiciorum libellis perstreperent omnia: quantoque illum effusius inter initia præfecturæ in cælum extulerant apud Angliæ Reginam, tanto nunc eumdem emissum ex Anglia ad Belgij dissidium, velut Orionis sidus lucidum sed procellosum, licentius quererentur, Regina, amissâ spe componendæ vltrà ciuilis discordiæ, nec satis probata Belgarum licentiâ aduersus Leicestrium; ad se illum, in Angliam reuocat, haud inuitum, quippè loci hominumque iam pertæsum: quemque non minus auertebant à Belgio indeclinabiles turbæ, famæque in dies decrescentis, immò ipsius vitæ discrimina; quàm aula, & voluptates, & Reginæ fauor, in Angliam inuitabant. Quò is appulsus, compositis ad Ordines litteris iræ odijque manifestis, Belgicâ se præfecturâ tandem abdicauit. Sic nimirùm Gubernatores ab Ordinibus anxiè postulati, cum plausu excepti, gloriosè regimen exorsi, euentu demum infausto exire è Fœderatorum Belgio consueuere. expertis iam tertiò eorum prouincijs, quantum præsidij in ascititijs rectoribus, electo Domino, collocandum sit. & externis

Nicolaus Maldaus

hoc astu,

Consilium detegitur.

& conspiratorum aliqui plectuntur:

crescentibus turbis,

& reuocato in Angliam Leicestrio.

qui Belgij præfectura se demum abdicat

expertus ipse cum prouincijs,

& prouinciæ cū ipso, eamdem fortem quam Matthias & Alenconius.

Principibus pariter expertis, quàm non diuturnum ineatur 1587
cum ijs fœdus, qui se tibi hactenus dedunt, tuum dum nomen ac vires hostibus obiectent: mox deficientem viribus, famâque vilescentem abijciunt, ac fortunam, quam sibi concilient, alibi quærunt. Et tamen offensus nuper in Matthia fratre Rodulphus, offensus pòst in fratre quoque Alenconio Henricus, offensa nunc in Leicestrio Elisabetha: nec minus irritati aduersus horum tentamenta Fœderati Ordines; pari vtrinque dissimulatione non modò nihil in se hostiliter agitarunt, sed Gallia, Britanniaque Fœderatorum arma insuper adiuuerunt, non aliam opinor ob causam, nisi quia OFFENSAE deuorantur, vbi maiori, quod instat, malo occurrendum est.

Quiescit inter aliorum dissidia Alex.

ET verò tempestas, quæ hoc tempore imminebat Angliæ regno, proniùs multo Reginam cum Fœderatis Ordinibus coniunxit. Id autem bellum, dum extra Belgium Hispania meditatur, ac Parmensi Principi aliquid auocamenti à domesticis tumultibus impertitur; me quoque (quasi bellicorum discriminum particeps non tam calamo, quàm ferro accinctus Alexandrum, aliosque vtrinque Duces inter arma comitatus fuerim) iuuabit interea paulùm interquiescere: atque à continuatis obsidionibus, ab hominum cædibus, à locorum excidijs, ad mitiora de pace consilia, quæ molientibus hoc tempore magnis Europæ Principibus suscepta sunt, curas stylumque conuertere. Spectabat Alexander Ordinum Anglorumque discordias, vt multis videbatur, otiosus; quòd Fœderatorum prouincias intestinis factionibus distractas, ac minimè tunc quidem Fœderatas, per eam opportunitatem non inuaderet. Ille tamen belli gerendi percallidus, apud se reputans, quum partes ciuilibus discordijs confligunt, ex aggressione externa facilius coire, viresque si non animos consociare; spatium haud illibenter illis permittebat, quo suis se viribus attenuarent, attenuatisque recenti ipse cum milite superueniret. Quamquàm satis negotij erat Alexandro, qui hoc tempore partim magnis de concordia legationibus audiendis, mittendisque: partim apparando terra marique bello longè maximo, animum, atque operam adhiberet. Quæ porrò hæc concordia inter Hispanos, Anglosque, ac Belgas agitata, quæ eius prima consilia, quæ media, quæque postrema fuerint: simul quanto Regnorum ac prouinciarum apparatu motum sit bellum, quibus illatum viribus, quo gestum euentu, ego in præsentia, separato pacis bellique negotio, quamquam eodem tempore vtrumque ferbuit, ex authographis arcanisque litterarum, Originalis

cum admiratione multorum

sed non absque consilio;

nec sine cura pacificationis,

& bellici apparatus;

com-

1587 complexus, multorum mensium opus, haud infructuosè memorabo. Agnoscet vtique lector, quàm rarâ sæpe concordiâ mentis ac frontis, magnos inter Principes de concordia disseratur.

ET pacificationem quidem inter Philippum Regem, & Elisabetham Angliæ Reginam Fœderatorum partes, complexam, mercatores duo negotiandam suscepere, Andreas Delous Belga, & Augustinus Grafigna Ligur: ille Antuerpiæ incola, hic Londini: vterque à mercatorum republica rogatus, vt pro eo, quem habebant, aditu in Parmensis Ducis, Anglæque Reginæ aulas, de restituendo inter Anglos, Belgasque commercio, propter prouincias armis Elisabethæ palàm adiutas intermisso, sermonem inducerent. Nec difficilis vtrique ingressus in rem fuit. Quippè constabat, Anglam de suscepto pro Fœderatis bello non magnoperè lætam. & plerique eius regni Proceres haud ignari, quantum ex singulorum fortunis petendum esset ad eam armorum in Belgio continuationem, præsertim si quid in Angliam moueret ab Hispania Rex, pacem optabant. Hæc Ligur rimatus, adit primùm Vuillelmum Burghlæium, magnum ærarij Præfectum; tum Iacobum Croftum, Regiæ Censorem, Contrarotulatorem vocant, quos (vt fermè administratio pecuniæ tenaciores timidioresque homines facit) alienos à belli sumptibus intelligebat. Apud hos mercatorum querelas deponit: rogatque, vt pro ea, qua prævalerent gratiâ in Reginæ animo consilioque, viam inirent aliquam componendæ pacis, reponendique commercij. Quumque illi pronum ad pacem Reginæ animum responderent: &, si mens eadem Parmensi foret, posse aliquid confici non desperarent; extemplò Ligur ad Deloum Antuerpiam contendit: reperitque, actum ab eo cum Parmensi omninò ex sententia. creuitque postea vtrique spes ex aduentu prænobilis Dani, quem super ea concordia Federicus Secundus Daniæ Rex allegauerat ad Alexandrum. Is enim audito, gratum Elisabethæ futurum, si ad pacem ineundam inter Hispanum Regem, Fœderatosque Belgas, atque adeò Reginam ipsam Fœderatis innexam, authoritatem ipse suam atque operam adhiberet, causam libentissimè suscepit, more Principum, qui arbitria regnorum ambiunt, componique vsquam aliquid, se non appellatis, ad contemptum sui trahunt: compositaque in Hispaniam legatione, litteras ad Regem dedit, in quibus, (vt earum quàm longissimarum summam hic attingam, laborisque ac temporis compendium lectori faciam) post deploratas tot populorum calamitates,

Marginalia (left): Londini — Thesaurarius Iamys Croft. — Caius Ranzouius 28. Octob. 1586. — 1. April. 1586.

Marginalia (right): DE PACIFICATIONE inter Philippũ Regem & Elisabetham Reginam — Initium eius à duobus mercatoribus, — qui negotiantur illam, — apud Angliæ proceres, — & apud Parmensem Ducem. — Vrget eandem Danus Rex per legatum ad Alex. — sed prius litteras ad Philippum Regem dedit, — quarum hæc summa.

qui ob reformatæ religionis studium, patriâ, fortunis, vitâ 1587
miserè spoliabantur: post obliquè perstrictam Romanorum
Pontificum potentiam, nimis iam Principibus ac regnis gra-
uem: denique post excusatam Angliæ Reginam auxilia Belgis
submittentem ex veteri sibi fœdere coniunctis, in eo pluribus
elaborat, vt persuadeat, si Belgarum populis liberum Religio-
nis arbitrium indulgeatur, haud dubiè sperari posse & illos
ad debitam Regi suo obedientiam alliciendos, & Angliæ Re-
ginam, omisso eorum patrocinio, Regi simul reconciliandam.
Additque postremò, ad eam rem missum à se nobilem fidum- *Guillelmus Vander Vuense*
que aulicum, qui regias curas suas Maiestati eius, & (si ex vsu
visum fuerit) Angliæ Reginæ, ad eam pacificationem libera-
liter offerat. Ad hæc quid responsum à Catholico Rege fuerit,
libet ex eius verbis agnoscere, si tamen prius edixero, hoc re-
giarum litterarum exemplum, vt hîc à me proponetur va- *Philipp. Reg.*
cuis alicubi spatijs interruptum, sic ab Rege transmissum ad
Parmensem Ducem fuisse, & apud me esse. Causa hand mihi
in promptu: nisi fortè ambigens Philippus, qua Danum ap-
pellatione, Maiestatis ne, an regiæ Celsitudinis salutaret, quòd *Altezza*
eum nollet honore aut pari exæquatum, aut minore offensum;
iusserit suum ad Dani epistolam responsum, cuius admonere *ad Daniæ Reg.*
quàm primùm necesse habebat Parmensem Ducem, mitti ad
hunc nullis interim appositis dignationum titulis, quos ipse
dein expensos in Daniam scribens adiecturus esset. Vt vt fue-
rit, mihi satis erit, sic vti rem comperi, in medium protulisse.
Responsio Philippi Regis. sic autem ex hispano se habet: *Beneuolo animo, quem mihi*
Vestra litteris suis prima Aprilis die exaratis ostendit, respondea 1586
ipse pari amore amicitiaque: ac lætabor, si in ijs, quæ se in posterum
offerent, occasionibus, idem vterque continuemus. Doloris sensus ex
magnis per Belgium meum motibus, diuturnaque rebellione, digna
res est Vestrâ, ac propria omnium Regum Principumque,
quos subditorum à Dominis suis defectio, detestabili exemplo tangit
omnes. Quòd non ego talium occasionem illis præbuerim, clarius est,
quàm vt disputationi subijciam. Potuerint quidem à principio per-
uersi quidam homines in fraudem miseros populos impellere, eorum-
que simplicitate ad sua interim commoda abuti; nunc certè tempus
satis aperuit illorum artificium ac dolos. Et clementia, qua tam
multos, qui se in viam debitæ obedientiæ reduxere, ego libens excepi;
testis est locuples caritatis, qua cum illis ago: & simul pignus est
inuitamentumque alijs, qui idem facere animum induxerint, ni-
hil præterea, quod à me petant, opus habituri. Nam libertas Re-
ligionis, qua permissa componi posse omnia Vestra pluribus
incul-

1587 *inculcat, mihi sanè proponi non debet. Si enim aliorum Principum mos inualuit, vt non alium patiantur suis in prouincijs sacrorum cultum, nisi quem ipsi profitentur: idque ad Religionis, regnorumque conseruationem pertinere arbitrantur; cur mihi non liceat, immò cur ego non debeam in meis prouincijs id agere pro vera germanaque Religione, quod alij pro falsis opinionibus suis non omittunt? Dummodò autem ex me non petatur, vt permittam aliquid aduersus Catholicam fidem, atque obedientiam, quam ipse meique subditi debemus Romanæ Ecclesiæ, nostroque admodum Sancto Patri, qui in ea tanquam Christi Domini Vicarius inter homines præest: hoc inquam excepto, nihil à me subditi pro se petent aut cupient, quod assecuturi non sint. Itaque quum ego non me mensurâ metiar diuersa ab ea, qua quisque conuenire sibi putat, vt domi vtatur sua; non dubito, quin causam, quam pro me esse nemo inficiari potest, Vestra quoque adiudicatura sit mihi, ac probatura nequaquam imputanda mihi, quæ ex hisce bellis enascuntur mala, neque per me stare, quin ea protinus præcidantur. Quod si mei decepti tandiu populi resumere quam debent obedientiam aliquando velint, experientur & ipsi veniam clementiamque, quam ad hanc diem experti sunt omnes. Quod autem ad malam vicinitatem attinet, quam experior ab Anglia, omnes intelligunt, quanta esset causa, aut potius obligatio, vt alia mecum ratione ageretur. Et Vestra iudicare per se potest, quàm leues sint colores, quibus factorum suorum culpam obtegere, ac speciem eis aliquam inducere conniuntur. quum palàm sit veterem concordiam eius regni cum Belgarum prouincijs, non esse intelligendam, si scitè intelligatur, nisi inter vtriusque partis Principes, non autem vt inde seditionum prætextus subditis offeratur. Nihilominus tamen ob amicum animum, quo mihi persuadeo Vestram adduci ad hanc inter nos concordiam exoptandam; nolui aditum negotio claudere, cui aperiendo manum adhibuit tam bonus sequester, ac frater. Itaque rem omnem Parmensi Principi, meo cognato, mearumque belgicarum prouinciarum supremo Gubernatori committo, eique mando, vt, si aduersa pars agere ex rationis præscripto velit, à ratione ipse non discedat. idque si fiat, facilè Vestra animaduertet, æquum esse, vt inde incipiat correctio ac satisfactio, vnde cœpit iniuria & offensio. Hunc autem ordinem si illi tenere noluerint, tunc demum re ipsa cognoscet, ab eis non tantum reuerentiæ haberi Vestræ, quanti ego illam æstimo, ac diligo. In quo animi proposito, vbicumque se dederit occasio, bonum me & amicum, & fratrem perpetuò comperiet.* Cum harum exemplo litterarum ad Alexandrum misso, addidit Rex exemplum quoque litterarum Daniæ Regis, & monita insuper aliqua,

qua, ex quorum vsu cum Dano per litteras, & in colloquio cum eius legato se gereret. Etenim Daniæ Rex certior factus è Philippi litteris, in Parmensem Principem transigendi negotij potestatem esse collatam, allegato ad eum, vti dicebam, gentili suo, ea ipsa litteris suis compendio repetijt, quæ prolixè ad Regem scripserat, *Magna*, sicuti aiebat, *concepta spe fortunati exitus, quando sibi cum eo Principe agendum esset. cuius prudentiam comitatemque præter militarem gloriam, omnium consensu nationum, celebrari passim audiret.* additque ad extremum, *Quoniam speraret Hispaniæ Regem in causa Religionis aliquid remissurum, paratum esse se, homines ad colloquium deligere, quum primum conueniendi tempus locumque doceretur.* Cui Alexander, actis pro honorifica de se opinione gratijs, *Neque à se responsdit, quidquam omissum, quandiu in Belgio fuerit, quominus oblatâ rebellibus gratiâ ad Regis Dominique sui obedientiam illos reuocaret; neque in præsens Maiestatis eius operam, quam beneficij loco ducebat, vllo modo aspernaturum. Mitteret proinde quos & quando vellet: securitatem loci non defuturam. modò sibi persuaderet, immotum Philippo Regi, Religionem à maioribus traditam sarctam tectamque aduersus nouitia concionalium hominum commenta perpetuò seruare: & æquiore illum animo passurum, iacturam prouinciarum facere, quàm easdem cum iactura Religionis obtinere.* Verùm Daniæ Rex, seu desperato successu, seu potius offensus Fœderatis prouincijs, quòd eius legatus ab earum militibus captus, exutusque litteris fuisset; non modò progressus vltrà non est in suscepta alieni negotij cura, sed ad propriam vlciscendam iniuriam, retentis apud se Hollandorum nauibus, animum iramque vertit.

Inde Rex Danus super eadem re scribit ad Alex, | Qui sic respondet: | Sed Rex non vltra progressus est.

1587 | 6. Non. 1586. | Phih R.

At calebat interea (nihil concessantibus Grafigna, atque Deloo) concordiæ spes ac propositum, inter Anglos ac regios Belgas, scriptis inde à Burghlæio, & Crofto, ad Perenottum Campinij Dominum, & ad Præsidem Richardottum; atque ab his ad illos peramicis litteris de rei componendæ via modoque, secutis ad hæc Reginæ ipsius, atque Alexandri consimilibus litteris, promptum inuicem animum testantibus, operamque pariter pollicentibus. Sed, vt non mens & consilium vtrimque par erat, & de pace agitantes, aliud à pace propositum habebant; ita negotium modò remittebat, modò, vt conducibile partibus, intendebatur. Nouissimâ ante Scotæ Reginæ mortem coniuratione, simul auctis de gallico in Londinensi aula legato suspicionibus: auditisque eodem tempore infaustis per Belgium processibus armorum Angliæ; Regi-

Feruet pacificationis negotium. | scriptis ex Anglia in Belgium, | & hinc in Angliam litteris, | vtrimque callidè. | Causæ cur pacificationem vrget Regina,

Feder. Campigni frater Card. Granuell. | Alb. Spinens

1587 Regina intuta domi, foris spreta, vtrobique anxia, vrgendæ pacificationi accuratius intendit, quo & aliquem sollicitudinis aculeum Gallorum animis incuteret, & cursum victoriarum Alexandri, spe pacis intersisteret. Hinc eius ad Alexandrum solito blandiores litteræ, quibus illum ad legatos deligendos, locumque colloquij, ac tempus designandum innitabat, nihil moratura, vt aiebat, quin eam controuersiam, se inter, & fratrem Regem, tam æquo amicoque medio & conciliatore componeret. simul missis ad Fœderatas Belgarum prouincias bis terque nuncijs, litterisque, eos hortata est, contra quàm aliàs factitauerat, ad colloquium cum Parmensi de pace ineundum, communemque causam coniunctâ operâ pertractandam; testata, si contumacius ipsi abnuerent, se quidem à suscepto de pacificatione consilio non recessuram. Nec alijs artibus Anglam petijt Alexander, quàm quibus ab ea petebatur. Nam quum responsum ad Reginæ litteras aliquandiu distulisset; audito, agitandum in regno conuentu de Fœdere cum Gallis Germanisque Protestantibus sanciendo; nihil moratus composuit ad eam litteras, actisque gratijs, quòd tantum sibi ab eius Maiestate tribueretur, nullam fore in se conficiendæ rei moram affirmauit. Ideòque arbitrium loci, quò legati designandi conuenirent, se Maiestati eius remittere, modò neutrius esset partis: ne, si alterius foret, obsides ea pars mittere (quod rem protraheret) cogeretur. id verò se honori eius, & celeritati pacificationis attribuere. Neque hoc contentus, idem litteris peragi voluit à Richardotto cum Burghlæio, & Crofto, atque alijs Regni Senatoribus, quos ab huiusmodi Fœderibus quæ cum Gallis designabantur, tanquam belli apparatibus, alienos non ignorabat. Et res vtrinque fluebant ex sententia: quum hinc Slusæ obsidium, illinc nauium Gaditano in portu incendium, spem omnem concordiæ propemodum perdidere. Etenim Reginæ de bellico per Hispaniam apparatu per sollicitos nuncios recens admonitæ visum est, in Hispaniæ littora Franciscum Dracum, notum maritimis expeditionibus nomen, immittere, ad Hispanorum vires explorandas, & quidquid ex eo apparatu posset, corrumpendum. Sed antea festinatâ ad Alexandrum epistolâ peracriter de Rege conquesta est. inter alia: *Haud latere se scribens, quæ in caput suum cudantur: gladiumque, qui sibi cladem minitetur, prouidere. Sed non esse adeò abiectè se genitam, vt iniuriam sibi à quoquam fieri ignauiter laturam sit, aut inimici gratiam indignè sit deprecatura. Singulis fermè hebdomadis, in publicis rerum Hispanicarum, quæ circumferuntur,* nun-

[Left margin: 8 Febr. — Hispan. Rex — 27. Febr. — Cadix — 5. April. — Ex Reginæ originali — Gazette]

[Right margin: per litteras ad Alex. — & ad Fœderatos Belgas. — & causa cur Alex. in eandem incumbit. — Reginæ respondens. — Dracum mittit in hispaniã Regina, — & ad Alex scribit in hunc modum.]

nuncijs, ijsque priuatis multorum inde in Angliam litteris, scriptum 1587
ab se legi, Hoc *anno fore occasum Angliæ. tamque Hispanos, venatoris illius persimiles, qui membra lupi nondum capti liberaliter in amicos diuidebat, Angliæ Hiberniæque regna inter se esse partitos. Non tamen ob huiusmodi minas, regium pectus suum aliqua ex parte concidere: immò spem habere, posse se adiutam ab ea, quam sæpius experta esset, Dei manu, vanas hasce potentias infringere, digneque tueri regna, quæ à Deo, atque à natura tradita sibi, hereditaria possideret.* addit tamen, *Non idcirco se à proposito pacificanis amoueri, quam confici non alio libentius administro, quàm Parmensi Principe peroptaret.* At Reginæ indignationem longè maior, quàm ipsa sperauerat, clades extendit. Namque Dracus

Dracus in Gaditana ora,

(libet enim rem carptim breuiterque perstringere ex ipsius Gaditanæ oræ Præfecti, Petri Castelli litteris, ad Antonium Gueuaram, generalem Beticæ Quæstorem) missus, vti dicebam, ab Angliæ Regina cum septem & viginti nauibus, magna electorum militum, & grandium tormentorum, igniumque missilium copia instructis, in Gaditanum fretum vela conuertit.

30. April 1587.

Andalusia.

multa Regis nauigia

Erant in Gadium portu nauigia permulta, pleraque (exceptis triremibus septem) cum mercibus, & nautica supellectili, partim ex Indijs recens aduecta, partim in Indias propediem nauigatura. In hæc nullo hostium metu, ac sub portus propugnaculo secura, Dracus, qua erat audacia, fulminis instar incurrit. Primùmque Genuensem nauem in

aut submergit,

Orientem mox soluturam, crebris laceram ictibus, submergit. tum naues quinque in nouam Hispaniam accinctas: ad hæc vrcas quatuor, (septentrionalis nauigij genus est, formâ ac magnitudine parùm infra communes naues) quæ à Malaca paulò antè portum intrauerant, immisso igne succendit. Ne-

aut succendit,

que occursu territus regiarum triremium: quòd eas minoribus tormentis armatas, atque adeò innoxiè iaculantes; ipse maioribus machinis certiùs feriret: solùm retractâ paulùm classe, ne à portus propugnaculo læderetur, extra naualia non procul ab Herculæo freto, ingentem Marchionis Sanctacrucij nauem inuadit, & cremat: biremem gallicam eodem incendio absumit, alias fugat, capit alias, omnia terrore nominis sui complet.

galeone

galeotta

aut mercibus onusta abducit in Angliam.

ex viginti quatuor nauigijs, quæ aut incendit, aut submersit; sex in Angliam abduxit mercibus onustâ, æstimata mercium iacturâ, eodem Petro Castello rationes minutim subducente, centum septuaginta duorum millium aureorum; quorum septemdecim millia Regi, reliqua priuatis mercatoribus periere. Vix audita sunt hæc in Belgio, quum simul

adue-

1587 14. May 1587.

Anglorum litteræ factum excusentium.

aduenere ex Anglia litteræ, ad Richardottum aliæ, aliæ ad Campinium, ad alios aliæ: quibus Drachi factum nequaquam Reginæ probatum fuisse, affirmabatur: *Missum quidem illum ad nauium numerum per Hispaniæ portus obseruandum, & illarum coniunctionem impediendam; vbi tamen Regina ex vltima Parmensi epistola solito propensiorem eius ad pacificationem animum introspexerit, tradito etiam sibi arbitrio loci, quò legati conuenirent; illicò à se per celerem nuncium Draco imperatum, ne quem ex Regis Hispani portubus intraret, neue hostile aliquid per eius maria vsquam moueret. tantùm an vera essent, quæ de belli consilio, deque apparatu classis euulgabantur, indagaret. Sed Reginæ mandatum Drachi festinatione præuentum. quem tamen, vt illa interminata est, non impunè, quum aduenerit, abiturum.* Horum certior factus Alexander, etsi quantum fidei habendum Anglæ Reginæ non ignorabat, tamen ne, si iniuriam agnosceret, intersistere cogeretur pacificationis cursum, quem continuari, consilium Regis esset; dissimulandum in præsens existimauit.

29. Maij Drach

Responsum Belgarum.

responderique à Richardotto voluit, *Hostile facinus apud Gades, malle Parmensem Ducem à pirata latrocinijs assueto acceptum agnoscere, quàm vltrà quærere: ideòque illum, nihil inde remissa pristina voluntate, non aliud ad rem conficiendam, nisi Reginæ de loco sententiam expectare.* Quæ eò tendebant, vt à nouo scilicet auxilio ex Anglia submittendo Slusanæ vrbi, quam obsidione aggressurus erat Alexander; Anglæ animum distraherent suspenderentque. Et verò non nisi post obsessam clausamque vrbem, intellectæ sunt artes. creditusque est Alexander voluisse obsidione eius vrbis, quæ præcipuo Reginæ præsidio tenebatur, vlcisci Gaditanam cladem. secutæque sunt querelæ ab Anglicani ærarij Præfecto, atque ab aulæ regiæ Censore transmissæ, Elisabethæ nomine, aduersus Alexandrum:

Alex dissimulat, vt securius Slusam obsideat.

Obsedit Slusam mense Iunio

Burghlæus Croftus

Anglorum querelæ audita obsidione.

Quòd is per occasionem ineundæ pacis, Reginæ curas auertisset à Slusæ præsidio. quam vrbem ab Anglo milite custoditam nunquam illa sibi persuasisset attentandam ab eo, qui tantum concordiæ studium præseferret. stare tamen Reginæ propositum vrgendæ pacificationis. quin immò breuì nominaturam, quos ad hanc rem designauit, legatos suos: proque eorum conuentu, aliquot loca significaturam, ex quibus Dux Parmensis eligeret, quem voluerit. Processura hæc autem omnia multo securiùs, ac tempestiuiùs, si Dux retractis à Slusana obsidione copijs, intermissoque paulisper armorum vsu, pacificator malit esse, quàm hostis. Sensit Alexander ad hasce demum inducias callidè referri tam citò placabilem Anglæ querimoniam. Nec recusato, ad quem vocabatur, ludo, exceptam scitè pilam quam-

uis obliquè fallaciterque submissam, eâdem arte remittendam putauit. Itaque haud aspernatus oblatum de armorum cessatione negotium, vsui nempè sibi futurum, quòd speraret, dum vltro citroque commearent nuncij litteræque; Reginam destinato ad soluendam Slusæ obsidionem subsidio supersessuram; Richardotto, Campinioque mandauit, Anglorum querelis vt respondèrent, *Ab Regina haud iure perstringi Parmensem Ducem: quasi verò Regi non liceret è suis vrbibus pellere externum militem, quem mittere in alienas terras licere sibi Regina existimauerit. Ad eius autem vrbis obsidionem motum esse Ducem non aliunde, quàm à Slusanis ipsis, quos assiduè per Flandriæ maritima prædabundos omittere non potuisset, quin ceu feras, ne impunè perrumperent, intra suorum claustra murorum coërceret. præsertim quum ad hoc & Flandrorum querimoniæ vrgerent, & submissa ab ijs stipendia inuitarent. Armorum vsum, inconsulto Rege intermittere, haud integrum Parmensi esse: in Hispaniam illum tam super ea re litteras dedisse. Interim venturis ex Anglia legatis non modò securitatem viarum, sed honorificos vbique occursus, ac debita Reginæ obsequia per Regis prouincias afferturum.* Et tamen quum & Alexander Slusam premeret, mox etiam caperet: & Angla post dilatam aliquandiu Slusæ opem inducarum spe, missis illuc nouis armatorum copijs hostem ageret; calebat nihilominus vtrinque negotium pacificationis: & armorum iniuriæ mutuò illatæ acceptæque neutros ab ostentatione concordiæ retardabant. Adeò vtriusque partis intererat, dissimulare, se decipi.

Belgarum responsio.

ETiam ab Anglia soluerant legati Henricus Comes Derbiæ, eques Georgianæ periscelidis, & Guilelmus Broocus Cobhamus quinque Cantij portuum præfectus, & Iacobus Croftus Regiæ Censor, cum duobus legum peritis Valentino Dalo, & Ioanne Rogersio. qui Ostendam appulsi, nobilem è suo comitatu virum Brugas misere, gratias Parmensi agentes, quòd qui ex ipsis per belgicos hispanorum portus iter fecerant, eos non securè modò, sed etiam magnificè ac splendidè vbique locorum excepisset. submisso statim nobili aulico ab Alexandro, gratulatum eorum aduentum, addito sub famuli veste bellicæ rei machinatore, qui per eam occasionem, Ostendæ munitiones contemplaretur. At Fœderatæ prouinciæ quamuis à principio destinauissent Philippum Marnixium Aldegundium, qui conuentui pro Ordinibus interesset, tamen postea mutarunt, firmato animo de pace cum Hispano non agere. Interea magna in planitie inter Ostendam, ac Neoportum figi explicarique tentoria iusserat Alexander: atque in hunc locum, vti medium

LEGATI ex Anglia de pace.

Gartiera

officia vtrimque.

non sine aliquo militari astu.

Ingegnero

Legatus à Fœderatis nullus.

Locus colloquij.

inter

1587 inter Regis Ordinumque vrbes, Anglos inuitauit; allegatis illuc Regis nomine ac suo, Comite Arembergio aurei Velleris equite, Perenotto Campinij Domino, Richardotto Artesiæ Præside, cum Masio Brabentini fisci Præfecto, & Garnerio à Secretis, qui ab Ostendâ egressos Anglos, obuiàm facti è Brugis, in tentoria superbè ornata deduxere. Hîc postquam à belgica nobilitate salutati, mox regia excepti lautitia sunt; in tabernaculum seorsim ab alijs negotium prægustaturi conuenere. Extabat in campi medio perquàm amplum augustumque tabernaculum, ad colloquium legatorum: circùm, minora tendebantur, legatorum comitibus, Belgarumque, & Anglorum Proceribus attributa. Procul hinc atque inde, ab Ostendæ quidem latere, septem peditum signa Chiliarchus Anglus in belli speciem explicauerat. Neoportum autem versus, aliquanto plura Mottæus, instructis militarem ad pompam cohortibus, continebat. Duo in hoc congressu acta. Inspectæ primùm expensæque vtrinque legatorum de pace agendi facultates. Et quamuis Regiorum litteræ à Parmensi tantum modò subscriptæ, acceptæ tamen sunt, quòd translatam in eum à Rege potestatem comperissent. Postea de vrbe conuentui designanda agitatum. Quumque Angli Ostendam præferrent, Regij omninò respuerent, adeò vt Londinum potius in Angliam ituros se dicerent, quàm Ostendam, aut in alia rebellium loca; cessere non grauatè Angli, & Burburgum Hispanarum partium oppidum, Caleto vicinum, vnde breuior in Angliam nuncijs via, delegerunt, nullis petitis obsidibus, sed freti, vti dixere, Alexandri fide. Quò sub medium Maij mensis quum venissent, illicò apparuit, conuentum fore diuturnum. Nam quum Rex persuasum haberet, metu inductum ab Elisabetha de pace colloquium, Alexander tamdiu moram trahere disceptando iussus erat, dum de classe Vlissipone composita, atque aduentante admoneretur. Et Reginæ non minus quàm Hispano cordi erat hæc mora: quòd speraret terendo dies per huiusmodi congressus, se tantum temporis insumpturam, donec elapsa nauigandi opportunitate, maritimis Hispanorum armis peti Anglia eo quidem anno minimè posset. Hinc primo in conuentu vocauere in dubium Angli, quas admiserant Regiorum facultates, iussi videlicet à Regina non acquiescere, nisi litteræ, subscripto Hispani Regis nomine, proferrentur. Quibus post dies aliquot prolatis, agi de conditionibus cœptum est. Atque inter alia, hæc præcipuè petiuere Angli, Vt ante pacem, induciæ Belgis, Anglisque, & Hispanis commu-

Fiscale

28. April.

Colonello

Londra

Lisbona

Legati ab regijs partibus.

Vtrique conueniunt,

tentorijs superbe ornatis,

& militariter munitis.

Burburgũ conueniunt legati.

à quibus de industria protrahitur colloquiũ,

Proposita ab Anglis.

Induciæ ante pacem.

missio externorũ ex Belgio. libertas conscientiæ in prouincijs Fœderatis.

nes decernerentur: vt è Belgio emitterentur externi milites, Belgis graues, finitimis suspecti: vt Religionis arbitrium Fœderatis prouincijs indulgeretur. Quibus responsum à Regijs comperi in hunc modum. Nimis quàm amplè cessationem armorum peti. nec Reginam debere sollicitam pro illis esse, qui continuata rebellione, arma Regis quotidiè prouocent. se tamen in oppidis, quæ Regina per Belgium pignoris loco possideat, inducias, manente colloquio, non ægre pacturos. Externorum missionem sæpius concessam, semper exitialem regijs partibus extitisse: & armatis circà Gallis, Anglisque, & Hollandis, par non esse, tam fido Hispanorum præsidio Regem exarmari. Denique Religionem suis in prouincijs, prouincijs ipsis cariorem Regi esse, ac perpetuò futuram. nec æquum videri, pro Belgis hæreticis Reginam petere, quod pro Anglis Catholicis ipsa peti nolit. In nouissimo colloquio, de restituendis Regi portubus oppidisque, quæ in Elisabethæ manus tradiderant Belgæ, disputatum est. Affirmabant Angli, si pax sanciretur, Reginam haud recusaturam, quod poscebatur, modò ei pecunia ab Ordinibus debita rependeretur ab Rege. At illi negabant, huiusmodi summas assensu Regis mutuas ab ea datas: &, si rationes subducerentur, quantam vim auri fore, quod ex Regina reposci posset ob Regis impendia, ex quo illa rebelles Belgarum populos fouerit? Hæc agitantes legatos fama vicinæ hispanæ classis, ac tubarum pænè tormentorumque fragor exterruit: auersisque aliò mentibus conuentum, post trium mensium concertationem, repentè dissoluit. Reuersis in patriam Anglis, vnum ex eis actum in carcerem Reginæ iussu accepi, quòd mandatorum limites super restituendis portubus transiliisset: siue is verè transilierit, seu potius Elisabetha imbecillitatis confessionem verita, si in eas conditiones, quæ reiectæ fuerant, descendisset, culpam in Legatum transferri voluerit. Ego certè in arcanis ex Anglia litteris legi, Reginam super ea locorum restitutione, adhibitis in consilium Leicestrio, Valsingamo, & Amicio Poulletto, quum hi Bergas quidem ad Somam, atque Ostendam, non autem Brielam, neque Flissingam reddendas percenserent, respondisse, Certum sibi esse, si pacis intersit, omnia pariter Hispano restituere. Ex quo responso prouenisse legati facilitatem conijci potest. Sed inusitatum non est, vt Principes errata sua, ministrorum pœnâ, si è re fuerit, tegant: bis interim errantes, dum peccant ipsi, & alios pro se puniunt.

Ostenda Berga ad Somam, Flissinga, Briela

Proposita à Belgis, restitutio oppidorum.

Responsio Anglorum.

Disceptatio de pecunia belgis mutuo data.

Hispani

Sed ad famam hispanæ classis diremptio colloquio,

redeunt in Angliam legati.

Iacobus Croftus

vno eorum punito ab Regina,

Responsio belgarum.

BELLVM Anglicum,

Iam verò, vt expeditionem Britannicam propius aggrediar, ad

1588 ad quam respexisse creditus est, qui hunc annum octogesimum octauum fore ingenti calamitate memorabilem, & mundi climatericum, scripsit vno ferè sæculo ante hoc bellum, Regiomontanus. Consilium in Angliam conuertendi arma, quæ hoc demum tempore mota sunt, agitasse animo Philippum Regem ab anno vsque octogesimo tertio, in eius ad Alexandrum litteris comperto: in quibus mandat, quàm accuratè confici descriptionem portuum, castellorum, fluminum, marisque tractuum, quibus aditur & munitur insula, atque ad se transmitti. Quod ab Alexandro per homines locorum gnaros, addito Centurione Plato, militari architecto peractum est, eodem Plato cum descriptione pòst in Hispaniam profecto. Etenim multa Regis indignationem stimulabant aduersus Angliæ Reginam, tanto quidem acriore sensu, quanto pro beneficijs, proque vita ipsa, quam ei bis terque se dedisse Rex affirmabat, dum conspirationum insimulatam, è carcere, capitalique iudicio liberauerat, pro his alijsque promeritis alias super alias accepisse se indesinenter iniurias agnoscebat. Viderat statim ab initio Principem Orangium, ac Belgarum populos, consilio, pecunia, milite, ad defectionem ab illa concitatos: Indiarum prouincias à Draco, à Conditio, ab alijs eius emissarijs vexatas ac direptas: regiam pecuniam interuersam, ac naues in Anglia retentas: Antonium pro Lusitaniæ Rege habitum, atque in Hispanos armatum: Alenconium spe nuptiarum in Angliam allectum, atque inde in Belgium ad capiendam Brabantiæ coronam instructum. Ad hæc, atque ad horum similia, quæ vtcumque Rex dissimulauerat, vltionemque distulerat: vbi nouissimè (nempè quo tempore Parmensis virtute Ducis plerisque prouincijs obedientiæ restitutis, reliquæ secuturæ sperabantur) sensit, ab Angla hostem professa, susceptum Belgarum patrocinium, & tanquam denunciato palàm bello, immissum magnis cum auxilijs Leicestrium, ac populos in defectione contumaciaque armatos, enimuerò plus nimio coargui patientiam suam ratus, statuit feminæ audaciam aliquando compescere. Accessit incitamentum à Pontifice Xysto: qui Elisabetham atrocioribus quotidie modis in Religionem catholicam sæuientem, postquàm cælestibus armis frustrà corripuerat, vim bellumque insuper obiecturus, Philippum Regem hortatus fuerat, vt pro suo, quo inter Principes gloriaretur, Catholico nomine: proque vetere in eam insulam caritate, cuius ipse regnum administrasset, ad expeditionem se accingeret, qua & priuatos regnorum suorum, & publi-

Marginalia (left): Io. Regiomont. 1479 — Anglia — Ingegnero — dum Philippus Angliæ Rex erat. — Rex — Xyst. V.

Marginalia (right): prædictum à cronologicis, — destinatum ab Rege, — hac peculiari cura. — Causæ quæ Regem ad illud impulere. — Prima causa, — secunda, — tertia, — quarta, — quinta, — sexta, — septima causa adhortatio Pontificis,

1 5 8 8

publicas Religionis iniurias vltum iret. Addiditque præterea Pontifex, haud se bellicorum onerum immunem velle: sed (vti Comiti Oliuario legato pollicitus est, atque hic Regi aperuit, Rex autem Alexandrum aliquanto pòst admonuit) quum primùm sibi nunciaretur, regium militem in insulam intulisse pedem, se illicò ad belli continuationem decies centena nummum aureorum millia soluturum. Quod magis Xysti magnanimitatem ostendit, quàm belli subsidium fuit. quippè, vt partem huius summæ aliquam Pontifex elargiretur ante præfinitum hoc tempus, nullis adduci potuit aut Hispani legati, aut Cæsij Comitis à Parmensi Duce propterea Romam missi, persuasionibus. In eo autem gratificari Catholico Regi non omisit, quòd eius rogatu, Cardinalem creauit Gulielmum Alanum Lincastriensem, virum de Religione, deque Anglia præclarè meritum: qui oblatam à Gregorio Tertiodecimo purpuram raro modestiæ exemplo, subterfugerat. At nunc accipere id honoris Xystus Alanum voluit, quòd, vti Catholicus auebat, designaret hominem, velut alterum Polum, Angliæ legatum, ideòque ad Regem scribens, monet, vt quoniam ex ea creatione in Britannici belli consilium Romæ penetratum sit, classem educere quàm primùm festinet, ne vulgata per insulam expeditione, Catholici durius illic interea diuexentur. Igitur Rex firmato in bellum animo, ante omnes Parmensi Duci consilium suum aperit, eumque expeditionis Ducem instituit, addito qui rem maritimam cum imperio regeret, Aluaro Bassano Sanctæ Crucis Marchione. Erat hic Oceani Præfectus, maritimis expiditionibus ea tempestate percelebris: ac nuper ad Tertias insulas, nauali pugna aduersus Antonium Lusitanum, magnis Gallorum Anglorumque viribus bella reparantem, bis victor. Huic Rex comparandæ classis per Hispaniam, Lusitaniamque: & Alexandro cogendi in Belgio exercitus, quem adiumento hispanæ classis in Angliam traijceret, partes attribuit: vtrique magnoperè admonito, vt cauerent, ne destinata ad hostes emanarent. Farnesius actis oblato pro munere gratijs, laudauit apprimè consilium tam pij gloriosique belli, cui speraret (nisi eiusdem insulæ delicta præpedierint) adfuturas non minus in cælo auxiliares eorum copias, quorum sanguis pro Religione per Angliam fusus quotidie clamet ante Deum: quàm eorum, qui fortunarum patriæque iacturâ post fidem habitâ, varias in terras profugi, votis precibusque pugnaturi sint. Nec omisit Maiestati eius expendendum indicare, quoniam tanti apparatus belli clàm haberi neutiquam

Margin notes:

qui grande subsidiû offert ad hoc bellum:

Henr. Gusmanus 8. Iul. 1587

10. Nou. 1587

& legatum designat Gulielmum Alanum:

Reginaldus Polus Gard. 7. Augusti 1587

Rex expeditionis Ducem Alexandrum & classis præfectum Sanctæcrucium nominat:

Alexandri monitum Regi transmissum.

1588 tiquam posset, Elisabetham facilè suspicaturam, quippè sui conscium, id molis in Angliam obuerti: ideòque sibi præ ceteris adiuncturam finitimas Gallorum vires in Austriacæ domus perniciem vltrò coëuntium. quum autem ab aliquot mensibus per gallicum cælum nubes aliquæ attolli ciuilium discordiarum grauidæ cernantur, ac signa vicinæ tempestatis prænotentur, optimum factu videri, si non antè ab Hispania moueantur arma, quàm, confligere inter se Gallis incipientibus, securus ex hac parte catholicus miles Angliam aggrediatur. Rex probato Alexandri consilio, quantùm gerendi belli certus qua data opportunitate, tantùm de ordine administrandi sollicitus, quoniam commodùm aderant in aula Ioannes Baptista Platus, quem Rex acciuerat, super Angliæ descriptione ab eo aliqua percontaturus: & Gulielmus Stanlæus, qui post traditam Parmensi Dauentriam, vt antè retulimus, in Hispaniam venerat, ab Rege honorificè habitus, atque vti miles belli sciens,& notæ iam fidei, in consilium adhibitus est. Vtrumque de ratione incœptandi huiusce belli priuatim consulere, vno tantùm Sanctacrucio præsente opportunum duxit. Ac Stanlæus quidem, ante Angliæ aggressionem, petendam Hiberniam censuit. *Mare illic portuosum esse: captoque Vaterfordio munitoque, posse aut vicinam obiectamque Angliam totò inuadi, quippè parato illo portu ad receptum hispanæ classis: aut si in Hiberniam progredi libeat, insulam armis obtineri posse. Quindecim annis se apud Hibernos arma gessisse, exploratos sibi locorum situs, armatorum vires, incolarum ingenia. esse Hibernorum plerosque, veterum sacrorum perquàm retinentes, omnes ferè Anglorum imperium moresque pertæsos, eoque perfacilè partibus adiungendos. Denique in se recipere,* (quod etiam Parmensi Duci ipse promiserat, libelloque tradito explicauerat) *si sibi millia sex veteranorum militum: si arma, totidem hominibus armandis: si puluis bellicus, si annona tres in menses tribuerentur, se in Maiestatis eius manus insulam adducturum. Qua adducta, habituras hispanas classes portuum commoda, & classiarijs alimenta: suppeditaturam insulam equites non contemnendos, pedites nunquam sex millibus pauciores, egregiè omnes exercitos, atque aduersus Anglorum nationem in primis animatos: &, quod caput est; petitam inde hispanis viribus Angliam, frustrà, capta Hibernia, reluctaturam. Nimirum vt vrbes expugnatis suburbijs, sic regnum, si adiacentia subtrahas, non diu stare.* At verò Platus, etsi quæ dicta à Stanlæo fuerant, non improbabat, plus tamen momenti in Scotia Angliæ conterminâ reponebat. *Multa in eo regno coqui. venisse, dum discessum è Belgio*

Rex consultat de ratione administrandi belli.

Stanlæus censet, Hiberniam prius inuadendam:

& se offert,

Hibern.

Platus prius Scotiam aggrediendam.

gio ipse parabat, ad Parmensem Ducem Scotorum Chiliarchum Gu- 1588
lielmum Simplium, iuuenem egregiè pium, audentemque, atque Colonello
alios cum eo è primaria nobilitate, auxilium à Duce postulantes, ac
magna, aduersus Angliæ Reginam conspirantibus iam multis, polli-
centes, non sine spe, Regem ipsum ad vltionem matris attrahendum.
Id ante omnia, suo quidem iudicio, perurgendum: neque prius An-
gliam, quàm Scotorum armis implicitam, hispanis nauibus inuaden-
dam, incæpta aggressione ab insula Vecti: Obiacere illam Angliæ, Vectis
breui euripo interfluente, veluti munimentum tutelamque duorum Portesmonth, & Hampton
portuum qui præcipui in continenti Britanniæ numerentur. Muni-
tam quidem præsertim à natura insulam esse: quam olim cepisse, Suet. in Vespasiano
gloriæ datum sit Vespasiano tunc Claudij Cæsaris legato. tamen quo-
modo in potestatem redigi queat, monstratum esse Parmensi Duci à
Ioanne Vuercelleio nobili Anglo. qui vti vetus loci incola, detectu-
rum se spopondit situm sibi vnicè obseruatum, quò appelli naues,
intrarique insula, atque intra spatium viginti quatuor horarum ob-
tineri possit. Ad hæc autem, ne quid subesse fraudis existimetur,
Hispanus offerre se Auglum & loci indicem, & fides obsidem. Hæc
fatus, Vectem insulam in Angliæ delineatione, commenta-
riumque super ea re Parmensis iussu accuratè confectum Regi
considerandum obtulit. Nibil horum Sanctacrucio displice-
Sanctacrucius portum aliquem prius capiendum; bat, tantùm instabat, vt expenderentur omnia, circumspectè-
que educeretur ea classis, in qua hispani vires imperij veheren-
tur. ac propterea existimabat, portum prius aliquem siue in
Hibernia, siue, quod mallet, in Hollandia Zelandiaue, per-
tentandum: eoque capto, atque adeò tecta à tergo classe, expe-
ditionem securè prosequendam. Cum Sanctacrucij sententia
idem sensit Alex mirè congruebat Alexandri responsum, qui multis ab Rege
de ea expeditione consultus, compositâ per eos dies epistolâ,
Maiestati eius inter alia sedulò reputandum rescripserat, Bri- 1. Augusti 1587
tannicum mare fœdis horrendisque tempestatibus obnoxium,
cæcisque syrtibus insidiosum esse: atque adeò temerè in hæc
discrimina hispanam classem immitti, si non prius ei receptus
in portum aliquis contra maris aduersa statuatur. Atqui nul-
lam esse tàm in regijs prouincijs, quàm in reliquo Belgio sta-
tionem tantæ classis, quantam apparari par est, omninò capa-
portumque Flissingæ proponit, cem, præter Flissingam. Huc igitur vertenda primùm arma:
atque hoc portu in potestatem redacto, tum vero aduersus tem-
pestatem ventorumque minas, prompto classi perfugio, pru-
denter ac tutò nauigandum. In qua deinde sententia tanto fir-
miùs inhæsit, quanto post captam Slusam, faciliùs expugnari
Flissinganum portum sibi persuadebat, Itaque Regem scriptis
rursum

1588 rursum litteris, obnixè rogauit, vt attentandæ Flissingæ spa-
15.*Sept.* rium sibi permitteret, antequàm in ea maria hispana classis,
1587 stationis incerta proueheretur. polliceri se Maiestati eius,
diuina fretum ope, multò quàm Slusam celerius portu poti-
Flissinga turum. Sperabat autem Alexander, vt ex eius litteris coni- oblique aliud sperans.
cio, si Flissingam cepisset, persuasurum se Regi, vt classem,
mutato ordine, ad reliquum Belgium peruincendum conuer-
teret: vnde Anglia Batauorum munimento nudata certius adi-
ri, atque expugnari posset. Nempè quod sæpè incassum petie-
rat à Rege, vt conatum semel omnem perdomandis prouin-
cijs adhiberet, eum nunc adhibitum, sed in Angliam desti-
natum, detorquere in Belgium satagebat. Sed Rex passurus Sed Rex à temporis opportunitate,
hauderat ampliorem moram, quòd, vt ei respondit, & turba-
tæ iam res in Gallia, & minor è Germania metus raris inde mi-
litum euocationibus, & auersa aliò Turcarum arma, opportu-
num expeditioni tempus omninò præscriberent. Vrgebatque & à Scotorum Reginæ cæde permotus
deliberatum iam bellum indigna Scotorum Reginæ cædes:
cuius vltionem ad Principes pertinere omnes Rex aiebat, quo-
rum scilicet omnium violata in eo scelere Maiestas videretur.
Itaque de ijs, quæ hinc à Stanlæo, inde à Plato, ac Sanctacru- non probat consiliorum cunctationem.
cio proponebantur, sententiam Rex suam prolaturus, negauit,
nouos sibi hostes in Hibernia quærendos; & apud eam insu-
lam, aut alibi portum armis capere, ex quo gradus fieret in
Angliam, lentum esse negotium. quantumque moræ protrahe-
retur, tantum spatij ad instruendam defensionem hostibus in-
dulgeri. Ideòque Sanctacrucium, vt festinaret, neue nimia
circumspectione, belli opportunitatem corrumperet, seriò
admonuit. Consilium fouendi Scotorum arma, Alexandri
28.*Octob.* prudentiæ permisit: mandauitque ad eum scribens, *Ne proptе-* aperitque sententiam suam Alexandro scribens.
1587 *rea intermitteret, quem cœperat, hominum armorumque apparatum:*
sed audito, solui è Lusitania classem, instructum ipse procinctumque
in Belgio exercitum haberet. sic enim ex composito rem, Deo duce,
administrandam, vt Sanctacrucio in conspectu Angliæ classem con-
tinente, ipse milites suos paratis iam ratibus impositos, siue in Ve-
ctem insulam, siue quò monstraretur, festinatò transmitteret. Inte-
rim Sanctacrucij partes fore, classe in omnem belli occasionem inten-
ta, traijcientes Belgas eò vsque defendere, dum illos ab hostili, quæ
se opponeret, classe, tutos appulsosque conspiceret.

ALEXANDER accepta Regis deliberatione, curas inde
omnes sollicitando militum delectui, fabricandis ratibus, fo-
uendis externorum motibus, ordinando pro se absente pro-
uinciarum regimini, tanto pronius intendit, quanto per eam

Status Regij exercitus. occasionem Hispanas præsertim atque Italicas legiones, quas 1583
supra modum attenuatas iampridem querebatur, suppleturum
se copiosiùs aliquando speraret. Erant ei legiones Hispanorum
tres, Italorum duæ, præter alias aliarum nationum. Hispana
Hispanæ legiones tres: Christophori Mondragonij in centurijs viginti septem, paulùm supra mille ac ducentos milites numerabat: ex quibus fermè trecenti in præsidijs agitabant, nongenti castra sequebantur. Ioannis Aquilæ legio in viginti quatuor centurias distributa, milites non plures mille ac ducentis recensebat: à quibus quingentos abstraxerant præsidia, septingenti in campo militabant. Francisci Bobadillæ legionem centuriæ vna & viginti, milites mille ac nongenti conficiebant: omnes sub signis, nulli in præsidijs erant. At legiones Italicæ Gastonis Spinulæ, & Spin. Comes Bruay Capisuc. Marchio Podygatini
Italicæ duæ; Camilli Capisucchi eò decreuerant, vt in centurijs septendecim vix mille ac sexcentos simul explerent. quorum trecentis ad præsidia sepositis, sexcentos ad prælia succinctos Spinula ducebat. Capisucchi milites infra septingentos, in octo centurias
Ad has Italicas supplendas, contracti, omnes armis campestribus attinebantur. Has ergo suppleturus legiones Alexander, ac nouas, vti cum Rege statuerat, additurus, ad legenda per Italiam minimum quatuor
mittitur in Italiam Blasius Capisuccus, hominum millia, Blasium Capisuccum lanceariorum turmæ Marchio Monterij ductorem, virum militiæ impigrum interritumque illuc iam allegauerat, cum litteris ad Xystum Pontificem, ad Genuensium Rempublicam, atque ad Vrbinatium Ducem, Regis nomine oratos, vt suis in prouincijs delectus haberi ne grauarentur. mandaueratque eidem, vt ex patentibus Centurionum legendorum litteris, aliquas honoris causâ Pontifici, ac Duci offerret, vt, si illis videretur, Centuriones arbitratu suo Dux Vrbin. dicerent. nam Respublica quadringentos & quinquaginta è Resp. Gen. Corsica centuriandos Flisco iam permiserat: tanta, vbique locorum, alacritate accurrentium ad danda belgicæ militiæ nomina, vt centuriæ, quas non plures tredecim scribi mandatum erat, omnes destinatum trecentorum peditum numerum
lecti milites; facilè excesserint. Certè centuria Syllæ Barignani quadringen- Syll. Pisauren. Cel. Rom. tos ac triginta, Celsi Celsij quingentos ac octoginta tres, Marchionis Rangonij sexcentos & quatuordecim numerauere.
lustrantur in Insubria; Lustratos autem in Insubria à prouinciæ Gubernatore Carolo 8. Iul. 1587 Terranouæ Duce, & à Blasio Capisucco, repertosque omnes cum Corsis paulùm supra quinque millia, Blasius in Belgium
Additur his legio Neapolitana Spinello Tribuno; duxit, nullo sub tribuno, quippè supplendis Camilli Capisucchi, & Gastonis Spinulæ legionibus destinabantur. At Neapolitano in Regno, iussu Regis, à Prorege, Mirandæ Comite,

accu-

1588 accuratè delecta quatuor peditum millia Tribunum ducto-
remque habuere Carolum Spinellum, expertæ sæpius inter ar- Spinello Tribuno.
ma virtutis. Nam & in Neapolitano bello aduersus Guisium Du-
cem, honorarius miles: & in nauali ad Echinadas prælio, dua-
rum triremium ductor: & in Lusitana expeditione, trium pe-
ditum millium Tribunus, strenuè vbique rem gesserat. Vt me-
ritò illum, eiusque legionis Centuriones viginti, ex Neapoli-
tana omnes nobilitate, magnoperè laudauerit commendaue-
10. *Iul.* ritque Prorex ad Alexandrum scribens: nec laudes supra vir-
1587 tutem reperit Alexander. legionemque ipsam quum primùm
spectauit insigni vestium armorumque cultu perornatam, sicut
videri sibi legionem theatralem, certamini accinctam ludicro,
festiuè tunc dixit: ita illam postea in martis campo, armis de-
cretorijs pugnacem ac victricem sæpius expertus est. Ad His- Ad gubernandas hispanas, quæ legerentur, legiones,
panorum autem delectum, quorum sex millia Rex promise-
rat ab Hispania, iampridem secreuerat Alexander in Belgio
ex veteranis signiferis, octodecim: eosque in Hispaniam du- mittit Alex veteranos signiferos in hispaniam:
cendos tradiderat Ioanni Moræo equiti Hierosolymitano: qui
eum bellatorum manipulum Regi offerret, oraretque; vt sua
illos voce centurionatus munere Rex honestaret, certus suam
quemque centuriam ita sibi conscripturum, vt non alijs con-
quisitoribus opportunius Hispani ad belgicam militiam legi
30. *Maij* possint. Et Rex haud grauatè admissis, è militari singulorum quos Rex constituit Centuriones.
1587 aspectu, vultuque, qui cicatricibus insignis & merita prode-
ret, & promerenda promitteret, fortes sanè viros interpreta-
tus, omnes illicò Centuriones verbis honorificis creauit: de-
lectatus insuper eorum responso, quoniam comiter interro-
ganti, Num aliquid ab se peterent, respondère omnes, *Nihil* Dignum eorum dictum.
aliud, nisi vt in Belgium remitteret sub Parmensi Duce tamdiu
militaturos, dum reliquum vitæ pro Religione ac Rege profunderent.
Hisce autem Centurionibus Antonium Zunigam Rex impo-
posuit belgicæ militiæ apprìmè gnarum: qui collecta tria ferè
Hispanorum millia sub octodecim signis in Belgium deporta-
uit, veteranis ibi legionibus admiscenda. Secuti sunt horum
3000. discessum Catalani fermè totidem: quorum plerosque ex illius Sequitur hos legio Catalana.
prouinciæ exulibus veniâ donatis Aloysius Queralta, nobilis &
ipse Catalanus, Regis iussu conscripsit, ductor idem & Tribu-
nus suæ legionis: quam, quia semihispanâ linguâ Catalani lo-
querentur, legionem Vuallonum Hispaniæ, militari ioco, no-
Andreæ Card. Austriaci frater minarunt. Non pòst multo ex Germania peditum tria millia,
cum quatuor Raitrum turmis attulit Carolus Austriacus Bur- Vnam quoque ducit ex Germ. Car. Austriacus.
gautij Marchio: quem magnoperè cupientem Farnesianâ mi-

littâ erudiri, in Belgium inuitauerat præmonitus Alexander. 1588
& è Burgundia quadringentos pedites, supplementum suæ le-
& supplementum ducit e Burgundia Varambonius,
gionis euocauerat Marcus Rye Marchio Varambonius. & in
Vuallonum prouincijs, & in reliquo Belgio idem factitabant
Chiliarchi, ductoresque omnes, suam quisque centuriam, tur-
& aliæ supplentur aliunde;
mam quisque suam nouo complemento, Alexandri iussu fir-
mantes. Strepebant passim vrbes agrique tympanorum sonitu,
& conquisitorum delectibus cuncta feruebant. Eodem tem-
pore miles ab Hispaniæ prouincijs, miles à Pontificijs terris, à
magno vndique accursu;
Neapolitano regno, ab Insubria, à Corsica, à Germania, à Bur-
gundia, à plerisque Europæ partibus in Belgium properabat.
Publicæ quaquàuersum viæ, planè militares, euntium centu-
riarum, manipulorumque frequentiâ terebantur. Cum mari
facilè comparares Belgium, ad quod vndique locorum tam va-
ria nationum agmina, tanquam amnium nomina confluebant.
præsertim primariæ nobilitatis
Neque ordinarij tantùm milites, mediæue nobilitatis, sed viri
sanè summates, ac Dynastæ quotidiè in Belgium festinabant.
Aduenere ab Hispania Rodericus de Silua Pastranæ Dux, &
Ioannes Mendoza Marchio Inoiosæ: à Gallia frater Haumalæ *Reginæ Scotiæ ex Guisia matre.*
Ducis Philippus Lotharingus, (quem priuatâ vlciscendi Guisij
sanguinis causâ permotum ad Britannicam expeditionem, scri-
bit ad Alexandrum Bernardinus Mendoza) ab Italia Ioannes *9 Augusti*
Mediceus Magni Etruriæ Ducis frater: à Germania Carolus Ar-
chiducis Ferdinandi filius: à Sabaudia Amadeus Ducis frater: à
Sicilia Octauius Aragonius Terranouæ Ducis filius, & Ferran-
tes à Bosco Aragonius Misilmeni Ducis frater: & ab vsque Afri-
ca Mauri Regis filius. quos honorificè appellatos, singulis quem-
que litteris Parmensi Duci commendat ab hispania Rex. præter
alios complures multa generis claritudine præcellentes. Vt me-
ritò Carolus Coloma in hispana de Belgarum tumultibus histo- *Lib. 1.*
ria, neget, quemquam recordari, primariam adeò, splendidam-
que nobilitatem in belgica militia conspectam esse, ex quo Ca-
Census regiæ militiæ
rolus Cæsar regna imperiumque deposuit. Hæc porrò militia
in hunc modum aucta, (vt speciem eius summatim ob oculos
ponam) pedites circiter quadraginta millia, equites tribus mil-
libus aliquanto pauciores: hos turmis viginti ac duabus, illos
legionibus vna & viginti comprehensos numerauit. Italicas
Italicæ legiones tres,
tres Camillus Capisuccus, Gasto Spinula, & Carolus Spinellus
Tribuni rexere. E quatuor hispanicis, Mondragoniam qui-
Hispanæ quatuor,
dem, quòd Præfectus Antuerpianæ arcis Mondragonius atti-
neretur Antuerpiæ, Sancio Martinio Leuæ tradidit Alexander.
Quòd autem Ioannes Aquila ex vulnere ad Slusam accepto gra-

uiter

A. Bonna urbs
B. Rhenus flu.
Bonna capta anno 1588
C. Carol Croyus Chimaci Princ expeditionis Dux.
D. Verdugus Frisiæ Gub ad obsidionem Bonnensem.
E. Spinellus Trib cum 12 signis ad eandem expeditionē.
F. Echembergius Chiliarca cum Germanis
G. Samblemontius Chiliarca cum Lotharingis.
H. Corduba cum equitatu Inspano.
I. Arx Bonnensium.
L. Chimacius aggressionem ordinans.
M. Regy arcem aggressi, et reiecti
N. Germani ad alam aggrediendam dispositi.
O. Spinellus Neapolitanos eōdem mouens.
P. Regy potiuntur ala, et arcem ingrediuntur.
Q. Tassius urbem circumiens occiditur
R. Dedita urbe ratibus emittuntur præsidiarij
S. Septemuir Coloniensis cum victore exercitu urbem intrat.
A
B
C
D
E
G
I
L
M
O
R
S

1588 uiter laboraret, eius legioni Ioannem Manriquum de Lara, Ducis Naiaræ filium imposuit. vti Bobadilliam, absente Francisco Bobadilla, Emmanueli Vegæ Capiuaccæ iampridem attribuerat. Quartam verò Catalanam Aloysius Queralta, quam

Colonelli duxerat, obtinebat. At legiones Germanicæ quinque, Chiliarcos suos haud mutatos habuere Ioannem Manriquum, Ferrantem Gonzagam, Comites Arembergium, & Barlamontium, & Carolum Austriacum Burgauij Marchionem. Vuallonicæ quoque septem mansere omnes sub veteribus Ducibus, Emmanuele Marchione Renthiaco, Comitibus Bossuuio, & Octauio Mansfeldio, Mottæo, Barbansonio, Balansonio, & qui Farnesiam Alexandri ducebat, Vuerpio. Postremò Burgundicam, & Hibernicam Marchio Varambonius, & Gulielmus Stanlæus administrabant. At verò regendis equitum turmis, ad veteres earum ductores vnde viginti, tres Alexander adiunxit,

Fauara Lusitanus Fauaræ in Sicilia Marchionem, Octauium Aragonium Terranouæ filium, & Aloysium Borgiam Ducis Gandiæ fratrem, sub eodem equitum magistro Marchione Vastio. Ex his porrò

triginta millia militibus pedites tricies mille. equites mille atque octingentos descripsit, qui se in Angliam traiecturum sequerentur. Et Belgio aduersus domesticum hostem decies mille pedites, equitesque mille, præter affixos locis præsidiarios destinauit. delecto, qui supremi prouinciarum Gubernatoris, armorumque Ducis sustineret interea vices, Petro Ernesto Comite Mans-

Grandi di Spagna feldio, viro tam inter milites belgas, quàm inter Magnates Hispaniæ, atque inter aurei Velleris equites, omnium antiquissimo. Eius castrensem præfecturam Valentino Pardiæo

Campi Magister Mottæ Domino, quem secum ducturus erat, attribuit, Mansfeldio autem si quid humanitus interim accidisset, in eius lo-

6. Dec. 1587 cum scripsit ad Regem sufficì posse Carolum Lignyum Arembergij Comitem, non malà, vti sperabat, aliorum Procerum gratia: præsertim quum Dux Areschotus in Germaniam ad comitia iter meditaretur, & Marchio Renthiacus iam se ad expeditionem Anglicam, vti maris Præfectus, accingeret. Hæc dum ille ordinabat, eodem tempore nauigia Antuerpiæ, Neoporti, Dunquerchæ certatim parabantur. Ad eam rem cædi Alexander imperauerat siluas Vuasiani tractus, fabricarique naues, tanta celeritate, vt non illæ manibus hominum fabrefactæ, sed arbores ipsæ in naues momento conuersæ viderentur. Erant onerariæ ferè omnes, ac planis carinis perquam amplæ, quibus equi virique transueherentur, imponerentur arma ac tela, obsidionales machinæ, futiles pontes, quæque alia aut

Germanicæ quinque,

Vuallonicæ sex,

Burgundica & Hibernica duæ.

Equitum turmæ.

Nauigaturi in Angliam.

Commoraturi in Belgio.

Horum supremus Gubernator pro Farnesio,

& huic ex occasione substituendus,

Materiam ad naues Alexander parat.

aut traijcendo amni, aut struendo vallo, aut oppugnandæ arci- ex vsu habentur. Ob eam causam accuratè conduxerat à Brema, atque Hamburgo nauicularios quamplurimos: maximè autem à Liguria, operâ Petri Mendozæ, hispani apud eam Rempublicam legati, nauales fabros, ædificandi nauigia, & gubernandi iuxtà peritos. Simul quoniam naues varijs in locis fabricabantur, vt omnes traduci ad Flandricum littus, vnde soluendum erat in Angliam, tutò expeditèque possent, lustrauit ipse amnes, laxauit eorum ripas, & alicubi nouos alueos, inductis aliunde riuis, aperuit.

& nauales fabros.

& viam nauibus.

Hic frater erat Io. Manriqui Germanor. Chiliarchi

NEc ideò ab incœpto pridem cum Scotis negotio cessabatur. Fluctuabat iamdiu miserum in modum Scotia varijs factionum vndis, Elisabethâ Reginâ in fretum illud ab Anglia ventos tempestatesque concitante. Alios noui Euangelij inducendi vanitas, alios veteris retinendi constantia: multos Mariæ Reginæ diuturnus indignusque carcer, ciuilibus inter se turbis armisque sæpè committebant. Rex ipse hinc atque hinc distrahebatur, donec audito matris supplicio, veritus (quod ei multi occinebant) ne, quæ matrem sustulisset, & filium tolleret; excitari aliquando, & quidem implacabiliter in Anglam visus est. Inde nobiles complures, quod de Regina liberanda consilium inierant, id de vlciscenda resumentes, implorandum sibi ab Hispano auxilium condixere, Guilelmo Simplio Scotorum Chiliarco, & Mortono Comite transactoribus, atque administris. Quos Bernardinus Mendoza (namque ad hunc notum sibi hominem Parisios se contulerant) libentèr amplexus, litteris instructos ad Parmensem Ducem allegauit. Et Parmensis, re cum Philippo Rege communicata, quanto id opportunius accidebat destinatæ in Angliam expeditioni, tanto liberaliorem illis ab Rege, atque ab se opem pollicitus, additâ præsertim pecuniâ, & spe maiori factâ, in Scotiam remisit, cum mandatis Simplio traditis, salutaret suo nomine socios: atque, vt in suscepti consilij constantia persisterent, animaret: moneretque sedulò, ne arma ad Angliæ fines admouerent antè, quàm portu, quem designauerant, potirentur. Quin compositas ad ipsum Scotorum Regem litteras Simplio dedit, quas, si ex re videretur, Regi traderet. In ijs (vt sententiam hîc referam) *Aduenisse ad se nuper aiebat Simplium Chiliarcum: ac nomine multorum Scotiæ nobilium, qui ad vlciscendas tum Mariæ cædem, tum iniuriam vniuersæ Scotorum genti factam, conspirauerant, auxilium petijsse. Eorum postulata libenter ab se audita, quòd existimaret, perquàm gratum ei futurum, socios habere tam pie gloriosæque, atque expectatæ*

DE Scotorum Rege.

Regni status.

Rex de vlciscenda matris cæde cogitat:

& nobiles pro eodem

confugiunt ad Alexandrum,

qui operam suam offert,

& ad Scotorum Regem litteras componit,

1588 *etata ab omnibus vltionis. Ideòque se & obtulisse in eam rem non grauatè operam suam, & eodem semper animo futurum in ijs, quæ ad Regiam eius amplitudinem dignitatemque spectauerint. Cetera ex Chiliarcho intellecturum.* Sic ille, nulla addita aut commendatione catholicæ Religionis, aut spe successionis ad Angliæ

10. Maij Regnum. Et Rex admisso perhonorificè Simplio, egit per litteras, quarum authographum apud me est, gratias Parmensi gratias Regi,

Originale Duci, cuius humanitati adstrictum se in perpetuum profitebatur. Ea porrò, de quibus Simplius egerit, gratissima sibi accidisse: nec illibenter acquieturum se omnibus, quæ idem de habito colloquio, ineundoque consilio relaturus sit. quibus si fortè contraria à quoquam referatur, ne fides ab Duce habeatur, ad extremum rogat. Et verò credibile est, oblatam à Parmensi operam Regi gratam accidisse: nempè vltionem ille animo premebat, dumtaxat incertus, peteret ne auxilium aduersus Reginam à Daniæ Rege, cuius filiam ambibat vxorem, an potius componeret se cum Hispano virium prævalido, & Anglis infenso. A quo quum vltrò nunc inuitaretur, conditionem haud aspernari visus est. Nisi fortè suspensè scribebat illa Rex in euentum scilicet intentus, & huc, aut illuc se demum delaturus, vnde spes potentiæ maior affulsisset. Etenim eodem tempore ab Angliæ Regina, & à Parmensi Duce, Regis animus oppugnabatur. facile vsuro Alex opera,

Angliæ Regina NON cessabat illa litteris, legationibusque placare iuuenem Regem, & communione periculi in partes attrahere, subinde admonens, caueret sibi à consilijs Hispanorum, quibus decretum esset, post diuictam Angliam, continenti operâ Scotiam subiugare. nec maius ab Hispano beneficium Scoto expectandum, quàm quod Vlyssi promisisse dicitur Polyphemus, nempè vt ceteris deuoratis, vltimus ipse deglutiretur. Nec diu reluctatus est Rex, & hæresi innutritus à puero, & circumsessus ab Reginæ emissarijs crebrò in aurem insusurrantibus, Reputaret apud se, conducibilius esse rebus suis, Elisabetham quàm Philippum regnum Angliæ obtinere. illâ defunctâ, regnum ei ante omnes iure deberi: at Hispano armorum vi Angliam acquirente, spem successionis perinde omnibus præcludi. Itaque remittente paulatim, quem ceperat, maternæ vltionis impetu, cum Regina in gratiam rediit. immò Comite Mortono in carcerem coniecto, & conspiratione euanescente, Reginæ se aduersus Hispanos adiunxit. Compos ergo voti Elisabetha, Scoto in partes attracto, longiùs spes iecit. Et, quoniam per Hispanorum cunctationem licebat, properatis lega- Sed Angliæ Regina varijs illum artibus auertere conatur: & auertit, & sibi contra Hispanum adiungit.

Tum ab aliis Principibus opem poscit.

Ipsum Turcarum Principem sollicitat.

legationibus in Galliam, Daniam, Germaniamque, amicitiam renouauit, necessitatem exposuit, auxilium flagitauit. 1588
Quin etiam, vti comperio, missus ab eadem Constantinopolim is, qui paucis antè annis, fœderis inter Turcarum Imperatorem, & Angliæ Reginam minister fuerat, supplicem libellum obtulit (libelli exemplum & Pragâ à Guillelmo de Sancto Clemente, & Venetijs à Ioanne de Tornoza, hispanæ in ea vrbe nationis Consule, missum est ad Alexandrum) in quo Turcam orabat, ne desertam vellet in eo discrimine Reginam: sed quando illum Deus fecisset omnis humanæ potentiæ summum, ad delendos idololatras, (tales præ Turcis ipse Catholicos habebat) vteretur eâ, qua vnicè præstaret, magnitudine virium: ac immissis in Hispaniæ regna triremibus minimùm sexaginta, terrore sui nominis absterreret hostem, qui auxilio fretus aliorum Principum, (eius in primis, qui Deus terrestris ab illis creditur, coliturque) Britanniam nunc inuadit, mox ipsum Turcarum imperium insatiabiliter inuasurus. Nec minus anxiè cum Fœderatis Belgis ad commune periculum propulsandum Regina transegit. contentiones inter eos, Anglosque quotidie inualescentes, Belgis æquior diremit: quæque à Comite Mauritio, atque à Magistratibus aduersus Leicestrium rogabatur, liberaliter indulsit. classe hispanica si peterentur Hollandi, naues, arma, militem prælargè promisit. si inuaderetur Anglia, parem ab illis opem, maximè aduersus Parmensis apparatum, pro fœdere atque amicitia poposcit. Nec Belgæ auxilium distulere, viginti bellicis nauibus in Angliam directis, classe quam instruere iam cœperant, apud se retenta: cuius cum parte Scaldim se insessuros, ne Antuerpiâ naues in mare Parmensis educeret, polliciti sunt. Sic illa foris. At domi, propiore nempè curâ, milites toto lectos regno contrahit: naues quàm multas potest, Carolo Houuardo rei maritimæ Præfecto, eiusque vicario Francisco Draco comparandas, regendasque committit. peditum equitumque ad terrestre bellum Comiti Leicestrio summum per insulam imperium attribuit. Henricum Seimerum cum peculiari classe Hollandicis nauibus iungenda, Flandricam oram, ne inde Parmensis egrederetur, circum ire iubet. alias demum copias ad regiæ vrbis, suique custodiam, Hufsdono duce priuatim seponit. Postremò cauendum sibi, ac regno, per id maximè tempus existimauit à Catholicorum nobilitate: qui, vt in magna erant apud omnes existimatione, ita momenti plurimum allaturos Hispanorum partibus suspicabatur. Et licet eorum permulti studium operamque

Legat. apud Cæs.

Cum fœderatis prouincijs transigit.

Pontif. Rom.

In Anglia milites ad Duces parat.

Admirallus

A catholicis nobilibus præcauet.

Londra

1588 ramque suam Reginæ aduersus externorum aggressiones offerrent: siue spe conciliandi catholico nomini Elisabethæ animum, siue insita abalienatione à peregrinis moribus, dominationeque; illa tamen præcipuum quemque, perdurante ea belli tempestate, partim in custodiam, partim in exilium amandauit: TVTIVS arbitrata, vincire manus, ne nocere possint: quàm promereri animos, vt iuuare velint.

SED nusquam impensius, quàm per Hispaniæ regna construendæ classi insudabatur: Europâ vniuersâ in expectationem tanti apparatus erectâ. Et sanè nec Hispania quidquam operosius in maritimis expeditionibus aliquando elaborasse, nec superbius aliquid Oceanus vidisse ferebatur. Duo in primis nauium genera admirationi erant, quæ quòd vsitatum ad eam diem modum excederent, quasi tunc primùm immissa mari visa sunt. Alterum earum, quæ velis ac remis aguntur, sed reliquis triremibus tertià omninò parte longiores, latiores que. Non enim solùm prealta proræ puppisque propugnacula multo milite ac tormentis armauerant, sed maximè costas ac latera, singulos inter scalmos ac remigum transtra, singulis tormentis ita in orbem instruxerant, vt quòcumque se nauigium obuerteret, æquè noxium fulminaret. ex quo fiebat, vt, quum hæc remigum scamna, ob interiecta tormenta multò hîc latiùs, quàm in ceteris triremibus inter se distarent, ob hanc interscalmiorum magnitudinem, longiore forma nauigium extenderetur. Quamobrem sicuti veteres scriptores distinguere à communibus nauigijs triremes consueuere, eas longarum nomine appellantes: sic ab ipsis nauibus longis, hoc genus nauium, quæ propter immanem hanc formam Galeassæ vulgo dicuntur, longiorum appellatione distinguere non incongruum fuerit. Tales in Naupactæa pugna à Venetis primùm inductæ, victoriam Christianæ Reipublicæ perpetuò memorabilem peperere. Alterum genus erat earum nauium, quæ non nisi ventis ad velorum remigium laborantibus impelluntur. quæ, quoniam cum nauibus solùm veliferis ita rotunditate formæ conueniunt, vt tamen à triremibus aliquid longitudinis haberent, & vtrasque mole superarent, nominari Galeones cœptæ sunt. ego ingentes Gaulos, (sic enim genus nauigij non planè rotundi dictum apud veteres lego) libentius appellabo. nisi fortè oppida pelago innatantia appellari quis malit, si & populum oppido parem intra ea tecta, pluribus distincta contignationibus habitantem: & arces defendendæ vrbi validas, è prora puppique surgentes inspexerit. Sed nihil æquè huiusce nauі-

Margin notes: *Galeazze* — *Galere* — *Galeoni* — *Festus & alij* — CLASSIS hispana; eius apparatus, præsertim nauium, tum quæ Galeassæ dicuntur; tum earum quæ Galeones.

nauigij magnitudinem firmitatemque ostendebat, ac grandium pondera tormentorum, castella, fori, ad rostrum, ad clauum, infra supraque tabulata, & quidem duplici ordine, tormentis in hostem minantibus armabantur. Profectò non densior hispidiorque sentibus suis histrix aduersus circumlatrantes canes instruitur, quum in se se conglobata cutem intendit, & aculeos eiaculatur; quàm crebra hæc tormentis & minax moles, ita suis vndique missilibus communiebatur, vt vndecumque inferentem se hostem, promptis quaquàuersum emissionibus, absterrere posset. Harum porrò, atque aliarum nauium, militumque in eis numerum, scio variè à scriptoribus euulgatum. Ego satis habuero, indicem hîc referre missum ex ipsa classe, paulo ante pugnam ad Alexandrum. Eius summa hæc erat.

Summa nauigiorum,

Constat vniuersa classis nauibus magnis centum ac triginta quinque: partim triremibus ordinarijs, aut extra ordinem longioribus: partìm rotundis solitæ magnitudinis, aut Gaulis præter solitum ingentibus, & ex ijs, quatuor longè vastissimis. reliquæ minores fermè quadraginta, pleræque onerariæ sunt vectoriæque, & matorum additamenta.

Galeazze

Galeoni

& militum;

In his impositæ legiones Hispanorum quinque, Tribunis Didaco Pimentello, Augustino Mexia, Alphonso Luzono, Nicolao de Insula, & Francisco Toletano, cum militibus octodecim millibus, & octingentis quinquaginta septem. Ad hæc nautæ naualesque socij septem millia, & quadringenti quadraginta nouem. Præterea Dynastæ Proceresque hispani ducenti, atque viginti. Milites voluntarij trecenti quinquaginta quatuor, cum horum famulis seruitijsque sexcentis vigintiquatuor. Denique ex religiosis familijs Sacerdotes, quique aut ad ægros curandos, aut ad militum licentiam manus iniectione coercendam, aut ad alia classis ministeria adhiberi solent, sexcenti sexaginta nouem.

Venturieri

numerus omniũ.

Atque adeò in classe nauigant homines viginti octo millia, ac ducenti nonaginta tres. De bellicis tormentis, machinisque, & commeatu, nulla hîc mentio. sed horum apparatus quantus fuerit, ex magnitudine classis conijcere cuique promptum est. Nec defuere scriptores, qui ex libello, quem Mantuæ Carpetanorum editum vidisse se dicunt, tormenta, pilas, bellici pulueris dolia, plumbi pondo: ac, (præterea, quæ miles quisque gestabat arma) sclopos maiores minoresque, hastas, bipennes, aliaque id genus tela, quæ armandis in Anglia insularibus sufficerent, abundè numerauerint. quin & alimentorum ad senum mensium annonam, appositâ singulorum copiâ mensurâque, nimis quàm minutè percensuerint. Illud constat, raro vnquam Hispanos expeditionem frequentiore nobilitate, speque victoriæ alacriore suscepisse.

Madrid

idcò-

1588 ideòque perpaucis in classem admissis ex alijs nationibus, facti gloriam hispano nomini eos quæsiuisse creditum est. Nec temerè sperasse id decus poterat ea classis Sanctacrucio Imperatore: qui cùm sæpè ex alijs maritimis hostibus, tum recente victoria ad Helenæ promontorium ex Eduardo Drachi fratris filio, Anglisque nauibus, Vlissipone triumphauerat. Verùm dum is naualem apparatum in ea vrbe disponit, audito aduentare hispana cum indico auro nauigia, iussus à Rege cum parte nauium obuiàm illis ire, ac securitatem viæ præstare, reuersus incolumi gaza, paulò pòst moritur: tanto maiore quidem dolore Philippi Regis, quanto dedisse causam mortis Rex ipse ferebatur. Nam Sanctacrucius adornandæ classi Vlissipone insistens, quoniam multa in delectu militum, multa in nautarum ministerio requirebat, minus ob eam moram probabatur aliquibus, qui aut imperitiâ festinabant, aut Regis obsecundare desiderio satagebant. Qua de viri cunctatione, litteris Alphonsi Lenæ, præferuido iuuenis ingenio, sed ignaro sollicitari à se fatum suum, Rex admonitus, vbi in conspectu illum habuit non perinde ac solebat exceptum, *Malè tu quidem*, inquit, *pro beneuolentia in te mea, mihi gratiam rependis*. Nec pluribus opus fuit, vt inde domum abiens ex mœrore de vita decederet. Adeò Saepenvmero homines inter vulnera inuictos erectosque, vnius verbi punctincula facilè prosternit: quasi istis pro corde sit honor, quo læso viuere non sustineant. Iam parem orbæ classi Gubernatorem, nec promptum Regi tunc erat inuenire, nec diu per otium quærere permittebat necessitas festinandi. Igitur Alphonsum Peresium Gusmanum Medinæ Sidoniæ Ducem, militiæ quidem haud ita peritum, sed clarum genere, diuitijsque per Hispaniæ regna præpollentem, pro Sanctacrucio Rex substituit, classe non aspernante, ferreo Duci aureum suffectum: quòd & primarij milites ampliorem sui vsum à nouo inexpertoque Imperatore sibi promitterent: & reliqui pecuniosum Ducem tanquam obsidem acciperent stipendij non defuturi. Accedebat multorum, ac in primis Io. Martinij Recaldi vniuersæ classis legati, & Michaelis Ocquendi Cantabricis nauibus præfecti in re nauali peritia: quorum operâ Sidonius, prudens ipse, & consiliantibus paratus, vti posset.

Rebvs in hunc modum compositis, post sacratum solenni precationum ritu, acceptumque imperatorium vexillum, placuit ab Vlissiponensi moniali, sanctitatis tunc famâ percelebri, postea imposturæ damnata, eamdem bene precandi cæremoniam exposcere: nimio videlicet studio pietatis haud piè,

Sanctacrucius classis Præfectus,

Lisbona

moritur:

tali occasione.

Nam in ea expeditione obijt

Substituitur Medinæ Sidoniæ Dux.

Recald. Cantaber

Ocquen. Cantaber

Imperatorium vexillum accipit Sidonius:

 1588

certè omine non bono. siquidem paulo postquàm soluit è portu regia classis, ante promontorium, cui Finis terræ nomen, contra horribili fœdaque tempestate, ita distractæ conflictatæque sunt naues, vt aliàs ventorum vi delatis, vix tertia è tanto numero pars Corunnam Gallæciæ portum vtcumque tenuerit. Quem in locum ferunt, Anglici maris Præfectum, audito Hispanorum infortunio, armatas illicò naues, secundo vsum vento direxisse, vt hostem collectis nondum viribus laborantem in ipsa statione conficeret. Aderatque iam in conspectu hispanæ oræ, quum reflantis impetu venti retractus in Angliam, sequi vela votis contrarijs euntia compulsus est. Et hispanæ interea naues, remissa tempestate ad Corunnæ portum, atque ad reliqua Gallæci maris hospitia reuersæ, suppletis è Corunnæ præsidio classiarijs in ea iactatione desideratis, magno intrepidoque omnes animo resumpta nauigatione in Angliam contenderunt. De classis mora, occasioneque morandi, deque secuta eiusdem alacri velificatione admonitus à Sidonio primùm, mox ab Rege Farnesius, confestim ad Mendozam legatum Parisios scribit: vt de aduentu regiæ classis, deque occultato hactenus consilio hispani ac belgici apparatus, Philippi Regis nomine ac suo, edoceat Henricum Galliæ Regem. Sic enim Regem mandasse, vt susceptæ expeditionis propositum, antequàm solueret ab Hispania classis, quàm maximè posset, cælatum haberet: ac, postquàm soluisset, primò id aperiret Henrico, ne quid fortè ille in se cudi, improbis in aurem obganientibus, suspectaret. Et verò licet destinari bello Angliam plerique consentirent, aliqui tamen ingenij vanitate, quasi diuersa à vulgo differere, solitariæ reconditæque prudentiæ sit, aliò atque aliò rem trahebant. Multi consultiùs vnde causam offensionis, illuc belli metum assignabant. Hollandi, quòd Reginam Anglam viderent tantoperè in pacificationem præter solitum persuadendam incumbere: quòdque clàm explorassent, Parmensem Ducem, post Slusæ victoriam, in Flissingam Zelandiamque vertisse animum, idque cum Rege consilium communicasse; profectò ab hispana classe haud immeritò sibi metuebant. Erant, qui crederent, & Rex credi volebat, illam nauium magnitudinem, in Occidentalem Indiam parari, recuperandis per ea loca munitionibus oppidisque ab Anglo captis, eàdemque operâ Oceano à prædatorijs passim nauigijs liberando. Denique nec Gallus Hispani apparatum sine cura spectabat, veritus, ne ad fœdus, quod in Gallia concipi videbat, adiuuandum, eæ armorum vires ab Hispania Belgioque diri-

Marginal notes: & classis soluit, 19. Iun. Statimque tempestate disturbatur. Contendens in eius partem Anglus. Carol. Houuard. Camdenus in Elisabetha l. 3. vento repellitur, Recollecta classis in Angliam pergit, 20. Iul. De ea Galliæ Regem admonet Alex, Reg. Hisp. Variæ opiniones quo tendat hæc classis.

1588 dirigerentur, sumpto à Caleti expugnatione principio. Et fouebat huiusmodi designationes Alexander, quo magis Reginæ animum super Angliæ videlicet aggressione suspensum haberet. Immò quum magnâ ephippiorum, frenorumque copiâ Namurci expositâ, ex artificibus ipsis intellectum esset, ad equos in Angliam deportandos illa confici; iussit pleraque venalia proponi: spargique in vulgus, mutato iam consilio, equestri illa supellectili opus vltrà non esse. Sed simulationem deponere coactus est: vbi ex Morosino Centurione, quem in Hispaniam ad Sidonium salutandum, atque ad statum regiæ classis inspiciendum miserat, audiuit, classem non procul abesse. tunc enim Brugis reuersus, Angliæ legatis, qui ad hoc vsque tempus disceptando colludendoque Burburgi substiterant, honorificè dimissis: ac militibus, vbicumque locorum erant, eductis, perque maritimam oram, quæ apud Grauelingam, Dunquercham, ac Neoportum contra Britanniam latè panditur, distributis, haud dubiè ostendit, quam denique in partem ingens ea machina obuerteretur.

& Alexander eũ filium occultat:

Franc. Morosinus Mediolanen.

quod aperit vicina iam classe.

IAMQVE velis non minus Hispanorum spe, quàm vento tumidis, Armonicæ cornu prætereuecta classis, videndam speculatorijs Anglorum nauigijs, æstimandamque se præbuit. Speciem ingentis vrbis Oceano spatiantis obiectam sibi retulere, quibus primùm inspecta est: cuius ceu mœnia duplici circumducta ambitu prætaltæ densatæque triremium longiorum puppes ac proræ componerent: interiectæ his per interualla vastæ Gaulorum moles, superbas in turres & castella consurgerent: & Prætoria in medio ceteris excelsior, Regiam hispani Xerxis attolleret. Sed eâ mox specie vario velorum flexu distractâ, æquatâ fronte, mare inter vtramque Britanniam ingressa, in conspectum venit Anglicarum nauium, quæ tunc se ad Plimutham, Corñuo... extremæque Angliæ portum collegerant. Erant illæ ferè centum, numero ac mole longè infra hispanas. Et Auster Africus in proras ac faciem grauiter incumbens ægrè illas nec satis compositè deduci è portu sinebat: vnde Houuardo ac Draco Ducibus timor improsperi certaminis, si inuaderentur. Sed eos metu liberauit hispanæ classis prætereuectio. Nam Sidonius in Canalis ingressu (sic Angliæ fretum vocant nautæ) antequàm progrederetur, aduocato in Prætoriam bellico senatu, iussa Regis aperuit. Ea erant, Vt regia classis canalem inuecta, vltrà in eas fauces tenderet, qua inter Caletum & Dorouernium in paucarum transuectionem horarum se se coarctat Oceanus: ibique munitâ contra vim hostium viâ,

Bertagna

Galeazzo

Galeoni

Dux Medina Sidon

Anglica & Gallica seu Bertagna

Cornualia

Calet & Douer portus Galliæ, Angliæq.

Classis primum ab Anglis visa,

mira specie.

Classis Anglorũ,

non satis composita ad prælium.

Inde opportunitas inuadendi

Sed inspectæ Regis litteræ negant.

viâ, Parmensi Duci cum exercitu è Belgij portubus transmittenti adiungeret copias: quæ simul iunctæ, superato Thamisis ostio, contra Londinum exponerentur, à Parmensi ducendæ. Turbauit ea denunciatio plerosque Procerum pugnandi auidos, & paratos. Nec omisit libera oratione Recaldus admonere Ducem, *Videret, ne importuno in verba Regis obsequio Regis causa proderetur. Si rectà Plimutham peterent, quò secundus Auster inuitat & vela planè compellit, profectò non dubitare se, quin qualescumque hostium naues, inopinata tantæ classis impressione fundantur ac profligentur: certè ita distineantur, vt dum illuc ab Anglis vndique locorum accurritur, ac tota belli moles ad Plimutham conuertitur, extenuatis alibi præsidijs, interea Parmensi Duci liber in Angliam trajciendi aditus pateſiat. Atque hoc & Regem ipsum, si præsens adesset, pro sua sapientia imperaturum: & Regis administros velut imperatum interpretari par esse. Nam si in terrestri expeditione non rarò Ducibus permittitur, vt iussa Principis ad incerta prælorum flectant ac temperent: in mari, vbi sæpius cum ventis, ac tempestatibus, quàm cum hoste luctandum, quid certi in tanto fortuitorum concursu præscribi, ac mandari posse? Denique mandatis obtemperari satis, si vincatur: nam cladium rationem exigi: victoribus præmia à Principe, ab alijs gloriam rependi.* Sed non ideò Recaldus Duci persuasit, affirmanti, *In ea quidem cum Parmensi coniunctione copiarum, impositum sibi ab Rege munus mandatis regijs obsequendi, non relictum super ijs arbitrium consultandi. Nec sibi tantum tribuere, vt quod Ducibus experta bello virtutis, ac felicitatis, id sibi in prima expeditione permitti à Principe statim velit. An, si fortè pugna secùs cesserit, eumdem sibi sperandum veniæ locum, quem plurium palmarum Imperatores aliquando meruerint? Pugnæ ardorem, ac præripiendæ victoriæ cupiditatem, quam tantoperè præ se milites ferant, non nisi paucas intra horas, hoc est ad Vectem vsque insulam differri. eam prætervectis, acceptoque inibi de Parmensis apparatu, certiore nuncio, tunc se prælianti, ac vincendi copiam tanto auspicatius facturum, quanto non tam ab se, quàm ab Rege ipso, cuius imperio paruerint, pugnæ signum excepturi sint.* Hæc fatus, disponi aciem, extensamque d recta fronte classem, in cornua paulum contrahi lunarique iubet. Cornu sinistrum Angliæ littoribus obuersum Petro Valdesio Bæticarum nauium ductori: dextrum Galliam respiciens, Michaeli Ocquendo, mare sæpius experto attribuit: ipse vocato in Prætoriam Didaco Floro Valdesio veteri duce, media se in acie locat: post se Recaldum legatum, qui terga defenderet, non longo ab reliqua classe interuallo, reponit. In hunc modum instructos, vbi à Plimutha deflectere, con-

Margin notes: 1588 Angliæ situs. — Suadet tamen pugnam legatus; — Immotus ad hæc Sidonius respondet, — ac disposita acie Anglos præterit; — P. Vald. Astur — Di. Flor. Vald. Aster

1588 contra, quàm Angli sibi persuaserant, ac præter nauigare prosp-
picit, qui Anglorum classi præerat Houuardus, solutus haud *Angli insequuntur.*
leui cura, insequi abeuntes statuit: partitusque cum Draco clas-
sem, Hispanos duabus à Plimutha leucis aggreditur. Et Sido-
nius, quamquam progrediendi consilium ceperat, obuersis
illicò in hostem proris, pugnam magno animo capessit. Cer-
tatum vtrinque ardentius, quàm perseuerantius. Nam & His- *Hispani proras conuertunt;*
panis ventus atram è sulphureo puluere in ora nubem ingerens,
auferebat oculorum visum: & Angli haud ab re veriti, ne, si *& pugnant.*
propius pugnam conserarent, impulsu concussuque hostilium
machinarum pessum ipsi darentur; eminus, ac per interualla
Recald. dimicare satius habebant. Vna legati subprætoria nauis, proxi- *Nauium aliquot hispanarum infortunia.*
ma periculo fuit: quippe procul à classe prælantem, primæque
pilarum tempestati fortiter occurrentem Dracus ipse cum ex-
peditis celocibus assiduè fulminantibus fatigabat. Sed admotæ
Galeazza illuc ingens Sidonij Prætoria, longiorque Alphonsi Leuæ nauis
tamdiu hostem absterruère, dum legati nauigium ad reliquam
classem multis acceptis illatisque vulneribus se recepit. At in-
Bombardiere secuta nocte, casu, an dolo libratoris belgæ, indignati, quòd
ab hispano Centurione proditor esset appellatus, quasi mali-
gnè in prælio tormenta direxisset, Ocquendi Cantabrica na-
Petr. Valdes uis repentè conflagrare cœpit, dumque restinguendo igni Val-
desius Gaulo vectus accurrit, cæca in nocte, ac procelloso ma-
ri, eius malo antennis Cantabricæ implicito diffractoque, na-
uigium inter eas tenebras à prætereuecta iam classe inobserua-
tum, ac derelictum, Draco insequenti oppugnantique in præ-
dam cessit: Valdesius cum aliquot nobilibus in Angliam, ve-
luti cœptæ iam victoriæ libamentum, Reginæ missus est. Nec
dispar Cantabricæ fatum fuit, nisi quòd Ocquendo ipso, & ple-
risque classiariorum, & regiâ pecuniâ (nam in ea Quæstor re-
gius vehebatur) alias in naues properè translatis, quidquid ex
Cantabrica igni superfuit, paucis cum nautis mutilatis ac per-
ustis, in Anglorum potestatem venit. Tristius adhuc Nico-
Haure de Grace lai de Insula Tribuni naufragium fuit apud gallicam Gratiæ
stationem, quò ventorum violentia deiectam, quam ipse du-
Carol. Coloma l.1. cebat, indicam nauem dum ab Anglis impigrè defendit, an-
tennà in caput incidente prostratus interijt: secuto Ducem in-
teritu nauis, non tamen antè, quàm ad littus plerosque mili-
2 Augusti tum incolumes eiecisset. Hæc vti gesta erant scribens Sido-
Rod. Tellus & Io. Gil. & Petr. de Leon nius ad Parmensem, quem singulis ferè diebus è sua prætoria
per alios aliosque de statu classis admonebat, decreuisse se ait,
Vectem insulam pertentare, vt stationem haberet aliquam,
quò

quò naues à iactatione subduceret: ideòque enixè orare, vt ad se mitteret quàm celerrimè vasa aliquot bellici pulueris, pilas quæ in promptu essent plumbeas ferreasque, atque in primis, nonnullos loci callidos naucleros. Quibus è Neoporto quàm citissimè acceptis, iamque Vectem adnauigans, obuium inde habuit agmen Londinensium nauium, quæ ad insulæ præsidium mittebantur: insequente simul à tergo Houuardi ac Drachi classe. Ergo præsenti magnoque vtrinque animo, Hispanis Anglisque ad pugnam instructis, primùm de præripiendo inuicem vento, cum eoque conspirando, certamen fuit. quo ab Anglis ob nauigiorum velocitatem denique prærepto, atque in partes attracto, quanto hi alacrius iniere pugnam, tanto infensius Hispani stimulante ira, aggressi sunt hostem. sensitque primam ab Hispanis emissionem Anglica nauis momento submersa. Quin & diuisa bifariàm classe, parte in Londinenses inuecta, parte in reliquas Anglorum naues incumbente, quo se cumque vertebant immanes illæ castellorum moles, illuc minas ac terrorem latè spargebant. Nempè & militum numero, & numero ac robore ingentium machinarum, & maiorum minorumque tormentorum copiâ, longè præstabat hispana classis: à Ducis nautarumque experientia, à nauium forma, à pugnæ loco destituebatur. Inde ei vbique cura, ferreis iniectis manibus, nexisque nauigijs ad prælium nulla spe fugæ conserendum, hostes cogere. Contrà, naues Anglorum minores imparesque, vitare illud statariæ pugnæ genus; &, qua erant agilitate, inter præ graues ac tardas Hispanorum machinas, mobilia rostra circumflectere, partemque in omnem impetum capere: & tanquam in equestri certamine, sic remis quasi habenis vti: idque sedulò agere, vt nunc à tergo, nunc à lateribus incurrentes agmen hostile distraherent, auulsasque ab agmine circumsisterent, ac vastas, ictuumque capaces, globo non aberrante, certius impeterent. Sed nihil eos æquè iuuabat ac pugnæ locus, cæcis identidem syrtibus breuibusque insidiosus, atque ob latentes arenæ cumulos prope littorum oras, maioribus vtique nauigijs inaccessus. Quò tamen leues Angli expeditique, displosione facta, innocuo per syrtes recessu auolabant, Hispanis ad ignota vada, si insequerentur, adhæsuris. Hinc Sidonius remittente ob noctem prælio, ad Parmensem Ducem properè allegat aulicum à secretis, cui mandatis aliquot instructo fidem haberi epistolâ suâ voluit. In mandatis postulata hæc erant. Primum vt Parmensis edoceret, quam in partem subducendam esse classem in eo freto periclitantem existimaret: ad hæc

vt

Marginal notes: 1588 — 4 Augusti — Pugna alia grauiorque. — Vectis — comparatio vtriusque classis. — Præstant in nonnullis Hispani: — In alijs Angli: — Hispani — & horum melior conditio. — Bascos vocant. — Sidonius Alexandrum consulit: — Hieron. de Arzeo — 5 Augusti

1588 vt veniret ipse, cum quo speraret omnia in promptu futura: aut certè Fleibotas minimùm quadraginta militariter instructas expediret, quæ vti leuia commodaque loco nauigia, similibus Anglorum nauibus opponi queant. postremò vt, quoniam ex nautica plurium mensium annona, paucorum dierum superesset, eaque ferè corrupta; significaret ipse, vnde in Belgio suppeditari regiæ classi possent hæc cibaria. nam aduehere ab Hispania serum esse. Ad ea Parmensis, sibi quidem, respondit visum semper fuisse, ante expeditionem de portu cogitare siue in Belgio, siue alibi, modò alicubi capiendo: idque ab se Regi significatum. iam nihil superesse quod adderet, nisi vt è Regis mandato, atque in re præsenti Dux ipse consilium caperet. Quod ad aduentum suum attineret, moram in se militeque suo transmissionis ac prælij cupientissimo, nullam fore, modò patefactâ, submoto hostium obice, transmittendi viâ. Neque Fleibotas sibi esse, vti Dux credere videbatur, armatas, & ad pugnandum instructas, sed tantummodo transportando militi accommodatas. quamquàm vel si militares illæ forent, tamen haud posse Batauorum nauibus circà excubantibus eas opponi, sine accessu hispanæ classis. Idque quo testatius esset, aduocatis ad se Marchione Renthiaco maris Præfecto, ac præcipuis quibusque nauarchis, super ea transmissione sententiam exquisiuisse, ipso coram aulico Sidonij Ducis: affirmatumque ab omnibus, satis superque factura muneri suo ea nauigia, si mari, & quidem tempestatibus non agitato, & hostibus non obsesso, deportarent exercitum. Denique annonam, de qua etiam perscriptum fuerat ab Rege, Regiæ classi non defuturam. Hæc antequam responsa Sidonius acciperet, Vectem insulam, vento æquiore quàm hoste, præteruectus, aderat in conspectu Caleti. Ibi iactis anchoris, festinato ad Farnesium nuncio Georgio Manriquo, vniuersæ classis Inspectore, de aduentu suo admonitum orat, vt secum postridie ante Grauelingam futuro, coniungere belgicas copias vltrà non differat.

Potes

Sex menses

& annonam posuit,

Respondet ad ea Alex.

Veedor.

Sidonius Alexandrum iterum sollicitat.

Iamqve Alexander Brugis profectus erat Neoportum: in quem locum plerasque naues per amnes, perque ductas alicubi fossas, conuenire iusserat. Nam quæ Antuerpiæ fabricabantur, quum ægrè inde per Scaldim deduci possent in vicinum mare, hostium castellis Lilloo ac Liefensuco, fluuium vtrinque claudentibus: ac Iustino Nassauio Præfecto Zelandicæ oræ, Scaldim cum classe nuper ingresso; eas aduerso flumine Antuerpiâ Gandauum impelli mandauerat, & Gandauo per alueum cataractæ Gandauensis, Isendichæ admoueri. Neque hinc in

Qui post mutatum aliquoties consilium in educendis nauibus,

Iustin. nothus fil. Princ. Orang.

Saxum Gandau.

mare, quod poterat, deferri voluerat, metu Flissingani portus, 1588
ante quem transeuchi necesse erat: sed canali ad hanc rem Isendica Slusam extructo, vt è Slusano portu se mari committerent, ac Flissingensium securæ Neoportum contenderent, primò designauerat. Sed postea veritus, ne non satis consultum esset nauibus, quamuis extra Flissingæ ictum retractis, si quidem Flandricum mare ad Ostendam, ac Neoportum obsideri Hollandis poterat, & obsidendum Anglorum classe inaudierat: atque adeò iter Slusa Neoportum infestum pariter futurum; mutato consilio statuerat, vitato mari, per interiora Belgij, viam nauibus aperire. Itaque ingenti sanè opere, ac celeritate mirabili: (namque fossoribus, quos secum ducturus erat in Angliam, abundabat, iisque die ipse noctuque imminebat) fossam remorum velorumque capacem ab extructo iam Slusæ canali Neoportum vsque perduxerat. In hunc igitur, atque in proximum Dunquerchæ portum nauibus iam appulsis, vniuersus nauigationi destinatus exercitus conuenit, imminutus ille quidem, quippè de eo plurimum detraxerat lues latè grassata, & multorum fuga. certè ex militia, quam ab Italia duxerat Blasius Capisuccus, tertias omninò duas interiisse dolet ad Regem postea scribens Alexander. Suppleuit tamen aliunde, numeraruitque nauigaturos milites, viginti sex millia peditum, præter equites mille. ex quibus quatuor erant Hispanorum millia, Germanorum nouem, Vuallonum octo, tria Italorum, Burgundorum mille, totidem Hibernorum Scotorumque. Porrò supra numerum erat alacritas omnium, & cupido in Angliam traijciendi. Multi, præsertim ex Hispanis, suam qualemcumque supellectilem, & gregarios equulos vili vendiderant pretio, diuturnam in Anglia moram cogitantes, & meliora sibi ex insulæ opulentia promittentes. Ita dispositis animatisque militibus: ad eorumque salutarem opem additis è missione castrensi Patribus Societatis quatuor ac viginti, conscensionem in naues Alexander imperauit. conscenderuntque eo die ac sequentis diei parte, Neoporti (facili ad littus accessu nauium, sine vlla ferè scapharum necessitate) homines circiter quatuordecim millia, pressi adeò confertique, nam paucarum fretum horarum transmittendum erat, vt (sicuti viros ego nobiles de se, deque commilitonibus suis dicentes audiui) iniecti in eas rates, compositique viderentur homines, non aliter quàm in frumentarias naues congeri saccos stipareque mos est: lætis tamen omnes, atque exultantibus animis vocibusque, soluendi signum expectabant. Et biduo intra eas nauium

Marginal notes (left): denique nouum per aluenm; eas Neoportum & Dunquerçam adducit; & exercitum supplet; mire alacrem; eius pars naues conscendit Neoporti.

Marginal notes (right): 19. Aug.; Ronzini; 7. Aug.; Marchio Lantes & Io Baptista Gottifredus Romani

1588. tium angustias expectasse, non leuia sanè incommoda alacriter perferentes, ijdem mihi narrare soliti sunt. Nec minus Dunquerchæ, appulsus illuc postridie Alexander, pro reliquo exercitu, cum quo ipse transmissurus erat, nauigationem ordinabat; quum subitò, primùm ex Antonij Leuæ Asculani Principis, tum ex aliorum atque aliorum aduentu cognoscit inopinatum hispanæ classis infortunium.

altera Dunquerchæ ad nauigationem disponitur.

Horum multa scribit Alexand. ad Regem ex Relationibus Princip. Asculani & aliorũ.

DECREVERAT Sidonius classem Flandrico littori eatenus admouere, dum interpositus inter hostium naues, atque oram Flandricam, tegeret ipse sinister Farnesianas copias, ad dexteram è Dunquerca & Neoporto, versus ostium Thamisis soluturas. Ergo quoniam in conspectum Caleti iam aderat, iactis, vti dicebam, anchoris nuncium à Parmensi de accinctis ad transmissionem Belgarum copijs expectabat, vt eo audito, Dunquercam, quantum per hostes licuisset, accederet. Sed tale consilium exigua quidem res, ac planè ludicra, non distraxit modò, sed infaustum cladis principium classi fuit. Dracus, qui & ipse in anchoris stabat inter Vectem & Caletum, potius ne partem aliquam quietis Hispano sineret, quàm quòd tantam inde pestem erupturam animo caperet; naues octo seponit ex ijs quæ hostium ictibus laceræ ac fatiscentes, prælio habiles minus videbantur. Eas ceu sensum vltionis habituras, in Hispanos, à quibus plagas acceperant, armat. Multo nitro, ac præpingui bitumine, sulphuratisque ramorum fascibus, atque alijs ignium alimentis abundè complet: impositis, qui eas regerent, nautarum audacissimis. Illi tanto securius in hostilem classem euntes, quanto altiùs fraudem tegebat intempesta nox; quum propiùs accessere, naues succendunt, deferuntque æstu ventoque perferendas. At Hispani, vbi octona illa incendia, quasi è mari repentè nata, in se minaciter inuehi conspicantur, perculsi subito spectaculo: &, quoniam eorum multi in Antuerpiana obsidione militauerant, rati non simplex illud incendium esse, sed feralia intra eas machinas condi tonitrua fulminaque, quibus vniuersa classis ineuitabili strage momentò deleretur, Antuerpianos ignes, Antuerpianam pestem, turbati conclamant. Tum verò ingens tota classe trepidatio, dissonæque voces non vnum idemque iubentium. Alij obuiàm malo celeriter eundum, & quid ludibrium illud flammarum occultaret, explorandum. Alij quidquid id esset, vncis atque harpagonibus ad littus, vbi se se innoxiè frangeret, attrahendum. Plerique, vociferante in primis Serrano Centurione, Antuerpiensium nauium cladem experto, aperiendam po-

NAVFRAGIVM hisp. classis.

Sidonius in anchoris expectat Alexandri nuncium.

10. Aug.

Interim Dracus naues aliquot ignibus armat,

& in classem hisp. immittit.

Terrentur Hispani memores Antuerpiensium nauium.

Matthæus Seran.

potius flammis venientibus latè viam inter naues: exitialem- 1588
que dolum, quem grauido rates vtero non dubiè ferrent, quàm
[& sublatis anchoris perniciem declinaturos] longissimè transmittendum. Nec cunctatus vltrà Sidonius,
attolli anchoras iubet, satius habens in Oceani aperta delatum,
liberè cum hoste decernere, quàm ignoto illi ardentium na-
uium discrimini, dubio scilicet euentu, classem ignauiter obij-
cere. Vix anchoras sustulerant, anchorarijs aliquarum nauium
rudentibus præ festinatione præcisis; quum crebrescere furia-
[atrox tempestas inuadit,] lem in modum tempestas cœpit: scindi conflictu nubium,
diràque tractim luce conflagrare cælum: sequi intumescentis
modò, modò subsidentis pelagi ferales minæ: nauium pleræ-
que longius quàm ad declinandum inane illud formidati in-
cendij terriculum opus erat, in altum abduci ventorum vi:
[ac distrahit;] nonnullæ mutuo illisu frangi, & vasto in præceps hiatu sorberi:
aliæ Aquilone Cauroque perfurentibus, in Flandricæ oræ va-
da syrtesque compelli. simul agnoscere Angli, aduersus His-
panorum potentiam ventos adesse sibi commilitones, auxilia-
[& Angli dissipatos adoriuntur.] resque. inde ab occasione audaciores, raram dissipatamque
mari classem mane conspicati, leuibus ipsi nauigijs adoriri.
Nec animus inter hæc aduersa Hispano defuit. conglobatique
[Pugnatur;] Dux ipse Sidonius, & Recaldus, & Hugo Moncada, & legio- [Hugo frater Marchionis Aytonæ]
num Tribuni Pimentellus ac Toletanus, alijque nonnulli,
tamdiu in aggressoribus repellendis strenuè laborarunt, dum
recrudescens ventorum violentia iterum alios aliò distraxit af-
flixitque. Nauis longior Neapolitani agminis, excusso guber- [Galeazza]
[cæditur Moncada,] naculo clauda mutilaque, ad Caletanum littus eiecta est: cir- [Alexand. ad Regem 30. Aug.]
cumsessamque à magno nauium numero, plano alueo per ea
vada tutò meantium, defendit illam diu ingenti fortitudine
Moncada Præfectus. sed pilâ letaliter in fronte traiecto, pe- [Car. Caloma lib. 1 & Gul. Camdem. lib. 3. & alij Reidan. lib. 8.]
[& nauis capitur,] remptisque secum socijs, prædâ, & paucis classiariorum facilè
potiti Angli; nauem, eiusque tormenta Caletani portus Guber-
nator iuris sui fecit. Dispari exitu Lusitanum Gaulum Toleta-
[eadem sors Toletani nauis,] ni, (vnum è quatuor in ea classe vastissimis) circa Flissingam,
arenæ impactum Hollandorum clasis inuasit: ac post acrem
[ipso tamen saluo,] pugnam, multis iam ictibus fatiscentem, Flissinganum in por-
tum abduxit, saluo Toletano, & Hispanorum plerisque scaphâ
in terram appulsis: at non saluis, qui nauem victores intraue- [Galeone]
[victoribus & naui submersis] rant. nam dum se vino optimæ videlicet notæ in ea reperto
auidè ingurgitant, nullâ curâ exonerandæ sentinæ multis in
locis apertæ, supergressum mare nauem hominesque momen-
[Pimentellus, & nauis] tò hausit. At Pimentellus similem magnitudine indicam na-
uem continenti vndarum verberatione allisuque iam fractam,
quum

1588

Iidem fere & alij Alex. ad Regem 10. Aug.

quum horas fermè sex, aduersus quinque ac viginti Hollandorum nauigia, non sine hostium admiratione & clade tenuisset, demum plerisque suorum coram se cadentibus superstes ipse, se suæque qualiscumque nauis exuuias, cum aliquot nobilibus Hispanis, hosti dedidit.

In manus hostium veniunt.

Alexander dolore ex iactura varie agitur.

HORVM, aliorumque iacturâ cum ingenti mærore Alexander auditâ, vario curarum æstu fluctuare, impotenti similis, visus est. Modò impetu abreptus compellere in naues milites, quos Dunquerchæ præstò esse mandauerat: modò euocare, ac Dunquercanis adiungere, qui Neoporti iam conscenderant: tum indicere sequentem diem, quo simul omnes ad quodcumque discrimen è portu soluerent, adeò deliberatè, vt Centurionem imperia detrectantem, ac pericula obijcientem, manu sua confodisse rumor fuerit. modò desistens, reputare secum temeritatem suam, si illud veteranæ militiæ robur, florem illum Europæ nobilitatis, modicis adeò immunitisque exceptum ratibus furenti Oceano committeret, excubantibus contrà Hollandorum, Anglorumque classibus, nec expectato hispanæ classis, quæ viam communiret, accessu. Itaque iussa contrarijs iussis abrumpens (quamquam soluisse iam Hispanos Hibernosque omnino mille pugnamque fortiter ausos, ad vnum omnes perijsse, sunt qui scribant) supersedendum sibi putauit à conscensione Dunquerchæ ordinata. Immò & Neoporti in naues ingressis, biduoque intra ea vehicula consistentibus, exscensionem imperauit, expectaturus certius aliquid de Sidonij consilio. namque illum agitasse de reditu in Hispaniam, recens à classe nuncius afferebat. Et verò postquàm Sidonius vidit, præcidi sibi modum, copias suas cum Farnesianis coniungendi: nam nec ipse admouere illuc classem poterat, quin arenosos in Zelandiæ cumulos allideretur; (furente enim Cauro, vti tunc maximè perfurebat, in eius oræ vada breuiaque compelluntur naues) nec Farnesio persuadebatur, vt milites suos educeret, quamdiù Flandricum mare ab Anglorum Hollandorumque classibus obsessum non liberaretur, haud vltrà tempestati obluctaturus, nec in supremum obiecturus exitium, quæ supererat, classem, Hispaniam repetendi consilium cepit. Ergo directis in Septentrionalem Oceanum proris, ne se in Caleti angustias ac vada rursus induerent, per Scotiam, perque Orcades, perque Hebrides, immenso sanè marium tractu, vniuersam Britanniam Hiberniamque circumuecti, haud facile dictu est (neque enim altum tenere nautis licebat, præsertim non ita locorum peritis) quàm crebris horrendisque tem-

Reidan. lib. 8.

Idem ibi.

Sidonius cum superstite classe in hispaniam iter instituit:

crebris conflictatus naufragijs, ac iacturis suorum, præsertim

tempestatibus, ac naufragijs, conflictati sint. Ad Hiberniæ 1588
littora decem omninò naues solutis compagibus periere, submerso inter alios Alphonso Leua, Sicularum triremium nobili strenuoque Duce: capto Alphonso Luzono, legionis Neapolitanæ magni animi Tribuno, atque in Angliam cum alijs multis satis hostiliter habitis, abducto. Humanius cum ijs actum, quibus ad maritimas Scotiæ, atque Noruergiæ oras impulsis, liberum in Hispaniam iter præstitum est. Michael Ocquendus vix Cantabricum Sancti Sebastiani portum attigit: & Ioannes Martinius Recaldus portum Corunniæ nondum intrauerat, quum vterque ex laboribus, ac mœrore, non leui iacturâ hispanicæ militiæ, interiere. Medinæ Sidoniæ Dux ad Sanctandreanum veteris Castellæ portum appulsus cum paucis nauibus, ijsque saucijs mutilatisque, & velut in magno naufragio collectis malè cohærentibus tabulis, vt erat animo æger pariter & corpore, domum, permissu Regis, curationis causâ concessit. Omnium porrò inire censum amissarum nauium hominumque haud sperauerim, quum eos, qui interfuere, absurdè variantes, & quasi eiusdem vi tempestatis in diuersa distractos, animaduertam. Ex vniuersa centum ac triginta quinque nauium classe, (præter onerarias) duas & triginta aut captas ab hoste, aut tempestate submersas. ex hominibus viginti octo millibus ac ducentis nonaginta, desideratos decem circiter millia partim in pugna cæsos, alios ab Anglis, aut ab Hollandis, captos, non paucos morbo assumptos, memorant hispani scriptores. Angli verò, Hollandique, immodicè discrepantes, vix decem hominum millia superfuisse cladi: duodeuiginti millia desideratos: naues ferè octoginta variè amissas, in Hispaniam ne sexaginta quidem reuersas affirmant. Sed imminuerint iacturam, vt libet, auxerintue scriptores, cladem certè magnam pronunciauit Hispania, dum publico inuoluta luctu, retrahenda Regis edicto fuit: vtque olim Romæ, post infelix cannense prælium, senatus consulto, intra triginta dies contracta est comploratio; ita imponi per Hispaniam oportuit aliquem iustitij modum atratis lugentium familijs. Vnum ea tempestas, quæ cælum ac mare permiscuit, Regis hispani pectus adeò non perculit, vt ne accessisse quidem ad illud visa sit. Rem mihi certò exploratam hîc agnoscere, nostræ ætatis intererit, ne magna exempla è priscis semper annalibus repetamus: quasi verò præclara quæque facere, dos temporum sit non personarum. Aduenerat in aulam statim ab accepta clade nuntius prægressus redeuntem classem, quum ante Regis cubiculum

Leuæ, Luzoni, Legio Hispanorum ex præsidijs regni Neapolitani

Ocquendi, Recaldi.

Ipse æger domum abit.

Numerus amissarum nauium hominumque,

Ant. Herrera lib. 4 histor. & alij 18. mil.

In publico Hispaniæ luctu,

Ex relatione Christophori de Mora

1588 *Mora postea Lusitaniæ Prorex* lum inambulantes Christophorus de Mora, & Ioannes Idiaquesius, veteres aulici, carique ante alios animo Principis, nuncium subitò circumsistunt, quid apportet, anxiè sciscitantes. auditâque hominum nauiumque iacturâ, consternatis, & vter eorum Regi cladem aperiret ambigentibus, sumit eas Mora in se partes, facilè concedente Idiaquesio. ingressusque cubiculum, Regem litteras scribentem reperit. interrogatusque, quid esset noui, non satis prospera afferri de classe quum respondisset, inducitur nuncius, ex quo clade prolixius audita, stante Rex vultu, *Ego verò*, inquit, *ago ex animo gratias Diuinæ Maiestati, cuius è liberali manu tantum potentiæ vtriusque circumdatum mihi video, vt aliam rursus in mare classem educere non dubiè possim. Neque multum referre arbitror, quòd aqua decurrens aliquando intercipiatur, dummodo fons ex quo fluxerit, saluus sit.* His dictis, calamum resumit, & eâdem, qua cœperat, tranquillitate vultus ad scribendum redit. Enimuero hæsit Mora attonito similis ad eum aspectum, reuersusque ad Idiaquesium sollicitè expectantem, exquirentemque, quo mœroris sensu Rex plagam accepisset, subridens, *Rex*, inquit, *totum hoc infortunium nihili facit, nec ego pluris quàm ipse*. Tum quæ audierat, videratque, magna vtriusque admiratione denarrauit. Scio responsum hoc Regis visum fuisse nonnullis stoicæ cuiusdam indolentiæ imitamentum: cuiusmodi speciem Philippus adamare solitus videbatur, veluti rebus humanis altius impositus, ab ijsque, quæ mortales vexant, infortunijs inaccessus. Verùm hanc ipsam firmitudinem mentis, vel in speciem vt libet inconcussæ, tam facilè præseferre, tantùmque imperare animo suo potuisse, vt in maxima clade, in tanto opum impendio, in summa suorum consternatione, æmulorum lætitiâ, hostium triumpho, nihil inde in se motum, turbatumque nihil, seu verbis seu fronte protulerit, profectò aut solidè armatum fuisse oportuit animum illum, ex quo, tela tam validè coniecta, nullo vulnere inflicto, resilirent: aut nimis quàm potentem, arbitrumque sui, qui quos vellet affectus, æquè vultu promeret, ac sub præcordijs premeret, nulli quantumuis repentinæ malorum aggressioni subiectus, nusquam imparatus. Certè Octauianum Cæsarem, ad nuncium Varianæ cladis, adeò consternatum legimus, vt per continuos menses barbâ capilloque submisso, caput interdum foribus illideret: reddique sibi cæsas iam legiones mota videlicet mente, vociferaretur. Quum Rex hispanus, quo die certior de clade est factus, quinquaginta auri millia, ad sauciorum, & egentium militum, nautarumque curationem,

Regis hispani voces,

factumque:

Aulicorum super his admiratio:

& aliorum varia interpretatio:

quæ non imminuit constantiam Regis,

Suet. in vita.

cum Cæsaris facto comparatam.

Largitio eiusdem in reduces.

nem, ac solatium, attribuerit. compositâque, quæ nunc extat, 1588
epistolâ ad sacros per Hispaniam Antistites, eos cohortatus sit, ad grates Diuino Numini, solenni ad aram sacrificio persoluendas, ob eam, quam eius bonitati seruare visum erat, classis partem. Vt gloriosior profectò Philippus fuerit ab hac constantia, quàm fuisset ab Anglicana victoria: quando illam sui demum milites ei peperissent, hanc ipse sibi lauream dux & miles imposuit. At longè diuersa per Angliam, perque fœderatas prouincias, rerum facies erat, tanto effusiore vbique lætitia, quanto se periculo propiores intellexerant. Regina triumphali curru inter vexilla deuictorum hostium ad templum vecta suspendisse dicitur Hispanorum spolia, actis simul gratijs ob rem prosperè gestam propitio, vt sibi videbatur, præsentique Deo: quem tamen dum maximè amicum sibi persuadere voluit, tunc maximè iratum habuit, permissa videlicet abuti prospero illo successu ad hæresim stabiliendam, cuius ab se regnoque suo iugum, per ipsam cladem excussisse poterat, magno suo, suorumque bono victa præsertim quum in hac quantacumque victoria, neque magnam Angli gloriandi materiam venti tempestatesque reliquissent: neque ideò se magis pios venditare potuerint, quia fortunatiores fuere. nisi fortè Saracenorum, Turcarumque perfidiam Christianæ Religioni præhabendam putarent, quòd collectas multo Christianorum apparatu vires illi tam sæpè secundis prælijs profligauerint.

etas in Deū.

Elogium ei debitum.

Reginæ Angliæ triumphus.

DE

DE BELLO BELGICO DECADIS SECVNDAE LIBER DECIMVS

IAM verò Parmensem Ducem, etsi audito dissipatæ classis infortunio, ingens mæror excepit, præcisa sibi occasione deportandi in Angliam belgici exercitus, penes quem insulæ inuadendæ onus, & deuictæ decus, futurum erat; haud tamen minus angebat hominis animum erepta simul spes, quam auidè conceperat, post britannicam expeditionem, fœderatas, quæ supererant in Belgio, prouincias, illo victricis adiumento classis, aliquando debellandi. Accessit & alia priuatim cura à sinistro rumore, quo aspergi se parte aliqua culpæ ob eam cladem passim audiebat. Is primùm rumor emanauit, sicuti comperio, ab eorum nonnullis, qui missi ab Duce Sidonio ad sollicitandum Farnesium, obseruantes Belgarum nauigia nec tormentis armata, nec è portu solutura, vti videbatur, nisi post multos dies ad conscensionem videlicet insumendos; quæ viderant, Sidonio retulere. inde per classem indignatio, ac postea è reuersis in Hispaniam classiarijs, de successu multa dum narrant, non defuere, qui affirmarent, (vt inuidiæ onus in alios deponere vsitatum est: & MORTVI partus nulla se matrem libenter agnoscit) incuriâ Parmensis Ducis effectum esse, vt Belgarum exercitus opportunè deportari, iungique ad Hispanorum naues nequiuerit. quòd si, vti Sidonius vrgebat, iuncti essent, victoriam in manu futuram procul dubio fuisse. De huiusmodi querelis, multis in vrbibus, perque aulas principum virorum variè differtur, 15.Octob. ri perfertur ad Alexandrum. Præcipuè verò litteris Octauij Lalattæ, qui erat ei à negotijs per Insubriam, admonetur, multa Mediolani, inque aula Terranouæ Ducis, prouinciæ Præfecti, de successu classis, non sine Parmensis aliqua sugillatione disceptari: motumque inde Pyrrhum Marchionem Maluetium non omisisse cum Gubernatore conqueri, quòd eius in domo

Alexandri dolor ex amissa occasione Anglicæ victoriæ:

& ex erepta spe belgij citius debellandi;

& ex sinistro de se rumore.

Primi sparsere illum in classe;

postea in hispania;

inde alibi.

Admonetur Alexander de se sinistre differi,

in Insubria,

pauci aliquot homines prælicenter adeò de tanto Principe ob- 1588
loquerentur. Præterea in Mediolanensi arce mirè altercatos ea *& in alijs eiusdem litteris*
super re nobiles aliquot Italos, Hispanosque: atque his ad extremum ratione adactis, vt faterentur, culpam alio trasferendam, præsertim in Hispaniæ consilium, à quo de portu, in quem se reciperet classis, præcautum non fuisset; cessatum à contentione aliquantisper esse. sed rursum sermones alios, non quidem ita palàm, at indignius audiri cœptos. Quippè in secretioribus aliquorum litteris significari, Farnesium dubiæ in ea expeditione fidei visum multis fuisse, quasi cum Angliæ Regina colluderet: ac magna animo volueret, quæ sub ipsum Philippi Regis excessum, tanto fretus exercitu, perficeret: ideòque bellum, quod profligare posset, in eam opportunitatem attemperatè protrahere. His adhuc grauiora Parmensi aperit ab Vrbe Roma patruus Cardinalis. Nam legisse se scribit in arcanis *Alexand. Farnes. Cardinal.*
in Gallia; è Gallia relationibus, deliberatum fuisse, amouere illum è Belgio, atque in Hispaniam ea in naui deducere, quam conscensurus erat, vt in Angliam traijceret: eodemque tempore Rodericum de Silua Pastranæ Ducem Belgio Gubernatorem imponere. sed re detecta, traiectionem varijs ab eo nominibus elusam esse. Additque, Venetijs sibi significatum, proximum Venetijs; Philippi Regis morbum, quamuis vulgò ignoratum, tamen haud procul à supremis fuisse: (more videlicet Principum, in quorum ægritudines non penetratur, nisi aut postquàm conualuere, aut dum efferuntur.) inde sollicitudinem hispana in in hispana aula. aula multis iniectam, ne decedente Rege, Belgium turbaretur. Parmensis Ducis potentiam excessisse ministri modum: cinctum illum magnis exercitibus veteranis, victoribus, obsequentibus: Europæ nobilitatem belgicis in castris collectam ab vnius pendere nutu: & adesse illi imperatorias artes, quibus nobilitatem iuxtà, ac multitudinem regat; hostibus ipsis nihil in eo displicere, præter hispani Gubernatoris nomen. quòd si isti ab accersendis sibi Dominis nunc è Germania, nunc è Gallia, modò ex Anglia fessi iam, atque externorum pertæsi, oculos conijciant in Parmensem Ducem, eumque ob belgam matrem, auumque belgam, belgici sanguinis Principem considerent, quanta eum moderatione futurum, vt oblatum sibi principatum, quem pro amisso Lusitaniæ regno computare posfit, recusandum putet? Itaque in Hispania decretum, non expectato Philippi Regis fine, anteuertendum occasioni: dumque integra & Regis auctoritas, & Parmensis in auunculum reuerentia, maturè illum Belgio subtrahendum. Hæc scribens Farne-

In qua multus sermo de nimia Alex. potentia.

Mathias, & Alenconius & Leicest.

Margarit. Austriaca Parmens. Dux; Carol. V. Imperat.

1588 Farnesius Cardinalis adiungit, se ea securius enarrasse, quòd æstimatis & loco vnde prouenirent, & rerum ipsa repugnantia; intelligeret, meras esse fabulas, & commenta eorum, quibus ægrè sit, Belgium Principi suo restitui: id quod, nisi Parmensis inde amoueatur, breui futurum timeant. Et verò rem tetigisse Cardinalem, legatus Mendoza demonstrauit, ipsa famæ origine planè comperta. sic enim ille Parmensi scribit. *Nobiles Anglos, qui cum Elisabethæ Reginæ legato Parisios venerant, in multorum aures insusurrasse, Parmensem Ducem ex composito nihil mouisse aduersus Angliæ Reginam, nec in posterum quidquam moturum. addere verò ipsum Angliæ legatum, constare sibi, Philippum Regem decreuisse Farnesium è Belgio remouere: atque in huius decreti arcanum hoc modo penetratum esse. In naui, quæ captiua in Angliam prima est abducta, repertum esse fasciculum litterarum, quibus ad Reginam allatis, illam in vnis earum legisse, scriptum mandatumque ab Rege, vt quum primùm Dux Parmensis nauem conscendisset in Angliam traiecturus, illico per Belgium renunciaretur prouinciarum Gubernator Pastranæ Dux, idque Parmensi à Regina præfestinato nuncio indicatum.* Atque ex his omnibus, quæ hactenus multis è locis, ne quid omitterem retuli, totam reordiri seriem sermonum de Parmensi Duce: originemque ac processum, compositumque quasi fabulæ corpus æstimare licet. Non submissam à Farnesio suorum militum opem, quam Sidonius exposcebat, Hispanorum aliqui culpæ ei verterunt, vt imprompto imparatoque. idque & eorum captiui in Anglia, & simul in Hispania multi iactarunt: & in alias quoque terras pertulit fama. Nec deerant, qui crederent. Quod tamen quia profectum à Parmensis indiligentia desidiaque sibi persuadere non possent, qui virum præferuidum ac belli fulmen nouerant; aliam subesse causam huic qualicumque culpæ interpretati sunt. Et vacuum hunc, expositumque interpretantibus locum primi occupauere Angli: qui ab Regina in Belgium de pace missi ad Alexandrum, Caleti in reditu cum loci Gubernatore differentes de trimestri irritoque Burburgensi congressu, (ne nihil effecisse viderentur) affirmarunt, operâ quidem suâ persuasam fuisse Parmensi cum Regina concordiam, eamque fuisse procul dubio secuturam, si non Hispanus deliberato pridem consilio bellum maluisset. Quum verò iidem postea cognouere, secutis in britannico freto classium certaminibus, Parmensem suis cum Belgis non interfuisse, omissionem illam auxilij, quam Hispani in Anglia captiui tarditatem Farnesij incusabant, ipsi in tacitam eius cum Regina consensionem, quasi

Cardinalis Farnesij de his audicium.

Apud Reg. Gall. 30. Aug.

Et legati Mendozæ litteræ.

Horum omnium origo, progressusque.

ita legat. Mendoz. ad Alex.

Angli Deputati

operæ ſuæ pretium, retulerunt. idque Angliæ legatus Pariſijs confirmauit, addiditque commentum illud regiarum litterarum, quarum metu traiectionem in Angliam Parmenſis interturbaſſet. Quod ſanè commentum ab Angliæ Regina profectum diſponendo Parmenſis animo ad quod parabatur inuitamentum, mox ſubijciam. Hi porrò ab Anglis rumores, qui quo auidius arriperentur, occultius ſpargebantur, in Hiſpaniam delati, peperere quos dicebam ſermones aliquorum, qui ſiue publica de re ſolliciti, ſiue Alexandri gloriæ infenſi, nimiam eius potentiam è Belgio remouendam, ante Regis obitum, in aula diſſerebant: eademque in alias prouincias, ſed nouis ſuſpicionibus aucta, nempè ex conſueta interpretandi licentia, peruulgarunt. Ex quibus denique fontibus fluxere illa, quæ dein Venetijs, Româ, atque alijs è locis in hanc ſententiam perlata paulò antè memorauimus: pronis ad talia ſcilicet ſcribenda plerisque eorum, qui quæ atrociora, & ſecretiora ſunt, ea vti veriora, in lucem ſe proferre gloriantur, neglectis quæ expoſita & in medio patent: furum effractorumque perſimiles, aperta prætereuntium, obſignata atque abſtruſa rimantium. Sed Alexandrum tam multis litterarum ſpiculis appetitum parùm inde motum, parùmque de huiuſmodi ſuſpicionibus amoliendis ſollicitum, ego quidem in eius ad Regem regioſque miniſtros litteris obſeruare me memini. Credo, quòd Regis animi certus, apud alios defenſionem dedignaretur: nec ignoraret, ALIQVA contemptu melius refelli. & moles huiuſmodi nullo fundamento ſurgentes, quo in maius excreſcunt, eo per ſe ſe pronius nemine impellente corruere. Solùm in eo, quo carpi ſe primùm ſenſerat, tanquàm expeditioni promptas non habuerit naues, haud omiſit pauca dicere, & quidem obliquè, ac non turbatè, nec anxiè. Namque in epiſtola, qua Regem 29. Aug. conſolatur ob claſſis infortunium Chriſtianæ Reipublicæ, cui arma illa militabant, communiter dolendum, ſibi eo præterea nomine deplorandum ſcribit, quòd poſt ſuſceptos tam multos multorumque menſium labores, aggredi ad deſtinata, & egregiam, ſi vnquam aliàs, eius Maieſtati nauare operam non licuerat: præſertim quum mirè alacres, atque accinctos nauigationi milites haberet. quorum alij conſcenſis iam nauibus Neoporti, auidiſſimè ſignum expectarent: alij Dunquerchæ non quidem naues ingreſſi, ſed ad nuncium liberi ab hoſte maris tam facilè conſcenſuri eſſent, quàm conſcendiſſent Neoporti: vbi die vix amplius vno, homines quatuordecim millia in nauibus diſtribuerit. In quo deceptos fuiſſe, qui conſide-

ratis

Alexander his ſermonibus parum motus.

Solùm de nauibus ac militibus tanquam ad expeditionem imparatus, ſic ad Regem ſcribit.

1588

1588 ratis Dunquerchæ nauibus, non ad pugnam armatis, nec ingresso milite ad nauigandum expeditis, imparatum videlicet itineri belgicum exercitum euulgarunt. quum tamen & ante traijciendi opportunitatem stipati in nauibus milites contineri frustrà, eorumque cum detrimento, non debuerint, vt ipse Neoporti expertus erat: & quotiescumque soluendi necessitas nunciaretur, compelli tunc milites in naues facile posse, consensio ad Neoportum ostendisset. Neque oportuisse, naues, quæ solùm ad deportandum exercitum armis hispanæ classis iam securum destinarentur, formâ aliâ fabricari, aut instrui tormentis bellicis, ac reliquis præliaribus armamentis: aucto interim sine causa sumptu, qui propterea instructæ in Hispania classi prælargè impensus fuerat, vt ad inermium tutelam nauium belgicarum is satis esset. Sic enim diuisas fuisse partes, inter maritimum Hispanorum, ac terrestrem Belgarum, exercitus: vt hic è portubus antè non solueret, quàm ille tutum ab hostibus mare ad ostium vsque Thamisis præstitisset: sicuti Maiestas eius ex suarum litterarum exemplis, quæ mittebantur, recognoscere id poterat. (quo certius enim sua Regi mandata ad memoriam reuocaret, misit ad eum Alexander exempla litterarum, quibus hæc ipsa munerum diuisio cum Sanctacrucio primùm, postea cum Sidonio accuratè seruanda præscribebatur.) Quum verò, subdit Alexander, regiæ classi nunquam licuerit, hanc belgicis copijs traiectionem asserere: insuper autem circa Neoportum, atque Dunquercam, Hollandorum, Anglorumque perstarent classes, in soluturos è Flandriæ portubus intentæ; profectò non debuisse se in deposcendis periculis alioqui non segnem, tantum lectissimorum militum, tot veteranorum legiones, fragilibus adeò nauigijs impositos certum in discrimen dare. Itaque non dubitare se, in eo britannicæ expeditionis negotio quin & Maiestatis eius imperio, & suo Ducis officio satisfecerit. Ad hæc autem quid responsi ab Rege datum, quoue sensu ab eo accepta, quæ de Parmensi Duce circumferebantur, mox alia complexus opportunius expediam. Nam secutum est aliquid sub hosce dies, quod dum nouas suspiciones cumulando, pluribus fabulam implicare nexibus videbatur, ad nodi caput attingendum certius aperuit viam. *Responsum Regis paulo post additur*

Originali Rem ego, vti ex litteris cùm exemplis tùm authographis legi, paucis euoluam.

Ingegnero AGEBAT cum Centurione Baroccio bellicorum operum architecto, de obsidione Bergarum ad Somam, suo sub tentorio Alexander: quum ingressus illuc Præses Richardottus, adue- *DE ALEX: mutato ad Belgij principatum.*

aduenisse ait Antuerpiâ Genuensem nomine Ioannem Iacobum Fliscum cum litteris ab Anglia, quas quia gratas eius Celsitudini futuras affirmaret, admitti cupiebat. Admissus, Baroccio coram & Richardotto, litteras offert. aperit Alexander: nomen, vti assolet, scriptum in calce nullum videt. conuersusque ad Fliscum, *Qua tu fiducia*, inquit, *hoc genus ad me litterarum? Quia*, is subdidit, *qui eas ab Anglia scripsit Horatius Pallauicinus, peculiari mihi epistola significauit, ne vererer, litteras suas, quamuis anonymas dare. negotium in iis contineri, quod & Parmensi Duci perquàm acceptum, & mihi perutile futurum esset.* Redit ad litteras: interque legendum, mutari aspectu, ac subinde subsistere conspiciebatur: donec ad finem vsque perlectas excandescens irâ proijcit ad terram. O scelestum exclamans, ò impudentem. mox efferuescente acrius sanguine, surgit impetu è sella, strictoque pugione Fliscum arripit, haud dubiè iugulaturus. Sed apud se reputans, satius fore, hominem seruari, vt ex eo quæstioni subiecto, rei series eliceretur, abstinuit: addiditque minaci vultu; *Si coram me Pallauicinum hic haberem, cui præsens respondere possem, responsum profectò darem, quale ipse commeritus est. & te, si gnarum negotij crederem, quod hisce litteris includitur, illico ad supplicium rapi iuberem.* Tum regressus ad eas iterum legendas, quum, nihil residente ira, ij, qui adstabant, attoniti ignarique quid tandem illud esset, placare vtcumque animum eius, sedareque paulisper attentarent, litteras ipsas vtrique inspiciendas tradit, quo intelligerent, an sibi satis causæ foret excandescendi. Earum hæc erat fermè sententia. *Quoniam ex Hispanis in Anglia captiuis cognitum sit, Proceres regiæ classis de eius Celsitudine conqueri: ac pro certo habeatur, illos acerrimè deposituros huiusmodi querelas apud Regem; properea interesse plurimum, vt eius Celsitudo apud se sedulò reputet, quales demum motus in aula Regis ijdem concitaturi sint ex huiusce cladis occasione, atque adeò quanta inde iactura propriæ existimationis, commodorumque sit ei prouentura. Itaque si, sublimes inter cogitationes suas, ipsa secum expenderit hunc rerum statum, seque præsentibus accommodauerit, ea nempè audiendo admittendoque media, quæ conducibilia visa fuerint; dubitandum profectò non esse, quin condicta consiliorum communicatione congressuque, via iniri queat aliqua, vnde effectus existant, quos præsens opportunitas in manus tradit. Hunc autem congressum Bononiæ in Gallia haberi commodè posse. In quem locum, si eius Celsitudini videbitur aliquem destinare mentis suæ conscium atque interpretem, conuenturum illuc harum scriptorem litterarum, aut eius loco alium rei gnarum fidumque. Quòd si tam* *fortu-*

Right margin: 1858 (beside first line); 31. Aug. (beside "lauicinus")

Litteras anonymas cum stomacho legit.

Excandescit in latorem earum;

acrius in authorem;

Legendas præsentibus præbet.

1588 *fortunatè sibi contigerit, vt eius Celsitudinis persuadeat, quanto plura in Belgarum prouincijs sperare possit aliunde, quàm à Philippi Regis manu, mirificè gauisurum se, quòd hac significatione, quantum eius Celsitudini cupiat, aperuerit.* Lectis cum stomacho itaque litteris, iussit Alexander amoueri Fliscum, & quæstione adhibita rem ab eo excuti. Quin & Richardottum, Barocciumque, quæ legerint audierintque, iudicio attestari voluit, tum cognitionem omnem iure habitam in bellico tribunali à generali iudicialium causarum Quæsitore, ac litteras ipsas ad se atque ad Fliscum ab Anglia perscriptas properatò misit ad Regem. adiecitque in eâdem, qua hæc mittebat, epistola: Peracta à se quàm celeriter hæc omnia, quòd sciret in huiusmodi causis non licere homini honesto, suique simili paulùm interquiescere, aut per incuriam quidquam omittere, quod Principi protinus non aperiat.

Litteris & quæstionem de earum latore,

Ferdinandus Salinas 29. Sept.

ad Regem mittit:

DE HORATIO Pallauicino:

IPSE interea animo secum euoluere, quæ mens, quodue consilium, aut quæ spes Pallauicino fuerit, ad tantum facinoris pertentandum. Degebat hic à multis iam annis in Anglia, priscæ inter suos nobilitatis: atque opum copiâ per insulam notissimum nomen. Inde ei gratia apud Reginam, quæ pecuniosi hominis auro ad subita quæque liberaliter vtebatur. Et ipse libentius subministrabat hæc arma, quoties in Hispanos, quos apprimè oderat, inserenda essent. Ante annos fermè septem, obsidionem Cameracensem, qua premebat vrbem Princeps Alexander, soluit Dux Alenconius, grandi pecunia, quam à Regina Elisabetha acceperat, & hæc à Pallauicino. Quinque pòst annis, Henrico Nauarræo Regi, aduersum Guisianos, diuturnum Regina subsidium è Pallauicini gaza suppeditauit. Nec pòst multo, ad exercitum in Germania pro eodem Nauarræo, sed Reginæ pecuniâ, colligendum, vim auri magnam eundem contulisse compertum est. Quin hoc naualis belli tempore, inter alios Angliæ Proceres, ipse quoque operam suam Reginæ obtulit aduersus Hispanorum classem, atque ære suo naues in prælium eduxit. Ex quo conijci non absurdè potest audax illud inuitamentum, quo is Parmensem Ducem est aggressus, ab Angliæ Regina fuisse, vsa eo scilicet ministro, quem sciret Hispanis infensum, atque adeò partes eiusmodi impigrè acturum. Immò verisimile duxerim, figmentum illud litterarum, quas ipsa tanquam in nauibus repertas cum Alexandro communicasse dicebatur, huc videlicet spectasse, vt ad eius rei qualemcumque famam, abalienatum per hæc ab Rege Alexandri animum, facilius ad quod mox inuitaretur, attraheret.

Gratia eius apud Reginam ob subsidium ei præbere solitum,

1581

praesertim contra hispanos.

Guliel. Camden. in Elisabetha.

Hinc coniectura, submissum illum fuisse à Regina ad pertentandum Alexandrum,

antea dispositum rumore de litteris in classe repertis.

Id

Id porrò si ex voto proueniret, Farnesiusque Belgio potiretur 1588 (quod successurum Regina sibi persuadebat ob Ducis felicitatem, militumque in eum studia & populorum beneuolentiam) quantum adempturam se & Hispano dominationis, & sibi à vicino præpotenteque Rege sollicitudinis? Quòd si Parmensis oblatam noui imperij occasionem obstinatius auersaretur, non ideò tamen nihil actum esse. sperabat enim ad nuncium vel reiecti Principatus, altè feriendum Hispani Regis animum, & laudaturum fortasse præsentem Alexandri fidem, sed simul de fidei constantia dubitaturum: atque adeò acturum cum eò exinde cautius, subsidijs ab Hispania parcius submissis, extenuatâque in Belgij administratione, potentiâ. Quas ille artes si multis antè annis in Austriacum fratrem, ob vanum planè rumusculum oblatæ belgicæ dominationis, inclementer exercuit, an omissurum in præsentia, ne easdem artes in sororis filium tam apertè ad afferendas sibi prouincias incitatum, senior iam, atque in dies suspiciosior, imperijque tenacior, non adhibeat? Hanc porrò authoritatis ac potentiæ detractionem, tanquam diffidentiæ argumentum tanto Parmensem Ducem grauiùs passurum, quanto, ob recens fidei suæ meritum, maiora vtique signa confidentiæ, & caritatis ab auunculo expectauerit. quibus fraudatum aut non diù retenturum, quam frustrà habitam videat neglectamque modestiam: aut è prouincia, cui decorè iam præesse non liceat, facili ad veniam Rege, discessurum. Remoto autem inde Farnesio, quem vnum, fatalem expugnando Belgio Imperatorem, Fœderati ipsi dictitent, resumpturas haud dubiè prouincias, ad excutiendum è ceruicibus iugum, pristinos animos viresque: atque adeò nouis ex integro renascentibus bellis, nimiam Hispanorum potentiam, nusquam reperto aut curatum, aut impendiorum fine, paulatim attritum iri. Sic Angliæ Regina sperasse credita est, Vtcumque ea oblati Belgij tentatio demum cederet, se certè telo ancipiti armatam, graue hispano Regi vulnus inflicturam. Sed casso nempè ictu vibratum est telum. Nam ex vna parte, immotus ad eam aggressionem Farnesius, vsque adeò fœdum abominatus est facinus, vt hominis audaciam animo reputans, ac deliberabundus, an simulato paulisper assensu, admissoque Bononiæ colloquio, inde captum ad se adduci iuberet; abiecerit illicò eiusmodi cogitationem, quasi illam proditoris personam vel ad paucos dies induere, indignum enimuerò se vitaque sua, &, vt ad Regem scripsit, culpæ penè proximum existimauerit. præsertim, vt ad eumdem addidit, quòd Bononiensis 29. Sept. collo-

Reginæ ratiocinatio,

ad Alexandrum aut imponendum Belgio,

Rex hisp.

aut è Belgio demiqùe remouendum.

Neutrum efficit,

stante Alexandri fide:

1588 colloquij species apud ignaros quid sub ea lateret, sinistris vtique interpretationibus esset obnoxia. Ex altera parte Rex, perspecta Alexandri fide constantiaque, tanto eum carius amauit: Et aucta in illum Regis beneuolentia.
Octob. testatus id ad eum epistolâ, quam ego ijsdem, quibus ab Rege scripta est verbis, latinè hìc reddere opportunum duxi. ea ab Hispano sic habet. *Litteras manu tua exaratas III. Kal. Octo-* his litteris ostensa.
29. Sept. 13. Octob. *bris, ego Idibus huius mensis accepi. Quæ abs te in eis scribuntur, luculenter ostendunt candorem pectoris tui, ex quo illa proueniunt. Profectò audacia, quam mihi narras, magna fuit, ac modus vsurpata perquàm indignus, sed eius nimirum proprijs, vnde illa est, Hominem ludificatum capere, haud ab re fuisset, causam tamen, ob quam abstinueris, laudo. Quamquam non erat, quod tu propterea de sinistra tui fama verereris. In quo ipse verba non insumam, vt in re certissima, qualis est securitas, quam ego ex te, tuque ex me habemus, argumentis quamplurimis ex tua meaque parte confirmatam. Denique nec possum ego mihimetipsi magis confidere, quàm tibi semper confisus sum: nec tu optare potes, aut petere, vt pluris ego te faciam, quàm adhuc feci. Proinde omni te sollicitudine liberum volo. Cordi autem erit Deo efficere, ne tam praua tentamenta mercede aliquando sua careant.* Neque his contentus, post adscriptum diem locumque extremæ, vti fieri solet, epistolæ, manu Rex sua (nam epistolam manu Ioannis Idiaquesij, cui rerum cura belgicarum præcipuè incumbebat, exarauerat) hæc addidit. *Pro certò habeas,* Additamentum Regis pro Anglica expeditione.
mihi persuasum esse nihil abs te hactenus omissum, quo mihi per omnia penitus satisfaceres. Quin etiam confido, si addi potuisset aliquid ad hanc satisfactionem, id te mea causa fuisse facturum vt adderes.
17. Octob. Similia his ad Alexandrum, peculiari seorsim epistola scribens Idem de vtroque confirmat Idiaquesius.
Idiaquesius, *Affirmasse sibi Regem* ait, *adeò cumulatè satisfactum sibi ab eo, cùm in alijs rebus ad Britannicam expeditionem spectantibus, tum in ista temerarij hominis tentatione, vt quid cumulatius cuperet ab eius Maiestate Dux ipse Parmensis profectò non habeat, Vnum addidisse Regem, In mentem sibi venisse, num satius visum esset, simulare aliquandiu cum illo conspirationem, vt dum libertus aperitur cum Anglis commercium, ac dum vltro citroque commeantes nuncij, per occasionem redimendi detentos Flissingæ Hispanos, minus suspiciosè excipiuntur ab Anglis Flissingæ præsidiarijs, clam obseruaretur, an ij præsidiarij possent arte aliqua decipi, atque vrbs capi: hunc verò futurum fuisse parem dolum, quo eludi dolosa ista natio mereretur. Id autem iniunctum sibi fuisse ab Rege, vt ad eum suo nomine scriberet, eumque, si locus simulationi superesset, ad hoc idem retentandum hortaretur.* Verùm eò res processerat, permisso abire iam Flisco, vt resumi huiusmodi conspirationum imitamenta non

Alexandri gaudium ex hoc Regis sensu,

liceret. At Alexandri gaudium ex hoc tam honorifico Regis de se iudicio, super alias eiusdem litteras simili tenore compositas, sanè perquàm cumulatum fuit. Creuitque in dies, nouis argumentis regij erga illum animi fiduciæque. Præsertim postquàm tradita ei in manus semel atque iterum gallica expeditione, qua nullam Rex ardentius aliquando susceperat: atque adeò aucto nouis legionibus eius imperio; palàm fuit, quàm ex vano aliqui in Hispania dissertabundi, vt ante memoraui, de nimia Farnesij potentia tanquàm Regi iam suspecta dubitasse ferebantur. Interim ipse præter alia, quæ ab Hispania, Italiaque in eamdem cum Rege sententiam ad se scribi quotidiè videbat: nouissimè ex litteris patrui Cardinalis acceperat, Xystum Pontificem, audientibus Oliuario legato, atque aliquot Purpuratis, postquàm militarem eius virtutem copiosè commendasset, acriter inuectum in eos fuisse, qui culpâ illum inuoluere ob britannicum successum temerè conarentur. Et verò si quis eam consideret gloriæ cupiditatem, qua, si quisquam aliquando mortalium, flagrabat Alexander: si parem huic cupiditati magnitudinem famæ, quæ ab expugnato, inque libertatem catholicæ Religionis asserto prænobili Europæ regno, ante oculos ei obuersabatur: si huius adipiscendæ laureæ opportunitatem, quam à classe post Hispanorum memoriam instructissima sibi videbat offerri; (suo enim tantummodò ductu imperioque gerenda res erat in Anglia) profectò facilè inducet animum vt credat, nihil ab eo prætermissum, quo tam gloriosæ palmæ occasionem, vitâ ipsâ mercandam, totus arriperet: atque ad belgica deuictarum prouinciarum nomina, titulum quoque britannici triumphatoris adiungeret. Præsertim quum ex ea victoria speraret, breui secuturam reliqui Belgij expugnationem; atque adeò se, post belgicum Leonem, herculeo sanè labore perdomitum, spolium herculeo non impar induturum. Sed mihi in successum maritimæ huius expeditionis animum intendenti, non vni imputanda causæ infelicitas eius videri solet. Multum ad illam contulit triennij propè spatium adornandæ classi, (insita genti cunctatione) dilatatum: & Anglis, ne imparati opprimerentur, (quod facilè euenisset) indultum. Præterea quantum à principio dilatione, tantum postea festinatione peccatum est, illato in hostem bello, ante prouisum bellatoribus aliquod in tempestate perfugium. Nec parum classi obfuit nautarum imperitia, vti obscuratam Alanum Cardinalem subueritum accepi. Adhibitus enim ab Rege in consilium, cùm multa super britannico bello scitè prudenterque disse-

Margin notes (left): & ex aliorum litteris, — & ex Pontificis iudicio de britannico successu; — Gloriæ cupiditas, qua flagrabat Alexander; — & opportunitas consequendæ; — persuadent nihil ab eo prætermissum. — Causæ, vnde hæc expeditio non successerit. — Prima causa; — secunda; — tertia;

Margin notes (right): & ex hoc postea eiusdem Regis argumento, — Alexand. Farnes. — Henric. Gusman.

inferuit, tum illud in primis admonuit, ministeria nautarum, à quibus victoriæ spes veheretur, hominibus, nisi locorum peritissimis Rex ne committeret. Id effecturum, si Anglos ceteris præhaberet, quippe inter eos fluctus syrtesque genitos, atque adeò natali salo, patrijsque ventis, ac tempestatibus suis assuetos, seque inuicem sæpius expertos tales ab se, si delectum sibi permitteret, non paucos, & quidem religione catholicos, ac fidos offerri posse. Sed Rege haud tutum rato, classem in Angliam bellum importantem, Anglis credere, Alani consilium frustrà fuit. Quod ille viro sibi amicissimo grauissimoque (à quo id ego audiui) dum non sine lacrymis narraret, miserari magis quàm damnare solitus erat Regis quamuis sapientissimi conditionem; cui ex vna parte, vtilem multorum operam in loco adhibere, suspicio non permitteret: ex altera, suspicionem ne vnquam deponeret, aliquoties in fraudem inducto prudentia suaderet. Ad hæc peccatum esse ante Plimutham, Hispani ipsi sensere, dum nimiâ Sidonius obedientiâ, ne mandatorum Regis religionem violaret, occasionem opprimendæ in portu hostilis classis elabi è manibus passus sit. Quamquam haud me fugit, Sidonij factum non perinde omnibus, qui in classe tunc erant, improbatum esse, cognita perseuera iussione Regis, quem videlicet apprimè tenacem eorum, quæ mandasset, haud ignorabant. Ac fortè veniebat illis in mentem id, quod in Hispania occultis aliquorum sermonibus sparsum fuerat: quodque à Veneto apud Regem legato Reipublicæ suæ scriptum ferunt, in eo, quod primùm Mantuæ Carpetanorum habitum est, consilio, post acceptum naualis victoriæ nuncium, incusatum fuisse Ioannem Austriacum, quòd contra quàm ei imperatum fuisse à Rege dicebatur, commisso prælio, collectas ea in classe Christianæ Reipublicæ vires in casum dubij euentus obiectasset: nec defuisse in illo cætu, qui laudibus in cælum ferens priscos olim Duces, qui filiorum sanguine romanas secures imbuissent, quòd contra edicta cum hoste pugnassent; reuocandam in Hispania huiusce exempli seueritatem affirmauerit. & tamen Austriacum & victorem, & fratrem fuisse. quid Sidonio cogitandum, si, neglecto Regis imperio, pugnam ante præscriptum tempus infeliciter attentasset? nam manere hodieque illam, quam barbaro olim Duci amicus memorabat consuetudinem Regum, Vt casus aduersos hominibus tribuant, secundos felicitati suæ. Sed nulla certior eius infortunij causa fuit, quàm, quæ minus caueri humana vi potuit, tempestas tam atrox ac pertinax, vt sicuti nulla vnquam classis imperiosius,

Mutius Vitelleschus Generalis Soc. IESV

quarta,

Gratian. lib. 5. de bello Cyprian.

Madrid

T. Manlius apud Liu. lib. 8. & alios
A. Postumius apud Valerium Max. & alios

Datames, Pandates apud Aemil. Prob in vita.

quinta,

sius, ac formidabilius calcauit britannicum mare, ita negauerint Angli, obseruatum à se, Oceanum suum in nauium aliquando perniciem truculentius, atque implacabilius insurrexisse. Ex quo factum, vt Hispani non modò non adiungi tegendis Belgarum copijs, promota ad eos classe, nequiuerint: sed ipsi ventorum rabie huc illucque raptati, ac naufragijs passim obruti, omissa spe videlicet omni britannicæ victoriæ, cedere ad extremum non tam hostium virtuti, qui eo successu lætari magis, quàm gloriari potuere, quàm ventis tempestatibusque Anglorum loco præliantibus, coacti sint: Deo (si eius reuerenter interpretari consilia fas est) ita permittente, vt magna hæc identidem exempla humanam potentiam suæ imbecillitatis admoneant: simulque id boni inter hæc mala è Britannia colligatur; vt ex eo loco, vnde referre victoriam hispanis armis in præsens inconcessum fuit, alias interim palmas suo coëmptas sanguine quotidie referant fortissimi aduersus hæresim bellatores: habeatque Religio illum terrarum angulum sepositum sibi, ceu Martyrum seminarium. 1588

Fructus ex britannico successu.

BERGARVM obsidio.

In tres expeditiones designat exercitum Alexander

Obsidionis Bergensis causæ.

Ad Vrbem obsidendam contendit Rentiacus.

De castello ante Vrbem hispanis tradendo agit Anglus subcenturio.

HISPANAE classis infortunio mutare consilia coactus Alexander, ne tam florentibus cinctus copijs, rei benè gerendæ occasiones amitteret, dum pars adhuc aliqua militaris anni superesset, statuit exercitum britannico bello destinatum varias in expeditiones trifariàm distribuere: partem in Geldria ad retentandum Vuactendoncham Comiti Mansfeldio committere, addito cum suis Germanis, Burgautio Marchione: partem cum reliqua Neapolitana legione, ad Ernestum Coloniensem Antistitem pro Bonna laborantem allegare: ceteros Hispanorum plerosque, apud se aggrediendis in extrema Brabantia Bergis ad Somam, attinere. Stimulabant illum ad Bergarum aggressionem vicina Bergis oppida, assiduis Bergensium excursionibus prædisque vexata. Et ipse, quòd ea vrbs Anglorum præsidijs, Morgano eorum Chiliarcho teneretur, auebat Reginæ lætitiam, loci iacturâ, interturbare. Ergo quoniam ex insula Thola certior erat ad Bergas accessio, partes imponit inuadendæ insulæ Marchioni Renthiaco, à quo frustrà tentatâ, vrbem ipsam, Tholâ omissâ, obsidere parat. Defendebatur illa, præter alias munitiones, castello inter vrbem & Scaldim: quod nisi in potestatem redigeretur, incassum peteretur vrbs. Hæc expendenti Alexandro litteræ ab anglo milite arcanæ perferuntur. Res ita se habebat. Cum Hispano, qui captiuus Bergis attinebatur, amicitiam contraxerat Anglorum par. quorum alter castello, de quo dicebam, Centurionis loco præerat.

Colonellus

Petr. de Luque

Huic,

1586 Hanc, vt castellum Parmensi traderet, persuadere non leuium spe præmiorum Hispanus admitebatur. Nec ille abnuebat. Dumque de ratione rei ordinandæ quasi deliberabundus paulùm hæret, interim quæ cum Hispano agitauerat, aperit omnia Peregrino Vuillogbeio, qui tunc anglis militibus pro Leicestrio imperabat. Laudatur fides: animàtur vt pergat, tanto quidem impensius, quanto sperari posset, Gulielmum Stanlæum, quem Angli post traditam Dauentriam implacabiliter oderant, eodem cum alijs laqueo irretiendum. nam Parmensem Ducem facilè vsurum eius ministerio, quippè hominis angli, atque huiusmodi machinationibus assueti. Sed irritus spei fuit: Stanlæo ad id operis nequaquàm adhibito. Facinus igitur vbi in se recepit subcenturio, litteras ea de re per Anglorum alterum consilij conscium, ad Parmensem mittit Hispanus, additque venturum subcenturionem ipsum, ac destinata coràm firmaturum. Nec post multo aduènit, confirmauitque, pauca pactus in præsens, plura sub rem peractam accepturus. Sanè commodum erat Alexandro ea ratione potiri loco, quem vicinitate Vrbis, amnisque tutum, vi expugnare perquàm tardum prouidebat, præsertim appetente iam hieme. De Angli tamen fide subueritus, præsente Renthiaco expeditionis duce, ita rem composuit: vt lacunas, per quas adeundum necessariò castellum erat, exploraret ante Didacus Escouarius Centurio, Leuiæ legionis Instructor. idemque explorato accessu, cum tribus delectis Centurionibus, & militibus centum, præiret ductore Anglo subcenturionis socio, ac subcenturione agmen subsequente, vt facilè in potestate esset. post hanc centuriam, in tumulo ante lacunas cum parte legionis se consisteret Sancius Leua Tribunus: à quo non procul abesset Renthiacus ipse, cum armatis omnino mille, plerisque Italis, & Vuallonibus: eo consilio, vt fallentibus fidem Anglis, recedentem Escouarium Leua tutaretur, & Leuæ Renthiacus auxilio foret. Sic ille suos ad ancipitem euentum præmunibat, haud ignarus, IN capillatam fronte occasionem non inijciendam manum, nisi armatam; ne forte venenatis morsibus anguinei capillamenti, quale gestant proditores, improuidè capiaris. Decreta nocte sistit se Renthiaco Anglus subcenturio; &, quo sibi plus fidei habeatur in ducendo agmine, nam socius qui duceret non comparuit, vinciri se iubet. Vinctus, sed liberiore perfidia, ac traditus Escouario, lacunas cum centuria hispana transmittit. castello vicinus seligit Escouarius ex audacioribus homines triginta, qui cum Anglo ingrediantur.

Sic Alex. scribit ad Regem, 30. Octob.

Dubitat de eius fide Alexander,

& caute ordinat aggressores;

Alphons. Mendoz. & Greg. Ortiz. & Hurtad. Mendoz.

Anglus illos ducit ad castellum:

cum his ad cancellos præstructos castelli portæ vbi accessit Anglus, prætulitque notum præsidiarijs conuentumque signum, cancelli protinus aperiuntur. Quindecim silentio intrant: dumque porta vt pandatur expectant, occlusis repentè cancellis, in eos, qui admissi erant, quique propiùs aderant, pilarum tempestas effundi cœpit. Et Escouarius quidem, proditione animaduersa, suos non ita cancellis admotos reuocabat quàm minimâ recedentium iacturâ. quum à Leuæ legionarijs inopinatò turbatum est. Insinuauerant se in hanc legionem honorarij complures, quorum vt aliquanto laxior est in bello licentia, sic anceps est auxilij genus, vti de Elephantis in acie adhibendis dictum legimus. nempe quanto hi mole, atque ferocia: & illi authoritate, atque fiducia præstant alijs, tanto interdum minus quàm alij in rectorum potestate nutuque sunt, in vtramque partem violentiores. Ab his emissa voce, contra quàm ex disciplina militari caueri solet: *Irrumperent, captam iam munitionem*; extemplo complures, mora legionis parte, præcipiti illuc gradu per cœnum, perque palustrem eum tractum inferuntur, cancellos effringunt, incredibilique contemptu hostium, ac mutua certantium cæde, subire munitionem vi contendunt. Sed præsidiarij, quibus præuisa ac parata erant omnia, è vallo, ex aggeribus, ex vrbe ipsa, non incerta emissione iaculabantur. ideòque Renthiaco, ac Leua receptum sollicitè, quantum poterant, anxièque iubentibus; post editum magnæ potiùs quàm tempestiuæ fortitudinis documentum, cessère demum Regij, maiorem aliquanto cladem passi ab aquis in reditu, quàm in aggressione ab hostibus. Nam & æstus maris per aggerum scissuras erumpentis, obseruata pridem vada confundebat: & nox illunis horridaque, consilij iuxta ac viæ confusionem cumulabat. Itaque, vti narrabat Comes Belgioiosus, qui honorarios inter aggressores vlterius & ipse processerat, cæcæ aliquos voragines hausere: nonnulli pigro luctantes infossique luto, à valentioribus extracti, atque in humeros subducti sunt: omnes tamen plus omninò discriminis inter eas angustias, quàm iacturæ ad extremum sensere: & nisi iacturam auxisset mors Nobilium nonnullorum, nimis quàm auide memorabili aliquo facinore inclarescere properantium, clades nullo habita loco fuisset. nam cæsos ab hoste, præter eos, qui primi cancellos intrarunt, non plures quàm viginti, vulneratosque omninò quindecim, pro certo numerarunt qui interfuere. Sed pro numero conditio amissorum fuit. E tribus Centurionibus agmini præmissis solus Alphonsus Men-

& prodit.

Recedunt præditi

Alij ignari pergunt.

Elephant.

Honorarij

se pugnant.

non sine aliqua iactura:

iactura maiore in reditu.

I Iacobus Balbianus Comes Belgioiosa

& Alex. ad Reg. 30. Octob.

1588 Mendoza, sed fracto dextero brachio euasit: Ioannes Hurtadus Mendoza pugnando cecidit: Gregorius Ortizius in hostium potestatem venit; Leuam Tribunum, dum recedentibus instat, pilâ ictum inualidumque, sui milites discrimini subtraxere. capti strenuè præliantes Ioannes Mendoza, Marchio Inoiosæ, & Ianicus Gueuara, Ognatæ Comes: quorum illum Gubernatorem Insubriæ, hunc legatum ad Vrbanum Octauum Romæ vidimus. At verò Anglus subcenturio in eo cœptæ iam pugnæ tumultu elapsus è manu hispani militis, quem scilicet maior tunc sui premebat cura; post Bergensium qualescumque plausus, contulit se ad Angliæ Reginam, seruati pretium loci petiturus. Et illa quidem haud grauatè aliqua eum pecunia donauit, addidisse tamen dicitur, Abiret in domum suam, non oblituram se illum euocare, quoties sibi opus homine foret, cui persona proditoris imponenda esset. Alexander interea, quoniam insistere Bergarum oppugnationi per hiemis inclementiam in iis palustribus locis non vltra licebat; ne tamen liberos iam se, irrita aggressione, iactarent hostes, non euocauit inde militem antè, quàm excitatis aliquot in Bergensi tractu munitionibus valido cum præsidio, frenum procursionibus Bergensium imponeret: atque adeò vicinorum postulatis, quorum causâ expeditionem susceperat, non planè fructu carentibus satisfaceret. In hæc incumbentem, copiasque aliò alias in hiberna separantem, nuncius expugnatæ à regio exercitu Bonnæ opportunus exhilarauit.

Censüs eorum.

Proditor ab Anglorum Regina pretium nauatæ operæ poscit.

Carol. Coloma lib. 1.

Reginæ responsum.

Alexand. aggressionem soluit.

excitatis prius munitionibus ad Bergenses frenandos.

VRBEM hanc Septemuir Augustalis, Ernestus Coloniensis Antistes, auxiliaribus potissimùm armis Alexandri, eiectis ex ea, vti iam memorauimus, Truchsesianis, ante annos fermè quatuor, recuperauerat. Sed eamdem militari astu Martini Schenchij sub exitum anni superioris amiserat. Etenim Schenchius, homo inquies, & occasioni temporique insidiari solitus, obseruato, Parmensem Ducem britannica implicitum expeditione, illuc omnes & milites, & curas cogere; peropportunum duxit, in Geldria, aut in Coloniensi agro, quas ille prouincias, arce perquàm valida nuper excitata ad Rheni diuortium, infestas habebat, audentius aliquid attentare. placuitque Bonnam inuadere, quòd & honestiorem præferre titulum posset recuperandi eam Truchsesio, cuius se militem ferebat: & præterea sciret, non ita extinctas in ea vrbe reliquias Truchsesianarum partium, vt scintillæ identidem aliquæ ex compresso illo incendio non erumperent. Igitur eductis è Berca ad Rhenum ducentis fermè peditibus, ac paulò pluribus facilè aggre-

BONNA à Schenchio expugnata.

occasio obsidendi.

Schinch-Schans

Schenchius Bonnæ ad portam improuisus accedit.

Rimberch

gatis

gatis aliunde prædarum spe; cum equitibus omninò trecen- 1588
tis, sub mediam noctem, ex oppido Popeldorfo Bonnam ac-
cedit: assumptisque suorum paucis admoueri iubet Rhenanam
Mortarium portæ admoueri iubet. ad portam æneum Pyloclastrum, Pettardum vocant, nouum,
per hæc loca portarum excidium. Quid illud sit, quoniam in
hac Bonnensi aggressione videndum se primùm dedit, paucis
Eius machinæ artificium, ac vis. cognoscere haud importunum habeo. Est hæc machina fusili
ex ære vas, formâ mortario non absimile: immò in Iuliacensi
bello ad subruendam Aldendorfij portam, adhibitum à se fuis-
se ex aromataria officina mortarium, Tensinus talium machi- anno 1610
nator & scriptor enarrat. Magnitudo illi varia: ea nunc maxi- De arcetis expugnatione l. 3. c. 14.
mè probatur, quam gestare, ac pallio tegere miles non imbe-
cillus queat: adeò cuniculos non modò sub terram fodere, sed
etiam nobiscum ferre excogitauimus. In latere ansulam habet
ad suspendium, & ab imo propemodùm fundo palmaris pro-
minet ad inferendum intrò incendium canaliculus. Vbi autem
inditum vasi bellicum puluerem malleo presserint, atque ad os
vsque constipauerint, summumque os stupeo obturamento, ac
ceratâ ad extremum telâ concluserint; roboreum assem latitu-
dine vasis ampliorem, ac ferrea cruce firmatum eidem ori su-
peraddunt, adstringuntque; eo nempè consilio, vt per illud
additamentum, fracturæ plus fiat in ostio, quàm sola morta-
rij latitudo faceret, angustiorem videlicet, imparemque subi-
turis militibus apertionem. Temperatum hoc modo Pylo-
clastrum, post terebratam, quæ impetitur, portam: terebram-
que ibidem claui loco relictam; ex ansula ad terebram alligata
suspenditur, ore medias in fores verso, ac per sulphuratum fo-
mitem, qui canaliculo est insertus, incenditur. Tum verò,
flammis, ferratoque æse in portam arietantibus ineluctabili
planè vi, quantò contumacius obstatur, tanto impotentius obie-
ctum quodcumque repagulum in frusta conciditur, ostium-
que hiatu vastiore dispanditur. Sic vna demum reperta est cla-
uis, cui, (quod nullis fabrûm ferramentis, nullis furum effra-
ctariorum scalpris adhuc contigit) feræ obicesque portarum
omnes, adapertiles sint. Talis à Schenchio machina Bonnensi
Portæ affigitur, portæ applicari iussa, irritatis interea fuste saxisque suibus, qui
fortè inibi stabulabantur, vt incondito eorum grunnitu, ope-
rarum strepitus obtunderetur; tantâ illicò violentiâ flammas
eaque perfractâ, euomuit, ac sparsim impulit, vt non fores modò fractæ reuul-
sæque dissilierint, sed etiam murus portæ continuus eodem
milesvrbem prædabundus ingreditur, impetu ad terram procubuerit: aditúque irrumpentibus pate-
facto, capta sit prius, quàm capi Bonna se senserit. Post cædem,
ac

1588 ac secutam ciuium direptionem expilationemque, curæ Schenchio fuit, munire vrbem aduectâ ex agris annonâ, auctis præsidijs, atque excitatis in aduersa Rheni ripa aliquot propugnaculis, quibus se contra Septemuirum Coloniensem, quem recuperandæ vrbi omnia tentaturum prouidebat, instrueret. Et Schenchius munit.

BONNA ab Alexandri militibus recuperata.

Et verò Coloniensis non damno solùm Bonnæ in præsens amissæ, sed metu etiam Coloniæ, ne breui amitteretur, meritò sollicitus, ad consuetam Parmensis opem properè confugit. secutæque eodem tempore Bauariæ Ducis litteræ, quibus is Ernestum fratrem, eiusque Coloniensem tum Ecclesiam, tum prouinciam, experto sæpius Farnesij patrocinio commendabat. Nec pòst multo missus ab eodem Septemuiro aulicus Alexandro exposuit, tam magnum per ea loca terrorem Schenchij nominis iniectum, vt è re præsenti existimauerint Septemuiri, & Cliuiæ Ducis administri, inducias aliquot mensium, inter ipsum Coloniensem, & Shenchium pacisci: ad eamque rem non aliud, quàm assensum eius Celsitudinis expectari. Coloniensis opē ab Alex. poscit. paciſci cū Schenchio cogitat,

10 Mart. Erat Ernesti consilium, (vt à se deprehensum scribit ad Regem Alexander) totius huiusce belli onus imponere demum Regi, quem pro certo habebat, ne Schenchius à Coloniensibus per inducias securus in regias prouincias arma conuerteret, in se potius vno suscepturum belli molem: atque adeò, pro ea, quæ *Regi* est ei potentia, profligatis hostibus, breui omnia compositurum. Id verò consilij detestatus Alexander, Neque Regem, neque se talibus inducijs Septemuiro indecoris, Coloniensi prouinciæ exitiosis assensuros vnquam esse, aulico respondit. compositisque in eamdem sententiam litteris ad ipsum, atque ad fratrem Bauariæ Ducem, hortatus est, ne se huiusmodi pactionibus implicarent, quæ nec Regi, nec ipsis, sed tantùm Protestantibus hæreticis forent conducibiles. quamquam, quod ad Regis prouincias attineret satis firmatas aduersus finitimorum hostium conatus, haud magnopetè illis pertimescendum. vt autem suis Rex signis auspicijsque Bonnam obsideat, hoc est in Imperij limites arma inferat; quum id sine Cæsaris offensione, sine magnis Germaniæ Principum querimonijs tentari non possit, ab ipso non expectandum. non tamen omissurum, (vti ad eam diem non omisit) milite, pecuniaque partes Coloniensis Ecclesiæ tueri, non minore cura impensaque, quàm si ipse in se Bonnense bellum recepisset: modò id Coloniensis Septemuiri nomine, ac præsentia, quibusque potest, copijs administretur. Licet autem belgicam tunc omnem militiam, subdit Alexander, magnæ instantique expeditioni accinctam Retrahit illum ab hoc consilio Alexander, & milites promittit, sed militaturos sub signis Electoris

haberet, tamen excerpturum se inde tantum auxiliarium equitum peditumque, quantum Schenchij progressibus, & quas in Rheni ripa extruit, munitionibus occurratur. Interim optimum facturum videri, si Ernestus ipse, quum Coloniense bellum ad Religionis, atque ad Imperij tranquillitatem iuxtà pertineat, Romani Pontificis, ac Cæsaris imploraret opem: ille, vt tantum pecuniæ ab vrbe submitteret, quantum contrahi vna saltem Germanorum legio, ac trimestri spatio ali posset: hic, vt si minus alia in re, certè imperatorio edicto Schenchium sociosque proscriberet. Eodemque tempore Gulielmum à Sancto Clemente, hispanum legatum apud Cæsarem admonuit, vt vrgeret eam proscriptionem, magnum vtique momentum ad nonnullos Germaniæ Principes ab aperta Schenchij defensione deterrendos: & ad hispani Regis arma hoc quoque nomine cohonestanda. Simul & Romam Comiti Oliuario legato scripsit, vt statu Coloniensis Ecclesiæ Pontifici repræsentato, ab eo eliceret & litteras & subsidium, quo perculsus ac iacens Ernesti animus subleuaretur. Neque his contentus, Blasio Capisucco, mandauit, vt cum sua lancearioru m turma, ac trecentis Vuallonibus, addita equitatus parte Grauinæ Ducis, per Agrippinensem prouinciam, ac præcipuè per Bonnensem agrum infestis signis excurreret, hostemque, dum Bonnæ aliunde consuleretur, à locorum præda atque incendijs absterreret. Quod ille, præuiâ sui famâ, quæ multa per eos Rheni tractus, strenuè ac feliciter peregit, illatis modò in hanc partem, modò in illam aut armis, aut armorum metu: paucis ad prælium prodeuntibus, pluribus occursum euitantibus: ipso vnum hoc dolente, non fuisse, quos vinceret. Rebus ita præmissis, Alexander aduocato ad se Arescoti Ducis filio Carolo Croyo, Chimaci oppidi in Hannonia Principi, Bonnensem expeditionem committit, attributis ei ex Belgarum nobilium equitatu turmis sex, quas à Præfectorum vicarijs regebantur: totidem equitum leuiter armatorum signis, Cordubâ ductore, ac recens scripta Lotharinga legione, Chiliarcho Sanblemontio. Præterea iusso Io. Baptista Tassio è Frisia Bonnam petere, & Chimacio afferre cohortes aliquot Frisiorum, & consilium suum. Horum aduentu firmatus animo Septemuir, vt quamprimùm cum hisce copijs, & quos habebat apud se, Vuallonibus obsideretur vrbs, absente tunc Schenchio, Chimacium vrgebat. Nam Schenchius congressum Capisucchi vitabundus, & explorato Alexandri proposito maiora Septemuiro subsidia destinantis; ad Casimirum excurrerat, militem commeatumque petiturus, relicto,

Margin notes:
1588
Curat a Pontifice subsidium;
Xystus V.
Rodulph. Imp.
& ab Imperatore edictum contra Schenchium
& præmissis illuc ex catholici exercitu copijs,
Principem Chimacium expeditioni præficit:
Tenenti
Io. Cordub.
Blas. Capisuc.

relicto, qui Bonnæ interim moderaretur, Othone Podlisio nobili Dynasta, cum præsidiarijs fermè ter millibus, veteranis plerisque, ac prædarum spe Schenchium iampridem secutis. Nec distulit Chimacius positis castris aggeres vrbi circumducere: licet Tassius magnoperè contenderet, vt obsidio à Transrhenanis prius castellis, vnde in vrbem auxilia, inciperetur. Crederes illum infortunij sui præscium abhorruisse supremam fatalis loci obsidionem. Etenim Chimacio aggressionem vrbis ante reditum Schenchij opportuniorem affirmanti cessit demum Tassius: atque oppugnationem, quam postridie decreuerant, ordinaturus, dum noctu fossam ac muros, qua erat sui fiducia ex longa felicitate collecta, propius contemplatur, pilâ à pueso lixa è fossæ margine in eum clàm directa, icto capite statim occubuit. Adeò NIHIL tam firmum, cui non sit periculum ab inualido. Corpus intra vrbem attractum, & mox redemptum Coloniam deportatum est, summâ militum sacrorumque pompâ, ac planè supra militaris Tribuni modum, sed non supra bellicam viri virtutem, qua & ipse multis partis victorijs, Regis per Belgium partes animosè defendit, & gentiles eius Austriacæ domui per Hispaniam Germaniamque, operam suam Principibus acceptam perpetuo addixere. Nos certè, posterique omnes, Tassiorum genti non parùm hoc nomine debemus, quòd aucto per eos firmatoque transmittendarum commercio litterarum, dispositis ex eorum designatione, certa per interualla, tabellariorum cursorumque stationibus, publicum factum est obuiumque commodum, quod antea rarum, ac tantummodò potentiorum non sine magnis impensis proprium fuerat. Vt meritò ipsi à Cæsaribus, atque ab Regibus hispanis iure potestateque in perpetuarios hosce nuncios acceptam, amplissimam præfecturam, quæ tantam societatis humanæ partem amplectitur, soli per Austriacas prouincias administrent. Tassij mortem sensit, pro eo ac debuit, Alexander: præsertim audito, Schenchium nouis cum auxilijs in Palatini prouincia contractis, Bonnam intrasse: ac præterea Ernesti Vuallones fermè sexcentos iussu, vt ipsi aiebant, Coloniensium, castris abijsse: frustrà conato Chimacio Principe, oblatis etiam regijs stipendijs discessionem sistere. Quo intentius Alexander Bonnense bellum complexus, Verdugo Frisiæ Præfecto per litteras mandat, vt Bonnam ipse se transferat: Carolum Spinellum, cum duodecim è sua legione signis, eòdem immittit, mox secuturo Chiliarcho Echembergio cum suis Germanis, & cum aliquot tormentis Coquela Mottææ legionis subtribuno,

Bagaglione

Poste

Corrieri

qui castra circa Bonnam ponit,

Muros vrbis perlustrans Tassius

occiditur:

Eius funus:

& Tassiorum familiæ inuentum.

Alexander ad Bonnæ obsidionem mittit Verdugum:

& Spinellum cum parte suæ legionis,

& alios.

quem pro Tassio præesse Frisijs cohortibus imperauit. Verdugus postquàm Bonnam attigit, inspectis hostium ac suorum munitionibus, authore Chimacio fuit, vt omissa tunc vrbis aggressione, (quod etiam Tassius antè censuerat) vis transferretur omnis aduersus arcem ac propugnacula, quæ in altera Rheni ripa è Bonnæ regione Schenchius extruxerat, indeque Rheni dominus subsidia in vrbem facilè transmittebat. Ergo Lotharinga legione cum parte equitum circa Bonnam relicta, reliqui trans Rhenum cum Verdugo deducti sunt. & paucos intra dies, è tribus hostium munitionibus, duæ in Chimacij Principis manus venere. Sed tertia, quæ longè ante alias & mole, & defensorum virtute præstabat, diu regios tenuit fatigauitque, crebris ex ea nec improsperis eruptionibus. Ad quas reprimendas, post obiecta hinc atque hinc gemina ex aduerso castella, decreta est eius oppugnatio: ac primæ aggrediendi partes legioni Neapolitanæ attributæ sunt, secundæ Echembergianis. inter Neapolitanos primum à Spinello Tribuno locum centuriæ suæ Alexander de Montibus impetrauit, iussus, non ante auditum inuadendi signum, suos quamcumque ob causam promouere. Iamque propugnaculi angulum tormenta decusserant, latusque penetrauerant, rarescentibus inibi defensoribus. præsertim quòd in eamdem partem ex Bonnensi ripa colubrinis tribus ad auertendos à defensione præsidiarios, Chimacij iussu, Samblemontius fulminabat. Quod dum Neapolitani intenti signo conspicantur, nec tamen (signo videlicet inaudito) se mouent; mirati, qui ponè adstabant Germani, cur strata ad inuadendum via, illi pedem non inferrent, concito gradu præcurrunt ipsi, ascensumque primi moliuntur: Id verò indignè ferens Montius, nec passurus præripi sibi locum, suos eodem impellit: ac dum vtrique præpropera festinatione nitibundi ruinas subeunt, deque suis magis, quàm de hoste referre victoriam, gliscente æmulatione itaque, contendunt; defensores, sumptis per eam occasionem animis, pugnam redintegrant, scandentesque non irritis in confertos ictibus, loco proturbant, ac referre pedem cogunt: relicta, vt in re tristi solet, nonnulla inter nationes offensione: ac præcipuâ Spinelli querelâ aduersus Montium, pugnam contra quàm imperatum esset, aggressum. quamquam & hunc iniuria loci à Germanis prærepti, & Germanos occasio rei benè gerendæ vtcumque tegebant: maximè apud nouitium belli Ducem, qui nondum expertus obedientiam militum, seueriore documento periculum facere authoritatis suæ subterfugeret. Post hunc

Margin notes:
1588
Ab vrbe transfertur obsidio trans Rhenum,
ibi munitio hostilis inuaditur,
non seruato præscripto inuadentibus ordine,
Alexand. de Mont.
inde irrita aggressio:
& inter aggressores dissidia.
Chimacius

1588 hunc improsperæ oppugnationis euentum, omissis in præsens huiusmodi tentamentis, admoueri propiùs aggeres, ac suffossionibus agi, Chimacius imperauit. Et iam Germani ad arcis alam (sic propugnaculum appellabant, quod ab arce longius aliquanto prominebat) festinatis operibus tam propè accesserant, vt colloquia cum defensoribus (fortè illi quoque Germani erant) facilè miscerent. quumque huiusmodi sermonum commercia sæpius intercederent; (contra quàm periti ac fidi locorum præfecti permittere consueuere, non ignari, per inermes quoque congressus expugnari armatorum arces) præsidiarij seu territi, seu corrupti Echembergianis alam concessere. quæ vbi in potestatem venit, defensores, amisso liberiore per reliquam arcem commeandi vsu, atque adeò depositâ in dies magis magisque ferociâ, de ea tradenda colloquium petiere. traditâque, atque habiti à Chimacio militariter, acceptis per Rhenum cimbis, vsque in Hollandiæ limitem deducti sunt. At Schenchius, ante arcis amissionem, veritus, ne alæ iactura secum traheret & coniunctæ huius arcis, & aliquando Bonnæ discrimen, additis loco præsidiarijs, ipse in Angliam properè transmiserat, Reginam oraturus, vt vrbem diuturna obsidione laborantem, ne præda Hispano fieret, in suam fidem patrociniumque susciperet. Sed occupatis Anglorum animis armisque comparandæ nouæ classi ad inuadenda hispaniæ regna, ideoque Reginæ non auditus ad Casimirum rursus excurrit, inde confestim repetens Bonnam, reperit non modò amissam Transrhenanam arcem, sed etiam traductis inde copijs, nouisque è Belgio additis, multo grauiorem vrbi obsidionem intendi. Etenim Alexander, octo reliquas legionis Neapolitanæ centurias, septem Vuallonum sub Claudio Barlotta, & aliquot præterea turmas cum ipso Georgio Basta equitatus vniuersi Commissario, Bonnam immiserat: eorumque accessu Chimacius nouis operibus vrbem circumuallabat, castellis receptibusque certa per interualla ex castrensi disciplina excitatis. Videns itaque Schenchius nec promptum sibi tentare vrbis aditum, nec, si aditus pateret, tutum vrbe includi; statuit opperiri à Casimiro copias, cum queis & faciliorem ingressum, & in vrbe securitatem sibi pollicebatur. Sed fraudatus hac quoque spe, paucioribus quàm animo conceperat Casimirianis, eoque aggredi castra nequaquam ausis, ira curisque agitatus, consilium Nouesij obsidendi cum ijs, quos tunc habebat, & quos sperabat, militibus continuò capit, si fortè eo iniecto metu, auertere illuc à Bonna Chimacium posset. Sed non propterea inde auerso, quippè

Noue-

Felicius per suffossiones res geritur.

deditur propugnaculum,

Arce & arx ipsa.

Interim Schenchius ad petendam opem in Angliam,

& ad Casimirum excurrit,

& Chimacius nouis è Belgio copijs auctus,

Forti nouis operibus vrbem circumuallat.

Retirate Schenchius ad auertendum à Bonna Chimacium,

Nouesium obsidet.

non auertit; Nouesij securo, Bonnæ instabatur. Et quamquam nihil interea pro Schenchio Gubernator Podlisius om ittebat, validis eruptionibus modò in Neapolitanos, sæpius in Lotharingos incessendo, tamen promotis semper aggeribus, vrbi solita nationum æmulatione propinquabatur. Primi omnium ad fossæ labrum festinatis operibus accessere Neapolitani: nihilque territi siue à furnulis, sub fossæ margine occultatis, atque improuisò incensis: siue à cryptis ima intra mœnia latentibus, ac impunè iaculantibus; iam ramorum fasces cespitesque, & si quæ obcæcando exæquandoque hiatui præstò erant, proijcere in fossam incœptabant. Itaque multi iam ciuium militumque, quòd defensionem crescentibus quotidie oppugnatorum viribus imparem viderent, (si modo tacitus tunc quoque cum hoste consensus non intercessit) de vrbe Ernesto reddenda agitare aggressi sunt. Idque vt inculpati facere crederentur, ac necessitatem dedendæ vrbis imponerent sibi aliunde quàm à metu: alimenta, quorum perparcus ad eam diem vsus, laxè inde profusèque distrahere, atque ad sustinendam famam, famem accersere vltrò cœpere. Accessit & illud rei ematurandæ inuitamentum. Per eos dies Chimacio Principi nunciatur, Petrum Ernestum Comitem Mansfeldium à Parmensi Duce Bonnam mitti, incertum, auxiliarem, an Præfectum. & dubitari potuit, aliòne Parmensis Chimacium destinasset, aptioremque accelerandæ expugnationi Mansfeldium prætulisset; an potius eo nuncio stimulare Chimacium voluerit, ne Bonnensis victoriæ decus præripi sibi ab alio pateretur. Namque Mansfeldius iter illud nimis quàm lentè moderans, iussus id facere videbatur, nisi fortè, veritus ipse Chimacij Principis offensionem, moras consultò nectebat. Et sanè valuit id ad victoriæ celeritatem. Etenim ex vna parte Bonnenses, audito aduentare nouis, vt ferebant, cum auxilijs Mansfeldium, quantum imminui spem defendendæ vrbis sentiebant, tantum sibi properandum existimabant cum Chimacio paciscí, à quo conditiones vtique molliores accepturos se, quàm à Mansfeldio seuerioris ingenij Duce sperabant. Ex altera parte Chimacius vrgere oppugnationem, tormenta disponere, locum, ordinem, horam aggressoribus attribuere, quantoque remissius defensores spe pactionis agebant, tanto ipse intentius omnia festinare. Sed iam à Podlisio Gubernatore, atque à Bonnensi magistratu aderant legati de vrbis deditione transactari: firmatisque conditionibus, postridie milites incolumitatem corporum, bonorumque pactos, non tamen composito agmine, nec explicatis signis,

Margin notes (left): Appropinquatur vrbi, — magna cum laude Neapolitanæ legionis; — Ciues de dedenda vrbe cogitant, — quasi à fame compulsi. — & nuncius aduenientis Mansfeldij — verè Bonnenses terret, — & Chimacium sollicitat, — ac deditionem festinat;

Margin notes (right): 1588 — Castrametatio — Verdungus lib. 6. Alphons. Vasquez in comment. & Carol. Coloma lib. 2.

1588 gnis, neque fumantibus sclopororum funiculis, Bonnâ egressos partum Bercam, complures Vuactendoncham vsque comitatæ sunt tres ex Neapolitana Spinelli legione centuriæ: Caracciolo, Afflictoque Centurionibus ex eadem legione datis ad securitatem obsidibus. Eodem die, qui fuit IV. Kalendas Octobris, Coloniensis Septemuir Ernestus, medius inter Chimacium Principem, & Verdugum Frisiæ Præfectum, Bonnam, à Truchsesiana inde factione bis eiectus, bis regiis armis restitutus, intrauit.

Cola Maria Carac. Federicus Afflict.

Verdug. in comen. lib. 6.

28. Sept.

in deditam vrbem Coloniensis ingreditur.

ALEXANDER audita Bonnæ recuperatione, iussit Chimacium Principem plerasque copias Comiti Mansfeldio tradere, relicto Ioanne Corduba, qui cum sua lancearioru m turma, & aliquot peditum signis Ernesto adesset: Mansfeldio ante mandauit è loco vbi tunc foret, Venlonam peteret, atque inde cum Marchione Burgautio mox affuturo coniunctus, Vuactendoncham, Geldrorum oppidum, modicum illud quidem, sed omni tunc Geldriæ infestissimum, repens inuaderet. Eam expeditionem successu ancipitem multa reddebant: loci munitio, auctum modò ex Bonnensibus præsidium, & super hæc, palustres circùm campi aquis per hiemem obtinentibus omnia, propemodùm inaccessi: cuiusmodi oppidorum situs visuntur multi apud Belgas, solitos ad ædificandum seligere magis loca, vnde hostem propulsent, quàm vbi vitam producant. Hæc Vuactendonchæ inuadendæ difficultas deterrebat è bellicis consiliariis haud sanè paucos. Et Verdugus ipse, antequàm ad suam præfecturam discederet, Mansfeldium admonuerat, vt cogitaret, quam arcem, qua ve anni tempestate aggrederetur. subuereri enim se, quisquis eam expeditionem Parmensi persuaserat, ne aut rei militaris ignarus, aut inuidus Alexandri gloriæ foret: respondente ad ea Mansfeldio, tanto se mandata libentius executurum, quanto plus laudis ex difficiliore victoria speraret, innixus Alexandri iudicio, atque fortunæ. Prima Comiti cura fuit, castris procul à Vuactendoncha dispositis: ac viis, vnde auxiliorum accessus ad oppidum, milite præseptis; in duobus, quos aliquantum extare, tumulis obseruauit, propugnacula duo planiformia excitare, atque obsidionalibus machinis è Geldria, atque Venlona proximè deportatis, castra receptusque communire. quum nihil concessarent interea defensores, Lancetiro loci Præfecto, per crebras eruptiones turbare opera, & in castra vsque pertendere, ac specimen sui ex hostium contemptu præbere, Et verò præbebant. Nam vt assueti loco vliginoso stagnantique, certius occulta voraginum euita-

VVACTENDONCHAE obsidio

Vasquez in Comment.

Mansfeldio commissa ab Alex.

Eam vti arduam

multi dissuadebant,

Frisia

Verdugus inprimis.

Ipse tamen perstat;

& castra ponit,

piatte forme

oppetitus vali de ab obsessis.

euitabant, atque agilius se se tenaci è cœno expediebant. Sed, cadentibus quamquam multis è Mansfeldianis, propugnacula surgebant, ac supra mœnium altitudinem attollebantur: illatisque in ea, summa celeritate tormentis, (nam celeritatem vicinæ timor hiemis intendebat) impeti turres, & quati summa domorum cœpta sunt. Sed nihil æquè defensores absterrebat, ac ingentes globi ex ære fusi, excauatique, ingesto intus sulphureo puluere, aliaque inextinguibili materia conferti: qui è grandibus excussi in sublime mortarijs, scintillantibus è tenui foramine funiculis attemperatæ longitudinis, vbi in tecta, quò destinabantur, ex alto graues inciderent, pondere ea perrum dabant: simul incensi ipsi diffractique, vicina quæque contumaci aduersus aquam incendio corripiebant. Hoc pilarum genus, vnde aucta deim vidimus & granata, & ollas, & consimiles pestes, in quibus morti componendis ingenium efferauimus, excogitasse dicitur, paucis fermè diebus ante Vuactendonckæ obsidium, Venlonensis artifex, vrbis vtique suæ malo. Nam quum Venlonæ ciues Cliniensem Ducem epulis excepissent, placuit, oblectando Principi, recentis artificij periculum facere. Itaque vno ex hisce globis in altum expulso, postquàm præceps ac minax rediens fastigio domus incubuit, perfractoque lacunari interiora penetrauit, fuso ex vna in aliam domum incendio, paucas intra horas, duæ minimùm tertiæ partes vrbis, tardis præ ignis rapiditate remedijs, conflagrarunt. Scio esse qui scribat, ante hoc tempus vno alteroue mense, Bergis ad Somam simile quid, nec dissimili exitu ab Italo tentatum fuisse, qui fœderatis Ordinibus, ad quos transfugerat, pollicitus sit, fabricaturum se vasa globosque è ferro excauatos aut è lapide, qui in obsessas vrbes librati accensique, ac plura in fragmina, velut in acinos, dissultantes, quidquid sparsim contigissent, pertinaciter inflammarent. Sed hic è scintilla in materiam ab se paratam fortè incidente correptus, ac serpente igne membratim excruciatus peremptusque, an quod promiserat, præstare potuisset, incertum reliquit. Harum autem inuento Venlonensium machinarum vtens opportunè Mansfeldius, quàm inopinatam, tàm profectò ineuitabilem tectorum atque hominum inferebat oppido cladem: adeò, vt eiecti è domibus passim procumbentibus habitatores, nec tamen per vias & in aperto tuti à procella desilientium supernè globorum, aut à contactu sequentium vbique flammarum, id remedij solùm haberent, si se in loca subterranea, cryptasque, & intimos humi recessus abderent, furentemque tempestatem vtcumque subter-

Margin notes: vrbem tormentis infestat, — præsertim nouo pilarum genere. — Bombis — Earum inuentor — Thuan. lib. 89. & alij — patriæ suæ noxius. — Inuentionem est qui ad alium referat, — Reidan. lib. 8. — cum inuentoris nece. — Strages domorum ab hisce machinis — mœret oppidanos,

1588 subterfugeret. Hæc verò perniciès quoniam maximè petebat oppidanos, qui se suis spoliari sedibus, ac sensim eripi sibi patriam videbant, facilè eos commouit, coniunxitque, vt conuentum vnà Lancteirum Gubernatorem sedulò vrgerent: Considerabat, quo res loco redacta iam esset: destrui paulatim omnia: namque ex oppido quantum superesse? profectò si hostis pergeret, quid vltrà ipsi defenderent non habituros, nisi sub terras aliam sibi conderent, vt iam cœperant, Vuactendoncam. Nec falsa Gubernator audiebat. Sed, vt ei decus proprium, quàm damnum alienum potius erat, negauit admissurum se aliquid indignum se, præfecturâque suâ: *causam & ciuium, & militum communem esse: immò si ipsi parietum ac saxorum ruinam tantoperè sentirent, meminissent militem alienis commodis libertatique sanguinem ac vitam commodare. Nihil adhuc omissum, factumue à se, quod pœnitendum, aut excusandum haberet. alterum iam mensem vigilantiâ suâ, ac militum fortitudine, arceri à muris hostem. quod sequitur, anni tempore, pro se militibusque cælum, atque hiemem pugnatura. Hac Mansfeldium cura metuque subactum, non virium fiducia, aut spe victoriæ inductum propius nunc opera mœnibus admouisse, oppugnatione in posterum diem, vt fertur, indicta: nempe vt, quando properanti nostrum in auxilium hiemi nimbis ac tempestatibus armatæ cedendum videt, expertus prius omnia, extremisque pratentatis, honestius recedat. Sed vt neque hoc ipsum ei contingat ex sententia, cum delectu bellatoribus progressurum se obuiàm, effecturumque, vt ante à militum virtute, quàm à temporum necessitate fugatum se videat.* Hæc fatus, hortatusque deinde suos ad submouendum fossæ imminentem hostem; vix dum manè diluxit, quum accinctos ad prælium, quòd infaustè illi casurum erat, educit. Transierat iam iniecto ponte Mansfeldius cum exercitus parte Neram amnem, qui ante oppidum tenui fluens aqua non tenue munimentum fossæ admouet: ac directis è duplici suggestu muralibus tormentis, queis dum propugnaculum Neræ obuersum aperiretur, milites paratis iam ponticulis cratibusque fossam ingressi in oppidum penetrarent, omnia ad oppugnationem adornauerat. quum Lancteirus, propugnatorum promptissimis secum eductis, hostium partem, qui iam flumen transmiserant, ante fossæ marginem improuisus aggreditur. Sensit Mansfeldius suorum periculum: dissimulatoque magis, quàm contempto, conuersus ad eos, *En prodire*, inquit, *ex incensis latibulis suis extracta demum fera. Non hæc militaris eruptio est, sed fuga ex vrbana conflagratione malè superstitum. vltimus hic est morientium conatus, ac breues minæ,*

ad suadendam Gubernatori deditionem.

qui eos ad constantiam hortatur:

& cum delectis præsidiariis erumpit

in Mansfeldianos aggressionem adornantes.

confirmat eos Mansfeldius.

non pluris vtique faciende, quàm anguium, quum secto corpore posteremùm caudâ frocunt. Simul hæc dicebat, simul alios trans amnem festinare gradum imperabat. Pugnabaturque ab vtraque parte quàm acerrimè. Et principio quidem apud Mansfeldianos, non expectata eruptione, plus cædis erat, sed damni tamen minus, superante numero: deinde verò vbi Lancetrus è pugna, quam inter primos strenuè ciebat, sauciatus excessit, vertere demum terga præsidiarij, fortissimis suorum amissis, coacti sunt. Hæc porrò clades, ac desperatio Anglici auxilij, quod è Gertrudisberga Norritius adducere conabatur, milites adegit, & oppidanos in sententia firmauit, vt missis ad Mansfeldium oratoribus, de loci deditione transigerent. Et quamuis præsidiarij primò conditiones abnuerent, (nam Bonnensibus immisti durius tractabantur) cessere tamen, præsertim deditionem vrgentibus oppidanis: & sine armis ac signis, permissis tantummodò sarcinis cuique suis, sub exitum Decembris emissi sunt. Mansfeldius autem lætus captâ nunc armis à se Vuactendoncâ, quam antea dolo frustrà tentauerat, & quam propè insuperabilem multi canebant, postquàm præsidij parte è Grauia educta locum muniit, Bruxellas ad Alexandrum reuersus est. qui super ea victoria Regi scribens, Comitem eidem impensè commendat, dilaudatque, quòd homo id ætatis in perdifficili adeò expeditione ad exitum feliciter adducenda, labores omnino nullos vel cum vitæ discrimine subterfugerit. Quæ epistolæ verba satis ostendunt, non à Carolo Mansfeldio, quod multi scribunt, sed ab Ernesto patre captam fuisse Vuactendoncam.

Hæc dum obsideretur, magno præsidiariorum tumultu agitabatur Sangertrudisberga, oppidum ad Meruam fluuium, seu potius mare, situm: piscatu opulentum, & hostium iniurijs naturâ in primis, ac manu subtractum adeò, vt à multis inter arces Belgarum inexpugnabiles adnumeretur. inde lis vetus inter Batauos ac Brabantinos, prouinciæ quemque suæ Gertrudisbergam asserentes: ac soliti olim, illos quidem ad possessionem retinendam, hos vero ad recuperandam, sacramento adigere Principes suos. Accesserant noua vrbi munimenta ab Orangio Principe, qui hanc sibi veluti clauem aperiundæ Brabantiæ seposuerat. Erat loci præsidium sub Ioanne Vingefeldio nobili Anglo, mille ac quingentorum peditum, equitumque trecentorum, ex quibus non pauciores septingentis numerabantur Angli: qui ob postremas inter Leicestrium Ordinesque dissensiones, ac distractas propterea Fœderatorum prouincias, etiam

Marginal notes (left): Pugnatur; dubiè primùm, pòst, cæso Gubernatore, fugantur, & deditio succedit. Alexander cum victoriæ nuncio, Mansfeldium Regi commendat. GERTRVDISBERGAE deditio. Lis de eius dominio, Munitio; Angli præsidiarij Com. Mauritio infensi,

Marginal notes (right): 1588 Alphons. Vasquez. in comment. 30. Decembris Diuæ Gertrudis mons Guicciardinus in descript. Belgij

1588 etiam post qualemcumque reconciliationem, inuisi suspectique Hollandis habebantur, præcipuè Comiti Mauritio, qui vt Gertrudisbergæ Dominus, atque adeò vrbi suæ timens, statuerat postquam sibi in locum patris adscito belli summa tradita erat, illo Anglorum præsidio Gertrudisbergam, & se, tali denique metu liberare. Gubernabat vicinam huic oppido Bredam vetus Centurio, Spinulæque legionis Instructor Odoardus Lanceaecchia: quem inter, & Anglorum militum nonnullos familiaritas intercedebat. Hic quoniam Mauritij consilium penetrauerat, vtendum sibi occasione putauit ad Anglos non satis ex se pacatos, ab Ordinibus abstrahendos, ac partibus conciliandos. detectoque illis, quid Mauritius moliretur, facilè renouauit veterem in Ordines iram. Igitur Angli missis, qui debita dudum stipendia ab Ordinibus minaciter efflagitarent, testati sunt, si diutius æra differrentur, se sibi ex submisso mulctatoque oppido abundè soluturos. oppidanos interea diuexare, portoria interuertere, præternauigantes vi sistere, prædas abducere, cuncta hostium ritu agere. Mauritius, dissimulata offensione, complacare militum animos per Norritium, perque alios primarum partium apud Anglos, & egressuris quina offerri stipendia ex denis, quæ debebantur, primùm instituit. Sed quum illi ne vnciam quidem ex vniuersa summa remissuros se, neque ex vrbe veluti eiectos, pedem elaturos superbè responderent; omissa dissimulatione, armis domare contumaciam, Ordinum decreto, iubetur: comparatoque raptim exercitu quatuor circiter millium armatorum, (plures postea conuenere) partim nauibus è Dortrecto, partim campestri apparatu ad Dongam flumen, obsidione oppidum cingit. sua videlicet oppugnaturus impendio multo, quæ longè minore sumptu solutis stipendijs recepisset. Intendebat ad hæc Alexander, & vt cœpta Gertrudensium militum firmaret, opportunum habuit, compositis ad eos litteris, præsens aduersus Hollandorum conatus auxilium polliceri. Sed nuncijs litterisque nulli aditus ad obsessos patebant, quippè non solùm factitias vias inter humiles sessilesque campos, ad siccum iter, aggerum more, attolli solitas, munitionibus occupauerant: sed etiam à mari continua nauium corona, & à terra castrensi ambitu ita cuncta obsepserant, accessus vt omnes & commercia Gertrudensibus interclusa viderentur. Sed inuenere illi exitum, necessitate monstrante. Nam quum angustius quotidiè premerentur, eoque collatis anxiè capitibus sententijsque, opus sibi Parmensis ope conficerent; tres obtulere se milites perferendis Bredam litte-

Gisbo Spin. Odoard. ex Alexandria. — ac sollicitati à Bredæ Gubernatore, — hostilem animum erga Fœderatos ostendunt — Mauritius post mollia remedia, — *Mauritius* — arma parat. — & vrbem Anglorumque obsidet, — Alexander opem illis pollicetur, — *Dicchi* — obsessi à Mauritio, Bredam ad Gubernatorem mittunt,

litteris ad Præfectum Lanceauecchiam, delectaque nocte inter 1588
imbrium ac tonitruum fragores fallendis auribus oculisque percommodâ, demissi è mœnibus, natantesque, nec nisi serò, postquàm extra ictum erant, intellecti, Bredam incolumes peruenere. Ibi aduentus sui signo, vti inter eos conuenerat, facibus dato è Bredana turri, acceptoque consimili ex obsessa ciuitate responso, illico à Lanceauecchia ad Parmensem Ducem Bruxellas immissi sunt. Quò profecti, quid commilitonibus suis decretum esset, Farnesio exposuere. *Multa sibi stipendia ab Hollandis deberi: eorum loco verba primùm reddita, deinde minas & probra ingesta, postremò arma & obsidium illata: sed non terrorem propterea iniectum: neque se ea de causa quasi supplices ad hispana arma, quæ hactenus non instrenuè impugnauerint, confugisse. satis sibi animorum, satis virium esse, quibus minas & conatus obsidentium frustrentur. Sed quoniam experti iam sint, nunquam satis cautum iri inter suspectos ac suspectantes, idcirco omisso insida reconciliationis consilio, tutiora cogitasse, ac decreuisse, se vrbemque in eius manus committere, quem nemo adhuc hostium fuerit, qui vt armatus non timuerit, ita victus non amauerit. Neque de se queri Hollandos meritò posse, quòd commissam sibi vrbem Hispano permiserint, quando ipsi dum eam Hispano rapuere, alijs idem ab exemplo facere commonstrarunt.* Ad ea Alexander postquàm accipere se respondit, quam Regis vrbem Regi restituerent, ad obsidionem paucos adhuc dies eâdem, qua cœperant, constantiâ sustinendam animauit, pollicitus accessurum quamprimùm se, reiectoque ante muros hoste, nauatam ab obsessis militibus, operam non infra eorum opinionem ac vota remuneraturum. Ita dimissis nuncijs, protinus euocatam è vicinis locis præsidiorum partem, eisque adiunctas Bobadilliam Arembergiamque legiones, Bredam, ductore ipso Arembergio præmisit. Simul, quoniam à Valentino Mottæ Domino, noua oblata occasione, ad Ostendam retentandam vrgebatur; signa aliquot peditum ex Sancij Leuæ, ac Ferrantis Gonzagæ legionibus, cum turmis equitum Nicolai Cæsij, ad eam expeditionem Mottæo permisit, non tam quòd ei successuram ex sententia speraret, vti non successit, quàm vt hostium copias disparaet, ne nouis auxilijs in Gertrudensem obsidionem validius conuenirent. Namque de obsessorum fide constantiaque sollicitus, ac veritus ne fortè illi, vbi se liberos obsidione viderent, mutato repentè consilio, aut vrbem in Angliæ Reginæ nomen assererent, aut Hollandis reconciliati obsequium resumerent; decreuerat quibus armis opem Gertrudensibus ferebat, iisdem si fallerent, vi ad deditionem eos adigere, vrbemque ex eorum mani-

Inde Bruxellas contendunt,

Alexandro deditionem vrbis offerunt.

Alexander ad eos obsidione liberandos,

copias legit.

& alias copias Ostendam immittit,

ad auertendos alios Fœderatos.

Angli

1589 manibus extorquere. idcircò & hostium vires aliò distrahi cupiebat, & suas, quibus ipse præsens interesset, augeri voluit.

AT VERO Mauritius, audito præmissas à Parmensi Duce copias Bredam aduentare, oppugnationem sollicitè festinauit, euerberatisque continenti tormentorum impetu mœnibus, curante à mari Petro Vanderdosto, rei maritimæ per Hollandiam præfecti legato, & à terra Villersio castrorum præfecto, in ipso propemodum conatu aggrediendi, aggressionem intersistere coactus est, adeò oppugnantium multi crebra ineuitabilique pilarum tempestate è mœnibus sternebantur, interfecto præsertim Villersio, cum aliquot belli Ducibus, grauiterque saucio, præter complures alios, Vanderdosto. Itaque omissa in præsens oppugnatione, communire castrensem aggerem aduersus externa subsidia perseuerauit, consilium inde inuadendi hostem opportunius feliciusque capturus. Sed hoc ipsum consilium fama aduentantis Alexandri interturbauit. Etenim is, vt præmissam Gertrudensibus opem præsentiâ vrgeret suâ, quamquàm ægro iampridem corpore, assumptis aliquot turmis, cum Pastranæ Duce, Petro Caetano, Caroloque Mansfeldio, Bruxellis continuò Liram abijt; atque altero die Bredam aduectus, iussit multo igne è turri elato, & crebro festoque sonitu tormentorum, aduentum suum obsessis Gertrudensibus significari. inde exploratis obsidentium consilijs, & castrorum situ operibusque, postridie hostem in ipsis munitionibus aggredi constituit. Sed Mauritius ab insolito obsessorum gaudio, atque ab exploratoribus certior factus, congredi cum Parmensi Duce non sustinuit, impar ipse militum numero, ac veritus, ne eodem tempore eruptione Gertrudensium, & regiorum aggressione, medius interciperetur. Quamobrem signis sub primam noctis vigiliam silentio motis, Ramsdoncam proximum pagum petijt, ac postero die milite nauibus imposito, Dordrectum se recepit, nouis è vicina vrbe promissis, atque ostentata classe animos Gertrudensium stimulaturus. Securiora cum ijsdem è Breda Parmensis agitabat, misso ad illos Odoardo Lanceauecchia, vt pulsis iam hostibus, promissorum memores quamprimùm ad se certos homines, qui de deditione transigerent, Bredam allegarent. Allegati, post conscriptas vtrinque conditiones, quarum præcipua fuit, vt denùm mensium stipendia militibus soluerentur, redire Gertrudisbergam iussi sunt, efficereque, vt à Præfectis militum, atque à Magistratu firmarentur pacta conuentaque.

VERVM reuersi ad suos legati cum Odoardo, & Ferdinando

Margin notes: *Vicead-miralius* (beside "præfecti legato"); *Alexand.* (beside "consilium fama"); Mauritius oppidum aggreditur, infeliciter; & audito aduentare Alexandrû, recedit. Angli legatos ad Alexandrum mittunt. scribuntur deditionis capita. Sed Anglorum multi mutato consilio,

Salina, supremo iudicialium causarum per exercitum Quæsitore, aliam profectò ciuitatis faciem repererunt. Nam & crebris fœderatorum Ordinum legationibus, & priuatis Anglorum procerum litteris, & super hæc prælargis à Mauritio promissis allecti iam militum multi non palàm modò nutabant ipsi, sed etiam socios ad vetus sacramentum in Ordinum Mauritijque nomina repetendum certatim vrgebant. Contrà alij, & equites maximè, infidam cum Hollando reconciliationem affirmabant; & iniurias redituras metuebant: præterea datam Bredæ Præfecto dexteram, iram victoris Alexandri, ac vindicem eius exercitum memorabant. Ac primò quidem, quasi in senatu, sententijs dissidebant: mox iurgijs incalescentes, perfidiamque alteri alteris obiectantes, neutra pars falsò, arma rapere, in partes furiosè discedere, & gliscente hinc atque inde conglobantium se numero, gemina iam acies videri, ac prælium expectari. Et prælium sequebatur, sed accurrentes Odoardus & Salinas, ille pro veteri amicitia orando obiurgandoque, hic pro ea quam haberet rei componendæ potestate, abundè suprà quàm conuentum erat, offerendo: vterque minas vltionemque à deluso Parmensi Duce intentando, furentium denique impetum continuerunt: partemque, vnde tumultus occœperat, timore haud vano tardarunt. Iuuit opportunè vox, incertum vnde emissa, ac statim credita, Adesse Alexandrum ad portas, promissam liberatamque vrbem amico vel populabundo agmine, prout ipsi Gertrudenses eligerent, intraturum. Sedatis ergo seu metu, seu quæstus auiditate discordantium animis: addito ad conditiones, vt quina stipendia donatiui loco militibus impertirentur, præter dena iam conuenta: ac præterea, ne Hispani, neue Itali (quod ciuitas magnoperè metuebat) ad præsidium loco imponerentur; acta Bredam missa sunt ad Alexandrum; qui firmatis iam omnibus, inde abiens cum Carolo Mansfeldio, cum quingentis Vuallonibus, & cum parte legionis italicæ Camilli Capisucchi, præter aliquot turmas Georgij Bastæ, Gertrudisbergam accessit, obuio cum clauibus Magistratu. tum egredientibus præsidiarijs accepto ære, intrauit ipse post præmissos Vuallones, Italis ante portas custodiæ relictis, equitibusque mœnia obequitare iussis.

1589

ad Mauritium inclinant.

alij perstant,

Lancea-uecchia

consultantur,

atque arma expediunt,

sedantur:

& Alexander egredientibus Anglis, vrbem ingreditur.

10 April.

PARVA interim res, quidquid ad eum diem actum fuerat, penè perdidit. Id ego, vti ipse Parmensis Ioanni Idiaquesio in Hispaniam fusè perscripsit, paucis contraham. Remanserant in vrbe ex Anglis pedites circiter quadringenti, ac turmæ equitum duæ, vehicula opperientes, quibus impositâ supelle-

TVRBAE repente natæ,

1. Maij 1589

1589 ctili Bredam peterent, ibi Regis in militiam, vti postulauerant, adscribendi. Hos Alexander dum componeret, Odoardo, quem Præfectum loci designauerat, imperauit, ne vrbem ingredi quemquam sineret Italorum aut Hispanorum, nisi ex aulæ belluæ Proceribus vno, alteroue, ad summum quàm paucissimis: ne fortè plurium conspectus externorum, ciues offenderet, quasi conditiones violarentur. Nec post multo Pastranæ Dux, visendæ vrbis cupidus, cum aliquot Hispanorum comitatu ad portam accedit. Opponit se illi Centurio foris excubantium Italorum. sed agnitum, nihil moratus intromittit. Verùm comites secum trahere paranti restitit illicò, qui cum globo militum illuc venerat Odoardus, negans patere illis aditum in vrbem: ita sibi à Parmensi, ne quemquam admitteret, seuerè mandatum. Tum is torue hominem intuens, Quasi verò, inquit, in hisce mandatis non excipiantur mei similes. Nec ideò absistebat alter, affirmans, sibi quidem imperia maiorum exequenda, non interpretanda: innuensque militibus, vt ostium occluderent, abibat. Hic verò Dux offensæ impatiens, impulsis vi foribus, comitem vnum, & alterum, & reliquos manu prehensos secum attrahit: mox Odoardum assecutus non procul à foro, stricto gladio, in hominem vadit. Ille, vetus miles, defensione contentus, facilè repellebat Dynastæ hispani furibundos magis ictus, quàm timendos. Quum inferentibus se pugnæ hinc comitibus Ducis, inde Odoardi militibus, simul Anglorum accursu manipulatim à foro, innumeri extemplò fulsere gladij, ignari, quem peterent, aut cui accurrerent. Donec tumultu audito, compertàque causâ, prouolans illuc cum Mansfeldio Alexander, nimiam armorum confidentiam increpuit, inhibuitque: retraxit in forum Anglos, Vuallones in mœnia, vnde iam festinabant, protinus remisit. Tum apud se reputans, quàm propè factum sit, vt inter eas turbas, in eaque armatorum licentia, vir sanè primarius, atque inter hispaniæ Magnates Regi apprimè carus, à gregario quopiam milite concideretur? quanto cum Regis mœrore, & querimonia? atque adeò quanto apud eumdem cum gratiæ famæque periculo? Nec minus animo versabat horrebatque discrimen vrbis ac sui, si per eam intestinæ discordiæ opportunitatem, vicina Mauritij classis in conspectum se dedisset, pronis ad accipiendum veterem dominum Gertrudensibus hæreticis fermè omnibus, eoque catholicorum regimen auersantibus. & præterea si, qui emissi, (nec procul aberant) præsidiarij, ad noui tumultus famam statim reduces, consilia ac vires cum Anglorum agmi-

Gertrudiberg.

Pastrana

Odoardus

Pastrana.

Externos arceri vrbis aditu iubet Alexander;

Pastranæ Duci comites suos introducturo

resistit Gubernator.

Ille vi suos intromittit:

& Gubernatorem aggreditur,

multis hinc atque hinc arma stringentibus.

Dirimit pugnam Alexander.

& considerato periculo tam Pastranæ Ducis,

quam vrbis,

& suo,

agmine adhuc in vrbe subsistentium consociassent, (id quod de hisce hominibus venalem fidem huc illucque flectentibus dubitari pôtuit) quo se modo infida in vrbe conclusum cum paucis Vuallonibus atque Italorum cohortibus defendisset? Proinde in eos commotus, quorum videlicet, hinc indeflexa seueritate, inde intempestiuè vsurpata nobilitatis prærogatiua, in ea pericula publicam rem priuatamque tam propè coniectam vidisset; statuit id non absque publica aliqua significatione præterire. præsertim quòd pertinere ad exemplum intelligeret, si aggregandæ Anglorum cohortes edocerentur, nullum vtique laxamentum disciplinæ, quæ læsa nonnihil ab Hispani Ducis licentia videri poterat, catholico in exercitu impunè permitti. Placuitque, quo mollius ageretur, Mansfeldium & Caetanum Parmensis nomine significare Pastranæ Duci, vt se Bredam conferret, ibique subsisteret tantisper domi, dum illuc ipse, compositis Gertrudisbergæ rebus, adueniret. Et Odoardo, vt Bredam reuersus certo se loco contineret, imperauit. Quò postquàm venit Alexander, admisit qua solebat antea comitate Pastranæ Ducem, audiuitque haud grauatè facta excusantem, affirmantemque: Nihil se per contemptum, aut per contumaciam attentasse; sed hominis inurbanitate coactum fuisse, vt vltra morem modestiæ suæ progrederetur. Ad quæ Farnesius tantùm addidit, Odoardum, militem quàm aulicum meliorem esse: id tamen ei non magnoperè vitio tribuendum: immò belli Ducibus curandum, ne per isthæc molliota mandatorum interpretamenta, vis obedientiæ militaris eneruetur. Tum iusso Odoardo Ducem submissè adire: exceptoque ab eo perhumaniter, composita res est. Sed ante hæc, componendo Gertrudisbergæ statui operam adiecerat. creauit è numero catholicorum, quos paucissimos repererat, magistratus: aduocauit ad res sacras ordinandas Antistitem Buscoducensem: addidit vrbis præsidio septem præterea cohortes Vuallonum, sub vetere centurione Monceauo: ciuitatem Odoardo Lanceaueccchiæ commisit, qui & huius & Bredæ præfecturas, dum aliud statueret, administraret: denique Mansfeldio imperauit, contra Heusdam, castellum excitaret, quod simul præsidio foret Gertrudisbergæ, simul excursiones ab Heusda in Buscoduci confinia cohiberet. ipse autem ductis secum duabus Anglorum turmis regiæ militiæ adscriptis, (nam pedites ex eâdem natione ad Stanlæum Chiliarchum miscendos eius legionarijs immiserat, opportuna semper eorum, qui ab hostium castris transeunt, distractione) Bruxellas reuersus est, Regi gratulatus aper-

Margin notes: 1589 — & detrimento disciplinæ militaris, — Pastranam Bredæ attinet, — Alexand — eoque humaniter audito: — iussoque Gubernatore Pastranam submisse adire, rem plane componit — composito prius Gertrudisbergæ statu ciuili sacroque. — Bolduc — Tum gratulatus Regi ex hac victoria apertam in Hollandiam viam,

1589 apertas iam in Hollandiam fores, vnde liberior ingressus in hostium abdita, Deo duce, sperari queat. Sed non hæc ideò victoria imminuit Alexandro morbum, quo pridem ex aqua intercute laborare cœperat. Accesserat & febris in reditu contracta, quum Diliam traijciens, subsidente ponticulo, cum equo prolapsus, & aquis coopertus, deponere madidas vestes Bruxellas vsque contempsit. Itaque medicorum consilio ad Spadanas aquas apud Tungros profecturus, militiæ per Brabantiam hibernanti Carolum Comitem Mansfeldium præfecit: & ne per absentiam suam interea cessaretur, iubet illum Heusdam, & vicinas arces, assumptis ad ea quibus opus sit, copijs attentare. Sed rarò absente Duce, mansit in castris è nationum præsertim varietate constantibus idem tenor disciplinæ. Non est exercitus ex eo genere machinarum, quas multiplici rotarum serie mobiles si mane temperaueris, nullo per reliquum diem moderante, ipsæ se ordinatè circumagunt, æqua horarum partitione, ac pulsu. Solarium est, quod, nisi sol adsit, ac perpetuò præsens vmbras dirigat, nulli est vsui. Et sanè sensit Imperatoris absentiam exercitus eius.

æger Bruxellas redit.

Inde ad Spadanas aquas iturus

partem exercitus Mansfeldio committit.

Horologium

MANSFELDIVS obsidere Heusdam eminus aggressus, captis Herpta, & Hæmertio Heusdæ proximis, parabat obsidionem contrahere, aditumque externis auxilijs intercludere: quum spe allectus à Bommeliensi ciue Bommeliam potiundi, dum partem militum eò transfert, vtrique intentus, neutram obtinuit: proditione hic detecta punitaque, illic extenuata obsidione, atque adeò commeatu ab hostibus in vrbem facilè comportato. Iacturam tamen vtcumque postea reparauit. Nam conuento apud Spadanos fontes Alexandro, eiusque imperio, auctus Sancij Leuæ, & Ioannis Manriqui, & Francisci Bobadillæ Legionibus: (quarum mediam Didacus Auila Calderonus, postremam Emmanuel Vega Capuacca, Centuriones primarij, Tribunis absentibus, moderabantur) Bommelianam insulam intrauit: & Brachela, & Rossemio in potestatem redactis, castra posuit ad Hedelam arcem prope Mosæ ripam contra Crepicordium, situ magis opereque, quàm præsidiarijs fermè quingentis, ac præfecto Sidemburgio munitam. Huius ad fossam promoto Mansfeldius aggere, petitaque incassùm deditione, tormentis furere ab aurora ad occidentem vsque diem perseuerauit: concussaque, mox & alicubi disiecta iam arce, Sidemburgius, ac milites non expectandam aggressionem decreuere, misso propterea in muros ad petendum colloquium tympanista, quo per contemptum pilâ traiecto non

Mansfeldius arces aliquot capit.

Bommel. Heus.

Menso. Iunio

& nouis auctus copijs

Bommelianam insulam intrat.

Hedel

HEDELAM obsidet,

oppugnat:

1589

satis militariter ab hispano iaculatore: nec ideò cessantes pileis super hastas impositis, magnisque clamoribus deditionem offerre; accepti sunt arbitrio victoris: ac dedita arce, relictisque armis ac vexillis, eodem die dimissi sunt.

colloquium non admittit.

in deditionem arbitrio suo accipit.

Accidit que inter hæc aliquid, per quàm indignum, decorique hispanæ militiæ insuetum. Ex hispanis legionarijs, qui dum Hedela quateretur, certis stationibus continebantur, postquàm viderunt arcem dedi, complures tanquam soluti ea curâ, stationes ac signa deserere, ac vicina in loca respicere cœperunt, spe alicuius prædæ, ac, per absentiam Imperatoris, minore à Tribunis metu. Id vero Mansfeldius ægrè ferens, præsertim egredientibus tunc ab Hedela præsidiarijs, ac disciplinam regij exercitus famâ exindo minorem æstimaturis; iubet, quando à Centurionibus reuocare militem conantibus parùm proficiebatur, in remotiore castrorum parte tympana tubasque repentè occanere, subitaque ad arma conclamari; quasi adesset hostis, qui noua in arcem auxilia inueheret, aut in aliquot è sparsis ac palantibus improuisus incurreret. Creditum id militibus, quoniam in aduersa Vahalis ripa hostem paulo ante conspexerant. Sed idem armorum signum, quod Hispanos extemplo reuocauit conglobauitque, præsidiarios Hedela abeuntes ceu veritos, ne in se illud classicum cecinissent, suamque in necem redirent Hispani, in fugam huc atque illuc ignaros trepidosque distraxit. At ea ipsa fuga quasi manifestos retentatæ aggressionis argueret, in ipsorum perniciem Hispanos incitauit. Et accendit cupidinem vltionis ipse aspectus insulæ, in qua eædem legiones ante quatuor annos aquis obsessæ, enectæque frigore; hostibus ludibrio, & tantùm non prædæ fuerant. directis itaque sclopis, aut strictis gladijs inermes atque innoxios inuadunt, tantâ vtique inclementiâ, & aduersus imperantes contumaciâ, vt imbuti miserorum sanguine, nisi trucidatis propemodùm omnibus (nam è quingentis vix triginta superfuisse ipsi tradunt hispani scriptores) sisti ab insana illa cæde nequiuerint. At vbi resedit inconsultus furor, quamquam turbidos & adhuc minaces, subijt vltro facti pudor, & aperta erga Mansfeldij commentum indignatio. Grauius tamen super eo facinore Comes ipse Mansfeldius, ac Tribunus Leua, cuius à legionarijs ea cædes cœperat, discordarunt, in verba prouecti tanto ex vna parte irreuerentius, quanto ex altera imperiosius. Profuit tamen præsentia Antonij Leuæ Asculani Principis, & Roderici de Sylua Pastranæ Ducis, qui in belgio Regis exercitu inter honorarios hastatos, auspicari sub Parmensi Duce militiam, non vtique duxerant infra digna-

Militum Hedela abeuntiũ cædes,

Hispanos ad prædam sparsos

astu reuocat Mansfeldius,

Sed mutuo errore,

& loci aspectu incitantur hispani ad perniciem militum abeuntium.

sequitur cædes:

Carol. Coloma lib. 2. Alphonsus Vasquez in comment. & alij

& contentio inter Mansfeldium & Leuam,

Leua Mansfeld.

1589 dignationem Magnatum hispanorum. Horum authoritate contentio palàm desijt, offensio mansit in occulto. Sed hic vtcumque latens & indigestus humor torsit adeò corpus hoc regij exercitus, vt paulo pòst summum in discrimen adduxerit. Nimirum non magis (ex effatis medicorum) in semicurato purgationibus corpore letales plerumque morbos pariunt humorum reliquiæ; quàm dissensiones in speciem cohibitæ, sed magna adhuc ex parte in præcordijs belli Ducum pertinaciter abditæ, exercitum omnem non modò ad præclara quælibet audenda segnem inualidumque reddunt, sed interdum etiam ijs obnoxium cladibus exponunt, quas voto potius quàm gladio intulisset hostis. Offensionem Leuæ facilè excepere milites sui, amore in Tribunum, ac veteri odio in Mansfeldium, velut hispanis, vt ipsi aiebant, infensum, & insitâ Mansfeldiæ familiæ superbiâ durius imperantem. Decreuerat hic in extrema ad Occidentem insula Bommeliana munitionem excitare, quam hostium castello obijceret, & inibi transmisso Vahali aditum in Hollandiam patefaceret: vti monstratum sibi, iniunctumque fuerat è Parmensi Duce, in hostium latibula vndecunque vias excogitante. Et res haud caritura successu videbatur, nisi importuna Hispanorum seditio intercessisset. Etenim postquàm innotuit, in ea adhuc insula, ex Mansfeldij designatione persistendum, ac pòst in aliam inde insulam transnatandum, turbari Leuianis in castris cœptum est. Ac primùm quum è conspectu Præfectorum aberant, clàm multi conuenire, ac secreta colloquia miscere: tum, vbi mens eadem omnibus apparebat, palàm, per stationes, perque contubernia, Comitis designationem, & funestæ memoriæ locum auersari. *Quid enim*, aiebant, *an exciderat animo* (& erant permulti, qui commeminerant) *quanto in discrimine paucis antè annis Hispanorum arma, decus, vita, atque adeò Regis ac Religionis causa, eàdem in insula, hostibus circà insultantibus versata sint. At eosdem nunc hostes per Vahalis ac Mosæ ripas pugnæ intentos ab se aspici: & eamdem obsidionem, inundantibus, appetente iam hieme, fluminibus timeri posse. An expectandum, vt iterum intra hæc septa temere conclusis, iterum ab imbrium auctu, à fame, à gelu extrema passuris, nouo cælum miraculo opem ferat? Fuerit Mansfeldij temeritatis, in has semel paludes hispani robur exercitus ad hibernandum proiecisse. nunc autem stoliditatis nostræ futurum, si eidem militiam hanc eluuionibus rursum obruere destinanti pareatur.* Sic illi conceptas animo turbas loci aspectu, & periculorum prouisu incendebant. Sed egestas magna, & pecuniæ spes abundè supplendæ, præter vetus odium

componitur contentio.

non offensio.

Mansfeld.

Mansfeldio munitionem excitaturo

obsistunt Leuiani

Mansfeld.

In seditionem acti.

Veræ huius seditionis causæ.

in Mansfeldium, tumultuandi causæ militibus erant: præsens 1589
timor ab insula, occasionem admouebat, addita ob Alexandri
absentiam, audendi libertate. Etenim anni superioris hieme,

Hibernantes hispani,

hispanæ legiones, quæ Liræ, quæque Mechliniæ hibernabant,
otij aliquid à bello nactæ, præliares curas (more gentis armis
assuetæ) in ludrica certamina commutauerant mox lasciuientes,
omissis durioribus militiæ meditamentis, ad voluptaria

ob ludrica spectacula,

conuersi, amatorijs ornati symbolis, nunc Maurorum, nunc
Turcarum, nunc Indorum habitu, sub oculis nobilium feminarum
huiusmodi spectaculis gestientium apparuerant. Inde
gliscente inter cohortes æmulatione pomparum, multi à mercatoribus
interpositu fidei, nam pecunia defecerat, varias vestimentorum
formas, equorumque phaleras coementes; com-

& immodicos sumptus,

plures ipsa, quæ debebantur, stipendia negotiatoribus oppignorantes;
aut à ditioribus Præfectis mutuam pecuniam su-

ad pauperiem & æs alienum redacti,

mentes; breui in magno spectantium gaudio, ipsi ære alieno
graues eò deuenerant, vt amissa cum re etiam fide apud castrenses
annonarios tabernariosque, nihil accepturos se ab eis, Viuendieri
nisi præsentibus nummis, exinde sperarent. Hac porrò sollicitu-

remedium à stipendijs & prædis meditantur.

dine anxij circumspectare animo cœperant, qua ratione aut
debita sibi plurium annorum stipendia semel extorquerent
omnia, aut opulentum in oppidum irrumpentes, (vt ab eadem
natione factum esse, capto olim Alosto, recordabantur eorum
aliqui) stipendia sibi prælargè persoluerent. Ergo an destinata
exequerentur in præsentia, oblata vti dicebam occasione, agitare
ferociter instituere Leuæ legionarij. Nam Bobadillianos &
Manriquianos, quamuis par propè causa horum esset, Subtribuni
Emmanuel Vega Capiuacca, & Didacus Auila Calderonus
turbidis Leuianorum consilijs subductos, obsequij constantes
habuere: siue amore ac reuerentia erga Parmensem Du-

inde Leuia legio tumultuari.

cem, siue æmulatione ac simultate inter ipsos ac Leuam, quasi
gratiam sibi ac legionibus suis apud Ducem ac Regem;
comparatione seditiosorum cumulaturi. At Leuiani, quos
non solùm peculiare in Mansfeldium incendebat odium, sed
& veteris prærogatiua legionis extollebat, & magna vtique nomina
Asculani Principis, & Pastranæ Ducis in eadem legione
militantium, securos, (vtcumque res caderet) animabant;
quamprimùm peragere, quæ designauerant, properarunt. Vi-

clam inchoant per hæc principia:

sæque contubernijs affixæ, aut collectæ ex humo schedulæ, in
quarum alijs, *Regi vita, & crux malè rem gerentibus*, acclamabatur.
legebatur in alijs epistolæ in morem, *Parmensi Duci militis
sui. In exercitu tuo scito esse, qui perniciosis Comitem consilijs* Mansfeld.
pro-

1589 *prodant*. Reperta & vna tribus cum verbis, *Totum, idque in auro*. Quæ, vti seditionis classicum, dum Leua Tribunus, eiusque Instructor Escouarius detestati, deprehendendis authoribus intendunt, conspirati non vltrà distulere. Erat vetus hæc legio vnius ac triginta centuriarum. harum octo alibi in præsidijs agebant, tres ac viginti hic militabant. Ex his centuriæ octodecim, nam quinque immotæ tunc quidem stetere; sub primam noctis vigiliam, è contubernijs quasi signo dato raptim exsiliunt, contemptisque Præfectorum plerisque, (aliqui conniuebant) apud sedem armorum conueniunt, signa ac centurias miscent, magnoque tympanorum ac vocum strepitu ad arma conclamant. Primus Didacus Auila, atque Instructor Ortizius hostem rati, legionem suam, quæ non procul aberat, protinus educunt, ordinantque. Accurrit & Comes Mansfeldius cum Vuallonum manipulo: mox quoque Vega, qui longiùs inde Bobadillianos continebat, cum parte suorum festinauit. At postquàm nulli apparebant hostes, præter Leuianos, qui occupato infestis armis militari foro, dissonisque vocibus nunc Malum regimen, peioresque consultores deuouebant; nunc Aurum & discessum ex insula efflagitabant, Comes hactenus prodire ausus, inter Manriquianos, quos ei promptus animi Auila circumdederat, quò hæc turbamenta spectarent, opperiebatur. Obsederat vetus hæc legio forum: callem qui è foro in Hedelensem arcem, Mansfeldij sedem, rectà ferebat, obtinebant Manriquiani: quorum agmini addiderant se, Escouario ductore, centuriæ quinque è Leuianis: infrà composito pariter agmine Bobadilliani constabant. Belli facies erat, & ad pugnam dispositæ hostium acies videbantur. Nec sanè mitiorem hostili specie aggressionem Leuiani præferebant, Tribuno ipso, qui placandis suis insistebat, truci clamore ab se rejecto; Patribus Societatis, qui apud eos sacra procurabant, & reliquis à Mansfeldio vltrò citròque commeantibus, non modò surda obstinatione repulsis, sed etiam missis ex sua legione audacioribus, qui & dissociatas centurias ad se reducerent, & ex alijs legionibus in partem conspirationis, quos possent, attraherent. Et verò è dissociatis plurimi transfugium parabant, nisi Centuriones sui, & fideliores quique milìtum, nudatis gladijs, additis Manriquianorum minis, fugam vtcumque repressissent. Transiere tamen ex eis non pauci, & ex alijs legionibus nonnulli: quibus aucti Leuiani, intumescente motu, ac renouatis repentè succlamationibus, subitoque tympanorum pulsu, & multa scloporum, sed innoxia explosione, in Manriquianos ferun-

Sergente mag.

30. Aug.

Subtribunus

Armorum platea

Leua

mox palam

tympanorum ac vocum strepitu.

Accurrunt aliæ legiones: & Mansfeldius.

sed hic non satis a vi securus recedit.

Repellitur Leua Tribunus,

& alij tumultum compositurі.

crescit seditio,

feruntur: incertum, (nullo enim duce, nec satis firmis consi- lijs agitabantur) an vt Mansfeldium peterent, constringerentque: an vt reliquos ex suis centurijs ad se inde pertraherent, aliosque, quos vtraque in legione esse complures cœpta non aspernentes opinabantur, sibi adiungerent, miscerentque: idque si obtinerent, tum sublatis signis insulâ excederent, aliumque pro Mansfeldio Ducem, dum Parmensis admoneretur, eligerent. Verùm vbi densatis in fronte militibus, prætentis cum hastis expectari se à Manriqui legione, atque à tergo instare Bobadillianos infestis signis animaduertunt; sistunt immoti gradum, quanto à spe decepti magis, tanto minus inferre vim ausi. non cessantibus interea hinc Tribuno Leua, ipsoque Asculano Principe, mox & Pastranæ quoque Duce: inde præcipuis aliarum legionum Præfectis, quibusque aut gratia apud commilites, aut honesti cura inerat, adire conspiratos, inferere se in ferociorum manipulos, illis hispanæ militiæ dedecus, illis spretum in Mansfeldio Alexandri Ducis imperium, inque Alexandro spretam auunculi Regis Maiestatem ante oculos ponere: ad eamque notam, quam suo nomini inustum irent, obsequio præcauendam, adhortari, ac misto precibus terrore compellere. Idem Societatis vrgere Patres, hostium non procul excubantium admonentes, qui si fortè per eam occasionem ingruerent, verendum esse, ne Deus talibus offensus, inobsequentium arma minimè prosperaret. Donec post insumptum inter hasce turbas plerumque noctis, lux in suus quemque contubernijs, ad centurias ac signa retractos reperit Leuianos. Crederes, quidquid modò turbarum discordijs, quidquid clamoribus, atque armorum minis attentatum, nocturnum somnium fuisse, tanta in castris inerat quies, factorumque dissimulatio: planè vt ex ipsis tumultus incentoribus non defuerint, qui, vt se culpæ immunes ostentarent, etiam præmia nauatæ operæ in complacandis sociorum animis petere auderent. Sed agniti à Leua, eorumque primarij octo comprehensi, re cum Mansfeldio Comite communicata, quinque ex his procul à turba obstricto collo, tres addito palam suspendio, necati sunt: nullo inter hæc motu legionis, ceu peiora pertimescentis: & eandem ob causam festinante supplicium Leua, ac, ne quid atrocius in suos statueretur, occupante: simul & Mansfeldio facilè illis qualemcumque animaduersionem permittente, nempè vt nullâ ab se pœnâ reis impositâ, integras querelas suas Parmensi deferendas reseruaret. Interim consilio habito, visum est Comiti, omissa in præsens, quam designauerat,

In Mansfeldium feruntur:

sed terrentur aliarum legionum armis:

& bonorum alloquijs:

& religiosorum adhortationibus.

Denique sedantur,

mirâ factorum dissimulatione,

sed octo ex illis plectuntur à Tribuno,

Mansfeldio permittente,

Mansfeld

1589 uerat, expeditione in finitima Hollandiæ loca, non vltrà experiri militum animos, quos tristi adhuc silentio, vultuque turbidos, non apparebat, factæ ne conspirationis, an potius infectæ mæror tangeret. Itaque reuocatis, quæ apud Heusdam superérant, copijs: atque arcibus, quas Bommeliana in insula ceperat, aut erexerat, sexcentorum Vuallonum præsidio firmatis, sub Grobbendonchio & Mosquetterio Centurionibus, transmisso apud Rossemium amne Mosa, exercitum circa Grauiam deportauit. Hic dum Parmensis imperium à Spadanis aquis expectat, clàm habitam de Bommeliana conspiratione, eiusque authoribus & consilijs quæstionem ad illum mittit: qui iam ab Ortizio primùm, pòst ab alijs de nocturno illo tumultu certior factus, ingenti cura sollicitus, amplius super eo motu inquiri, seque diligenter edoceri mandat. Comperitque ex testificatione multorum, atque ex eorum, qui pœnas iam dederant, confessione, Leuianorum tentamentum manifestariam seditionem fuisse. Namque eos palàm recusasse in Bommeliana subsistere, aut inde aliam in insulam progredi: inter eos conuenisse, ne cuiquam in posterum, nisi ex sua natione parerent: neuè stipendiorum summam admitterent, nisi cum aureæ monetæ incremento, postulato insuper diuturnæ militiæ donatiuo. His inter alia compertis, audit nondum satis quiescere apud Grauiam Leuianos: timendumque, ne in alias sensim legiones proserperet malum. Et ipse, qui eam præ omnibus legionem caram habebat, quippè longâ militiâ, & multâ fortium factorum gloriâ præstantem; quod tamen iam pridem obseruaret, superbire in dies militem, arroganti ostentatione laborum: atque inde multa sibi super alios attribuere, laxiore cura disciplinæ; vereri cœperat, ne ea aliquando licentia in perniciem verteret, commilitesque illustri exemplo pelliceret, ne puderet sequi. Nunc quando eò, ventum esset, occurrere inualescenti malo quamprimùm statuit, remedio aliquanto acriore: ancipitique; sed GRAVES morbos vel temerarijs medicamentis interdum curari non ignorabat. Dissoluendam sibi proposuit contumacem legionem, sic vt militibus eius alijs alio disparatis, tumultuandi confidentiam, quæ in consensu se se vnà respicientium inerat, opportunè subtraheret: atque hunc fluminis tumorem agris agricolisque minitantem, multiplici in riuos sparsione comprimeret. Id verò vt & motu quàm minimo perageret, & legionis, quantum fieri poterat, honori consuleret, quasi expeditionem aliquam in Flandriam meditaretur,

9. Non. festinatis litteris è Tungris, vbi æger adhuc degebat, Leuæ Tribu-

qui susceptam expeditionem omittens,

exercitum Grauiam deportat,

& habitam de Leuianis quæstionem mittit ad Alex.

qui rebus excussis

& metu grauioris mali,

dissoluere legionem statuit.

Ac primùm scribit ad Leuam Tribunum simulata expeditione,

1589

Tribuno mandat; omissa apud Grauiam statione, quamprimùm legionem nauibus impositam, per amnem Mosam Namurcum deportet: inde apud Tiletum, oppidum inter Gandauum, Brugas, & Cortracum; cum Valentino Mottæ Domino se coniungat, ibi audituros, quid factu circa ea loca opus sit. Simul Mottæo, & Caetano præcipit, ille vt cum aliquot cohortibus, hic cum quatuor equitum signis eòdem conueniant: scilicet ad expeditionis opinionem eo apparatu suadendam, &, si quid fortè à Leuianis turbaretur, prompto illo peditum equitumque auxilio sedandum.

Tult

sum ad alios.

Sed consilium aperit Tassio Inspectori,

Vecdor generali qui postea legatus apud Reg. Galliæ.

Eodem tempore Ioanni Baptistæ Tassio vniuersi exercitus Inspectori scribens, aperit quid consilij ceperit super veteri legione supprimenda: iniungitque Tiletum se conferat, traditisque litteris suis Leuæ Tribuno, ac singulis Centurionibus, curet pro sua prudentia, vt ea militum distractio nullis tardatum cuiusquam turbis exitum sortiatur. eâ gratiâ delectam à se Flandriæ partem, arcibus frequentem, ac portubus fida custodia communitis: vt & inter præsidiarias eorum locorum centurias valde attenuatas legio distribui proximè queat: &, si fortè imperata facere recusent, non adeò liberum aufugiendi aditum reperiant.

Tassius pro legione deprecatur,

13. Octob.

At verò Tassius, siue sponte sua, siue suasu Asculani Principis pro Leuæ gentili suo laborantis, antequàm mandata exequeretur, Parmensi Duci significandum putauit: *Quanti operis ea res foret. vnam illam esse legionem veluti seminarium, in quod noui ab Hispania milites transmitti consueuerint: vt in eo veterum bellatorum consortio, militaribus præceptis in spem & ipsi veteranæ aliquando virtutis adolescant: An verò vniuersus Regis exercitus eâ disciplinæ iacturâ plectendus sit, eius sapientiæ expendendum relinquere.*

Idem orant Pastrana, & Asculanus,

Addidit ad suas Tassius, Pastranæ Ducis, & Principis Asculani epistolas, queis illi orabant, ne florentissimam quot in Belgio tunc essent, quotque fuissent aliquando legionum, tali dehonestamento notatam vellet: sed potius animaduersione in pauciores contracta, ceteros sibi ac Regi, liberali veniâ deuinciret.

Alexander respondet Tassio,

Sed nihil inde motus Alexander, Tassio quidem, *Illam ipsam sibi causam esse* respondit *distrahendæ legionis, ne tyrones in ea schola ad contumaciam erudiri perseuerent. Nec defuturam in regio exercitu legionem, in qua bellicæ virtutis pariter ac militaris obsequij tyrocinium ponatur.*

& Pastranæ, & Asculano,

Pastranæ verò & Asculano Dynastis asseueranter affirmauit, *Verti in eo causam Regis, regijque exercitus securitatem. Motum legionis non simplicem stipendiorum efflagitationem fuisse, in quo tamen modestiæ fines excedendi non fuerant: sed imperij neglectum, ac militiæ detrectationem; id quod ex seniorum*

mili-

1589 *militum confessione, nunquam de hispana natione ad hanc diem au-*
ditum. Ideòque spectare ad ipsos, quibus præ cæteris Hispaniæ Ma-
gnatibus, commoda Regis amplitudinemque cordi esse non dubitat,
susceptum consilium non modò æqui facere, sed etiam authoritate sua
prouehere. Nam quod ad decus legionis pertineat, curatum à se, vt
nulla pœnæ mentione imperetur illis hæc diuisio, sed vt necessariæ
supplendis Flandriæ præsidijs raro iampridem milite firmatis. Et
quamuis illos, in speciem hæc dici, re vera puniri se, haud dubiè
intellecturos, & par esse, vt intelligant; tamen quum hæc delibera-
tio neque verbo intimetur velut culpa reis: neque scripto, vti mos
est, in tabulas tanquam pœna referatur; nihil, quod quidem extet in
posterum, fortissimæ legionis honori detractum iri. detractum autem,
si intelligeretur, esse qui pro impetranda illis venia, quæ culpam ar-
guere nimirum solet, tantopere laborarent. Abijt ergo Tassius Tile- Tassius Alexandri litteras tradit Leuæ Trib.
tum, reperitque eò accessisse iam Leuam. ac post lustratam
Alexandri nomine legionem, ac peculiares aliquos in ea mili-
tes ære præ alijs donatos, Leuæ tradit Alexandri litteras. In ijs
contibebatur, *Visum è publica præsentique bono esse, legionem eius* Earum summa.
alijs sub signis per Flandriæ præsertim præsidia distribuere. Id se Re-
gis nomine imperare: sperareque pro eius erga regiam Maiestatem re-
uerentia obsequioque, enixè curaturum, vt sedato quàm maximè
compositoque milite peragatur. Quibus autem arcibus, quibusue le-
gionibus attribuendus quisque sit, noluisse se præscribere, eius pruden-
tiæ permisisse. deligeret ipse, ac distribueret. tantùm Centurionibus
& peculiari munere in exercitu fungentibus arbitrium loci deligendi
Offitiali *reseruaret: vti in litteris ad Centuriones* (quas Tassius eodem tem-
Rem ita gestam Tassius Alexand. scribit 30 Octobr. 1589. pore singulis tradidit) *significabatur.* Perculsus inopinata denun- Beuianos parendi ambiguos in obsequio firmat Leua
ciatione Leua, perculsa pariter legio, omnesque ceu fulmine
attoniti hæsere aliquantisper, variè animum exprimente vul-
tu, nunc demisso, nunc minaci, modò in obsequium verso,
rursum parendi ambiguo, aut etiam contumaciæ propiore.
donec exemplo suo, obedientiæ modestiæque legionem Tri- voce,
bunus admonuit. Nam postquàm Tassio respondit, Promptum
se & Ducis Parmensis imperio statim obsequi, & eidem obse-
quio legionem addicere; euocato ad se centuriæ suæ signifero,
is erat Petrus Sarmentus, quem postea Tribunum habuit re-
gnum Neapolitanum: *Age*, inquit, *& vexillum demitte, com-* & exemplo.
plicaque, non amplius bellicos in vsus veteri legioni præferendum.
Paruit is, detracto velo ex hasta, hastâque fractâ. Sequuti exem-
plum reliqui signiferi, non tamen omnes æquè prompti. Ali- Varius legionis sensus,
qui non tenuere præ dedecore lacrymas, quique toties vulnera
siccis oculis velut aliena tolerauerant, nunc penetranti altius

telo inter suspiria & gemitus succumbebant. Alios longius abripuit dolor. iussi vexillum deponere, discerpsere manibus velum, hastile in frusta concidere, quasi iam religione soluti in ijs signis Principem venerandi: atque adeo non passuri ex tam gloriosis victoriarum instrumentis vel minimam ignominiæ particulam superesse. Fuere spectaculo aliquæ simul centuriæ, quarum & Signiferi demissis tractisque solo signorum velis: & Centuriones hastulis præfecturæ insignibus humi afflictis, aut fractis: & Instructores bipennium hastarum spiculis terræ inuersis: & tympanistæ, fistulatoresque lugubri legionem sono velut extinctam depositamque, emortuali pompa comploraban. Sed iam instante partitione, acrior cura successit circumspectantibus, quem quisque sibi locum deligeret, aut sors imponeret. Aderant in hac legione, cuius centuriæ, vt aiebam, octo in præsidijs alibi degebant, milites omnino mille ac septingenti. ex hoc numero ij, quibus arbitrium sedis eligendæ datum fuerat, Gandauensem arcem præoptarunt. Maiores minoresque sclopetarios, qui ex Alexandri præscripto non nisi per Flandriam distribuendi erant, à Tassio atque à Leua permissum est eorum Centurionibus, vt ipsi distribuerent. Pars itaque Neoportum, multi Dunquercam, alij Slusam, nonnulli ad propugnaculum cataractæ Gandauensis, plures Teneramundam missi sunt. hastati ferè omnes, ac præcipui quique, in castra, Bobadillianis Manriquianisque miscendi transiere. Miserationem inter hæc mouit militum affecta ætate manipulus; qui varijs è centurijs circa Tassium conglobati, lamentabili voce alleuamentum aliquod militiæ precabantur. Nudauerant aliqui pectora cicatricibus aperta: ostendebant alij capitum canitiem, & terga senio recurua: nonnulli etiam ora pandebant vacua dentibus inspectanda: omnes attritæ defectæque viribus ætati aliquem Antuerpiana in arce locum orabant, in quo semesa membra, artusque castrorum laboribus inutiles, remotâ à prælijs statione reponerent. Non erat Antuerpia inter eas sedes, ad quas eligendi arbitrium se extenderet, Tassius tamen tam æqua veteranorum postulata, certus de Alexandri erga milites clementia, non reiecit. Sic alijs aliò sparsim abeuntibus, tanquam partibus sensim commorientibus, vetus legio finiuit. Rexerat illam diu Christophorus Mondragonius, Caroli V. miles: cui ad arcis Antuerpianæ præfecturam admoto Sancius Martinus Leua successit, relictâ equitum lancearioru turmâ. Sub vtroque Tribuno summa quæque milites patrauerant, ac rarò sine illis victor Alexander: quod ipse singulari in eos beneuolentia, & fre-

Marginalia (right): 1589 — Ginette — Alabarde — Piffari — Sas de Gant.

Marginalia (left): Distribuitur seorsio, — alijs aliò missis, — Miserabilis aliquorum aspectus, — & preces: — Elogium legionis.

1589 frequenti commendatione cùm in litteris ad Regem, tùm in quotidianis colloquijs testabatur. vnde legioni superbia, factorumque iactantia: mox licentia, & disciplinæ laxamentum: & post hæc, dedignatio parendi, & contumacia. At Leuam nullâ suorum culpâ implicitum retinere apud se ad belli consilia: & præcipuos quosque incorruptæ fidei Centuriones in nouam, quam designabat animo legionem, transcribere statuit Alexander, misso in Hispaniam Præside Richardotto, qui magnis de rebus agere cum Rege iussus, exposuit etiam veteris legionis successum, eius supprimendæ necessitatem, & nouæ instituendæ consilium. quæ quum Rex & facta probasset, & eius arbitrio facienda permisisset; vti scriptis ad eum litteris declarauit; Alexander, qui è Tungris confirmata valetudine iam redierat, vniuersam Hispanorum militiam recensuit. Ea tunc erat sex ferè millium armatorum, sub signis octo & sexaginta: quæ legionibus duabus, ac præterea centurijs quatuordecim nulli legioni addictis continebantur. Ex hisce liberis centurijs, atque ex hispanæ classis militibus, qui ex Anglia Scotiaque, partim pretio redempti, partim tempestatibus ad Galliæ littora delati, inde in Belgium recens appulerant, legionem tertiam composuit, duobus hominum millibus constantem, quem ad numerum reliquas duas æquè reduxit. superfuitque tantum adhuc militum, quantum supplendis locorum præsidijs opus fuit. Tribunum autem nouæ legioni, in magna expectatione multorum, præfecit Alphonsum Idiaquesium, iuuenem quidem illum, quique ad id muneris paucos militiæ annos, sed longum, inter regios ministros, patris obsequium, probatamque Regi in intima regnorum cura fidelem operam afferebat: nec tamen ipse præter patris merita, carebat proprijs, in turmæ præfectura cum laude spectatus, & maiora promittens. Addidit ei Alexander plerosque è Leuianis Centurionibus diuturnâ militiâ probatis, & nullius noxæ in suorum seditione compertis. Et quoniam reliquæ duæ legiones sine Tribunis iam diu regebantur, pro Didaco Auila Caldeiono, qui Ioannis Manriqui Tribuni partes sustinebat, ad Cortraci præfecturam translato, Tribunum nominauit Antonium Zunicam, S. Iacobi equitem, qui pedestres copias ab Hispania ante duos annos in Belgium adduxerat, militem egregiè fortem, & capiendis animo consilijs, & manu expediendis æquè promptum. Legioni verò Bobadillæ non alium Tribunum imposuit, quàm qui eam pro Francisco Bobadilla in Hispania commorante, accuratè prudenterque gubernauerat, Emanuel Vega Capiaci-

Left margin notes: 30 Mart. 1590. — Ioannes Idiaquesius

Right margin notes: Hispanorum militiam recenset Alexander. — Legionem tertiam componit. — eius Tribunum nominat, — & Tribunos aliarum duarum:

 cα.

Leuam vero apud se honorifice habet.

ca. Denique ne Sancius Leua ab omni vacuus munere appareret, vir aliòqui claris ortus parentibus, & qui non modò multa domus suæ merita, & fratrum res fortiter gestas, obitasque mortes; sed etiam strenuam operam suam, & fusum pro Rege sanguinem, haud vanus prædicatione memorare posset: idcircò, vti multa cum hominis laude ad Regem scribit, apud se illum honorificè habere statuit, consilio prudentiàque Maiestati eius inseruientem; donec oblata occasione, ad præclares iterum curas reuocandus videretur. Sic ille magnanimitatis suæ non oblitus, militari disciplinæ inuigilabat. Nam quem, fortè submittendum censebat, eum prorsus extinctum, & iniecta humo, ne assurgat, tumulatum velle, impotentis animi, & nimium sibi metuentis arbitrabatur. 1589

10. Iunij 1590.

Alexand.

At ego, dum rerum magis, ne eas distraherem, quàm temporum rationem habui, nonagesimum in annum transgressus sum. A quo vt pedem retrò feram, multa me admonent, actæ locorum ipsorumque prædatorum prædæ, orta super his legionum disceptatio, impensa ab hoste humanitatis officia, fortuiti magnorum militiæ Ducum obitus, pugnæ expugnationesque, atque alia memoratu digna, quæ sibi annus repetit octogesimus nonus. Ex legione Bobadillia apud Mansfeldium agente, vna Thenis centuria manserat ad præsidium contuberniorum. Exploratâ horum militum paucitate, cohortes aliquot, quæ Bergis ad Somam nuper egressæ, prædatum huc atque illuc discurrebant, coniunctis peditibus circiter quadringentis, & vnâ equitum turmâ, (tenebris, & inexpectata aggressione pro maiore numero suffecturis) noctu Thenas accedunt, ascensuque scalarum vrbem ingressi, nullo tunc in ea parte mœnium excubitore, in forum silentio contendunt, vbi statio erat militum non amplius quadraginta; nam reliqui cum Centurione Masco, alibi per vrbem, plerique morbo aut vlneribus inualidi decumbebant. Stationarij in re subita, præsenti tamen animo, loco erumpentes, postquàm sublatas sibi ab hoste vident hastas ante stationis domum dispositas, arma ab ira mutuati, strictis alij gladijs, alij è statione iaculantes, subeuntem hostem non modò stationis aditu prohibent, sed Masco cum suorum manipulo accurrente, in imum vsque forum submouent. Quin etiam, interempto in pugna Centurione, ex iactura ferocius irritati, hortante Ioanne Morali stationis decurione, rursum erumpunt, & conferti in hostes rapidè illati, cæsisque eorum multis, interque alios Hollando expeditionis ductore, stationem indomiti re-

STATIO Hispanorum Thenensis à Bergensibus inuaditur.

Maio Mense 1589.

Tilemont.

Bergbopzom

Pugnatur:

Christophorus Masius.

Caporale

pe-

1589 petunt; fremente circùm hoste, quòd sesquihoræ iam spatio ab hominibus paucis in vnam domum quadringentis militibus aditus intercluderetur. Donec iussu galli Centurionis, qui subierat Hollandi locum, iniecto vndique in stationem igne, arsere Hispanorum aliqui, alij haud ignauè morituri, decurione præeunte, in hostium se se globos inijciunt, editaque multorum strage, experimento fuere, morientium morsus animantium letales esse. Ex nonaginta Hispanis sex cum decurione supererant. in quos abstineri arma, ac viuos abduci Gallus imperauit: decurionem verò saucium iacentemque miseratus, captusque admiratione virtutis eius sociorumque, deportari illum in vicinam domum voluit, nam statio conflagrabat, ac benigno alloquio consolatus, crumenam auro plenam curationis causâ in sinum coniecit. Tum collectâ iam omni, quæ per ea contubernia seruabatur Centurionum militumque supellectili Bobadilliæ legionis, aliâque multâ per domos prædâ, non vltrà Thenis subsistere ausi sunt, metu partim à ciuibus, quos non iam noctis horror, & incerti hostis terror inclusos contineret: partim ab auxilijs facilè superuenturis. itaque relictâ confestim vrbe victores actis ante se captiuis abscedebant.

Stationis domus à Bergensibus incenditur.

Stationarij non multi cæduntur:

Victores cum captiuis & præda abeunt.

Qvvm fortè eo ipso tempore è Gertrudisbergensi expeditione redibat Bartholomæus Toralua, ducebatque centuriam suam Manriquiæ legionis Arescotum: ac visoagnitoque hoste, animatis ad pugnam suis, postremum agmen infestus aggreditur. Nec pugna diù prædatores tenuit. Primi, spoliorum magis quàm sociorum decorisque curâ, fugam protinus capessunt: alij abiectis sarcinis, primos sequuntur: reliqui prædâ onusti, dum se remque, diuisa mente, defendentes, nunc arma in hostem, nunc oculos ad fugam vertunt, eoque non toti pugnant, facilè in Hispanorum potestatem ipsi ac præda deueniunt. Quamquam intentis ad rapienda spolia, liberandosque commilites Hispanis, pauci hostium cæsi, plerique elapsi sunt. Non post multo quàm Arescotum cum præda ingressi erant Hispani, Emmanuel Vega legionis Bobadilliæ ductor, eiusque centuriones, qui Thenas ad hibernandum attributas iam redierant, audito ex liberatis socijs, prospero Toraluæ successu, gratulatum ei victoriam mittentes orauere, vt res sibi ablatas, quando amicas in manus venerant, ad se remitti re ne grauarentur. At Toralua, rapta ex hoste ea spolia respondebat: nec posse à se fraudari eo quæstu milites suos, quos ipse ob eam quoque causam in pugnæ discrimen adduxerat. præterea spatium elapsum iam esse viginti quatuor horarum, intra quas repete-

Sed ab alijs Hispanis forte obuijs

præda spoliantur.

Lis super ea præda,

inter priores dominos,

& nouos possessores,

petere ablata, iure belli, domino liceat. itaque contenti socijs, 1589
quos remiserat, manere ea bona æquis possessoribus paterentur. His tamen Vega nequaquam acquiescens, compositis litteris ad Alexandrum Tungris agentem, rogat suo ac suorum Centurionum nomine, velit iubeatque, bona legionis, vestem, pecuniam, vasa, quæque alia apud Toraluam detinerentur, notis iam dominis quamprimùm reddi: neque permittat, se suosque non minus hostilia à Toraluæ militibus, quàm ab hostibus pati. Alexander, nam Toraluæ quoque litteris fatigabatur, controuersiam Quæsitori vniuersi exercitus disceptandam, ac dirimendam permisit. Ille autem, quòd videret magnis ab vtraque legione studijs contendi, causam, quam vni addicere sine alterius offensione non posset, procrastinando sustentabat, sperans à subita aliqua expeditione, vti mox euenit, aliò studia curasque militum auertenda. interea dum bona apud Toraluam manere passus est, ei profectò causam, sua quadam definitione adiudicauit: magnis inde Vegæ, cuiusque Centur onu m querimonijs, Toraluæ tenacitatem inurbanitatemque assiduè perstringentium. quas ille voces facilè transmittebat condonabatque, memor ALEATORI post iacturam permitti, vt chartulas lusorias discerpat. Sed quam inter Hispanos, ac socios humanitatem Vega non reperit, eam hoc ipso tempore in hoste hollando expertus est. E spolijs, quæ Thenis ablata sunt, viginti quatuor vexilla intra arcam obuoluta prædones asportauerant Bergas ad Somam. Ea res angebat summoperè Vegam, ne vnquam hostes quasi in prælio rapta Bobadillæ legioni signa monstrare gloriarique possent. Itaque ausus ad Bergarum Gubernatorem litteras dare, petita prius ab Alexandro facultate, (ne quid cum hoste commercij haberet, inconsulto Duce) orat, vt vexilla, quæ delata Bergas inaudierat, pro sua humanitate remittere Thenas vellet, certus non esse illa Bobadilliana signa: huius enim legionis signa cum Parmensi Duce in Gertrudisbergensi expeditione tunc fuisse: sed quæ nunc reperirentur, Parmensem in Britannico bello primùm erigenda explicandaque destinasse. Quæ destinatio quoniam effectu caruerit, reseruata eius imperio fuisse in aliam, quæ se offerret, expeditionem. ceterùm huiusmodi vexilla quum exposita non fuerint, nihil habere militaris, nihilque pretij, præter sericum velum. id autem ipsum recipere, se ac Centuriones suos magni beneficij loco habituros. Gubernator, præter omnium spem, quasi ostensurus, Hollandum non alijs vtique signis gloriari, quàm quæ hostibus in acie vi-

ctis

Auditor generalis

Possessores præualent.

Toralua

& domini insignem experiuntur in hoste liberalitatem.

1589 ctis reportare sit solitus, arcam ipsam cum vexillis Emmanueli protinus remisit. quin etiam ex iisdem spolijs craterem, guttumque, & concham ex argento (& hæc forte Emmanuelis vasa fuerant) raro inter hostes exemplo liberalitatis adiecit. Quod tamen additamentum & si magni quidem Emmanuel æstimauit, præsertim vt Toralux tenacitati beneficentiam hostis obijceret: at reducem cum vexillis famam, cuius iacturam fecisse verebatur, omni auro argentoque cariorem habuit. Inualescat vtinam hoc certaminis genus inter hostes: vt collatis in hunc modum signis, spolijsque receptis, effusa potius liberalitate, quàm sanguine, pro victoria concertetur.

BLIENBECHAE obsidio.

Ernestus Bauarus Elector Imp. SVB HOC tempus Parmensis à Septemuiro Coloniensi, qui Tungros venerat, & à Verdugo Frisiæ Gubernatore auxilium rogatus; quod hic à Gulielmo Nassauio, captis aliquot arcibus: ille ab Adolpho Niuenariæ & Meursæ Comite, atque à Martino *Rinbert.* Schenchio, è Berca omnia circùm loca infestantibus premebantur; ad hunc quidem, Marcum de Rie Varambonij Mar- *Colonello* chionem: ad illum autem, Pattonum Scotum Chiliarchum protinus immisit. Varambonius suscepta peralacriter expeditione in Bercam, Geldriæ, prouinciæ suæ finitimam & infestam, instructus tribus ferè millibus peditum è varijs nationibus, & quadrigentis equitibus ductore Appio de Comitibus Beccam petijt turrim in Rheni ripa, vnde Schenchius transmittere amnem, ac Bercam comportare commeatum solitus erat. eâque captâ, exercitum admouit ad Bliembecanum castrum, quod inter Mosam & Rhenum, situ opereque ac milite validum, vnum in ea prouincia Schenchius obtinebat. Quo intentiorem curam ad eius obsidium attulit Varambonius, iusso cum parte equitatus Appio itinerum aditus obsidere: aggeribus summa celeritate circumductis, tormentisque trifariam dispositis, atque indesinenter explosis. Sed postquàm parùm damni mœnibus inferebatur; quòd pilæ terreno haurirentur, suffossionibus tentare arcem visum est. Ac dum pontem è dolijs fabrefactum Plati machinatoris ingenio, fossæ imponere milites connituntur, subita defensorum eruptione, ipso loci Gubernatore præeunte, magnis vtrinque animis pugna committitur, non modica hinc atque hinc cæde. Et quamquam Bliembecani denique reiecti sunt, letaliter saucio Gubernatore, atque intra paucos dies extincto, mors tamen Plati, qui tribus glandibus è maiore tubo appetitus occubuit, non leui exercitum damno, nec impari dolore Alexandrum affecit: qui id- *10.Iun.* circo ad Regem scribens, diuturnam eius vtilemque operam,

Becca prius capitur.

deinde Bliembeca oppugnatur

eius Gubernator cadit.

& ex Regijs Platus:

atque

atque obita sæpenumero pericula accuratè commemorat, vulnera ipsa enumerans, quorum nouissimum illud, septimum esset, dum Regi manu atque ingenio militat. oratque propterea, vt annuum reditum, quo is nuper à Maiestate eius donatus, nondum acceperat, in filium transferre dignaretur. id & futurum alijs inuitamento, & se velut beneficium sibi vnicè collatum ab regia manu habiturum. Sic Alexander prompta erga milites suos caritate, eorumdem in se studia amoremque prouocabat. vt mirum non esset, dum ipse militibus, ceu membris suis prospiciendo, verè caput se præstabat: si illi, vti membra se gererent, quæ pro sui defensione capitis libenter opponerent. At Bliembechæ, post Gubernatoris obitum, militum præfecti qui supererant, ortâ discordiâ, metuque ob elatum à Varambonio terreum tumulum, ex quo continuis, nec fallentibus tormentorum emissionibus, tecta habitatoresque petebantur; progressi ad colloquium, pactique, vt armati, nec sine supellectili, relictis tantummodo vexillis abirent; arcem Varambonio dedidere. Ferunt in hac obsidione inter præsidiarios interfectos, dum spoliarentur, feminam multis confossam vulneribus repertam esse: mirantibus, qui robur eius, & ferociam in subeundis periculis, quorum signa cicatricoso præferebat in vultu, sæpiùs inter pugnandum experti erant. planè vt fuisse mulierem, non nisi post mortem agnosci potuerit.

1589

quem Regi laudat,

& filium commendat Alexander.

Deditur Bliembeca,

24. *Ian.*

Femina virim mentita inter cæsos reperta,

Capta, munitaque Bliembeca, ad obsidium Berchæ ad Rhenum, quod erat expeditionis caput, cum exercitu Varambonius contendebat, quum audito, Schenchium de arce sua sollicitum, ad eam liberandam cum aliquot cohortibus aduentare, iubet extemplo Neapolitanam legionem obuiàm illi procedere, cœptoque prælio, dum ipse succederet, distinere hostem. Quod tanta legionis celeritate peractum, vt superueniens Varambonius, fusum iam illum fugatumque compererit. Inde nihil moratus iter prosequitur, eo quidem festinantius, quo ad opem Berchæ importandam properare Meurtsius: & paulò pòst secuturus Schenchius nouis auctus militibus ferebantur. Nec falsò: nisi, quòd Schenchius explorato, signa aliqua Regiorum Groningam petere, mutato consilio, venientibus occurrere, atque vlcisci acceptam cladem quamprimùm decreuit. Erant Regij, Vuallones fermè septingenti, Pattono Chiliarcho, turmæque lancearioru duæ, atque vna sclopetariorum, ductore Ioanne Contrera Gamarra: quas copias cum pecunia, & militari supellectili, Verdugo Frisiæ Præfecto mittebat Alexander. Schenchius compendio viarum vsus, Pattono in Lipiensi

Schenchius Bliembechæ auxiliatus fugatur.

Bliembeca

Idem redit,

Bliembeca amissa

& Pattoni copias aggreditur.

Quos pecunia & commeatus gener.

1589 pienſi campo improuiſus anteuertit. iniectaque pugnandi neceſſitate, ſigna conſeruntur, dubio primùm euentu, ſed ſaucio, pòſt etiam capto Contrera, captiſque lancueariorum ſigniferis, quum prius in hoſtes confregiſſent velorum haſtilia; Pattonus præcipuè trepidus, ne & ipſe in Schenchij poteſtatem veniret, cum quo priuatas inimicitias gerebat, fugam arripuit, Lippiam amnem pernici equo tranſuectus. eadem equorum velocitas omnes ferè turmales texit: peditum complures cæſi, & cum pecunia ſupellex amiſſa. Non tamen Schenchio eâ frui victoriâ diu licuit. exſque fundit, & commeatu potitur

Nimega IAM PRIDEM is intercipiendo Neomago animum intenderat: nunc ſucceſſu lætus, & acceſſu militum firmatus rem aggreditur. Nauigijs aliquot per Vahalim, cuius in ſiniſtra ripa aſſidet Neomagum, noctu præmiſſis, ac certum vrbis aditum tentare iuſſis, ipſe maiore armatarum nauium apparatu ſubſequitur. Et primi, quamuis à ciuibus detecti, irrupère tamen, domumque amni obiectam inuadentes, Schenchium cum ſocijs opperiebantur. Qui vbi aduenere, portas alij Cliuiam, alij Antoniam aggrediuntur, accurrentibus partes in omnes (iam enim illuceſcebat) præſidiarijs, ciuibuſque. Tribus in locis obſtinatiſſimè pugnabatur. Nam & fractis cancellis in forum peruenerat Schenchius: & Antoniam quatiebant alij: & primi adhuc domum, quam inſederant, defendebant. Quatuor propemodum horas Neomagi fatum pependerat, ter amiſſo, ter recuperato foro. Sed, vt REPENTINAE irruptiones vim omnem in impetu habent, earumque ſi non figitur mucro, retunditur; remittebat paulatim ille inuadentium conatus, eductiſque, & in eos directis aliquot maioribus tormentis, Schenchianos in multa ſuorum cæde ſpes victoriæ deſerebat: ſolùm metus à Schenchio, quem hoſte ferociorem formidabant, ne fugam apertè capeſſerent, continebat. Sed affluentibus magis magiſque non militibus modò, ac ciuibus, ſed feminis etiam, pueriſque, è feneſtris, è tectis tela omnis generis contorquentibus; impares iam Schenchiani effuſè portas repetere, ipſe fugientibus implicitus tanquam à refluente amne retrorſum agi, omnes curſum ad naues præcipites intendere. Hic verò multo maxima ſtrages fuit. Non enim ſolùm ab inſequentium ciuium agminibus in fuga cædebantur, ſed etiam dum naues cæca feſtinatione conſcenderent onerarentque, aut ſimul omnes prægrauante multitudine hauriebantur: aut, ne haurirentur, contis ac remis, ab ijs, qui iam primi occupauerant, non pauci in Vahalim proturbabantur: multi non expectatis nauigijs NEOMAGVM Schenchius tentat, in vrbem penetrat: pugnatur vario euentu. Schenchiani fugantur ex vrb. eorum ad Vahalim cædes:

in aquas se proijcientes, deprimentibus armis mergebantur. 1589
nec alios, abiectis armis, nandi peritia iuuabat, quin ictibus è ripa destinatis figerentur. Schenchius irâ furens ac frendens, postquàm neque in conscendendis nauibus, suorum certamen sistere, atque ordinare valuit, nonnullis sua manu propterea interemptis, dum consulere ipse sibi ad extremum parat, in pontonem insiliens nimio multorum pondere dehiscentem, momento absorptus est. Homo mirè pugnax ac ferox, quique per ancipitia fortunam libentius prouocabat: planè vt sua illi vitia famulari viderentur. temeritas impunè ei sæpe numero fuit, interdum & in gloriam vertit. Arma nunquam accuratius tractabat, quàm quum effusè potus, ac vino amens: immò ebrietate ipsâ, quæ resignare ac aperire occulta quæque consueuit, illum ad arcana occultanda vti solitum ferunt. Ad ingenij tristitiam, qua nunquam risisse dicebatur, tantum iracundiæ interdum addebat, vt milites veluti mancipia pulsaret atque transfigeret; & tamen rarò alius suis carior fuit, nempè quos assiduè prædarum spe alebat, & verò prælargè ditabat. Laborum patientia admirationi erat, vbi aut necessitas cogeret, aut spes alliceret, affixus equo dies noctesque traducere, in equo cibum, in equo somnum capere, prorsus habitare in equo consueuerat. Ceterùm infamiâ laborauit mutatæ toties fidei ab regijs partibus ad fœderatarum Ordines prouinciarum, ab Ordinibus ad regia iterum castra his tertiùm desertis in Trucbsesij militiam transscriptus, ac postremò Ordinibus redditus, ac neutris vnquam partibus satis acceptus, dum nemo suum nisi in dies numerare volaticum hominem posset, cuius videlicet non pes, sed penna teneretur. Corpus eius inter cadauera, quibus constratum flumen erat, (neque enim quingentis pauciores submersos ferunt) repertum ab ijs, qui ad spoliandos hostes certatim ex vrbe prouentebant, magnâ Neomagensium lætitiâ spectatum est, ferociam & minas in vultu retinens, & adhuc timendum: mox lætitiâ in vltionem versâ, amputatum caput, sectumque partes in quatuor corpus, ex totidem turribus, atque ex vna portarum vrbis aliquandiu pependère: dum Varambonij iussu inde remota, ac duobus pòst annis à Mauritio Comite sepulcro militariter illata sunt. Schenchij morte nihil à suscepto consilio Berchæ liberandæ retardatus Adolphus Meursæ Comes: quin potius Schenchianis auctus militibus, qui se ei addiderant omnes, copias quas posset maximas per Geldriam, cui pro Ordinibus præerat, comparabat, vt Bercam re frumentaria laborantem, inducto commeatu subleuaret:

Frustra eos retinente Schenchio,

qui demum mergitur.

Elogium eius.

Reidan. l. 8.

Elector. Imperij exauthoratus

Meursius cum commeatu Bercam ad Rhenum properat.

1589 ret: plurimum referre arbitratus, teneri à Fœderatis eiusmodi arcem, ex qua vicinæ Geldrorum vrbes, quæ ferè omnes regiarum partium erant, vexari assiduè, & aliquando recuperari possent. Profectus itaque Harnemium, quò conuenturos milites opperiebatur, dum arma in eam expeditionem, ac vasa bellici pulueris in milites distribuendi, vnum in locum extrahi iubet; oblatum à quodam talium operum artifice grandius Pyloclastrum experiri, se multisque coram, voluit: tormentoque portæ affixo, forte scintilla in adstantia pulueris vasa desilijt, ac protinus excussis vibratisque parietibus, nonnullos repentina vis ignium inflammauit, aliquos relabentium tectorum ruina contriuit, Comes ipse dirè ambustus postridie extinctus est, non modicâ iacturâ partium, quas tamen ille assidua magis quàm felici armorum tractatione aduersus Hispanos tenacissimè defendebat, eorum odio quàm damno clarior. Huius, & Schenchij continuata paucos intra dies infortunia quum Berchæ audita sunt, adègere præsidiarios ac ciues longa obsidione ac fame pressos, vt animum inducerent ad deferendam tandem aliquando defensionem vrbis, quam Superis inuitis, atque ipsis contrarijs elementis, propugnare videbantur: siquidem ex ijs Ducibus, vnde subsidium sperabatur, alter igne, aquis alter infeliciter perijsset. Iamque colloquium ab hoste petituri erant, quum festinatis ab Holachio litteris, nouis instructos copijs annonarios currus aduentare nunciatur. Ducebant hoc subsidium cum ter millibus ac quingentis peditibus, & equitibus quadringentis, Comes Oberstenius, & Verus Anglus Chiliarchi, quos pro Meursio, & Schenchio fœderati Ordines supposuerant. In Alpensem agrum peruenerant, quum Varambonius, qui non inde procul aberat, per expeditum nuncium, à Comite Mansfeldio apud Grauiam agente, aliquot Hispanorum cohortes in auxilium poposcit: rogatoque insuper Comite ipso, vt præsentiâ suâ victoriam firmaret, addidisse fertur, Veniret nullo de pugna dirigenda contentionis metu. paratum se, imperia ex illius ore capessere, eaque inter hastatos milites libenter exequi. Nec quidquam distulit Comes Mansfeldius: ac præmissis sex centurijs Hispanorum, ductore Toralua, etiam se venturum promisit. Erant Varambonio milites ferè hostium pares: quorum Italos mille è Spinellia legione Alexander de Montibus tunc ducebat: Burgundi sub ipso Marchione paulùm supra octingentos numerabantur: Hispanos ferè quingentos adduxerat iam Toralua: & equites auctos ad octingentos Appius regebat. Cum hisce copijs Varambonius non

[Left margin notes: *Meursius* — *Pettardo* — 8. Octobr. 1589. — *Carol. Mansfeld.* — *Varambon.*]

[Right margin notes: Harnemij copias lustrat. — Nouum mortarij genus experturus — igne corripitur — & comburitur: — Interim Berchéses ob famem ad deditionem inclinant: — Sustinent illos noua Ordinum auxilia. — Quibus se opponit Varambonius, — cum hisce copijs,]

App. de Comitibus

non longè à Berea selegerat munieratque tumulum, propter quem ducturi commeatum credebantur hostes. Sed hostibus aliâ incedentibus viâ, impeditiore illa quidem, eoque Regijs improuisâ; protinus occurrere cum turmis Appium, ac distinere venientes iubet. auditoque, propè iam esse Mansfeldium, (sic enim præmissus ab eo hispanus Centurio Villasecca nunciabat) Spinellianos illuc festinare imperat, eòdemque ipse cum reliquis mouet. Appius iter silua obsitum, atque autumnalibus aquis inexplicabile tandem emensus, Anglis, qui primo in agmine apparuere, obtulerat se. & quamuis alicubi dehiscente solo instabilis fluctuaret, omnia tamen infra equitatus sui vires arbitratus, accessu præsertim Neapolitanæ legionis, pugnam capessit, animosè magis, quàm feliciter: non solùm dum palustri humo, ac minus equitabili certatum est, sed etiam postquàm inde egressus, æquiorem nactus est campum. Nam neque facilè ordinare incompositas à via turmas licuit, vrgente hoste: & Neapolitanæ cohortes loci iniquitate primùm turbatæ, parùm præstare mutuam equitibus opem valebant. Et tamen admirationi dicuntur hostibus fuisse, adeò per medias hastas Germanorum, quorum orbem agmini curruum circumdederant, bis ad currus vsque, saucij saucianteſque peruenere. Nec minus strenuè aduersus agmen Oberstenij pugnabant Hispani, Burgundique, Varambonio nunc Ducis, nunc militis partes intrepidè suprema inter discrimina sustinente. Sesquihoram, spe auxilij, sustentata est à Regijs pugna: donec audito, venire armatos ab obsessa ciuitate Berchenses commeatum excepturos; Varambonius, quando subsidiarij à Mansfeldio milites non apparebant, paulatim receptui ad eum, quem munierat tumulum, signum dedit, insequente hoste, ac fortissimos quosque, qui pugnam postremi ciebant, passim cædente. Nec multum inde cesserant, quum ecce turma equitum, qui venienti Mansfeldio præibant, ex vicino sclopetorum fragore cœptam iam pugnam interpretati, addensato gradu, recedentibus adiunxere illicò se, vnàque omnes in pugnam redeuntes, terga vertere coegerunt hostem. qui, festinantibus inter hæc curribus, contentus alimenta obsessis inferre, vrbe se commeatumque conclusit: desideratis non pluribus quinquaginta ex suis, ex Regijs facilè supra quadringentos, prima tamen cum laude Neapolitanæ legionis, & cohortium Hispanarum. ex illa Ferdinandus Spinellus Ziri Marchio, & Ioannes Antonius Carafa, & Alphonsus Palaganus Centuriones: ex his Centuriones totidem Didacus Guerra, & Cosmus Puialtes, & Bernardinus

To-

Federicus Villas.

cum quibus pugnat loco non satis æquo.

ac fortius quàm felicius.

hora vna cum dimidia

Decedunt non sine cæde Varambonianı.

Sed nouis auxilijs aucti redeunt.

commeatus tamen inuinem inducitur.

Cæsorum vtrinque numerus.

militum aliquorum laus

Ex Hisp.

Berca ad Rhenum capta anno 1589
A Berca urbs B Carri annonam obsessæ urbi deferentes
C Anglorum subsidium carros comitantium, Vero ductore
D Appius equitum præfectus in Anglos mouens
E Spinelliani legionary in eosdem feruntur
F Varambonius dux expeditionis cum Hispanis, Burgundis, Oberstenij agmen aggreditur
G Varambonij pene capti periculum
H Signifer uexillo inuolutus occumbit
I Berchenses erumpunt ex urbe ad auxilium suorum
K Varambontani pedem referunt
L Iidem nouo hispanorum subsidio in pugnam redeunt hostesq fugant M Carri interea urbem intrant
N Carolus Mansfeldius aduentens Bercam arctius obsidet
O Præsidiarij dedita urbe militariter abeunt
P Septemuir Ernestus cum Mansfeldio, et uictore cum exercitu Bercam intrat

1589 Toletanus, strenuè dimicantes obiere. præter signiferos septem, & equites complures; inter quos Ioannes Coloma, post raptum è signiferi manu hostile vexillum, ipsumque signiferum interemptum, pilâ traiectus, tantoque magis vexillum amplexus, illo inuolutus occubuit. At Spina Centurio Neapolitanus, letaliter saucius: & Corellius Hispanus eques, viginti & duobus vulneribus perfossus, postquàm deficiens sanguis, non animus, vtrumque prostrauit; ille à pugna retractus, post breuem medelam, rursus arma & pericula poposcit: hic inter cadauera spirans adhuc repertus, sublatusque, quamquam maiore mortis parte in corpus recepta, tamen ex insperato conualuit, auctamque ex priuata vltione ferociam in bellum attulit. Nec sua in hoc conflictu caruere commendatione Duces partium. Nam Varambonius, nullo formidato discrimine, manu exemploque pertinaciter adeò pugnæ institit, vt semel ab hostium, in quos se coniecerat, manipulo circumuentum iam, ad deditionem cogerent, nisi properè hastati aliquot Hispani accurrentes captiuitati Ducem exemissent. Verius autem commeatum & per iter hosti inexpectatum deduxit, & loco potiore defendit, & ipsâ fugâ ad celeritatem vsus in vrbem festinanter inuexit. Scio super hac pugna variè traditum à Scriptoribus: quum alii improsperum eius exitum Comiti Mansfeldio attribuerint, qui non magnoperè laborandum sibi existimauerit in eius acceleratione subsidij, ex quo partæ victoriæ decus penes Ducem expeditionis futurum esset. nempè Marchioni iam tum offensus, quum Geldriæ præfecturam, se posthabito, in illum contulit Alexander. Alij ipsum potius Varambonium accusant, qui gloriæ auidus ne partem victoriæ cum Mansfeldio communicatam haberet, præuertere aduentum eius, dato in pugnam milite, festinauerit. Ego neutrum affirmare promptum habeo: quum in litteris, quas de hac expeditione Farnesius ad Regem accuratè scribit, neque Mansfeldium, neque Varambonium defuisse muneri suo disertè contestetur. Sed quum in iisdem litteris non obscurè carpat nimium ardorem militum ad vires potius ostentandas, vt ipse loquitur, quàm, quòd imperatum id fuisset; facilè crediderim, sui confidentiâ, & hostium contemptu, à præmissis ad pugnam militibus peccatum esse. id quod sæpius euenit maiorem expertis hostem, quia contempserint, vt minorem. Nec ideò expugnandæ Berchæ omissa spes est reputantibus, quæ inducta erant paucorum denique dierum alimenta, auxisse magis ductoribus gloriam, quàm sedasse obsessis famem. Aduenerat iam in castra Mansfeldius,

Left margin notes: Eques tragon. — Thomas Spina — Hieron. Corell. — Coloma lib. 2. — eidem. lib. 8. — Asq. in Comment. — Iaques Raald. Relation. — Nou.

Right margin notes: maximè Ducum vtriusque partis, — Improsperam hanc pugnam Mansfeldio alij tribuunt: — alij Varambonio: — Alexander nimio ardori militum.

Mansfeldius exercitum accipit à Varambonio,

in Geldriam euocato.

Geldria

1589

feldius, eique tradiderat Varambonius vicarium exercitus sui regimen, euocatus ipse in Geldriam ab Alexandro: qui, quòd obsidionem paulò diuturniorem vereretur, tandiu abesse illum nolebat à præfectura sua hostium insidijs tunc exposita. Accedebat metus, ne forte, non coeuntibus animis, diuersi arma tractarent. malum, quod in bello non raro videmus, quoties aliqui, publica re priuatis simultatibus posthabita, non iam Principi suo, sed, surdo quodam transfugio, hosti militant. vnde sæpius acceptas ex inopinato clades, & non plura medicorum dissidio funera, quàm corruptas discordiâ Ducum victorias computamus. Sed quam præcauerat in castris discordiam Alexander, exceperant eam in vrbibus, exercebantque permulti, insito, vti assolet, studio nationum, aut assumpto semel partium patrocinio. Namque audito, missum ab Alexandro Mansfeldium pro Varambonio, hinc Belgæ, inde Burgundi, quique alterutris fauebant, Germanorum, Hispanorumque non pauci, Alexandri factum aut laudantes, ac breue iam Berchæ obsidium, celeremque victoriam: aut carpentes, ac diuturnam in castris moram, turpemque discessum affirmatè pronunciantes, mordicus inter se tanquam in acie concertabant. negotium videlicet otiosorum, vmbraticis hisce pugnis de summa rerum in circulis decernentium. Sed iam Mansfeldius, antequàm accepisset continuandæ obsidionis partes, dum Bercam peteret, copias suas Rhesam Rheno imminentem admouit, apud quam validum proxima æstate castellum Schenchius fabricauerat, ijs qui Bercam versus, eo loco Rhenum transmitterent, opportunum. Hanc circumuallare arcem Comes aggressus, quarto die murorum parte machinis labefacta, misso tympanista deditionem defensoribus imperauit. Et illi, post mortem Schenchij, animis fracti, & fossâ multo iam rudere complanatâ, haud vltrà morati tradidere arcem, cum armis exeuntes, relictis tamen vexillis, omnique, quo arx abundè instructa erat, bellico apparatu. Arci tria Germanorum signa ex legione Egmontij imposuit, vexilla ad Alexandrum misit: lætus, quòd, non modò illum Rheni traiectum clausisset hostibus, sed etiam regijs exercitibus Transiselaniam aut Frisiam petentibus è Resa Anholstum, ex hoc Breefordium, hinc Grollam, iter commerciumque securius, tanquam per regiarum partium loca, vnius ferè horæ spatio inter se distantia, aperuisset. Hinc nullo tardatus hostium occursu Bercam progressus, acceptoque armorum imperio, ac firmata nouis aggeribus & castellis obsidione, non se inde recessurum, nisi vrbe fame, aut ferro domita, Berchensibus

Sed ante Mansfeldius Rhesam invaserat,

ac ecepit.

Inde Bercam aggressus

fame illam premit

sibus

1589 sibus denunciandum curauit. Nec iactatas ex vano minas breui intellectum est. Nam bis reiectis, qui annonam inferre tentauerant, iam ciuitas alimentorum inopiâ laborabat, ac vitiatis fœdo cibatu corporibus, morbi latè gliscebant, & funera sequebantur: non sine querimonijs plurimorum, quibus sicuti curæ non erat, quis Bercam Dominus obtineret, ita frustrà arceri ac vinci aiebant Hispanum, dum interea sub Hollando victore, fame ipsi commoriebantur. Notum id Comiti ex ijs, qui quotidiè ex vrbe profugiebant: quorum multos redire vi compulsos, iubebat obsessos admonere, ne se falli sinerent inani spe auxiliorum. remedium miseriarum, si se redderent Principi suo festinarent, in ipsorum manu situm esse. fin cunctarentur, præsentibus calamitatibus populationem, & excidium vrbis accessura ex arbitrio victoris. Hinc adiecto ad famem hoc quoque metu, Gubernator, ac Magistratus, quoniam tumultuari ciuitas videbatur, compositis litteris ad Comites Mauritium, atque Holachium, quo res loco esset exponunt, addentes, nisi intra mensem subueniatur, famem hostibus apertaram Berchæ portas. At illi iam pertæsi nimios sumptus in eius vrbis auxilium, quæ longè posita defendi ægrè demum posset; respondent, Nouum apud Regios armorum apparatum, qui sub gallicæ expeditionis nomine timendum esset, ne in Hollandiam destinaretur, non permittere, vt aliò miles, & pecunia distrahantur. proinde res suas ipsi componerent: &, quando iam longa obsidione, fidei ac famæ satisfecerint, necessitati in præsens cederent, conditionibusque, quæ fortes viros deceant, cum hoste transigerent. Tunc verò statim delecti, profectique ex vrbe legati ad Comitem Mansfeldium, & ad Septemuirum Coloniensem, qui in castris aderat, deditionem obtulere, conditionibus non pœnitendis: impetrato, ne pecuniâ plecterentur ciues, neue armis spoliati emitterentur milites. quorum alterum ciuitati ad inopiam redactæ Septemuir indulsit: in altero Comes imitandam sibi duxit Imperatoris sui facilitatem, dicere soliti, PARVM referre, quàm splendidè armis indui, modò arcibus exuti abirent hostes. Abierunt autem militari, vti optauere, pompa circiter mille (ex duobus nempè millibus, qui vrbem intrauerant) & hi quidem ægrè superstites, ac fame enerues adeò fluxique, vt mirum esset, tantam armorum curam fuisse illis, qui vix artus, ne dum arma, sustinere possent. Eodemque tempore Septemuir Ernestus cum Carolo Comite Mansfeldio, ac victore cum exercitu Bercam ingressus, recepta hac vna, quæ supererat, vrbe

Mansfeld.

& minis non vanis nunciisque terret.

Simon Dorth

Gubernator de Ciuitatis statu admonet Ordinum duces;

quibus deditionem non abnuentibus,

cum Mansfeldio gratis conditionibus pacificitur.

Dux Parmen.

Et Septemuir in vrbem receptus,

vrbe, in omnem Coloniensis imperij possessionem inductus 1590 est. Quod ille, quoniam regijs armis acceptum referebat, nihil prius habuit, quàm vt honorifica legatione gratias Parmensi Duci ageret, cuius beneficio Bonnâ bis captâ, expugnato Nouesio, domitâ ad extremum Bercâ, reliquisque per Agrippinenses fines arcibus atque oppidis, Farnesiani militis virtute ac sanguine recuperatis; nunc demum se Coloniensem Antistitem, Imperijque Septemuirum agnosceret. Et Alexander, Ernesti litteris in Hispaniam missis, gratulatus est Regi non solùm amplissimæ gloriæ accessionem, asserto in libertatem felicibus eius armis, repositoque in pristinum statum amicissimo Principe; sed etiam eâdem operâ partam belgicis prouincijs securitatem, Geldriæque in primis ab hostium illic dominantium incursibus consultum. Itaque consideranti sibi res belgicas, haud temerè videri, finem aliquando instare diuturni grauissimique belli. Iam Mosam, quanta esset, captis circà vrbibus, Principi suo fluere; Rhenum aut partium amicis adiunctum, aut hostibus abstractum: mare receptis in Flandria portubus nauigationibus apertum: Belgium, quàm longè protenditur à primis contra Britannicum mare Flandris, ad extremos vsque Frisios, regijs armis securè percurri. solos adhuc Zelandos, Hollandosque, (ad horum enim limitem submotas rebellium vires,) indomitâ pertinaciâ bellum gerere. sed vtrisque moram ac frenum iniectum, illis à Slusa Fiissingæ portui obuersa, his à Gertrudisberga Dordrecto cominus infesta. Atque adeò monstratâ in Zelandiam viâ, & Hollandiâ penetrari cæptâ, sperari posse, hisce quoque prouincijs ad obsequium denique pertractis, breui Belgium omne Deo, Regique suo restitutum iri. Sic Alexander in procinctu omnia, & tanquam ex facili finienda promittebat: quo Regem, vt ego quidem interpretor, allectum non vana spe pacandi aliquando prouincias, à proposito gallicæ expeditionis, vti Belgio minimè conducibilis, retardaret. nihil hisce tamen litteris assecutus, nisi vt Rex & belli fine per Belgium gauderet, & bellum posse in Galliam simul importari non desperaret. minus fortè secum reputans, solem ipsum, quamuis ditione imperioque complectatur vniuersa, ad alterum hemisphærium non transferre lucem, quin alterum tenebris inuadendum relinquat. Sed potentiæ Rex suæ, virtutique Alexandri omnia tribuebat.

honorifica legatione gratias agit Alexandro.

qui missis in Hispaniam Septemuiri Litteris,

Regi gratulatur absolutum Coloniense bellum,

& partam inde magnam Belgij securitatem.

Simul quo loco res belgica sit, Regi commemorat

vt eum finiendi belli spe allectũ

à gallica expeditione remoueat.

Zeland.

Holland.

Rex

INDEX
RERVM ET SENTENTIARVM
QVAE SECVNDA DECADE
CONTINENTVR.

A

A *ſt.* 375.
Abbas S. Bernardi mittitur ad Arteſiæ conuentum ab Archiduce, 32. *Abbas Guadagnus allegatur ad Alexandrum a Galliæ Rege*, 146.
Abbas S. Petri Haſnanenſis, vide Iacobus Froyus.
Abbates SS. Gertrudis & Marollæ, in Colonienſi conuentu, 73. *Regi reconciliantur*, 85. *ab Vuallonibus non admittuntur inter regios Senatores*, 115.
Abbas Grimanus, vide Antonius Grimanus.
Abbas S. Vedaſti, vide Ioannes Saracinus.
Acatius Ierra Centurio, 307.
Achilles Comes Triſſinus, 176.
Acoſta, vide Hernandus.
Adolphus Goorius Iuriſconſultus, in Colonienſi conuentu, 73.
Adolphus Mecherchenius in Arteſiæ conuentu, 32. *& in Colonienſi*, 73. *diſſidet à Treslongo*, 245.
Adolphus Solmenſis Niuenariæ, & Meurſæ Comes Truchſeſio arma & pecuniam offert, 202. *Geldriæ Præfectus pro fœderatis*, 211. 214. *Holachio poſtponitur*, 214. *arcem prope Grauiam quatit*, 244. *vincitur à Verdugo*, 293. *Schenchio Regis partes deſerenti adiungitur*. 294. *pugnans aduerſus Taſſium vincitur*, 294. *Neomagum retentat*, 294. *Noueſium capit ac diripit*, 316. *Meurſam amittit*, 330. *de eo ſub ſtituendo in Leiceſtrij locum agitur*, 343. *ad ferendam Bercbæ opem ſe accingit*, 472. 474. *Harnemij copias luſtrat*, 475. *Pettardi machinam dum experitur, combuſtus moritur*, 475.
Adrianus Gomicurtius allegatur ad Cæſarem ab Alexandro, 34. *Cæſari proponit induciarum remedium*, 71. *eiuſdem laus*, 72. *ad Arteſiæ conuentum*, 104. *Traiecti Gubernator eligitur ab Alexandro*, 111. *ab eodem in Luſitaniam allegatur*, 123. *Regi commendatur pro Heſdini Præfectura*, 258. *imponitur diſceptationi Gandauenſium legatorum*, 208. *& Antuerpienſium*, 275.
Adrianus Milanus Iuriſconſultus, in Colonienſi conuentu, 73.
Adrianus Noyelus Roſſignolius conſulto Regius, 10.
Adrianus Ogniacenſis Vileuarllius, vide Villeruallius.
Aegidius Comes Barlamontius generalis tormentorum Præfectus, 10. *conſiliter regius*, 10. *offert ſe Alexandro ad liberandam ab obſidione Dauentriam*, 12. *agit cum Vuallonum legatis*, 39. *diſceptationi ſuper eorum reconciliatione imponitur*. 40. *eius ſententia de Traiecto obſidendo*, 49. 69. *occiditur*, 91. *elogium eius*, 91.
Afflictus, vide Federicus.
Aggæus Albada Iuriſconſultus, in Colonienſi conuentu, 73.
Agger, vide Diccus.
Agnes Mansfeldia, 200. *Coloniam aduenit*, 200. *Truchſeſio Septemuiro in ſpeculo repræſentatur*, 200. *ab eo adamatur*, 201. *in vxorem ab eodem ducitur*, 201. *eamdem in Hollandiam comitatur*, 204.
Aiax Caſius in obſidione Traiecti occiditur 154.
Ayharnes, vide Petrus.
Aytonæ Marchionis dictum de miſſione caſtrenſi, 347.
Alanus, vide Galielmus.
Albanus, vide Ferdinandus Toletanus.
Aldegundius, vide Philippus Marnixius.

Aldenardæ vrbs, 167. *astu acceditur ad eius obsidionem*, 167. *circumcingitur*, 168. *ciuium eruptio*, 172. *vrbs deditur*, 174. *mulctatur*, 174. *Gandauensibus ad colloquium proponitur*, 306.

Alexander Comes Anguisciola, ad Xistum Quintum, 344.

Alexander Aquauiua Aragonius ab Rege commendatus, 204.

Alexander Comes Beuilaqua, in Conuestenia pugna, 266. *periclitatur in Scaldi*, 273.

Alexander Caualca à Traiectensibus in Mosam immergitur, 53.

Alexander Farnesius Cardinalis Nepoti pecuniam submittrat, 77. *eum monet de oblocutionibus in eumdem sparsis*, 426. *eius iudicium de huiusmodi calumnijs*, 434.

Alexander Farnesius Belgij Præfecturam capit, 1. *eius tunc copiæ & castra*, 5. *auctum exercitum lustrat*, 9. 18. *consultat quam in partem arma inferat*, 10. *Traiectum aggredi proponit*, 11. *Namurcum exercitum mouet*, 12. *spargit per Traiectensem agrum*, 14. *Ruram amnem traijcit*, 17. *pontem Mosæ imponit*, 17. *exercitus partem post soluta stipendia dimittit*, 18. *Contra Raitres Casimirianos contendit*, 19. *permittit eis reditum in patriam*, 21. *de Burgerbouto inuadendo consultat*, 22. *inuadit*, 23. *capit*, 24. *Exercitum circa Traiectum distribuit*, 45. 47. *ipse in Petersemio locum capit* 47. *accessum hostibus ab aquis arcet, & a terra castellis excitatis*, 47. *ad ea excitanda primus ligone molitur humum*, 48. *Consultat*, 49. *aggressionem ordinat*, 50. *vrbem quatere incipit*, 51. *muros vrbem cuniculis inuadit*, 51. *& inde*. *Ad aggressionem generalem milites distribuit*, 53. *aggressores alloquitur*, 55. *aggressoribus se miscere statuit*, 59. *retinetur à suis*, 59. *& à Rege per litteras commonetur*, 59. 60. *Traiectum circumuallat*, 62. *circumuallationis descriptionem ad Regem mittit*, 63. *Planiformem molem contra Parmam construit*, 87. *caduceatorem præmittit ad deditionem suadendam*, 92. *febri corripitur*, 92. *vrbem expugnat*. 93. *miserabilem eius depopulationem edicto coercet*, 97. *nuncios victoriæ alios aliò destinat*, 97. *morbo ingrauescente Regio Senatui administrationem cedit*, 98. *delirans mirè diuinat*, 98, *pro mortuo euulgatur*, 98. *conualescit*, 98. *triumphans vrbem ingreditur*, 99.

Terranouam legatum præmonet de statu rerum, 67. *eius de inducijs sensus*, 68. *Gomicurtium allegat ad Cæsarem*, 34. *mittit suos ad Coloniensem conuentum*, 73. *articulos sibi à Terranoua missos reprobat*, 82. *eius prædictio de Coloniensi pacificatione comprobatur*, 85. *Buscoducum ad deditionem adiuuat*, 99.

In Vuallonum reconciliationem incumbit, 27. *& inde*. *reconciliat*, 31. *& inde*. *eorum legatos accipit*, 37. 39. *cum ijsdem agit de conditionibus reconciliationis*, 40. *eorum prouincias Regi adiungit*, 102. *legatos ad Vuallonum conuentum mittit*, 104. *conatur in eo Hispanos retinere in Belgio*, 104. *non impetrat*, 104. *reconciliationem conficit*, 105. *assumit regimen prouinciarum Vuallonum*, 114. *cum ijs agit de nouo conflando exercitu*, 106. 115. *Ipse reditum in Italiam ab Rege petit*, 105. 122. 374. *negat Rex, ibidem*.

De Hispanorum externorumque militum missione consultat, 107. *Indicem expensarum exercitus mittit ad Regem*. 108. *& domus suæ*, 108. *Namurcum contendit ad externos dimittendos*, 112. *in eorum missione liberalitas eius, præsertim apud Regem*, 113. *non aquiescit regimini cum matre diuidendo*, 120. *& inde*. *facultatem petit abeundi è Belgio*, 122. *non impetrat*, 122. *discessus per Belgium euulgatur*, 122. *Præfectus Belgij confirmatur*, 124. *ab Hessio insidijs petitur*, 126. *eius supplicium differt*, 127. *punit*, 127. *Mansfeldium & Rubasium discordes disparat*. 132. *Condæum capit*, 133. *edictum aduersus Orangium proponit*, 135. *Leodiensem Episcopatum in Ernestum transferri curat*, 136. *colloquium eius cum legato Gallo*, 140. 145. 146. *consultat de pugna aduersus Alenconium*, 141.

De Tornaco obsidendo consultat, 145. *obsidet*, 147. 150. 153. 155. *capit*, 157. *ab exercitu primum, post à populo Serenissimi appellatione salutatur*, 158. *Sedem sibi Tornaci deligit*, 159.

De

De reditu Hispanorum agit cum Vuallonibus, 164. *præcipuos quosque eorum in suam sententiam trahit*, 165. 166. & *negotium conficit reditus Hispanorum*, 167. *Aldenardam obsidet*, 167. *audax eius facinus in seditione comprimenda*, 171. *atrox eiusdem periculum & constantia*, 172. 173. *Aldenardam capit*, 174. *Hispanos in Belgium redeuntes excipit*, 175. *Italos quoque*, 175. *Gallis Alenconianis occurrit*, 176. *pugnat cum eis ad S. Vuinocum*, 177. & *ad Gandauum*, 180. *sollicitat prouincias Fæderatas ad reconciliationem*, 188. *cum Alenconio transigere studet*, 189. *vim parat*, 191. *pugnat ad Steembergam cum Bironio*, 193. & *inde*. *Vincit illum ac fugat*, 194. 196.

Legationem accipit ab Rege Galliæ, 145. 146. *Dunquercam obsidet*, 195. & *capit*, 196. *capit & Neoportum*, 196. *Bergas ad Sanctum Vuinocum*, *Dixmudam*, *Meninam & alias arces subigit*, 196. *pecuniam rogat Regem per Richardottum*, 197. *Flandriam victorijs excurrit*, 198. 199. *Ipras infestat*, 198. 205. & *fame premit*, 205. *in potestatem redigit*, 208. *Coloniensibus subministrat belli duces*. 199. 200. & *addit peditatum equitatumque*, 202 *tres primas Flandriæ vrbes aggreditur*, 204. *augetur ab Italia militibus*, 204. *Gandauum fame vexat*, 205. & *inde*. *cum Gandauensibus varie agit*, 207 & *inde*. *Gandaui deditionem accipit*, 232. *Brugas aggreditur*, 207. *in potestatem redegit*, 207. & *inde*. *Teneramundam obsidet*, 227. *capit*, 229. *Bruxellas premit*. 342. *capit*, 243. *capit & Neomagum*, 243.

Consultat super Antuerpiæ obsidione, 220. *persuadet obsidendam*, 221. *quibus cum copijs*, 219. *Ad claudendum Scaldim de ponte cogitat*, 226. *materiam ad eum parat*, 230. *irridetur*, 230. *ille tamen pontem extruit*, 231. & *inde*. *Ponti flottas præponit*, 238. *Parmam fossam molitur*, 239. *exploratorem innoxiè admittit*, *dimittitque*, 240. *mortuus creditur*, 252. *suos animat*, 253. *pontem reparat*, 253. *ad humanda suorum cadauera incumbit*, 254. *castella & aggeres per ripas munit*, 255. *præcipuè Couenstenium aggerem*, 255. 256. *in eo pugnat*, 266 & *inde*. *Arces aliquot circa Antuerpiam expugnat*, 275. *Antuerpiensium animos benignitate sibi conciliat*, 276. *De Antuerpiæ deditione cum legatis agit*, 277. & *inde*. *Torquem aurei velleris ab Rege missum accipit*, 283. *triumphans vrbem ingreditur*, 285 & *inde*. *Templum adit ad agendas B. V. grates*, 286. *cenam super ponte militibus exhibet*, 288. *regimen vrbis ordinat*, 289. *stipendia militibus distribuit*, & *premia illis impetrat ab Rege*, 289. 290. *De Arcis restitutione agit*, 292, *illam restituit*, 297. 393.

Mechliniam ad deditionem cogit, 276. *Grauiam obsidet*, 305 & *inde*. *In potestatem accipit*, 311, *Venlonam obsidet*, 311. & *inde*. *capit*, 315. *Coloniensi Septemuiro auxiliatur*, 316 & *inde*. *Nouesium obsidet*, 318. & *inde*. *expugnat*, 326. *Pontificia dona*, *quæ acceperat distulerat*, 318. *accipit in castris Nouesianis*, 329. *Bercam ad Rhenum laxa obsidione cingit*. 330. 331. *Meursam & alias arces circa Bercam capit*, 330.

Ad Zutphaniam periclitantem accurrit, 334. *illam cum commeatu ingreditur*, 334. *nouum subsidium immittit*, 335. & *inde*. *cõmeatum Zutphaniæ rursus inuehit*, 340. *Contra Germanos Leicestrij auxiliares contendit*, 337. *Bruxellas redit*, 343. *reditum in Italiam petit ab Rege ob vtriusque parentis obitum*, 344. *non impetrat*, 344. *Missionem castrensem instituit*, 344. & *inde*. *Dauentriam*, & *alias arces in potestatem redigit*, 348. *Eius sensus circa Mariæ Scotiæ Reginæ necem*, 362. *Slusam obsidet*, 363. & *inde*. *expugnat*. 362. *Regem Scotiæ ad matris vltionem animat*, 406. *In pacem inter Hispaniæ Regem & Elisabetham Angliæ Reginam incumbit*, 387. & *inde*.

Anglicanæ expeditionis Dux nominatur ab Rege, 398. 401. *sententiam suam super ea Regi aperit*, 400. *intendit in eam expeditionem*, 401. & *inde*. *Capisuccum ad colligendum militem in Italiam mittit*, 402. & *alios in Hispaniam*, 403. *eius mœror ob classis hispanæ infortunium*, 421. *querelæ in eum ob classis iacturam*, 425. & *inde*. *eius responsio*, 428. *Regis de ijsdem rumo-*

rumoribus sensus, 433. & *Xysti Pontificis*, 434. *Sollicitatur ad inuadendum Belgij principatum*, 429. & *inde*. *Bergensem obsidionem parat*, 436. & *inde*. *obsidionem soluit*, 439. *Coloniensi Septemuro subsidium designat*, 441. *ad eum pro Bonnensi expeditione Chimacium cum exercitu mittit*, 442. *vrbem expugnat*, 446. *Vuachtendonchæ expeditioni Mansfeldium imponit*, 447. *eumque cum victoriæ nuncio Regi commendat*, 430. *Gertrudisbergam in deditionem accipit*, 453. *Ostendam copias immittit*, 452. *Aeger Bruxellas redit*, 457. *Mansfeldium exercitui præficit iturus ad aquas Spadanas*, 457. *Leiuanam legionem dissoluere statuit*, 463. *dissoluit*, 464. & *inde*. *Hispanam militiam recenset*, 467. *tertiam legionem componit*, 467. *Opem Verdugo in Frisiam immittit*, 471 & *Coloniensi Septemuro*, 471. *misso Varambonij Marchione*, 471. *Captis Blienbeca*, 472. & *Berca ad Rhenum*, 479. 480. *Regem de absoluto Coloniensi bello, deque statu Belgij edocet*, 480.

Caritas eius & liberalitas in milites, 60. 113. 289. *Eiusdem pericula ad Tornacum*, 148. 151. *ad Aldenardam*, 171. 172. *ad Antuerpiam*, 249. 250. *ad Nouesium*, 322.

Alexander de Montibus Centurio Neapolitanus, in Bonnensi aggressione, 444. *suos ad aggressionem impellit*, 444. *cum Tribuno dissidet*, 444. *in Berchensi obsidione*, 475.

Alexander Sfortia Comes in Belgium venit, 175. *idem in Conuestenia pugna*, 266.

Alexander Torellus, in Antuerpiensi obsidione, 260.

Allocutio, *vide Concio*.

Aloysia Gasparis Colignij filia Orangij vxor, 197.

Aloysius Borgia Ducis Gandiæ frater præficitur equitum turmæ, 405.

Aloysius Queralta Catalanæ legionis Tribunus, & ductor, 403.

Aloysius Toletanus Centurio, in Antuerpiæ obsidione, 226.

Alonsus Garzia, in Traiectensi obsidione, 93.

Alostum vrbs, 11. *ab Auxy Domino Orangio promittitur*, 125. *Alexandro deditur*, 199. *periclitatur*, 331.

Alpense castrum capitur ab Alexandro, 330. 475.

Alphonsus Aualus, 314.

Alphonsus Castilius Centurio occiditur in Traiectensi aggressione. 59.

Alphonsus Idiaquesius legioni hisp. Tribunus imponitur ab Alexandro, 467.

Alphonsus Leua, 411. 415. *Dux Sicularum nauium in hispana classe*, 415. *submergitur*, 422.

Alphonsus Luzonus hisp. Tribunus in regia classe, 410. *capitur*, 422. *in Angliam abducitur*, 422.

Alphonsus Mendoza Centurio in expeditione Bergensi, 437. *vulneratur*. 438.

Alphonsus Mesa Gaditanus primus Nouesij muros conscendit, 323. *donatur ab Alexandro*, 324.

Alphonsus Palaganus Neapol. Centurio pugnans occumbit, 476.

Alphonsus Perea hisp. Centurio, in obsidione Traiectensi, 51.

Alphonsus Peresius Gusmanus Medinæ Sidoniæ Dux pro Marchione Sanctacrucio defuncto classi præficitur, 411 *imperatorium vexillum accipit*, 411. *Vlisipone soluit, ac tempestate agitatur*, 412. *collecta classe in Angliam contendit*, 412. *suadetur ad pugnam*, 414. *non persuadetur*, 414. *pugnat*, 415. 420. *Alexandrum consulit*, 416 417. *in Caleti conspectum venit*, 417. *redit um in Hispaniam parat cum superstite classe*, 421. *ad Santandreanum portum appellit*, 422. *domum æger se confert*, 422. *reprehenditur ob non commissam à principio pugnam*, 435. *defenditur*, *ibidem*.

Alphonsus de Solis Manzanum transfugam capit, 95.

Alphonsus à Sotomaiori ad pecuniam petendam allegatur in Hispaniam. 104.

Alphonsus Vasquez hisp. legionis instructor, 172. *in pugna ad Steembergam*, 194. *in Antuerpiensi obsidione*, 251. *in Bommeliano discrimine*, 297. *socio vexillum ab Anglis abstractum restituit*, 308.

Alphonsus Vega Centurio, ad Varusfeldium, 336.

Altempsius, *vide Annibal*.

Altapennius, *vide Claudius Barlamontius*.

Altercatio, *vide Dissidium*, *Discordia*.

Alua-

Aluardus, vide Franciscus Aguillarius.

Aluarus Bassanus Marchio Sanctacrucius Oceani Præfectus, 398. Classis in Angliam Imperator, 398. in consultatione cum Rege super Anglicana expeditione, 399. 400. urgetur à Rege ad discessum, 401. 411. moritur, 411. causa mortis, 411. eius nauis à Draco crematur, 392.

Amadæus Sabaudiæ Ducis frater in Belgium aduenit, 404.

Ambianum, 140.

Ambrosius Landrianus Viluordiæ Præfectus, 242. Antuerpiensem agrum, & Mechliniæ suburbia depopulatur, 275.

Amicius Pouulettus Anglus, 396.

Amsia flu. 337.

Andegauum, 9.

Andreas Ayala allegatur ab Alexandro in Hispaniam, 25.

Andreas Delous, 387. de pace agit inter Hispanum Regem, & Angliæ Reginam, 387. & inde.

Andreas Hesselius Antuerpiensium legatus ad Alexandrum, 277.

Angeloti, genus monetæ Anglicanæ, 9.

S. Andreas Burgundiæ Tutelaris, 157. Tornaco fatalis eius festum, 159.

Angliæ bellum prædictum à Chronologicis, 396. insula ab Hispaniæ Rege describi iubetur, 397.

Angli Grauelingæ præsidiarij agunt de dedenda urbe cum Valsingamo, 43. ijdem exauthorati emittuntur, 44. præcurrunt ad Traiecti obsidendi præsidium, 46. Grauelingam ingressuri obtruncantur, 154. 155. ad Alexandrum se transferunt, 176. pro Rege militantes cæduntur, 195. in Leicestrij exercitu, 304. 332. suspecti Fœderatis habentur, 341. 350. in Leicestry auxilium veniunt, 307. unius insigne facinus, 339. ad Regis partes transeunt, 349. ad opem Slusæ ferendam mittuntur, 366. pugnam sustinent, 369. obsides dantur Alexandro à Slusanis, 282. insulam prope Slusam defendunt, 368. pro Slusa varie pugnant, 369. Sangertrudisbergæ præsidiarij à Fœderatis alieni sollicitantur ad Regis partes, 451. à Mauritio obsessi Alexandri opem implorant, 451. 453. tumultuantur, 454. Gertrudisberga egrediuntur, 454. & Alexandro se adiungunt, 454. Angli consiliarij Reginæ queruntur de Alexandro, 393. vide obsidionem Slusensem.

Anguisciola, vide Alexander.

Anboltius, vide Iacobus Bronchorstius.

Anbolstum, 478.

S. Anna arx. 364. 365. & inde.

Annibal Altempsius Tribunus Germanorum in Burgundia contra Alenconianos, 5. eos è Burgundia eycit, 6. ad Alexandrum venit, 9. Vuertam expugnat, 19. eius hastati aduersus Raitres, 19. in Traiecti obsidione, 54. eius legioni debitum stipendium, 256. tumultus eiusdem legionis, 260. stipendia eidem soluuntur, 267. pugnans sauciatur ad Varusfeldium, 336.

Antonius Babingthonus Anglus, caput coniurationis in Elisabetham Reginam, 357.

Antonius Goignij Dominus Consultor Regij Senatus, 220. Bruxellis præficitur, 243.

Antonius Gomesius Centurio Hisp. 372. occiditur, 372.

Antonius Grenettus Vuerpij Dominus præficitur arci aduersus Ipras, 198. 205. 208. 209. Antuerpiani præsidij præfectus, 291. ad Engelam, 375. & inde.

Antonius Grimannus Abbas legatus ad Alexandrum, 318. offert Alexandro Pontificia dona, 330.

Antonius Gueuara, 392.

Antonius Haymanus à Gandauensibus allegatur ad Alexandrum, 206.

Antonius Hausthius, 104.

Antonius Leua Asculi Princeps, 419. miles honorarius in exercitu Regis, 458. 460. contentionem inter Mansfeldium & Leuam componit, 458. sedare tumultuantem legionem studet, 462. Alexandrum orat pro seditiosa legione, 464. regiæ classis infortunium eidem nunciat, 419.

Antonius Lusitanus ab Regina Angliæ pro Rege habetur, ac in Hispaniam armatur, 397. vincitur. 498.

Antonius Mentouatus pugnans cadit in aggressione Traiecti, 57.

Antonius Oliuera equitum Commiss. 9. præmittitur ab Alexandro Dauentriam, 12. Burgerhoutum obsidet, 23. expugnat, 24. 100. præficitur à Rege equitatui in Belgium tendenti, 175. Rubasij Vicarius aduersus

uersus Alenconianos. 178. aduersus Brouium, 192. pugnam restituit adu. ersus eundem, 194. Rupelmundam in potestatem accipit, 198. Vuestraeum occupat, 205. 206. consultat de Antuerpia obsidenda. 220. commercium praecidit inter Gandauum & Antuerpiam, 223. commeatum à Gandauensibus interceptum recuperat, 228. Gandauum premit, 233. Gandauensi praesidio praeficitur, 234.
Antonius Pacius hisp. Centurio, 320. pugnans occiditur, 320.
Antonius Perenottus Card. Granuellanus proponitur ab Alexandro Leodij Episcopus, 136.
Antonius Perissus, 28.
Antonius Posseuinus Soc. Iesu, 341.
M. Antonius Simonetta Italus primus ascendit Traiecti moenia, 55. occiditur, 56.
Antonius Timmermanus Dominicanus, 162. 164.
Antonius Trancosus hisp. Centurio scandit Traiectensem molem, 52. pugnans obit, 53.
Antonius Zuniga praeficitur ab Rege hispanis in Belgium ducendis, 403. Trib. Manriquae legionis nominatur ab Alexandro, 467.
Antuerpia vrbs subigenda deligitur ab Alenconio. 182. inuaditur à Gallis. 185. pugnatur in ea, 185. hec inuasio cum hispanica comparatur, 186.
Obsidio eiusquam magna, 219. quibus cum copijs ab Alexandro coepta, 219. quam tuta vrbs à Scaldi flauio, 222. & à vicinis vrbibus, 223. harum commercio ab Alexandro praeuatur 223. defensionem parat, 224. mun it omibus & propugnaculis spoliatur, 224. 225. ponte claudi incipit, 230. 231. & inde, 237. 238. adiuuatur à Zelandica classe, 246. naues parat in pontis ruinam, 246. 247. 259. admirabilis earum effectus 246. 247 259. Inundatione se parat defendere, 257. Couenstenium aggerem classe oppugnat, 258. 263. mess, & arcibus amissis, 275. opem è Gallia sperat, 276. de eius deditione agitur, 277. & inde. deditionis capita. 282. suspend tur eorum admissio, 283. demum deditur, 277. 284. & inde. Vrbis apparatus in excipiendo victore, 284. eius praesidium amouetur, 285. nouum imponitur, 285. & Magistratus Catholicus substituitur, 289. eius arcis reparatio Alexandro permittitur, 292.
Anus Neoportum prodere molitur, 206. & suspenditur, 206.
Appius de Comitibus Ducis Polorum frater in B lgium venit, 175. equitum sclopetariorum ductor in pugna ad Steembergam, 194 Zutphaniam percurrit, 219. Gratiam ab Alexandro praemittitur, 309. Schenchium ab ingressu Venlonae arcet. 313. eumdem vincit, 313. in Vuachtendonchae deditione decipitur, 373. 374 pugnat ad Engelam, aduersus Holachium, 375. in se suscipit reuocandum exercitum, 375. pugnat ad Blienb cam, 471. Boccam capit, 371. ad Bercam pugnat, 476.
Apologia Dausoni. 362. Orangij. 135.
Aquauiua, vide Alexander.
Aquila, vide Ioannes.
Aragonius, vide Carolus, Petrus.
Arausiensis Principatus Orangij in Gallia. 135.
Ardenburgum opp. 364. 365.
Arembergius Com s, vide Io. Lignyus, & Carolus Lignyus,
Areutaltum ab Alenconio captum. 426.
Areschotum opp. 17. 469.
Areschetus, vide Ph lippus Croyus.
Arlusianum munitio capitur ab Alenconio. 143.
Armanus Bironius ductor militum in Belgium pro Alenconio, 176. 192. arces aliquot obtinet, 192. Rosendalia discedit, 192. Steembergam se recipit, 192. erumpit, & regios spolys intentos inuadit, & fugat, 193. naues & discessum parat, 194. victus fugit, 194.
Armeronga Geldriae pagus, 293.
Arnoldus Groneueltius Slusae Gubernator, 364 vrbem defendit, 365. 366. 371. dedit, 382.
Arsenus pagus, 312.
Artesia separat se à Foederatis, 4. eius praefectura relinquitur à Caprio, 28. demandatur Melunio Vicecomiti Gandauensi à Foederatis, 28. ad Ordinum partes seque ndas sollicitatur, 29. Caprio à Rege restituitur, 30. Vicecomiti offertur. 31. eique demandatur, 31. in eam conuentus indicitur, 32. eius exemplum sequitur Fladria Gallicana, 36. Regi reconciliatur, 44. eius nobi-

nobiles Alexandro se offerunt, 165. 166. *defenditur à Marchione Renthiaco*, 219.
Articuli pacificationis Coloniensis proponuntur, refutantur, mutantur, noui conduntur a Fœderatorum legatis, atque à regijs, 76. 78. 80. *& inde. Inter Angliæ Reginam & Hispaniæ Regem propositi*, 395. *& inde. vide propria nomina locorum deditorum.*
Ascanius Passerus Senogalliensis in pugna capitur, 139.
Asculanus Princeps, vide Antonius Leua.
Assumptionis B. Virgin. dies felix hispanis, 228.
Attilius Cæsaris miles, 339.
Attilius Comes Martinengus Centurio, 19.
Audomarum, 36.
Auenionensis stratagemma ad inuadendam Montensem vrbem, 7. *suspectus habetur Alexandro*, 8.
Augustinus Igniquesius Tribunus legionis hisp. mittitur in Belgium, 199. *eius legio obsidet Vuillebrouchum*, 223.
Augustinus Grasigna ligur pacificationem agitat inter Hispanum & Anglam, 387. *Antuerpiam se transfert*, 387. *concordiæ incumbit*, 388.
Augustinus Mexia Lancneariorum ductor, 193. *Tribunus hispanæ classis*, 410.
Augustinus Romanus Centurio hispanus, 270.
Augustinus Schiaffinatus Mediolansis caeditur in Traiecti aggressione, 57.
Auila Calderonus, vide Didacus.
Austriacus, vide Carolus, Ioannes.
Auxij Dominus deficit à Rege, 125. *Licherchemium se recipit*, 126.
Axela oppidum in Flandria Alexandro deditur, 198. *à Comite Mauritio capitur*, 331.

Sententiæ ad A, spectantes.

ADVERSIS *cum fluctibus colluctantes, quidquid offertur, ne hauriantur, arripiunt.*

Non creditur aggressurus, qui non sit superior.

Plerumque fit, vt quam pauci ardua aggrediuntur, tam dein multi aggressos imitentur.

Turpe est non animaduertere, eadem te arte petendum, qua prouocaueris.

Aleatori post iacturam permittitur, vt cartulas lusorias discerpat.

B

BASilius Rennebergij à Secretis, 101.
Balanius, vide Io. Monlucius.
Balansonius Burgundorum equitum Præfectus ab Alenconianis capitur, 178. *Vellensem arcem expugnat*, 312. *Dux Vuallonicæ legionis*, 405.
Baldassar Bathoreus filius fratris Regis Poloniæ, 342.
Baldassar Girardus, 211. *Sclopeto Orangium sauciat*, 212. *imperterrito animo cruciatur, & occiditur*, 212.
Balduinus Gaurius Inchy Dominus Cameraci Gubernator pro Fœderatis, 2. *arcem vrbemque Alenconio promittit* 3. 126. *Alenconium in Belgium euocat*, 139. *præfectura arcis Cameracensis spoliatur ab Alenconio*, 143. *occiditur*. 143.
Baldassar Hortigosa hispanus Centurio, 308.
Balfurius Scotorum pro Fœderatis Tribunus 225. 262. 263.
Balionus, vide Achilles.
Bonhomius, vide Io. Franciscus.
Bapalma arx, 173. 180.
Barbansonius, Dux Vuallonicæ legionis, 405.
Barbouius, vide Barnabas.
Barignanus, vide Sylla.
Barlamontius, vide Aegidius, & Florentius Flotonus.
Barlotta, vide Claudius.
Barnabas Barbouius Mediolanensis, in Traiectensi obsidione, 312. *& in Venlonæ expeditione*, 312. *Venlonæ ab Alexandro præficitur*, 315.
Baroccius, vide Propertius.
Bartolomæus Toralua hisp. Centurio, 265. 268. *primus Couenstenij aggeris munitionem inscendit*, 269. *saucius honore præmioque ab Alexandro donatur*, 269. *prædatores vincit, & præda spoliat*, 469. *his eius super ijs spolijs cum Vega*, 469. *præmittitur ad opem ferendam Varambonio*, 475.
Bassanus, vide Aluarus.
Batemburgi munitio ante Grauiam capitur

ab

ab Anglis, 306. recuperatur à Mansfeldio, 311.
Baßigny Dominus, 298.
Bathoreus, vide Stephanus.
Bauariæ Dux, 441.
Bearniæ Princeps, 359.
Becca in Frisia, 471. *capitur ab Appio de Comitibus*, 471.
Beilius Vltraiectinus Cherpensis opp. Gubernator suspenditur, 14. *obseruatio in eius obitu*, 14.
Bellagardus Gallus, 140.
Bellheuræus, vide Pomponius.
Belgarum Prouinciæ tres in fide regiarum partium persistunt. 1. *totidem Regi reconciliantur*, 35. 36. & *inde*. 44. 281. *Belgæ quæ loca ad habitandum eligant*, 192. *ab assidua cum mari pugna erudiuntur ad bellum*, 193. *eorum principatus offertur Alenconio*, 136. & *Angliæ Reginæ*, 300. & *Regi Galliæ*, 216. & *Duci Alexandro*, 429.
Bellomontium opp. Arescboti Ducis, 37.
Bellum Anglicanum, 396. & *inde*. *Coloniense*, 200. & *inde*. *Iuliacense*, 440. *Lusitanicum*, 204.
Bencius, vide Carolus.
Bentiuolus, vide Hippolytus.
Berasseus nobilis Artesiæ, 26.
Berca amnis, 158.
Berca vrbs ad Rhenum siue Rinberca, 189. 330. 340. *obsidetur*, 331. *succurritur à Fœderatis*, 476. *fame premitur*, 478. *deditur*, 479. *captæ delineatio*, 477.
Berchemius Brabantiæ pagus, 285.
Berendrechtus eiusdem pagus, 224.
Berga ad Somam à Gallis capta, 189. 224. *obsidetur à regiis*, 363. *frustra*, 365. *eius Gubernator arcam cum vexillis, Vegæ petenti remittit*, 470.
Berga ad S. Vuinocum. 26, *ad Vuallonum partes accedit*, 26. 27. *pugna ad eius pontem*, 177. *in Alexandri potestatem venit*, 196.
Bergensis Comitis filii ad Regis partes accedunt, 294. *pugnant strenue*, 294.
Bernardinus Mendoza legatus hispanus in Anglia, 8. 28. *Alexandro detegit dolum Angliæ Reginæ contra Grauelingam*, 43. *legatus in Gallia*, 215. *cum Rege agit, ne legatos Fœderatorum admittat*, 215. *Alexandro aperit Bellheuræi legationem in Angliam*, 359. *Sempleum ac Mortonum ad Alexandrum allegat*, 406. *Alexandrum admonet de querelis in eum illatis*, 427.
Bernardinus Merodius Rumenæ Dominus, 73
Bernardinus Toletanus hispan. Centurio pugnans occiditur, 477.
Bertrandus Salignacus legatus Galliæ Regis in Anglia, 160.
Bertoldus Farnesius Dynasta, 60.
Besseuta Vicus, 17.
Beuera Flandriæ pagus Alexandri sedes, 224. 236. 283.
Beuilaqua, vide Alexander.
Bica equitum ductor pontem occupat super Mandra, 116. *in Lanuæ castra irrumpit*, 116. *Lanuam capit*, 116. *Alenconio moram iniicit*, 142.
Bilantius, vide Otho.
Billæus Electoris Coloniensis Consiliarius, 322.
Billius, vide Gaspar Roblaus.
Bilzius Dux Germanorum equitum, 108.
Bipontinus Dux pro Truchsesio, 202.
Bironius, vide Armannus.
Blamchenberga arx occupatur à Carolo Mansfeldio, 365. *timetur ei à Leicestrio*, 372. 373. *inuaditur ab eo*, 380. *Liberatur ab Alexandro*, 381.
Blangeluallius, vide Philippus d. Chetblet.
Blasius Capisuccus Montery Marchio in Belgium venit, 200 *insigne eius facinus in Pictauersi obsidione*, 200. *m.l. t.r s eius virtus à Pio V. laudatur*, 200. & *ab Alexandro, à quo immittitur ad opem ferendam Electori Coloniensi*. 200. *Zutphaniam perdurrit cum equitum turmis*, 219. *Bonnensem agrum contra Schenchium defendit*, 442. *legendis per Italiam militibus atque in Belgium ducendis ab Alexandro præficitur*, 402. *Ducit, ac lustrat*. 403.
Bliembecanum castrum regiis partibus additur, 32. 101. *obsidetur à Varambonio*, 471. *capitur*, 472.
Blochusia arx Mechliniæ à Rhentiaco capitur, 276.
Blocherßis aggeris situs, 235.
Bleemus Cherpensis opp. præfectus suspendi iubetur à Beilio, 14.

Bloe-

Bloesita fl. 181.
Blosius, vide Gulielmus.
Bobadilla, vide Franciscus.
Bocholtum opp. 334.
Bodinus, vide Ioannes.
Bolsius Germanorum Centurio Traiecti moritur, 94.
Bommelia insula, 295. *ab Holachio aquis obsidetur*, 295. & *inde. Cælesti ope liberatur*, 297. *in ea hispanorum legio*, 297. *à Mansfeldio eius aliquot arces capiuntur*, 457.
Bonna opp. 202. *obsidetur à Regijs*, 202. *defenditur à Carolo Truchsesio*, 202. *Septemuiro Coloniensi traditur à militibus*, 203. *sollicitatur ab Holachio ad deditionem*, 318. *à Schenchio occupatur*, 440. & *inde. recuperatur à regijs*, 441. & *inde, vsque ad* 447.
Bonhomius, vide Io. Franciscus.
Bonniuettus Gallus, 163. *ab Alenconio præmittitur ad expugnandam Eyndouiam*, 184.
Boorna pagus, 35.
Borburgum sedes legatorum Anglorum, 395.
Borcheloa à Verdugo munitur, 333.
Borchtus pagus, 224. *munitur contra hispanos*, 235.
Borgia, vide Aloysius, Ioannes.
Bortanus pagus in Anglia, 355.
Bos, Fabula Parisijs data, 42.
Bossigny Dominus, 298.
Bossuuium opp. 6.
Bossuuius Comes, vide Maximilianus Henninius.
Bossuuius Comes Vuallonum ductor, 405.
Botuelius, vide Iacobus Ephurnus.
Bouchemium arx, 130. *oppugnatur*, 130. *Alexandri Ducibus deditur*, 130. *dolose*, 131.
Boursius, Vuallonibus adiungitur, 37. *pugnat inter primos in Tornaci aggressione*, 153. *ceditur*, 153.
Boxtela arx Holachio deditur, 373. *recuperatur à Vastio*, 379.
Boxumum prope Leouardiam, 299.
Brabantia Angla Reginæ offertur, 20. *terretur ob Traiectum expugnatum*, 99. 223.
Brachela capitur à Mansfeldio, 457.
Breda vrbs, 18. *inuaditur à regijs*, 138. *capitur*, 139.
Brendelius Dux equitum Germanorum, 108.
Brederodius Grauiæ militiæ præfectus moritur, 311.
Brila capitur à Treslongo, 245. *à Fœd. Angliæ Reginæ pignori traditur*, 301.
Broesertium, 181. 334. 478.
Bronchorstium expugnatur ab Alenconio, 180.
Bronchorstius, vide Iacobus.
Broocus, vide Gulielmus.
Bruela opp. prope Coloniam, 201.
Brugæ vrbs ab Alenconio tentatur, 184. *frustra*, 183. *aggredi eas designat Alexander*, 204. *aggreditur*. 207. & *inde.*
Brugenses Catholici ad Regis partes accedere conantur, 101. *opem Ipris ferre moliuntur*, 205. *frustra, ibi. legatos ad Alexandrum pro deditione mittunt*, 207. *deditionis capita accipiunt*, 208. *Areschotum Gubernatorem admittunt*, 209. *Alexandrum ad se inuitant excipiuntque*, 209.
Bruxellæ armis attentantur ab Alexandro, 223. *obsidentur*, 223. *fame laborant*, 242. *dedunt se Alexandro*, 243.
Buccananus, vide Georgius.
Bucho Ayta S. Bauonis Præpositus, in Coloniensi conuentu, 73. *Regi reconciliatur*, 85.
Bucquenium, 190.
Burchorstius Angliæ Quæstor, 360.
Bucquoius, vide Maximilianus Vauxij Dominus.
Bulingerus Historicus, 129.
Buranus Comes Orangij filius detinetur in Hispania, 66. 78.
Burgerboutus pagus sedes exercitus Fœderatorum, 22. *obsidetur à regijs*, 22. *inuaditur*, 23. *capitur ab Alexandro*, 23.
Burburgum app. 395.
Burgleius, vide Vuillelmus.
Burgundi in Traiecti obsidione cæduntur, 61. *eorum numerus in regio exercitu*, 108. *circum Traiecti mœnia discurrunt*, 110. *Belgio dimittuntur*, 113. *in Tornaci præsidio*, 159. *in Nouesij obsidione*, 319. *eorum census*, 404.
Buscoducum vrbs recusat Raitres excipere, 20. *Regi deditur*, 99. *opem ab Alexandro aduersus Fœd. exposcit*, 99. *à Fœderatis obsidetur*, 240. & *inde. ab Altapennia seruatur*, 241. *à Vastio succurritur*, 379.
Buscoducenses pacificationis Coloniensis arti-

culos admittunt, 84. *Caluinianos eijciunt*, 99. *Hisp. ab obsidione liberos etmbis excipiunt*, 298. *propterea donantur ab Alexandro*, 299.

Sententiæ ad B, spectantes.

BEllum *hoc quoque nomine ira Dei est, quòd sæpe in eo necessitate peccatur.*
Beneficio *suo commendationem à difficultate aliqui captant.*

C.

CAbrera *turmæ subpræfectus*, 178. *Caduceator nomine Alexandri Traiecti deditionem poscit*, 92. *reijcitur, ibidem.*
Cæcilius Anglus, 332. 359.
Cæsar Daualus Vasty Marchio, 204.
Cæsar Guidiccionus Lucensis Eques Hierol. primus Nouesij muros conscendit, 323. *gemmeam spicam dono accipit ab Alexandro*, 324.
Cæsar Comes Pepulus, 175.
Cæsar Comes Vinciguerra, 401.
Caetanus, vide Petrus.
Cæsius, vide Aiax, Nicolaus.
Caius Ranzouius Danus ab Rege Daniæ allegatus ad Alexandrum, 387.
Caletum portus Angliæ, 413.
Callous pagus, 227. 235.
Caluiniani Floyecum & Vuallones cædunt, 26. *Antuerpiæ Catholicorum supplicationem turbant*, 36. *Buscoduci eijciuntur à Catholicis*, 99.
Cameracum vrbs, 126. 132. *terretur à Rubasio excursionibus & fame*, 132. 133. *Alenconium exeipit*, 143. *& inde. Medicea Reginæ relictum*, 215.
Cameracesium castrum capitur ab Alenconio, 143. *Alexandro deditur*, 180.
Camillus Capisuccus Podij Catini Marchio, 57. *in nauali bello miles honorarius*, 204. *in Tunetana expeditione nobilium in puppi præfectus*, 204. *in Belgio Italorum Tribunus*, 204. *eius sententia de inuadenda Antuerpia in bellico Senatu*, 220. 221. *eius castra*, 224. 252. 253. 256. *gesta eius in Conuestenio aggere*, 264. *& inde. in Couensteniana pugna primus hostile vallum subit*, 268. 269. *& ab Alexandro & à Rege honoratus*, 269. 306. *Mochemum excurrit*, 306. *in Nouesiana obsidione & pugna*, 319. 320. *& inde. In Slusensi expeditione*, 370. *legionis eius vexilliferi*, 244. *eiusdem legionis census*, 402. 404.
Camillus Mannellus Italus signifer vexillum primus extollit in muros Traiecti, 89. *torque & Vuallonum Centurionatu donatus ab Alexandro*, 89.
Camillus Marchio à Monte primus Italicæ in exercitu belgico legionis Tribunus, 175. 204. *in pugna ad Engelmunsterum*, 116. *in Condai expeditione*, 113. *Italorum ductor*, 175. *aduersus Alenconium*, 178. *in bellico consilio ad Antuerpiam*, 220. *eius castra*, 224. *propugnaculum in Couenstenia aggere construit & defendit*, 256. 263. *castellum D. Georgij tuetur*, 263. 266. *Raitrum aduentum explorat*, 334. *eius merita Regi ab Alexandro repræsentantur*, 290. *cum Spinello dissidet*, 444.
Camillus Sacchinus Instructor Vuallonum Altapenny legionis, 24.
Camillus Schiaffinatus Mediolan. Subcenturio in pugna occumbit, 19.
Camosius Dunquerchæ Gubernator, 195. *arcem Alexandro tradit*, 196.
Campinius, vide Federicus Perenottus.
Canalis, vide Fossa.
Canonici Antuerpienses vrbe emittuntur à Caluinianis, 37. *Colonienses aduersus Archiepiscopum Gebhardum*, 202.
Cantij Comes Iudex in causa Scotiæ Reginæ, 360. *eius de Regina dictum*, 360.
Capizucca, vide Emmanuel Vega.
Caprius, vide Odoardus Borneuillius.
Capsæ ligneæ aggerum loco, 368.
Carantamaula Antuerp. nauigium, 261.
Carandoletus equitum ductor, 158.
Carlotta Borbonia Mompensery filia Orangij vxor, 164.
Carolus Andegauensis Princeps, 4. 357.
Carolus Aragonius Terranouæ Dux allegatus ab hisp. Rege ad Cæsarem, 10. 60. *eius pro conuentu Coloniensi instructio*, 60. *& inde. Præmonetur ab Alexandro*, 67. *& inde. Agit cum Cæsare*, 69. 70. 73. *acta eius in Coloniensi conuentu*, 75. *& inde vsque ad*, 83. *laus & commendatio eiusdem in ea legatione*, 86. *Buscoducum ad deditio-*

adiu-

adiuuat, 99. *Rennebergium ad Regis partes attrahit*, 102. *Insubriæ Gubernator Italos lustrat*, 402.

Carolus Audax Dux Burgundiæ ad Nouesium, 316. 329.

Carolus Austrius Hispaniæ Princeps uxorem optat Scotæ Reginam, 353.

Carolus Austrius Archidux ad nuptias Angliæ Reginæ aspirat, 160. & *ad Scotæ Reginæ*, 353.

Carolus Austrius Burgautij Marchio ductor Germanorum in Belgio, 404. 405. *Mansfeldio additur*, 436.

Carolus Bencius in aggressione Traiecti pugnans occumbit, 57.

Carolus Cauantes hisp. Centurio in aggressione Traiecti cadit, 57.

Carolus Coloma hispan. in Belgium iturus ab Idiaquesio præmonetur, 289. 404.

Carolus Croyus Marchio Hauræus, 29. 32.

Carolus Croyus Chimacij Princeps, in Coloniæ supplicatione, 74. *Brugarum pro Fœd. Gubernator*, 207. *ad partes Regis inducitur*, 207. & *inde. Alexandri comes in ingressu Antuerpiæ*, 286. *in pontis cena*, 288. *præficitur Bonnensi expeditioni*, 442. *Bonnam obsidet*, 443. & *inde. capit*, 446. *Mansfeldio copias tradit*, 447.

Carolus Fuggerus Germanorum Tribunus, 54. *eius legio stipendij partem recusat*, 113. *Lucemburgensem prouinciam vexat*, 119.

Carolus Gatta Orbatellum defendit à gallica classe. 100.

Carolus Gaurius Frisini Dominus ad Regis partes accedit, 37. *Bredæ captiuus*, 138.

Carolus Gistellius Protieni Dominus præficitur præsidio Mechliniæ, 277.

Carolus Houuardus maris anglici Præfectus Orangio coniungitur, 380. *contra hisp. classem eligitur*, 408. *tendit ad eam inuadendam*, 412. 413. *pugnat cum Hispana classe*, 415. & *inde*.

Carolus Lignyus Arembergij Comes, 348. *ad Aldenardam periclitatur*, 173. *ductor copiarum ad Electorem submissarum*, 202. *periclitatur in Scaldi*, 273. *in Antuerpiæ obsidione*, 271. 273. 286. 291. *in obsidione Nouesij*, 319. *Blanchembergam munit*, 373. 380. *allegatur ad pacificationem cum Anglis*, 395. *designatur totius Belgij Gubernator pro Mansfeldio*, 465. *præmittitur ad liberandam Gertrudisbergam ab obsidione*, 452.

Carolus Longeuallius Bucquoi Comes muneribus patris donatur, 151. *euocatus postea à Cæsare in Germaniam*, 151.

Carolus à Luna Lanceariorum equitum ductor, 193. 205.

Carolus Mansfeldius Agnetis frater pro Truchsesio, 202.

Carolus Mansfeldius Petri Ernesti filius, in obsidione Antuerpiæ, 224. *Teneramundam obsidet*, 227. *Viluordiam capit*, 242. *præficitur pontis defensioni*, 253. 256. 266. *immittitur ab Alexandro aduersus Antuerp. naues, easque capit*, 273. *magnum nauigium Antuerpiensium ad Alexandrum adducit*, 273. 274. *comes Alexandri*, 286. 288. *frustra Bobadillianis obsessis opem molitur*, 295. 296. *Hispanos deserri curat Buscoducum*, 298. *Grauiam obsidet*, 305. 306. 312. & *inde. Megam & Batemburgum capit*, 312. *Arsenum tendit*, 312. *expugnat*, 312. *in Nouesij obsidione*, 319. *Blanchembergam capit*, 365. *Gertrudisbergam adit*, 453. *Pastranæ Duci mandata Alexandri exponit*, 456. *præficitur militiæ per Brabantiam*, 457. *arces aliquot apud Bommeliam capit*, 457. & *Hedelam*, 457. 458. *Hisp. in prædam sparsos astu reuocat*, 458. *cum Trib. Leua contendit*, 458. *seditione hispanæ legionis laborat*, 459. & *inde. exercitum Grauiam deportat*, 463. *Varambonio auxilium mittit*, 475. *male audit ob dilatum auxilium*, 476. *Resam capit*, 478. *Bercam arcem obsidet*, 478. *capit*, 479. 480.

Carolus Menesus equitum ductor aduersus Bronium, 193. *occiditur*, 194.

Carolus V. Imperator, 159. *eodem die nascitur, coronatur, & victor*, 239. *Antuerpiam ingreditur*. 286.

Carolus Spinellus honorarius miles in Neapolitano bello, 403. *ductor triremium in nauali prælio*, 403. *in Lusitana expeditione Trib militum, ibid ductor Neapol. legionis in Belgium*, 403. *Alexandro commendatur à Neapolitano Prorege*, 403. *eius legio lustratur*, 404. & *pars eius ad Bonnense bellum immittitur*, 443. & *pugnat*, 444.

Spinelli quer le aduersus Centurionem suum, 444. altera pars leg onis eodem immittitur, 445. eius legio ad Bercam pugnat, 475. 476.
Carolus Comes Sanuitalis, 175.
Carolus Truchsessius Gebbardi Electoris Coloniensis frater, 202. Bonnam defendit, 203. terretur sinistro omine, 203. a quibus vinctus Ernesto Electori traditur, à quo captiuus Bonnam ducitur, 203.
Carolus Vifenhouius allegatur à Gandauensibus ad Alexandrum, 206.
Cascus, vide Ioannes.
Casletum opp. 36.
Castaneus, vide Io. Baptista.
Castelletum arx, 139.
Castellum in Bercha insula, 331. & in Dele, 225. aduersus Ipras, 182. ad Lysam fl. 180. in Mosæ ripa, 314. plura super Scaldis ripis, 226. 227. 255. & in aggere Couenstenio, 256. ad Gandauum, 206. ad Isslam, 338. ad Slusam, 366. & circa Traiectum, 47. 48. & prope Zutphaniam, 338. 349. Alia vide nominibus locorum.
Catalanorum, legio 403.
Cataracta Dunquerchæ, 195. Gandauensis, vulgo Gandaui saxum, 190. 198. Teneræ fluuij, 227. Buscoducensis porta, 241. ad Nienzilam, 149.
Catharina Medicæa Galliæ Regina pro Alenconio, 5. cum Angliæ Regina pro eodem, 160. aliud tentat, 160. pro eodem Alenconio cum Rege filio, 176. dubitat an offendat Hispanum Regem, 217. Cameraci dominium sibi vindicat, 217.
Catharina Hispani Regis filia Sabaudo Duci nupta, 234.
Catsandia insula apud Slusam, 365. 366.
Celsus Celsius Centurio Italorum, 402.
Cena super Antuerp. ponte, 288.
Cercampus Artesiæ cœnobium, 72.
Cherpen opp. 14.
Chiappinus Marchio Vitellius, 290. in Angliam ab Albano transmissus, 356.
Chimacium opp. in Hannonia, 207.
Christophorus Assonuillius Consiliar regius, 33.
Christophorus Glosbouius à Secretis Poloniæ Regis, 341.
Christophorus Mascus Centurio, Thenis pugnans occiditur, 468.
Christophorus d Mora aperit Regi cladem hispanæ classis, 423. admiratio, & dictum eius de Regis constantia, ibidem.
Christophorus Mondragonius Tribunus Cherpenam, & Herculanum capit, 14. & Stralam, 15. in obsidione Traiectensi, 47. & inde. allegatur ab Alexandro ad Regem, 97. hispanorum parti in Belgium tendentium præficitur, 175. aduersus Alenconium, 178. ad Dunquercam, 192. 195. in bellico Senatu ad Antuerpiam, 220. res in ea obsidione, 223. 224. 225. 227. 252. 266. 307. Arcis Antuerpianæ reparationi præficitur, 293. in Grauiæ obsidione, 305. 307. 313. in obsidione Nouesij, 319. 332. ad Hulstam, 382. ad Engelam, 375.
Chrequius Artam Alenconio tradere meditatur, 126.
Chuentus Centurio Traiecti pugnans occumbit, 53.
Ciacconus, vide Ioannes.
Ciamplita Comes Burgundiæ Præfectus eques aurei velleris creatur, 330.
Cinctius Capysuccus Trib. militum in nauali classe, 204.
Circuli doliares in obsidione Traiecti, 56. & Grauiæ, 310.
Cistæ, 50. 88.
Classis Anglorum, 413. pugnat cum hispana, 415. & inde.
Classis Fœd. ad Ostendæ auxilium, 196. ad Antuerpiæ pontem, 257. in Couenstenium aggerem, 257. 258. 261. & inde. eius clades, 271. in Bommelia contra Hispanos, 295. ad Slusam, 280. 281.
Classis hisp. paratur, 409. eius numerus, 410. & vires, 416. soluit Vlissipone ac distrahitur, 412. recollecta in Angliam contendit, 412. Angliæ canalem ingreditur, 413. disponitur ad pugnam, 415. pugnat, ibidem, eius nauium infortunia, 415. & inde. 420. & inde.
Classis Parmensis Belgica, 417. & inde.
Classis Zelandiæ, 245. 246. 248. 364. & inde. vide Classis Fœderatorum.
Claudia Galliæ Regis filia, 218.
Claudius Barlamontius Altapennius ad Burgerhoutum, 23. 24. 39. agit cum Vallonum lega-

legatis, 39. 40. Carolomontij Gubernator pro fratre defuncto, 91. Bredam tentat, 138. potitur, 139. Alenconio opponi iubetur, 143. Eyndouiam recuperat, 152 181. Steembergam expugnat, 196. Buscoducum seruat, 241. 242. Catholicos Neomagenses adiuuat, 244. Neomagum intrat, 244. eòdem immittitur, 293. Alexandri comes, 286. euocatur è Nouesio ad Grauiæ opem, 309. Venlonam obsidet, 312. in Nouesij expugnatione, 327. ad Rheni custodiam, 365. ad Buscoduci defensionem, 373. Geldriam vrbem tentat, 373. in eam inducitur ac potitur, 373. properat ad defendendum Buscoducum, 375. apud Engelam copias instruit aduersus Holachium, 375. pugnat, 365. cadit, 376. exercitus fletus euulgata eius morte, 377. & Alexandri mæror, 377. eius elogium, 377.

Claudius Barlotta Centurio, ad Nouesium 323 Vuallonum ductor præficitur arcibus & ponti imposito super Rheno, 333. ad Slusæ obsidionem pugnam instaurat, 369. arcem aggreditur, 370. Bonnam immittitur ab Alexandro, 445.

Claudius Comes Landus pugnans aduersus Raitres sauciatur, 19. conualescit & arma repetit, 19.

Claudius Lanoius Mottriæ Dominus Traiecti Gubernator, 59.

Clauis aurea Alexandro donatur in Antuerpiæ ingressu, 286.

Cliuiæ Iuliæque Dux, vide Ioannes.

Cloetus, vide Fridericus.

Clusa arx, 180.

Cœnobium Gaisense prope Venlonam, 333. D. Michaelis Antuerpiæ, 163. 182. Teutonicorum equitum Traiecti, 48. Vaucellense, 141. Vallisgratiæ, 319. Veteruerdæ, 305. Sangisleni, 144. Cercampi Artesiæ, 72.

Collegium Niuellense Canonicarum Virginum, 132. Traiectense Societatis Iesu. 112. Tornacense eiusdem Soc. 209.

Colonia Agrippina excursionibus infestatur, 316. 318. eius Ecclesiæ status, 317. eligitur sedes ad pacificationem, 342.

Colonienses opem ab Alexandro accipiunt aduersus Truchsesium, 200. queruntur de eius mutata religione, 201. alium Archiepiscopum eligunt, 202. arma parant aduersus Truchsesium, 202.

Coloniense bellum, & eius occasio, 200. & inde. 316. & inde.

Columna Antuerpiæ erecta Alexandro, 286.

Commeatus in Alexandri castra missus intercipitur à Gandauensibus, 229. recuperatur ab Oliuera, 229. Berchæ inferendus oppugnatur, 475. inducitur, 476. infertur Zutphaniam ab Alexandro, 334. & à Vastio, 337. 340. & inde. Bruxellis inferendus intercipitur, 242.

De Comitibus, vide Appius.

Comius Atrebatensis, 233.

Comperatio Alexandri Farnesij & Iulij Cæsaris, 239. eiusdem Alexandri & Macedonis, 254. Hisp. & Gallorum Antuerpiam inuadentium, 186. Toletani militis cum Cæsariano, 339. Octauiani Cæsaris cum Hisp. Rege, 423.

Concilium bellicum, vide Consultatio.

Concilium Status, 33. 49. 105.

Conceptionis B.V. effigies reperta in insula Bommelia, 297. admirandum eius auxilium, 298. eius nominis Societas instituitur, 298.

Concio siue allocutio Aldegundij Antuerpiæ obsidionem irridentis, 230. vrbem Alexandro dedentis, 277.

Alexandri ad Consultores in Traiecti obsidione, 11. ad Tribunum Mauritij Saxonis Ducis, 20. ad Consultores de inuadendo Burgerhouto, 22. ad Vuallonum legatos, 39. ad Traiecti aggressores, 55. ad Figueroæ nuncium in Traiecti obsidione, 59. ad Tribunos in seditione militum, 110. ad Mansfeldium aliosque Tribunos Tornacum obsidentes, 152. ad Rubasium ad Regis partes attrahendum, 166. ad Mirabellum Galliæ Regis legatum, 195 ad Consultores de Anterpia obsidenda, 221. ad Couenstenij defensores, 270. ad milites in Antuerpiæ ingressu, 287. ad Slusæ aggressores, 371.

Anglorum dehortantium Reginam à patrocinio Fœderatorum, 300. 359. Barlamontij ad Alexandrum de aggressione Traiecti 49. Bodini Alenconium animantis, 183. Capisucchi offerentis se suosque ad opem ferendam, 264. Consultorum ad

Alexan-

Alexandrum in arcium aliquarum aggressione, 11. 12. Coudenhouij *ad Lalinum ad Regis partes attrahendum*, 102. Leonini *ad Regem Galliæ contra Hispanos*, 216. Lancterii *Vuuatendonchæ ciues animantis*, 449. Leuianæ *legionis in seditionem versæ*, 459. Liesueltij *ad Fœderatos reconciliationem cum Rege suadentis*, 214. Mendozæ *hisp. legati ad Galliæ Regem contra Fœderatorum legatos*, 215. Mansfeldij *in consultatione de Traiecto obsidendo*, 11. *ad Couensteny defensores*, 267. Orangij *ad Fœder. pro deponendo Rege hisp.* 134. Plati *ad hisp. Regem, Scotiæ aggressionem proponentis*, 399. Galliæ *Regis ad Fœd. legatos*, 218. Recaldi *Sidonium ad pugnam hortantis*, 414. Septemeiri *Coloniensis ab Alexandro opem poscentis*, 317. Serbellonij *ad Alexandrum de pecunia*, 107. Stanlæi *ad hisp. Regem, Hiberniæ aggressionem proponentis*, 399. Tapinij *ad Traiecti præsidiarios*, 54. Terranouæ *ad Conciliatores in Coloniensi Conuentu*, 78. Vedastini *legati pro Vuallonibus*, 38. Verdugi *ad Alexandrum moram Zutphaniæ dissuadentis*, 335. Vuallonis *seditiosi militis*, 290.

Condaum opp. 9. 133.

Confessarius Alexandri, 345. *Iaurengij*, 162. *Scotiæ Reginæ*, 360.

Coniugium Alenconij & Angliæ Reginæ agitatur, 17. 159. *& inde. eiusdem Leicestrij*, 302. 303. *Francisci Galliæ Delphini & Stuartæ Reginæ*, 252. *eiusdem & Henrici Stuarti*, 253. *eiusdem & Iacobi Botueli*, 254. *Sabaudiæ Ducis & Catharinæ hisp. Regis filiæ*, 234.

Coniuratio Anglorum in Elisabetham Reg., 357. *Hesij, Chrequij, & Inchy in Alexandrum*, 126. *vide Seditio, Proditio.*

Conuiuium legatis Vuallonum exhibitum, 39. *eligitur ad disceptandum*, 40. *legatis Anglorum apparatum*, 395. *vide Cena.*

Conradus Marchio Malaspina pugnans obit in obsidione Traiecti, 56.

Conradinus Sueuus, 357.

Consaluus de Castro Centurio, 308.

Consaluus Gironus Instructor Pacianæ legionis, 180. 308.

Consultatio Alexandri, 10. 11. 22. 33. 107. 132. 141. 145. 188. 220. 331. 363. Ducum *Altapennij*, 140. 176. 376. Elisabethæ *Angliæ Reginæ*, 351. Fœderatorum, 18. 84. 135. 214. 240. 246. 380. Hispani *Regis de Angliæ inuasione*, 399. Leicestrij, 332. Mansfeldij, 264. Sidonij, 413. Vuallonum, 26. *Vide Conuentus.*

Contentio, vide Dissidium, Discordia.

Contrera Zappatæ Vicarius, 100.

Contradiccus agger, 255. *& inde.* 268. *& inde.*

Conuentus Artesiæ, 32. *impugnatur ab Archiduce Matthia*, 32. *Coloniensis indicitur*, 73. *& inde. dissoluitur*, 84. *Fœderatorum Antuerpiæ*, 34. *Vuallonum Prouinciarum*, 104. *& inde.*

Coquela Mottæ Vicarius, 443.

Corbes inter tormenta, 50. *earum compositio*, 50.

Corelius, vide Hieronymus.

Cornelia Lalinia Rennebergij soror, 102.

Corona ab Vuallonibus collo gestatur, 25.

Coronarij milites, 25. 26.

Corporis Christi D. N. supplicatio, 29. 74. *Antuerpiæ interturbatur*, 36.

Corsici milites, 402.

Cortracum opp. 114. 173.

Coruera, vide Petrus.

Coruinus, vide Matthæus.

Corunna portus Gallaciæ, 412.

Cosmus Comes Masius Alexandri à secretis, 95. *Antuerpiensibus persuadet arcis reparationem*, 292.

Cosmus Puialtes hisp. Centurio pugnans occiditur, 477.

Coudenhouius, vide Iacobus.

Couensteniá villa, 255.

Couenstenius agger castellis ab Alexandro munitur, 255. *duplici classe à Fœd. inuaditur*, 257. 258. 261. 263. *rumpitur à fossoribus*, 263. *occupatur eius pars*, 262. *& munitur*, 263. *defenditur*, 268. *& inde.*

Couordia opp. capitur à Schenchio, 130. *recuperatur à Rennebergio*, 130.

Crater argenteus & guttus remittitur ab Hollando ad Vegam hisp. 470. 471. *aureus dono mittitur Buscoducensibus*, 299.

Crepicordium arx, 379.

Crescius, vide Georgius.

Cryptæ cecæ, 46. 87. 88.

Croyus, vide Carolus Chimaei Princeps, Carolus

volus Marchio Haureus, Philippus Arescboti Dux, Ioannes Rheusij Comes.
Cultus B.V. MARIAE Antuerpiæ restitui-tur, 286. *augetur ab Hispanis*, 297. *& in exercitu*, 347.
Cuniculari Traiectensis dolus, 62.
Cuniculus in Dauentriæ obsidione, 13. *in obsidione Traiecti*, 46. 51. 52. 58. *& inde, eius structura*, 52. *in Tornaci obsidione*, 150. 156. *fabricatur in nauibus ab Antuerpianis*, 247. 259. *& à Slusanis*, 381. *Nouesij*, 328.

Sententiæ ad C, spectantes.

C*Alliditas ad extremum se ipsam perditum it, & magnam veneni sui partem bibit.*
Nemo adeò intractabilis est, cui suum denique manubrium non sit, quo capi, *ac teneri possit.*
Facile captiui *transeunt animo in eas partes, vnde nequeunt expedire corpus.*
Familiare est hominibus, supra vires humanas credere, quidquid supra captum *illorum sit.*
Non semper virtum contentione res conficitur: est interdum, vbi cedendo, *atque obsecundando altius assurgatur.*
Gliscit in arbitrantium cætu *contumacia.*
Obsequentes singuli, contumaces *vniuersi.*
Commercia *societas alit.*
Tutum non est, ingenia odijs innutrita, nouo conciliata *beneficio, velut delinitam lactis haustu viperam in sinum admittere.*
Consilia *omnia, & præcipuè bellica tandiu tuta, quandiu tecta.*
Tunc offertur absque necessitatis suspicione concordia, *cum à superiore offertur.*
Multum in bello refert, vt consilij *actor sit, qui author fuerit.*
Hostium consilia *nisi aurea claue, non reserantur.*
Quæ conferta *sunt, si distrahi cœpere, ac plura labi, labant omnia.*
Non raro videmus præsertim in bello Dominos vitæ fieri alienæ, qui fuerint contemptores suæ.
Aliqua contemptu *melius reselluntur.*
Non semper ingentes belli copiæ *expetendæ nonmagis, quàm ingentia corpora magnis plerunque morbis obnoxia, cartusalt solita, motuque tardiora, & accipiendo vulneri latius porrecta.*
Spes, & cupido credulos *homines facit.*

D

D*Alemium arx in Brabantia*, 192.
Dalus, vide Valentinus.
Damma opp. 365. 373.
Danus, vide Steno.
Darlæus, vide Henricus Stuartus.
Daualus, vide Alphonsus, Cæsar, Ferdinandus.
Dauentria obsidetur à Rennebergio, 12. *deseditur à Polusllerij legato*, 12. *deditur Rennebergio*, 12. *recuperatur à Tassio*, 348.
Dauisonus Angliæ Reginæ Secretarius, 362.
Deditio Aldenardæ, 174. *Antuerpiæ*, 277. 284. *Berchæ*, 479. *Blienbecæ*, 472. *Bonnæ*, 203. 439. 446. *Bouchemij*, 130. *arcium in Brabantia*, 457. *Brugarum*, 208. *Bruxellarum*, 243. *Buscoduci*, 99. *Condæ*, 134. *Cameracesij*, 180. *Clussæ*, 180. *Dauentriæ*, 348. *Dunquerchæ*, 195. *Engelæ*, 379. *Gandaui*, 232. 233. *Geldriæ*, 373. *Gertrudisbergæ*, 450. *Grauiæ*, 311. *Groningæ*, 129. *Hedelæ & arcium in Bommelia*, 457. 458. *Iprarum*, 208. *Mechliniæ*, 276. *Niuellarum*, 133. *Neomagi*, 243. *Neoporti*, 196. *Nimouæ*, 180. *Slusæ*, 382. *Teneramundæ*, 229. *Tornaci*, 157. *Vuactendonchæ*, 450. *Venlonæ*, 315. *Vnouæ*, 348. *& aliarum arcium in Flandria*, 198. 226. *Vide plura suis locis.*
Dela insula, 224. *à Rubasso capitur*, 225.
Delous, vide Andreas.
Delphinus, vide Flaminius.
Delfzila opp. 130.
Delphinus Aruernorum Princeps, 176.
Delphi in Hollandia, 212.
Demetrius Basta, 290.
Denneterius Chimacum tradere tentat Alenconio, 207. *capitur ab Alexandro*, 207. *Domino suo Chimacio Principi reconciliationem cùm Rege persuadet*, 207.
Depositio Regis è Belgij Principatu, 134-136.
Derbiæ Comes, vide Henricus.

Des-

Despaus, vide Guerraus.

Diccus quid Belgis sit, 255. 306.

Dictum Alexandri, 266. *Angli*, 360. *Antuerpiensis de aurea pecude*, 283 *Areschoti Ducis de Alexandro*, 144. *Christophori Morę de Rege*, 423. *Orangy de Vuallonibus*, 147. *Hispani de Alexandro*, 172. *Aytonę de Missione castrensi*, 347. *Signiferorum de Alexandro*, 403. *de Reginis Angliȩ Scotięque*, 357.

Didacus Auila Calderonus Manriquę legionis ductor, 460. 461. *Cortraco pręficitur*, 467.

Didacus Escouarius Mondragonię legionis Instructor Antuerpiam pręmittitur, 284. *allegatur ad Bobadillam*, 299. *pręit inuadentibus arcem Bergarum*, 437. *proditur* 437. *& inde.*

Didacus Flores Centurio pugnans occiditur, 308.

Didacus Florus Valdesius in hisp. classe, 414.

Didacus Guerra hisp. Centurio pugnans cadit, 477.

Didacus Hurtadus Mendoza Centurio hisp. in aggressione Traiecti moritur, 59.

Didacus Ortizius hisp. Centurio in Traiectensi obsidione occumbit, 58. *mirum de eo cuniculi vi sublato*, 58. 59.

Didacus Pimentellus hisp. Tribunus in Classe in Anglos, 410. *nauim defendit ab Hollandis*, 420. *Anglis se dedit*, 420. 421.

Diestemium arx, 17. *defecit ab hispanis*, 125. *capitur à Gallis*, 189.

Dilia fl. 186. 223.

Dynastæ in Belgium confluentes, 404. *Hispanis in classe contra Anglos*, 410.

Dionysius Templæus Niuellarum victor, 132 *capitur à Mansfeldio, commutaturque cum Glimesio, Niuellæque Domina*, 133. *Bruxellas Alexandro dedit*, 243.

Disa fl. 375.

Discordia inter Anglos & Belgas, 350. *inter Belgas*, 3. *inter Brabantinos & Batauos*, 450. *inter Bruxellenses*, 243. *in castris Alexandri*, 77. *inter Fœderatos & Leicestrium*, 384. *& inde. inter Guidicionum & Mesam*, 323. *inter Hisp. in aggressione Grauiæ*, 307. *inter Hispanos Duces*, 470 *inter Petrum Mansfeldiũ & Gonzagam*, 94. *& inter Petrum Mansfeldium & Rustum*, 131. *inter Carolum Mansfeldium & Leuam*, 458. *inter Marcantium & Firminum*, 348. *inter Mechlinienses, & præsidiarios*, 276. *inter Neomagenses*, 244. *inter Reginas Angliæ, Scotiæque*, 352. *inter Regem Reginamque Scotiæ*, 354. *inter Schenchium & Pattonum*, 373. *inter Spinellum Trib. & Montium Cent.* 444. *inter Toraluam & Vegam*, 469. *inter Treslongum & Meetcherchium*, 245. *inter Vuallones & Germanos*, 98.

Dixmuda vrbs capitur à Gallis, 188. *recuperatur ab Alexandro*, 196.

Doignius, vide Franciscus.

Dolus Aldegundy & Antuerp. 282. *Alençony*, 9. *Angli militis*, 437. *Areschoti*, 144. *Bouchemy abeuntium*, 130. *Espinoiæ*, 157. *fœminæ*, 206 *Holachy*, 128. *Mansfelay*, 58. *Militum*, 154. *Orangy*, 160. *Paschasij*, 43. *Puellæ ad Stenouicum*, 181. *Scoti*, 177. *Traiectensis fossoris*, 62. *Turcarum*, 63. *Valsingami*, 43. *Vuactendonchæ*, 373.

Dominicus Laytona Lusitanus, 60.

Dominicus Rapetus, 133.

Dommela fl. 375.

Dona pontificia ad Alexandrum mittuntur, 318. 329. 330. *alia dona, vide suis locis.*

Donga fl 451.

Dorarechtum, 297. 451. 453. 480.

Doria, vide Io. Hieronymus.

Dorouernium portus Angliæ, 413.

Dorpius Z riczeæ Præfectus, 68.

Dracus, vide Franciscus.

Drossardus quid, 101.

Duartus Princeps Lusitanus, 60.

Dudlæus, vide Ioannes.

Duisburgum opp. 333.

Dunæ quid, 193.

Dunquercha ab Orangio Angliȩ Reginæ offertur, 20. 182. *designata ad occupandum ab Alenconio*, 182. *capitur*, 188. *obsidetur ab Alexandro*, 195. *deditur*, 195. 196.

Sententiæ ad E, spectantes.

I*Nuisum est obsidentibus vrbem* deditionis *nomen.*

Prodere vrbem dicendus est, quisquis vrbem impari animo suscipit defendendam.

Sua

Sua quisque acrius defendit, *quàm raptor inuadit aliena.*

Deferetur *raro fortiter fiunt.*

Dissociati *animi contentione religionis, & regni, raro coalescere inter se possunt.*

Quædam non fiunt, quia simul fieri doceantur.

Animi dum suspensi hærent, perleui pulsu huc illuc transferuntur non minus quàm quidquid pendet, versatile est.

Veterano Duci *repentinus magis, quàm improuisus occurrit hostis.*

Non plura medicorum desidia funera, quàm corruptæ discordia *Ducum victoriæ numerantur.*

Prima expeditione Dux *æstimatur, nec magis ex inspectis cuiusque in ortu sideribus tenorem vitæ præcinunt coniectores, quàm ex fortuna primum prodeuntis in aciem Imperatoris, reliquum cursum militiæ præsentiunt hostes.*

E

ECbelous *pagus*, 198.

Echembergius Chiliarcus Germanorum, 443, 445.

Echius equitum ductor, 149.

Echta pagus, 17.

Edictum Alexandri *pro Raitris*, 21. *pro Traiecto*, 97. Angliæ *Reginæ in Vuallones*, 43. Cæsareum, 203. *in hæreticos*, 68. *proscriptionis Schenckij*, 442. *Hisp. Regis proscriptionis Orangij*, 134. Vuallonum *in hæreticos*, 20.

Edmundus Horthumbriæ Dux, 301.

Eduardus Stanlei Anglorum ductor ad Zutphaniam, 339. *eques creatur*, 340.

Egmontius, vide Philippus.

Eyndouia, 18. *ab Altapennio oppugnatur*, 152. *à Boniuetto gallo præoccupatur*, 184. *recuperatur à Mansfeldio*, 192. *Holachio deditur*, 373.

Elbertus Leoninus Geldriæ Cancellarius, Orator pro Fœd. allegatur in Galliam, 215. *Regem alloquitur*, 216.

Electiones Imperij, vide Septemuiri.

S. Elegij pagus, 83.

Elisabetha Angliæ Regina Belgis offensa, 6. 8. 20. *Vuallonibus irata*, 43. *erga Alenconium prona*, 160. *nuptiarum fidem ostendit*, 161. *Fœd. legatos admittit*, 300. *opem ijs pollicetur*, 301. *eorum principatum recusat*, 301. *spem coniugij facit Leicestrio*, 302. *de eo querelas non libenter audit*, 340. 342. 350. *offenditur ob titulum Principatus*, 304. *Leicestrium reuocat*, 349. 384. *Conuentum indicit pro Scotiæ Regina*, 351. *pecuniam exigit in Belgarum auxilium*, 341. 363. *odium eius in Scotiæ Reginam*, 352. & *inde. Damnat eam morti*, 358. *differri supplicium frustra iubet*, 361. *Luctum simulat*, 362. *milites in Belgium mittit*, 363. & *opem Slusæ*, 371. *agit de pacificatione cum Hispano*, 387. 390. 391. & *inde. Dracum in Hispaniam mittit*, 391. *Scotiam, eiusque Regem auertit ab Hispanis*, 407. *ad defendam insulam contra Hispanos se parat*, 407. 408. & *inde. Triumphat de hispana classe*, 424. *Alexandrum reddi suspectum curat apud Regem*, 431. 432. *eius responsum ad Hispanorum proditorem*, 439.

Elmontius Buscoduci Præfectus, 241.

Elogium Altapennij, 377. *Barlamontij*, 91. *Bellij*, 251. *Hisp. Regis*, 423. *Leicestrij legionis*, 466. *Orangij*, 212. *Rubastij*, 250. *Scotiæ Reginæ*, 362. *Schenckij*, 474. *Tassij*, 443.

Emmanuel Antonij Lusitani filius in Leicestrij castris, 332.

Emmanuel Lalinius Montinij Dominus pro Leicestrio, 3. *Fœderatis offensus*, 4. *abstrahitur à Fœderatorum partibus*, 25. 26. *ad Regis partes accedit*, 26. *allegatur ad Artesiæ conuentum*, 32. *eius cum regijs acta*, 36. *hisp. timet*, 42. *Cortracum recuperat*, 114. *insidias Alexandro paratas detegit*, 126. *Bouchemium capit*, 130. & *Condeum*, 133. *suspectus Alexandro*, 145. *in Tornaci aggressione*, 152. 153. *sauciatur*, 154. *periculum eius conuiuantis cum Alex. apud Aldenardam*, 173. *allegatur ad tentandam reconciliationem cum Fœd. delegatis*, 189. 208. *ad obsidendam Dunquercam immittitur*, 192. *obsidet*, 195. *Renthiaci Marchionis appellatione decoratur*, 195. *Hannoniam & Artesiam defendit aduersus Gallos*, 219. *Mechliniensi expeditioni præficitur*, 277. *comes Alexandri*. 286. *militibus in ponte Scaldis cenantibus inseruit*, 288. *conatur seditiosos sedare*, 291. *substituitur pro*

Mottæo sauciato, 369. & *ipse sauciatur*, 370. *præficitur Slusæ expeditioni*, 380. *dictor Vuallonicæ legionis*, 405. *maris præfectus in belgica classe*, 405. 417. *Bergas ad Somam obsidet*, 436. & *inde*.

Emmanuel Vega Capinacca Centurio hispan. pugnat ad Engelam, 375. 376. *præficitur Bobadilliæ legioni*, 405. 467. *legionem obedientem retinet*, 460. 461. *lis eius super spolijs cum Toralua*, 469. *vexilla ab Hollando Bergarum Gubernatore obtinet*, 470.

Emplæum castrum apud insulam Bommeliam, 295. 297.

Enbysius, *vide Ioannes*.

Engela arx obsidetur ab Holachio, 375. *à Regijs munitur*, 375. *Holachio deditur*, 379. *pugnæ apud illam delineatio*, 376.

Engelmunsterum castrum obsidetur à Lanua, 115. *pugnæ ibi commissæ delineatio*, 116.

Epirotæ equites, 107. 114. 128. 291. 335. 336.

Episcopus, *Atrebatensis*, 29. *Brugensis*, 20. 209. *Buscoducensis*, 456 *Cameracensis*, 143. 284. *Coloniensis*, 73. 202. 318. 319. *Frisingensis*, 136. *Herbipolensis*, 73. *Leodiensis*, 113. *Mechliniensis*, 234. 243. 277. 289. *Nazarenus*, 5. *Rossanus*, 74. *Ruremundanus*, 139. 315. *Treuirensis*, 73.

Epistola vide Litteræ.

Equestris decursio, 234. 330.

Equites aurei velleris creati ab Alex. 330.

Ernestus Bauarus Frisingæ & Leodij Episcopus, 136. *postea Coloniensis Archiepiscopus & Elector Imperij*, 262. *arma parat aduersus Truchsesium*, 202. *triumphans Bonnam ingreditur*, 203. *opem in Meursium exposcit ab Alexandro*, 316. 317. 318. *consternatus Bauariam cogitat*, 318. *animatur*, 318. 319. *in Nouesij obsidione*, 321. & *inde*. *Nouesium victor inducitur*, 330. 333. *Bonnam amittit*, 440. *opem ab Alexandro poscit*, 441. *accipit*, 441. & *inde Bonnam ingreditur recuperatam*, 447. *Tungros ad Alexandrum abit*, 471. *premitur à Meursio & Schenchio*, 471. *a Farnesiano milite iuuatur*, 471. *recuperat Bercam*, & *reliquas arces*, 480.

Ersta fl 318.

Exclusa arx ab Alenconio capitur, 143.

Escouarius, *vide Didacus*.

Espelium in Geldria, 180.

Espinoi Princeps, *vide Petrus Melunius*.

Estepa, 25.

Essexius Comes, *vide* Robertus.

Estrellius, *vide Franciscus Diuionius Estrellæ Dominus*.

Eustachius Iunelius, 104.

Exercitus Regius, *eius numerus*, 5. *augetur*, 6. Melecontentorum, 7. 174. 199. 204 402. 403. *lustratur*, 9. 18. 365. *pars eius dimittitur*, 18. 112. 113. *census eius*, 404. 405. Alenconianus, 328. 331. Anglorum. 332. 335. 371. Fœderatorum *numerus* 22. 140. *decrescit*, 6. 55. 375. Turcarum *Imperatoris numerus*, 63. *vide Expugnatio, Fœderati, pugna, & propria Ducum nomina*.

Expeditio Alexandri *Aldenardensis*, 167. *Antuerpiensis*, 221 *Berchensis*, 330. *contra Germanos*, 337. *Nouesiana*, 316. *Sluisensis*, 363. *Tornacensis*, 146. 147. *Venlonensis*, 311. Arembergij *Gertrudisbergensis*, 450. Austriaci *Anglicana*, 356. *Tunetana*, 204. Chimaci *Bonnensis*, 439. 442. Coruini *Lirensis*, 177. Dracli *Hispaniensis*, 391. Fœderatorum *Buscoducensis*, 240. & *in arces ad Scaldim*, 240. 245. 257. 262. *Nouesiana*, 445. *Zutphaniensis*, 333. Gonzagæ *in Raitres*, 19. Hisp. Regis *Lusitanica*, 77. 103. Hispanæ classis *in Angliam*, 409. Leicestrij *Belgica*, 331. 350. *Nouesiana*, 332. *Zutphaniensis*, 333. 338. Mansfeldij *Bouchemiensis*, 130. *Grauiana*, 305. *Niuellensis*, 132. *Kuaëtendoncana*, 436. 447. Montinij *Condeana*, 133. *Venlonensis*, 311. Mottæi *Dunquercana*, 195. *Ostendæ*, 214. 452. Pattoni *in Nassauium*, 471. Rubasij *Cameracensis*, 132. *Engelmunsterensis*, 115. Renthiaci *Bergensis*, 236. *Mechliniensis*, 277. Septemuiri *Coloniensis in Truchsesium*, 202. Tassij *Stenouicensis*, 181. *Zutphaniensis*, 197. Varambonij *Berchensis contra Meursium*, 475. Vasti *Aldenardensis*, 167. *Zutphaniensis*, 335. *vide propria locorum nomina*.

Explorator ab Aldegundio Antuerpiam missus, 240.

Expugnatio à Fœderatis *Axelæ*, 331. *Bonnæ*,

na, 440. *Broncborstij*, 180. *Espellij*, 180. *Cortraci, Mechliniæ, & Nineuæ*, 114. & *plurium in Dela locorum*, 225. *à* Regijs *Aldenardæ*, 174. *Antuerpiæ*, 277. 284. *Axelæ*, 198. 332. *Berchæ*, 479. *Blanchembergæ*, 365. *Blienbeca*, 472. *Bonnæ*, 203. 446. *Bredæ*, 138. *Cameracesij*, 180. *Cataractæ Gandauensis*, 198. & *Cherpensis castri*, 14. *Clusæ*, 180. *Condæ opp.* 133. *Delæ insulæ*, 225. *Dunquerchæ*, 195. *Eyndouiæ*, 18. 184. 192. *Engelæ*, 379. *Gaesbecij*, 180. *Grauæ*, 311. *Hedelæ & aliarum ibidem arcium*, 457. *Herculani opp.* 14. *Liefensuchi*, 225. 246. *Mechliniæ*, 277. *Meursiæ*, 330. *Neoporti*, 196. *Ninonæ*, 180. *Nouesij*, 326. *Resæ*, 478. *Slusæ*; 382. *Steemberga*, 196. *Stenquiot*, 181. *Teneramundæ*, 229. *Tornaci*, 157. *Traiecti*, 93. *Venlona*, 315. *Vuactendonchæ*, 450. *Vuerte*, 19. *Vuouæ*, 348. *Vuilleubrouchi*, 100. & *aliarum arcium in Flandria, in Coloniensi ditione, circa Delam insulam, & alibi suis locis. Vide* Deditio, *Expeditio, Pugna, &c.*

Sententiæ ad E, spectantes.

Percupidus emptor *fastidiosum venditorem facit.*

Magister est hodiernus, hesternus error.

Errorem *suum amantes iuuat non agnoscere* errantium *Ducem.*

Vna interdum clade ammissis fortibus viris, tanquam succisis neruis, reliquus exercitus *vigore inde omni, viribusque destituitur.*

Peritia Ducum, & virtute militum congeminantur exercitus.

Facilius plerumque expugnatur, quod sua munitione nunquam creditur oppugnandum.

Res in exitu *æstimantur, & cum abeunt ex oculis, tunc videntur.*

F

Fabius Farnesius honorariorum militum ductor in aggressione Traiecti, 55. *Traiectum aggreditur*, 56. *sauciatur*, 57 *semiuiuus extrahitur à pugna*, 60. *mortuus lugetur ab Alexandro*, 60.

Fabius Gatta Vuillebroucum occupat, 100.

Fabius Matalonius Louanium ab Alenconianis defendit, 180.

Fabius Myrtus Nuncius Apostolicus in Gallia, 5.

Fabius Regina defensam diu Engelam Holachio dedit, 375. 379.

Fabri fossores, 48. *è Leodia petuntur*, 62. nauales, *ad Couenstenium*, 263. *è Brema aduocantur ad naues extruendas*, 406. & *è Liguria*, 406.

Fabula Parisijs edita super reconciliatione Vualkonum, 42.

Facinus Alexandri, 173. Angliæ *Reginæ*, 43. Angli *Centurionis*, 339. Antuerpiensium *hæreticorum*, 84. 85. Bergensium *fratrum*, 294. Caluinianorum, 37. 182. Capisucchi, 200. Girardi, 211. Hispani *equitis*, 114. *Iaurengij*, 162. *Quatuor* Italorum, 169. Mulieris *Veulonensis*, 312. Nouesianorum, 322. 323. Orangij, 234. Rinij, 229. Teneramundanorum, 228. Tolezani *militis*, 339. Valsingami, 43. Vuactendochæ *Gubernatoris*, 373.

Famausius Mechliniæ Gubernator Alexandro vrbem dedit, 277.

Fames Ninouensis & eius prouerbium, 180. *regij exercitus ad Slusam*, 367.

Farnesium opp. 60.

Fauchembergius Comes prætorianorum militum præfectus, 38. 39.

Fauara Marchia turma equitum præfectus, 405.

Federicus Afflictus Centurio obses Bonnensibus datur, 447.

Federicus Comitis Bergensis filius aduersus Meursium, 294.

Federicus Secundus Daniæ Rex in concordiam inter Angliæ Reginam & Hisp. Regem intendit, 387. & *inde. Fœderatis offenditur*, 390.

Federicus D. Marollæ Abbas, 73. 85. 115. *vide Abbates*

Federicus Iambellus Italus Hispaniam adit, 247. *spretus Antuerpiam ad Fœderatos se transfert*, 247. *inuentor bellicarum machinarum*, 247. & *inde. eius Socij*, 257. 259. 260.

Federicus Perenottus Campinij Dominus Granuella-

uellani Card. frater, Gandaui captiuus pro regijs laborat, 205. 209. in carcerem traditur, 210. inde educitur, 233. Gandauo ab Alexandro præficitur, 234. Antuerpiæ imponitur, 289. Antuerp. arcis reparationem persuadet, 292. agit de concordia per litteras cum Angliæ Regina, 390. 393. 394 395.

Federicus è Saxoniæ Ducibus, 331. in Berchę obsidione, 331.

Federicus Villafecca hisp. Centurio, 476.

Felix Peuchnerus Centurio, 322.

Femina virum mentita inter cæsos reperitur, 472. Traiectensium feminarum opera in vrbis defensione, 54. 56 & Senensium in vrbis suæ, 54. cæduntur, 94. eas mentiti viri, 7. Venlouensium ferocia, 312.

Ferdinandus Bauariæ Ducis frater Coloniam exercitum ducit, 202.

Ferdinandus Daualus Vastij Marchio in Antuerpiensi ponte periclitatur, 250. 252. Vniuerso equitatui præficitur ab Alexandro, 255. Antuerpiæ suburbia depopulatur, 275. pro Mansfeldio exercitus imponitur, 285. inseruit in cena super ponte, 288. præmittitur ad obsidendum Nouesium, 318. præficitur Zutphaniæ expeditioni, 335. in ea pugnat inter primos, 336. superatis hostibus annonam Zutphaniam introducit, 337. 340. Rosendaliam præmittitur, 365. copijs per Campiniam præficitur, 379. Buscoduco annonam inducit, 379.

Ferdinandus Lopesius imponitur Gubernator Cherpensi oppido, 14.

Ferdinandus Salinas generalis auditor regij exercitus, 431. Anglos diffidentes componit, 454.

Ferdinandus Spinellus Ziri Marchio, pugnans occumbit, 476.

Ferdinandus Toletanus Tribunus in obsidione Traiecti, 54.

Ferdinandus Truchsesius Coloniensis Septemuiri frater Buscoduci occiditur, 241.

Ferrantes à Bosco Aragonius Misilmeni Ducis frater, 404.

Ferrantes Farnesius Parmæ Episcopus, 61.

Ferrantes Gonzaga ductor Germanicæ legionis, 405.

Ferrantes Spinula Antuerpiam captiuus ducitur, 263.

Ferreoli equites germani, 108.

Feruacius, vide Gulielmus.

Ferumius Noorti Præfectus, 225.

Festum S. Andreę Tornaco fatale, 159.

Figueroa, vide Lopesius.

Finis belli nauigium Antuerpiensium immittitur in pontem, 261, 273. & inde.

Firminus Vuouæ Gubernator, 348.

Flaminius Delphinus Romanus in aggressione Traiecti honorarius miles, 57. Vicarius pontificij exercitus in Hungaria, 57.

Flaminius Garnerius, 191.

Flandria è septemdecim Belgij prouincijs, 99. 198. 223.

Fleibotæ nauis, 417.

Fleuus Lacus, 223.

Fliscus, vide Ioannes, Iacobus.

Flissinga Zelandiæ portus, 301. 401.

Floyecus nobilis Artesiæ, 26. casus, 26.

Florentius Floionus Barlamontij Comitis frater Namurco præficitur, 91. Geldriæ imponitur, 379. ductor Germanicæ legionis, 405.

Florentius Vanderbaer, 104.

Flottæ ponti Antuerp. oppositæ, 238. 246. 249.

Fœderati Ordines, eorum status, 1. 5. opem accipiunt à Casimiro, 4. Alenconium euocant, 4. eorum militum numerus, 5. pro ijs agit Casimirus apud Anglam, 9. 20. eorum peditum numerus, 22. deseruntur ab Vuallonibus, 25. inuitantur ad reconciliationem, 34. 35. 42. obseruantiam Catholicæ Religionis Regi & Cæsari promittunt, 64. ad pacem inclinare videntur, 65. arbitrum Cæsarem eligunt, 65. 73. legatos ad Coloniensem conuentũ mittunt, 73. eorum acta in eo conuentu, 76. & inde. Regem Belgij principatu deponunt, 135. & inde. Alenconium euocant, 136. 210. Sanctos eiurant, 137. cum Alenconio reconciliantur, 191. 210. Mauritiũ Orangio parenti substituunt, 214. consultant de aduocando externo auxilio, 214. dubitant cui prouinciarum imperium deferant, 215. Galliæ Regem preferunt, 215. nihil obtinent in Gallia, 218. 257. Angliæ Reginę offerunt belgicũ principatum, 300. & inde. impetrant Ducem & copias, 301. Leicestrium excipiunt, 303. dissidium inter eos & Leicestrium. 349. 350. 384. A Poloniæ Rege ad reconciliationem cum Rege animantur, 341. & à Cæsare,

stare, 342. *eorum Senatus suscipit regimen pro Lescestrio*, 343. *diffident cum Anglis*, 350. *abrogant Leicestrio authoritat.* m̃, 350. *diffident inter se*, 384. 386. *& inde. Recusant agere de pace cum Rege*, 394. *ineunt fœdus cum Angliæ Regina*, 408. *Reliqua vide in nominibus locorum, quæ ipsi ceperint, aut amiserint. & in Deditio, Expeditio, Expugnatio, & alibi.*

Fossa Bruxellensis, 223. *Drusiana*, 333. *Farnesiana siue Parma*, 236. *alia Farnesiana seu Slusensis*, 418.

Fossores pugnant intra cuniculum, 27. 120. *ad aggerem Couenstenium*, 263. *vide Dolus & Fabri.*

Folles in cuniculis, 51.

Franciscus Aguilarius Aluaradus hisp. Centurio, 57. *Dunquerchæ Gubernator*, 196.

Franciscus Arrighettus bonorarius miles pugnans occiditur, 57.

Franciscus Bobadilla Tribunus, 199. *in Bommelia insula*, 295. *obsidetur aquis ab Holachio*, 295. *effigiem B. V. à milite repertam adorat*, 297. *liberatur*, 298. 306. *in Nouesii obsidione*, 319.

Franciscus Borbonius Aruerniæ Delphinus, 161. *Dux in exercitu Aleneonij*, 176.

Franciscus Diuonius Estrellæ Dominus Espinoi Vicarius, 147. 153. *Tornaci deditionem Rassinghemio offert*, 157.

Franciscus Dognies Beaumontij Dominus in conuentu Coloniensi, 73. *& Artesiæ*, 104.

Franciscus Dracus explorat bellicum apparatum hispanorum, 391. *eorum naues dissipat*, 392. *armatur in Hispanam classem*, 408. *cum ea pugnat*, 415. *& inde.*

Franciscus Guillama aulicus Alexandri, 113.

Franciscus Galliæ Delphinus, 352.

Franciscus Gualtherius, 104.

Franciscus Lanua castrorum pro Ordinibus præfectus Burgerboutum munit, 22. *Vuallonum pagos vastat*, 35. *Traiecti gubernator intrare obsessam vrbem prohibetur*. 45. *Niuouam capit*, 114. *Engelmunsterum obsidet*, 115. *pugnans capitur*, 116. *eius virtus & fortuna*, 116. *captiuus ducitur ad Alexandrum*, 117. *cum Egmontio commutatur*, 118. *Alexandrum ab obsidione Aldenardæ deterrere conatur*, 167. 168. *militum per Flandriam præfectus*, 168. *eius ad Orangium litteræ de Alexandro*, 174. 190 *& mæror de filio Telinio à regijs capto*, 236.

Franciscus Leodiensis mirè seruatus in pontis Antuerpiensis fractura, 251.

Franciscus Montesdoca hisp. in Traiecti obsidione, 49. *eius vrbis Gubernator designatur*, 97.

Franciscus Morosinus Centurio, 413.

Franciscus Pepinus ductor Vuallonum, 25.

Franciscus Pontius Mirabellus allegatur ad Fœderatos, 194. *& ad Alexandrum*, 194.

Franciscus è Saxonum Ducibus ductor equitum in exercitu regio, 9. 20. 23. *& inde.*

Franciscus Toletanus hisp. Tribunus, 108. 410. 420.

Franciscus Turrius de Viuero hisp. Centurio pugnat ad Couenstenium, 266. *ad Grauiam* 310. *sauciatur*, 311.

Franciscus Valdesius Trib. Hispanorum, Ruram traijcit, 17. *Vuertam capit*, 18. *ad Burgerboutum*, 23. 24. *ad Traiectum*, 54.

Franciscus Verdugus Groningam ab Alexandro mittitur, 149. *Frisiæ præficitur*, 149. *Lochemum obsidet*, 181. *Meursium fugat & munitionem expugnat*, 293. *pugnat cum Nassauio*, 299. *in Nouesij castris* 331. *in insula Bercha*, 313. *circa Borcheloam*, 333. *apud Zutphaniam*, 333. 335. 337. *in Bonnensi bello*, 443. *cum Septemuiro Coloniensi Bonnam ingreditur*, 447. *Mansfeldio dissuadet aggressionem Vuachtendonchæ*, 447. *opem ab Alexandro petit aduersus Nassauium*, 471.

Franciscus Hercules Valesius Aleneonij Dux titulum Defensoris Belgarum assumit, 1. *ad Poloniæ Regnum adspirat*, 1. *Margaritam sororem in Belgium præmittit*, 2. *Belgas sibi conciliat*, 3. *euocatur ab Vuallonibus*, 4. *excipitur in Hannonia*, 9. *ceteris præfertur à Fœderatis*, 6. *suspectus Malecontentis*, 6. *Montes per dolum occupare tentat*, 8. *ad Angliæ Reginæ nuptias aspirat*, 8. 83. *in Galliam abit*, 9. *ab Orangio proponitur ad Belgij principatum*, 134. *eligitur Belgij princeps*, 136. *à Cameracensibus euocatur*, 139. *suos præmittit*, 139. *venit ipse*, 140 *triumphans Cameracum ingreditur*, 143. *Cameraci Dominus inauguratur*, 143. *loca aliquot expugnat*, 142. *in*

Galliam redire cogitat, 144. spe nuptiarum Angliam adit, 159. regie excipitur à Regina, 160. in Galliam remittitur, 160. astutè reuocatur ab Regina, 160. sponsus certo creditur, 161. abit ex Anglia, 161. magno apparatu Anterpiam ingreditur, 162. Brabantiæ Dux salutatur, 162. legationes ab vrbibus Fœd. excipit, 162. diem natalitium celebrat, 162. periclitatur, 163 absoluitur à suspicione facinoris, 163. Hollandiam atque Zelandiam Orangio cedit, 163. ad soluendam Aldenardæ obsidionem accurrit, 173. pugnat cum Regijs ad Gandauum, 178. 179. & inde. Flandriæ Comes salutatur, 179 loca aliquot capit in Geldria, 180. Louianum tentat, 180, infeliciter, 180. copijs augetur è Gallia, 182. Kalendarium Greg. in Belgio acceptari curat, 182. inuitatur ad Brabantiæ principatum sibi armis asserendum, 182. assentitur, 184. Flandriæ vrbium inuasiones distribuit, 184. sibi Antuerpiam seponit, 184. inuadit, 185. magna suorum cæde, 186. 187. transigere cum Alexandro per Tribunum astu tentat, 189. 190. reconciliationem tentat, 191. Dunquercam se recipit, 191. in Galliam abit, 195. reuocatur serò à Fœderatis in Belgium, 210. moritur, 210. eius elogium, 210. eiusdem insignia Antuerpiæ deijciuntur, 284.

Franconates Flandriæ membrum, 207. Regi reconciliantur, 208.

Fraus, vide Dolus.

Fridericus Bergensis Comitis filius, 294.

Fridericus Borchius Aldenardę Gubernator, 168.

Fridericus Cloetus Nouesij Gubernator, 316. vrbem munit, 319. erumpit in obsessores, 320. 322. sauciatur, 324. deditionem vrbis offert, 325. ab hispanis expetitur ad mortem, 326. strangulatus suspenditur è fenestra, 326.

Fridericus è Saxonię Ducibus, 202.

Frisia terretur ob Traiecti casum, 99. nutat vastaturque, 101. Regi addicitur, 103. timet, 111. firmatur, 130. Verdugo committitur, 149. & Groningę magistratui, 149. Gulielmo Nassauio traditur à Fœd. administranda, 214.

Fronsbergius, vide Georgius.

Fuggerus, vide Carolus.

Funquius, vide Ioannes.

Furię Anglicanę, 114.

Furnuli in Traiecti obsidione, 46. 51. 89. & Tornaci, 156. Nouesij, 328.

Frodringamum opp. in Anglia, 360.

Sententiæ ad F, spectantes.

Falsis ex vero fides peti solet.

Sola Ducis fama interdum bella profligat.

Superat metum fames, quę nec imperantes audit, nec supplicium se ipsa maius nouit.

Facile ignem concipiunt, quę paulo ante extinctę sunt faces.

Mora est omnium, festinatio singulorum.

Nemo fortium segnes amat.

Facilè deserimus, quos à fortuna deserendos subtimemus.

Fulmen ipsis, quibus conceptum est, nubibus haud parcit.

G

GAditanus portus, 392. 393.

Gaesbecum arx, 180.

Gaisense cœnobium, vide Cœnobium.

Galeassæ, 409. 419.

Galeones, 409. 419.

Galli è Burgundia reiecti, 5. Traiecti præsidiarij, 45. 46, immittuntur in Belgium, 139. 182. arma illis adimuntur Antuerpię, 163. 185. Vuinocibergæ se muniunt, 177. pugnant & fugantur, 177. ad Gandauum pugnant, 178. Louanium aggrediuntur, 180. & Antuerpiam, 185. ex qua cum cæde repelluntur, 185. & inde.

Gambalotta, vide Ludouicus.

Gamboa, vide Ioannes.

Gandauum Alexandri armis terretur, 204. ad famem redigitur, 205. inuitatur ad obedientiam Regis, 205. arctius ab Alexandro premitur, 205. oblatas conditiones reijcit, 210. fame domitum deditionem offert, 232. se demum dedit, 233.

Gandauenses Areschoti Ducem in custodiam tradunt, 3. Casimirum sibi Guber. eligunt, 4. pacem ab Alexandro flagitant, 205. legatos ad eum mittunt, 206. 207. opem à

Fœderatis accipiunt, 210. *Catholicos eyciunt, & Alexandri conditiones*, 210. *eius commeatum intercipiunt*, 229. *urbem eiusdem arbitrio dedunt*, 232. 233.
Garda Gallorum Tribunus, 138.
Garnerius à Secretis, 243. 395.
Garsias Oliuera Vicarius Antonij Oliueræ Fœderatos victores vincit, 100. gloriam & præmium refert, 100.
Garsias Toletanus, 193.
Gaspar Anastaus mercator Iaurengium ad Orangij cædem inducit, 162. agnoscitur author occisionis, 164.
Gasparinus Lucensis, cohortis ductor, 225.
Gaspar Ortizius Instructor legionis, 51.
Gaspar Robleus Lusitanus Billij Dominus equitum ductor, 9. consultor regius, 10. 33. Dauentriam immittitur liberandam, 12. epulum parat Vuallonum legatis, 40. in Traiecti aggressione, 59. immittitur ab Alexandro ad dirimendam Germanorum & Vuallonum pugnam, 98. in Tornaci obsidione, 154. sauciatur, 154. aduersus Bironium immittitur, 192. pugnam restituit ad Steembergam, 194. in bellica Antuerpiæ consultatione, 220. cum Mondragonio ripas Scaldicas tuetur, 223. Tilinium Lanuæ filium capit, 235. in fractura pontis occumbit, 251. elogium eius, 251. cadauer postea repertum Antuerpiæ sepelitur, 255.
Gaspar Schetzius Grobbendonchy Dominus in Coloniensi conuentu, 73. Regi reconciliatur, 85. præfectus arcis in Bommelia, 463.
Gasto Spinula allegatur ad Terranouam, 77. oculum amittit in Eyndouiæ expugnatione, 152. Tribunus Italicæ legionis, 204. Nouesium oppugnat, 319. census eius legionis, 402. 404.
Gattæ Dominus, vide Carolus, Fabius.
Gaudentius Signifer, 325.
Gauena, magni luparij munus, 151.
Gauera arx, Egmontij Principatus, 168.
Gauli seu Galeones, 409.
Gaurius, vide Carolus.
Gebhardus Truchsesius Coloniæ Archiepiscopus Elector Imperij presagit suam dignitatem, 203. ad Coloniensem conuentum abit, 73. 74. Agnetis Mansfeldiæ amore insanit, 200. & inde. Eiurata Catholica religione nuptias celebrat cum Agnete, 201. Archiepiscopatu & Septemuiratu exauthoratur, 202. arma parat aduersus Ernestum electum Archiepiscopum, 202. & inde. ad Holachium fugit, 203. & ad Orangium, 203. Orangij funus comitatur, 212. & Leicestrij arma, 332.
Gemblacum, 5.
Gemmenicus, vide Vernerus.
Geldria prouincia gubernatur pro Fœd. à Bergensi Comite, 211. Meursio traditur à Fœd. 214. urbs firmatur noua præsidio a Schenchio, 312. Altapennio traditur, 373. præde Schenchij conditorium, 374.
Genapum, 101.
Georgius Basta Epirota, 114. Commissarius Generalis Equitatus, 115. 178. in consultatione Antuerp. 220. agrum Antuerpiensem tuetur, 223. 253. ad Antuerpiæ pontem, 253. ad Burgerhoutum, 285. ad Grauiam, 306. ad Bonnam, 445.
Georgius Buccananus, 363.
Georgius Carisea ductor turmæ Lancearioium, 116.
Georgius Crescius Epirotarum ductor, 337.
Georgius Fronsbergius Germanicæ legionis Tribunus, 18. ad Burgerhouti aggressionem, 22. ad aggressionem Traiecti, 54. debita eius copijs stipendia, 108.
Georgius Lalinius Villæ Dominus Rennebergij Comes Dauentriam obsidet, 12. in potestatem redigit, 12. Frisiæ ac Transiselaniæ præfectus, 101. attrahitur ad Regis partes, 102. 103. & inde. Senator eligitur, 115. Groningæ à Fœderatis obsidetur, 127. confligit cum Orangianis, 128. Groningæ moritur, 149.
Georgius Manriquus, 417.
Georgius Rinaldinus Vicecentinus Centurio, 152.
Georgius Schenchius sub Carolo V. Groningam victor ingressus, 129.
Georgius Vestemdorpius, 104.
Gerardus Gronsbechius Card. Leodij Episcopus, 136.
Germani in Belgium adducti, 9. in Alexandr. exercitu lustrantur, 18. Dauentriam dedunt, 12. in Traiecti oppugnatione, 54. 57. 58. eorum seditio, 77. 109. 110. 111. 118. 118. Stipendia & reditum in patriam poscunt, 106. 107. in patriam abeunt, 113.

113. 114. accepta parte stipendiorum abeunt è Belgio, 119. 171. Antuerpianæ arci imponuntur, 293. inde remouentur, 293. ad Nouesium, 319. Estuestrio mittus grati, 340.
Geitrudisberga opp. 450. ab Anglis tenetur, 450. obsidetur à Mauritio, 451. offertur Alexandro ab Anglis, 453. inuaditur à Mauritio, 453. tuuatur ab Alexandro, 453. eidem dditur, 464.
Gilbertus Ventadurij Ducis filius, 140.
Girardus, vide Baldassar.
S.Gislisij pagus, 236.
Glimesius Niuellarum Gubernator, 132.
Globi ex ære fusi epistolas deferentes, 129. 130.448. eorum inuentor, 448.
Glosbouius, vide Christophorus.
Goignij Dominus, vide Antonius.
Gomesius, vide Antonius,
Gomicurtius, vide Adrianus;
Gonzaga, vide Ferrantes, Octauius.
Gonzalus Castrius Centurio hisp. 265.
Gorcomum vrbs, 297.
Grafigna, vide Augustinus.
Granata, pilarum genus, 448.
Granuellanus Cardinalis, vide Antonius.
Grauelinga defenditur, 24. ab Anglis dolo tentatur, 43. eius proditio Mendozæ detegitur, 43. eius periculum à proditione, 154. & inde.
Grauia opp. obsidetur, 305. ab Hemertio præfecto munitur, 305. à Mansfeldio castellis cingitur, 306. opem accipit ab Holachio, 309. quatitur, 310. defenditur, 310. deditur, 311. expugnationis delineatio 306.
Gregorius XIII. Pontif. Nuncium mittit ad Coloniensem conuentum, 74. Traiectensis Collegij fundationem comprobat, 265. Kalendarium proponit, 182. Coloniæ Archiepiscopum reducere conatur, 201. excommunicat, 202. Io Austriacum euocari in Belgium curat, 356. & cum Scotiæ Regina coniungi, 356. Terranouæ Ducis operam probat eius filio Cardinali creato, 86
Gregorius Ortizius Centurio hisp. in Couensteinij aggere, 257. in Bergarum aggressione, 437. capitur 439.
Greyterus Frisiæ Consiliarius, 101.
Grimaldus, vide Iulius Cæsar.
Grimanius, vide Antonius.
Grobbendonchij Dominus, vide Gaspar.
Groeneueltius Slusæ Gubernator opem poscit à Flissingæ Præfecto, 366. 371. vrbem Alexandro dedit, 382.
Groninga vrbs, 106. 127. 128. 129.
Guadagnus Abbas, 146. vide Abbas.
Guerraus Despeus legatus hisp. Regis in Angliam, 302. 303.
Gueuara, vide Antonius, Innicus.
Guidiccionus, vide Cesar.
Guilhelmus Vanderuuensis Danus in Hispaniam allegatur, 388.
Guilfoldius Io. Dudlei filius, 301.
Guisius Dux, 145.
Guisij Borbonijs infensi, 211.
Guilhelmus à S.Clemente Hisp. Regis legatus apud Cæsarem, 317. 442.
Gulielmus Alanus Anglus purpuram oblatam subterfugit, 398. post admittit, 398. eius consilium de maritima expeditione, 399.
Gulielmus Bauariæ Dux Electoris Coloniensis frater, 202. 317.
Gulielmus Comes Bergensis accedit ad Regis partes cum filijs, 211. Geldriæ præfecturam relinquit, 211.
Gulielmus Blosius Treslongi Dominus, Zelandiæ maris præfectus 224. querela Zelandorum de eius cunctatione, 245. ad Regis partes inuitatur, 245. exauctor maris præfectura, 245. in Hollandiam se recipit, 246.
Gulielmus Broocus Cobhamus Anglus, Cantij quinque portuum præfectus, 394.
Gulielmus Feruacius Cameracum præmittitur, 139. 140. in Anturpiæ aggressione capitur, 183.
Gulielmus Hornanus Hesij Dominus, 4. Hispanos timet, 42. legiones tradere Alensonio molitur, 126. & necem Alexandro, 126. detegitur, 126. capitur à Rubasio, 126. reus à Iudicibus pronunciatur, 127. opem poscit à Margarita Alexandri Matre, 127. necatur, 127.
Gulielmus Lumeius Comes à Marcha, 245.
Gulielmus Merodius Dufflæ Dominus, 277.
Gulielmus Nassauius Orangij Princeps Arescotto Duci offensus 6 & Mottæo, 7. Vualones attrahere laborat, 27. eorum reconciliationem disturbare conatur, 27. & inde creditur author mortis Com. Bossuui. 27.

Gra-

Grauelingam intercipere conatur, 43. 46. Traiectum ab obsidione liberare tentat, 63. dolosè petit pacificationem, 64. 65. vnius è quatuor factionibus author, 66. Belgium turbat, 125. agitat de Rege deponendo, 134. Alenconium proponit, 134. proscribitur à Rege, 135. Regi respondet, 135. laborat pro Matthia Archiduce ad Leody Episcopatum, 136. Bredam amittit, 138. Alenconium inuitat ad prosequendam victoriam, 143. Alexandrum Tornacum obsidentem irridet, 147. Alenconium Brabantiæ Ducem primus salutat, 162. sauciatur, 163. conualescit, 164. Hollandiæ & Zelandiç donationem impetrat ab Alenconio, 163. Alenconium Flandriæ Comitem inaugurari studet, 179. curat Alenconium reconciliari Fœderatis, 191. occiditur, 211. eius funus & pompa, 212. eius elogium, 212.
Gulielmus Comes Nassauius Frisiæ pro Fœd. Gubernator contra Verdugum, 149. 150. 181. 214. 299 Zutphaniam obsidet, 333. arces aliquot capit in Frisia, 471.
Gulielmus Pelhamus, vide Vuillelmus Pelhamus.
Gulielmus Rosselius Flissingæ præfectus opem Slusam immittit, 366.
Gulielmus Simplæus Scotus Tribunus Liram Alexandro tradit, 176. 177. 400. 406.
Gulielmus Stanlæus Leicestrio carus, 343. Dauentriæ præfectus, 348. Tassio vrbem tradit, 348. euocatur in Hispaniam, 349. pugnat ad Engelam, 375. ab Rege consulitur de Angliæ inuasione, 399. Hibernæ legionis præfectus, 375.
Gulielmus de Vasseur Valbuonij Dominus, 30 in Artesiæ conuentu pro Rege, 32. in fœdere ad S. Elgium, 36. Vuallonum legatorum comes, 38. disceptator super Vuallonum reconciliatione, 40.
Gusmanus, vide Henricus Oliuarius Comes.

H

HAdrianus Gomecurtius, vide Adrianus.
Hæretici eyciuntur ex Artesia, 26. & Buscoduco, 99. 101 Traiecti deditionem turbant, 90. timent ob sauciatum Orangium, 163, Truchsesio coniugium suadent, 201. ad tempus tolerati, 209. 242. 282. Gandaui prævalent, 210. Scotiæ Reginæ mortem accellerant, 359. Tornacum confugiunt, 146. cum Cæsare queruntur de Coloniensi septemuiro, 317.
Haga Comitis vrbs, 304.
Hainus fl. 144.
Halenius Tribunus, 36.
Hallense opp. 197.
Hannonia separat se Fœderatis, 4. Regi reconciliatur, 42. 44. 104. 111, vide Vuallones.
Hannoium arx, 25.
Hansiatici mercatores, 275.
Hardemberga pagus, 127.
Harlebecus pagus, 176.
Harlinga arx, 102.
Harnemium, 475.
Hasseletum opp. diripitur, 181.
Hattonus Angliæ Cancellarius, 303.
Haulterius Valacriæ Gubernator Couenstenium aggreditur, 262. repellitur, 263. cæditur, 271.
Hauræus Marchio, vide Carolus Croyus.
Hedela arx, 457. obsidetur deditur que Mansfeldio, 457. eius præsidium cæditur, 458.
Helmontiū opp. capitur ab Altapennio, 152. recuperatur ab Halachio, 373. incenditur, 375
Hemertius Grauiæ pro Fœd. præfectus 305. vrbem Alexandro dedit, 311. capite plectitur, 311.
Hemertium arx, 457.
Henninus, vide Maximilianus.
Henricus Derbiæ Comes, 394.
Henricus Octaus Angliæ Rex, 146. 159.
Henricus Secundus Galliç Rex, 352.
Henricus Tertius Galliæ Rex, 1. 5. 6. præfertur Angliæ Reginæ à Fœd. 214. rogatur ne legatos Fœd. admittat, 215. admittit, 216. fluctuat, 218 opem Fœder. negat, 218. Alexandrum laudat, 371. admonetur de hisp. classe, 412. eam timet, 412.
Henricus Lusitaniæ Rex, 60.
Henricus Gusmanus Oliuarij Comes legatus hisp. ad Pontif. 398. 434. 442.
Henricus Seimerus, 408.
Henricus Stuartus Leuiniæ Comitis filius Darlæi Dominus, 353. Scotiæ Reginæ maritus, 353. interficitur, 354.
Herbipolensis Episcopus in conuentu Coloniensi.

niensi, 73. in supplicatione Corporis Christi, 74.
Herculanum opp. Mondragonio deditur, 14.
Hercules Magnus Centurio allegatur, ab Alexandro in Italiam, 97.
Hedelensis arx, 461.
Herentala, 226.
Hermannus Bergensis Comitis filius, 294. 300.
Hermannus Richius, 73.
Hernandus Acosta Centurio, 190.
Hernandus de Isla cohortis ductor, 225.
Hernandus Tellus Centurio, 310. 311.
Herpena, 295.
Herpta arx, 457.
Hesius, vide Gulielmus Horuius.
Heuergemius pagus, 231.
Heusda arx, 457.
Hibernia inuadenda proponitur, 399.
Hiberni in Leicestrij exercitu, 332. eorum ductor, 332. arma, 332. Dauentriæ præsidiary regijs portam aperiunt, 348. pro regijs partibus pugnant, 375.
Hieronymus Arzeus Sidony à Secretis, 416.
Hieronymus Cerellius Hisp. saucius mire conualescit, 477.
Hieronymus à Marra pugnans occumbit, 154.
Hieronymus Ruix Segura Centurio, 206. 210
Hieronymus Vega hisp. Instructor in vexilli defensione occiditur, 308.
Hippolytus Marchio Bentiuolus à Rege commendatur, 204. pugnat in Couensteny defensione, 266. periclitatur in Scaldi, 273.
Hispani ab Vuallonibus Belgio emitti proponuntur in reconciliatione, 42. Alexandro obsistente, 42. 104. eorum emissio admittitur ab Rege, 42. Petersemium ys diripiendum permittitur, 47. Alexandrum sella Traiectum vehunt, 99. dimittuntur e Belgio, 112. Regi commendantur ab Alexandro, 113. per Italiam distribuuntur, 114. reuocari ab Vuallonibus desiderantur, 144. 164. proponitur eorum reditus Alexandro, 165. redeunt, 175. reuersi ferocius pugnant, 179. comparantur Gallis in inuasione Antuerpiæ, 186. noua eorum copiæ in Belgium immittuntur, 199. 403. contendunt cum Italis de primo in pugna loco, 265. & inter se de eadem prærogatiua, 307. 310. … hostem fugientem insequuntur, 270 … eorum pompa in honorem Alexandri super ponte exhibita, 287. cena eorum in ponte, 288. in Bommelia insula aquis ab Holachio obsidentur, 290. 295. & inde. Effigiem B.V. ibi repertam adorant, 297. & inde. duo eorum ex captiuis comburuntur Nouesij, 323. mira eorum ad Slusam audacia, 366. eorum census, & Tribuni mutantur, 404 405. eorum numerus & Tribuni, 410. eorumdem naufragium, 419. & inde. In deditos ad Hedelam sæuiunt, 458. eorum legio in seditionem concitatur, 459. sedantur, 462. plectuntur ex ys aliqui, 462. & legio dissoluitur, 463. & inde. quidam eorum Thenis comburuntur, 469. Reliquas Hispanorum res gestas vide in expeditio, legio, pugna, & propria locorum & hominum nomina.
Hochstrata opp. 138. 194.
Holachius, vide Philippus.
Hollandia Angliæ Reginæ offertur, 20. eius præfectura Orangij filio ab Rege offerenda, 66. ab Alenconio cum Zelandia in feudum promittitur Orangio, 136. 163.
Holdemarca arx, 299.
Horatius Farnesius, 195.
Horatius Pallauicinus 430. 431.
Hortigosa, vide Baldassar.
Houuardus, vide Carolus.
Heusda arx, 456. 463.
Hugo Moncada Præfectus in classe pugnat, 420. occiditur, 420.
Hulsta vrbs, 332.
Humanæ Dux, 6.
Husdonus Anglus militiæ præfectus, 408.
Hurtadus, vide Didacus.
Hurtadus Menduza Centurio in Bergarum obsidione, 437.

Sententiæ ad H, spectantes.

Parum refert, quàm splendidè armis induti, modo arcibus exuti abeant hostes.
Sæpenumero homines inter vulnera inuictos, erectosque, vnius verbi punctiuncula facile prosternit, quasi istis pro corde sit honor, *quo læso viuere non sustineant.*
Nihil in hostibus vel semiuictis tutò despicitur.

Ia.

I

Iacobus Broncborstius Anholtij, & Bredesorty Dynasta Tribunus Germanorum, 181. *pila traijcitur*, 181.

Iacobus Coudenbouius Rennebegium ad Regis partes attrahit, 101. *pro eo copias parat*, 128. *pugnat*, 128.

Iacobus Crostus Anglus Regius Censor, 387. *assumitur ad pacificationem conficiendam*, 387. 390. 391. *ab Regina allegatur super ea ad Alexandrum*, 394. *reuersus in carcerem conijcitur*, 396.

Iacobus de Croyx, 104.

Iacobus Epburnus Botuelij Comes Scotici maris præfectus, 354. *Reginæ Mariæ coniux*, 354. *patriæ proditor proclamatur*, 354. *à Danis necatur*, 355.

Iacobus Froyus Abbas S.Petri, 104.

Iacobus Iacobius Antuerpianæ oræ præfectus pugnat in Couenstenio aggere, 262. *occiditur*, 271.

Iacobus Stuartus Scotiæ Rex de vlciscenda matris cæde cogitat, 406. *hæsitat*, 406. *oppugnatur ab Alexandro & Elisabetha*, 406 *expugnatur ab Elisabetha*, 407. *& coniungitur cum ea aduersus Hispanos*, 407.

Iacobus Stuartus Nothus Iacobi V. religionem deserit, 352. *Scotiæ regimen inuadit*, 352. 354. *Morauiæ Comitatum ambit & primò repellitur*, 352. *hæreticorum præsidium quærit*, 353. *Morauiæ Comitatum impetrat*, 353. *insidias Reginæ struit*, 354. *interficitur*, 355.

Iacobus Treuirensis Archiepiscopus Elector Imperij in Coloniensi conuentu, 73.

Iana Greia Henrici Angliæ regis proneptis, 301. *Regina publicatur*, 301. *necatur*, 301.

Idiaquesius, vide Alphonsus, Ioannes.

Ierra, vide Acatius.

Igniquesius, vide Augustinus.

Imagines Sanctorum eraduntur à Fœderatis, 137. *Hasseleti à Stenouicanis insanè deluduntur*, 181. *eorum malo*, 181. 182. *vexillis à regijs militibus adiunguntur*, 347. 419.

Imago B.V. Conceptæ in Bommelia insula reperta, 297. *& inde.*

Incendium Nouesij, 327. *& inde. agrestium casarum*, 309. *stationis Thenensis*, 469. *Veteruerdæ*, 305. *conturberniorum ad Slusam*, 370.

Inchius, vide Balduinus Gaurius.

Index expensarum regij exercitus, 108. *& domus Alexandri*, 108.

Induciæ in Coloniensi conuentu petuntur à Fœderatis, 64. *& à Cæsaris internuncio*, 68. *negantur ab Alexandro*, 68. 69. *& à Terranoua*, 70. *Cæsar eas cupit*, 72. *de ijs sæpe in eo conuentu*, 71. 72. 81. 82. 83. *à Nouesianis petuntur*, 322. *& ab Anglis legatis*, 395.

Innicus Gueuara Ognatæ Comes, 439.

Inoiosæ Marchio, vide Io. Mendoza.

Insidiæ Alexandro ab Hæsio tenduntur, 126. *& Vastio ab Essexiæ Comite*, 336 *& Appio de Comitibus à Vuactendonchæ Gubernatore*, 373. *Antuerpiensibus & Mechliniensibus ab Regijs*, 242. *Gallis Cameracum tendentibus*, 142.

Instructio legationis duplex ab Rege Terranouæ tradita, 65. 67.

Insula Bommelia, 295. *Berchensis*, 331. *Catsandrica*, 365. 366. *& inde. Dela*, 224. 246. *in Mosæ ripa prope Venlonam*, 313. *Nouesiana*, 319. *Thola*, 436. *Vectis*, 415.

Insulæ Flandriæ vrbs à Lanua tentantur, 115. *opem aduersus Tornacenses Alexandro offerunt*, 145.

Ioannellus Taurengius Cantaber Orangium sclopo aggreditur, 162. *occiditur*, 163.

Io. ab Aquila hisp. legionis Tribunus in Couenstenio aggere, 265. *eius cum Capiducco generosa contentio*, 265. 266. 268 *hibernat propè Buscoducum*, 295. 296. *ad Grauiam pugnat*, 306. *contendit pro loci prerogatiua*, 307. *ad Nouesium*, 319. *ad Slusam*, 370. *sauciatur*, 372. *census eius legionis*, 404.

Io. Austriacus Caroli V. filius Gubernator Belgij, 1. 3. 28. 204. 356. 435.

Io. Blosius Treslongus Zelandiæ oræ Præfectus, 240. 245.

Io. Bodinus Alenconio persuadet Antuerpiæ inuasionem, 183 187.

Io. Borgia Orator hisp. apud Cæsarem, 64. 69. 70.

Io. Cascus Centurio altercatur cum Aquila de primo in pugna loco, 306. *Teneramundæ præficitur*, 382.

Io. Castilius, 309.

Io. Casimirus Palatini Septemuiri filius, 1. *Dux eligitur à Gandauensibus*, 4. *ab Alenconio alienus*, 4. *Angliam adit*, 9. *mora eius in Anglia*, 20. *eques creatur ab Regina*, 20. *in Belgium redit*, 22. *inde in Germaniam*, 22. *stat pro Truchsesio*, 202. *in Germaniam redit*, 202. *insequente Arembergio*, 202.

Io. Giacconus hispan. Centurio pugnat, 320. *Nouesium captus abducitur*, 320.

Io. Cliuiæ Iuliæque Dux, 330. 441. 448.

Io. Coccus Præfectus nauium Antuerpiensium occiditur, 235.

Io. Coloma hisp. signifer pugnans occumbit, 477.

Io. Contrera Gamarra ductor equitum in Lippiensi pugna capitur, 472. 473.

Io. Corduba equitum ductor apud Bonnam, 442. *Coloniensi Electori adesse iubetur*, 447.

Io. Croyus Reusij Comes, consultor regius, 10. 15. *in obsidione Traiecti Vuallonum ductor*, 54. 113.

Io. Dudlæus Northumbriæ Dux, 301.

Io. Enbysius Gandauensibus pacem suadet, 205. *Orangio suspectus*, 205. *urbis deditionem transigit cum Alexandro*, 206. *consulatu exuitur à Gandauensibus*, 207. *libertati redditur*, 207. *capite damnatur*, 210.

Io. Funquius Consultor regius, 33. *mittitur ad Coloniensem conuentum*, 73. *curator rerum belgicarum apud Regem*, 118. 224.

Io. Gamboa, 114. *ductor Igniquesiæ legionis Teneramundæ cataractam occupat*, 227. *in Couensteniopugnat*, 256. 257. 262. 264.

Io. Hurtadus Mendoza hisp. Centurio Bergarum castellum inuadit, 437. *pugnans cadit*, 439.

Io. Idiaquesius rerum Belgicarum in Hispania præfectus, 105. 118. *eius dictum de Alexandro*, 289. *litteræ ad eundem*, 106. 423. 433. *& Alexandri ad illum*, 454.

Io. Leuermannus in Coloniensi conuentu 73.

Io. Lignyus Comes Arembergij, 149.

Io. Lindanus S. Gertrudis Abbas, vide Abbates.

Io. Lindanus Ruremundæ Episcopus sacra Bredæ restituit, 139.

Io. Manriquus germanæ legionis Tribunus, 405. *contra Truchsesium*, 202. *in pontis ruina*, 253. *in Couenstenio*, 266, *in Nouesij aggressione*, 319.

Io. Manriquus de Lara in Antuerpiæ ponte, 288 *præficitur pro Aquila hisp. legioni*, 404

Io. Martinus Recaldus hisp. classis legatus, 411. *Sidonio pugnam suadet*, 412. *pugnat*, 420. *moritur*, 422.

Io. Medices frater Etruriæ Ducis in Belgium venit, 404.

Io. Mendoza Marchio Inoiosæ in Belgium venit, 404. *pugnans capitur*, 439.

Io. Monlucius Gallus Ballany Dominus præmittitur Cameracum, 139 *Rubasianos vincit*, 139. *Cameracum ingreditur*, 143. *in Galliam redit*, 140. *præficitur arci Cameracensi ab Alenconio*, 143.

Io. Morales Decurio hisp. Thenis pugnans sauciatur, 468. *donatus à Gallo dimittitur*, 469.

Io. Moræus Eques Hierosolym. 403.

Io. Nassauius Orangij frater Geldriæ pro Fœderatis Gubernator, 27. *mittitur ad liberandum ab obsidione Traiectum*, 63. *reuocatus Coloniam immittitur*, 78. 202.

Io. Noyellus Rossignolij Dominus aulæ Alexandri Magister, 37. 39. *ad Artesiæ conuentum*, 104.

Io. Norcamius Sellæ Dominus in Artesiæ conuentu, 32. *in fœdere cum Vualloxibus*, 36. 38. 40.

Io. Norritius Anglus Trib. pro Fœderatis, 22. *Mechliniam capit ac diripit*, 114. *litteras intra globos insertas ad Stenouicenses obsessos mittit*, 129. *in Groningensi agro pugnat cum Verdugo*, 149. *vincitur*, 150 *& manum amittit*, 150. *Lochemo opem affert*, 181. *præmittitur à Leicestrio in Belgium*, 304. *hispanos fugat*, 307. *præfectus peditum in exercitu Leicestrij*, 332. *Zutphaniam obsidet*, 333.

Io. Pacius Centurio, 372 *sauciatur*, 372.

Io. Dux Bipontinus Truchsesio opem affert, 202.

Io. Palatinus Septemuir pro Truchsesio, 202.

Io. Pettinius Trib. Liefensuchum munit, 224. *à Rubasio confoditur*, 225.

Io. Quignionus hisp. signifer in aggressione Traiecti, 57.

Io.

Io. Regiomontanus bellum Anglicanum prædicit, 397.
Io. Richardotus Artesiæ Senatus Præfectus in Hispaniam allegatur, 197. 467. redit, 199. ad Gandauenses, 207. præficitur disceptationi legatorum Brugensium, 208. & Gandauensium, 233. & Bruxellensium, 243. & Antuerpiensium, 280. Antuerpiam præmittitur, 284. in pacificatione inter Regem & Anglam, 390. 393. 394. 395. 429.
Io. Riuius Centurio hisp. sauciatur in Teneramundæ aggressione, 229. præficitur Teneramundæ, 229. postea Slusæ, 383.
Io. Rogersius Anglus legumperitus, 394.
Io. S. Gertrudis, vide Abbas.
Io. Saracenus Abbas S. Vedasti allegatur ad Alexandrum, 37. 38. & inde. ad Artesiæ conuentum, 104. allegatur in Hispaniam, 167. 174.
Io. Sconhouius allegatur ad Alexandrum, 277.
Io. Tornozza hispanæ nationis Consul Venetijs, 408.
Io. Vargas Mexia Prolegatus hisp. in Gallia, 7. consilia Alenconij Alexandro aperit, 9.
Io. Venderuillius Iurisconsultus in reconciliatione Vuallonum, 104.
Io. Verdugus hisp. Centario in Couenstenio, 257.
Io. Villersius Vltraiecti Præfectus cum Tassio pugnat, 294. capitur, emiturque à Verdugo, 294. redimitur à suis, ibidem.
Io. Vingefeldius Anglus Sangertrudisbergæ præfectus, 450.
Io. Vercelletus Anglus offert se Alexandro ad Vectim inuadendam, 400.
Io. Antonius Carafa Neapol. Centurio pugnans occumbit, 476.
Io. Baptista Apranus Centurio delectus ad Couensteny opem, 265.
S. Io. Baptista inuocatus ab Alexandro, 91.
Io. Baptista Castaneus Archiepiscopus Rossanus Nuncius Pont. in Coloniensi conuentu, 73. 74. 80.
Io. Baptista Gottifredus, 418.
Io. Baptista Marchio à Monte Gonzagæ Mag. Equitũ Vicarius, 9. Louanij Gubernator, 16. Rubasij Mag. Equit. Vicarius, 115. in Raitres incidens pugnat, eosque vincit, 16. 17. Germanos abeuntes comitatur, 21. vias circa Erentalium obsidet, 45. ad Marquoium pagum, 133.
Io Baptista Nerius Florentinus Præfectus fossorum, 371.
Io. Baptista Platus Mediolan. machinator bellicus, 10. castella circa Traiectum extruit, 48. & cuniculos, 52. ad Marquoium pagum, 133. ad Tornacum, 154. pontem Scaldi imponit ad Gandauum, 206. loca ad Vuetteram munit, 223. pontem super Scaldim ad Antuerpiam fabricat, 226. & inde. Pontis depositi materiem dono accipit ab Alexandro, 288. cum Angliæ locorum descriptione allegatur in Hispaniam, 397. in consultatione adhibitus à Rege, 399. in Blienbechæ obsidione occiditur, 471.
Io. Baptista Tassius immittitur ad dirimendam Germanorum & Vuallonum pugnam, 98. Verdugi Subtribunus pugnat contra Norritium, 150. Stenouicum capit, 182. & Zutphaniam, 197. pugnat aduersus Meursium, 294. vincit, 294. pugnat contra Danum eumque capit, 299. in Nouesij obsidione, 322. Zutphaniæ præfectus, 331. 333. 338. Castellum trans Isalam deserit, 338. Dauentriam ingreditur à Stanleo admissus, 348. à Iorco castellum apud Zutphaniam obtinet, 349. in Bonnæ obsidione, 442. vrbem circumiens occiditur, 443. eius corpus Coloniam deportatur, 443. eius funus & Tassiæ familiæ inuentum, 443.
Io. Baptista Tassius Consultor Regius, 10. 33. Orator hisp. apud Galliæ Regem, 141.
Io. Baptista Tassius Inspector generalis Regij exercitus in Belgio, 199. 464. iubetur Tiletum ire, 464. laborat pro legione Leuiana, 464. eius dissoluendæ minister, 465. 466.
Io. Franciscus Bonhomius Episcopus Vercellensis Pontificis nuncius in Truchsesij causa, 201. Ernestum Coloniensem Electorem animat, 318. cum Alexandro dona Pontificis accipiente agit, 330.
Io. Frãciscus Tuccius Eques S. Stephani, Centurio pugnat ad Steembergam, 194. 247. mirum de eo ad Antuerp. pontem, 251.
Io. Hieronymus Doria Alexandro ab Rege commendatus, 204.
Io. Iacobus Balbianus Comes Belgioiosæ, honorarius miles in obsidione Bergensi, 438.

Io.Iacobus Flifsius, 430.431.
Io.Paulus Caporalis Italus in Aldenardæ obsidione miræ audaciæ miles, 170.
Io.Paulus Ferrarius in Aldenardæ obsidione memorabilis, 170.
Io.Petrus Comes Nicellius Præfectus stabuli Alexandri in Hispaniam allegatur, 158. 344. *ductor prætorianæ cohortis eiusdem*, 286.
Io.Vincentius Vitellius, 175.
Iorcus, vide Rolandus.
Iosepb Cerdan Centurio moritur, 309.
Ipræ obiectu castellorum infestantur, 198. *fame premuntur*, 204. *deduntur*, 208. & *inde*.
Isabella Hisp. Regis filia, 289.
Isclæ fl. pons imponitur, 333.
Isemburgensis Comes, vide Salentinus.
Isendica, 364. 372.
Isenghemium à Marquetio attentatur, 115.
Isla, vide Hernandus.
Itali cum Hispanis emittuntur è Belgio, 113. *Regi commendatur*, 113. 114. *aliqui retinentur*, 115. *exoptantur*, 164. *redeunt*, 175. *noue ab Italia eorum copiæ*, 204. *ad Antuerpiam*, 260. *contendunt cum hispanis de primo in pugnæ loco*, 265. *non admittuntur ab Antuerpianis ad præsidium urbis*, 280. 286. *primi in Nouesii muros conscendunt*, 323. 326. *deliguntur per Italiam aliæ eorum copiæ in Belgium ducendæ*, 402. 446. *Reliquas eorum res gestas*, vide Deditio, Expugnatio, Expeditio, & *propria locorum & hominum nomina*.
Iuliacensis Dux allegatur ad Coloniensem conuentum, 73.
Iulianus Claragius ductor equitum Buscoducum intrat, 240. *cæditur*, 241.
Iulius Cæsar Grimaldus Centurio pugnans cæditur, 321.
Iustinus Nassauius Orangij Nothus Zelandiæ nauibus præficitur, 246. *Scaldim cum eum classe percurrit*, 257. 417. *cum Holachio Couenstenium aggreditur*, 262. *Mauritio fratri vnitur*, 380.
Iustus Villersius Bouchemium dedit, 130. *dolosè*, 131. *Cameracum se recipit*, 131. *castrorum præfectus Geetrudsbergam obsidet*, 453. *interficitur*, 453.

Sententiæ ad I, spectantes.

Non magis cordi in homine, quàm Imperatori *in exercitu, nouissimum mori datum est.*
Rarò impunitas *frustrà proponitur, & plerumque spe veniæ scelera disparantur.*
Solitaria non incendunt infortunia.
Iniuriam *aliqui putant finem accipiendi.*
Repentinæ irruptiones *vim omnem in impetu habent: earumque si non figitur mucro, retunditur.*
Insidiæ *quo magis in aperto fiunt, eo minus creduntur posse fieri, præsertim ab hostibus timeri in luce iam destitis.*
Inuidia *adfœlicitatem vnicè intenta, ad merita cæcutit.*
Contentius inuidiam *à se remouent, qui segnius euitarunt.*
Nihil tam firmum, cui vel ab inualido *non sit periculum* ab inualido.
Nonnunquam plus virium *addit ira quàm demit plaga.*

L

Laneeauecchia, vide Odoardus.
Lanckeirus Vuaclendenchę præfectus eam defendit, 447. *erumpit in obsessores*, 449. *faucius è pugna extrahitur*, 450.
Landresium arx, 190.
Landrianus, vide Ambrosius.
Landus, vide Claudius, Octauius.
Lalinius, vide Emmanuel, Georgius, Philippus.
Lauallus Gallus in exercitu Alenconij, 140.
Leganes Marchio Insubriæ Gubernator in obsidione Taurinensi, 130.
Legatio Alexandri *ad Artesię conuentum*, 32. *ad conuentum Anglorum*, 395. *ad Cæsarem*, 71. 344. *ad Hisp. Regem*, 97. 113. 123. 344. *ad Xystum Pont.* 344.
Angliæ *Reginæ ad Galliæ Regem*, 358. *in Belgium*, 394. 395. *ad varios Principes*, 407. 408.
Antuerpiensium *ad Alexandrum*, 277.
Brugensium *ad Alexandrum*, 207.
Cæsaris *ad Alexandrum*, 68. 69. 342. *ad*

Colo-

Coloniensem conuentum, 73. *ad Fœderatos*, 342.
Dani *Regis ad Alexandrum*, 387. *ad Hisp. Regem*, 388.
Fœderatorum *ad Angliæ Reginam*, 300. *ad Coloniensem conuentum*, 73. *ad Galliæ Regem*, 214.
Franconatum *ad Alexandrum*, 207.
Galliæ *Regis ad Alexandrum*, 140. 145. 146. 194. *ad Angliæ Reginam*, 160. 358. *ad Hisp. Regem*, 145. *ad Fœderatos*, 194.
Gandauensium *ad Alexandrum*, 207. 233.
Iuliacensis *Ducis ad Coloniensem conuentum*, 73.
Poloni *Regis ad Alexandrum*, 341. *ad Fœderatos*, 341.
Pontificis *Xysti ad Alexandrum*, 318. *in Angliam*, 398. *ad Coloniensem conuentum*, 74. *ad Scotos*, 357.
Scotiæ *Reginæ ad Angliæ conuentum*, 355.
Scotorum *ad Alexandrum*, 400 406.
Septemuiri *Coloniensis ad Alexandrum*, 479.
Vuallonum *ad Alexandrum*, 37. 105. *ad Artesiæ conuentum* 32 104.
Vide Litteræ, & propria mittentium, & missorum nomina.
Legionum census, Italicæ, *Capisucchi*, 404. *Spinelli*, 404. *Spinulæ*, 404.
Hispanæ. *Aquilæ*, 404. *Bobadillæ*, 405. *Mondragonij*, 404. *Queraltæ*, 405. *Valdesij*, 17.
Germanicæ. *Arembergij*, 405. *Barlamontij*, 405. *Burgautij*, 405. *Gonzagæ*, 405. *Manriqui*, 405.
Burgundica. *Varambonij*, 405.
Hibernica. *Stanlei*, 405.
Vuallonicæ. *Balansonij*, 405. *Barbansonij*, 405. *Bossuuij*, 405. *Oct. Mansfeldij*, 405 *Mottæi*, 405. *Renthiaci*, 405.
Leicestrius, vide Robertus.
Leo Lazarus Haller ductor prætorianæ turmæ, 286.
Leoninus, vide Elbertus.
Leouardia arx, 102.
Leua, vide Sancius.
Leuermannus, vide Ioannes.
Leuua opp. 16. 17.
Libertas Religionis à Fœd. in Coloniensi conuentu petitur, 35, *negatur ab Hisp. Rege*, 35. *ab Aldegundio in Antuerpiæ deditione expetitur*, 281. *de ea responsum Regis*, 280. *proponitur à Rege Daniæ*, 388. *responsum Hisp. Regis*, 388. *& Alexandri responsum*, 390. *proponitur ab Anglis*, 396. *non admittitur à Regijs*, 396. *proponitur à legatis Fœd. in Coloniensi conuentu*, 76. *Hisp. Regis de ea sententia*, 80.
Licherchium opp Fœderatis traditum, 126.
Licquius, vide Philippus Ruourtus.
Liefensuchum arx excitata à Fœd. 222. *defenditur à Pettinio*, 224. *expugnatur à Rubasio*, 225. *recuperatur à Fœderatis*, 244. 246.
Liesueltius Brabantiæ Cancellarius Gallicam legationem recusat, 214. *suadet reconciliationem cum Rege*, 214.
Lignyus, vide Carolus, Ioannes.
Lilloum arx in ora Brabantiæ excitata, 224. *defenditur à Tilinio*, *ibidem*. *inuaditur à Mondragonio*, 225. *frustra*, 226.
Limburgum prouincia Regi fida, 1.
Lindanus, vide Ioannes, Villelmus.
Linga opp. 335. 337.
Lippia fl. 473.
Lira urbs à Simplæo Alexandro traditur, 177.
Lis, vide Discordia.
Lisa fl. 176.
Litteræ Alexandri *ad Angliæ Reginam*, 391. *ad Fœd. Antuerpiæ*, 34. *pro Raitris*, 21. *ad Daniæ Regem*, 390. *ad Card. Granuellanum*, 120. 121. 166. *ad Hisp. Regem*, 17. 54. 110. 117. 119. 125. 141. 144. 146. 155. 158. 167. 177. 179. 180. 185. 188. 209. 234. 258. 299. 311. 337. 338. 359. 362. 363. 400. 401. 405 421. 428. 432. 437. 438. 450. 467. *ad Idiaquesium*, 142. 454. *ad Leuam Trib.* 463. 465. *ad Octauium Ducem Parmen.* 5. 17. 62. *ad Tassium exercitus Inspectorem*, 464. *ad Scotiæ Regem*, 406. *ad Terranouæ Ducem*, 42, 67. 82.
Angliæ *Reginæ ad Alexandrum*, 391. *ad eumdem*, 391.
Anglorum *ad Regios ministros*, 393. *ad Alexandrum*, 393.
Anonymi *ad Alexandrum*, 430.
Archiducis *Matthiæ ad Artesios*, 29. *ad Coloniensem conuentum*, 83. *ad Fœderatos*,

tos, 136. *ad Vuallones*, 32.
Belgarum *ad Anglos*, 393. 394.
Bernardini *Mendozæ Hisp. legati ad Alexandrum*, 8. 20. 176.359.361.371.427.
Cardinalis *Farnesij ad Alexandrum*, 426.
Dani *Regis ad Hisp. Regem*, 387. *ad Alexandrum*, 390.
Fœderatorum *ad Cæsarem*, 64. *ad Coloniensem conuentum*, 83.
Granuellani *Card. ad Alexandrum*, 233. 289.
Guisij *Ducis ad Alexandrum*, 141.
Hispani *Regis ad Alexandrum*, 60. 80. 106. 113. 123. 254. 280. 289.311.344. 361.395. 399. 401. 428. 433. *ad Artesios*, 30. *ad Daniæ Regem*, 388. 395. *ad Margaritam Parmensem Duc.* 123. *ad Motteum*, 25. *ad Terranouæ Ducem*, 80.
Horatij *Pallauicini ad Alex.* 430.
Idiaquesij *ad Alexandrum*, 106. 433.
Lalatæ *ad Alexandrum*, 425. Lanuæ *ad Orangium*, 174. Lusitani *Regis ad Alexandrum*, 60.
Margaritæ *Gubr. ad Regem*, 120. 122.
Poloni *Regis ad Fœderatos*, 341. *ad Alexandrum*, 342.
Oliuarij *Comitis ad Regem*, 398.
Pontificis *Xysti ad Hispan. Regem*, 398.
Richardotti *ad Anglos*, 393. 394.
Tassij *legati ad Alexandrum*, 15. 141. 176.199. Tassij *Inspectoris exercitus ad Alexandrum*, 464. 465.
Vargæ *legati ad Alexandrum*, 4. 8.
Vide propria scribentium nomina,
Liua fl. 205.
Lochemum opp. obsidetur à Verdugo, 181.
Longeuallius, vide Maximilianus.
Loona arx Brabantiæ Holachio deditur, 373.
Lopesius, vide Petrus.
Lopesius Figueroa Tribunus Hisp. 23. *in aggressione Burgerhouti*, 24. *in Traiecti obsidione*, 47.48. 54. 199.
Lotharingus, vide Philippus.
Louanium vrbs tentatur ab Alenconio, 180. *defenditur à Matalonio Præfecto*, 180.
Lucas Maximus Romanus Alexandro commendatus ab Rege, & ab Octauio Duce, 204.
Lucemburgum Regi fidum, 1. *Luceburgenses de præsidiarys queruntur*, 111.
Ludi equestres, 234. 330. *militum*, 460.
Ludouicus Cambien opif. x Gandauensis, 231.
Ludouicus XI. Galliæ Rex templum ornat S.Seruatio, 46.
Ludouicus Barlamontius Cameraci Archiepiscop. proponitur ab Alexandro ad Leodij Episcopatum, 136. *Cameraco expellitur*, 143. 284.
Ludouicus Gambaloita Centurio in Cauensteinio, 265.
Ludouicus Melzius Eques Hierosolym. 332. *semilunam ante Venlonam primus aggreditur*, 314. *sauciatur, ibidem. Italicæ legionis, & equitatus vniuersi Vicarius de Venlona bis meretur, ibidem.*
Ludouicus Motmorantius Beursij Dominus Vuallonicæ legionis ductor, 244. *Ostendam inuadit*, 244. *pugnans occiditur*, 245.
Ludouicus Nassauius Orangij Principis frater, 149.
Ludouicus Marchio Rangonus, 175. *in Tornaci aggressione*, 153. *Centurio Italorum*, 402.
Ludouicus Saxoniæ Semptemutr, 202.
Ludouicus Vicecomes in Traiecti obsidione pugnans sauciatur, 58.
Lugdunum Batauorum tentatur à Leicestrio, 384. *conspirantibus ciuibus*, 384. *deteguntur eius conspiratores*, 385.
Luna, vide Carolus.
Luque, vide Petrus.

Sententiæ ad L, spectantes.

I*Mportunè Læditur is, cuius fide opus habeas.*

M

M*Acchiauellus, vide Vincentius.*
Macedonici exercitus tripudium, 288.
Magdalenius, vide Marcus.
Malaspina, vide Conradus.
Malecontentorum factio separat se à Fœd. 4. 25. *cum Flandris & Gandauensibus pugnat*, 4. 26. *euocat Alenconium è Gallia*, 4. *excipit*, 5. *eorum gestamen & nomen*, 25. *ad Regis obedientiam inuitatur ab Alexandro*, 26. *& inde. Vide Vuallones.*

Man-

Mandra fl. 115.
Mansfeldius, vide Carolus, Octauius, Petrus Ernestus.
Mauriquius, vide Georgius, Ioannes,
Mantua Carpetanorum, 410. 435.
Mansuisius pro Mottæo pugnat cum Lanua. 36.
Manuynus Aubermontius Audomari Præfectus, 25. 36. *ad Aldenardam oculum amittit,* 173. *eidem vrbi præficitur,* 174. *regias partes promouet,* 205,
Manzanus Centurio, hispanorum desertor in obsidione Traiecti, 50. 57. *captus confoditur ab Hispanis,* 95.
Marcha opp. in Famina, 12.
Marcantius Gallus Vuquam arcem Alexandro dedit, 348.
Marcosanius Samblemontij frater, Germanorum ductor in obsidione Tornaci, 154.
Marcus Antonius Simonetta honorarius miles primus Traiecti muros scandit, 55. *necatur,* 56.
Marcus Magdalenus Centurio in Coloniensi bello, 200. *& in Couensteniј defensione,* 265.
Marcus de Riè Varambonij Marchio Burgundorum Tribunus in Tornaci aggressione, 153. *sauciatur,* 154. *ad Dunquercam,* 195. *Nouergemium obsidet,* 233. *Gandauum fame premit,* 233. *in Antuerpiana victoria,* 286. 288. *in Nouesij obsidione.* 319. *nouas copias in Belgium ducit,* 404. *opem affert Verdugo in Frisiam,* 471. *Beccam capit,* 471 *& Bilenbecam,* 471. *Schenchium fugat,* 472 *cum Anglis intrepide certat,* 475. *eius improspera pugna variè attribuitur,* 476. 477.
Margarita Parmensis, Gubernatrix Belgij declarata ab Rege Namurcum aduenit, 118. *magna Belgarum lætitia,* 118. *pœnitet illam admissi regiminis,* 119. *animatur ab Alexandro, qui tamen diuisionem regiminis inter se & matrem non admittit,* 120. *& inde. Ipsa Regi scribit sententiam suam,* 120. *Reditum in Italiam non impetrat,* 123. *impetrat tandem,* 124. *prima Antuerpianæ arcis designatrix,* 293 *moritur,* 344.
Margarita Lignya Comitis Lalinij vxor, 2. 165.
Margarita Valesia vxor Henrici Nauarræi Regis, Belgium adit, 1. 2. 3. *Belgas gallicis partibus conciliat,* 3. *in Galliam redit,* 3.
Mariana arx, 230.
S. Maria Virgo, sub eius patrocinio suscipitur ab Alexandro Antuerpiæ obsidio, 222. *dedicatur ei castellum Scaldici pontis,* 227. *inuaditur Teneramunda sub eius tutela,* 228. *cultus eius Antuerpiæ restituitur,* 286. *Effigies eius in Bommelia reperitur,* 297. *Hispanos liberat,* 297. *Tuccium periclitantem adiuuat,* 251.
Maria Hungariæ Regina, 20.
Maria Motmorantia, 157.
Maria Stuarta Scotiæ Regina, 351. *vxor expetitur à multis,* 352. 353. *à Pontificio nuncio commendatur,* 352. *Galliæ Delphino despondetur,* 352. *vidua in Scotiam redit,* 353. *Darlæo nubit, filioque augetur,* 354. *maritus interficitur, & ipsa attinetur,* 354. *Botuelio nubere cogitur,* 354. *in arcem captiua deducitur,* 354. *fugit,* 354. *Angliam petit,* 355. *sistitur in itinere,* 355. *vti rea euocatur ab Regina Elisabetha,* 355. *& inde. rea pronunciatur læsæ Maiestatis,* 358. *eius damnationis libellus mittitur ad Galliæ Regem,* 358. *& inde. inuehitur in Sacrorum irrisores,* 360. *scribit ad multos,* 360. *ad mortem se pie parat,* 360. *capite plectitur,* 361. *sero iubetur differri eius cædes,* 361. *eius elogium,* 362. *& Alexandri de ea iudicium,* 362. *& multorum præconia,* 363.
Marius Biragus Trib. gallicæ legionis, 189. 190. 191.
Marius Carduinus Tribun. Italis, præficitur Belgium adeuntibus, 175. *moritur,* 204.
Marius Comes Martinengus Centurio pugnans sauciatur, 294. *Zutphaniam cum carris alimentorum intrat,* 334.
Marquettius Lanuæ Vicarius ad Engelmunsterum pugnat, 115. *ad Isinghemium,* 116. *capitur cum Lanua à Rubasianis,* 116, *Iprarum Gubernator Alexandro traditur,* 208.
Marquoius pagus, 132.
Martinengus, vide Marius.
Martinius, vide Sancius Leua.
Martinus Delrius Soc. Iesu, 270.
Martinus Schenchius pro regijs partibus, 101.

pugnat aduersus Holachium, 128. vincit, 129. in Frisia, 149. capitur a Fœderatis, 64. Regis partes deserit, 293. pugnans vincitur à Tassio, 294. Veteruerdam cœnobium expugnat, 305. pro Venlona laborat, 312. Geldriam percurrit, 312. tentat Venlonam ingredi, 312. frustra, 313. Vuactendoncham se recipit, 315. eius spolia Venlonæ in regios victores distribuuntur, 315. Bercam ingreditur, firmatque, 331. Meursam amittit, 330. eius supellex in prædam cedit, 374. Bonnam aggreditur, 493. arcem excitat ad Rhenum, 439. Pettardum ad Bonnam primus adhibet, 440. vrbem expugnat, 440. diripit ac munit, 441. proscribitur à Cæsare, 442. ad opem Bonnæ petendam in Angliam confugit, 445. & ad Casimirum, 445. Nouesium frustra obsidet, 445. Bonnam amittit, 446. fugatur à Neapolitanis, 471. 472. Pattonum vincit, 473. Neomagum tentat, ingrediturque, 473. fugatur ex vrbe, 473. suos frustra à fuga retinere conatur, 474. mergitur, 474. eius elogium, 474.

Masius, vide Cosmus.

Masius Brabantini Fisci Præfectus, 395.

Mater ob famem venenũ filijs propinat, 242.

Matthias Archidux pro Fœderatis Belgij Gubernator, 1. 4. indignatur ob Alenconiũ euocandũ à Fœderatis, 6. conatur reconciliationem Vuallonum cum Rege impedire, 29. 32 Antuerpiæ in templo ab hæreticis includitur, 36. offensus abire cogitat Antuerpia, 37. non probatur à Rege eius confirmatio in Belgij regimine, 65. 81. Belgij magistratu se abdicat, 136. proponitur ab Orangio Leodiensis Episcopus, 135. 136. abit in Germaniam, 137.

S. Matthiæ Apostoli dies Carolo V. faustus ob Alexandro & à militibus celebratur, 239.

Matthias Coruinus Tiphernas Centurio cum Monlucio pugnat, 139. cum Simplæo Liram occupat, 177.

Matthæus Moulartius Atrebatensis Episcopus ad reconciliandos Vuallones adhibetur, 29. 31. immittitur ad Artesiæ conuentum, 29. 32. 36. 38. eligitur disceptator in Vuallonum reconciliatione, 40.

Matthæus Serranus Centurio in hisp. classe, 419.

Mauri Regis filius in Belgium aduenit, 404.

Mauritius Nassauius Orangij Principis filius 163. patris funus comitatur, 212. patri substituitur, 214. Axelam capit, 331. 332. Vlstam frustra tentat, 332. à Leicestrio impar Belgij regimini ob ætatem habetur, 343. Campiniæ agrum vastat, 372. copias Buscoduco admouet, 393. tentat Slusæ succurrere, 380. arma parat aduersus Anglos Gertrudisbergæ præsidiarios, 451. oppidum aggreditur, 453. recedit, 453. Dordrectum se recipit, 453.

Mauritius e Saxoniæ Ducibus Raitrum ductor pro Casimiro, 20. cum Alexandro pacisci studet pro reditu in Germaniam, 20. ob fratris gratiam reditum impetrat, 21. 22.

Maximilianus Cæsar Tornacum ingreditur, 159.

Maximilianus Henninus Bossuuij Comes non sine suspicione veneni extinguitur, 27. eius munia Caprio offeruntur, 27. moriens Orangium auersatur, 28.

Maximilianus Longeuallius Vauxi Dominus in obsidione Traiectensi, 62. in Coloniæ conuentu, 73. in Tornaci obsidione moritur, insignitus ante titulo Bucquoi Comitatus, 151. eius merita Regi ab Alexandro repræsentantur, 151.

Maximilianus Vilanus, 104.

Maximus, vide Lucas.

Mechlinia, 18. opem ab Alexandro poscit, 99. capitur à Norritio, diripiturque, 114. ab Alexandro tentatur, 277. ab eodem capitur, 277. eius victoriæ nuncium offert Regi Alexander pro restituta Placentiæ arce, 277.

Mechlinienses ad Regem transeunt, 99. timent à præsidiarijs, 111. Bruxellensibus auxiliaturi cæduntur, 242. suburbia eorum vastantur, 275. Archiepiscopum recipiunt, 277.

Mediceus, vide Ioannes, Petrus.

Medicea Galliæ Regina, vide Catharina.

Mega oppid. 306. 311.

Meganus Comes, 72. 375.

Melsenius Lucus, 224.

Mendoza, vide Bernardinus, Ioannes, Petrus.

Menesius Centurio pugnans occumbit, 194.

Menina opp. occupatur ab Vuallonibus, 25.

a Pe-

à Pepino promittitur Regijs, 26. *& à Montinio*, 36. *Malecontentorum sedes*, 167. *opem ab Aldenarda implorat*, 167. *occupatur ab Alexandro*, 196.
Mercatorum basilica, 185.
Mercatores timent Hisp. Regem, 135. *contendunt inferre cibaria Antuerpiam*, 232. *pacem flagitant*, 275.
Merua fl. 450.
Mesa, vide Alphonsus.
Meursia opp. capitur ab Alexandro, 330.
Meursius, vide Alphonsus Solmensis.
Mexia, vide Augustinus.
Michael Benittus Centurio hisp. in Couenstenio, 256. *sauciatur, & eius stationarij interficiuntur*, 257.
Michael Cardona Centurio in Couenstenio, 265. *pugnans occumbit*, 308.
Michael Ocquendus in hispana classe, 411. 414. *eius nauis flagrat*, 415. *capitur*, 415. *ipse in reditu occumbit*, 422.
Midelburgum opp. 198,
Miranda Comes Prorex Neapolit. legionem in Belgium mittit, 402.
Missio castrensis, 344. *& inde*.
Mocra fl. 236.
Monceanus ductor legionis Rennebergij in Norritium, 150. *preficitur Vuallonibus Gertrudisbergæ presidiarijs*, 456.
Monducetus Galli Regis legatus in Belgio, 1, 2.
Monmorini Dominus, vide Bellicureus.
Montinius, vide Emmanuel Lalainus.
Montes, vrbs Hannoniæ, Alenconium recipiunt, 4 5. *ab eo timent*, 9. *capiendæ vrbis stratagemma*, 7. 8. 9. *queruntur de Lalainio*, 144.
Mons Hunnorum circa Traiectum, 47.
Morautus, vide Iacobus Stuartus.
Morganus, vide Thomas.
Moresinus, vide Franciscus.
Mortagnius prefectus Teneramundæ pro Rihoue vrbem defendit, 228.
Mortonus Comes Scotus, 355. 407.
Mosa fl. 5. 17. 21. 23. 295. 305. 306. 309. 315. 463.
Mosquetterius Centurio prefectus arcis in Bommelia, 463.
Mottaus, vide Valentinus Pardiaus.
Munsterum vrbs, 335.

Sententiæ ad M, spectantes.

Mortui partus nulla se matrem *libenter agnoscit*.
Aegrius miles *sustinet se suis posthaberi, quàm ab hoste vinci*.
Miles *externus, quùm semper ciuitatibus esse grauis solet, tum recens victis, tanquam fortunam suam è proximo respectantibus grauissimus est*.
Quo die se militiæ *quis addixit, eo primùm die reum se omnium bellicorum successuum obtulit*.
Fidelis ministri *partes sunt, si quæ ex animaduersionibus, ac repulsis timentur odia, in se transferre: obiectuque sui, Principem tegere ab inuidia: illi beneficentiæ materiam, illi gratias seponere*.
Quæ modum *excedunt speciem magis, quàm vsum habent*.
In ipsa multitudine *pauci demum sunt illi, qui bella conficiant, vti ex hasta quantumuis oblonga, palmus tamen ferreæ cuspidis plagam facit*.
Fiducia multitudinis *& mutuus respectus, in pugna vel timidos attinet*.
Gráues morbi *vel temerarijs medicamentis curantur*.
Erroris confessio est, mutanda *fecisse*.

N

Namurcum Regi fidum, 1. *vrbs*, 5. 118. 119.
Nassauius, vide Guhelmus, *Ioannes, Iustinus, Mauritius*.
Nauarræus Rex, 2. 217. 431.
Naues Anglicanæ *in Hispanos*, 380. 391. 392. 414. 415. 416. 419.
Antuerpienses *in pontis perniciem*, 230. 246. *earum inuentor & structura, & effectus*, 247. 248. 249. 259. 260. 261. 273. *in Couenstenij aggeris ruinam*, 258. 261. 262. *& inde*.
Flissinganæ *ad Slusam*, 380. 381.
Fœderatorũ *ad Bommeliam insulam*, 295 *in Couenstenium*, 261. *ad Engelam*, 375. *ad Grauelingam*, 43. *ad Grauiam*, 309. *& inde ad Slusam*, 366. 367. 370. 372. 380. 381. 417.

Hispanæ ad pontem super Mosam efficiendum, 47. 235. 237. 238. 246. 312. in Flandriæ portubus aduersus Anglos, 415. 417. 418. ad Gades, 391. 392. aliquarum in Hispana classe magnitudo, 409. ad Venlonam, 313. 314. ad Nouesium, 319. Slusana incendariæ, 381.
Nauis cum cuniculo delineatio, 247. Reliqua, vide in Classis, Flottæ.
Nauium transitus delineatio, 235.
Naufragium hisp. classis non procul ab Hispania, 412. & in mari Anglicano, 419. & inde.
Nauis pagus. 140.
Neapolitani, & eorum legio, 402. in Belgium veniunt, 403. ad Bonnam præmittuntur, 443. 444. in eius obsidione pugnant, 445. & inde. Schenchium fugant, 446. 472. pugnant strenuè ad Bercam, 475. 476.
Necherspolia arx deditur, 277.
Neomagum vrbs Geldriæ in potestatem Altapenny venit, 243. 244. tentatur à Meursio, 293. inuaditur à Schenchio, 473.
Neoportum Angliæ Reginæ offertur, 20. tentatur à Gallis, 188. 196. capitur ab Alexandro, 196. astu tentatur Fœderatis, 206.
Nera fl. 449.
Nerius, vide Io. Baptista.
Nicellius, vide Io. Petrus.
Nicolaus Basta Epirota ductor turmæ lanceariorum aduersus Lanuam, 116. cum Gallorum turma victor pugnat prope Cameracum, 140. immittitur ad opem ferendam Coloniensibus, 200. Regi ab Alexandro commendatur, 290.
Nicolaus Comes Cæsius prætorianæ turmæ Lancearorium ductor ad Engelam, 116. cum Monlucio pugnans repellitur, 139. fugientes reprimit ad Steembergam, 194. Herentalio potitur, 226. Alexandri comes, 252. 286. auxiliatur ad Venlonam, 313. obses Slusanis datur, 382. pecuniam à Pontifice petit nomine Alexandri, 398.
Nicolaus de Insula hispanæ legionis in classe Trib. 410. occiditur, 415.
Nicolaus Maldeus militum Lugdunensium Præfectus Leicestrio fauet, 385.
Nicolaus Maria Caracciolus Centurio obses Bonnensibus datur, 447.
Nienzila munitio prope Groningam, 149.
Ninoua arx capitur à Lanua, 114. recuperatur ab Alexandro, 180.
Niuella vrbs Hannoniæ proposita ad inuadendum, 132. capta à Fœderatis, 133. recuperatur à Mansfeldo, 133.
Niuenarius, vide Aldolphus Solmensis.
Nobiles Angli coniurant aduersus Elisabetham Reginam, 357. deteguntur, 357. Artesij & Hannony hispanos timent, 42. 164. 165. Scoti Ecclesiastica bona occupant, 353. detenti in Alexandri aula, 108. quam multi in Belgium vnà confluxerint, 404.
Nofrius, vide Petrus.
Noyellus, vide Ioannes.
Norcamius, vide Ioannes, Iustus.
Norritius, vide Ioannes.
Northorna pagus, 149.
Noortum in Dela insula à Rubasio occupatur, 225.
Nouesium vrbs Electoris Coloniensis, 316. intercipitur ac diripitur ab Holachio, 316. Truchsesij partibus addicitur, 316. munitur, 318. 319. obsidetur ab Alexandro 319. & inde. expugnatur & diripitur, 326. 327. & inde. Incenditur, 327. incendij caussa & auctores, 328. pars vrbis seruatur cælitum ope, 329. obsidetur à Schenchio, 445. expugnationis eius delineatio, 327.
Nouesiani deprædantur Coloniensem agrum, 316. 318. In Alexandrum de conditionibus agentem explodunt, 322. excusatio eorum irridetur, 323. colloquium super deditione petunt, & irridentur à Regijs, 325. magna vrbis & hominum cæde vincuntur, 326. 327. occisorum numerus, 329.
Nuncius Pontificis apud Galliæ Regem, 5. apud Coloniensem Septemuirum, 73. 201. allegatur ad Alexandrum, 318. 330. ad Scotos, 351.

Sententiæ ad N. spectantes.

IN nobili pectore generosi spiritus torpent magis, quàm non sint; iniecta verò necessitate expergiscuntur.

Docent plerunque, quæ nocent.

Tutius est vincire manus, ne nocere possint: quàm promereri animos, vt iuuare velint.

Inter tenebras etiam nudi leguntur.

Oberste-

O

Oberstenius Comes ad Bercam pugnat, 475. annonam Berchæ infert, 476.

Obygnius in Tornaci aggressione Vuallonum Tribunus, 153.

Obsides ad Slusam, 382. ad Bonnam, 447. vide propria locorum obsessorum nomina.

Obsidio Aldenardæ, 167. Antuerpiæ, 219. Berchæ ad Rhenum, 331. 478. Bergarum ad Somam, 436. Blanchembergæ, 380. Bluenbechæ, 471. Bonnæ, 202. 439. 441. Dauentriæ, 12. 348. Dunquerchæ, 192. 195. Engulæ, 375. Grauiæ, 305. Lochemi, 181. Nouesij, 316. 445. Ostendæ, 244. 452. Stenouici, 129. Slusæ. 363. Taurini, 129. Teneramundæ, 227. Tornaci, 146. Traiecti, 45. 63. Vuachtendonchæ, 447. Venlonæ, 311. Zutphaniæ, 333.
Vide Deditio, Expeditio, & propria locorum nomina.

Octauius Aragonius Terrænouæ Ducis filius, 404. ductor equitum turmæ, 405.

Octauianus Cæsar, 423.

Octauius Dux Parmensis, 284. moritur, 343.

Octauius Gonzaga Magister Equitum, 9. consultor bellicus & regius, 10. 33. Raitrum turmis occurrit, 19. & vincit, 19. 23. exercitum ad viarum capita tuetur, 23. Traiectum auxiliaturis opponitur, 50. dissidiũ eius cum Mansfeldio, 94. Alexandrum ingredientem Traiectum comitatur, 99. Hispanos Belgio abeuntes ducit in Italiam, 114.

Octauius Lalata, 425.

Octauius Comes Landus allegatur ab Alexandro in Hispaniam, 104. 105.

Octauius Mansfeldius Dux Vuallonicæ Legionis ad Nouesium, 319. 405.

Octauius Piccolomineus Amalphitanus Dux, 265.

Octauius Voguera Italus mirè audax in Aldenardæ propugnaculo, 169. occiditur, 170.

Odettus Telinius Lanuæ filius ad Engelmunsterum, 116. ad Cameracum pugnans fugatur, 197. Lillot defensionem suscipit, 224. defendit, 225. feliciter in Scaldi pugnat, 235. castellum excitat, 235. Hollandos aditurus capitur à Billio, 235. in Tornacensem arcem abducitur, 236. excipitur in Antuerpiæ conditionibus, 282.

Odoardus Borpeuillius Caprij Dominus Fœderatis infensus, 4. Artesiæ moderator hæreticos pellere studet è prouincia, 26. attrahere illum laborat Orangius, 27. oblata munia ab Orangio recusat, 28. amouetur Artesiæ præfectura à Vicecomite Gandauensi, 29. restituitur ab Rege, 30. cedit Præfecturam Vicecomiti, 31. immittitur ad Artesiæ conuentum, 32. interest fœderi, 36. allegatur ab Vuallonibus ad Alexandrum, 37.

Odoardus Lanceauecchia Lirani præsidij præfectus commeatum Mechlinensium intercipit, 242. Bredæ Gubernator sollicitat Anglos aduersus Mauritium, 451. 452. 453. dissidentes Gertrudisbergenses sedare studet, 454. Gertrudisbergæ præficitur, 455. Pastranæ Duci vrbem inuisuro obsistit, 455. cum eo digladiatur, 455. eidem reconciliatur, 456.

Ostense castellum in insula Catsandiæ, 366.

Oldensaliæ arx capitur à Rennebergio, 130.

Oliuarius, vide Henricus Gusmanus.

Oquendus, vide Michael.

Orangius, vide Ioannes, Gulielmus, Mauritius.

Oratio, vide Concio.

Orator, vide Legatio, & nomina propria Legatorum.

Ordamus pagus, 227.

Ordines, vide Fœderati:

Orischotum opp. 19.

Orpheus Gallianus Liecherchæ Gubernator Alostum occupat, 199.

Ortizius, vide Gaspar.

Ostburgum insula prope Slusam occupatur ab Alexandro, 365.

Ostenda à Gallis se defendit, 188. adiuuatur à Fœderatis, 196. cum Neoporto conuenit, 206. pars eius à Mottæo occupatur, 244. ab eodem rursus tentatur, 452. munitur à Vuilliamo, 363. 364. eius munitiones obseruantur ab Regio machinatore, 394. proponitur ab Anglis ad agendam pacem, 395

Osualdus Comitis Bergensis filius aduersus Meursium strenuè pugnat, 294. casu occiditur, 299.

Otho

Otho Bilantus Dominus Redarensis allegatur à Cæsare ad Alexandrum, 342.
Otho Podlisius Bonnæ pro Schenchio abs. nte moderator, 443. *eius legati agunt cum Chemacto de vrbis deditione*, 446.
Otho Schuazembergius Cæsaris Internuncius apud Fœd ad Alexandrum allegatur, 68. 69. *Alexandrum apud Cæsarem accusat*, 68. *in Colontensi conuentu pro Cæsare*, 73. 74. *Regi se addicit*, 85.

Sententiæ ad O, spectantes.

IN *capillatam fronte* occasionem *non iniiciendæ manus, nisi armata; ne fortè venenatis morsibus anguinei capillamenti, quale gestant proditores, improuidè capiaris*.
Facilè trepidant oculi *non stantibus animis*.
Offensæ *deuorantur, vbi maiori, quod instat, malo occurrendum est*.
Humana omnia opinione *constant*.
Opportunitas *rebus etiam minimis pretium addit*.

P

PAcificatio, Coloniensis *inter Hispan. Regem & Fœderatos*, 64. 73. *& inde*. Gandauensis, 41. 65. Inter *Hispanæ Regem & Angliæ Reginam*, 387. *& inde*.
Pacecus, vide Petrus.
Pactus, vide Antonius, Ioannes, Petrus.
Padilia, vide Petrus.
Palata castellum in Gouenstenio, 256. 257. 264. 266. *Victoria postea appellatum*, 268.
Palatinus, vide Ioannes.
Paluetius pagus, 142.
Pamela Aldenardæ pars, 167.
Pamelius Præses, 280. 281.
Pardiæus, vide Valentinus.
Parma fossa Farnesiana, 236. 285.
Parma Traiecti propugnaculum, 87. 88. 89. 90.
Paschasius Belga prodere Grauelingam tentat, 43.
Passerus, vide Ascanius.
Pastranæ Dux, vide Rodericus de Silua.
Pattonus Scotus Geldriæ vrbis pro Schenchio Gubernator Altapennio vrbem tradit, 373. 374. *immittitur ab Alexandro ad opem ferendam Colonensi Septemuiro*, 471. *in pugna cum Schenchio fugatur*, 473.
Patriarcha Venetus allegatur in Scotiam à Summo Pontifice, 352.
Paulus eques Rinaldus, 367.
Pecunia. eius difficultas in Belgio, 103. 104. 107. *ab Rege in Belgium mittitur*, 18. 109. 199. *militibus soluitur*, 109. 119. *contracta ab Alexandro erogatur militibus*, 77. *offerenda Orangio*, 66. *soluta Traiecti præsidiarios sedat*, 125. *Alexandro offertur à Valencenatibus*, 130. *& ab Insulanis aduersus Tornacenses*, 145. *in milites distribuitur ab Alexandro soluta à Tornacensibus*, 158. *& ab Aldenardensibus*, 174. *& ab Antuerpianis*, 282. *& à Teneramundanis*, 229. *ab Rege in reducem classem*, 423. *debita legionibus*, 108. *vide Stipendia. Soluitur ab Rege Galliæ Alenconio*, 9. *& promittitur eidem*, 176. *Casimiro solui solita in menses à Fœderatis*, 18. *Repetitur mutuo data Fœderatis ab Angliæ Regina*, 18. *exigitur ab eadem*, 351. 363. *offertur ab ipsa Fœd ratis*, 371. *Alenconio soluta*, 162. 431. *& Reginæ Angliæ*, 431. *& Nauarreo Regi*, 431.
Pedrossa Centurio, 149.
Pepulus, vide Cæsar.
Perea, vide Alphonsus.
Peregrinus Vuillogbeius Anglorum Dux pro Leicestrio ad Bergas, 437.
Perenottus, vide Antonius, Federicos.
Peresius, vide Alphonsus Gusmanus.
Perla portus, 236. 285.
Perticæ frumentariæ in Traiectensi aggressione, 56.
Peterseuuium castrum, 47. *diripitur*, 47.
Petrus Aybarnes hist instructor, 323.
Petrus Aldobrandinus Margaritæ Parmensis aulicus, 120. 122.
Petrus Aragonius Terranouæ Ducis filius in Coloniensi supplicatione, 74. *allegatur in Hispaniam ad subsidium petendum*, 108.
Petrus Arcautus, 7.
Petrus Bardus, 152.
Petrus Caetanus Sermonetæ Ducis filius in Belgium venit, 175. *pontem Antuerpiensem*

ſem defendit, 249. 250. in eius ruina ſauciatur, 252. Antuepiam ingreditur cum Alexandro, 286. militibus cenantibus miniſtrat, 288. immittitur ad premuniendam Inſindicam, 373. Sluſanis obſes datur, 382. Bredam adit, 453. Tiletum cum equitatu immittitur, 464.

Petrus Caſtellus Gaditanæ oræ Prefectus, 392

Petrus à Caſtro Antuerpiam ad res conſtabiliendas premittitur, 284.

Petrus Corteuilla allegatur ad Alexandrum à Gandauenſibus, 233.

Petrus Coruera Centurio occupat Veteruerdam, 305. ſtrenue pugnat, 305. vulneratus capitur, 306.

Petrus Lopeſius Vrquizius ductor hiſpanæ cohortis, 58.

Petrus de Luque hiſp. apud Bergas captiuus, 436.

Petrus Erneſtus Comes Mansfeldius Caſtrorũ Prefectus, 9. Conſultor vtriuſque Senatus, 10. 33. 220. agit cum Vuallonum legatis, 38. 39. 40. allegatur ad eorum conuentum 104. oppugnationem Traiect. ordinat, 48. & reliqua ad Traiectum ſpectantia, 51. 94. 99. Margaritæ Ducis Parmenſis reditum exoptat, 122. Bouchemium recuperat, 130. non probantur conditiones eius cum Vuillerſio pactæ, 131. diſſidet cum Gonzaga, 94. & cum Rubaſio, 130. Niuellas in deditionem accipit, 132. 133. cuniculariys ad Tornacum præeſt, 150. in Aldenardæ obſidione Alexandrum à periculo auertere laborat, 173. preficitur Brabantinæ oræ in Antuerpienſi obſidione, 223. caſtra eius apud Stabruchum, 224. 256. Laborantibus regiys conſultat de ope afferenda, 264 ſuos ad pugnam hortatur ac mouet, 267. eius manibus vellus aureum accipit Dux Parmenſis, 284. Supremus Belgy Gubernator deſignatur ab Alexandro in Angliam tranſmiſſuro, 405. ad Bonnam deſtinatur, 446. Vuactendoncam obſidet, 447. capit, 450. Regi ab Alexandro commendatur, 450.

Petrus Mediceus Magni Etruriæ Ducis frater, 174. 399.

Petrus Meluntius Eſpinoi Princeps Hannoniæ Siniſcalcus, 28. 127 133. Tornaci Gubernator hæreticos recipit, 147. animatur ab Orangio, 147. Tornaco ſuccurrere tentat, 148. eius Principatus & bona Rubaſio fratri attribuuntur, 127. 251.

Petrus Mendoza Centurio hiſp. cæditur in Traiectenſi obſidione, 53.

Petrus Mendoza Hiſp. Regis Legatus apud Genuenſem Remp. 406.

Petrus Comes Nicellus, vide Io. Petrus.

Petrus Comes Nofrius honorarius miles Traiecti muros primus aggreditur, 55. occiditur, 56.

Petrus Pacius Hiſpanorum ductor in Belgium redeuntium, 175. pugnat apud Gandauum, 178. & apud Steembergam, 192. 193. in obſidione Antuerpienſi, 220. 223. occiditur in obſidione Teneramundæ, 228. Hiſpanis in Couenſtenio pugnantibus apparet, 269.

Petrus Paceeus Centurio hiſp. occiditur in obſidione Traiecti, 59.

Petrus Padillia Centurio hiſp. apud Lilloum occumbit, 226.

Petrus Ramirez occiditur, 309.

Petrus Sarmentus ſignifer Leuæ legionis, 465.

Petrus Taſſius equitum ductor, 15. aduerſus Rattres, 23. ad Traiectum, 59. aduerſus Norritium, 150. ductor Hiſpanorum in Belgium redeuntium, & vniuerſi exercitus Inſpector, 299. necatur in Teneramundæ obſidione, 228.

Petrus Toletanus ductor ſclopetariorum, 15. Moſam traycit ac Rattres cædit, 16.

Petrus Valdeſius in hiſpana claſſe Beticarum nauium ductor, 414. 415. càpitur & in Angliam abducitur, 415.

Petrus Vanderdoſtus Hollandici maris Præfectus Gertrudisbergam oppugnat 453. ſauciatur, 453.

Petrus de Vos, 233.

Petrus Zuniga cæditur in Traiectenſi aggreſſione, 56.

Pettardum, 440. 475. eius inuentor, 440.

Pettinius, vide Ioannes.

Peuchnerus, vide Felix.

Philippa Chriſtina Eſpinoi Principis vxor Tornaci Gubernatrix, 147. vrbem munit, 153. fungitur officio Ducis, 153. 157. Tornaco abiens pretioſa quæque ciuium aſportat, 157.

Philippea, ſiue S. Philippi arx, 227. 230. 283.

Phi-

Philippus II. Hispaniæ Rex. sensus eius in prima Alexandri expeditione, 11. *Terranouam designat ad Coloniensem conuentum*, 10. 65. *Artesiæ præfecturam Caprio restituit* 30. *postea Vicecomiti Gandauensi*, 31. *Terranouam Coloniam allegat*, 65. 73. *Pacificationis arbitrum eligit Cæsarem*, 65. 73. *eius sensus de pace*, 65. 288. & *de Catholicæ Religionis obseruantia*, 80. 280. 288. *Terranouam remuneratur*, 86. *externorum è Belgio emissionem admittit*, 104. 105. *mos eius respondendi in re dubia*, 117. *Margaritam Alexandri matrem Gubernatricem in Belgium mittit*, 118. *inde reuocat*, 124. *Alexandrum Gubernatorem confirmat*, 124. *rumor eius mortis*. 125. *Belgij Principatu deponitur a Fœderatis*, 134. 137. *Orangium proscribit*, 135. *milites in Belgium mittit*, 174. 199. 403. *affert opem Coloniensibus*, 199. *Placentinam arcem Alexandro restituit*, 277. *eius lætitia ob captam Antuerpiam*, 289. *Angliam inuadere decernit*, 397. & *inde*. *Sanctacrucium Præfectum eligit*, 411. *postea Medinam Sidoniæ*, 411. *eius mandata inspiciuntur in classe*, 413. *eius constantia audito classis infortunio*, 422. & *pietas in reduces classiarios*, 423. & *in Deum*, 424. *meditatur Gallicam expeditionem*, 480. 481. *Vide Litteræ, Religio*.

Philippus de Chetblet Blangeluallius, 30.

Philippus Croyus Areschoti Dux, Flandriæ Præfectus in custodiam traditur à Gandauensibus, 3. 5. *Alenconio insurrit*, 8. *in Coloniensi conuentu pro Fœderatis legatorum princeps*, 73. 74. & *inde*. *Regi reconciliatur*, 85. *eius dictum in Alexandrum*, 144. *in Antuerpiæ ingressu*, 286. *in militum cena super ponte*, 288. *præoccupat Dennetery consilium*, 207. *Brugarum deditionem cum Chimacio filio transigit*, 207. 209. *ad Comitia in Germaniam*, 405.

Philippus Comes Egmontius ad Vuallonum partes accedit, 37. *hispanos timet*, 42. *captiuus apud Orangium*, 163. *comes Alexandri*, 286.

Philippus Comes Holachius obsessi Traiecti liberationem desperat 63. 64. *Groningam obsidet*, 127. *cum Schenchio pugnat*, 128. *improspere*, 128. *illuditur*, 128. *vincitur ad Burtangas*, 130. 152. *aduersus Verdugum opem Lochemo affert*, 181. *Orangium defunctum comitatur*, 212. *Mauritio Legatus additur*, 214. *Buscoducum aggreditur*, 240, *intrat*, 241. *eius milites eyciuntur*, 241. *ductor classis aduersus Couenstenium*, 257. 258. *Couenstenium retentat*, 262. 263. 264. *Hispanos apud Bommeliam aquis obsidet*, 295. & *inde*. *ad Grauiam pugnat*, 306. & *inde*. *Inimicitias cum Leicestrio gerit*, 340. *Campiniæ agrum vastat* & *Buscoducum tentat*, 372. 373. *Engelam obsidet*, 375. & *inde*

Philippus Comes Lalinius Hannoniæ Gubernator in Gallos propensus, 2. 165. *Hannoniam Alenconio promittit*, 4. *illum excipit*, 5. 8. *ad Vuallonum partes accedit* 37. *ad Artesiæ conuentum*, 104. *inter regios consiliarios ascribitur*, 115. *timet reditum externorum in Belgium*, 165. *acceptat illum* & *Alexandro proponit*, 165.

Philippus Lotharingius Humalæ Ducis frater in Belgio, 404.

Philippus Marnixius à monte S. Aldegundis allegatur ad accersendum Alenconium è Gallia, 136. *comitatur eum in Angliam*, 161. *de eius matrimonio scribit ad Fœderatos*, 161. 163. *allegatur ad Coloniensem conuentum à Fœderatis*, 82. *Antuerpiæ consul*, 224. *irridet Alexandri pontem*, 239. *postea admiratur*, 239. *Antuerpiensem classem ducit ad Couensterium*, 262. *ciuitatem spe auxilij sustentat*, 275. *adit dolosè Alexandrum*, 276 *cum eo agit de conditionibus in Antuerpiæ deditione*, 277. *eius oratio ad Alexandrum*, 277. *erga eum mire afficitur* 281. *inuisus propterea Fœderatis*, 282. *designatur ad agendam pacem cum Hispanis*, 394.

Philippus Gulielmus Nassauius Orangij filius, 214.

Philippus Plessij Dominus à Nauarræo Anterpiam allegatus, 184.

Philippus Recourtus Licquij Dominus Cameraco pellitur ab Inchio, 2. *contra Fœderatos pugnat ad Mechliniam*, 100. *Louanij Gubernator*, 111. 119. *mox Tornaci*, 159. *cum Germanis agit*, 119. *eius filius occiditur in Aldenardæ obsidione*, 173. *regius consultor*, 220. *Blochusium capit*, 277.

Antuer-

Antuerpiam præmittitur, 285. ad Nouesium, 319.
Philippus Sidneus veniens in Belgium Leicestrio præmittitur, 304. Flissingæ Gubernator, 332. Zutphaniam obsidet, 333. turmæ ductor pugnat ad Varusfeldium, & occiditur, 336.
Philippus de Stauele Glaiony Dominus cæsus in Tornacensi oppugnatione, 154.
Philippopolis, 177.
Pictauiensis obsidio, vide obsidio.
Piccolomineus, vid. Octauius, S.luius.
Pioppus Comes in Tornacensi aggressione occiditur, 154.
Pilarum genus vel eo Bombæ, 446.
Pimentellus, vide D dacus.
Piorascus Alexandri aulicus, 77.
Pyrrhus March o Maluetius, 425.
Pistolettus Gattefcus ad Tornacum pugnat, 153. militiæ Tornacensis præfectus, 159.
Pius V. 200. 361.
Placentina arx Alexandro ab Rege restituitur, 277.
Plan formis mol s, 55. 57.
Platus, vide Io. Baptista.
Pl ssius, vide Philippus.
Plimutha Angliæ portus, 413.
Podi fius Bonnæ Gubernator Chimacio vrbem dedit, 443. 446.
Pola ller us Germanorum Chiliarchus, 5. 6. 12. 13. 110. eius legionis licentia, 18
Pombroch us copiarum ductor ad S. Quintinum: 303.
Pompa Alexandro exhibita à militibus in ingressu Traiecti, 99. & in Scaldico ponte, 287. comparata cum Macedonum militum lætitia, 288. vide Triumphus, Victoria.
Pompeius Bar.lus equitum turmæ ductor Bredam intercipit, 138. Tornacum inter primos aggreditur, 153. pugnans occiditur, 154.
Pomponius Bellevræus ab Galliæ Rege allegatur ad Alex. nirum, 140. 145. 146. in Hispaniam ter tendit, 146. in Angliam allegatur, 358. pro Scotiæ Regina, 359.
Pons ad Dæsam, 375 ad Isalam, 333. ad Mandram, 115. ad Mosam, 17. 21 23. 47. 306. 313. 375. ad Neram, 449. ad Rhenum, 333. ad Ruram, 17. ad Scaldim, 206. 226, 238. 249. 253. eius vestigij seu plantæ delineatio, 231. eiusdem iam perfecti delineatio, 238. & fracti delineatio, 250. pons ad Slusæ canalem, 367. 372. ad Tornacum, 147. ad Vuestræum paguin, 206.
Popeldorsum opp. 440.
Populatio Bredæ, 139. Mechliniæ, 114. Nouesij, 327. Ostendæ, 244. Petersemij, 47. Thenarum, 469. Traiecti, 94. 96. 97. Vide propria locorum nomina.
Possenius, vide Antonius.
Poulettus Amicius, 396.
Pranus, vide Io. Baptista.
Præda ex Antuerpiensibus & Mechliniensibus, 242. ex Breda, 139. ex Brugensibus, 205. ex Condæo, 133. ex Couenstenio aggere, 271, ex Fœderatis, 100. ex Gad tano portu, 292. ex Geldria, 374. ex Thenis, 469. ex Tornaco, 157. ex Traiecto, 94. 96. ex Venlona, 315.
Prestonius cum turma equitum Tornaco auxilium affert, 155. excubias decipit, 155. vrbem intrat, 155. deditionem suadet, 156.
Principatus Belgij Alexandro offertur, 429.
Proditio, vide Dolus, Deditio, & propria proditorum locorum nomina.
Promontorium finis terræ, 412.
Propugnaculum ad Aldenardum, 169. S. Annæ ad Slusam, 365. 368. 370. Antonianum in insula Dela, 225. 246. ad Bonnam, 444. 445. Sanctæ Barbaræ in Couerstenio, 256. S. Crucis in eodem aggere, 256. 258. Georgianum, 267. Sancti Iacobi, ibidem. ad Dunquercam, 195. ad Grautam, 306. Palatæ in Couenstenio, 256. 257. 264. Sancti Petri in Scaldis aggere, 266. Sancti Sebastiani in scissura aggeris, 225. ad Stabruchum, 256. ad Slusam, 370. ad Teneramundam, 227. ad Tornacum, 147. ad Traiectum, 49. 87. 88. 89. ad Vuachtendoncam, 447. ad Venlonam, 313. ad Zutphaniam, 339. Alia vide in proprijs locorum nominibus.
Propertius Baroccius militaris machinator in regio exercitu, 10. in obsidione Traiectensi, 48. sauciatur in Tornaci obsidione, 154. Pontis super Scaldim fabricator, 226. 238. Flottarum inuentor, 238. Antuerpiam præmittitur, 284. Pontis materia donatur, 288. Nouesij insulam explorat, 320. 429.

Prouenus, *vide Carolus Gistellius*.
Prunæus allegatus ad Alexandrum à Gandauensibus, 233.
Pugna ad Aldenardam, 173. *Gallorum Antuerpiæ*, 185. *circa illam in Scaldi*, 225. 226. *& in eius inundatis campis*, 224. 225. 235. *ad Armerongam apud Bruxellas*, 242. *ad Burgerboutum pagum*, 24. *ad Bergas ad Somam*, 438. *ad S. Vuinocum*, 177. 475. 476. *Bredæ*, 139. *ad Buscoducum*, 241. *in Bergensium campis*, 26. *ad Bliembecam*, 16. 416. 473. *in Coloniensi agro*, 202. *in Couenstenio*, 257. 263. 267. *ad Cameracum*, 139. 140. 147. *ad Condæum opp.* 133. *Hispanæ classis*, 414. 416. 420. *ad Dauentriam in cuniculis*, 13. *ad Eindouiam*, 19. *ad Engelam*, 375. *ad Engelmunsterum*, 115. 116. *in Frisia*, 149. 293. 299. *ad Gandauum*, 178. *ad Gertrudisbergam*, 455. *ad Grauiam*, 307. *in Groningensi agro*, 149. 150. *ad Hardembergam*, 127. *ad Ipras*, 205. *ad Leuiam opp.* 16. *ad Leisensuchum*, 225. *ad Lilloum*, 225. 226. *ad Louaniū*, 180. *ad Neomagum*, 293. 473. *ad Nouesium*, 324. *ad Ostendam*, 244. 245. *ad Slusam*, 369. *ad Steembergam*, 193. *ad Teneramundam*, 228. *Thenis*, 468. *ad Tornacum*, 150. *& in eius cuniculis*, 352. *ad Traiectum*, 51. 89. *& in eiusdem cuniculis*, 118. *ad Vuactendoncam*, 450. *ad Varusfeldium*, 336. *ad Venlonam*, 313. *ad Veteraerdam*, 305. *ad Viluordiam*, 342. *ad Vuilleubroucum*, 100. *ad Zutphaniam*, 336. 338.
Vide Bellum, Expeditio, & propria Ducum, & locorum nomina.
Pyloclastrum, *vide Petardum*.

Sententiæ ad P, spectantes.

L*Aesa sæpius suorum* patientia *nocentius furit, quàm hostium odia*.

Paupertas *indemnes, atque adeò protectiores facit*.

Peccatum *pro disciplina est*.

Pecunia *siue desit, siue suppetat, seditiosa res est*.

Iuuit interdum ignorare pericula, *quæ non superaret, si quis nosset*.

Crebra inter pericula *metus exuitur periclitandi*.

Experientia compertum, nihil esse vilius aduersus inuadentes, prædatore *milite*.

Non rectè semper contuleris in errata prælientium euenta præliorum *plerumque fortuita*.

Nulla larua totum Principem *tegit*, & Soles *etiam isti quum deficiunt, tunc maximè spectatores habent*.

Magnum temporis reique compendium plerumque fit, si cum Principe *transigant disceptantes*.

Non raro fit, vt Principes *vbi omnia in vnum congessere, beneficia sua in eo reformident*.

In magnis Principum *iniurijs non incipitur, vt desistatur*.

Spectat ad exemplum, si subditi, exuta Dei, ac Principis *sui obedientia, honorificè ab alijs Principibus excipiantur, ac propemodum inuitentur*.

Possessores *malæ fidei timor possidet*.

Non semper intenditur potentia, *dum extenditur*.

Interdum Principes *errata sua, ministrorum pœna, si è re fuerit, tegunt ·b s interim errantes, dum peccant ipsi, & alios pro se puniunt*.

Q

Q*Veralta*, *vide Antonius, Aloysius*.
Quercetum opp. 127. 190.
Querelæ Alexandri *in Regem*, 121. 122. Anglorum *de Alexandro*, 391. Belgarum *ob discessum Alexandri*, 122. Fœderatorum *legatorum in Coloniensi conuentu*, 75. *in Leicestrium*, 340. Leicestrij *in Fœderatos*, 341. *Vide propria hominum nomina*.
Quignionus, *vide Ioannes*.
S. Quirini corpus Nouesij comburitur à Caluinianis, 329.

R

R*Aitres in regio exercitu*, 9. *ad Blinbecanum castrum à Toletano cæduntur*, 15. *& à Montio ad Leuiam opp.* 16. *dimittuntur ab Alexandro*, 18. *Oriscbotum se recipiunt*, 19. *& Turnboutum*, 19. 20. *securitate itineris accepta in*

pa-

patriam abeunt, 21. & inde. Stipendia immaciter efflagitant, 77. eorum numerus in regio exercitu, 107. abeuntium amor in Alexandrum, 113. euocantur ab Leicestrio è Germania, 334. contra eos tendit Alexander, 337. irati in Meursium, 338. donati ab Alexandro in Germaniam redeunt, 338. vide Germani.
Ralda Frisiæ Consiliarius in eiurando Rege moritur, 137.
Rameca portus Zelandiæ, 301.
Raminguerius nobilis Artesiæ separat se à Fœderatis, 4. 26.
Ramsdonca pagus, 453.
Rangonus Marchio, vide Ludouicus.
Ranzouius, vide Caius.
Rassinghemius inter Senatores adlectus, 115. in Tornaci obsidione, 157. ad agendum de pace missus, 189.
Recaldus, vide Io. Martinez.
Reginaldus Poles Cardinalis, 398.
Religio Catholica in Anglia & Scotia cadit, 353. eius obseruantia Cæsari promittitur à Fœderatis, 64. quæstio super ea seruanda in Coloniensi conuentu, 76. 78. 80. 81. 83. Antuerpia eijcitur, 36. 37.
Regis de ea sententia, 80. 280. eius libertas postulatur ab Aldegundio in deditione Antuerpiæ, 281. eius patrocinium in Anglia promittitur Hispaniæ legato à Leicestrio, 303. Eius restitutionem vide in proprijs captorum locorum nominibus.
Reliquiæ Sanctorum comburuntur Nouesij, 329.
Rennebergius, vide Georgius Lalinius.
Renthaeus, vide Emmanuel Lalinius.
Resa munitio capitur à Mansfeldio, 478.
Reusius Comes, vide Ioannes Croyus.
Richardottus, vide Ioannes.
Richeburgum opp. 31.
Richius, vid. Hermannus.
Rihouius Teneramundæ præfectus hæreticis Gandauis fauet, 209. 228.
Rinberca, vide Berca ad Rhenum.
Rinefeldius ductor Germanorum hastatorum ad Hardembergam, 129.
Ristaldus Centurio in Nouesiana deditione, 325.
Riuius, vide Ioannes.
Robertus Beslæus. 360.
Robertus Comes Essexiæ Magister Equitum in exercitu Leicestrij, 332. insidias Vastio tendit, 336. pugnat cum Vastio ad Varnsfeldium, 336. & inde.
Robertus Comes Leicestrius. varia eius, Patrisque fortuna, 301. 302. & inde. Gubernator in Belgium destinatur, 301. maritus offertur Scotiæ Reginæ ab Elisabetha, 302. 353. ludificatur spe nuptiarum cum Elisabetha, 160. eius potentia apud illam, 302. 303. in Belgium venit, 301. excipitur magno apparatu, 304. Supremus Belgij Gubernator inauguratur à Fœderatis 304. Grauiam defendere conatur, 305. Hemertium Grauiæ Gubernatorem plectit, 311. auxilium Nouesio parat, 332. exercitum ad Arnemium lustrat, 332. & Nouesium versus mouet, 332. ad Zutphaniam obsidendam tendit, 333. Duisburgum capit, 333. Raitris priuatur, 338. arcem prope Zutphaniam expugnat, 338. pugnam detractat apud Zutphaniam, 340. suspectus Fœderatis, 340. reuocatur in Angliam, 345. causam discessus sui Fœderatis exponit, 345. Ordinum Senatui regimen committit, 345. Belgio abit in Angliam, 345. eius dictum de Belgarum fide, 350. abrogatur eius authoritas à Fœderatis, 350. indignatus redire in Belgium dubitat, 350. accusatur apud Reginam, 351. iubetur in Belgium cum nouis copijs redire, 350. 363. immittitur ad Slusæ obsidionem soluendam, 371. Ostendam petit, 371. Blanchembergam aggreditur, 380. pugnam detractat, 381. diffidet a Fœderatis, 384. Lugdunum per insidias intercipere molitur, 384. detegitur, 382. reuocatur in Angliam, 385. Belgij præfectura se abdicat, 385. in consilio ab Regina adhibetur, 396. præficitur ab Regina terrestribus copijs aduersus classem hispanam, 408. mors eius, 303.
Robertus Melunius Vicecomes Gandauensis, postea Marchio Rubasius Artesiæ præficitur pro Fœderatis, 28. Artesiam attrahere conatur ad Ordinum partes, 29. emollitur ab Atrebatensi Episcopo, 29. à Fœderatis recedit, 31. Artesiæ præficitur ab Rege, 31. mittitur ad Artesiæ conuentum, 32. 104. firmatur ab Alexandro in Regis par-

fibus obhto Marchionatus titulo, 33. 36. *in Senatum legitur*, 115. *Magister equitum creatur*, 115. *Lanuam vincit, & capit ad Engelmusterum*, 116. *Alexandri discessum à Belgio improbat*, 122. *Hesfij insidias Alexandro detegit*, 126. *ad Bouchemium pugnas*, 131. *Dissidet cum Mansfeldio*, 131. *præficitur expeditioni Cameracensi*, 130. 132. *Alenconianis moram inycit*, 142. *suspectus Alexandro*, 145. 155. *ad reditum Hispanorum mouetur Alexandri colloquio*, 166. 167. *Aldenardam obsidet*, 167. *in conuiuij periculo apud Aldenardam*, 173. *ab Hispanis in Belgium redeuntibus Magister equitum salutatur*, 175. *immittitur in Alenconianos*, 178. *intendit in reconciliationem prouinciarum*, 189. *pugnat aduersus Bironium*, 192. *in Antuerpiana obsidione Scaldis ripis in Flandriæ parte præficitur*, 223. 224. *Dœlam insulam & eius arces capit*, 225. *& uniuersa Flandriæ ripa potitur*, 225. 227. 249. *in pontis ruina moritur*, 251. *eius elogium*, 251.

Rodericus de Silua *Pastrana Dux in Belgium venit*, 404. *Bredam cum Alexandro adit*, 453. *Gertrudisbergam ingressurus cum loci Gubernatore contendit*, 455. *contentio componitur*, 455. *miles honorarius in Leuæ legione*, 460. *Mansfeldium & Leuam Tribunos componit*, 458. *seditionem Leuianorum sedare studet*, 462. *dissolutioni legionis intercedere conatur*, 464. *rumor de eo in Alexandri locum substituendo*, 426.

Rodericus Zappata *Hispanorum equitum ductor*, 100.

Rodulphus Cæsar, 27. *indignatur ob nuncium non admissum & tabellarium spoliatum*, 68. 69. *Inducias inter Fœderatos & Regios cupit*, 69. 70. 72. *Arbiter Coloniensis pacificationis eligitur*, 65. 73. *indignatur aduersus Truchsesium*, 202. *milites eius imperiali edicto terret*, 203. *offenditur ob Matthiam fratrem male in Belgio habitum*, 214. 386.

Rodulphus Baltonius *in Belgium venit*, 175.

Rogerius Veronicus *Vuallonum ductor Lochemum obsidet*, 181. *Hanboltio Dynastæ mortuo Vicarius substituitur*, 181. *& ad opem ferendam Coloniensibus immittitur ab Alexandro*, 260.

Rogerius Vuilhamus *Norritij Vicarius Ostendam immittitur*, 363. *annonam & milites Slusam infert*, 366. *Slusam munit defenditque*, 370.

Rogersius, *vide Ioannes*.

Rolandus Iorcus *Anglus Leicestrio carus*, 343. *castellum prope Zutphaniam Tassio tradit*, 349. *veneno extinguitur*, 350.

Rossanus, *vide Io. Baptista Castaneus*.

Rossellius, *vide Gulielmus*.

Rossemium *arx in Bommelia capitur à Mansfeldio*, 457.

Rossignolius, *vide Io Noyellus*.

Rubasius, *vide Robertus Melunius*.

Rubasius *pagus*, 155.

Rupela *fl.* 223. Rupella *vrbs*, 46. 168.

Rupelmunda *Alexandro traditur à Vuassiæ Gubernatore*, 198.

Rura *fl. traijcitur ab Alexandro*, 17.

Ruremunda *vrbs*, 17.

Sententiæ ad R, spectantes.

Q*Vas vrges, nisi prosternas, à te repulsos adiunges ex aduerso stantibus.*

Vitium est generis humani, ut tentata infeliciter ab alijs retentare non dubitent.

Regem *quasi elegerint diligunt, qui regi ab eo voluere.*

S

S*Abis fl.* 5.

Sacerdotes *Antuerpia eijciuntur*, 137.

Saftinga *munitio*, 224. 225. 235.

Salentinus *Comes Isemburgij, exercitus ductor aduersus Truchsesium*, 202. *à Cæsare ad Fœderatos allegatur*, 342.

Saluagus *Matalonius Centurio ad Venlonam pugnat*, 15. *ad Vuinocibergam pugnans cæditur*, 178.

Samblemontius *Raitrum ductor pro Rege*, 9. 108. *Chiliarchus Lotharingæ legionis in Bonnensi expeditione*, 442. 443.

Sanctius Beltramus *Centurio hisp. in obsidione Traiecti*, 53.

Sanctius Martinus *Leua turmæ ductor aduersus Bironium*, 193. *inseruit militibus cenantibus*, 288. *præficitur Mondragonij legionis* ab

ab Alexandro, 404. pugnat ad Bergas ad Somam, 437. sauciatur, 439. dissidet à Mansfeldio, 458. componitur, 459. eius legionis seditio, 459. placare eam studet, 461. ex ea aliquos plectit, 462. iubetur Namurcum legionem deportare, 463. & eam dissoluere, 465, legionem parendi ambiguam firmat, 465. apud Alexandrum honorifice retinetur, 468.
Sancius de Solis Centurio ad Grauiam pugnat 310. cadit, 311.
Sancolombanus, vide Vinciguerra.
A Sancto Clemente, vide Guillelmus.
Sanctacrucius, vide Aluarus Bassanus.
Sanctæcrucis propugnaculum, 356. 357. 358.
Sancti eiurantur à Fœderatis, 128. 137.
Sangertrudisberga opp. ad Moeram, 450. eius præsidiarij suspecti Hollandis, 450 obsidetur à Mauritio, 451. eius præsidiarij ad Alexandri opem confugiunt, 451. vrbem ei offerunt, 452. vrbs inuaditur à Mauritio, 453. paciscitur deditionem, 453. admittit præsidium regium, 454. turbæ in ea natæ, 454. 455. & inde.
Sangiorgius, vide Vido.
Sangislenium opp. 144.
Scaldis fl. 222. 235. ponte imposito clauditur, 238. à Fœderatis in vallem deuoluitur, 256
Schameus dux in Alenconij exercitu, 327. in pugna ad Cameracũ capitur à Rubasio, 139
Schedulæ seditionis indices, 460.
Schenchius, vide Martinus.
Schiaffinatus, vide Augustinus, Camillus.
Schinschans arx excitatur à Schenchio, 439.
Scipio Campius bellicus machinator, 10. Leodij occumbit, 62.
Schuartzembergius, vide Otho.
Scotia ab Angla Regina turbatur, 352. Religionem Catholicam deserit, 353. inuadenda Hispano Regi proponitur à Plato, 399. 400.
Scoti Traiectum confugiunt, 46. Geldriam vrbem Alexandro dedunt, 373. Vuactendonchæ trucidantur, 374. Ipræ præsidiarij ad regias partes transeunt, 209. Herentalij præsidiarij amouentur ab Antuerpiensibus, 226. nobiles Alexandri opem implorant, 406.
Scotinus præstigiator Truchsesio familiaris, 200.
Sebastianus Tapinius Lotharingius pro Lanua Traiectum gubernat, 46. vrbem munit, 46. in obsessores erumpit, 49. præsidiarios ad defensionem hortatur, 54. 59. sauciatur, 90. iterum saucius extrahitur à pugna, 92. Vuiccæ deditionem dissuadet, 94. captus ad Alexandrum ducitur, 96. in Limburgensem arcem amotus occumbit, 96.
Seditio Germanorum ad Traiectum, 77. 109. 110. 111. 125. eorumdem Namurci, 118. & ante Aldenardam, 171. Hispanorum, 459. & inde. Vuallonum Traiecti, 125. apud Stabruchum, 290. & inde.
Vide dissidium, tumultus.
Segura, vide Hieronymus Ruix.
Sessius, vide Ioannes.
Seimorus, vide Henricus.
Semiberij Dominus aulicus Alenconij, 8. 160.
Senatus bellicus, regius, vide Concilium, Consultatio.
Sensetus fl. 142.
Septemuiri Imperij in Coloniensi conuentu, 73. queruntur apud Cæsarem, 317. Coloniam adeunt, 73. sustinent ibi personam Cæsaris, 73. eorum acta in eo conuentu, 77. & inde. Conuentum dissoluunt, 84.
Sepulcralis execratio, 362.
Serranus, vide Matthæus.
Serbellonius, vide Gabriel.
Serclasius Centurio, 192. 193.
S. Seruatius Episcopus, Traiecti Patronus, 45. eius templum ornatur à Galliæ Rege, 46.
Sfortia, vide Alexander.
Sichemium ad Fœderatos transit, 125. capitur à Mansfeldio, 192.
Sidemburgius Præfectus Hedelæ arcis, 457.
Sidnæus, vide Philippus.
Sidonius, vide Alphonsus Peresius.
Signifer hispanus Alexandrum à Scaldico ponte remouet, 249. 250.
Signiferi in Hispaniam ab Alexandro missi à Rege Centuriones creantur, 403.
Vide propria cuiusque nomina.
Sylla Bargnanus Pisaurensis Centurio, 402.
Siluius Piccolomineus Centurio, Italicæ legionis Instructor pugnat in Couenstenio, 265. 268. in obsidione Nouesij fugam suorum sistit, 321. pro Nouesianis intercedit apud Alexandrum, 325.

Simo-

Simonetta, vide Antonius, vel Marcus Antonius.
Simon Dorth Berchæ Gubernator, 479. vrbem dedit, 479.
Simon Padilla Centurio in Couensteniȷ defensione occiditur, 262.
Simplæus, vide Guilelmus.
Syxtus V. dona ad Alexandrum mittit, 318. 330. Hisp. Regem sollicitat ad Anglicanam expeditionem, 397. & opem ad eam promittit, 398. Alexandrum laudat, 434. rogatur ad auxilium Electori ferendum, 442
Slichenburgum expugnatur à Nassauio, 299.
Slusa, 363. obsidetur ab Alexandro, 364. & inde. deditur, 382. Anglorum querelæ de eius obsidione, 393. expugnationis eius delineatio, 367.
Sobocius, vide Stanislaus.
Societatis Iesu Collegium Traiecti ab Alexandro fundatur, 112. eius Patres Catholicam Religionem instaurant, 139. 289. eorum reditus inter conditiones in Antuerpiæ deditione comprehenditur, 282. 289. adhibentur ad militum auxilium ab Alexandro, 345. in Hispana classe imponuntur, 418. in sedanda seditione Lenianorum laborant, 461. 462. vide Missio Castrensis.
Sodalitas Conceptionis B.V. ab Hispanis instituitur, 297.
Solis, vide Sancius.
Somnium matronæ de Scotiæ Reginæ cæde, 361. & Elisabetha, 361.
Soragnæ Marchio allegatur ab Alexandro ad Cæsarem, 344.
Sottomaior, vide Alphonsus.
Spinellus, vide Carolus.
Spinula, vide Ferrantes, Gasto.
Stabrucbus pagus in Brabantia, 224. 264 267.
Stachembrochius Bredæ Præfectus pugnam parat, 138. elabitur, 139.
Stanislaus Sobocius nobilis Polonus, 341.
Stanlæus, vide Guilelmus.
Stauria arx in Frisia, 102. 299.
Steccata, vide pons Scaldi impositus.
Stecchena Vuassiæ pagus, 236.
Steemberga arx, 192. eius situs & munitio, 192. pugna apud illam, 193. & inde. expugnatur ab Altapennio, 196. pugnæ apud illum delineatio, 193.
Steno Danus Nassauiȷ Vicarius pugnat ad Stauriam, 299. vincitur, 299.
Stenouicum frustra à Rennebergio obsidetur, 129. attentatur à Tassio, 181. & expugnatur, 182.
Stenouicanorum impietas, 182.
Stephanus Bathoreus Rex Poloniæ, 341. suadet Fœderatis reconciliationem cum Rege, 341. Nepotem Alexandro commendat, 342
Sterlina, genus monetæ Angliæ, 371.
Sterlinum vrbs Scotiæ, 354.
Sterpinius Altapenniȷ subtribunus ad Slusam pugnat, 370. occiditur, 370.
Stipendium, menstruum regiȷ exercitus, 108. debitum aliquibus legionibus, 108. pendi Alexandro solitum ab Rege, & à parentibus, 108. exercitui ab Rege debitum, 108. 109. vide Deditio, Index, Pecunia, Seditio.
Strala arx Mondragonio deditur, 15.
Stratagemma Alexandro monstratum, 7. & ab eodem spretum, 7. acceptum Alenconio, 9. Dauentriensium in cuniculis, 13. & Traiectensium, 51. 119. Puellæ ad Stenouicum, 181. vide Dolus.
Stuarta, vide Maria.
Stuartus, vide Henricus, Iacobus.
Stuperus militum ductor vincitur à Mondragonio, 15.
Suartzemburgius Heerlensis Traiecti Gubernator, 46. ignotus cæditur, 95.
Sueciæ Rex ad nuptias Angliæ Reginæ aspirat, 160.
Sumptus, vide pecunia, Stipendium.
Supplicatio Antuerpiæ. 36. Atrebati, 29. Coloniæ, 74.

Sententiæ ad S, spectantes.

Scelus sceleri viam emollit.

Pro semiuicto habetur quisque semisomnis *inuaditur.*

Non solent homines capi, nisi spe *aliquid ante momorderint.*

Diuina se dextera libens adiungit supplicum pietati, vbi superborum *impietas vindicanda est.*

Adequandum est necessitati subsidium, *ne si abundet, effundatur.*

Nunquam satis cauetur inter suspectos & suspectantes.

Ta-

T

Tabellarius mira referens, 159. Cæsareus litteris spoliatus à Regijs, 70. eius authoritas per Belgium, 71. eius muneris inuentio, 443.
Tapinius, vide Sebastianus.
Tassius, vide Io. Baptista, Petrus.
Tellus, vide Hernandus.
Templæus, vide Dionysius.
Tenera fl. 227. 229.
Teneramunda proponitur obsidenda, 11. ab Alenconianis capitur, 182. 188. 191. obsidetur ab Alexandro, 227. & inde. capitur, 229.
Tensinus bellicarum machinarum scriptor, 440.
Terranoua, vide Carolus Aragonius, & Petrus.
Terræmotus in Belgio, 135.
Tertiæ insulæ, 199.
Teruentum arx, 225.
Tessera publicæ securitatis, 82. Tessera militaris hosti detecta, 155. probibita ab Alexandro, 156.
Thamisis fl. 414.
Thenæ opp. à Bergensibus occupatur, 468. eius stationarij cæduntur, 468. diripitur à Fœderatis, 469. & inde.
Theodoricum castrum, 210.
Theodorus Comes Triuultius, 314.
Thola insula, 436.
Thomas Epirotarum ductor in pugna ad Hardembergam, 127. 129.
Thomas Houuurdus Anglus Norfolciæ Dux, 356. securi percutitur, 356.
Thomas Morganus Anglus turmæ ductor, 149. legionis Anglæ præfectus, 235. cum Aldegundio in aggressione Couensteinij, 262. munitionem in eo extruit, 263. Bercam ad Rhenum intrat, 331. Bergarum ad Somam præfectus, 436.
Thomas Sabaudus Princeps, 130.
Thomas Sachuillius Burcusti Dominus, 351.
Thomas Saillius Soc. Iesu allegatur ab Rege Polon. ad Alexand 342. à quo confessarius eligitur, 344. author missionis castrẽsis, 345.
Thomas Spina Centurio Neapolitanus, 477.
Tibulgum arx deseritur, 375.
Tiletum opp. 464.
Toletanus, vide Aloysius, Franciscus.
Toletani militis facinus, 339. comparatur cum Cæsaris milite, ibidem.
Tonellata arx, 368.
Toralua, vide Bartholomæus.
Torellus, vide Alexander.
Tornacum vrbs, 145. de eo obsidendo consultatur, 145. obsidetur, 146. 150. & inde. subsidium à Prestonio accipit, 155. eius deditio prædicitur à caupone, 159. de deditione agitur, 156. deditur, 157. dedentium dolus, 157. mulctatur, 158. munitur ab Alexandro, 159. mira de die, quo captum est, 159 expugnationis eius delineatio, 147.
Tornhautum opp. 138.
Tornozza, vide Ioannes.
Touresij Dominus, 197.
Traiectum vrbs. de ea consultatio, 11. 18. loci munitio, 45. 46. & inde. obsidetur, 47. eius præsidiarij erumpunt in obsessores, 48. 49 oppugnatur, 50. 51. 53. & inde. mutata aggrediendi ratione circumdatur ab Alexandro, 62. 63. desperat auxilium conantium liberationem, 64. rursus oppugnatur, 88. 89. & inde. munitiones reparantur, 90. expugnantur, 91. 92. instauratur vltimum perfugium, 92. expugnatur, 92. vrbs intratur, 93. diripitur, 95. 96. & inde. in eam Alexandri ingressus, 98. 99. eius expugnatio Belgium terret, 99. inuadi à seditiosis Germanis destinatur, 109. status eius componitur, 111. eius obsidionis delineatio, 56. & expugnationis, 89.
Transiselania terretur ob Traiectum expugnatum, 99. Regi addicitur, 103.
Treslongus, vide Io. Blosius.
Tripudium Macedonici exercitus, 288.
Trissinus, vide Achilles.
Triumphus Alexandri ingredientis Traiectũ 99. & Tornacum, 158. & Antuerpiam, 284. 285. militum Hisp. & Italorum in Scaldico ponte, 287. Angliæ Reginæ de Hisp. classe, 424. Electoris Bonnam intrantis, 203. 447. & militum Alexandri Macedonis collatus cum militibus Farnesianis, 288.
Tuccius, vide Io. Franciscus.
Turrius, de Viuero, vide Franciscus.
Tumulus Rubasio componitur ab Alexandro, 254.

Tu-

Tumultus ortus Antuerpiæ, 36. 14. 244. *in Frisia*, 101. *in castris regijs*, 77. 111. *Gertrudisbergæ*, 454. *vide Discordia*, *Seditio*.
Turenæ Vicecomes Cameracum præmittitur, 140 142. *capitur à Bossuuio*, 142. 190.
Turnhoutum opp 19. *excultum ab Hungariæ Regina ad delitias*, 20,

Sententiæ ad T, spectantes.

F*acilè veniunt in potestatem alienam*, *qui præ* timore *semel exiere de sua*.
Minorem se fatetur quisquis timet.
Plus plerumque timendum *ab vno*, *quem læseris*, *quàm sperandum à multis*, *quorum commodo inserueris*.
Metu *anxijs omnia in portenta vertuntur*.
Nihil æque ex omnibus timetur, *atque id*, *quod primum omnium timeri cœptum est*.
Quisquis à suis transfugit, *nouis semper argumentis peracti semel sceleris opus habet*, *quo se constanter improbum persuadeat*.

V

V*Ahalis fl.* 295. 473.
Valachi dolose allegati ad Polonorum Ducem, 63. *detecti plectuntur*, 63.
Valdesius, *vide Franciscus*.
Valencena premitur à Fœderatis, 130.
Valencenates articulos pacificationis Colonensis admittunt, 84.
Valentinus Dalus Iurisperitus Anglus, 394.
Valentinus Pardiæus Mottæ Dominus, *Grauelingæ Guber. Orangio infensus*, 4. *orditur reconciliationem Vuallonum*, 24. *Vuallones ab Orangio separat*, 25. *ab Rege cohonestatur*, 25. *mittitur ad Artesiæ conuentum*, 32. *cum Montinio pro Rege pacificitur*, 36. *Grauelingæ Gubernator vrbem dolo oppugnatam defendit*, 48. 154. *apud Aldenardam conuiuans cum Alexandro periclitatur*, 172. *Dunquercam obsidet*, 192. 196. *Consultor in Antuerpiæ obsidione*, 220. *Ostendam aggreditur*, 244. 245. 363 *eandem retentat*, 452. *propugnaculum excitat in Couenstenio*, 256. *immittitur ad expeditionem Mechliniensem*, 277. *exercitum cum Alexandro partitus Slusam obsidet*, 365. *eius successus*, 365. 367. 368. *pugnat*, & *sauciatus absistit*, 369. *iterum pugnat*, 369 & *Brugas sauciatus defertur*, 369. *consultantibus de pace legatis assistit cum instructis copijs*, 395. *ductor Vuallonicæ legionis*, 405. *designatus pro Mansfeldio castrorum præfectus*, 405. *Tiletum adire iubetur cum legione*, 462.
Vallisgratiæ Cœnobium, *vide Cœnobium*.
Valsingamus secretioris scrinij Præfectus dolum orditur aduersus Grauelingam, 43. *Reginæ Scotiæ cædem accelerat*, 359. *eius in consultatione sententia de Belgij portubus*, 396.
Vandemburgius Præses, 320. *ad eum legati Antuerpienses mittuntur*, 280 *Antuerpiam præmittitur ad constabiliendas conditiones*, 284.
Vanderuensis, *vide Gulielmus*.
Vanderostius, *vide Petrus*.
Varambonius, *vide Marcus de Riè*.
Vargas, *vide Ioannes*.
Varouxius Grauelingam intercipere conatur, 154.
Varusfeldius pagus, 335. 336.
Vasquez, *vide Alphonsus*.
Vastius, *vide Alphonsus Daualus*, *Cæsar Daualus*, *Ferdinandus*.
Vaterfordium Hiberniæ portus, 399.
Vaucellense cœnobium, 140.
Vauxy Dominus, *vide Maximilianus*.
Vactena, 36.
Vuactendonca opp. munitur à Schenchio, 312. *eius Gubernator insidias Appio molitur*, 373. *obsidetur à Mansfeldio*, 447. *deditur*, 450.
Vuaccaua, 36. 116.
Vualhuony Dominus, 208. *vide Gulielmus de Vuasseur*.
Vuasia, 198 224. 332.
Vuallones Gandauensibus se opponunt, 4. *tertiam Malecontentorum factionem componunt*, 4. *Alenconium euocant è Gallia*, 4. *eorum reconciliatio cum Rege* 24. & *inde*. *Fidei defensores & milites à Pater noster dicuntur*, 254. *sollicitantur ab Alexandro & ab Orangio*, 27. *legatos ad Artesiæ conuentum mittunt*, 32 104. & *inde*. *Regi reconciliantur*, 35. 105. *legationem ad* Alexan-

Alexandrum mittunt, 37. *& inde. reconciliationem stabiliunt*, 42. 105. *eorum prouinciarum regimen initur ab Alexandro*. 114. *de Alexandro queruntur*, 111. 130. *& de Lalinio*, 144. *pugnant ad Tornacum*, 152. *& inde. timent Alenconium creatum Principem Fœderatorum*, 104. *externorum auxilium exoptant*, 164. *tumultuantur*, 290. *& inde. Pugnant in obsidione Slusæ*, 368. *eorum legiones in Belgica militia*, 405. *vide Expeditio, Pugna, & propria obsessorum locorum nomina*.
Vuctierensis mun tio, 229.
Vuerpius, *vide Antonius de Grinet*.
Vuerta opp. Hornani Comitis à Valdesio obsidetur; 17. *expugnatur ab Altempsio*, 19.
Vuettræus pagus, 205.
Vuicca, 47. 94.
Vuilebechius pagus Geldriæ, 15.
Vuilleubroucus pagus, 100 *occupatur à Gattis*, 100. 223. *caput Bruxellensis nauigationis*, 242.
Vuilhelmus Burghlæius Anglus ærarij Præfectus, 387.
Vuilhelmus Iulsæ Cliuiæque Dux, 73. 84.
Vuilhelmus Lindanus Ruremundæ Episcopus, 315.
Vuilhelmus Pelhamus præfectus castrorum in exercitu Leicestrij, 332. *Leicestrio carus*, 340.
Vuillerius Vltraiecti præfectus pugnat ad Armerongam, 294. *capitur*, 294.
Vuillersius, *vide Iustus*.
Vuilhamus, *vide Rogerius*.
Vuillogbeius, *vide Peregrinus*.
Vuinoxberga ad Vuallonum partes accedit, 26. *capitur à Fœderatis*, 164. *recuperatur ab Alexandro*, 196. *pugna apud illam*, 177.
Vuladislaus Poloni Regis filius, dux Polonorum aduersus Turcas, 63.
Vuoua arx Alexandro deditur, 348.
Vurna arx Alexandro se dedit, 196.
Vedastinus Abbas, *vide Io. Saracinus*.
Vega, *vide Alphonsus*, *Emmanuel*, *H. eronymus*.
Vellensis arx à Barbouio expugnatur, 312.
Vellus aureum suscipitur ab Alexandro, 282. *& ab eo traditur Vastio*, *& Ciamplittæ*, 330.
Velauia opp. 333. 349. 363.
Venenum à matre filijs propinatur, 242.
Venlona opp. 15. *eius munitio*, *& bellicosi ciues*, 305. *& mulieres*, 305. *obsidetur*, 312. *deditur*, 315.
Ventadurius Cameracum præmittitur, 142 *captiuus elabitur*, 142.
Verbochius vicus, 236.
Verdugus, *vide Franciscus*.
Verius Anglus Chiliarchus ad Bercam pugnat, 475. 476.
Vernerus Gemmenicus, 73.
Veronicus, *vide Rogerius*.
Verouicus, 176.
Vestelum arx à Rubasio capitur, 192.
Veteruerda cœnobium occupatur à Coruera, 305. *inuad tur à Sebenchio*, 305. *comburitur*, 305.
Vexillum Regis elatum in muros Traiecti, 214. *& Nouesij*, 496. *causa mortis victori illud ventilanti*, 399. *hispani militis ter raptum*, 308. *raptur ex hoste, & in eo inuolutus raptor occumbit*, 477. *multa Thenis ablata à Bergensibus remittuntur*, 469.
Vectis Angliæ insula, 415. 417.
Vicecomes Bruxellensis innoxius in ruina Scaldici pontis, 251. *Gandauensis*, *vide Robertus Melunius*, *Turenius*, *vide Turenæ Vicecom*.
Victoria Castellum in Couenstenio, 268.
Victoria spargit attenuatque vincentium numerum, 198. *non semper æquitati causæ respondet*, 224. *eius nuncius delusus*, 128. 263. *vna alterius firmamentum*, 99. *Vide Deditio*, *Expugnatio*, *Obsidio*, *Pugna*, *& victorum locorum nomina*.
Victorius Antonotius in Couenstenio aggere, 269.
Vido Comes Sangeorgius, 49 *in obsidione Traiecti pugnans interficitur*, 58. 59.
Vidrus fl Transisulaniæ, 128.
Vierseuta arx, 192.
Vigiliæ Tornaci decipiuntur, 155. *mutatur earum vsus*, 156.
Vill ruallius ad partes Regis accedit, 37. 104.
Viltius equitum ductor, 9.
Viluordia opp. 191. 242.
Vincentius Machiauellus honorarius miles in obsidione Traiecti pugnans interimitur, 57.

Vinciguerra Comes Sancolumbanus, 175.
Visenbouius, *vide Carolus*.
Visetum opp. 14 68.
Vitellius, *vide Chiappinus*, *Io Vincentius*.
Vlstum arx Alexandro se dedit, 198.
Volfangus Prengerus nautrum ductor, 150.
Vorboteosium castellum, 230.
Vormeselia ab Alexandro occupatur, 176.
Vrbanus Scarembergius Alexandri à Secretis in Coloniensi conuentu, 73.
Vrbini Dux, 402.
Vrcæ genus nauis, 392.

Sententiæ ad V, spectantes.

N*Omen quomodocumque* victoris *non erubescendum*.
Alia victoria *ad tuendam victoriam opus est*.
Victoria *quo plura victis eripit*, *eo magis spargit extenuatque victores*.
Victorias *ægrius incipias*, *quàm continues*.
Victis *noua clades est aspectus suorum quasi exprobrantium*.
Necesse est, *vt mediocritatem humanæ* virtuti *præscriptam excedat*, *quisquis homine maior habendus sit*.
Victi *rarò victores amant*.
Tunc veris lacrymis defletur clades publica, *vbi cum* domestico *funere coniuncta est*.
Proprio ex vsu quæque præbabentur: *nec fœdera*, *societatesue res alia stringit*, *aut laxat magis*, *quàm* vtilitas.
Animam agit Vrbs *illa*, *cuius vires*, *ac spiritus paulatim ab extremis munimentis ad intimas tanquam cordis angustias retrahuntur*.

X

X*Ystus*, *vide Syxtus*.

Z

Z*Elandiæ aliquot loca Angliæ Reginæ offeruntur*, 20. & *ab Hispano Rege Orangij filio*, 66. *Orangio in feudum promittitur ab Alenconio*, 136. 163. *eius classis in Antuerpiæ obsidione*, 245. 246. 256. 258. 261. 262.
Zuniga, *vide Antonius*.
Zutphania vrbs Tassio deditur, 197. *obsidetur à Leicestrio*, 333. 338. *opem ab Alexandro accipit*, 334. *postea à Vastio*, 337. 340.

VO.

VOCES
ALIQVOT MILITARES
in hoc opere vſurpatæ.

ALabarda) *Bipennis haſta*.

Approcci) *Obſidionales acceſſus. Obſidionales viæ, obliquo ductu ad foſſares militeſque tegendos. Operum appropinquationes, ſinuato itinere ad declinanda hoſtium tela*.

Auditor generale) *Militarium cauſarum generalis Quæſitor*.

Baracche) *Caſtrenſia tuguria*.

Batteria, luogo) *Suggeſtus tormentarius, Tormentorum ſedes*.

Breccia) *Mœnium ruinæ. Rudere complanata foſſa*.

Cannoni da batteria) *Tormenta obſidionalia*.

Caporale) *Decurio*.

Caſe matte) *Cæca crypta. Ima crypta ad latera propugnaculorum*.

Colonnello) *Chiliarcus. Tribunus*.

Commiſſario generale della Caualleria) *Commiſſorum in equeſtri militia curator. Equitum commiſſarius*.

Compagnia di Caualli volante) *Expedita leuis armaturæ turma*.

Contramina) *Contrarius cuniculus. Tranſuerſus meatus*.

Contraſcarpa) *Foſſæ pars mœnibus aduerſa*.

Cornetta) *Equeſtre vexillum*.

Cornetta del Generale) *Labarum. Imperatorium vexillum*.

Corpo di guardia) *Militum ſtatio*.

Cortina) *Interiecti muri lorica*.

Caualiere) *Tumulus mœnibus impoſitus*.

Caualli da bagaglio) *Equi ſarcinarij*.

Gabbionate) *Lorica viminea. Corbes. Corbium ſeu ciſtarum obiectus*.

Galeazze) *Naues longiores*.

Galeoni) *Ingentes Gauli*.

Gioſtre) *Decurſiones ludicræ. Voluptuaria præliorum ſimulacra*.

Guardie) *Stationarij*.

Ingegnero) *Machinator bellicus. A bellicis machinamentis. Machinali ſcientia clarus*.

Mezzaluna) *Semilunare munimentum*.

Moſchetti) *Maiores ſclopi. Tubi furcillis librari ſoliti*.

Moſchettieri) *Maiores ſclopetarij. Sclopetarij furcillis tubos librantes*.

Orlo della foſſa) *Foſſæ labrum, vel margo*.

Parapetto) *Lorica poſt circitorum viam*

Pettardo) *Pyloclaſtrum*.

Petto à botta di Moſchetto) *Thorax ſolidus fiduſque contra ictum maioris ſclopi. Thorax ab ictu ſclopi maioris innoxius*.

Piattaforma) *Planiforme propugnaculum*.

Piſtola) *Fiſtula ferrea*.

Poluere d'archibugio) *Puluis bellicus*.

Punta del baloardo) *Roſtrum propugnaculi*.

Ridotti) *Receptacula*.

Rinforzi) *Subſidia. Subſidiariæ copiæ*.

Ritirate) *Interni receptus. Perfugia ſecundaria*.

Riuellino) *Portæ munimentum. Moles portæ præſtructa. Propugnaculum pau-*

lùm à mœnibus abiunctum.
Ronda) *Circitor.*
Saluocondotto) *Fides publica. Assertitia littera. Liberi commeatus tessera.*
Scarpa della muraglia) *Ima muri declinitas, vel curuatura. Murus à summo leuiter inflexus.*
Seminella) *Ducta humi pulueris linea,*
Sergente d'vna Compagnia) *Instructor centuriæ.*
Sergente d'vn terzo) *Legionis instructor.*
Sortite cieche) *Inopinatæ eruptiones.*
Tenente della Caualleria) *Equitum legatus.*
Terrapieno) *Terrea munitio. Locus humo congestitia firmatus.*
Trauerse) *Transuersa sepimenta.*
Trincea) *Agger militaris. Fossa è terra egesta in alterum labrum altior ac munitior.*
Trincea intorno à gli alloggiamenti) *Castrense vallum, vel septum.*
Trincea intorno al luogo assediato) *Sepes militaris.* Vedi Approcci.
Truppa di Caualli) *Equitum globus. Equitum manus. Parua equitum turma.*
Truppetta) *Paruula equitum manus, vel turma.*
Venturieri) *Honorarij bellatores.*
Venute) *Itinerum aditus.*
Vettouaglia) *Res cibaria.*
Visitator generale) *Inspector vniuersi exercitus.*
Viuandieri) *Mercatores annonarij. Mercatores castrenses.*

PRI-

PRIVILEGIVM PONTIFICIVM

INNOCENTIVS

PAPA DECIMVS

Ad futuram rei memoriam.

VM, sicut dilectus filius Famianus Strada Presbiter Societatis IESV Nobis nuper exponi fecit, ipse Librum vnum, Decas Secunda Historiæ Belgicæ, inscriptum typis mandari curauerit, vereatur autem, ne idem Liber ab alijs sine ea, qua par est diligentia, ac cum mendis inprimatur, idcirco Nos desuper prouidere, ipsumque Famianum specialibus fauoribus & gratijs prosequi volentes, & à quibusuis excommunicationis suspensionis & interdicti, alijsque Ecclesiasticis sententijs, censuris, & pœnis à Iure, vel ab homine quauis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absoluentes & absolutum fore censentes supplicationibus illius nomine Nobis super hoc humiliter porrectis inclinati; eidem Famiano, vt quinquennio proximo à primæua dicti Libri (dummodo antea à dilecto filio Magistro Sacri Palatij Apostolici approbatus sit) impressione computando durante: Nemo tam in Vrbe, & vniuerso Statu Ecclesiastico immediatè vel mediatè nobis subiecto, quam extra Statum huiusmodi Librum prædictum quocumque idiomate, sine speciali prædicti Famiani, vel ab eo causam habentium licentia imprimere, aut ab alio, vel alijs impressum vendere, seu venalem habere, vel proponere possit, Apostolica auctoritate tenore præsentium concedimus, & indulgemus. Inhibentes propterea vniuersis & singulis vtriusque sexus Christifidelibus, præsertim Librorum impressoribus, & Bibliopolis sub excommunicationis latæ sententiæ pœna,& quoad personas Nobis & Apostolicæ Sedi subiectas etiam quingentorum ducatorum auri de Camera, & amissionis librorum, & typorum omnium, pro vna Cameræ nostræ Apostolicæ, & altera partibus accusatori & Iudici exequenti irremissibiliter applican. & eo ipso absque vlla declaratione incurren. pœnis, ne dicto quinquennio durante librum prædictum, aut aliquam eius partem, tam in Vrbe & reliquo Statu Ecclesiastico prædictis, quam extra dictum Statum sine huiusmodi licentia imprimere, aut ab alijs impressum vendere, seu venalem habere, aut proponere quoquomodo audeant seu præsumant. Mandantes propterea Venerabilibus fratribus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ac quibuscumque locorum Ordinarijs, necnon dilectis filijs nostris, &

Aposto-

Apostolicæ Sedis de Latere Legatis, seu eorum Vicelegatis aut Præsidentibus, Gubernatoribus, Prætoribus, & alijs Iustitiæ Ministris Prouinciarum, Ciuitatum, Terrarum, & locorum Status nostri Ecclesiastici prædicti, quatenus dicto Famiano, & ab eo causam haben. huiusmodi in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes, quandocumque ab eodem Famiano, seu alijs prædictis fuerint requisiti pœnas prædictas contra quoscumque inobedientes irremissibiliter exequantur. Non obstantibus Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, ac quibusuis Statutis, & consuetudinibus, etiam iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, priuilegijs quoque indultis, & litteris Apostolicis in contrarium præmissorum quomodolibet concessis, confirmatis, & approbatis, cæterisque contrarijs quibuscumque. Volumus autem, quod præsentium transumptis etiam in ipso libro impressis manu alicuius Notarij publici subscriptis, & sigillo alicuius personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus vbique fides adhibeatur, quæ adhiberetur præsentibus, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud S. Mariam Maiorem sub Annulo Piscatoris Die xxjv. Octobris MDCXLVII. Pontificatus Nostri Anno Quarto.

M. A. Maraldus.

SVM-

SVMMA PRIVILEGII
CAESAREI

ERDINANDI III. Imperatoris authoritate cautum est, ne quis intra Sacri Imperij Regnorumque ac Dominiorum eius hereditariorum fines, imprimat, aut vendat Secundam Decadem de Bello Belgico P. Famiani Stradæ Societatis IESV, per quinquennium, absque authoris facultate: sub pœnis, quæ in Cæsareis Litteris continentur datis iij. Septembris MDCXLVI.

Summa Priuilegij Regij

LVDOVICI XIV. Galliæ & Nauarræ Regis, idem sancitum est intra totidem annos per eius Regnum ac loca alia regiæ ditioni subiecta, vti in eiusdem Litteris latius patet datis j. Martij MDCXLVII.

IDem quoque per Neapolitanum Regnum cautum est authoritate Ducis de Arcos, Neapolitani Proregis, vt in eius Litteris datis xxx. Nouembris MDCXLVII.

HOC idem authoritate Comestabilis Castellæ, Insubriæ Gubernatoris cautum est per Mediolanensem Ducatum, vti constat ex eiusdem Litteris datis iv. Februarij MDCXLVII.

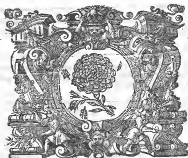
RE-

REGESTVM

❈ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.
Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo;
a b c d e f g.

Omnes ſunt duerniones, præter ❈ quæ eſt ternio.

R O M Æ,
Ex Typographia Hæredum Franciſci Corbelletti. M D C X L V I I.

SVPERIORVM PERMISSV.

Strada, de Belo belgico